

LIBER NOVVS DE ANIMA RATIONALI

DE

RAMON LLULL

EDICIÓN CRÍTICA Y ESTUDIO

TESIS DOCTORAL REALIZADA POR CELIA LÓPEZ ALCALDE

DIRECTORES: ÓSCAR DE LA CRUZ Y ALEXANDER FIDORA

DEPARTAMENTO DE CIENCIAS DE LA ANTIGÜEDAD Y DE LA EDAD MEDIA
FACULTAD DE FILOSOFÍA Y LETRAS
UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE BARCELONA

2012

Esta tesis se ha elaborado en el marco del proyecto del European Research Council FP7/2007-2013-200403 dedicado a estudiar las redes interculturales de la tradición filosófica europea durante los siglos XIII y XIV, en la Universidad Autónoma de Barcelona.

Gracias a todos los que me quieren y aguantan (ellos se saben aludidos)

ÍNDICE

0. SIGLAS	III
1. ESTUDIO INTRODUCTORIO	
1.1. ASPECTOS GENERALES DE LA OBRA	VII
1.2. LA DOCTRINA PSICOLÓGICA Y ANTROPOLÓGICA DEL <i>LIBER NOVVS DE ANIMA RATIONALI</i>	
1.2.1 EL MARCO ANTROPOLÓGICO	XII
1.2.2 LA DOCTRINA PSICOLÓGICA	XVII
1.2.3 LA ESTRUCTURA DE LA OBRA SEGÚN LAS <i>REGVLAE</i>	XXV
1.2.4 RASGOS DE LA RETÓRICA DEL <i>LIBER NOVVS DE ANIMA RATIONALI</i>	XXXIII
1.3. LA RECEPCIÓN DE LA OBRA	XXXVI
2. ANÁLISIS FILOLÓGICO Y TRADICIÓN TEXTUAL	
2.1 LA RELACIÓN ENTRE LAS VERSIONES CATALANA Y LATINA Y EL PROCESO DE CORRECCIÓN	XLIII
2.2 RELACIÓN ENTRE LOS TESTIMONIOS	
2.2.1 HIPÓTESIS DE PROCEDENCIA DEL ARQUETIPO	XLIX
2.2.2 JUSTIFICACIÓN DEL <i>STEMMA</i> . LA COMPLEJIDAD DENTRO DE LOS SUBARQUETIPOS	LI
2.2.3 COMENTARIO ACERCA DE LAS EDICIONES IMPRESAS	LXVI
2.3 <i>STEMMA CODICVM</i>	LXXIII
2.4 EL TEXTO. ANÁLISIS LINGÜÍSTICO	LXXIV
2.5 <i>CONSTITVTIO TEXTVS</i>	
2.5.1 CRITERIOS DE EDICIÓN	LXXVII
2.5.2 TABLA DE EQUIVALENCIA ENTRE EDICIONES (CAPITULACIÓN Y DISPOSICIÓN DEL TEXTO)	LXXVIII
2.6 PRESENCIA EN CATÁLOGOS	LXXX
2.7 DESCRIPCIÓN DE MANUSCRITOS	LXXXII

3. BIBLIOGRAFÍA	
3.1 OBRAS CITADAS Y CONSULTADAS DE RAMON LLULL	CXV
3.2 OTRAS FUENTES CLÁSICAS Y MEDIEVALES	CXVIII
3.3 ANTROPOLOGÍA, PSICOLOGÍA Y EPISTEMOLOGÍA LULIANA	CXIX
3.4 TRADICIÓN MANUSCRITA Y LULISMO	CXXI
3.5 SELECCIÓN BIBLIOGRAFÍA GENERAL LULIANA	CXXIII
3.6 EPISTEMOLOGÍA MEDIEVAL	CXXV
3.7 CUESTIONES DE EDICIÓN	CXXVI
3.8 INSTRUMENTA	CXXVII
3.9 RECURSOS EN INTERNET SOBRE RAMON LLULL	CXXXV
4. <i>LIBER NOVVS DE ANIMA RATIONALI</i>	
4.1 <i>CODICES ET EDITIONES</i>	3
4.2 TÍTULO DE LA OBRA EN CATÁLOGOS Y MANUSCRITOS	6
4.3 ABREVIATURAS Y SIGNOS DE LA EDICIÓN	8
4.4 <i>LIBER NOVVS DE ANIMA RATIONALI</i>. EDICIÓN CRÍTICA	11
4.5 APÉNDICE	
4.5.1 NOTA A LA TRADUCCIÓN	249
4.5.2 TRADUCCIÓN DEL <i>LIBER NOVVS DE ANIMA RATIONALI</i>	250
5. SUMMARY AND CONCLUSIONS	
5.1 SUMMARY	CXXXIX
5.2 FINAL CONCLUSIONS	CXLIII

0. SIGLAS

Colecciones

MOG = *Raymundi Lulli Opera omnia*, ed. Ivo Salzinger *et al.*, 8 vols. (I-VI, IX-X), Mainz: Häffner, 1721-1742. (Reimpresión por Friedrich Stegmüller, Frankfurt am Main: Minerva G.m.b.H, 1965).

NEORL = *Nova Edició de les Obres de Ramon Llull*, ed. Fernando Domínguez *et al.*, Palma de Mallorca: Patronat Ramon Llull, 1990 y ss.

OE = *Obres essencials*, ed. Joaquim Carreras i Artau *et al.*, 2 vols., Barcelona: Selecta, 1957-1960.

ORL = *Obres de Ramon Llull*, Mateu Obrador y Bennassar *et al.*, 21 vols., Palma de Mallorca: Comissió Editora Lulliana, 1906-1950.

OS = *Obres selectes de Ramon Llull (1232-1316)*, ed. Anthony Bonner, 2 vols., Palma de Mallorca: Editorial Moll, 1989.

RD = Elíes ROGENT y Estanislau DURÀN, *Bibliografia de les impressions lul·lianes*, 3 vols., Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1927. (Edición facsímil en Palma de Mallorca: Miquel Font, 1989-1991).

ROL = *Raimundi Lulli Opera latina*, ed. Friedrich Stegmüller *et al.*, vols. I-V, Palma de Mallorca: Mairicensis Schola Lullistica, 1959-1967; vols. VI y ss, Turnhout: Brepols, 1975 y ss.

Revistas

ATCA = *Arxiu de Textos Catalans Antics*, Barcelona, 1982 y ss.

BSAL = *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, Palma de Mallorca, 1885 y ss.

EL = *Estudios Lulianos*, Palma de Mallorca, 1957-1990.

SL = *Studia Lulliana*, Palma de Mallorca, 1991 y ss. (antes *EL*).

1. ESTUDIO INTRODUCTORIO

1.1 ASPECTOS GENERALES DE LA OBRA

El *Liber nouus de anima rationali* de Ramon Llull¹ (Mallorca, 1232-1316?) fue acabado, según detalla el *explicit* que ofrecen los manuscritos, en Roma, durante uno de los viajes del autor mallorquín a esta ciudad.

La fecha de composición de la obra resulta algo más incierta: la tradición manuscrita proporciona la fecha de 1294, pero las referencias internas a obras como la *Tabula generalis* (Túnez, enero 1294), el *Liber de affatu* (Nápoles, abril 1294), el *Arbor scientiae* (Roma, abril 1296) y el *Liber de articulis fidei* (Roma, junio 1296) establecen el término *post quem* de 1296; la noticia de 1294, proporcionada por la mayoría de manuscritos, se explicaría entonces como un simple error paleográfico². Por otra parte, las referencias a la obra dadas en el *Liber de potentia, obiecto et actu* nos proporcionan asimismo un término *ante quem*, también 1296 –si se da por buena la propia datación de este libro–, año en el que efectivamente Ramon Llull estaba en Roma, con el propósito de visitar al papa Bonifacio VIII. Según estos datos, el mallorquín escribió el elevado número de cinco obras durante ese año, en 1296, aunque Fernando Domínguez nos recuerda, a este respecto, el desconocimiento que hay sobre el quehacer compositivo de nuestro autor, conjeturando la posibilidad de que Llull dejara obras interrumpidas a causa de sus múltiples viajes, y que luego retomara su redacción al volver a la ciudad donde las había iniciado³.

¹ No parece necesario dudar de su autoría: los manuscritos le atribuyen la obra, el estilo y el pensamiento son propios del escritor mallorquín y, por último, aparece citada en otra obra luliana, el *Liber de potentia, obiecto et actu*: “Intellectus est substantialis potentia, ut in *Tabula generali* probatum est, et in *Libro de anima*”; “Anima creata est et non generata, et est immortalis. Et haec in suo libro probauimus, quem de ipsa nouiter fecimus.” RAMON LLULL, *Liber de potentia, obiecto et actu*, ed. crítica, estudio y traducción al catalán de Núria Gómez Llauger, Tesis doctoral, Universitat Autònoma de Barcelona, Bellaterra, 2009, p. 88, 21-21 y p. 170, 11-12 respectivamente.

² También lo considera un error de copia, Antoni Joan Pons i Pons, editor del *Llibre dels articles de la fe*, NEORL III (p. 5, nota 17).

³ Dice Fernando Domínguez al respecto: “Importante es dejar sentado que no todas las obras *terminadas* por Llull en una fecha concreta hubieron de ser, por fuerza, *escritas* en su totalidad en las fechas inmediatamente anteriores.” Fernando DOMÍNGUEZ, “La cronología de las obras pisanas de Ramon Llull. Observaciones a la propuesta de A. Bonner”, *SL* 31 (1991) 53-66, p. 56.

Si 1296 se alza como la fecha de redacción más probable, el *Liber nouus de anima rationali* (LNAR) inaugurará una nueva etapa en la trayectoria de Ramon Llull en la que el autor se propondrá componer obras que, con el punto de mira puesto en la tradición, tratarán de superar las limitaciones que presuntamente las ciencias, la mayor parte de raíz aristotélica, ofrecían, a través de un “nouus”⁴ y definitivo enfoque basado en su propio sistema filosófico, el Arte. Con dicho propósito escribirá obras “nuevas” como el *Tractatus nouus de astronomia* (París, 1297), el *Liber de geometria noua et compendiosa* (París, 1299), la *Rhetorica noua* (Chipre, 1301), la *Logica noua* (Génova, 1303), el *Liber de nouis fallaciis* (Montpellier, 1308), la *Metaphysica noua et compendiosa* (París, 1310), el *Liber nouus physicorum et compendiosus* (París, 1310) y el *Liber de nouo modo demonstrandi* (Mallorca, 1312)⁵.

El LNAR encabeza el listado de obras “nuevas” que pretenden superar el estado supuestamente defectuoso de las ciencias del momento. En su caso, el revisionismo de Llull dirige sus miras a la prolífica tradición psicológica, que tiene sus fuentes en el tratado *Del alma* de Aristóteles⁶, y que se nutre de las aportaciones de pensadores de la tradición grecolatina e impronta árabe, con autores como Alejandro de Afrodisias, Filopono, Agustín de Hipona, Avicena, Averroes, Alberto Magno, Sigerio de Brabante, Tomás de Aquino o Pedro Hispano, por dar algunos nombres notables⁷. Durante los

⁴ Comúnmente conocida la obra como *Liber de anima rationali*, no se ha tenido suficientemente en cuenta que la mayoría de manuscritos explicitan el adjetivo “nouus” en título o invocación inicial. Cf. Celia LÓPEZ ALCALDE, “El *Liber de anima rationali*, ¿primera obra antiaristotélica de Ramon Llull?”, *Revista de llengües i literatures catalanes, gallegas y vascas* 15 (2010) 345-359, pp. 348-349.

⁵ Sobre este planteamiento de Llull, a favor de la renovación y superación de las ciencias, cf. Michela PEREIRA, “Le ‘nuove’ scienze di Raimondo Lullo”, *Actas del V Congreso Internacional de Filosofía Medieval*, vol. II, Madrid: Editora Nacional, 1979, pp. 1083-1089.

⁶ En la *Doctrina pueril* (1276) Llull ya habla de la obra aristotélica: “En lo llibre *D’ànima racional* parla de la substància d’ànima i de l’espiritualitat i incorrupció, i de sos poders, i com endreça lo cors i comprèn los objects, i parla con és diferent a les altres ànimes irracionals; i açò fa per saber la natura de l’ànima racional.” (ROL XXXIII, pp. 388-389, 190-197). La incorporación del adjetivo “racional” en el título, por parte de Ramon Llull, no es ni habitual ni acorde con el contenido de la obra de Aristóteles, pues señala a uno de los tipos o facultades del alma y no al alma en su totalidad, que Aristóteles entiende como “entelequia primera de un cuerpo que en potencia tiene vida” (*De anima*, II 1, 412a 27-28. Traducción de Tomás Calvo Martínez, Madrid: Gredos 1978). La cuestión del intelecto o del alma racional se trata solamente en una parte de la obra del Estagirita, el libro III.

⁷ Introduciendo los tratados psicológicos de Pedro Hispano, José Francisco MEIRINHOS (en *Metafísica do homen, Conhecimento e vontade nas obras de psicologia atribuídas a Pedro*

siglos XII y XIII, el tema del alma racional había recibido nuevos aspectos enriquecedores y a la vez polémicos, fundamentalmente a través de las traducciones, comentarios y ampliaciones de la obra aristotélica de los pensadores árabes, especialmente Avicena y Averroes. Avicena, con su lectura neoplatónica del *De anima*, propició una mayor sofisticación del discurso psicológico a través de su concepción de los cuatro intelectos, su teoría de la intuición y la gradación de abstracción, influyendo de manera considerable en la concepción y teoría psicológica de gran parte de pensadores latinos de finales del siglo XII y principios del XIII⁸. Posteriormente la interpretación de Averroes, que llegó a comentar hasta tres veces la obra psicológica aristotélica⁹, determinará la lectura universitaria del tratado psicológico aristotélico, actuando de acicate intelectual –por su riqueza filosófica, pero también por sus controvertidas implicaciones teológicas– para el pensamiento latino, desarrollado en las facultades de Artes y Teología, donde empiezan a proliferar los comentarios, tratados, *quaestiones* en torno a la temática del *De anima* aristotélico, influidos por la lectura averroísta¹⁰. Ramon Llull no formó parte de ninguna de estas facultades. Sin embargo, la notabilidad y omnipresencia de Averroes deja huella también en el *LNAR*, que no es del todo ajeno a este caldo intelectual. De entre toda esta tradición, no es por casualidad que el nombre del Comentador sea el único explícitamente aludido en nuestra obra:

Anima non est de alia anima, quia si esset de alia anima non esset de suis principiis primis de quibus est, ut probauimus, necnon esset a generante et non a creante, et nos probauimus ipsam esse a creante, et ideo dixit male Auerrois in hoc quod dixit quod omnes animae sunt de una, quod est impossibile. (*LNAR*, III.II.9,54-58)

Hispano (século XIII), Porto: Edições Afrontamento, pp. 25-37), presenta un ágil y claro recorrido por los textos y autores principales de la tradición psicológica.

⁸ Acerca de la influencia de Avicena en el mundo latino (1160-1300), véase Dag N. HASSE, *Avicenna's De Anima in the Latin West*, London: Warburg Institute, 2000.

⁹ El *Compendio del libro Sobre el alma*, el *Comentario Medio* y el *Gran Comentario*. La traducción del *Gran Comentario* fue realizada por Miguel Escoto en la primera mitad del siglo XIII, cf. Dag N. HASSE, “Latin Averroes Translations of the First Half of the Thirteenth Century”, Hildesheim/Zürich/New York: Georg Olms Verlag, 2010.

¹⁰ Cf. Fernand Van STEENBERGHEN analiza esta cuestión en “Invasion de la philosophie païenne”, en *La philosophie au XIIIe siècle*, Louvain: Publications Universitaires, 1966, pp. 72-110.

Esta vaga cita a Averroes y a su doctrina del intelecto único, que se mezcla con una concepción traducianista del alma¹¹, es la primera referencia al Comentador encontrada en la obra luliana y permite concebir un posible marco de referencia más amplio de la obra psicológica luliana que aquí presentamos. Bastante más tarde, en su producción filosófica propiamente antiaverroísta, entre 1309 y 1311, Ramon Llull arremeterá de forma vehemente y sistemática contra las ideas atribuidas al pensador árabe y contra sus seguidores en la facultad de Artes de la Universidad de París, los así llamados averroístas latinos¹².

Desde el punto de vista de la evolución y constitución del sistema filosófico-artístico luliano, Anthony Bonner, al establecer una útil periodización de la ingente obra luliana en función de la evolución del pensamiento del autor¹³, sitúa el *LNAR* dentro de la época ternaria, que va desde 1290 a 1308 aproximadamente. Dicha etapa es llamada ternaria precisamente por la aparición y vigencia del número tres y sus múltiplos dentro de su Arte. Jordi Gayà, que analiza la genealogía de la teoría correlativa luliana¹⁴, considera lo específico de la época ternaria la configuración definitiva e introducción en el sistema artístico de dicha teoría correlativa (aplicada incluso a los principios) y su uso como argumento

¹¹ El traducianismo se oponía al creacionismo, al defender que el alma era transmitida a través de los progenitores y no era creada por Dios directamente.

¹² El periodo propiamente antiaverroísta es situado en estos años, aunque la *Declaratio Raymundi per modum dialogi edita* (ROL XVII) de 1298 es considerada por algunos estudiosos como antiaverroísta. Helmut RIEDLINGER, en su “Introductio generalis”, en ROL V, p. 33, estableció el siguiente cronograma del desarrollo del antiaverroísmo luliano, en el que no tuvo en cuenta nuestra obra: “Id quidem mirum apud Raimundum nomen Auerroistae sera tantum inueniri aetate. Neque enim Auerroistae neque ipse Auerroes nominantur in celebri *Declaratione Raimundi*, anno 1298 composita (...). Et uidetur profecto, quantum quid huiusmodi de opere tantae molis magnam partem inedito asseri possit, nomen Auerroistae primo apparere in *Disputatione Raimundi et Auerroistae*, anno 1310 exeunte uel anno 1311 composita.” Sobre el antiaverroísmo luliano, cf. Ruedi IMBACH, “Lulle face aux Averroïstes parisiens”, *Raymond Lulle et le Pays d’Oc, Cahiers de Fanjeaux* 22 (1987) 270-271.

¹³ RAMON LLULL, *Selected Works of Ramon Llull (1232-1316)*, ed. Anthony Bonner, 2 vols. Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1985. Versión catalana en *idem, Obres selectes de Ramon Llull (1232-1316)*, ed. Anthony Bonner, 2 vols., Palma de Mallorca: Editorial Moll, 1989. Esta catalogación según la cronología de redacción de las obras sigue siendo actualizada por el mismo y por el equipo de la Base de Datos de Ramon Llull de la Universitat de Barcelona (<http://orbita.bib.ub.edu/llull/>).

¹⁴ La teoría correlativa luliana consiste fundamentalmente en una concepción dinámica de la realidad constituida por tres elementos coesenciales y caracterizados por sufijos: “-bile”, “-tium”, “-are” que indican la materia/objeto, la forma/potencia y el acto, respectivamente. Cf. Jordi Gayà: “todo lo que se precie de ser, es en la dinámica estructura correlativa”. Jordi GAYÀ, *La teoría luliana de los correlativos*, Palma de Mallorca: Impresos Lope, 1979, p. 220.

principal en la demostración de la Trinidad de Dios; así es en el *LNAR*, aunque dicha teoría correlativa no haya acabado de fijarse aún terminológicamente¹⁵. Jordi Gayà añade quizá con excesiva prudencia, entre paréntesis, la concepción dinámica de los elementos como otro de los pilares axiomáticos latentes dentro de las obras del periodo¹⁶. Tal y como veremos, un modelo “atomista” de mezcla de las cualidades elementales será el esquema que dará soporte a muchos de los argumentos de la obra, actuando como modelo “científico” que subyace en los procesos entre los principios del alma racional¹⁷. La suma de estos elementos integrará su descripción psicológica y distinguirá su tratado de otras obras, a pesar de trabajar con ellas el mismo tema y dar respuesta, por tanto, a una problemática semejante.

¹⁵ Ramon Llull llama “concret” / “concretum” —así aparece en el *LNAR*— a lo que luego llamará “correlatiu”/ “correlatiuum”. En efecto, es en lo concreto donde la potencia, el acto y el objeto son elementos estructurales coesenciales.

¹⁶ Jordi GAYÀ, *La teoría de los correlativos...*, p. 119.

¹⁷ Para Robert D. F. Pring-Mill esta adopción de modelo es muy importante en las demostraciones lulianas, porque gran parte de la fuerza probatoria de estas demostraciones consiste en su reducción por analogía a estos procesos elementales. Cf. Robert D. F. PRING-MILL, *Estudis sobre Ramon Llull*, ed. Lola Badia y Albert Soler, Barcelona: Curial/Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1991, p. 252. Esta cuestión se desarrolla especialmente en los artículos de Frances YATES, “La teoría luliana de los elementos”, *EL* 3 (1959) 237-250; 4 (1960) 45-62, 151-166; y Charles LOHR, “Ramon Llull’s Theory of the Continuous and Discrete”, *Late Medieval and Early Modern Corpuscular Matter Theories*, eds. Christoph Lüthy, John E. Murdoch y William R. Newman, Leiden/Boston/Köln: Brill, 2001, pp. 75-89.

1.2. LA DOCTRINA ANTROPOLÓGICA Y PSICOLÓGICA DEL *LIBER NOVVS DE ANIMA RATIONALI*

1.2.1. EL MARCO ANTROPOLÓGICO

Ramon Llull despliega su concepto del hombre en dos obras especialmente, el *Liber nouus de anima rationali* y el *Liber de homine* (Mallorca, 1300), aunque también expone su concepción antropológica en partes de otras obras, como en los capítulos 103-226 del *Llibre de contemplació en Déu* (Mallorca, 1274), en los capítulos 85-88 de la *Doctrina pueril* (Mallorca, 1276), en “De arbore humanali” del *Arbor scientiae* (Roma, 1296), o en el libro VIII del *Llibre de meravelles* (París, 1289).

Su antropología tiene como marco la visión medieval del hombre, que considera a éste como un elemento particular y central dentro de la jerarquía del mundo creado, compuesto por seres espirituales y corporales: ángeles, cielos, hombres, animales, vegetales y elementos; un mundo creado con el que Dios establece una relación a modo ejemplar. En general, para el pensamiento medieval el dualismo antropológico/cosmológico es incuestionable: el hombre es un microcosmos, reflejo de una realidad compuesta por lo corporal y por lo espiritual¹⁸.

Dentro de este marco dualista, Ramon Llull establece una distinción entre las facultades que son propias del cuerpo –la elemental, la vegetativa, la sensitiva y la imaginativa– y las facultades del alma racional, la voluntad, el intelecto y la memoria, terna que parte del *De Trinitate* agustiniano, a la que Llull aplica de manera personal categorías aristotélicas y propias innovaciones. Su aportación en relación con la concepción agustiniana consiste en considerar que todas y cada una de estas facultades del alma racional tienen un “hacer” propio que constituye su naturaleza formal, el propio acto, y una parte pasiva, material; y esta concepción es extensible a todas las partes del hombre, quien se ve formado a partir de una realidad

¹⁸ Robert D.F. Pring-Mill enmarca la antropología luliana, así como otros aspectos de su pensamiento, dentro de la concepción común de la época. Robert D.F. PRING-MILL, *Estudis sobre Ramon Llull...*, p. 53-80.

activa y otra pasiva, y con ellas un acto cosustancial que sale de ambas y las relaciona. Incorporado el hilemorfismo, este acto o tercer elemento coesencial será aquello que le permitirá a Ramon Llull superar el binomio aristotélico a favor de una estructura esencial humana de tres elementos, los correlativos¹⁹, en la que el acto tendrá suma importancia, propiciando incluso una redefinición del hombre basada en su *agere* particular: homificar²⁰.

Esta estructura humana según la concepción ternaria o correlativa de sus partes puede verse detallada en el esquema de la antropología luliana (pág. XVI). En las partes corporales y espirituales del hombre –tanto en las facultades como en sus principios, principios que todo ser contiene– radica una doble naturaleza: la activa (caracterizada por el sufijo castellano “-tividad”) y pasiva (sufijo “-bilidad”), de las cuales se produce el acto (verbo en gerundio o infinitivo). Todos los componentes del hombre están de tal manera relacionados que el cuerpo y el alma permanecen necesariamente unidos en el ser humano y son partes igualmente constituyentes, si bien el alma, por ser el principio formal, está por encima y debe dirigir todos los actos del hombre, como se describe en el *Liber correlatiuorum* (1310):

-tium spirituale et -tium corporale constituunt unam formam hominis; et -bile spirituale cum -bili corporali unam materiam hominis; et -are spirituale cum -are corporali constituunt unam naturam connexiuam hominis (...) Homo habet formam dupliciter considerabilem, primam scilicet et secundam. Prima est communis, quae supra est tacta. Secunda est particularis, scilicet anima, quae corpus perficit et gubernat, et mouet eius potentias ad actionem et ad uiuendum et etiam ad passiones²¹.

Las implicaciones que tiene la naturaleza compuesta del hombre tienen una relevancia central dentro del *LNAR*. Para Ramon Llull, la participación en

¹⁹ El *LNAR* utiliza aún los conceptos aristotélicos de “forma-materia”. Poco después, en el *Liber de potentia, obiecto et actu*, Ramon Llull sustituirá la terminología hilemorfista por la tríada potencia, objeto y acto, abandonando el esquema en sus bases binario a favor de uno plenamente ternario.

²⁰ La definición luliana, en contestación a la tradición aristotélica, “home és animal homificant” / “homo animal homificans” se encuentra en varias obras, entre las cuales *Lògica nova*, NEORL IV, p. 14, 3.

²¹ *Liber correlatiuorum innatorum*, ROL VI, p. 148, 556-565.

ambas naturalezas –corporal y espiritual– hace del hombre una especie de eslabón entre ellas, a escala ontológica. Este hecho le proporciona una posición de privilegio entre las criaturas, y a la vez una tarea: la de ser el nexo, con su propio hacer, entre las criaturas corporales y su creador, el supremo ser espiritual. Conseguir este fin es posible mediante el *agere* de su alma racional, que “racionaliza” y convierte en espiritual lo corporal mediante sus tres facultades, memoria, entendimiento y voluntad, facultades que han sido puestas en el hombre por Dios para que él mismo sea recordado, entendido y amado por el hombre y, a través del hombre, por todas las criaturas:

(...) nos respondemus ad hoc et dicimus quod decet animam rationalem esse creatam et quod habeat illas potentias, hac de causa ut ipsa sit medium et instrumentum per quod creaturae corporales possint suum finem attingere in Deo et in ipso quiescere, cum sit hoc quod Deus ipsas creasset ad se ipsum principaliter, propterea ut earum finis nobilior sit. Et quoniam anima rationalis coniuncta est corpori humano, quod cum omnibus creaturis participat, consequendo seu attingendo ipsa anima suum finem in Deo per memorare, intelligere et amare, consequitur siue attingit corpus suum finem in Deo. (LNAR, I.I.1,20-28)

El alma racional junto con el cuerpo humano se postulan en la concepción luliana, como vemos, como partes fundamentales para alcanzar el fin del hombre y de los seres corporales. Sin el alma racional Dios no puede ser recordado, entendido y amado; sin el cuerpo, el alma tampoco alcanzaría la bienaventuranza ni la redención general de las criaturas corporales. Reconciliando la naturaleza espiritual con la corporal, Llull consigue, no sólo explicar la necesidad de la encarnación de Dios y de la resurrección de los cuerpos²² sino también mostrar la necesidad del entendimiento humano

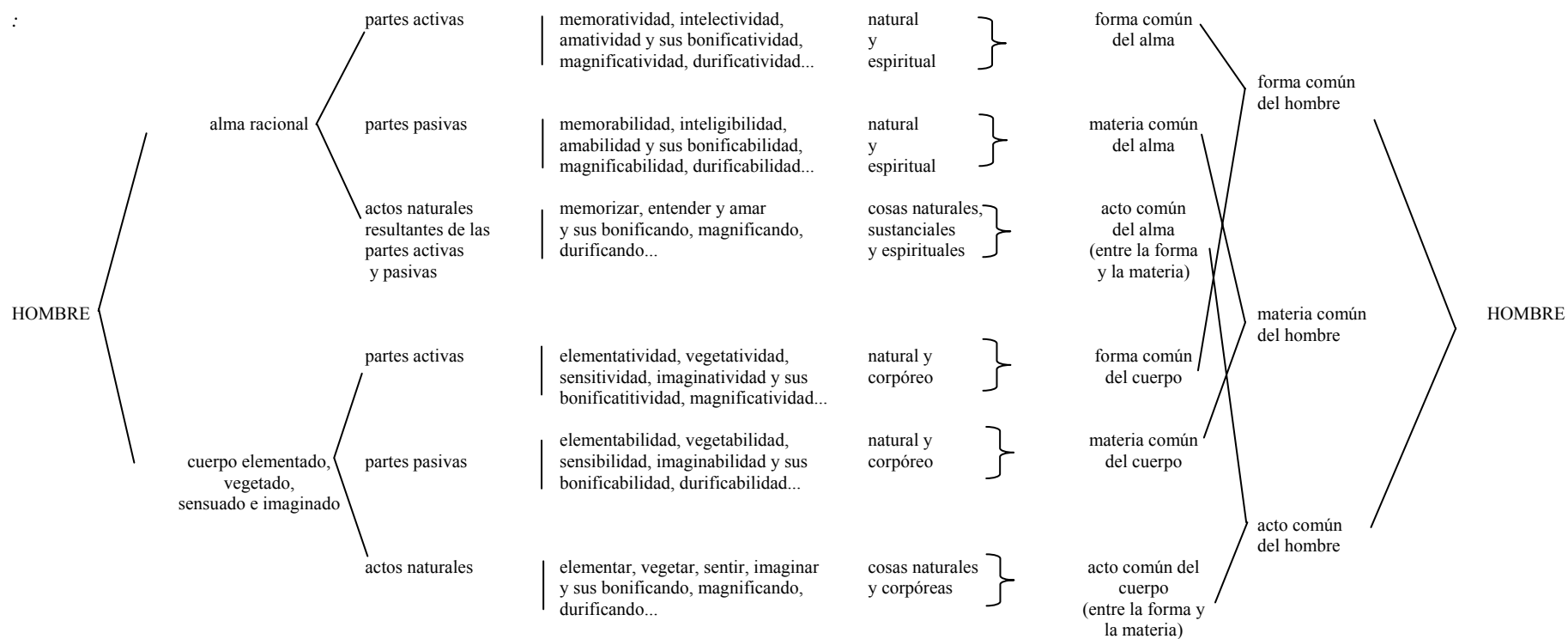
²² Como apunta Fernando Domínguez sobre la personal concepción cristológica luliana, “Para la teología coetánea era necesaria la encarnación para reparar los daños que había causado el pecado de Adán en la naturaleza humana. Llull no considera decisivo el relato bíblico de la creación para su visión del hombre, su punto fontal es la realidad específicamente cristiana del Dios hecho hombre. En la encarnación de Cristo nos encontramos con lo *maximum* a lo que la naturaleza humana es capaz (...) en la persona del Dios-hombre Cristo se unifican la naturaleza divina y la naturaleza creada del universo”. Fernando DOMÍNGUEZ, “El discurso luliano *De homine* en el contexto antropológico

para interpretar y desvelar el orden racional del mundo corporal. Dispuesto este orden racional latente para ser descifrado, el hombre es el único ser que puede alcanzar un conocimiento pleno con y a través de lo corporal. Lo corporal, a su vez, participa del recuerdo, conocimiento y amor a Dios mediante el alma racional. De este modo, el destino del hombre tiene un alcance universal, y no sólo personal:

(...) In corpore illius hominis qui suum finem in Deo per beatitudinem attingit, consequuntur earum finem caeterae creaturae corporales in Deo per illud corpus humanum beatum atque glorificatum, uidelicet corpora caelestia et quattuor substantiae mundi, scilicet quattuor elementa et suae qualitates, et metalla, plantae ac animalia irrationabilia. (LNAR, I.I.1,28-32)

coetáneo”, en *Què és l'home? Reflexions antropològiques a la Corona d'Aragó durant l'Edat Mitjana*, eds. Josep Corcó, Alexander Fidora, Josep Olives Puig y Jordi Pardo Pastor, Cambrils: Prohom Edicions, 2004, pp. 101-127, aquí p. 121. En cuanto a la resurrección, dice Lull: “Est etiam anima, ut sit homo, qui sine anima esse non potest; et ita est anima, ut sit homo, sicut pars, quae est, ut sit totum. Et in hoc passu cognoscitur, quod erit generalis resurrectio omnium, quoniam, si non esset generalis resurrectio omnium hominum, anima hominis quantumcumque foret iusta semper passionem haberet et defectum desiderans suum finem, hoc est hominem, propter quem ipsa est id, quod est, et nunquam ipsum attingeret sine resurrectione.” (*Liber de homine*, ROL XXI, pp. 172-173, 176-184).

*Esquema antropológico**

* Esquema extraído de Raimundus Lullus, *An Introduction. Supplementum Lullianum* II, ROL, eds. Alexander FIDORA y Josep E. RUBIO, Turnhout: Brepols, 2008, p. 374. Está inspirado en el esquema que proporciona el *Breiculum* del discípulo de Llull Tomás Le Myésier (*Breiculum seu Electorium paruum Thomae Migerii (Le Myésier). Supplementum Lullianum* I, eds. Charles LOHR, Theodor PINDL-BÜCHEL y Walburga BÜCHEL, ROL, Turnhout: Brepols, 1990, pp. 84-85).

1.2.2 LA DOCTRINA PSICOLÓGICA

El *LNAR* es la única obra dentro de la producción luliana que ahonda en la temática tradicional del alma racional²³. Como hemos visto, la descripción del alma en Ramon Llull parte de un planteamiento agustiniano, a través de sus tres potencias coesenciales. El estatuto de ellas, puestas a un mismo nivel, distingue la psicología luliana de otras contemporáneas, en las que la memoria es apenas una facultad subsidiaria y pasiva²⁴. Para Ramon Llull el alma racional es, por su naturaleza espiritual, un testigo privilegiado de la naturaleza trinitaria de Dios y del mundo, y este esquema de tres elementos se manifiesta en ella tanto en su esencia, con tres partes esenciales – memoria, intelecto y voluntad–, como en la agencia de ellas. Si bien dichas facultades forman parte de una sola sustancia, el alma racional, cada una de ellas se distingue de la otra por cumplir una función propia y específica. El desarrollo de la función propia de cada facultad o potencia se desempeña gracias a su estructura correlativa, que le permite actuar como principio activo (forma), pasivo (materia) y acto²⁵.

A partir de esta concepción dinámica, la *memoria* adquiere en la psicología de Llull un papel mucho más activo, equiparable al resto de potencias. Lejos de ser un mero un recipiente pasivo, potencialmente trabaja en devolver imágenes y conceptos al intelecto, cuando el “*memoratiuum*” actúa sobre el “*memorable*”.

La *voluntad*, por su parte, consta de una “*amatiuitas*”, una “*amabilitas*” y un “*amare*”, y tiene como característica propia su libre albedrío, que la

²³ El *Liber de intellectu* (ROL XX), escrito en Montpellier en 1304, se centra en una sola de las facultades del alma racional, el intelecto, y trata sobre la posibilidad de su ascenso a través del Arte.

²⁴ Fernando DOMÍNGUEZ, en “El discurso luliano *De homine...*”, p. 107, señala, para ilustrar esta diferencia, el siguiente pasaje de TOMÁS DE AQUINO: “Vnde patet quod memoria non est alia potentia ab intellectu.” (*Summa theologiae* I, q79, a7)

²⁵ Cada una de estas facultades posee también un órgano propio: la voluntad, el corazón; la memoria, el cerebro de atrás, y el intelecto, el de delante. En medio de ambas facultades se sitúa la imaginación (*LNAR*, II.IV.6).

convierte en la única facultad verdaderamente libre para elegir su objeto, el bien, o para, de manera equivocada, odiarlo²⁶.

El *intelecto*, de igual manera, se forma a partir de su “*intellectiuitas*”, “*intelligibilitas*” y el “*intelligere*”. Coherentemente con esta estructura, la distinción entre entendimiento agente y posible remite a su condición pasiva o activa, pero en nada afecta a la esencia, que siempre permanece la misma, como Llull se preocupa por aclarar²⁷:

Et ille intellectus intelligibilis est possibilis, et agens et possibilis sunt unius essentiae, et differunt per formae et materiae differentiam, et actionis et passionis. (*LNAR*, II.II.6,54-56)²⁸

Si, como hemos dicho, el *LNAR* tiene como tema fundamental la estructura correlativa manifestada en el alma, esta estructura correlativa no sólo implica a sus facultades, sino que también se da en todas y cada una de sus partes sustanciales, también en los principios que las componen. Los principios, junto con sus correlativos, constituyen todos los seres creados en mayor o menor grado, en función de su mayor o menor semejanza con Dios. Por tanto, tienen una presencia importante en el alma racional:

Anima habet in se sua propria et naturalia principia, scilicet bonitatem, magnitudinem, durationem, potestatem, sapientiam, uoluntatem, uirtutem, ueritatem, delectationem, differentiam, concordantiam, principium, medium, finem, maioritatem, aequalitatem et minoritatem. (*LNAR*, II.II.1,3-7) (...) Necnon habet anima in se ratione bonitatis essentielle bonificatiuum, bonificabile et bonificare, et ratione magnitudinis essentielle magnificatiuum,

²⁶ La idea de que la voluntad es libre cuando elige el bien no es únicamente luliana, cf. ANSELMO DE CANTERBURY: “Quod potestas peccandi non pertineat ad libertatem arbitrii.” (*De libertati arbitrii*, B.A.C., Madrid: Editorial Católica, 1952, Capitulum I, p. 548).

²⁷ También para Tomás de Aquino el intelecto es sólo uno, y la distinción entre posible y agente se relaciona con la acción y la pasión: “Ad octauum dicendum quod duorum intellectuum, scilicet possibilis et agentis, sunt duae actiones. Nam actus intellectus possibilis est recipere intelligibilia; actio autem intellectus agentis est abstrahere intelligibilia. Nec tamen sequitur quod sit duplex intelligere in homine; quia ad unum intelligere oportet quod utraque istarum actionum concurrat.” TOMÁS DE AQUINO, *Quaestio disputata de anima*, a4, ad8.

²⁸ Una descripción más exhaustiva del funcionamiento de memoria, intelecto y voluntad la proporciona Ramon Llull en la trilogía sobre estas facultades realizada más tarde en Montpellier en 1304: el *Liber de uoluntate*, el *Liber de intellectu* y el *Liber de memoria*. Jordi Gayà ha editado estas obras en ROL XX.

magnificabile et magnificare, et sic de aliis. Et per istas partes concretas suae rationes naturalia et essentialia habent subiecta in quibus sustentantur, sicut sua bonitas, quae sustentatur in suo bonificatio essentiali, et sic de suis essentialibus bonificabili et bonificare. (*LNAR*, II.II.2,11-16)

Tales principios, que están presentes en todo lo creado por analogía con su creador, poseen una condición de igualdad entre ellos y están íntimamente relacionados: lo grande es bueno, es virtuoso, etc., y viceversa.

Esta relación entre los principios se explica a partir del intercambio mutuo de cualidades, que permite la distinción interna correlativa entre la potencia y la acción del propio principio –que comunica su cualidad esencial– y la propia cualidad comunicada como objeto, de tal modo que la bondad hace buena a la grandeza comunicándole (apropiándole) su cualidad propia y la virtud virtúa a la grandeza de la misma manera, y así todos los principios:

Bonitas substantialis appropriat suam bonitatem accidentalem magnitudini substantiali, in quantum per ipsam est bona. Et illa bonitas magnitudinis est qualitas appropriata, sicut ignis, qui suum calorem appropriat aeri, et hoc idem facit magnitudo bonitati, cui appropriat suam magnitudinem et sic de aliis principiis animae. (*LNAR*, VI.II.1,8-13)

El fragmento es significativo porque muestra la aplicación por parte de Llull del modelo dinámico elemental en su comprensión y descripción de los procesos intrínsecos del alma racional. Esta teoría de la composición del mundo elementado concebía la constitución del mundo a través de la mezcla de las cualidades de éstos: la “caliditas” del fuego, la “humiditas” del agua, la “frigiditas” del aire y la “siccitas” de la tierra. Llull muestra el paralelismo entre la naturaleza corporal y la espiritual a través de numerosas analogías con los procesos elementales que aparecen en la obra: igual que los elementos se mezclan para hacer el mundo, así el alma tiene mezclados sus principios entre sí, sin que uno pueda estar sin el resto. De manera semejante, el hombre es un compuesto a partir de la mezcla de todos sus elementos espirituales y corporales, y ambas realidades son necesarias para que el hombre recuerde, entienda y ame a Dios.

La epistemología en el Liber nouus de anima rationali. La teoría de conocimiento luliana parte de los elementos expuestos. Las tres facultades del alma existen por y para producir el conocimiento que, en su forma más virtuosa, remite al conocimiento de su creador. Cada una de ellas, como se ha señalado, cumple una función propia y necesaria, estableciendo entre sí una estructura dinámica en la que cada una de ellas ayuda a las otras y es imprescindible para gestar el conocimiento. De este modo:

Intellectus, cum intelligere bonum, mouet uoluntatem ad amandum illud bonum, et memoriam ad recolendum illud bonum. Et uoluntas, cum amare ueritatem alicuius boni, mouet intellectum ad intelligendum ueritatem illius boni, et memoriam ad recolendum ueritatem illius boni. Et memoria, cum memorare aliquam speciem antiquam, mouet intellectum ad renouandum illam, et uoluntatem ad amandum illam renouationem uel ad odiendum, sicut homo patiens et humilis qui non uult reminisci aliquod displacitum quod sibi factum est. (*LNAR*, X.I.3,17-24)

El conocimiento se produce, por tanto, gracias a la totalidad de las facultades que trabajan juntas en obtener y renovar especies. La especie es, de este modo, el resultado del trabajo de las facultades racionales, pero también la materia prima de un proceso abierto de conocimiento de carácter ascendente. Como materia primaria del proceso cognoscitivo, el concepto de especie en Llull se acoge a la acepción aristotélica: las especies tienen un origen adquirido a partir de los datos que recogen los sentidos en su contacto con el mundo exterior, por experiencia empírica²⁹. En este sentido, la teoría del conocimiento desarrollada en el *LNAR* pretende observar claramente el espíritu de la psicología aristotélica, al poner el acento en el carácter ascendente del proceso cognoscitivo, que parte de los datos sensibles hacia lo inteligible. Por eso mismo, la obtención de especies es una tarea que pertenece sólo a esta vida, mientras el alma racional está unida al cuerpo:

²⁹ Cf. Celestino AOS BRACO, en “La imaginación en el sistema de Ramon Llull”, *EL* 23 (1979) 155-183, pp. 158 y ss.

Anima coniuncta habet species innatas et impressas, ut praedictum est, et illas impressiones per acquisitionem habet. Sed in paradiso et in inferno non est ita de substantiis separatis, quoniam species innatae sunt impressae absque acquisitione, et hoc propter hoc quoniam animae saluatae contemplantur suum finem et damnatae sunt in priuatione earum finis. Et propter hoc non competit in alia uita acquisitio specierum et conuenit in hac uita. (*LNAR*, II.IV.q6,114-120)

La posibilidad de conocimiento se inicia a través de los datos sensibles, que pasan luego a la imaginación, el sentido interno en que se localizan las impresiones de los sentidos, aún provistas de corporalidad. Allí, el entendimiento las recoge y las envía a la memoria ya vacías de corporalidad, de donde extrae otras especies.

En este proceso cognoscitivo ascendente, de lo particular a lo general, Ramon Llull parte de un moderado intelectualismo realista: si a los modos de ser les pertenece modos de conocer, entonces todo objeto es susceptible de ser conocido³⁰. El proceso se inicia normalmente motivado por una sed interior de conocimiento del intelecto, que mueve los sentidos para percibir los objetos sensibles y los dispone a percibir³¹:

Quando intellectus incipit intelligere, incipit in se ipso et in sua natura, sicut homo uolens facere cameram, qui incipit primo in habitatione, quae est finis camerae, sicut clauus, qui est finis martelli. Et incipiendo intellectus in sua natura interius, inquit exterius similitudines cum quibus possit habere interiores, sicut per sensum, cum quo perquirat colores, uerba, saporem et caetera, et de illis multiplicat species quas accipit in imaginatione, et ab imaginatione accipit in se ipso, sicut considerare quod bonum est uidere et audire, et ab illa consideratione considerat et accipit quod bonum est memorare et intelligere, et ita habet modum in attingendo bonitatem interiorem spiritualem attingendo bonitatem exteriorem. (*LNAR*, IX.I.q1,113-123)³²

³⁰ Walter W. ARTUS, "Ramon Lull's Epistemological Realism", *EL* 26 (1986) 129-141, p. 137.

³¹ El conocimiento empieza con los datos de fuera: "Si el alma ha de ejercer su actividad interna ha de ponerse en contacto con las especies exteriores: las impresiones han de venir de fuera y grabarse dentro", Celestino AOS BRACO, "La imaginación ...", p. 165.

³² En ocasiones, el proceso intelectual también puede desencadenarse por la recepción no buscada de datos sensuales: "Dum homo uigilat, nulla potentia animae otiosa potest esse simpliciter, quoniam si esset, homo non uigilaret, sed dormiret. Et quia homo multotiens non considerat finem quare est, nec finem suarum partium, nec finem aliarum

Con las semejanzas, que en origen han salido del mundo sensible, el entendimiento es capaz de entretejer un sistema de conocimientos válidos y generalizables, como son los que han de constituir la ciencia. Para lograrla, el intelecto procede a través del principio de diferencia (y concordancia-contrariedad) impuesto entre las semejanzas:

Intellectus habet modum intelligendi per differentiam, in quantum differenter facit suum discursum inquirendo ueritatem obiectorum quae inquirat, accipiendo unum obiectum sub uno numero et specie, et aliud sub alio numero et specie, et plura obiecta sub una specie et multas species sub uno genere. (*LNAR*, IX.I.7,62-66) (...) Cum una dissimilitudine considerat intellectus similitudinem unius qualitatis et alterius, sicut cum malitia quam considerat attingit bonitatem per contrarium, dissimile malitiae, et cum paruitate attingit magnitudinem, et cum tempore aeternitatem, in qua attingit similitudinem bonitatis et magnitudinis in aequali duratione. (*LNAR*, X.I.5,33-37)³³

Gracias a esta operación del entendimiento, que compara lo diferente e introduce diferencias entre lo semejante, puede obtener el conocimiento (*scientia*) de los objetos sensibles. También puede alcanzar de este modo un conocimiento verdadero de los objetos que están más allá del mundo sensible, como conceptos de carácter abstracto y también los seres espirituales:

Anima, cum aliqua similitudine, mouet suas rationes et suas potentias ad aliam similitudinem, sicut cum magna potestate regis considerat magnum posse Dei, et cum antiqua duratione solis considerat aeternitatem Dei, et cum magnitudine mundi considerat infinitatem Dei, et sic de una similitudine in aliam successiue

substantiarum, propterea a fortuna accipiunt suae potentiae aliqua obiecta non desiderata ut moueant totum, scilicet hominem, ad finem desideratum, et non mouent illum coacte, sed excitanter et temptando ut ipse de necessitate ipsas moueat ad obiecta desiderabilia.” (*LNAR*, IV.II.q10,121-127).

³³ Este principio de la diferencia y sus complementarios (concordancia y contrariedad) los representa Lull con la figura T, fundamental para la realización del conocimiento de sensibilidades e inteligibilidades. Así afirma en el *Ars breuis*: “Ista figura de T est seruiens primae figurae. Nam per differentiam distinguitur inter bonitatem et bonitatem, inter bonitatem et magnitudinem, etc. Et per hanc figuram iunctam primae intellectus acquirit scientiam. Et quia ista figura est generalis, idcirco intellectus est generalis.” (ROL XII, p. 205,93-98)

facit cum illa successione scientiam, de qua habituat suum intellectum, et cum quo habitu dispositionem habet ad inquirendum ueritatem de rebus, secundum quod scientiam acquisiuit cum una similitudine et postmodum cum alia. (*LNAR*, X.I.4,25-32)

Como vemos, este camino de conocimiento proporciona la posibilidad de superar los límites de las facultades corporales y la imaginación, un “transcensus”, hacia el conocimiento verdadero y no errado³⁴, como en ocasiones nos lo proporcionan los sentidos y la imaginación:

Si anima rationalis non est, omne quod est in homine est corporale uel accidens corporis; et illa potentia quae est propinquior ad spiritualitatem est imaginatiua hominis, quia ipsa est altior elementatiua, uegetatiua et sensitiua. Et homo qui imaginatur antipodes secundum naturam imaginationis asserit seu iudicat quod antipodes cadunt ad inferius; sed homo sapiens considerat quod illud cadere esset ascendere, et ascenderent corpora illorum, quae sunt graui, sursum contra naturam. Oportet ergo quod in homine sit aliqua potentia spiritualis cum qua imaginationem excellit. (...) Est ergo ipsa potentia anima rationalis, cum qua homo intelligit transcenderet ueritatem, supra imaginationis falsum iudicium. (*LNAR*, I.I.4,60-70)

Por tanto, en el alma racional radica la posibilidad de alcanzar el conocimiento *supra naturam*, mediante este proceso ascendente a partir de las especies, de realidades espirituales como Dios³⁵, los milagros, la creación, resurrección y “cosas parecidas”³⁶. Tales realidades, en principio

³⁴ Estos procesos remiten a la teoría de los puntos trascendentes que Ramon Llull formula en dos obras fundamentalmente, *Ars inuentiua ueritatis* y *Ars amatiua boni*, donde dice: “Puncta transcendentia duobus modis consideramus, quorum primus est ascensus intellectus ad intelligendum uera super potentias eidem subiectas; illa quidem uera secundum naturam suam attingit in se ipso (...). Secundus modus est transcensus intellectus ultra uel super naturam propriam, attingens rei ueritatem in natura et uirtute obiecti” (*Ars amatiua boni*, XXIX, p. 149, 616-624). Sobre esta teoría, relacionada con conceptos parecidos de la tradición, cf. Josep M. RUIZ SIMON, *L’Art de Ramon Llull i la teoria escolàstica de la ciència*, Barcelona: Quaderns Crema, 1999, pp. 159-168.

³⁵ En esta vida, Dios puede ser conocido sólo a partir de las especies: “In hac uita quaelibet anima quae attingit Deum attingit ipsum per speciem.” (*LNAR*, II.II.q9,191-192). Será en la otra vida que, como los ángeles, el alma bienaventurada alcance el conocimiento directo de Dios: “Si anima est separata, intelligit Deum in proprietatibus Dei, uidelicet in bonitate sua, magnitudine, aeternitate et caetera, et intelligit ipsum absque specie (...). Et ideo dicitur quod anima beata et Deus uident se facie ad faciem.” (*LNAR*, IX.I.q6,174-176; 181-182).

³⁶ “(...) alia istis similia.” (*LNAR*, I.I.10,112-113)

alejadas del mundo sensible y que, por lo tanto, carecen del apoyo de la percepción, pueden ser conocidas mediante la ayuda imprescindible de la voluntad, que apuesta por su verdad. La fe, que Ramon Llull presenta como una condición necesaria para el conocimiento de dichas realidades, queda integrada en el mismo proceso epistemológico, precediendo al acto propiamente intelectual y ayudándolo para alcanzar el conocimiento de estas verdades no evidentes:

Intellectus habet duos actus, unus est positivus et alius necessarius. Positivus est primus, in quantum supponit aliquid esse verum uel falsum ut ipsum possit intelligere; et propter hoc actus positivus est necessarius in quantum est instrumentum illius, quare prius oportet credere quam intelligere³⁷. (*LNAR*, III.III.q5,90-93)

De tal modo, inspirado de nuevo en el esquema de intercambio de cualidades que antes hemos visto en relación con los principios, la fe como “acto positivo” del intelecto es concebida por Llull como un acto apropiado por la voluntad para que éste, el intelecto, pueda entender. La fe queda, por tanto, integrada dentro de las posibilidades de la razón, sin que haya ninguna contradicción o falta de armonía entre ambas.

Para concluir este breve bosquejo a la teoría psicológica del *LNAR* quisiéramos señalar alguna de sus aportaciones más “novedosas”. La obra, como hemos visto, integra en su teoría epistemológica elementos de naturaleza aparentemente antitética y de reconciliación teológicamente cuestionable, como el binomio fe y razón, que acabamos de ver, o el alma y el cuerpo. Ambas problemáticas quedan integradas en su descripción de un proceso de conocimiento ascendente que, en su última instancia, tiene como objeto alcanzar una vida virtuosa, entregada a recordar, entender y amar lo inteligible absoluto, a Dios. La ulterior propuesta epistemológica luliana de la obra para alcanzar este propósito desborda, sin embargo, el marco de lo que parecía simple empirismo aristotélico al concebir una vía de conocimiento complementaria y, a la vez, superadora, de carácter

³⁷ Las nociones de “fe” y “creencia” son en este punto intercambiables. La necesidad de creer en algún tipo de existencia del objeto examinado por el entendimiento es condición para que se inicie el proceso epistemológico.

descendente: el Arte. Con su combinación de principios, reglas y figuras, el sistema artístico que Llull expone en muchas de sus obras proporciona un modo de acceso eficaz al conocimiento verdadero, superando los límites y engaños de los sentidos corporales:

Intellectus habet modum in inquirendo ueritatem, et illam attingit considerando similitudines suorum principiorum et miscendo alteras similitudines cum alteris, et respiciendo quid sequitur ex illa mixtione. Et istum modum posuimus in *Tabula generali* et in *Arte inuentiua*, et demonstrantur conclusiones per principiorum mixtionem, sicut ille qui uult inquirere utrum in anima sit bonitas naturalis et substantialis, et accipit similitudinem bonitatis et miscet ipsam cum similitudine maioritatis et cum similitudine magnitudinis. (*LNAR*, IX.I.10,97-104)

El Arte es para Ramon Llull el mejor mecanismo para alcanzar verdades porque permite, sin caer en la trampa o límites que en ocasiones acarrear los sentidos, el conocimiento general de seres corporales y espirituales, y significa para Llull la superación de la ciencia inductiva aristotélica, al reunir el carácter inventivo (es decir, heurístico), demostrativo y general (es decir, universal) que la ciencia debe tener. En palabras de Bonner, el sistema luliano se erige, en realidad, como una “nueva” ciencia de los *Topica*, de carácter definitivo³⁸.

1.2.3 LA ESTRUCTURA DE LA OBRA SEGÚN LAS *REGVLAE*

Esta vía artística, de forma coherente, fundamenta el sistema demostrativo/mostrativo luliano también en el *LNAR*. Conceptos de los que hemos hablado como los principios del ser, la estructura ternaria de la realidad, la figuras lulianas y, finalmente, una relación ejemplar entre el Dios trinitario y el alma racional son los elementos de un sistema que Llull combina con destreza, junto con las diez reglas o preguntas –*utrum, quid, de quo, quare, quale, quantum, quando, ubi, quomodo, cum quo*– que

³⁸ Anthony BONNER, *The Art and Logic...*, p. 18.

exhaustivamente analizarán todas las cuestiones posibles, convirtiendo la teoría psicológica luliana la ciencia verdadera y definitiva sobre el alma racional.

De tal manera, la obra se presenta a partir de diez partes principales, las cuales, a su vez, se dividen en varios subcapítulos de estructura combinada por argumentos y preguntas³⁹. Cada una de estas partes principales desarrolla una de las *regulae* que habían sido establecidas por la *Tabula generalis*, obra de 1294. A través de esta obra Ramon Llull considera haber aportado el procedimiento científico definitivo que, mediante sus posibilidades combinatorias, es capaz de proporcionar todas las respuestas en cualquier ámbito del saber:

Scientia ista generalis est, quia de decem generalibus regulis et quaestionibus consistit, ad quas quidem regulas et quaestiones omnia, quaecumque sunt, reduci possunt⁴⁰.

Las *regulae* o *quaestiones* se proponen como las herramientas epistemológicas dentro del sistema artístico: su resolución constituye, por tanto, el contenido del *LNAR*:

1er Cap.⁴¹: *VTRVM (possibilitas)*:

(1) “Vtrum anima rationalis sit aut non” (2) “Vtrum sit a creante uel a generante” (3) “Vtrum sit immortalis”

Ramon Llull considera fundamental responder a la pregunta por el “*utrum*”, que se presenta como la puesta de acceso en la discusión sobre la cuestión a tratar⁴².

³⁹ Esta inclusión de las preguntas dentro de las distintas partes temáticas no es la habitual dentro de las obras lulianas: las preguntas como norma general se presentan como una parte autónoma.

⁴⁰ RAMON LLULL, *Tabula generalis*, ROL XXVII, p. 4, 30-32.

⁴¹ En este resumen llamaré a las partes principales (según las *regulae*) “capítulos”, para que no haya confusión con las subpartes que las componen.

⁴² El “*utrum*”, que Llull establece como condición necesaria para el análisis filosófico, es importante también para sus demostraciones de los contenidos de la fe católica. Es, en términos actuales, una especie de “principio de caridad” (Cf. Donald Davidson, “On the Very Idea of a Conceptual Scheme”, en *Inquiries into Truth and Interpretation*, Oxford: Clarendon Press, 1984), que considera la posibilidad de que el contenido proposicional de aquello que se discute sea verdadero. Cf. Alexander FIDORA, “Ramón Llull frente a la crítica actual al diálogo interreligioso: el arte luliano como propuesta para una ‘filosofía de las religiones’”, *Revista Española de Filosofía Medieval* 10 (2003) 227-243; Anthony BONNER, *The Art and Logic...*, p. 138.

La primera parte del capítulo cuestiona la existencia del alma racional, cuya sustancia, por ser espiritual, no responde a demostraciones empíricas, sino que debe ser demostrada a través de argumentos de razón. Ramon Llull prueba la existencia del alma a través de sus tres facultades sustanciales, que existen porque, siguiendo la concepción agustiniana, son imagen de la Trinidad, y son el único modo de que Dios sea amado, conocido y recordado por sus criaturas. Sólo a través de estas facultades las criaturas se reconcilian y vuelven a Dios, gracias a la existencia del hombre que, por su naturaleza dual, mitad espíritu y mitad cuerpo, se erige como trampolín hacia la bienaventuranza de estas criaturas. El alma racional evita el corte entre los seres espirituales y corporales y reconcilia a todo el mundo creado con Dios, a través del ejercicio de sus potencias; por eso, el alma racional es más noble que el ángel, en tanto que su fin alcanza un bien más general. A esta prueba cosmológico-teológica del alma racional le acompañan otras razones de las que se deduce su existencia: es evidente que existe un conocimiento científico y supranatural que sólo puede desarrollar una facultad superior a los sentidos. Por otro lado, la experiencia de la libertad y de la moral exigen la existencia del alma racional.

La segunda parte analiza el origen del alma, y entra de lleno en la discusión teológico-filosófica entre traducianismo y creacionismo. Llull defiende el creacionismo: el alma no puede ser generada porque la generación, como se muestra en el alma sensitiva, no permite la libertad de objeto y determina hacia el mundo sensible. Al alma, sin embargo, le hace virtuosa su libertad, y no tiene su fin en las cosas del mundo, como se aprecia en el hecho de que nunca queda saciada de recordar, conocer y amar, y que sólo en Dios se satisface su fin y alcanza la paz. Además, la generación es propia de la sustancia corporal que, debido a que está formada de partes contrarias y se nutre de alimento externo, es corrompible y mortal.

La pregunta sobre la inmortalidad se resuelve a través del análisis del ser del alma, espiritual, no compuesto de elementos y, por lo tanto, incorruptible. También se demuestra su inmortalidad por la necesidad de su fin, puesto que la eternidad de Dios exige que el alma lo recuerde, entienda y ame para siempre, y Dios debe poder someterla al juicio divino y premiarla o castigarla en función de la consecución de dicho fin. Por tanto, ni siquiera el pecado puede provocar la muerte al alma racional.

2º Cap.: *QVID (quidditas)*:

(1) “Quid est in se” (2) “Quid habet in se” (3) “Quid est in alio” (4) “Quid habet in alio”

Éste es el capítulo que trata de la definición del alma racional, en relación con ella como tal y en relación con lo demás. Así, en cuanto a sí misma, el alma se define como una sustancia espiritual, compuesta por sus principios sustanciales generales (*bonitas, magnitudo, duratio, potestas, sapientia, uoluntas, uirtus, ueritas, delectatio, differentia, concordantia, principium, medium, finis, maioritas, aequalitas, minoritas*⁴³) y por las tres facultades (*memoria, intellectus, uoluntas*), que combinados pueden producir las especies y semejanzas. Estas partes del alma se estructuran esencialmente de manera correlativa. La sustancia espiritual que es el alma está intrínsecamente unida, en virtud de su carácter formal, activo, a la sustancia corporal, con la que constituye al hombre. A través de esta sustancia corporal el alma racional recuerda, entiende y ama a Dios, llevándose a efecto el juego de intenciones lulianas al procurar su bienaventuranza (*secunda intentio*), y a la vez cumplir su fin último (*prima intentio*): que las criaturas corporales, gracias a esta unión, puedan asimismo recordar, entender y amar a Dios a través del alma racional⁴⁴.

La definición del alma según lo que no es ella propiamente remite a las dos realidades que van incluidas en la definición de su propia esencia: el cuerpo y Dios. El alma presenta doble vertiente en relación con el cuerpo, puesto que se somete a sus condiciones, pero es a su vez sometedora. Así, es extensa, móvil y temporal por hallarse unida al cuerpo, pero es dueña del cuerpo, en tanto que forma y principio activo del mismo. En cuanto a la relación que establece con Dios, alcanzarlo significa alcanzar la propia completud y perfección. El alma tiene, por tanto, al cuerpo como instrumento y a Dios como fin último.

⁴³ La lista se completa con “contrarietas”, que en el *LNAR* no aparece. Cf. *Tabula generalis*, ROL XXVII, p. 2, 14-25.

⁴⁴ Según la teoría de la doble intención luliana, de ascendencia árabe, el orden del mundo se dispone a partir de un juego de finalidades: “prima enim intentio cum causa finali conuenit et semper ordinatur ad ipsam. Secunda autem intentio instrumentum est primae.” Charles LOHR, *Raimundus Lullus' Compendium Logicae Algazelis. Quellen, Lehre und Stellung in der Geschichte der Logik*. Tesis doctoral, Freiburg i. Br., 1967, “Additiones”, p. 117. La segunda intención, normalmente particular, es el instrumento para alcanzar el fin último, la primera intención, que tiene un alcance superior. En términos no relativos, la primera intención luliana es que Dios sea recordado, entendido y amado por el hombre, pero precisamente porque a través de él (del hombre) es recordado, entendido y amado Dios por todas las criaturas. Sobre esta teoría, cf. Dominique URVOY, *Penser l'islam. Les présupposés islamiques de l'«Art» de Lull*, Paris: Vrin, 1980, pp. 146-147; Anthony BONNER, *The Art and Logic...*, pp. 72-77; Josep Maria RUIZ SIMON, “«En l'arbre són les fuyles per ço que y sia lo fruyt»: apunts sobre el rerafons textual i doctrinal de la distinció lul·liana entre la intenció primera i la intenció segona en els actes *propter finem*”, *SL* 42 (2002) 3-25.

3er Cap.: *DE QVO (materialitas)*:

(1) “Si est de se ipsa liberaliter” (2) “Si est de alio materialiter” (3) “Si est de alio possessiue”

Este capítulo trata el alma desde el punto de vista de las relaciones de derivación, composición y pertenencia. Así, el alma se pertenece a sí misma en tanto que sólo viene determinada por sus principios sustanciales y sus facultades, que forman parte de su esencia, de modo que pueda amar a Dios libremente y no obligada. Sin embargo, en tanto que su fin es recordar, entender y amar a Dios, el alma pertenece a Dios. Esta doble condición viene dada por una definición doble del alma, por esencia y por agencia, aspectos íntimamente ligados: la existencia es el sujeto de la agencia, y la agencia se debe al fin de la existencia: recordar, entender y amar a Dios; para que sea así, el alma tiene conciencia y se somete a ella⁴⁵. Este tipo de relación subordinada también se da entre las facultades: la memoria se somete al intelecto y a la voluntad, puesto que conserva las especies que éstas han puesto en ella; el intelecto, a la memoria, porque ésta exige que se la llene de especies, y a la voluntad, en cuanto que ella (la voluntad) va delante al elegir los objetos. Por último la voluntad se somete a la memoria y al intelecto puesto que está obligada a desear los objetos y apetencias de la memoria y el intelecto.

4° Cap.: *QVARE (formalitas)*:

(1) “Per existentiam” (2) “Per agentiam”

Este capítulo, que pregunta por la causa formal y final del alma racional, ha sido ya en su mayor parte resuelto a través de la pregunta por la existencia y esencia/agencia del alma racional (1°-2° capítulo): El alma existe porque la componen principios sustanciales, los accidentes, la forma, la materia⁴⁶ y las potencias. Y existe para recordar, entender y amar a Dios en el cuerpo del hombre junto con todas las criaturas, para que así éstas alcancen su fin en Dios, pues Dios participa a través de ella con todas las criaturas corporales. Así, existe porque Dios la ha creado para eso y para eso la sostiene en el ser.

5° Cap.: *QVANTVM (quantitas)*:

(1) “De quantitate simplici” (2) “De quantitate composita”

El capítulo de la cantidad, junto con el de la cualidad, es central para la teoría psicológica luliana y por extensión para su sistema artístico, porque muestra de qué

⁴⁵ Dice RAMON LLULL sobre la conciencia en el *Llibre de meravelles*: “Consciència és aquella natura intel·lectiva per la qual la ànima sent que s’enclina contra la final entenció per la qual és creada.” (Barcelona: Barcino, 1934, p. 189).

⁴⁶ Las realidades no activas, caracterizadas con el sufijo “-bilas”.

manera puede existir la pluralidad dentro de la unidad⁴⁷. Llull defiende la existencia de una doble cantidad espiritual en el alma (aplicable a todo ser): una continua y otra atomista, discreta. Por una parte, el alma tiene la cantidad simple que en ella misma representa su única esencia. Sus partes, las potencias y los principios sustanciales, también son constituidos cada uno por una cantidad simple e indivisible. Por otro lado, en el alma existe la cantidad compuesta y continua que conlleva su composición de forma y materia, y la composición que existe a partir de los concretos o correlativos, la cual permite el dinamismo en y entre las facultades, y en y entre los principios.

6º Cap.: *QVALE (qualitas)*:

(1) “De qualitate propria” (2) “De qualitate appropriata”

Estrechamente relacionado con el capítulo de la cantidad aparece la cuestión de la cualidad, muy influida por las concepciones físicas de la época, concretamente por la teoría de los elementos y sus cualidades, que había evolucionado a partir de la ciencia aristotélica y que, al diferenciar entre el elemento y sus cualidades, permitía concebir el dinamismo natural que resultaba de las distintas combinaciones de los elementos, a través de sus cualidades⁴⁸. Partiendo de este esquema elemental, Llull modela la posibilidad de la estructura correlativa de principios y facultades anímicas. Así como la tierra tiene su cualidad propia, la sequedad, que comunica al fuego para constituirlo (que es lo caliente propiamente, pero que también es seco), así un principio sustancial del alma, como la bondad, comunica, “apropia”, su cualidad a los otros principios, y esto es así con todos los principios, de la misma manera que ocurre con los elementos cuando constituyen a los seres. Hay en todo, por tanto, dos tipos de cualidades: las propias, que lo definen esencialmente, y las apropiadas, que vienen dadas en la facticidad de su ser.

El alma consta de dos tipos de estas cualidades apropiadas, las intrínsecas y las que no lo son, porque las aplica a otro sujeto (el cuerpo) o porque a ella le son aplicadas por otro sujeto (Dios). Las cualidades intrínsecas son las que se dan unos principios a otros, ayudándose entre sí, como la grandeza a la bondad, etc. Las exteriores del alma son las cualidades morales y los hábitos que ha adquirido gracias a la comunicación que hacen los principios al cuerpo para hacerlo bueno, virtuoso, etc. Por otra parte, son cualidades apropiadas también la recolitividad, intelectividad y amatividad que Dios ha dado al alma para que sea él recordado, entendido y

⁴⁷ Cf. Charles LOHR, “Ramon Llull’s Theory of the Continuous...”.

⁴⁸ Cf. nota anterior y Frances YATES, “La teoría luliana de los elementos...”, pp. 40 y ss.

amado, como pasa con las sustancias corporales, a las que Dios ha apropiado la inteligibilidad, la amabilidad y la memorabilidad.

7° Cap.: *QVANDO (temporalitas)*:

(1) “De instanti et nunc” (2) “De successiuo”

La temporalidad del alma se deduce de su esencia: como sustancia espiritual creada, el alma consta de un único momento indivisible. La temporalidad sucesiva le llega a través de su unión con el cuerpo, el cual proporciona un desarrollo temporal a su modo discursivo, deliberativo, aprehensivo, electivo, desiderativo, contricionativo⁴⁹, opinativo, dispositivo⁵⁰, esperativo y cogitativo.

8° Cap.: *VBI (localitas)*:

(1) “De collocato” (2) “De collocante”

El alma, en tanto que forma del cuerpo, ocupa el lugar que ocupa el cuerpo. Pero como sustancia espiritual, el alma racional contiene un concepto no espacial de lugar, y en ese sentido se puede hablar de que los principios, actos y potencias se contienen los unos a los otros. Del mismo modo, los vicios del cuerpo están en el alma, puesto que ella comprende al cuerpo (y viceversa) y, además, es su dueña.

9° Cap.: *QVOMODO (modalitas)*:

(1) “De modo quem habet anima in se ipsa” (2) “De modo quem habet anima in alio”

El capítulo sobre la modalidad muestra el funcionamiento del alma racional a través de sus potencias: es, por lo tanto, el que contiene mayor teoría epistemológica. El alma tiene sus actos y operaciones intrínsecos al abstraer de lo material lo inteligible. El intelecto comienza a entender cuando busca, a través de los sentidos y la imaginación, semejanzas exteriores para producir las interiores, alcanzando el entender cuando el intelectivo mueve el inteligible a ser entendido. En esto se distingue el modo de conocer del alma racional del que tiene el ángel, que en sus propias semejanzas alcanza el conocimiento de los objetos exteriores, sin mediación de los sentidos. Para alcanzar verdades, el intelecto debe partir de considerar posibles los dos contrarios de una formulación, y luego pasa a investigar, pensando en las semejanzas de sus principios y mezclándolos. Para

⁴⁹ La penitencia se desarrolla en el tiempo: “Anima habet potentiam contritionatium, cum qua habet contritionem et paenitentiam peccati quod fecit et credit fecisse, et illa contritio exit in successione, sicut semen, quod procedit de terra (...)” (*LNAR*, VII.II.6,51-53)

⁵⁰ Dice sobre este modo temporal del alma racional: “Anima habet potentiam dispositiuam quae oritur in ordine successiuo ponendo unum obiectum coram altero, et disponit res secundum quod sunt futurae per unum nunc et postmodum per aliud.” (*LNAR*, VII.II.8, 62-64)

estos procesos epistemológicos es necesario que las tres potencias trabajen juntas, puesto que si una falla las demás fallan y el alma racional no consigue llevar a cabo su agencia propia. El intelecto obtiene, así pues, especies gracias a su propio hacer, pero también a través de la memoria y la voluntad. Por último, los actos y acciones del alma también implican lo exterior: el alma mueve el cuerpo a través de sus principios y, a su vez, el alma necesita impresiones exteriores para tener sus actos y obras.

10º Cap.: *CVM QVO (instrumentalitas)*:

(1) “Agens” (2) “Patiens”

La cuestión sobre la instrumentalidad permite ver cómo funcionan las relaciones de las partes del alma, íntimamente ligadas. El alma realiza sus operaciones primarias a través de los actos primarios de sus principios y sus facultades. A su vez, las semejanzas sensibles promueven las semejanzas inteligibles, y las inteligibles promueven otras inteligibles; también las desemejanzas propician nuevas especies y las virtudes propician otras virtudes. En cuanto a su faceta pasiva, el alma recibe los actos de sus principios, potencias y fines; pero también del cuerpo, al estar unida a él, y de los objetos extrínsecos.

El desarrollo argumentativo según las reglas le permite a Ramon Llull, como podemos ver y como bien aprecia Bonner⁵¹, incorporar un amplio abanico de conceptos clave y técnicas descriptivas, explicativas y demostrativas, como son la agencia incorporada al concepto de definición, los correlativos, el juego de intenciones, el modelo elemental bajo la teoría de las cualidades propias y apropiadas, etc. El trasfondo de estos recursos es una concepción del mundo ejemplarista, que da soporte, como decimos, a la metafísica luliana y su personal sistema artístico.

Robert Pring-Mill señaló la importancia de esta teoría de las facultades para el fundamento del Arte, puesto que en ella se muestra y se explica la estructura correlativa y dinámica, no sólo del alma racional sino también del mundo creado y de Dios mismo, a causa de su naturaleza trinitaria⁵². Teniendo en cuenta que Ramon Llull era un autor que escribía

⁵¹ Anthony BONNER, *The Art and Logic...*, p. 186.

⁵² Robert D.F. PRING-MILL, *Estudis sobre Ramon Llull...*, p. 211.

fundamentalmente movido por el propósito de convencer de la verdad del mensaje cristiano, el *LNAR* justifica y propone como incontestable la realidad trinitaria de Dios, manifestada en sus criaturas.

1.2.4 RASGOS DE LA RETÓRICA DEL *LIBER NOVVS DE ANIMA RATIONALI*

Como la mayor parte de las obras de Ramon Llull, el *LNAR* se ajusta a un esquema establecido por su propio autor y ajeno a los estilos escolásticos a través de los cuales se desarrollaba la discusión filosófica, localizada eminentemente en las universidades⁵³.

Sin que tenga que estar en contradicción con este hecho, la retórica luliana dentro del *LNAR* acoge las herramientas lingüísticas de la tradición, utilizando términos como *forma-materia*; *substantia-accidens*; *intellectus agens*, *possibilis*, *practicus*; *actio-passio*, etc., que combina con construcciones terminológicas propias y características, como las que se producen con los correlativos (o concretos), a través de sus sufijos. Además Llull establece algunos conceptos como pilares dentro de su sistema, a los cuales casi siempre proporciona una definición restrictiva o específica, como pasa con las dignidades y principios, el concepto de intención e incluso con las potencias del alma, caracterizadas de modo específico por Llull a través de su *materialitas* y su *formalitas*, como hemos visto⁵⁴.

Si bien la aproximación de Ramon Llull a la filosofía es la de un “laico letrado” de la época⁵⁵, algunos estudios recientes ya han puesto de relieve

⁵³ Un mayor contacto con la universidad de París, a partir de 1309, favorecerá un acercamiento de Llull a los contenidos y estilo universitarios.

⁵⁴ Una innovación luliana es su propuesta de un nuevo modelo de definición, en el que el *agere* tiene un papel primordial. Gran parte de sus definiciones están recogidas por Anthony BONNER y Maria Isabel RIPOLL PERELLÓ en el *Diccionari de definicions lul-lianes/Dictionary of Lullian Definitions*, Barcelona/Palma de Mallorca: Universitat de Barcelona/Universitat de les Illes Balears, 2002. En cuanto a la especificidad de sus definiciones y la importancia que les concede dentro de su lógica, Cf. Anthony BONNER, *The Art and Logic...*, pp. 135-137; y Alexander FIDORA, “Les definicions de Ramon Llull: entre la lògica àrab i les teories de la definició modernes”, *Revista de llengües y literatures catalana, gallega y vasca* 12 (2006) 239-252.

⁵⁵ Cf. Josep BATALLA, “Ego, qui sum laicus”, *SL* 48 (2008) 69-92. Carreras i Artau ya en su *Historia de la Filosofía Española* caracterizaban su pensamiento como “escolasticismo popular”. Tomás y Joaquín CARRERAS I ARTAU, *Historia de la filosofía española. Filosofía cristiana de los siglos XIII al XV*, 2 vols., Madrid: Asociación Española para el Progreso de las Ciencias, 1939-1943, vol. I, pp. 231 y ss.

que la falta de alusiones a autoridades en su obra responde, sobre todo, a una consciente postura intelectual, orientada hacia un propósito fundamental: convencer de la verdad de la doctrina cristiana mediante un sistema que proporcionaba razones cuya verdad la inteligencia podía aceptar absolutamente, sin necesidad de argumentos de autoridad⁵⁶.

Esta falta del uso de las *auctoritates*, de carácter irrenunciable para la argumentativa escolástica, se mantiene en el *LNAR*, con la salvedad, ya comentada, del nombre de Averroes, con el fin de rebatirlo. La contribución del pensador árabe constituía un hito ineludible dentro de la discusión sobre el alma en el ambiente filosófico latino del siglo XIII, incluso para un autor como Ramon Llull, quien no solía citar a autoridades, aunque pudiese establecer un diálogo con ellas de manera no explícita⁵⁷.

Una vía alternativa, alejada de dichos usos escolásticos, exhiben frecuentemente sus modos expositivos y demostrativos. Los *exempla* –que abundan en la parte final de la obra– y el gran número de analogías, muchas de ellas a partir de los elementos naturales, son propuestos como legítimos mecanismos demostrativos. Esto nos remite al estilo especulativo tan característico de Ramon Llull, coherente con su visión ejemplarista del mundo⁵⁸. Su primera y gran obra enciclopédica, el *Llibre de contemplació en Déu*, es fundamentalmente una exposición de esta visión ejemplarista y analógica entre los seres. Varios años más tarde, en el *LNAR*, la analogía

⁵⁶ Así, por ejemplo, las palabras del *Liber de demonstratione per equiparantiam*, en el prólogo: “Infideles non stant ad auctoritates fidelium, et tamen stant ad rationes. (...) Quoniam infideles dicunt: Nolumus dimittere fidem pro fide aut credere pro credere; sed bene credere pro intelligere dimitemus.” (ROL IX, pp. 221-222, 116-121).

⁵⁷ Ramon Llull presentaba su Arte como una *auctoritas* en sí misma, un sistema válido que, de manera autosuficiente, podía convencer a fieles e infieles de la verdad de la doctrina católica; este hecho no es óbice para pensar que Llull necesariamente tuvo que leer la tradición y que, de alguna manera, hacia uso de ella, cf. Anthony BONNER, “L’art lul·liana com a autoritat alternativa”, *SL* 33 (1993) 15-32; Pere VILLALBA, “Reminiscencias ciceronianas en Ramon Llull”, *Convenit Selecta* 7 (2001) 81-86; Celia LÓPEZ ALCALDE, “El *Liber nouus de anima rationali* de Ramon Llull dentro del discurso psicológico del siglo XIII”, *Revista Española de Filosofía Medieval* 18 (2012) 81-94.

⁵⁸ Dice Rubén Luzón Díaz: “(...) el *exemplum* tiene una función utilitaria, ya que es un medio para hacer explícitas las relaciones en la escala del ser que, de otro modo, permanecerían ocultas a nuestro entendimiento. Su papel es doble: pedagógico y conmemorativo.” Rubén LUZÓN DÍAZ, “Una aproximación a la noción de *exemplum* en la obra luliana, seguida de un breve comentario de los *exempla* del capítulo 62 del *Llibre de meravelles*”, *Revista de llengües i literatures catalana, gallega i vasca* 12 (2006) 253-276, p. 258. La visión analógica es característica en el pensamiento de Llull, pero no sólo en el suyo, téngase en cuenta la importancia que también tiene el concepto de analogía para el franciscanismo, en concreto en Buenaventura.

con la naturaleza elemental sigue siendo utilizada por Ramon Llull para fundamentar la concepción del alma y mostrar su estructura correlativa. Sólo cuando el autor tenga la teoría correlativa totalmente sistematizada, abandonará el uso de dicha analogía con función demostrativa⁵⁹.

⁵⁹ Anthony BONNER, *The Art and Logic...*, p. 265.

1.3. LA RECEPCIÓN DE LA OBRA

Los datos más claros sobre la recepción del *LNAR* vienen del censo de los manuscritos que perviven, y de la información que los catálogos lulianos de las bibliotecas nos proporcionan.

El número de manuscritos que han llegado a nuestros días (26) deja ver un considerable interés hacia la obra. Entre los manuscritos más notables que la transmiten está el manuscrito del *Electorium (E)*, del discípulo de Ramon Llull Tomás Le Myésier. El *LNAR* no falta entre las obras que el canónigo escogió para incluir en su gran compendio sobre el pensamiento luliano. Otro de los manuscritos que la transmiten (el ms. *K*) formó parte de la biblioteca de Nicolás de Cusa (c. 1401-1464) y de éste tiene notas autógrafas, si bien queda por investigar la repercusión directa de esta obra dentro del pensamiento del cusano. Aunque la cuestión más notable en cuanto a ecos lulianos en el pensamiento de Nicolás de Cusa es la dialéctica ternaria, materializada en su concepción de la *concordantia oppositorum* y cristalizada en su obra fundamental *De docta ignorantia*, Eusebi Colomer⁶⁰ resalta la influencia de la teoría de los puntos trascendentes que, como hemos visto, aparece en nuestra obra, aunque también en otras como el *Ars amatiua boni* y el *Ars inuentiua ueritatis*.

El resto de testimonios manuscritos no proporciona demasiada información adicional sobre la recepción del texto. Aunque no es inhabitual, sobre todo en la tradición filosófica, que los códices incorporen glosas, que aclaren o discutan tesis o argumentos del autor, la transmisión manuscrita del *LNAR* apenas incorpora glosas de este tipo. Hay alguna excepción, como el manuscrito 744 de la Biblioteca Angelica de Roma (*R*), cuyas glosas descubren a un lector escotista, muy crítico con las ideas lulianas.

Que tengamos constancia, no existen referencias o citas explícitas del texto del *LNAR* fuera de las que realiza su autor en otra de sus obras, el *Liber de obiecto, potentia et actu*⁶¹. A pesar de dicha escasez de datos, la vía del

⁶⁰ Eusebi COLOMER, *De la Edad Media al Renacimiento: Ramón Llull – Nicolás de Cusa – Juan Pico della Mirandola*, Barcelona: Herder, 1975, pp. 155-157.

⁶¹ Cf. nota 1.

análisis textual en la búsqueda de fuentes puede proporcionar algún hallazgo interesante a la cuestión de la recepción de la obra. Precisamente esta vía llevó a Nicolau d'Olwer a descubrir en *Lo somni*, del catalán Bernat Metge (Barcelona, 1346-1413), influencias del pensamiento luliano acerca del alma⁶². Martí de Riquer, de acuerdo con tal opinión, identificó el *LNAR* como la obra de referencia en las digresiones sobre el alma y la inmortalidad de la obra de Metge, estableciendo paralelismos entre los siguientes pasajes, que a nosotros nos parecen acertados⁶³:

Liber nouus de anima rationali

*Lo somni*⁶⁴

Anima est immortalis ratione finis ad quem est creata, quoniam ipsa creata est ut Deum memoret, intelligat et diligat, et memorabilitas et intelligibilitas et amabilitas Dei conueniunt cum aeternitate, secundum quod diximus. Et ideo fines memoratiuitatis, intellectiuitatis et amatiuitatis conueniunt cum aeternitate, per quam conuenientiam sequitur in anima immortalitas. (*LNAR*, I.III.2)

(v, 19) Més encara, la ànima racional és creada a fi que tots temps entena, am e recort Déu; e si era mortal, no farie sempiternalment ço per què serie creada. Donchs, segueix-se que és immortal. (p. 143, 336-338)

Deus est iustus et sua iustitia exigit animam esse immortalem, ut possit habere permanens subiectum in quo possit iudicare bonam animam ad beatitudinem aeuernalem, et malam ad poenam aeuernalem. Et si anima esset mortalis, in se ipsam in hoc, quoniam faceret contra illud quod exigit suum iudicium, et quia iustitia Dei non potest iniuriare se ipsam, oportet animam esse immortalem. (*LNAR*, I.III.5)

(v, 20) Més, cascun jorn veus que molt hom de bona vida sofer pobresa, malalties, pèrdues e grans persecucions, e mor en aquelles; e molt hom de mala vida és prosperat axí com vol, e jamés no sofer adversitat. Si la ànima d'aytals moria ab lo cors, Déus seria fort injust, car no retribuiria a cascú çó que mereix. Com sie, donchs, necessari que la justícia de Déu se exerçesqua, cové que la ànima racional visque après la mort corporal e que qualque temps haja premi o remuneració de ço que merescut haurà. Si, doncs, vivent lo cors no la ha, necessari es que après mort d'aquell la haja, o auries

⁶² Bernat METGE, *Lo somni*, selección de Nicolau d'Olwer, Barcelona: Duran i Alsina, 1919, p. 7.

⁶³ Martí DE RIQUER, "Notes sobre Bernat Metge", *Estudis Universitaris Catalans* 18 (1933) 105-125, pp. 110-112.

⁶⁴ Bernat METGE, *Lo somni*, ed. crítica de Stefano Maria Cingolani, Barcelona: Barcino, 2006.

a-torgar que Déus és injust, la qual cosa és impossible e luny de la comuna opinió dels hòmens. Vols a açò res dir o què't va pel cor? (p. 144, 339-349)

También Lola Badia y Júlia Butinyà, en relación con las fuentes de la obra del barcelonés, suscriben una influencia general luliana, aunque no vean una vinculación tan clara entre los pasajes citados⁶⁵.

Jordi Gayà, a su vez, ha visto influencias directas del *LNAR* en el *Liber de intellectu*, del lulista Charles de Bovelles (Saint Quintin, nacido c. 1470), discípulo del editor de obras lulianas en París Jacques Lefèvre d'Étaples. La incidencia del *LNAR* se manifiesta en dos aspectos. Por un lado, en la concepción teleológica del hombre, único ser que puede llevar al mundo a su plenitud, según ambos autores. Otro aspecto, más concreto, es el que se refiere a la caracterización del diferente modo de conocer entre los hombres y los ángeles. Así, el intelecto del ángel “persimilis est transparenti speculo: humanus intransparenti”; y “sicut a materia adiunctus est ita et sine specie intelligit”⁶⁶. Según Gayà, esta idea, la de una concepción especular –o “cristalina”– del conocimiento, con un mayor grado de opacidad o intransparencia en el entendimiento humano en relación con el angélico a causa de su materialidad intrínseca, habría sido tomada de la obra luliana, en concreto del siguiente fragmento:

Est ergo differentia inter angelum et animam secundum modum existentiae quem diximus, et etiam secundum modum agentiae, quoniam angelus per unum modum attingit obiecta, et anima per alium, quoniam *angelus in suismet similitudinibus attingit obiecta extrinseca absque multiplicatione specierum*

⁶⁵ Cf. Bernat METGE, *Lo somni*, ed. y comentarios de Lola Badia, Barcelona: Quaderns Crema, 1999, p. 192; y Júlia BUTINYÀ, “Al voltant del concepte de l’home”, *Estudis de llengua i literatura catalanes LXII, Miscel·lània Albert Hauf*, Barcelona: Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 2011, pp. 9-35, aquí p. 23.

⁶⁶ Carolus BOVILLUS, *Que hoc uolumine continentur: Liber de intellectu; Liber de sensu; Liber de nichilo; Ars oppositorum; Liber de generatione; Liber de sapiente; Liber de duodecim numeris; Epistole complures. Insuper mathematicum opus quadripartitum; de Numeris perfectis; de Mathematicis rosis; de Geometricis corporibus; de Geometricis supplementis*, Paris: Henri Estienne y Jean Petit, 1510, II, 2, p. 4v.

*illorum et quod ipsas ponat intus se ipsum, sed in se ipso illas accipit, sicut crystallus qui in se ipso sumit colorem subiecti rubei, ubi est positus. Sed anima accipit species exteriores per sensum, et de sensu ipsas transmutat in imaginationem. (LNAR, IX.I.q3,146-153)*⁶⁷

Por último queremos mencionar a Nicolás de Pax, lulista contemporáneo de Bovelles (con quien tuvo trato)⁶⁸ y responsable de la primera edición del *LNAR* (Alcalá, 1519). Parece que este lulista, llamado por el cardenal Cisneros para constituir una cátedra de lulismo en Alcalá, concibiera que la obra tenía méritos propios suficientes para editarla como *libellus*, sin ninguna otra obra luliana, junto con una carta a Juan Rufo (nuncio apostólico) y una biografía de Ramon Llull hecha por él mismo.

En conclusión, son breves y poco numerosos los pasajes donde podemos apreciar una influencia directa de la obra. La falta de más datos sobre su recepción por parte del lulismo posterior⁶⁹, por un lado, y dentro del ámbito de la amplia tradición psicológica por otro, lleva a que consideremos el *LNAR* como una obra no demasiado conocida, o reconocida, por los grandes pensadores contemporáneos o de épocas posteriores.

⁶⁷ Jordi GAYÀ, “Algunos temas lulianos en los escritos de Charles de Bovelles”, *EL* 24 (1980) 49-69, pp. 62-64. El cambio de tipografía, en cursiva, es nuestro.

⁶⁸ El artículo de Joseph M. VICTOR, “Charles de Bovelles and Nicholas de Pax: Two Sixteenth-Century Biographies of Ramon Lull”, *Traditio* 32 (1976) 313-345, muestra la relación entre los personajes y sus diferentes acercamientos a la figura de Ramon Llull. A ambos lulistas les pertenece la redacción de sendas biografías del mallorquín.

⁶⁹ La obra, sin embargo, sí que ha recibido la carga del antilulismo: su título es mencionado entre las obras incriminadas por el *Directorium inquisitorum* (1376) del antilulista Nicolau Eimerich.

2. ANÁLISIS FILOLÓGICO Y TRADICIÓN TEXTUAL

2.1. LA RELACIÓN ENTRE LAS VERSIONES CATALANA Y LATINA Y EL PROCESO DE CORRECCIÓN

El estudio filológico del *LNAR* nos obliga a tener en cuenta dos consideraciones previas. La primera de ellas es el marco general de la lengua latina medieval, que exhibe cierta laxitud en la observancia de sus normas (en relación con el latín clásico) y adquiere nuevas construcciones y nuevo vocabulario, respondiendo a distintas realidades y cosmovisiones¹. La segunda consideración es la existencia de una tradición bilingüe (latina y catalana) de la obra, hecho que recupera la discusión en torno a la lengua de redacción de las obras lulianas y el consecuente problema de su edición².

Friedrich Stegmüller ya señaló la compleja transmisión de gran parte de las obras de Lull que, casi desde su gestación, barajaban una tradición plurilingüe³, latina, catalana e incluso árabe⁴. En ocasiones su autor –a través del *explicit*, por ejemplo– informaba sobre su intención de realizar la obra en tal lengua, o de encargar la traducción de su texto⁵, aunque en un gran número de obras lulianas la genealogía lingüística del texto debe ser reconstruida. En el caso del *LNAR*, la relación entre ambas versiones ha

¹ Esta evolución implica, en cuanto a la sintaxis, una considerable dosis de incertidumbre gramatical, si bien, “les écrivains cultivés, et dans la mesure où ils étaient cultivés, ont su maintenir, même au Moyen Age, une tradition: c’est alors une syntaxe augustinienne, sinon cicéronienne.” (Albert BLAISE, *Manuel du latin chrétien*, Turnhout: Brepols, 1986, p. 73).

² Cf. Salvador BOVÉ, “Ramón Lull y la lengua latina”, *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona* 8 (1915) 65-88; Alexander FIDORA, “Noch einmal *Arbor scientiae* oder *Arbre de sciencia*. Zum Verhältnis von lateinischer und katalanischer Fassung der Lullischen Enzyklopädie”, *Faventia* 25 (2003) 67-73; Elena PISTOLESI, “Tradizione e traduzione nel *corpus* lulliano”, *SL* 49 (2009) 3-50; etc.

³ Friedrich STEGMÜLLER, en “Lullus latinus. Zur kritischen Gesamtedition der lateinischen Werke des Raimundus Lullus”, *EL* 1 (1957) 91-95, trata sobre la edición de este tipo de textos.

⁴ Que escribía en árabe se postula a partir de sus propias palabras puesto que no consta ningún manuscrito en esta lengua. Cf. por ejemplo, el *Llibre de contemplació en Déu*, ORL VIII, p. 456: “On, com açò sia enaixí, Sényer, doncs per ço car lo vostre servidor per gràcia vostra sia romançador d’aquesta obra d’aràbic en romanç (...)”; *Liber de fine*, ROL IX, p. 256, 176: “In pluribus libris meis in lingua Arabica et Latina (...)”. Sin embargo, ni siquiera de estas palabras es seguro deducir que compusiera obras en árabe, habida cuenta de que no hay evidencias de una redacción árabe de ninguna obra luliana ni se han apreciado rasgos lingüísticos que permitan considerar una primera redacción árabe de alguna de las conservadas.

⁵ Elena PISTOLESI, en “Tradizione e traduzione...”, pp. 11-27, realiza una estadística de las tradiciones lingüísticas de las obras en función de su lugar de composición y da cuenta de las obras en las que Lull informa sobre la lengua de su composición y/o traducción.

podido establecerse fundamentalmente a través del cotejo lingüístico propiciado por el ejercicio de la edición. Esta labor apoya la hipótesis de Alexander Fidora de la dependencia por parte del texto latino de la versión catalana⁶ gracias a la presencia de varios errores de traducción que expresan una única posible direccionalidad.

A falta de más datos, la datación y las circunstancias que rodearon esta traducción latina nos quedan indeterminadas, siendo el *Electorium (E)*, elaborado hacia 1325, el testimonio más antiguo que se conserva de la tradición latina; así, al ver en el testimonio *antiquior* la intervención del discípulo de Ramon Llull Tomás Le Myésier, es probable que la traducción encargada por el mismo autor, como lo fue el *Llibre dels articles de fe*, obra del mismo año en cuyo original catalán puede leerse:

Per que yo, Ramon, indigne, he fet aquest libre e e·ll fet posar en latí, emperó no letra a letra, mas sen a sen, per ço que cascun ne romanga en sa virtut e en sa rectoricha; e aquell qui es en latí e presentat al senyor Papa e als senyors cardenals soplican que·l trameten als infeels per homens entenents e qui sapien los lenguatges d'aquells⁷.

El hecho de que las dos obras aparezcan juntas en varios manuscritos podría señalar un mismo contexto de gestación en vulgar y su inmediata traducción al latín, como apunta Elena Pistolesi en su artículo⁸.

De los estudios que hemos realizado se deduce que la versión latina es resultado de una traducción de la catalana, como decimos. La comparación entre el texto catalán y latino permite apreciar una gran cercanía entre ambos, sin apenas modificaciones; las variaciones más importantes que se han detectado han sido las que precisamente nos han permitido establecer una genealogía segura entre la versión latina y la catalana, reconociendo la dependencia del latín en relación con el catalán. Hay que tener en cuenta que la presencia de latinismos en el texto catalán como *eviternalitat*, *nunc*,

⁶ Alexander FIDORA, “La doble tradició de les obres lul·lianes i el problema de les edicions i traduccions modernes”, *2n Col·loqui Europeu d'Estudis Catalans. La recepció de la literatura catalana medieval a Europa*, eds. Alexander Fidora y Eliseu Trenc, Péronnas: Editions de la Tour Gile, 2007, pp. 5-15, aquí pp. 6-12.

⁷ *Llibre dels articles de fe*, NEORL III, p. 70, 10-15.

⁸ Elena PISTOLESI, “Tradizione e traduzione...”.

spècies ignates, etc., no justifica la consideración de una traducción en sentido inverso sino que remite a un uso técnico del léxico y del desarrollo de la redacción y, por lo tanto, no contradice nuestra tesis ni tiene fuerza probatoria⁹; sí la tienen, como decimos, los errores de traducción que han sido transmitidos a través de un grupo reducido de manuscritos del subarquetipo α (L_1, L_2, S, A_1, L_4). Estos errores son los siguientes:

1 – “Pirum” (lat.) < cat. “pera”. En catalán clásico se da la doble posibilidad semántica de la palabra “pera”, como ‘fruta’ y como ‘piedra’¹⁰. El traductor ha traducido “pera” como “pirum”¹¹ cuando la palabra acertada es “lapis”, más adecuada en el contexto textual:

“Experimento scimus quod corporales substantiae sunt, quia ipsas sentimus per uidere, tangere et per alios sensus, sicut ~~pirum~~ lapis, qui est uisibilis et tangibilis, et sic de aliis substantiis” (*LNAR*, I.I.2,36-38).

“Corpus elementatum potest destrui per tangere, uelut ~~pirum~~ lapis per ictum et planta per scindere, et corpus animalis per uulnerare et famescere” (*LNAR*, I.III.8,50-51).

La palabra, sin embargo, vuelve a aparecer posteriormente traducida de manera correcta (en VI.I.q1 y VI.I.q2).

2 – “Corporis” (lat.) < “*cos” (cat.) < “hos” (cat.). Desde el catalán “hos” se explica “corporis”, si se considera hipotéticamente un estadio intermedio de corrupción de la grafía original de la palabra catalana:

“elementa, quae sunt in continua quantitate plantae uel ~~eorporis~~ ossis/ossium equi uel suarum carniū uel flammae ignis seu aquae compositae” (*LNAR*, II.IV.q4,100-101).

* Estadio deducido, no testimoniado por el manuscrito catalán.

3 – “Retinet” (lat.) < “ret” (cat.). “Ret” pertenece al verbo “retre”, que significa ‘devolver, restituir’:

“et est memoriae, quae ~~retinet~~ reddit intellectui species quas multiplicat” (*LNAR*, III.II.q8,115-116).

⁹ Cf. Josep Enric RUBIO, “Introducción”, en *Ars demonstratiua*, ROL XXXII, pp. LX-LXI.

¹⁰ Cf. Lola Badia en NEORL V, p. 32.

¹¹ En ROL XXXI, p. 431, se comenta otro caso con el mismo error, que la editora, Asunción Sánchez Manzano, decide editar tal cual a falta de algún testimonio latino.

4 – “Intellectus” (lat.) < “enteniment” (cat.) < “esteniment” (cat.). Desde el catalán “esteniment” se explica “intellectus”, si se considera hipotéticamente un estadio intermedio de corrupción de la letra “s” por “n”:

“~~Intellectus~~ Extensitas simplicis quantitatis, quomodo potest esse absque superficie substantiae?” (LNAR, V.I.q7,117-118).

“Et ipsa anima comprehendit corpus et determinat cum suis principiis, sicut uoluntas, quae comprehendit in suo amare ~~intellectum~~ extensitatem ad hoc quod desiderat” (LNAR, VIII.II.7,39-41).

5 – “Igne” (lat.) < “*foch” (cat.) < “loch” (cat.). Como en los otros casos, desde el catalán “foch” se explica “ignis”, si se considera hipotéticamente un estadio intermedio de corrupción de la grafía original de la palabra catalana:

“Nulla substantia spiritualis est collocata in ~~igne~~ loco corporali per contactum” (LNAR, VIII.I.q8,113).

Como hemos dicho, sólo un grupo limitado de manuscritos transmiten íntegramente todos los errores de traducción, aunque no siempre son detectados todos por el resto de manuscritos. Así, el primer error de traducción, “pera” traducido como “pirum”, pasa inadvertido para casi toda la tradición manuscrita: sólo *E* (y el manuscrito *L*₂, corregido tardíamente) lo corrige¹². De la misma manera, únicamente *E* corrige “corporis”, mala traducción del “hos” original. En relación con los dos errores de “intellectus” por “esteniment”, sólo el primero de ellos es detectado, tanto por *E* como por el subarquetipo β¹³. Los demás errores quedan subsanados por la mayor parte de la tradición.

Como en otros casos, la transmisión manuscrita del LNAR permite apreciar la complejidad que acompaña el proceso de recepción y copia de obras lulianas traducidas¹⁴. Los errores de una traducción defectuosa se ven

¹² Por tanto, la lectura final en el fragmento I.I.2, “lapis per ictum”, ha sido reconstruida por nosotros. *E* propone “lapis potest destrui per percussionem”, mientras que el resto de testimonios mantiene “pirum per ictum” (*L*₄ “pomerium per ignem”), como decimos.

¹³ El manuscrito *L*₅, moderno, es el único que detecta la inconveniencia de la traducción del segundo error, proponiendo la variante “corpus”. El manuscrito catalán que se conserva (München, Bayerische Staatsbibliothek, Hisp. 52 (596)) también tiene “enteniment”. Es probable que la confusión fuese muy temprana en la tradición catalana y por ello ya estaba presente en los manuscritos catalanes que sirvieron para corregir *E* y el subarquetipo β.

¹⁴ Como ejemplo de transmisión compleja está el caso de la *Tabula generalis*, obra en la que, además de producirse la traducción del catalán al latín y darse una versión revisada, también hay un proceso inverso de traducción a partir del texto del latín, revisado, hacia

corregidos gradualmente por la tradición a través del cotejo con la versión original (en este caso catalana) u otros manuscritos, en un proceso muy común dentro de la transmisión de obras lulianas y no lulianas¹⁵, de revisión, corrección y mejora del texto.

En líneas esquemáticas podemos apuntar a los siguientes estadios de la tradición manuscrita del *LNAR*:

a) Los manuscritos de la Biblioteca de Palma de Mallorca 1007 (*L₁*), 1012 (*L₂*) y 1081 (*L₄*), junto con el manuscrito II.238 (*S*) de la Stadtbibliothek de Maguncia y el manuscrito Inf. de la Biblioteca Ambrosiana de Milán A 208 (*A₁*) transmiten un primer estadio, con los problemas de traducción anteriormente señalados. Es posible que sean manifestación de un foco de copia mallorquín durante el siglo XV.

b) El propio manuscrito del *Electorium* (*E*), aunque es el más antiguo conservado, constituye el primer testimonio de ejercicio correctivo. Es a la vez el testimonio más reelaborado, puesto que corrige tanto los errores de traducción como el plano estilístico (véase apartado propio, pp. LIII-LVIII). Se puede afirmar, pues, que el testimonio *E* se comporta como un editor del texto, en tanto que corrige el original e interviene libremente sobre el mismo (presentando, pues, una *recensio* con características propias), en el mismo sentido que el concepto de “editor” se aplica a las obras impresas, como ocurre sin ir más lejos con la edición maguntina (testimonio *m*).

c) El resto de la tradición manuscrita parte de un mismo modelo corregido. En líneas generales, sin embargo, el texto no varía esencialmente del que proporciona los manuscritos del primer apartado, por lo que no se puede

otra versión catalana. (Cf. la introducción de Viola TENGE-WOLF a la obra en ROL XXVII, pp. 78*-93*).

¹⁵ “All too often, the Catalan line of transmission, which is comparatively homogeneous and of great use in correcting the Latin versions, contaminates this far more voluminous tradition [es decir, la latina].” Fernando DOMÍNGUEZ, “Works”, en *Raimundus Lullus, An Introduction...*, p. 128. La historia de las grandes traducciones en la edad media, véanse por ejemplo las traducciones de obra aristotélica, se nutre de este proceso de revisión y mejora del texto a partir de la versión en lengua original; cf. Jozef BRAMS, *La riscoperta di Aristotele*, Milano: Jaca Book, 2003.

hablar de otra versión¹⁶. Dentro de este grupo, se reconocen varios estadios con mayor número de correcciones de carácter estilístico.

d) Por último, queremos señalar el grupo heterogéneo que constituyen los testimonios tardíos (del siglo XVI al XVIII), incluidas las ediciones de Alcalá y de Maguncia, y algunos manuscritos que se muestran relacionados con la factura de estas ediciones (*A*₂, *M*₃ y *L*₅). Estos testimonios no son meramente copistas sino que corrigen por intervención propia, con otros manuscritos latinos o a través del propio manuscrito catalán que conservamos, el manuscrito de la Bayerische Staatsbibliothek de Múnich, Hisp. 52 (596), que fue utilizado en la edición maguntina.

¹⁶ Este es el caso de la *Tabula generalis*, obra en la que la versión corregida ofrece una nueva redacción mejorada del texto (Cf. ROL XXVII, pp. 84*-86*) o el caso más extremo, el de la *Doctrina pueril*, que ha llevado a su editor, Jaume Medina, a dar por separado las distintas redacciones. (Cf. ROL XXXIII, pp. 38, 47).

2.2 RELACIÓN ENTRE LOS TESTIMONIOS

2.2.1 HIPÓTESIS DE PROCEDENCIA DEL ARQUETIPO

El censo de manuscritos que están en Italia del *LNAR* apunta a un posible foco de origen italiano, así como también muchas de las procedencias de los manuscritos que actualmente están dispersos por el resto de Europa. Ya Miquel Batllori¹⁷ señaló que el gran número de manuscritos que reúnen obras de Lull escritas en la península apenina podría ser consecuencia del interés que su autor tuvo en hacer copias de inmediato, apenas las había escrito, con el fin de promover rápidamente la divulgación de ellas. Además, el propio autor establece en su testamento una donación de parte de sus manuscritos en Génova¹⁸, lo que hace verosímil que el propio Ramon Lull hubiese estado implicado personalmente en la formación de un foco, o varios, en el norte de la península¹⁹. Conforme a esta hipótesis, Batllori presenta Padua y Venecia como los verdaderos focos lulianos en la península apenina durante el siglo XV; Perarnau por su parte, plantea la hipótesis de un foco boloñés²⁰.

En correspondencia con este posible panorama, un gran número de los manuscritos que se conservan señalan, como decimos, a la zona septentrional de la península como lugar de procedencia. Así, el manuscrito de Padua es probablemente de origen veneciano, y los manuscritos de San Candido son posiblemente prolongación del lulismo véneto, copiados por Nicolás Pol²¹. En cuanto al manuscrito de Nicolás de Cusa, su modelo podría ser tanto parisino como paduano; el manuscrito de Praga está escrito

¹⁷ Miquel BATLLORI, *Ramon Lull i el lul·lisme*, ed. Eulàlia Duran; prolog. Albert Hauf, Valencia: Tres i Quatre, 1993, p. 259.

¹⁸ A Perceval Espnola, concretamente. Cf. *Testamentum Raimundi*, ROL XVIII, p. 262.

¹⁹ Miquel BATLLORI, *Ramon Lull i el lul·lisme...*, p. 264, y Jordi RUBIÓ I BALAGUER, "Notes sobre la transmissió manuscrita de l'opus lul·lià", *Franciscalia* (1928) 335-348.

²⁰ Josep PERARNAU I ESPELT, "Consideracions diacròniques entorn dels manuscrits lul·lians medievals de la «Bayerische Staatsbibliothek» de Munic", *ATCA* 2 (1983) 123-169, p. 149.

²¹ Sobre las posibles fuentes de textos lulianos de Nicolás de Cusa, cf. Fernando DOMÍNGUEZ, "Nicolás de Cusa y las colecciones lulianas de París. Notas al códice 3 de la Biblioteca del St. Nikolaus-Hospital en Bernkastel-Kues", *Pensar en diàleg. Miscel·lània en homenatge al Prof. Dr. Eusebi Colomer. Revista Catalana de Teologia* 19 (1994) 129-139.

en Padua, como explica el colofón, y el manuscrito de Gdansk revela una ascendencia boloñesa; los manuscritos ingleses, veneciana (véase en sus descripciones).

Con relación a los manuscritos de Palma de Mallorca, Jocelyn Hillgarth opina que en general no hubo apenas tradición manuscrita en Mallorca hasta el siglo XV, siglo en el que sí se trajeron manuscritos de fuera²². Para Hillgarth, Ramon Llull no formó un foco de lulismo en Mallorca porque permaneció poco tiempo ahí y, según el censo realizado en las bibliotecas mallorquinas, tampoco parece que donara demasiados manuscritos: en el catálogo de la biblioteca de La Real de 1386 sólo figuran cuatro obras lulianas y, en general, los catálogos de las bibliotecas mallorquinas muestran que no hubo lulismo hasta mediados del siglo XV en la zona²³. Por último, Hillgarth coincide con las tesis de Batllori en relación con los manuscritos que se conservan en Roma y Milán, ciudades a las que habrían sido llevados los manuscritos posteriormente, en el siglo XVI, muchos desde Mallorca, con motivo de favorecer la canonización de Llull²⁴. En cuanto al *Electorium*, el *LNAR* pudo llegar a Le Myésier a partir de la donación que el autor estableció en su testamento a la Cartuja de Vauvert²⁵, o incluso antes, pudiendo haber sido entregado en mano por el propio Llull²⁶. A este manuscrito nos dedicaremos con más detalle en el apartado siguiente.

²² El manuscrito *L₁* –hoy en Mallorca– procede del monasterio de Ruysbroeck de Groenendael, cerca de Bruselas, según lee Hillgarth (véase en la descripción de dicho manuscrito).

²³ Jocelyn N. HILLGARTH, “La biblioteca de La Real: fuentes posibles de Llull”, *EL* 7 (1963) 5-17, p. 12; reeditado en *Spain and the Mediterranean in the Later Middle Ages*, Ashgate: Variorum, 2003, VIII.

²⁴ Jocelyn N. HILLGARTH, *Ramon Lull and Lullism...*, p. 148.

²⁵ *Testamentum Raimundi*, ROL XVIII, p. 262.

²⁶ Hillgarth considera probable que Llull conociera, y aprobara, el propósito de Le Myésier de compilar su obra. Jocelyn N. HILLGARTH, *Ramon Lull and Lullism...*, p. 161. Lo cierto es que Llull, justo después de acabar en Roma nuestro libro, viaja a París (1297). Ahí termina, dos años más tarde, las *Quaestiones Attrebatenses*, destinadas a resolver dudas propuestas por Le Myésier, quien habría conocido a Llull durante su estancia en París los años 1287-1289, asistiendo a las lecturas de su *Arte* en la Sorbona. Cf. *Raimundus Lullus, An Introduction...*, p. 59. No es inverosímil que Ramon Llull, ansioso de dar a conocer su pensamiento, llevara a París las obras que acababa de escribir en Roma.

2.2.2 JUSTIFICACIÓN DEL *STEMMA*. LA COMPLEJIDAD DENTRO DE LOS SUBARQUETIPOS

a) UNA VERSIÓN CON DOS RAMAS PRINCIPALES

Éphrem Longpré, en el *Dictionnaire de théologie catholique*²⁷, señalaba la existencia de dos versiones latinas distintas: una, la que representaría el manuscrito VIII, B. 8 de la Biblioteca della Collegiata de San Candido (*I*₁) y el manuscrito 89 Merton College de Oxford (*O*); la otra vendría dada por el resto de manuscritos. El análisis de los manuscritos nos ha proporcionado igualmente un esquema básico de dos ramas pero que, como se muestra en el *stemma* que hemos confeccionado, no coincide con el dado por Longpré. Asimismo, la distinción entre dos grupos principales de familias de manuscritos no permite afirmar la existencia de dos grandes versiones distintas. El texto de las dos familias principales, α y β , es básicamente el mismo, exceptuando los momentos en que β lleva a cabo las correcciones de errores de traducción o de carácter sintáctico. Sólo podemos hablar de otra versión (que no traducción) o reedición del texto en el caso del manuscrito *E* y sus copias (y, en época moderna, en la edición maguntina), a causa de su modificación sistemática del texto luliano.

La familia de manuscritos α expresa, en principio, la relación más estrecha con el manuscrito catalán y transmite el texto menos modificado. En efecto, α transmite calcos y errores de traducción del catalán que, como hemos dicho, acostumbrará a corregir el subarquetipo β . Sin embargo hay una complejidad en este grupo α puesto que en él encontramos manuscritos con correcciones o contaminaciones sistemáticas del texto catalán (en *E* y copias, y los manuscritos tardíos *M*₃, *L*₅, *A*₂ y la edición de Alcalá) como veremos a continuación. En el grupo β los subarquetipos son más claros.

b) LOS SUBARQUETIPOS

SUBARQUETIPO α (*E L*₁ *L*₂ *S A*₁ *L*₄ *A*₂ *M*₃ *L*₅ *a m*) frente a

SUBARQUETIPO β (*U R M*₁ *C D G K I*₁ *I*₂ *O H L*₃ *N I*₃ *B*)

²⁷ Éphrem LONGPRÉ, “Lulle, Raymond (Le bienheureux)”, *Dictionnaire de théologie catholique*. IX, I (1926) cols. 1072-1141; col. 1093.

Dentro de estos dos grandes grupos se encontrarán manuscritos con contaminaciones y correcciones a partir del texto catalán, como veremos cuando analicemos cada subgrupo. Sin embargo, la relación entre los manuscritos del subarquetipo α frente al subarquetipo β puede verse en las lecturas que ofrecemos a continuación, que distinguen las dos grandes ramas del *stemma*²⁸:

– “angelus non potest producere animam de sua essentia, cum sit terminatus et finitus et non sumat ex alio multiplicationem” (I.II.q5,142-143).

→ terminatus $EL_1L_2SDA_1I_1OHL_4L_5am$] limitatus $UM_1CDGKI_1I_2OHL_3I_3$; termenat *cat*.

– “Et per istas partes concretas suae rationes naturalia et essentialia habent subiecta in quibus sustentantur” (II.II.2,13-15).

→ partes concretas suae rationes E] concretas partes siue (suae *corr. supra lin. L₂*) rationes $L_1L_2SL_4A_2M_3L_5a$; concretas rationes siue partes $URM_1CDGKI_1I_2OHL_3I_3$; partes concretas (habent) suae rationes m ; parts concretes les sues raons *cat*.

– “Et illud intelligibile, quod est Martini filius, conuersum in esse intellectum” (II.II.5,39-40).

→ in esse intellectum $L_1SA_1A_2M_3L_5am$] per intellectum esse E ; in essentia intellectus $URM_1CDGKI_1I_2OHL_3I_3$; esse intellectus L_4 ; en ésser entès *cat*.

– “et omnia sua principia conueniunt altera cum alteris per concordantiam” (II.II.q1,98-99).

→ omnia $EL_1L_2SA_1L_4A_2M_3L_5am$] animae $URM_1CDGKI_1I_2OHL_3I_3$; tots *cat*.

– “et omnia sunt concreata et principiata altera alteris” (II.II.q1,100).

→ concreata $L_1SM_3L_5am$] concreta EL_1L_4 ; coniuncta $URM_1CDGKI_1I_2OHL_3I_3$; concreats *cat*.

– “et si de bonitate naturali animae esset una pars in capite et alia in corde” (II.III.q2,83-84).

→ corde $EL_1L_2SA_1L_4A_2M_3L_5am$] pede $UM_1CDKI_1I_2OHL_3I_3$; capite RG ; cor *cat*.

²⁸ En este apartado, para hacer explícitas los dos subarquetipos principales proporcionamos el aparato en positivo. Téngase en cuenta que los textos de N y B son fragmentarios, por lo tanto pueden no aparecer junto con los manuscritos de su subarquetipo.

Como hemos dicho más arriba, el subarquetipo α contiene los manuscritos que, por estar en una fase más temprana, han transmitido los errores de traducción. Los manuscritos menos revisados son L_1 , S , A_1 , L_4 y la primera mano de L_2 . Así:

– “et est memoriae, quae reddit intellectui species quas multiplicat” (III.II.q8,115-116).

→ reddit] retinet $L_1SA_1L_4A_2a$; reddet D ; corr. L_2 ; ret *cat*.

– “Extensitas simplicis quantitatis, quomodo potest esse absque superficie substantiae?” (V.I.q7,117-118).

→ Extensitas] intellectus $L_1SA_1L_4$; extensio EGI_1 ; corr. *ex* intellectus L_2 ; esteniment *cat*.

– “Nulla substantia spiritualis est collocata in loco corporali per contactum” (VIII.I.q8,113).

→ in loco] in igne $L_1L_2SDA_1I_1$; magnitudine OH ; loch *cat*.

Este último caso de error engloba también el subarquetipo η (mss. D , I_1 , O , H , I_3 , B)²⁹, subarquetipo que abandona β a partir del capítulo VI de la obra, y pasa a tener como modelo α .

A continuación analizamos uno a uno los subgrupos de los dos subarquetipos principales, empezando por el más cercano al arquetipo, el subarquetipo α :

(SUBARQUETIPO α)

ELECTORIVM (E) Y SUS COPIAS ($M_2 M_4$)

²⁹ “Magnitudine” parece un error de copia; paleográficamente “in igne” podría confundirse con la abreviatura de “magnitudine”.

El manuscrito latino número 15450 de la Bibliothèque Nationale de France, conocido como *Electorium* (*E*), es el fruto del interés de Tomás Le Myésier, canónigo de Arrás, por el pensamiento luliano. Le Myésier, convencido de las aportaciones de su sistema artístico, determinó compilar la obra luliana para facilitar su lectura y comprensión y ayudar al conocimiento del Arte. El texto del *LNAR* que proporciona el *Electorium* (que lo transmite completamente) es el más divergente en relación con el resto de la tradición manuscrita. Le Myésier lleva a cabo una reelaboración del texto propiciada por un deseo de mejora de la traducción, corrigiendo tanto errores de traducción y transmisión como estilística y conceptualmente. Sus modificaciones (*emendationes*), por norma general, buscan adaptar el texto al registro académico, aunque también expresan un conocimiento amplio del pensamiento luliano, un conocimiento que le permite corregir las desviaciones y errores de la tradición textual³⁰. El resultado es un texto con numerosas variaciones, como vemos en los fragmentos siguientes:

LNAR, edición crítica

Electorium (*E*)

Et cum Deus sit memorabilis, creauit creaturam memoratiuam; et cum sit intelligibilis, intellectiuam; et cum sit amabilis, amatiuam. Et istas tres potentias actiuas creatas decet esse ut Deus non faciat iniuriam suae memorabilitati, intelligibilitati et amabilitati, quibus fecisset nisi creasset tres potentias actiuas, quas praediximus, quoniam non esset qui eas obiectaret neque attingeret extra suam essentiam. (I.I.1,9-14)

Et quia Deus est recolibilis, creauit creaturam recolitiuam, et quia est intelligibilis, creauit creaturam amabilis, amatiuam. Et istas tres potentias actiuas creatas decet esse ut Deus non faciat iniuriam suae memorabilitati, intelligibilitati et amabilitati, quibus fecisset nisi creasset tres potentias actiuas, quas praediximus, quoniam non esset qui eas obiectaret neque attingeret extra suam essentiam ipsas attingeret. (fol. 428ra-b)

³⁰ Fernando Domínguez da cuenta de este proceder de Le Myésier, Fernando DOMÍNGUEZ REBOIRAS, “Introducción”, en *Principia philosophiae*, ROL XIX, pp. 56-61, e *idem*, “«Principia philosophiae [complexa]» y Thomas Le Myésier”, *SL* 34 (1994) 75-91.

Q: Homo qui iacet in lecto suo et tenet oculos clausos et non audit aliquid nec tangit aliquod corpus animatum, quando recordatur aliquam delectationem carnalem, quare mouet imaginationem ad imaginandum illam delectationem? Et imaginatio, quare mouet corpus ad sentiendum illam delectationem carnalem? Solutio: Quia anima est coniuncta cum corpore, sunt partes ipsius animae coniunctae cum corporis partibus, et quando aliqua potentia habet suum actum, sicut memoria quando habet memorare, excitat cum suo actu actum alterius potentiae cum qua participat in tantum quod miscuntur actus alteri cum alteris, et ex omnibus est unus actus communis, qui est hominis opus. (IV.II.q9,107-116)

Q: Memoria, cum quo dat passionem uoluntati? Solutio: Quaedam domina habebat suum filium in uiatico, quem desiderabat multum uidere et scire rumores bonos sui status. Et quidam homo balbus, qui uenit de terra ubi erat filius suus, narrabat rumores illius dominae et quoniam erat balbus et tardabat nimis ad narrandum illos rumores et ipsos clare non determinabat, dabat passionem dominae, quae festinanter uolebat scire statum filii sui. (X.II.q9,108-114)

En la versión proporcionada por Le Myésier encontramos repetidas modificaciones a nivel sintáctico que pueden afectar a los casos y al orden de las palabras, a la elección de pronombres y adjetivos demostrativos, adverbios y preposiciones y al tiempo o modo de los verbos, a favor de asemejar la lengua al estilo académico. También aparecen en su texto cambios léxicos sistemáticos como “diligere” por “amare”, “de(s)amare”

(cat. “desamar”) por “odire”, “recolere” por “memorare”, “loqui” por “affari”, “potestas” por “posse”, etc. Hay otros ejemplos puntuales de *emendatio*, como los siguientes:

– “Hoc irrationalia facere nequeunt, quia nulla faciunt libros nec computant” (I.I.7,92-93).

→ computant] recolunt *E*; operantur *L₁S*; numerant *L₂L₄*; componunt *URM₁CGKI₂L₃*; *add.* nec numerant *M₃*; nombren *cat.*

– “Quoniam, sicut sol est incorruptibilis et suus claror est permanens” (I.III.1,7).

→ claror] lux *Em*; splendor *A₂a*; calor *L₅*; lugor *cat.*

Las correcciones a los errores de traducción o de transmisión textual que recibe de su arquetipo α debieron de hacerse a partir del cotejo con un manuscrito catalán, hipótesis que vemos plausible por algunas de sus lecturas, tan próximas al texto catalán. La tradición β también procederá del mismo modo, corrigiendo del catalán, aunque de manera menos exhaustiva. La cercanía entre el manuscrito *E* y la versión catalana se muestra en los siguientes ejemplos:

– “secundum quod homo mouet ipsam ad mouendum se ipsam aut ad mouendum corpus” (II.I.10,44-45).

→ ad mouendum se ipsam aut (uel *m*) ad mouendum *Em*] et *K*; habet mouere se ipsam et *al. codd. et a*; mou (ella) a moure si matexa o a moure *cat.*

– “et est una pars substantialis distincta per differentiam ab omnibus aliis partibus” (II.II.9,77-78).

→ distincta *etiam am*] nuda *E*; nuda *cat.*

– “et propter hoc libertas quam habet secundum esse est creatura, et libertas quam habet (...)” (III.I.q2,2-53).

→ quam habet - libertas *E*] *om. al. codd. et a*; habendi inclinationem ad esse et ad non esse, et libertas *m*; que ha, segons ésser, es creatura, e la libertat *cat.*

– “anima irata habet libertatem ad conuertendum suam iram in laetitiam” (III.I.q5,75).

→ laetitiam] hilaritatem *Em*; alegre *cat*.

– “et nos probauimus in prima specie quod anima est de se ipsa libere” (III.III.q1,66-67).

→ prima *Em*] secunda *alii codd. et a*; primera *cat*.

– “nec homo surdus, qui non habet in habitu audire” (VI.I.8,56-57).

→ audire] *add. nec (et m) mutus loqui Em*; parlar *cat*.

– “et intellectiuum mouet intelligibile ut intelligatur, et actus est ipsum intelligere” (IX.I.2,28-29).

→ ut intelligatur *E*] ad intelligendum *al. codd. et a*; ad esse intellectum *m*; a ésser entès *cat*.

– “Cum una dissimilitudine considerat intellectus similitudinem unius qualitatis et alterius, sicut cum malitia quam considerat attingit bonitatem” (X.I.5,33-34).

→ dissimilitudine *Em*] similitudine *al. codd. et a*; dasemblança *cat*.

Como vemos, alguna de estas variantes de *E* han sido las lecturas elegidas (ejemplos primero, tercero, quinto, séptimo y octavo), puesto que hemos considerado que el cambio era necesario para la correcta comprensión del texto. En el resto de casos, consideramos que la tradición latina restante da una mejor lectura (segundo y sexto) o que el cambio no es significativo entre una y otra variante, y por lo tanto mantenemos la lectura del grueso de la tradición latina (ejemplo cuarto).

Por último, queremos mostrar el siguiente ejemplo en el que el *Electorium* proporciona la mejor variante, incluida la lectura que da el catalán:

– “Et propter hoc homo mouet animam ad suos appetitus ita sicut totum quod mouet suas partes et sicut bona specialia quae sunt publicae utilitatis” (III.III.6,35-37).

→ bona specialia (*E*)] bona spiritualia $L_1L_2SA_1$; substantiae spirituales $URM_1CDGKI_1I_2OHL_3I_3M_3L_5$; substantiae speciales *m*; bona specialia *corr.* L_4 ; substàncies especials *cat.*

Los manuscritos M_2 y M_4 son las únicas copias de este manuscrito³¹. Estos dos manuscritos de época moderna, promovidos por la edición maguntina, presentan alguna corrección a partir de un manuscrito del subarquetipo β . Como *codices descripti* no los hemos recogido en el aparato.

(SUBARQUETIPO α)

SUBARQUETIPO γ (L_1S)

Este subarquetipo de α que es, pobablemente, el más cercano a la traducción, tiene también errores de transmisión y variantes propias. El parentesco de estos manuscritos entre sí se demuestra en varios momentos, entre ellos:

– “Probauimus animam esse substantia et quod principalis finis ratione cuius ipsa est, est memorare, diligere et cognoscere Deum” (II.I.q2,61-62).

→ finis ratione - Deum] *om.* L_1S

– “si occupata est per aliquos alios fines ad quos creata non est, sicut ad finem delectationis corporalis” (II.II.q2,114-115).

→ per aliquos - non est] *om.* L_1S

– “et propterea simplicitas quantitatis est una pars communis simplicitatis” (V.I.q4,104-105).

→ et propterea simplicitas] ut propter simplicitatem L_1S

– “Intelligibilitas solis, ignis, plantae, equi et sic de aliis substantiis” (VI.II.5,32).

→ plantae] planetae L_1S

³¹ Hillgarth consideró que la parte donde se incluye el *LNAR* en M_3 era copia de *E*, pero no es así, según nuestra colación. Cf. Jocelyn N. HILLGARTH, *Ramon Lull and Lullism...*, p. 71.

– “ita oporteret ipsam habere corpus si staret in uno nunc, postmodum in alio, cum sit ita quod omnis substantia” (VII.I,8-10).

→ oporteret habere - ita] *om. L₁S*

(SUBARQUETIPO α)

SUBARQUETIPO δ ($L_2 L_4 M_3 L_5 A_2 a$)

Este subarquetipo es algo heterogéneo porque contiene testimonios tardíos ($M_3 L_5 A_2 a$) cuyas soluciones muy a menudo son dispares entre sí y se denota una contaminación por parte de la tradición β . Esta contaminación podría hallarse en el modelo δ como correcciones que fueron añadidas a los márgenes, sobre línea o sobreescritas, las cuales los distintos manuscritos –y la edición– incorporarían de manera no uniforme, hecho que explicaría la disparidad en sus soluciones. Sea como sea, los testimonios menos claros en relación con su filiación son, como hemos dicho, los manuscritos más tardíos y corruptos. Pese a este comportamiento que manifiestan, hemos podido apreciar su vinculación con los manuscritos del siglo XV L_2 y L_4 . Los ejemplos muestran vinculación, aunque también falta de unanimidad sistemática:

– “pater generaret filium sic cum iustitia, prudentia, sicut cum colore et ore” (I.II.4).

→ ore] *conieci ex textu cat.*; os $EL_1Sm.$; aliis $URM_1CGKI_2L_3$; aliis accidentibus DI_1OHI_3 ; osse $L_4A_2M_3L_5a$; osse *post. ras. L₂*; *om. A₁*; boca *cat.*

– “et per partium transmutationem specierum ueterum in iuuenibus” (I.II.6,52-53).

→ iuuenibus] *add. speciebus M₃L₅*; *sup. lin. L₂*

– “Si anima non esset, creaturae corporales suum finem attingere non possent in Deo” (I.III.3,16-17).

→ *esset etiam E*] *add. immortalis CGL₄A₂M₃L₅am*; *add. immortalis in marg. L₁L₂*; <immortal> *ed. cat., sed non in cod.*

– “esset derogatus finis ratione cuius ipsa est et non caperet tantum de gloria” (II.I.q1,53-54).

→ caperet] recipere potest *E*; recipetur *L₁S*; reciperet *L₂M₁L₄A₂M₃a*; recipiat *A₁*; caperetur *m*; cabera *cat*.

– “sicut species in speculo, quas attingit a substantiis exterioribus, habet sensus uidendi illas” (II.II.q8,186-187).

→ habet sensus] cum sensu *EL₁L₂SA₁L₄M₃*; sensus *UM₁C*; *add.* ipse uisus *L₅*; *om.* *A₂a*; ha lo sen *cat*.

– “Et propter hoc anima Petri posset coniungi cum corpore Guillemonae” (II.II.q10,206-207).

→ Guillemonae] *G EL₁*; Guillelmi *KI₁I₂OHL₃*; Guillemonis *L₄*; Catarinae *A₂M₃*; Guillermae *L₅*; Catharinae *a*; Guilielmae *m*; *add.* et anima Catarinae cum corpore Petri *M₃*; Guillema *cat*.

– “Simili modo anima separata manet ita in uno nunc absque temporis successione, sicut staret sol in uno loco nisi moueretur” (VII.I.7,47-48).

→ loco] nunc *L₂L₄A₂L₅*

– “Quaestio: Anima habet potentiam motiuam de uno nunc in aliud?” (VII.II.q3,94).

→ Quaestio] quare *A₂*; *add.* quare *L₂L₄M₃*; *sup. lin.* *M₁*

– “non occupat locum anima corpori nec corpus animae, sed anima occupat locum alteri animae” (VIII.I.4,27-28).

→ anima corpori - locum] *in marg.* *L₂*; *om.* *L₄M₃*

La relación estrecha entre los manuscritos *M₃* y *L₅* queda patente en las siguientes lecturas, lecturas que la edición no compartiría porque las corrige, o no considera oportuno incorporarlas:

– “nec cultelli ferrum, quod non mutat suam speciem quando ab illo cultello fit clauus” (II.I.q9,14-15).

→ cultello] ferro *M₃L₅*

– “sed de sui corporis essentia et mulieris scindit partes per differentiam, unde producitur hominis uel mulieris corpus” (II.II.q10,204-206).

→ scindit partes - mulieris] *om. M₃L₅*

– “et infinitati creatoris in magnitudine bonitatis, quoniam nulla creatura potest esse nobilior” (IV.I.q6,106-107).

→ et infinitati - bonitatis] *om. M₃L₅*

(SUBARQUETIPO α)

SUBARQUETIPO ε ($L_2 L_4$)

Siguiendo la hipótesis de un modelo con correcciones no integradas en el cuerpo del texto, este subarquetipo de δ no incorporaría la mayoría de ellas, proporcionando un texto más cercano al subarquetipo α que el resto de testimonios de δ . Ambos manuscritos tienen lecturas muy claras que evidencian su vinculación, como las siguientes:

– “Et ob hoc illa libertas quam habet ad peccandum est de inclinatione quam homo habet ad non esse” (III.I.q2,56-57)

→ peccandum] peccatum uel ad peccandum L_2L_4

– “Ipsa est intus corpus et non est extra, quoniam si esset, de corpore et de tota anima non esset homo” (VIII.II.q8,18-19)

→ corpore] *add. et de tota anima non esset homo sed de parte ipsius et de toto corpore iter. L₂L₄*

– et intellectum ad habendum delectationem in intelligere ipsam, et hoc idem de memoria, quae delectatur ipsam recolere? (X.II.q2,64-66)

→ et hoc - recolere] *om. L₂L₄*

(SUBARQUETIPO β)SUBARQUETIPO ζ ($D I_1 O H I_3 B$)

Podemos decir que, en general, el subarquetipo β manifiesta más claramente sus filiaciones porque no se aprecia, excepto en el subarquetipo η , como veremos seguidamente, contaminaciones. Característico de este grupo es, como hemos dicho, las correcciones, y algunas variantes, como las que hemos señalado arriba.

En cuanto al subarquetipo ζ , podemos encontrar las siguientes lecturas coincidentes, entre otras:

– “memorare, cognoscere et diligere Deum” (prol,5-6).

→ diligere] amare DI_1OHI_3B

– “prima est per existentiam, sicut quaerere quare est homo” (prol,26).

→ sicut] scilicet UC ; *add.* cum DI_1OHI_3B

– “Experimento scimus quod corporales substantiae sunt” (I.I.2,36).

→ scimus] sentimus DI_1OHI_3B

– “Est ergo anima rationalis, ratione cuius lucratur uirtutes” (I.I.8,99-100).

→ rationalis] *add.* in homine DI_1OHI_3B

“et secundum huiusmodi communicationem et diffusionem fit substantiae compositio et eius congregatio” (II.II.10,91-93).

→ congregatio] aggregatio $M_1DI_1I_2OHI_3A_2$

(SUBARQUETIPO β)SUBARQUETIPO η ($D I_1 O H$)

Este subgrupo se ha hecho sobre todo manifiesto por el cambio de modelo que se da a partir del capítulo VI. En ese momento, el subarquetipo η abandona el grupo β para copiar α :

– “Et memoratiuitas est figura et habitus memoriae substantialis” (VI.I.6,45-46).

→ est figura - memoriae] *om. DI₁OH*

– “quoniam si totum erat extra suas partes, esset de partibus extraneis” (VIII.I.q4,93).

→ totum] homo *L₁SDA₁I₁OHL₄*; totum *corr. ex homo in marg. L₂*

– “qui non potest intelligere in uno tempore duas uel plures substantias” (VIII.I.5,32).

→ substantias *EL₁SDA₁I₁OH*] obiecta *L₂URM₁CGKI₂L₃I₃L₄A₂M₃L₅am*; substàncies *cat.*

– “est creata in loco ut habeat ubi in quo sit et in tempore ut habeat principium” (VIII.I.q8,114-115).

→ in quo] *om. L₁L₂SDA₁I₁OHL₄*

– “propter hoc quia est suum officium et est deputata et disposita ad illud officium per principia primaria” (IX.I.7,70-71).

→ et est - officium *EL₁SDA₁I₁OHm*] *om. L₂URM₁CGKI₂L₃I₃L₄A₂M₃L₅a*; e és diputada e disposta a aquel ofici *cat.*

(SUBARQUETIPO β)

SUBARQUETIPO θ (*D I₁*)

Estos dos manuscritos están claramente relacionados:

– “Et quoniam intellectus non multiplicatur ab alio, a quo sumat augmentum, ueluti planta, quae sumit augmentum ex hoc quod exterius sibi uenit per nutrimentum” (I.II.q4,133-135).

→ planta, quae sumit augmentum] *om. DI₁*

→ nutrimentum] *add. ueluti planta, quae sumit augmentum ex hoc quod exterius sibi uenit per nutrimentum DI₁*

– “possint in Deo suum attingere finem, quoniam si mortalis esset, sequeretur inconueniens quod iam diximus, et non essent creatae ad permanentem finem” (I.III.3,19-21).

→ quoniam si - finem] *om. DI₁*

– “non intelligeret misericordiam diuinam; et si anima damnata non intelligebat illud bonum” (VII.I.q10,157-158).

→ misericordiam diuinam - intelligebat] *om. DI₁*

(SUBARQUETIPO β)
SUBARQUETIPO ι (OH)

De igual manera se relacionan estos dos manuscritos ingleses:

– “prima species quaerit de qualitate propria” (prol,35).

→ qualitate] *add. anima I₂; instante OH*

– “sed homo sapiens considerat quod illud cadere esset ascendere” (I.I.4,64-65).

→ quod illud cadere esset ascendere] *om. OH*

– “et uerecundatur habere coitum cum muliere coram altero” (I.I.5,74).

→ et] *add. solus homo OH*

– “Quaestio: Cum una anima non sit altera, determinatur per quantitatem contiguam?” (V.I.q9,131-132).

→ contiguam] *contigua U; add. [III.II.2-III.II.6 et III.II.q3-III.II.9] iter. OH*

SUBARQUETIPO β)
SUBARQUETIPO κ (URM₁CGKI₂L₃N)

Este subarquetipo de β también tiene claras variantes conjuntivas, como las que damos a continuación, entre otras:

- “Intensiue substantia angeli nobilior est substantia animae” (I.I.q5,156).
 → Intensiu] intrinsicè *URM₁CGKI₂L₃N*; intensiua *OH*; ex intrinsicè *corr. in marg. M₁*; intensament *cat*.
- “nam per animam quietem habere possunt substantiae corporales, ut praediximus, supposito quod angelus non esset” (I.I.q5,159-161).
 → esset] *add. ut substantiae corporales per ipsam (ipsas I₂L₃; ipsos GKR) attingant suum finem UM₁CGKI₂L₃; in marg. R*
- “Anima habet passionem in passione corporis quod sitit per calorem” (II.IV.q9,44).
 → sitit *etiam a*] scitur *URM₁CGKI₂L₃*; sicut *I₃M₃*; habet sitim *Em*; ha set *cat*.

(SUBARQUETIPO β)

SUBARQUETIPO λ (U C)

Este subarquetipo tiene claramente un modelo común. Sus variantes coinciden generalmente y proporcionan un *explicit* distinto (anotado en el aparato de la edición crítica). En cuanto a las lecturas conjuntivas, he aquí alguna de ellas:

- “sicut in sua intelligibilitate, quam interius habet” (II.II.6,52).
 → sicut] *om. L₁S*; *add. intelligentia UC*
- “et depurat eam in imaginatione, in qua ipsam facit speciem, quae est figura corporis. Et ita in imaginatione intellectus corporis speciem habet” (II.II.q8,84-86).
 → in qua - imaginatione] *om. UC*
- “quia si ipsam non sustineret, reuerteretur ad non esse” (III.III.1,4-5).
 → sustineret] *add. tenderet uel UC*
- “Quare anima est de primis principiis, uidelicet de bonitate, magnitudine et caetera” (IV.I.q8,118-119).

→ principiis] substantiis *UC*

SUBARQUETIPO β)

SUBARQUETIPO μ (*R M₁ G*)

Nos parece clara la vinculación de estos manuscritos entre sí por estas lecturas, entre otras:

– “et propter hoc existentia animae est subiectum illius appropriamenti” (II.III.8,48-49).

→ appropriamenti] appropriationis *Em*; appropinquamenti *L₂UCSA₁I₂OHL₃I₃L₄*; appropriatamenti *RM₁G*; appropriati *M₃*; apropiament *cat*.

– “nec mimus potest notam facere in lyra” (VII.II.q8,33-34).

→ lyra] uiola *UL₃m*; uigella *ERM₁G*; molla *CI₂I₃fort. L₅*; cithara *K*; uiela *M₃*; viula *cat*.

– “Nam si esse posset, ualeret esse posse perfectius siue magis completum in alia specie” (I.I.q7,78-79).

→ ualeret esse] posset *E*; posset naturaliter esse *UCDKI₁I₂L₃I₃*; posset ualere esse *RM₁G*; ualerat esse *S*; naturaliter haberet *OH*; posset esse *A₂*; poria ésser *cat*.

2.2.3 COMENTARIO ACERCA DE LAS EDICIONES IMPRESAS

(a) LA EDICIÓN DE ALCALÁ

La edición de Alcalá (*Illuminati Doctoris et Martyris Raymundi Lulli Opusculum De Anima Rationali et uita eiusdem Doctoris*, ed. Nicolás de Pax, Alcalá: Arnaldo Guillén de Brocar, 1519)³² responde al interés y entusiasmo que profesó el Cardenal Francisco Jiménez de Cisneros por el lulismo, y que tuvo como consecuencia la creación de un foco luliano en

³² Descrita en Elies ROGENT y Estanislau DURÀN, *Bibliografia de les impressions lul·lianes*, 3 vols., Palma de Mallorca: Miquel Font, 1989-1991 [1927], vol. I, pp. 66-67 (= RD 73).

Castilla, junto con el fortalecimiento del foco que había en Valencia³³. El texto del *LNAR* que la edición de Alcalá ofrece se fundamenta, probablemente, en uno de los manuscritos que Nicolás de Pax, reclamado por el cardenal Cisneros para asumir la cátedra de filosofía y teología luliana, se llevó a Alcalá de Henares desde Palma de Mallorca. El manuscrito que utilizó en la edición ya debía incorporar las correcciones básicas (como hemos dicho, a través de una contaminación de β) e incluso pudo haber sido colacionado con otro u otros manuscritos, según el modo humanístico de la época. El *LNAR* es la única obra de Ramon Llull editada en el volumen y va acompañado de una vida de su autor, *Vita diui Raymundi Lulli doctoris illuminati et martyris*³⁴ y una carta de Nicolás de Pax a Juan Rufo, nuncio apostólico en España.

Estrechamente relacionado con esta edición está el manuscrito moderno *A₂*.(Milano, Biblioteca Ambrosiana, D 369 Inf.). Parece que alguna de las obras de este manuscrito, como hemos detallado en su descripción, es copia de edición, y éste también parece el caso con el *LNAR*. Las lecturas coincidentes son muy claras, por ejemplo en los siguientes casos:

– “quia generaret eam hominem, essendo animam rationalem hominem” (I.II.q3,123-124).

→ *essendo animam rationalem hominem*] et sic ea simul esset homo et anima rationalis *A_{2a}*

– “Quoniam, sicut sol est incorruptibilis et suus claror est permanens” (I.III.1,7).

→ *claror*] lux *Em*; splendor *A_{2a}*; calor *L₅*; lugar *cat*.

– “necnon quia angelus non indiget organo ad intelligendum inferiora” (II.I.q5,89).

→ *inferiora*] subtiliter *L₁SA₁L₄*; *add.* et tamen anima coniuncta indiget *A_{2a}*; *corr.* *ex* subtiliter *L₂*; çajus *cat*.

³³ Tomás y Joaquín CARRERAS I ARTAU, *Historia de la filosofía...*, vol. II, pp. 251- 252.

³⁴ Cf. Joseph M. VICTOR, “Charles de Bovelles and Nicolas de Pax. Two Sixteenth-Century Biographies of Ramon Llull”, *Traditio* 32 (1976) 313-345.

Con esta edición hemos corregido una lectura de la tradición que consideramos errónea, y que da incluso el manuscrito catalán:

– et per concordantiam intellectus se submittit ad intelligendum bonitatem ueram et uoluntas se submittit ad amandum bonam ueritatem” (X.I.q4,101-102).

→ bonitatem ueram ... bonam ueritatem a] bonitatem ueram ... ueram bonitatem *EL₁L₂URM₁CSDGKA₁I₁I₂OHL₃L₄I₃A₂M₃L₅*; ueram Bonitatem ... bonam Veritatem *m*; bontat vera ... vera bontat *cat*.

(*m*) LA EDICIÓN DE MAGUNCIA (MOG VI)

La edición de Maguncia del *LNAR* pertenece al volumen seis de la edición maguntina, editado por Franz-Philipp Wolff tras el fallecimiento de su promotor, Ivo Salzinger³⁵. Éste último había reunido para su empresa editorial de las obras de Ramon Llull manuscritos de Alemania, Francia, Italia y España (Barcelona, Mallorca y Menorca). La edición del *LNAR* fue elaborada con diversos testimonios de la tradición manuscrita, incluido el manuscrito del *Electorium*. También hay que señalar el cotejo con el texto catalán³⁶, como queda patente en las siguientes lecturas:

– “Sed quia anima per se ipsam diuisibilitatem, extensitatem et quantitatem corporalem non habet” (II.III.q2,78-80).

→ extensitatem et quantitatem] extensam quantitatem *m*; extensa quantitat *cat*.

– “In denario argenteo et aureo est argentum in simplici specie sui ipsius et sic de auro” (II.III.q3,88-89).

→ et sic de auro] et aurum in simplici specie sui ipsius *m*; e l aur en simple spècia de si mateix *cat*.

– “et hac de causa est obligata quod illa principia deueniant ad suum finem” (III.III.4,22-23).

→ obligata] *add.* ad tractandum *m*; *add.* a tractar *cat*.

³⁵ Aparece, junto al resto de volúmenes maguntinos, en RD 302.

³⁶ Se trata con probabilidad del propio manuscrito de Múnich, BSB, Hisp. 52 (596) que procedería de la colección de libros de la Escola lul·liana de Barcelona. Cf. José TARRÉ, “Los códices lulianos de la Biblioteca Nacional de París”, *Analecta Sacra Tarraconensia* 14 (1941) 155-182, p. 178, nota 26.

– “Nulla anima est angeli in hac praesenti uita, sed est sui ipsius, ut praediximus” (III.III.q1,64-65).

→ sed est sui ipsius] sed est de se ipsa *E*; nec est daemonis *m*; mas que és del demoni *cat*.

– “quomodo filius sit similis patri in aliquibus moribus et corporalibus figuris” (VI.II.q10,43-44).

→ moribus] moralibus consuetudinibus *m*; morals costumes *cat*.

Del catalán no solamente coge variantes particulares de la obra. Su *explicit* es una traducción adaptada del texto catalán, distinto del que tiene la tradición latina³⁷:

<i>Edición crítica latina</i>	<i>Edición de Maguncia</i>	<i>Edición catalana</i>
<p>Finitus fuit hic liber in Romae ciuitate anno incarnationis domini nostri Iesu Christi millesimo ducentesimo nonagesimo quarto, liber in quo est significata essentia animae rationalis, sua natura, suae potentiae et sui actus intrinseci et extrinseci. Vnde, cum anima sit una pars hominis et melior pars, idcirco iste liber est multum utilis homini ad sciendum. Sciatur ergo hic liber per hominem, ut per ipsum de se ipso cognitionem obtineat seu habeat. Et per cognitionem sui ipsius sciat melius intelligere, recolere et Deum amare.</p>	<p>Cum isto Libro potest homo cognoscere DEUM, cum Anima rationalis sit imago et similitudo DEI; et hoc idem de Angelo, quem homo potest cognoscere per hoc, quod diximus de Anima. Homo etiam potest cognoscere actiones et passiones, quas Anima habet in se ipsa et in alio, et modum, secundum quem capit obiecta, et multiplicat species; et multa alia utilia potest homo cognoscere, si habet cognitionem huius Libri, qui est factus ad honorandum, seruiendum, cognoscendum, recolendum et amandum nostrum dominum DEUM. Finitus fuit hic Liber in Ciuitate Anno Incarnationis nostri Domini IESU Christi MCCXCIV.</p>	<p>Fenit és aquest libre en la ciutat de Roma per gràcia de nostre Senyor Déus;</p> <p>e és libre ab lo qual hom pot conèxer Déus, com sia açò que ànima racional sia ymage e semblança de Déu, e açò mateix d àngel, lo qual pot hom encara conèxer per ço que d ànima dit havem. Pot ne hom encara conèxer les accions e passions que ànima ha en si mateixa e en altra, e la manera segons la qual pren los obgects e multiplica les spècies: e moltes d altres coses hùtils pot hom conèxer si ha conexença d aquest libre, qui és fet per honrar, servir e conèxer, membrar e amar nostre Senyor Déus. Amén.</p>

³⁷ El manuscrito *E* no transmite *explicit*.

En relación con la edición crítica que hemos elaborado, la edición de Maguncia ha servido para elegir su variante, de entre todas las que da la tradición, en dos ocasiones:

– “et omnes istae tres passiones constituunt unam communem passionem, quae est spiritualis materia” (II.I.q3,78-79).

→ spiritualis *m*] substantialis *L₁L₂SA₁L₄A₂L₅a*; substantialis spiritualis *URM₁CDGKI₁I₂OHL₃I₃A₂M₃L₅*; *om. E*; *speritual cat.*³⁸

– “ita de eorum similitudinibus intellectiuis et intelligibilibus bonis, magnis, concordatiuis et concordabilibus, spiratiuis et spirabilibus” (II.I.q3,162-164).

→ concordatiuis et concordabilibus *m*] concordatiuis *EL₁L₂SDA₁I₁OHL₄a*; concordantibus *URM₁CGKI₂L₃I₃*; concordabilibus *L₅*; concordatives e concordables *cat.*

(*cat.*) LA EDICIÓN CATALANA (ORL XXI)

La edición realizada por Miquel Tous Gayà y Rafel Ginard Bauçà en *Obres de Ramon Llull. Libre de home. Libre de ànima racional. Libre dels àngels*, ORL XXI, (Palma de Mallorca, 1950) se fundamenta en el único manuscrito catalán que ha pervivido, el manuscrito Hisp. 52 (596) de la Bayerische Staatsbibliothek de Múnich, descrito por Josep Perarnau³⁹. Para su publicación, los editores del texto catalán cotejaron dicho manuscrito con la edición de Alcalá (si bien no sale en el aparato de la edición catalana), con

³⁸ Este caso nos parece significativo porque deja ver los distintos procesos de los que hemos estado hablando: α confunde paleográficamente “spiritualis” con “substantialis”, que probablemente aparecía en abreviatura. Así, el *Electorium* desecha “substantialis” puesto que su significado no es pertinente en ese contexto, y β realiza un doblote con la variante recibida y la corrección a través del catalán. Finalmente *m* selecciona la variante que da el catalán.

³⁹ Josep PERARNAU I ESPELT, *Els manuscrits lul·lians medievals de la «Bayerische Staatsbibliothek» de Munic. I. Volums amb textos catalans*, Barcelona: Facultat de Teologia, 1982, pp. 32-36.

la edición de Maguncia y con el manuscrito latino de la Biblioteca Pública de Palma 1081 (*L₄*)⁴⁰.

Puesto que la versión latina es traducción de la catalana, ésta última se ha tenido en cuenta a la hora de establecer la edición crítica, aunque en general se ha utilizado de manera orientativa y no prescriptiva puesto que el texto latino se sostiene de manera autónoma, y se muestra coherente con el pensamiento del autor. Solamente en una ocasión se ha considerado pertinente conjeturar desde el catalán:

– “pater generaret filium sic cum iustitia, prudentia, sicut cum colore et ore” (I.II.4,43).

→ ore] *conieci ex textu cat.*; os *EL₁Sm*; aliis *URM₁CGKI₂L₃*; aliis accidentibus *DI₁OHI₃*; osse *L₄A₂M₃L₃a*; osse *post. ras. L₂; om. A₁*; boca *cat.*

Al realizar la edición de nuestro texto hemos detectado alguna pérdida de texto en la edición catalana (p. 177, II.1ª questió; p. 194, V.IX)⁴¹ que no se produce en el manuscrito (fols. 9v; 20v-21r). Por otra parte, nuestra edición difiere de algunas variantes que proporciona la edición catalana, véanse los siguientes contextos:

– “et est una pars substantialis distincta (nuda *cat.*) per differentiam ab omnibus aliis partibus (....) et est ita ab ipsis distincta (nuda *cat.*) per essentiam” (II.II.9,77-79)

– “Tamen illa continuitas est sustentata in discretis (diferents *cat.*) quantitibus” (V.I.q1,84-85).

– “omnia accidentia substantiarum essent in discretis (indiscretas *cat.*) quantitibus et non in continuis” (V.II.q3,68-69).

– “et quando dispositio destruitur (descriu *cat.*) per priuatam proportionem obiectorum intrinsecorum et extrinsecorum, habitus habent innaturales potentias” (VI.I.8,52-54).

⁴⁰ En la descripción de manuscritos del editor de la obra en catalán, Miquel Tous Gayà, figura con la signatura antigua de ms. 75 de la Biblioteca Provincial de Palma.

⁴¹ Parágrafos I.II.q1; II.II.9 según nuestra edición.

- “nec homo surdus, qui non habet in habitu audire (parlar *cat.*)” (VI.I.8,56-57).

- “ita ipsum nunc in quo anima est non est de essentia ipsius animae, sed quod est in ipso (en aquells *cat.*) ita per temporis naturam” (VII.I.q1,74-76).

- “quod procedit de terra in calore (color *cat.*) et exit ita cum mutatione unius obiecti in aliud, sicut facit semen in calore (color *cat.*) cum successione generationis” (VII.II.6,53-54)⁴².

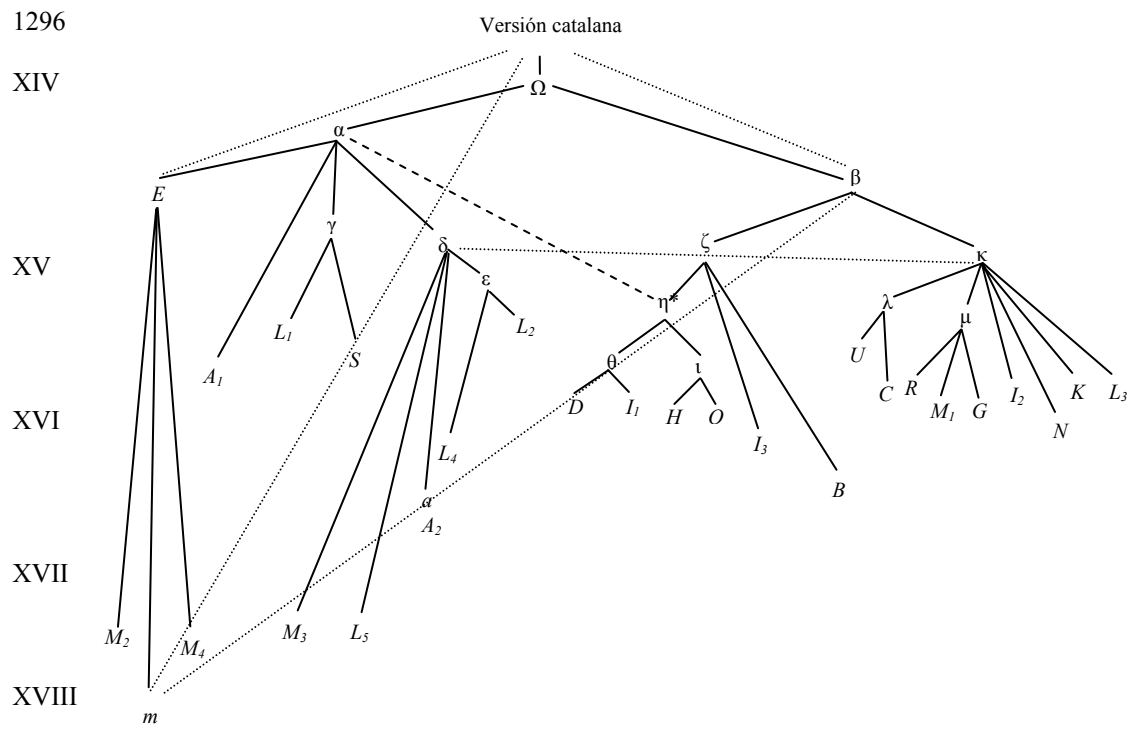
- “sicut uoluntas, quae comprehendit in suo amare extensitatem (enteniment *cat.*) ad hoc quod desiderat” (VIII.II.7,40-41).

- “Voluntas habet modum in odiendo ratione odibilitatis, amatiuitatis (oditivitat *cat.*) et odire” (IX.I.4,43-44)⁴³.

- “sicut intellectus, qui habet modum inquirendo species cum differentia, et quoniam suum obiectum (subject *cat.*) est ueritas” (IX.II.q9,60-62).

⁴² El latín también proporciona en muchos manuscritos “color”. Hemos juzgado que es un error, muy habitual en la tradición manuscrita. (cf. *LNAR*, V.I.5,33).

⁴³ El manuscrito catalán ofrece esta lectura, “oditivitat”, mientras que la tradición manuscrita latina da “amatiuitas”, según la idea de que, para la concepción luliana, en el alma racional no existe una potencia que genere el odiar: “Anima, cum amare, producit odire, cum sit ita quod odire sit consequentia amandi, et ideo cum antecedente mouet et producit consequens” (*LNAR*, X.I.10,62-63). Se trataría, también en el caso del texto catalán, de una mecánica corrección del copista.

2.3 *STEMMA CODICVM*

* El grupo η , a partir del capítulo VI, manifiesta un cambio de arquetipo: α .

2.4 EL TEXTO. ANÁLISIS LINGÜÍSTICO

El texto del *LNAR* está fuertemente condicionado por su naturaleza de traducción. Sin embargo, más allá de las particularidades lingüísticas que le comporta este hecho, podemos señalar en su redacción y transmisión la presencia algunas rasgos característicos del latín de su época⁴⁴. Entre ellos, querríamos resaltar los siguientes:

- Declinaciones que oscilan de paradigma, como “animis/animabus” (I.II.9,79; VII.II.q1,88; etc.); “corruptibilibus/corruptibilis” (I.II.9,74).
- La confusión entre el lugar *hacia* y *donde*, con preposición + acusativo o ablativo, indistintamente (II.II.5,44, II.II.7,63; etc.).
- Un uso generalizado del relativo neutro “quod” como relativo universal (*passim*).
- Proceso de gramatización con los verbos “eo” / “uenio” + participio, que toman el valor de futuro ‘ir a...’ (“ueniunt constitutum”, IX.I.1,18; “ibat rogatum”, IX.II.9,95-66).
- Uso de nominativos con función absoluta (II,I.8,33; II.II.q.3,127; etc.).
- Pronombres que desempeñan la función de artículos (“ipsa”, VIII.I.q2,82; X.II.8,42; etc.).
- La presencia de algún doblete de palabras, producto de un proceso de amplificación (“durar-”, IV.I.9,44; IV.I.9,44 / “durificar-”, IV.I.9,42; X.II.2,8).

⁴⁴ Estos aspectos característicos del latín medieval son anotados por Albert BLAISE en su *Manuel du latin chrétien...*

- La presencia de pleonasmos (“sibi ipsi”, VI.I.q3,97; etc.; “multo melius”, I.I.q3,135).
- Doble negación (“nec bonificans in uno numero ea habere non potest”, II.II.q3,121-122; etc.)
- “Habere” con sentido impersonal (“in quo habet species in potentia”, VI.I.q4,107; etc.).
- “Habere” + infinitivo como obligación o necesidad (“sed quia habet ipsa apprehendere cum subsidio organi”, VII.II.q6,118-119; etc.).

Ya se ha mostrado que su carácter de traducción condiciona fuertemente su estilo lingüístico, puesto que manifiesta una gran influencia de la lengua catalana. Esta influencia se muestra sobre todo en una sintaxis que reproduce calcos de las estructuras del catalán, dando como resultado un periodo poco clásico, muy cercano al vernacular de la lengua de origen. Además de este aspecto general, queremos destacar los siguientes elementos específicos del texto del *LNAR*, propiciados por esta proximidad a su lengua de origen:

- Préstamos léxicos adaptados del catalán:
“claror” (I.III.1,7); “lugorem” (V.I.5,33); “buta” (VII.II.4,21).
- Calcos semánticos y calcos sintácticos:
“apprehendit” como ‘aprender’ (la lección, etc.), (VII.I.4,37); “minus de gloria” (II.III.q7,125); “sed quod” = “mas que (cat.)” (VII.I.3,24; VII.I.q1,75; etc.).
- “Quod” + subjuntivo con valor final (VIII.II.q6,97; IX.I.7,72; IX.I.q2,136; etc.).

– “Postquam”, muy a menudo, con valor causal (I.I.1,19; I.I.q.1,117; IV.I.15; etc.).

– Construcción comparativa como “primo⁴⁵ ... quam” (II.III.4,25), “prius ... quam” III.III.q5,93), aunque también: “ante ... quam” (II.III.q4,102; VII.I.8,54; etc.).

– Construcciones pasivas vernacularizadas:

“sciatur per hominem” (DE FINE...,134).

Hay que mencionar, por último, la característica formación luliana de palabras a partir de la aplicación universal a los sufijos correlativos “-ans/tiuus” (que refiere a la potencia), “-bile /-tus” (referente al objeto), “-are” (referente al acto). Este proceso, al aplicarlo a los principios o dignidades, le permite crear neologismos tales como “bonificatiuitas”, “magnificatiuitas”, “durificatiuitas” (IV.I.9,45-46, etc.). También encontramos que en las oraciones indirectas con “utrum” hay alternancia entre el subjuntivo y el indicativo del verbo. Esta alternancia es motivada, además de por cierta relajación de la norma, por ser “utrum” una de las diez reglas lulianas.

⁴⁵ Nos preguntamos si esta construcción es un italianismo del traductor, así como la palabra “uiagio/uiaggio” por “uiatico” que aparece en muchos manuscritos (IX.II.4,28, X.II.q9,109).

2.5 *CONSTITVTIO TEXTVS*

2.5.1 CRITERIOS DE EDICIÓN

La edición ha contemplado en su totalidad 22 manuscritos de los 26 que proporcionan el texto del *LNAR* (el manuscrito de Turín se perdió en un incendio). No hemos trabajado con *N*, que da una selección de extractos muy reducida (apenas un folio) y es de pésima lectura. Tampoco hemos colacionado todas y cada una de las variantes que proporcionaba *E* y sus copias, puesto que Tomás Le Myésier introdujo muchos cambios de cosecha propia, perfectamente identificables. Sin embargo, en los lugares críticos sí hemos colacionado *E*⁴⁶, la edición de Alcalá, la edición de Maguncia y la edición catalana (y si proporcionaba información oportuna, la lectura del manuscrito catalán). También hemos anotado, por su posible interés, alguna variante aislada de alguno de estos tres testimonios.

Ante la ingente cantidad de manuscritos, proporcionamos un aparato negativo. En los *loci critici*, cuando la variante de *E* o de las ediciones (*a* y *m*) han coincidido con la que se ha aceptado en el texto, se ha explicitado de la manera siguiente:

ENTRADA ACEPTADA *etiam Eam*] VARIANTES LATINAS; *cat*.

Si estos testimonios aparecen sin *etiam* antes del corchete querrá decir, por tanto, que sólo *E* o las ediciones señaladas dan la lectura correcta. En el aparato, a la derecha del corchete, no se ha incorporado signos de puntuación (comas, puntos...) excepto en los títulos y el *explicit*, para que se haga más comprensible su lectura. Los nombres propios también se han escrito con mayúscula.

Entendiendo que el subarquetipo α es el más cercano al arquetipo, hemos incorporado en el texto, de manera general, sus lecturas, excepto en los

⁴⁶ El folio 439v del *Electorium* está en mal estado y en ocasiones no se han podido leer sus variantes. Por ello, en caso de duda, se han consultado sus copias, *M*₂ y *M*₃. En estos casos, para no complicar la lectura del aparato, hemos mantenido la sigla *E*.

casos de errores de traducción y errores graves gramaticales o de comprensión, en los que hemos incorporado β y, si ha sido necesario, *E* o la solución proporcionada por las ediciones. Como hemos dicho anteriormente, hemos conjeturado a partir del catalán sólo en una ocasión, dado que ningún testimonio latino proporcionaba la lectura apropiada. A pesar de la multitud de manuscritos y su compleja tradición, el texto que ofrecen los testimonios es considerablemente uniforme, excepto, como hemos intentado mostrar, en el caso de *E*.

Hemos intentado constituir, como dijo Stegmüller, “un texto real y auténticamente luliano”⁴⁷, utilizando la vía genealógica de Lachmann y Paul Maas con moderación, a causa de la naturaleza de traducción del texto y de la dependencia que muestra del original catalán⁴⁸. El resultado debería ser un texto latino inteligible y coherente, tanto a nivel interno como en relación con el estilo del autor y su pensamiento. El latín del texto es muy permisivo en relación con la norma clásica, pero entendemos que no es nuestra labor corregirlo; si lo fuese, deberíamos haber editado el texto mejorado de Le Myésier, o simplemente reproducir la edición promovida por Salzinger.

Esta edición crítica sigue los criterios gráficos aplicados a las ediciones de las *Raimundi Lulli Opera latina* (ROL). Para la puntuación hemos seguido criterios de lectura moderna. En relación con las oraciones relativas, se ha tomado en consideración el criterio de relativa esencial y accidental.

2.5.2 TABLA DE EQUIVALENCIA ENTRE EDICIONES

(CAPITULACIÓN Y DISPOSICIÓN DEL TEXTO)

Nuestra edición ha establecido una capitulación distinta de la que se propone en la edición de las ORL, por considerarla más intuitiva. A causa de ello, hemos considerado pertinente introducir una tabla de equivalencias

⁴⁷ Friedrich STEGMÜLLER, “La edición de las obras latinas de Ramón Lull: principios – problemas – experiencias”, *EL* 5 (1961) 217-241, p. 222.

⁴⁸ Stegmüller afirma que editar “no es una operación mecánica ni automática” sobre todo en las obras lulianas (*ibid.*, p. 240). Elena Pistolesi remarca el problema de la aplicabilidad del método lachmanniano en las ediciones con tradición plurilingüe. Elena PISTOLESI, “Tradizione e traduzione...”, p. 43; Cf. también Albert SOLER, “Editing Texts with a Multilingual Tradition: The Case of Ramon Lull”, *Variants* 5 (2006) 53-72.

de páginas y subcapítulos entre nuestra edición, la edición catalana y la de Maguncia. No adjuntamos la foliación de la edición de Alcalá y sí la de Maguncia porque esta última ha sido la edición de referencia que se ha utilizado habitualmente para citar la obra, a falta de la edición crítica.

También hemos modificado –en relación con la edición catalana– la distribución de algunos párrafos, lo que nos ha permitido regularizarlos en un número de diez dentro de cada subcapítulo.

	<u>Edición crítica</u>	<u>ORL</u>	<u>MOG</u> ⁴⁹		<u>Edición crítica</u>	<u>ORL</u>	<u>MOG</u>
1ª PARTE				6ª PARTE			
1 especie:	I.I (p. 16)	I (p. 166)	p. 416b	1 especie:	VI.I (p. 153)	XV (p. 246)	p. 450a
2 especie:	I.II (p. 31)	II (p.174)	p. 419b	2 especie:	VI.II (p. 163)	XVI (p. 251)	p. 452a
3 especie:	I.III (p. 43)	III (p. 181)	p. 423a				
2ª PARTE				7ª PARTE			
1 especie:	II.I (p. 52)	IV (p. 186)	p. 425a	1 especie:	VII.I (p. 172)	XVII (p. 257)	p. 454b
2 especie:	II.II (p. 60)	V (p. 191)	p. 427a	2 especie:	VII.II (p. 182)	XVIII (p. 263)	p. 457a
3 especie:	II.III (p. 74)	VI (p. 199)	p. 430b				
4 especie:	II.IV (p. 84)	VII (p. 205)	p. 433a				
3ª PARTE				8ª PARTE			
1 especie:	III.I (p. 94)	VIII (p. 211)	p. 435b	1 especie:	VIII.I (p. 191)	XIX (p. 268)	p. 459b
2 especie:	III.II (p. 102)	IX (p. 216)	p. 437b	2 especie:	VIII.II (p. 199)	XX (p. 273)	p. 461a
3 especie:	III.III (p. 111)	X (p. 221)	p. 439b				
4ª PARTE				9ª PARTE			
1 especie:	IV.I (p. 119)	XI (p. 226)	p. 441b	1 especie:	IX.I (p. 207)	XXI (p. 278)	p. 463b
2 especie:	IV.II (p. 128)	XII (p. 231)	p. 443b	2 especie:	IX.II (p. 220)	XXII (p. 287)	p. 467a
5ª PARTE				10ª PARTE			
1 especie:	V.I (p. 136)	XIII (p. 236)	p. 445b	1 especie:	X.I (p. 230)	XXIII (p. 293)	p. 470a
2 especie:	V.II (p. 145)	XIV (p. 241)	p. 448a	2 especie:	X.II (p. 239)	XXIV (p. 299)	p. 472a

⁴⁹ Las páginas remiten a la numeración continua de la reimpresión.

2.6 PRESENCIA EN CATÁLOGOS

El Centre de Documentació Ramon Llull (<http://orbita.bib.ub.edu/llull/>)

recoge los inventarios y catálogos donde aparece la obra.

El *LNAR*, así pues, consta en los siguientes catálogos:

Electorium (a. 1311-1314), 36; EIMERICH (a. 1376), 19; BOUVELLES (a. 1511), 35; PROAZA (a. 1515), 169⁵⁰; Ambrosiana R 106 Sup. (s. XVI), 173; DE DIMAS (s. XVI), 168; ARCE DE HERRERA (s. XVI 2ª m.), 44; GESNER (a. 1583), 35; LOYOLA (a. 1594), IX.21; Anónimo s. XVII, 20f; GONON (a. 1625), 35; München 10561 (s. XVII), 12; München 10573 (s. XVII), 34; Paris 17829 (s. XVII), III.10; WADDING (a. 1650), 82; HAUTEVILLE (a. 1666), III.10; PERROQUET (a. 1667), X.20; VERNON (a. 1668), III.10; ANTONIO (a. 1696), 101.LXXXIV; CUSTURER I (a. 1700), LXXXIV; SOLIER (a. 1708), LXXXIV; BÜCHELS (a. 1714), I.8; CUSTURER II (a. 1714), LXXXIV; SALZINGER (a. 1721), I.8; PASQUAL I (a. 1778), IV.9; SBARALEA I (a. 1806), 16; BOVER (a. 1847), 84; ROSSELLÓ (a. 1861), 86; LITTRÉ-HAURÉAU (a. 1885), 44; PASQUAL II (a. 1891), 80; RUBIÓ I LLUCH (a. 1911), p. 22; LONGPRÉ (a. 1926), III.19; OTTAVIANO (a. 1930), 60; GLORIEUX (a. 1933), bn; AVINYÓ (a. 1935), 62; SBARALEA II (a. 1936), 70; THORNDIKE-KIBRE (a. 1937), 1260b; CARRERAS I ARTAU (a. 1939), 33; DÍAZ Y DÍAZ (a. 1959), 1782; ROL (a. 1959 y ss.), 67; LLINARÈS (a. 1963), 71; PLATZECK (a. 1964), 79; CRUZ HERNÁNDEZ (a. 1977), 90; DOMÍNGUEZ (a. 1979-1985), 435; PERARNAU (a. 1982), I.45; BONNER (1985 y ss.), III.25⁵¹.

Algunos catálogos transmiten el título “*Liber de quaestionibus super librum de anima rationalis motis*”, que el catálogo del *Centre de Documentación Ramon Llull* relaciona con el *LNAR*. Esta obra está recogida en Proaza y en

⁵⁰ Numeración de este catálogo según el Centre de Documentació Ramon Llull (<http://orbita.bib.ub.edu/llull/>).

⁵¹ La referencia completa de los catálogos está en la parte bibliográfica, en “Instrumenta”.

varios de los catálogos que son copia literal o parcial del de Proaza. El editor del *Liber de homine*, Fernando Domínguez, señala que en SBARALEA II, 72⁵² se hace constar que este título podría referirse a la segunda parte de la primera distinción del *Liber de homine*, y no a nuestra obra⁵³.

⁵² Iohannes Hyacinthus SBARALEA, *Supplementum et castigatio ad Scriptores trium Ordinum sancti Francisci, a Waddingo aliisque descriptos*, ed. Attilio Nardecchia y Thomas Accurti, Roma: Aniceto Chiappini, 1908-1936 (reimpreso en Bologna: Forni, 1978).

⁵³ ROL XXI, p. 141.

2.7 DESCRIPCIÓN DE MANUSCRITOS

La principal fuente de referencia para la descripción ha sido la Base de datos Ramon Llull de la Universitat de Barcelona (<http://orbita.bib.ub.edu/llull/>) y la bibliografía de los manuscritos, facilitada por dicha Base de datos⁵⁴. Entre paréntesis damos, al lado de cada obra de Ramon Llull que aparece en los manuscritos, el número dado por la Base de Datos, que está basado (con actualizaciones) en la catalogación de BONNER (“Bo”⁵⁵), y también anotamos el número que le ha asignado la catalogación de las ROL (“op.”).

E *Electorium magnum*, PARIS, Bibliothèque nationale de France, lat. 15450. 1325.

Este manuscrito (*olim* Sorbonne 767) fue acabado en pergamino en 1325, como aparece escrito en el folio 547v. Originalmente contenía por lo menos 560 folios. Jocelyn Hillgarth aprecia al menos 4 manos en él. El *Liber nouus de anima rationali* forma parte de la sexta parte del manuscrito, que contiene las siguientes obras:

Contenido de la “Sexta pars magna reprobatiua errorum”:

108. fols. 416ra-421ra: *Liber reprobationis aliquorum errorum Auerrois* (Bo IV.29; op. 164)

109. fols. 421ra-422va: *Disputatio fidelis et infidelis* (dist. viii) (Bo II.B.13b; op. 40)

110. fols. 422vb-425vb: *Liber de praedestinatione et libero arbitrio*, dist. i-ii (Bo III.68; op. 117)

111. fols. 425vb-427vb: *De praedestinatione et praescientia* (Bo IV.25; op. 160)

112. fols. 427vb-443rb: *Liber nouus de anima rationali* (Bo III.25; op. 67)

Título de los folios: *Dubiorum remotio. Cognitio rationalis animae*. *E* omite la fecha de la obra. Copias: München, BSB, Clm.10563 y 10573.

⁵⁴ Se han consultado *in situ* los manuscritos *R*, *C* y *L*₅.

⁵⁵ FD, que aparece bajo este mismo catálogo de la base de datos, remite a obras pseudollulianas, catalogadas por Fernando Domínguez.

113. fols. 443vb-447vb: *Liber de Deo* (Bo III. 48; op. 92)

Bibliografía:

Descripción principal en:

Jocelyn N. HILLGARTH, *Ramon Lull and Lullism in Fourteenth-Century France*, Oxford: Oxford at the Clarendon Press, 1971, pp. 348-397.

L₁ PALMA DE MALLORCA, Biblioteca Pública, 1007. Principios siglo XV.

En pergamino, escritura a dos columnas realizada por una mano, de 33 a 37 líneas. A-b + 74 + 2 folios. Tamaño: 315 x 230 mm.; caja de 240 x 170 mm. Los folios 72-74 han sido añadidos y los folios 73-74 están cortados. Capitales en azul, con decoración afilegranada roja o azul. Calderones en azul y rojo. Títulos en rojo. Hay algunas palabras restauradas de mano más moderna (fol. 1v, etc.). La encuadernación está hecha en pergamino. Se da una numeración moderna en lápiz. Tiene 7 pliegos de 10 folios y uno de 4, con reclamos. El folio 74 parece haber sido una de las guardas del manuscrito; más tarde se añadieron otras guardas: unas *Quaestiones* extraídas de un tratado teológico que parece de finales del siglo XIII, principios del XIV. Están escritas en letra textual de módulo pequeño, muy angulosa; capitales y calderones en azul y rojo; títulos corrientes con las letras alternadas en azul y rojo. En el lado interior de la cubierta se observa un fragmento de otro manuscrito, también antiguo, utilizado como refuerzo. Los folios 35v y 74v están en blanco. El folio 72r-v contiene una tabla añadida en el s. XV. Los folios 73v-74v parecen pruebas de pluma. En el folio 73v, escribe una mano del XV: “Iste liber est domini Iohannis Martorelli” y otra mano: “pertinet conuentui Vallis [y, según Hillgarth:] Vir[i]d[i]”. En el lomo: “R.3.19. B. Lul De anima rationali cum opin. damnat. ab episcopo”. Según Hillgarth, este manuscrito provendría del monasterio de Ruysbroeck de Groenendael, cerca de Bruselas (*ex-libris* del convento Vallis Viridi), y en el s. XV pasaría a Mallorca.

Presencia en inventarios y catálogos: Rafael Barceló (1715), 18. 172⁵⁶. En el inventario de Sant Francesc de 1805, R.3.19 (corresponde a la signatura del lomo).

⁵⁶ La primera cifra corresponde al volumen de la biblioteca y la segunda responde a la numeración continua de las obras que hizo Adam GOTTRON en “El catàleg de la biblioteca lul·liana del Convent dels Franciscans de Mallorca”, *Butlletí de la Biblioteca de Catalunya* 6 (1923) 146-224.

Contenido:

1. fols. 1r-35r: *Liber nouus de anima rationali*⁵⁷ (Bo III.25; op. 67)
2. fols. 36r-72v: *Declaratio Raimundi per modum dialogi edita contra aliquorum philosophorum et eorum sequacium opiniones* (Bo III.30; op. 74)

Bibliografía:

Jesús GARCÍA PASTOR, Jocelyn N. HILLGARTH y Lorenzo PÉREZ MARTÍNEZ, *Manuscritos lulianos de la Biblioteca Pública de Palma*, Barcelona/Palma: Biblioteca Balmes/Bibl. Pública de Palma, 1965, pp. 27-28.

Jocelyn N. HILLGARTH, *Ramon Lull and Lullism in Fourteenth-Century France*, Oxford: Oxford at the Clarendon Press, 1971, pp. 147-148, nota 48.

ROL XVII, p. xxx.

L₂ PALMA DE MALLORCA, Biblioteca Pública, 1012. Principios del siglo XV.

Colección facticia:

Parte 1: 40 folios de pergamino y papel. Tamaño: 292 x 223 mm.; caja de 210 x 160 mm. Reclamos y escritura a dos columnas de 36 a 37 líneas. Los folios 1r-19va tienen una letra semitextual; en el folio 19va hay un cambio de mano, que acaba de copiar la obra hasta el folio 40. En el *Liber nouus de anima rationali* hay las siguientes filigranas: fols. 4, 7: un león⁵⁸; fols. 19-21: un arco; fols. 27, 31, 37: una flor. Hay algunos calderones e iniciales en rojo. En el folio 40v aparece la siguiente nota: “Hic liber est Anthonii Sagui alias Serra” (Antoni Serra, s. XVI). Hay algunas iniciales y algunos calderones en rojo. Aparece una foliación antigua hasta el folio 12 y otra foliación moderna en lápiz. El texto del *Liber nouus de anima rationali* tiene incorporadas correcciones de mano posterior.

⁵⁷ En el folio 1r se añade la siguiente tabla de contenidos: “Deus cum uestra uirtute incipimus nouum librum animae. Deus cum uirtute tua incipimus de anima librum nouum rationali. De diuisionibus huius libri est: prima parte istius libri, et primo de sua prima specie. De secunda specie primae partis. De tertia specie primae partis. De secunda parte istius libri, et primo de sua prima specie. De secunda specie, quae est secundae partis (...)”, así hasta la décima parte.

⁵⁸ Cf. Charles M. BRIQUET, *Les Filigranes: dictionnaire historique des marques du papier: dès leur apparition vers 1282 jusqu'en 1600*, Amsterdam: The Paper Publications Society, 1968, núms. 10.480 y ss; Francisco de BOFARULL, *Los animales en las marcas de papel*, Villanova i la Gertrú: Oliva, 1910, núm. 180, etc.

Parte 2 (no Iuliana): Este manuscrito está mutilado al inicio. Se dan unas *Quaestiones*, de finales del siglo XIII, principios del XIV. Son 33 folios de pergamino de 301 x 218mm. Escritura a dos columnas con letra textual de módulo pequeño.

Presencia en inventarios y catálogos: Rafael Barceló (1715); 24.178⁵⁹; en el inventario de Sant Francesc de 1805, R.3.18 (corresponde a la signatura del lomo).

Contenido:

1. fols. 1r-40r: *Liber nouus de anima rationali* (Bo III.25; op. 67)
2. fols. 1r-33r: [desconocido] *Quaestiones*

Bibliografía:

Jesús GARCÍA PASTOR, Jocelyn N. HILLGARTH y Lorenzo PÉREZ MARTÍNEZ, *Manuscritos Iulianos de la Biblioteca Pública de Palma*, Barcelona/Palma: Biblioteca Balmes/Bibl. Pública de Palma, 1965, pp. 34-36.

U PADOVA, Biblioteca Universitaria, 1717. 1415.

Escrito en pergamino. Tamaño: 133-135 x 100 mm.; caja de 72-77 x 95-100 mm. Tiene 176 folios. Escrito en letra gótica a una columna, con 23 a 27 líneas por página. Reclamos ornamentados con figuras geométricas y color azul y rojo. Una mano moderna ha numerado los cuadernos con lápiz. Foliación moderna en lápiz y cifras arábigas. Conserva una religadura antigua, pero no original (hay anotaciones de mano posterior que han sido cortadas), en pergamino y cartón. En el lomo, “Blanq”. Fue escrito al menos por dos manos: una en los fols. 1r-72r y la otra en los fols. 72v-176r. Las rúbricas son del primer copista. Capitales en azul y rojo. Alguna corrección al texto en letra gótica (fols. 75v y 35v). En el interior de la cubierta una letra gótica escribe en tinta roja: “Antequam Antonius angelus Antequam”, y abajo, en negro “ant anto ecce qu antonius anto antoni antonius antonius”. Existen anotaciones marginales en una letra más moderna, que reclaman la atención sobre determinados pasajes. En el verso del último folio, por una mano diferente, se lee lo siguiente: “Iesu de eucaristia gloriosa diuina bonitas ha (?) quam bonus et quam iocundus est (...) super praesbiter multum conari debes uirtutes morales acquirere”, y abajo, de mano moderna: “356624”. El volumen se terminó

⁵⁹ Cf. nota 56.

de copiar el 15 de abril de 1415, según relata el colofón del *Liber nouus de anima rationali* en el folio 176r: “Finiuit inquam die 15 aprilis 1415”, y abajo, escrito en rojo, pone: “Scriptor qui scripsit cum Christo uiuere possit. Amen”. Según Miquel Batllori este manuscrito podría ser de origen veneciano. Su *Liber de amico et amato* pudo haber sido el manuscrito base, según Batllori, de la edición parisina de Jacques Lefèvre d'Étaples (RD 35).

Contenido:

1. fols. 1r-31r: *Liber de amico et amato* (Bo II.A.19e; op. 21b)
2. fols. 31v-72r: *Liber Apostrophe seu De articulis fidei* (Bo III.24; op. 66)
3. fols. 72v-176r: *Liber nouus de anima rationali* (Bo III.25; op. 67)

Bibliografía:

Jocelyn N. HILLGARTH, *Ramon Lull and Lullism in Fourteenth-Century France*, Oxford: Clarendon Press, 1971, p. 285, nota 91.

Miquel BATLLORI, *Ramon Llull i el lul·lisme*, ed. Eulàlia Duran; prolog. Albert Hauf, Valencia: Tres i Quatre, 1993, pp. 199-201, 257, 273.

RAMON LLULL, *Llibre d'amic i amat*, ed. Albert Soler i Llopart, Barcelona: Barcino, 1995, p. 207.

R ROMA, Biblioteca Angelica, 744. Primera mitad siglo XV.

Escrito en pergamino, con letra gótica cursiva a una columna. Tamaño: 174 x 130 mm.; caja de 105 x 89 mm. Hay en realidad son 67 folios, aunque una mala numeración da 70. Tiene la numeración defectuosa, de la mitad del siglo XV, en el ángulo superior derecho, y abajo una numeración moderna en lápiz. Hay huecos para letras capitales. Algunas páginas conservan señales de haber estado escritas anteriormente. Los títulos están en rojo. Tiene bastantes notas marginales críticas, escotistas⁶⁰. Falta el prólogo del *Liber nouus de anima rationali*. Josep Perarnau no se atreve a afirmar una procedencia pero según él cabe la posibilidad de que sea italiano. Tiene una encuadernación reciente en piel marrón.

⁶⁰ Perarnau afirma que son de dos manos, aunque para nosotros es más bien la misma. Cf. Josep PERARNAU I ESPELT, “Los manuscritos lulianos...”, p. 228.

Contenido:

1. fols. 1r-70r: *Liber nouus de anima rationali* (Bo III.25; op. 67)

Bibliografía:

Henricus NARDUCCI, *Catalogus Codicum Manuscriptorum Praeter Graecos et Orientales in Bibliotheca Angelica olim Coenobii Sancti Augustini de Urbe*, vol. I, Roma: Typis Ludovici Cecchini, 1893.

Josep PERARNAU I ESPELT, “Los manuscritos lulianos en las Bibliotecas Casanatense y Angélica”, *Anthologica Annua* 21 (1974) 185-248, pp. 227-233.

M₁ MÜNCHEN, Bayerische Staatsbibliothek, Clm. 10513. Mediados del siglo XV. El cuerpo del manuscrito es de pergamino, aunque los folios de guarda son de papel. Caja de escritura de 106 x 71 mm., excepto en la primera página, que va orlada. Hay 94 folios, numerados en el siglo XVIII. Tiene de 20 a 25 líneas, en una sola columna. No hay signatura antigua, pero sí un signo de propiedad que consiste en un escudo de armas de campo dorado sobre el que hay una montaña con una cruz. La letra parece de transición de gótica a humanística, prácticamente humanística. Títulos y subtítulos en rojo. En capitales y calderones alternan el azul y el rojo. Algunas notas de corrección al texto de manos diversas y signos de atención. Tiene el *ex-libris* de la biblioteca palatina de Mannheim.

Contenido:

1. fols. 1r-94v: *Liber nouus de anima rationali* (BO III.25; op. 67)

Bibliografía:

Josep PERARNAU I ESPELT, *Els manuscrits lul-lians medievals de la «Bayerische Staatsbibliothek» de Munic. II. Volums de textos llatins*, Barcelona: Facultat de Teologia, 1986, pp. 63-64.

Josep PERARNAU I ESPELT, “Consideracions diacròniques entorn dels manuscrits lul-lians medievals de la «Bayerische Staatsbibliothek» de Munic”, *ATCA* 2 (1983) 123-169, p. 158, nota 110.

- C** ROMA, Biblioteca Casanatense, 1414. Primera mitad del siglo XV.
- En pergamino, contiene 251 folios. De 400 x 250 mm. aproximadamente. Escritura a dos columnas de 71 líneas, aunque a partir del folio 148 sólo hay 53 líneas. Tres manos: fols. 1r-147r; 147v-178r; 180r-251v. Iniciales, epígrafes y calderones en rojo, y a partir del folio 140r también en amarillo. Algunos títulos subrayados y algunos dibujos en los márgenes. En el folio Iv: “Syllabus operum in hoc codice descriptorum a manu recentiori scriptus”. En el folio Iir se aprecia una vieja signatura borrada, “B.V.I.4”, y con letra posterior: “D.I.5”(antigua signatura). Entre los folios II y I hay una hoja del s. XVI: “Super artem demonstratiuam. Alphabetum”. Los folios 136rv-139rv y el 179r-v están en blanco. Parece como si las diversas partes hubiesen sido independientes en un principio. Según Perarnau, la letra es propia de la Corona de Aragón por ser letra gótica tardía y no apreciarse rasgos humanísticos. Se trata de un manual de estudio, no de controversia, que puede formar parte de un proyecto pedagógico más amplio. Según Marta Romano, este manuscrito está relacionado con el magisterio de Joan Bolons.
- Presencia en catálogos e inventarios: Juan Arce de Herrera (XVI, 2ª m.), 1.

Contenido:

Folio Iv-Iir: Índices.

Parte I

1. fols. 1r-25r: *Ars demonstratiua* (Bo II.B.1; op. 27)
2. fols. 25v-39v: *Lectura super figuras Artis demonstratiuae* (Bo II.B.9; op. 36)
3. fols. 40r-49r: *Liber propositionum secundum Artem demonstratiuam compilatus* (Bo II.B.4; op. 32)
4. fols. 49r-53v: *Liber de quaestionibus per quem modus Artis demonstratiuae patefit* (Bo II.B.6; op. 33)
5. fols. 53v-54r: *Quaestiones per Artem demonstratiuam seu inuentiuam solubiles* (fragmento) (Bo II.B.18; op. 45)
6. fols. 54r-65r: *Liber principiorum theologiae* (Bo II.A.12; op. 12)
7. fols. 65v-78r: *Liber principiorum philosophiae* (Bo II.A.11; op. 13)
8. fols. 78r-83v: *Liber principiorum iuris* (Bo II.A.13; op. 14)

Parte II

9. fols. 84r-97r: *Liber nouus de anima rationali* (Bo III.25; op. 67)
10. fols. 97r-103v: *Liber Apostrophe seu De articulis fidei* (Bo III.24; op. 66)
11. fols. 104r-115r: *Ars inueniendi particularia in uniuersalibus* (Bo II.B.3; op. 31)
12. 116r-136v: *Liber de gentili et tribus sapientibus* (incompleto) (Bo II.A.9; op. 11)
13. 140r-147r: *Liber super Psalmum "Quicumque uult"* (Bo II.B.12; op. 39)

Parte III

14. fols. 148r-170r: [anónimo] *Ars generalis* (comentario III) (Bo FD II.209c)
15. fols. 170r-171v: [anónimo] *Modus legendi Artem generalem* (Bo FD II.213)

Parte IV

16. fols. 172r-176v: *Liber de praedestinatione et libero arbitrio* (Bo III.68; op. 117)
17. fols. 177r-178v: *Liber de natura* (Bo III.51; op. 98)
18. fols. 180r-251v: *Compendium seu commentum Artis demonstratiuae* (Bo II.B.17; op. 43)

Bibliografía:

Lorenzo PÉREZ MARTÍNEZ, *Los fondos lulianos existentes en las bibliotecas de Roma*, Roma: Iglesia Nacional Española, 1961, pp. 113-115.

Josep PERARNAU I ESPELT, "Los manuscritos lulianos en las Bibliotecas Casanatense y Angélica", *Anthologica Annua* 21 (1974) 185-248, pp. 200-212, 229-233.

Marta M. M. ROMANO, "Il primo lulismo in Italia: tradizione manoscritta e contesto della *Lectura* di Joan Bolons", *SL* 47 (2007) 71-115, pp. 96-97.

ROL X, pp. xviii-xix; XXXII, p. xlix;

EL XXI, p. 236;

NEORL II, p. xxxiv.

S MAINZ, Stadtbibliothek, II.238. Siglo XV.

En papel, con 246 folios. Tamaño: 296 x 206 mm.; caja de 255 x 140 mm. Texto a una columna en los folios 2r-105v y 176r-245v; y a dos columnas en los folios 106r-175r. Diversas manos. En blanco los folios 1v, 79v-82v, 122r-125v, 163r-v-164r-v, 175v, 246r-v. Después de los folios 162, 165 y 167 se ven restos de otro folio rasgado. En el folio 1 (rasgado) hay un índice de obras, y escrito en mano moderna: “Ms. B. Raymundi. Tractatus uariis. num. 48”; otra mano añade: “et Em. Card. de Cusa.” Otra mano moderna, quizá la misma, ha marcado en el índice las obras lulianas. En el folio 2r, sello: “E bibliotheca Universitatis Moguntinae”. En el folio 176r, en el margen superior, de mano del siglo XVIII: “Cat. 139. Fragmenta”. El número coincide con el catálogo de Büchels. En los folios 218v a 220r, índice de los capítulos de *De utilitate conditionis humanae*. En el folio 247 (fragmento de papel), de alguien anónimo: *Fragmentum de aequitate*. Encuadernación con pergamino y madera. En la tapa está escrito: “Tractatus alia et sermones reuerendi cardinalis et doctoris dominum Nicolai de Cusa F XXIII”. Como refuerzo se han encolado pergaminos de otros códices anteriores. En el lomo: “MS. Raymund 48”. En las cabeceras del recto y el verso de los folios 188-192 aparece escrito: “Ihesus Maria Christus”. Sobresalen algunas tiras de pergamino que permiten localizar las obras que contiene.

Contenido:

1. fols. 2r-79r: [Nicolaus de Cusa] *De catholica concordantia*
2. fols. 83r-105v: [Nicolaus de Cusa] *Sermones*
3. fols. 106r-112r: [Johannes Gerson] *Tractatus de potestate et de origine iuris et legum*
4. fols. 126r-162v: *Liber nouus de anima rationali. Expl. ex abrupto* (“De secunda specie decimae partis”) (Bo III.25; op. 67)
5. fols. 164r-175r: [anónimo] *De anima et potentiis eius* (Bo FD II.310)
6. fols. 176r-217v: *De ascensu et descensu intellectus* (extractos) (Bo III.70; op. 120)
7. 220v-245v: [Lotharius] *De utilitate conditionis humanae*

Bibliografía:

ROL IX, pp. xii-xiv.

- D** PRAHA, Archiv Pražského hradu, L 31 (*olim* Knihovna Metropolitní Kapituli, 1274). 1454.

Proviene de Padua, como indica el folio 98ra: “Explicit Ars generalis, scripta Paduae in contrata Ponte corbo per magistrum Hilarium de Lithomerzic anno Domini 1454. Deo gratias”. En el folio 99rv: “Alphabetum et definitiones”. En los folios 100r-103v: Figuras I-IV. En el Folio 143rb: “Scriptum per me Petrum de Vannis de Auinione etc. Paduae in monasterio sanctae Mariae carmelitarum die martis 27 mensis augusti uigilia sancti Augustini anno a natiuitate Domini 1454 etc.”. El folio 98v está en blanco.

Contenido:

1. fols. 1ra-98ra: *Ars generalis ultima* (Bo III.80; op. 128)
2. fols. 100r-103v: Figurae I-IV.
3. fols. 104ra-133vb: *Liber nouus de anima rationali* (Bo III.25; op. 67)
4. fols. 134ra-138vb: *Liber facilis scientiae* (Bo Iv.41; op. 176)
5. fols. 139ra-143rb: *Liber nouus physicorum et compendiosus* (Bo IV.22; op. 157)
6. fols. 143va-164vb: *Liber chaos* (Bo II.B.9a; op. 36a)
7. fols. 165ra-174rb: *Ars iuris* (Bo II.B.7; op. 34)

Bibliografía:

ROL V, p. 239; XIV, p. xx.

- G** GDANSK, Biblioteka Polskiej Akademii Nauk, Mar. F. 309. Principios del siglo XV.

Según Perarnau, su modelo habría sido escrito en 1408 en Bolonia y habría sido copiado en parte por Augustinus Dirsaw a principios del siglo XV: “Scripsit

Augustinus Dirsaw, canonicus et praedicator cathedralis Frauenburgensis".
 Contiene 209 folios. El *Liber nouus de anima rationali* posee algunas glosas.

Contenido:

1. fols. 1r-2v: [¿Petrus Johannes Olivi?] *Principium V in sacram Scripturam*
2. fols. 3r-7r: *Liber facilis scientiae* (Bo IV.41; op. 176)
3. fols. 7r-42v: *Tabula generalis* (Bo III.11; op. 53)
4. fols. 43r-50v: *Liber de praedestinatione et libero arbitrio* (Bo III.68; op. 117)
5. fols. 50v: [anónimo] *Quaestio*
6. fols. 51r-54v: *Liber de natura* (Bo III.51; op. 98)
7. fols. 54v-60v: *Liber nouus physicorum et compendiosus* (Bo IV.22; op. 157)
8. fols. 60v-62v: *Liber de modo applicandi nouam logicam ad scientiam iuris et medicinae* (Bo FD I.15)
9. fols. 63r- 89v: *Liber nouus de anima rationali* (Bo III.25; op. 67)
10. fols. 89v-94r: *Ars abbreviata praedicandi* (Bo IV.67; op. 208)
11. fols. 94v-107: [¿Augustinus Dirsaw?] *Liber uirtutum moralium omnium et uitiorum de arte...*
12. fols. 107v-108v: *De conuenientia fidei et intellectus* (Bo IV.10; op. 144)
13. fols. 109r-119r: *Liber Apostrophe seu De articulis fidei* (Bo III.24; op. 66)
14. fols. 119v: [anónimo] *Thomae de Aquino* (extractos)
15. fols. 119v-121r: *Liber per quem poterit cognosci quae lex sit magis bona, magis magna et etiam magis uera* (Bo IV.68; op. 209)
16. fols. 121v-128v: *Ars iuris* (Bo II.B.7; op. 34)
17. fols. 129r-161v: *Tractatus nouus de astronomia* (Bo III.29; op. 73)
18. fols. 162r-192v: [anónimo] *Tabula alphabetica in libros beati Thomae de Aquino*
19. fols. 192v-194r: [anónimo] *Bonus sermo*
20. fols. 194v-197v: [anónimo] *Quaestiones*
21. fols. 198rv: *Liber de accidente et substantia* (Bo IV.75; op. 216)

22. fols. 198v-200r: *Liber de demonstratione per aequiparantiam* (Bo III.71; op. 121)
23. fols. 200v-203: [anónimo] *Quaestio*
24. fols. 203v-204v: [anónimo] *Quaestio*
25. fols. 205r, 206v-208v: [anónimo] *Thomae de Aquino* (extractos)
26. fols. 205v-206v: [anónimo] *Quaestio alchimistica*
27. fols. 208v-209v: [Tomás de Aquino] *Epistola missa a fratre Thoma de Aquino (Responsio ad Johannem Vercellensem, generalem ministrum ordinem praedicatorum, de articulis CVIII ex opere Petri de Tarentasia. Abreviada y cambiada).*

Bibliografía:

Otto GÜNTHER, *Die Hss. der Kirchenbibliothek von St. Marien in Danzig*, Danzig, 1921, pp. 430-436.

Jordi GAYÀ, *La teoría luliana de los correlativos. Historia de su formación conceptual*, Palma de Mallorca: Impresos Lope, 1979, p. 95.

Josep PERARNAU I ESPELT, “Consideracions diacròniques entorn dels manuscrits lul·lians medievals de la «Bayerische Staatsbibliothek» de Munic”, *ATCA* 2 (1983) 123-169, pp. 148-149, notas 79-80.

Eugeniusz GÓRSKI, “Apunte sobre el conocimiento de Ramon Llull en Polonia”, *SL* 31 (1991) 41-52.

ROL I, pp. 29-32; V, p. 166; IX, p. ix; X, p. xiv; XVII, p. xxii; XVIII, p. xi; XXIII, p. xii; XXVII, p. 59*; XXX, p. xxvii.

K BERNKASTEL-KUES, St. Nikolaus-Hospital, 88. Siglo XV.

Contiene 104 folios. De 299 x 218 mm. Escritura a dos columnas. Dos manos: una de los fols. 3r-102r; y otra en fols. 103r-104r. En blanco, los folios 64r-70v. Tiene anotaciones autógrafas de Nicolás de Cusa. En el folio 1r, de mano de siglo XVI el *Liber nouus de anima rationali* es llamado: “alius de essentia animae rationalis romae compositus 1294”.

Contenido:

1. fols. 3ra-36ra: *Logica noua* (en latín, fragmento) (Bo III.56; op. 101)
2. fols. 37rb-59ra: *Liber de ente reali et rationis* (Bo IV.50; op. 191)
3. fols. 59rb-63vb: *Liber nouus physicorum et compendiosus* (Bo IV.22; op. 157)
4. fols. 71ra-102rb: *Liber nouus de anima rationali* (Bo III.25; op. 67)
5. fols. 103ra-104rb: [Nicolau Eimerich] *Directorium inquisitorum* (extractos) (Bo Eimeric. 1)

Bibliografía:

Eusebi COLOMER, *De la Edad Media al Renacimiento: Ramón Llull – Nicolás de Cusa – Juan Pico della Mirandola*, Barcelona: Herder, 1975, p. 150.

Martin HONECKER, “Lullus-Handschriften aus dem Besitz des Kardinals Nikolaus von Cues. Nebst einer Beschreibung der Lullus-Texte in Trier und einem Anhang über den wiederaufgefundenen Traktat *De arte electionis*”, *Spanische Forschungen der Görresgesellschaft* 6 (1937) 252-309, pp. 285-287.

ROL V, p.164-5; XVI, p. xviii; XXIII, p. xii.

A₁ MILANO, Biblioteca Ambrosiana, A 208 Inf. Siglo XV.

En papel. Tiene 119 folios. De 305 x 213 mm. Escritura a dos columnas. Tamaño: 200 x 113 mm. Contiene 11 cuadernos: 1 (10 folios), 2-9 (12 folios), 10-11 (10 folios). Los cuadernos son numerados con cifras arábigas en el ángulo superior derecho. Foliación moderna en lápiz. Están en blanco los folios III-XI, 1v, 55v-61v, 103v-117v. Rúbricas en rojo sólo en el folio 2r. Contiene algunas notaciones marginales. La encuadernación está hecha en cuero, en malas condiciones. En la cubierta posterior, una tarjeta con la anotación: “Liber gentilis de tribus sapientibus. Item Liber de anima rationali”. Abajo, otra tarjeta, deteriorada. Los folios I-II y 118-119 constituyen dos bifolios de pergamino, de los siglos X-XI, que proceden de un gradual romano. En el folio Ir, en el margen superior aparece escrito: “Fratris Augustini Marie Folitini. CCIIII”. En el margen superior del f. 1v: “Augustini Marie Folitini Liber de gentili et tribus sapientibus et De anima rationali, scriptus anno 1294; item L. homine”; y abajo: “Hunc codicem, qui fuit S.

Mariae Coronatae Mediolani, Illustrissimo Card. Federico Borromaeo bibliothecae Ambrosianae fundatori religiosissimi eiusdem Coronatae Patres simili munere donati humanissime tradiderunt anno 1607. Antonio Olgiato eiusdem bibliothecae, quam primus omnium tractauit, Praefecto”. En el folio 117v se escribe: “Magistri Raymondi L.”. Los folios 55v-61v, 103v-117v están en blanco.

Contenido:

1. fols. 2ra-55ra: *Liber de gentili et tribus sapientibus* (Bo II.A.9; op. 11)
2. fols. 62ra-85va : *Liber nouus de anima rationali* (Bo III.25; op. 67)
3. fols. 86ra-103rb: *Liber de homine* (incompleto) (Bo III.47; op. 94)
4. fols. 118r-119va: Fragmento de un gradual romano

Bibliografía:

Catalogo di manoscritti filosofici nelle biblioteche italiane. Vol. VI. Atri, Bergamo, Cosenza, Milano, Perugia, Pistoia, Roma, Siena, eds. Teresa de Roberti *et al.*, Firenze: Olschki, 1992, pp. 125-127.

ROL XXI, pp. xxii-xxiii.

I₁ SAN CANDIDO (Innichen), Biblioteca della Collegiata (Stiftsbibliothek), VIII.B.8. Siglo XV.

En papel. Contiene 88 folios útiles. La foliación es moderna. Escritura a dos columnas en letra cursiva, con márgenes amplios. Tiene iniciales en azul y rojo y rúbricas rojas. Tiene la filigrana de una campana. La encuadernación está hecha en piel y es del siglo XV, en bastante mal estado. En el verso de la primera cubierta hay un índice del contenido del volumen y el *ex-libris* “Nicolaus Pol. Doctor 1494”. El *explicit* de la *Disputatio fidei et intellectus* se encuentra al comienzo del folio 44va; el resto de la página está en blanco. En el folio 45rb se reproduce el texto de una larga omisión que se había dado en el folio 41ra; se marca el lugar de la omisión y el inicio del texto con una cruz. La obra presenta, además, una gran laguna de texto.

Contenido:

1. fols. 1r-34r: *Liber nouus de anima rationali* (BO III.25; op. 67)
2. fols. 34r-45v: *Disputatio fidei et intellectus* (BO III.58; op. 105)
3. fols. 46r-75v: *Liber de homine* (BO III.47; op. 94)
4. fols. 76r-88r: *Liber de prima et secunda intentione* (BO II.A.17; op. 19)

Bibliografía:

Jordi RUBIÓ I BALAGUER, *Ramon Llull i el lul·lisme*, prol. Lola Badia, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1985, pp. 395-396.

Miquel BATLLORI, *Ramon Llull i el lul·lisme*, ed. Eulàlia Duran; prol. Albert Hauf, Valencia: Tres i Quatre, 1993, pp. 253-274.

ROL XXI, pp. xvii-xviii; XXIII, p. xii.

I₂ *Olim*⁶¹. San Candido (Innichen), Biblioteca della Collegiata (Stiftsbibliothek), VIII.D.1. Siglo XV.

En pergamino, de 205 x 140 mm. Contiene 153 folios. La foliación es moderna. Escritura a una columna de una sola mano en letra muy uniforme. Rúbricas en tinta roja. Iniciales ornamentadas.

Contenido:

1. fols. 1r-74v: *Liber de uenatione substantiae, accidentis et compositi* (BO III.79; op. 130)
2. fols. 75r-143r: *Liber nouus de anima rationali* (BO III.25; op. 67)

⁶¹ Este manuscrito desapareció de la Biblioteca della Collegiata en San Candido y ha aparecido en la Bibliotheca Philosophica Hermetica (J.R. Ritman Library) en Amsterdam, ms. 101. En el momento en que estamos escribiendo estas líneas, esta biblioteca no permite la consulta de este manuscrito y parece que pretende su venta. Ante la incertidumbre del depósito actual o destino próximo del manuscrito, mantenemos las siglas antiguas que remiten a la biblioteca de San Candido. En el folio Iv, la anotación "No. 40. Nicolaus Pol Doctor. 1494" que tenía cuando estaba en dicha biblioteca, parece que ha desaparecido, según hemos podido ver en un microfilm que fue realizado cuando ya se localizaba en Amsterdam.

4. fols. 143v-153v: *Liber nouus physicorum et compendiosus* (BO IV.22; op. 157)

Bibliografía:

Jordi RUBIÓ I BALAGUER, *Ramon Llull i el lul·lisme*, prol. Lola Badia, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1985, pp. 427-428.

Miquel BATLLORI, *Ramon Llull i el lul·lisme*, ed. Eulàlia Duran; prol. Albert Hauf, Valencia: Tres i Quatre, 1993, pp. 253-276.

Viola TENGE-WOLF, "Nikolaus Pol und die Llull-Handschriften der Stiftsbibliothek San Candido/Innichen", en *Ramon Llull und Nikolaus von Kues: Eine Begegnung im Zeichen der Toleranz*, eds. Ermenegildo Bidese et al., Turnhout: Brepols, 2005, pp. 261-286, aquí p. 275.

ROL V, p. 248; XXII, p. xviii.

O OXFORD, Merton College, 89 (*olim* N. 7.9 Art). Siglo XV.

En pergamino. De 190 x 130 mm. Tiene entre 308 folios. Escritura hecha a dos columnas, a una mano. Tiene iluminaciones. El folio Ir-v está fragmentado. En el folio 1v: Índice de títulos de obras de Ramon Llull. En los folios 113r, 184r, 244r, páginas con orlas. Folio 1v: "Ex dono domini Ricardi Fitz James, nuper Cistercensis Episcopi et custodius istius collegii". En los folios 109r-111r: "Tabula de quaestionibus dubitabilibus super Sententias". Están en blanco los folios 1r, 111v, 182v-183v, 242v-243v, 267r. El texto del *Liber nouus de anima rationali* presenta alguna pérdida de texto.

Contenido:

1. fols. 2r-111r: *Disputatio eremitaie et Raymundi super aliquibus dubiis omnibus quaestionibus Sententiarum Petri Lombardi* (BO III.31; op. 76)

2. fols. 112r-161v: *Declaratio Raimundi per modum dialogi edita contra aliquorum philosophorum et eorum sequacium opiniones* (incompleto) (BO III.30; op. 74)
3. fols. 162r-182r: *Liber de lumine* (BO III.59; op. 106)
4. fols. 184r-242r: *Liber nouus de anima rationali* (BO III.25; op. 67)
5. fols. 244r-266v: *Disputatio fidei et intellectus* (BO III.58; op. 105)
6. fols. 267v-308v: [anónimo] *De naturis rerum*

Bibliografía:

Josep Maria BATISTA I ROCA, “Catàlech de les obres lulianes d’Oxford”, *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona* 8 (1915-1916) 204-228, 308-330, pp. 323-324.

ROL XVII, pp. xxvii-xxviii; XX, p. lxiv; XXIII, p. xviii.

H LONDON, British Library, Harley 3770. Siglo XV.

De pergamino y papel. Foliación moderna en lápiz. De 265 x 188 mm. aproximadamente. Contiene 191 folios. Escritura a una columna, de una sola mano, en letra gótica cursiva. Rúbricas en rojo. Antiguos poseedores: “Ex dono Jacobi fratriis” (f. 1v): un tal Jacobus (s. XV); Samuel Knott (1613-1687); Robert Burscough (1650/1651-1709). El conde Robert Harley (1661-1724) lo compró en 1715 a la viuda del anterior, según una nota del bibliotecario Humfrey Wanley (1672-1726). Luego lo pasó a su hijo Edward Harley (1689-1741). En 1753 fue vendido por la viuda y la hija de éste al estado con el resto de manuscritos de la biblioteca Harley. Según Marta Romano, este manuscrito está relacionado con el magisterio de Joan Bolons en el área del Véneto. En los márgenes del *Liber nouus de anima rationali* aparecen algunas glosas.

Contenido:

1. fols. 2r-14r: [anónimo] *Artificium Artis generalis* (BO FD II.347)
2. fols. 14v-16v: [anónimo] *Ars generalis* (comentario VII) (BO FD II.209g)
3. fols. 17r-82v: *Liber nouus de anima rationali* (BO III.25; op. 67)
- 4 fols. 83r-92v: *Liber nouus physicorum et compendiosus* (BO IV.22; op. 157)

5. fols. 93r-146r: *Liber propositionum secundum Artem demonstratiuam compilatus* (BO II.B.4; op. 32)

6. fols. 147r-175r: *Liber Apostrophe seu De articulis fidei* (BO III.24; op. 66)

7. fols. 175v-191v: *Liber de praedestinatione et libero arbitrio* (BO III.68; op. 117)

Bibliografía:

Marta M. M. ROMANO, “Il primo lulismo in Italia: tradizione manoscritta e contesto della *Lectura* di Joan Bolons”, *SL* 47 (2007) 71-115, p. 103.

ROL V, pp. 172-173; X, p. xiv.

Descripción del catálogo de manuscritos de la British Library:

<http://www.bl.uk/catalogues/manuscripts/HITS0001.ASP?VPath=html/74658.htm&Search=3770&Highlight=F>

L₃ PALMA DE MALLORCA, Biblioteca Pública, 1008 (*olim* L 64). Segunda mitad del siglo XV.

En papel. Tiene I + 120 + I folios. De 328 x 231 mm. A dos columnas, 60 líneas en los folios 1r-70v, y 52-54 líneas en los folios 71r-120r: parece obra de dos copistas, aunque comparten la misma decoración. Numeración de la época en tinta. Fragmentos de pergamino como guardas. Tiene reclamos. En el lomo: “R.1.27 B. Lul De ascensu et descensu intellectus et alia opuscl. 32”. El papel está corroído por la tinta en algunas partes. Capitales en rojo y verde y calderones también en rojo o verde, alternativamente. Epígrafes en rojo. Filigrana en los folios 22, 76, 88: montes con una cruz encima⁶². Hay una signatura antigua, L.14.

Presencia en catálogos e inventarios: Rafael Barceló (1715), 17.32⁶³. En el inventario de Sant Francesc de 1805, R1.27 (corresponde a la signatura del lomo).

Contenido:

1. fols. 1r-33v: *Liber de ascensu et descensu intellectus* (BO III.70; op. 120)

⁶² Cf. Charles BRIQUET, *Les Filigranes...*, n° 11.672 (en Udine, a. 1368).

⁶³ Cf. nota 56.

2. fols. 34r-40v: *De contemplatione Raymundi* (BO III.28; op. 70)
3. fols. 40v-50v: *Liber de angelis* (BO II.A.20; op. 22)
4. fols. 51r-56v: *Liber natalis pueri paruuli Christi Jesu* (BO IV.34; op. 169)
5. fols. 56v-63v: *Disputatio fidei et intellectus* (BO III.58; op. 105)
6. fols. 63v-70v: *Liber clericorum* (BO III.83; op. 133)
7. fols. 71r-97v: *Liber nouus de anima rationali* (BO III.25; op. 67)
8. fols. 97v-107v: *Liber de prima et secunda intentione* (BO II.A.17; op. 19)
9. fols. 108r-111v: *Liber contradictionis* (BO IV.36; op. 171)
10. fols. 111v-116v: *Liber de quaestione ualde alta et profunda* (BO IV.45; op. 181)
11. fols. 116v-120r: *Liber de diuina existentia et agentia* (BO IV.44; op. 180)

Bibliografía:

Jesús GARCÍA PASTOR, Jocelyn N. HILLGARTH y Lorenzo PÉREZ MARTÍNEZ, *Manuscriptos lulianos de la Biblioteca Pública de Palma*, Barcelona/Palma: Biblioteca Balmes/Bibl. Pública de Palma, 1965, pp. 28-31.

Jordi GAYA, *La teoría luliana de los correlativos. Historia de su formación conceptual*, Palma de Mallorca: Impresos Lope, 1979, p. 56.

Jocelyn N. HILLGARTH, *Ramon Lull and Lullism in Fourteenth-Century France*, Oxford: Oxford at the Clarendon Press, 1971, pp. 101, nota 215; 115, nota 284.

ORL XVIII, p. xxxviii; XXI, pp. xxxvii-iii.

ROL V, pp. 199-200; IX, p. xxi; XVII, pp. xxx-xxx; XXII, pp. xiv-xv; XXIII, p. xviii.

L₄ PALMA DE MALLORCA, Biblioteca Pública, 1081 (*olim* L. 75). Finales del siglo XV.

En papel, aunque con algunos folios de pergamino. Tiene III + 160 + III folios. 212 x 141 mm. 26 líneas. Iniciales en rojo, azul y violeta. Los enunciados de los capítulos están en tinta roja. La encuadernación está hecha en pergamino y tiene tres folios de guarda (uno de pergamino y dos de papel). En el folio 160r, de mano posterior, aparece escrito: “Animaduerte, candide lector, quod anni transierint usque ad nostrum 1603 et manet ipsa scientia tot tantisque procellis agitata, tantis inquam aduersariis et ab ipsis proterue et insipienter maledicta.”. El folio 64v está

en blanco. Numeración moderna en lápiz. Tiene reclamos. En el lomo: “R.5.6. B. Lullus de Deo et Jesu Christo et De anima rationali”. En el folio 1r: Capital policromada con orlas; otras a dos colores. Calderones y epígrafes en rojo. Tiene filigranas: fol. 100: tijeras; fol. 142: carro⁶⁴.

En inventarios: Rafael Barceló (1715), 55.134⁶⁵; Colegio de San Isidoro 2º (1760-1771), 38b. En el inventario de Sant Francesc de 1805, R. 5.6 (corresponde a la signatura del lomo).

Contenido:

1. fols. 1r-64r: *Liber de Deo* (BO III.48; op. 95)
2. fols. 65r-160r: *Liber nouus de anima rationali* (BO III.25; op. 67)

Bibliografía:

Jesús GARCÍA PASTOR, Jocelyn N. HILLGARTH y Lorenzo PÉREZ MARTÍNEZ, *Manuscriptos lulianos de la Biblioteca Pública de Palma*, Barcelona/Palma: Biblioteca Balmes/Bibl. Pública de Palma, 1965, p. 77.

ORL XXI, p. xxxvii-xxxviii.

ROL XXI, pp.xxvi-xxvii.

N ROMA, Biblioteca Nazionale Centrale Vittorio Emanuele II, Fondo minori 472 (*olim* S. Onofrio 102). Siglo XV.

En papel, de 230 x 147 mm. Tiene 106 folios, con doble numeración, aunque ambas foliaciones tienen errores. La encuadernación está hecha en pastas de madera. Dos fragmentos de distinta procedencia están unidos arbitrariamente por la encuadernación. Leonardo de Ortigia (doc. 1484-1485) escribió en Mallorca los primeros 66 folios el año 1485, y una mano del XVI de ahí hasta el final. Aparecen algunas notas marginales en la primera parte del códice. La segunda parte presenta márgenes más amplios y caja más compacta, de lectura difícil a causa de que la tinta traspasa de un lado a otro. En el folio 1r: Figura en rojo y negro. En el folio 51r: “Hic liber scriptus fuit a me Leonardo Maioricis die XXIIII in penultima die uigiliae Sancti Petri in mense junii MCCCCLXXXIIII in domo fratris Bartholomei

⁶⁴ Cf. Charles BRIQUET, *Les Filigranes...*, nº 3.528, etc. (en Perpiñán, a. 1429).

⁶⁵ Cf. nota 56.

Vitalis de Etrusca.”. Los folios 53r-v, 54r-v, 105v, 106v están en blanco. Contiene apenas unos fragmentos del *Liber nouus de anima rationali*.

Contenido:

a. 1485:

1. fols. 2r-39v: *Arbor philosophiae desideratae* (BO III.16; op. 77)
2. fols. 39v-51r: *Liber exponens figuram elementatam Artis demonstratiuae* (BO II.B.11; op. 37)
3. fols. 51v-52v: *Liber nouus de anima rationali* (extractos) (BO III.25; op. 67)
4. fols. 55r-66v: *Liber chaos* (BO II.B.9a; op. 36a)

s. XVI, primera mitad:

5. fols. 67r-105r: *Liber de Deo* (BO III.48; op. 95)

Bibliografía:

Lorenzo PÉREZ MARTÍNEZ, *Los fondos lulianos existentes en las bibliotecas de Roma*, Roma: Iglesia Nacional Española, 1961, p. 120.

Carmelo OTTAVIANO, “Il perduto *Liber de potentia, obiecto et actu* di Lullo in un manoscritto romano”, *Estudis Franciscans* 46 (1934) 257-268, pp. 102-103.

Miquel BATLLORI, *Ramon Llull i el lul-lisme*, ed. Eulàlia Duran; prol. Albert Hauf, Valencia: Tres i Quatre, 1993, pp. 259-260.

Jocelyn N. HILLGARTH, “An Unpublished Lullian Sermon by Pere Deguí”, en *Aristotelica et Lulliana magistro doctissimo Charles H. Lohr septuagesimum annum feliciter agenti dedicata*, eds. Fernando Domínguez, Ruedi Imbach, Theodor Pindl y Peter Walter, Steenbrugge/La Haya: Abbatia Sancti Petri/Martinus Nijhoff International, 1995, pp. 561-569, p. 564.

ROL XXI, pp. xxix-xxxii.

I₃ SAN CANDIDO (Innichen), Biblioteca della Collegiata (Stiftsbibliothek),
VIII.D.4. Siglo XV.

En papel. Tamaño: 178 x 135 mm. Tiene 155 folios. Escritura en una columna, con dos manos: una en los fols. 1r-48r; y otra en los fols. 49r-155v. Este códice, el año 1494, formaba parte de la biblioteca de Nicolás Pol, con el número 43. En el folio 155v aparece un círculo móvil y una figura luliana. En blanco, los folios 30r-31v, 48v, 110v-114v, 149v. El texto del *Liber nouus de anima rationali* presenta algunas omisiones de texto.

Contenido:

1. fols. 1r-48r: *Liber nouus de anima rationali* (BO III.25; op. 67)
2. fols. 49r-101r: *Liber de ascensu et descensu intellectus* (BO III.70; op. 120)
3. fols. 101v-110r: *Quaestiones Attrebatenses* (BO III.40; op. 85)
4. fols. 115r-148r: *Declaratio Raimundi per modum dialogi edita contra aliquorum philosophorum et eorum sequacium opiniones* (BO III.30; op. 74)
5. fols. 148v-149r: [anónimo] *Errores magistri Iohannis Hus in Constancia*
6. fols. 150r-155r: *Ars abbreviata praedicandi* (BO IV.67; op. 208)

Bibliografía:

Jordi RUBIÓ I BALAGUER, *Ramon Llull i el lul·lisme*, prol. Lola Badia, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1985, pp. 428-429.

Miquel BATLLORI, *Ramon Llull i el lul·lisme*, ed. Eulàlia Duran; prol. Albert Hauf, Valencia: Tres i Quatre, 1993, pp. 253-276.

ROL IX, p. xxix; XVII, p. xxiii; XVIII, p. xi.

B AUGSBURG, Staats- und Stadtbibliothek, 8° Cod. 127. 1512.

En papel. Tiene 163 folios. Tamaño: 158 x 111 mm.; caja de 120-126 x 66-71 mm. Encuadernación antigua en piel marrón muy gastada, con figuras del relieve irreconocibles y sin los cierres originales. En el lomo, dos signaturas pegadas: “8° 127” y “B 33”. Foliación de 10 en 10, con otros números indicados esporádicamente y algunos errores en la numeración. Dos o tres manos. En los

folios 54r-66r hay una aprobación pontificia de la obra de Pere Daguí. En los folios 66v-67r: una figura. Los folios 156v-162v están en blanco. En el folio 1r: “Monasterii SS. Vldarici Augustae”. El manuscrito sólo aporta el principio del *Liber nouus de anima rationali*.

Contenido:

1. fols. 1r-23v: *Liber de homine* (BO III.47; op. 94)
2. fols. 24r-28v: *Liber nouus de anima rationali* (principio) (BO III.25; op. 67)
3. fols. 28v-53v: [Pere Daguí] *Ianua artis magistri Raymundi Lull* (BO Daguí.2)
4. fols. 67v-102v: *Disputatio fidei et intellectus* (BO III.58; op. 105)
5. fols. 103r-156r: *Liber de articulis fidei* (BO III.24b; op. 66)

Bibliografía:

ROL XXI; pp. xiv-xv; XXIII; p. xii.

A₂ MILANO, Biblioteca Ambrosiana, D 369 Inf. Siglo XVI.

Escrito en papel. Contiene II + 64 + I folios. Tamaño: 316 x 220 mm. Religado con cubiertas de pergamino y reforzado el lomo con una faja de cartón. Hay reclamos en el verso de la mayoría de folios. En el papel hay la misma filigrana que en los manuscritos N 185 Sup. y N 260 Sup. de la Ambrosiana, los dos del 1566 y, por lo menos en parte, copiados por Joan Pla. Están en blanco los folios 27r-v, 36r, 52v-54v. A partir del folio 55r hasta el final del volumen hay una gran mancha, que no ha afectado el resto del volumen. El *Liber de conceptione uirginali* es copia de la edición de Sevilla 1491 (RD 16), tal y como se indica en el colofón, aunque el propio colofón no es copia del colofón de la edición: “Impressus hispali Impensis religiosi uiri fratris Martini almodouar Militis de Calatraua. Opera uero et ingenio Magistri Pauli de Colonia et sociorum alemanorum 12 [“17”?] die Martii anno domini 1491” (folio 64v). A continuación aparece: “Johannes de Arzeo e graui quadam infirmitati surgens quae ipsum Barcinone inuaserat: transcripsit propria manu hunc libellum ad honorem Immaculatae uirginis Matris, cui placeat tantam sapientiae uirtutem sibi indigno a suo filio impetrare, qua ualeat suo sanctissimo

conceptui aduersantes aut reducere aut debellare.”. El *Liber nouus de anima rationali* podría ser copia de la edición de Nicolás de Pax de Alcalá, por lo menos está estrechamente relacionado con ella.

Aparece en el inventario de Milán, Biblioteca Ambrosiana, P 217 Sup. (XVII), 47.1.

Contenido:

1. fols. 1r-26v: *Liber nouus de anima rationali* (BO III.25; op. 67)
2. fols. 28r-52r: *Arbor philosophiae amoris* (BO III.32; op. 77)
3. fols. 55r-64v: [Ramon Astruc] *Disputatio saecularis et jacobita* (BO Astruc.1) (Versión catalana: *Llibre de la concepció virginal*)

Bibliografía:

Carmelo OTTAVIANO, *L'«Ars compendiosa» de R. Lulle, avec une étude sur la bibliographie et le fond Ambrosien de Lulle*, Paris: Vrin, 1930. (2ª ed. Paris, 1981, pp. 22-23).

Mateu OBRADOR I BENNASSAR, “Viatge d’investigació a les biblioteques de Munich y Milà”, *Anuari de l’Institut d’Estudis Catalans* 2 (1908) 598-613, p. 610.

Fernando DOMÍNGUEZ, “Els apòcrifs lul·lians sobre la Immaculada. La seva importància en la història del lul·lisme”, *Del frau a l’erudició. Aportacions a la història del lul·lisme dels segles XIV al XVIII*. Randa 27 (1990) 11-43, p. 32.

ORL XVIII, pp. xxii-xxiii.

- M₂** MÜNCHEN, Bayerische Staatsbibliothek, Clm. 10573 (*olim* 63). Siglo XVII.
- Escrito en papel, con 219 folios. Escritura en una columna. Son copia del *Electorium* los folios 85ra-90rb, 182ra-184rb, 427vb-443rb, 558rb-561va. Los folios 92r-192r son copia de la edición de los *Proverbios* de París de 1516 (RD 62). Los folios 14v-16r contienen el catálogo de libros de Ramon Llull: “catalogus librorum Raimundi”. En los folios 209r-218v (*De nouem subiectis*), además de fragmentos del *Ars breuis*, hay otras obras que ya habían aparecido en el manuscrito. Proviene de la biblioteca de Pierre Baudouin de Montarcis (2ª mitad del

siglo XVII). Algunas correcciones marginales son idénticas a las del manuscrito de la BSB, Clm. 10563; la misma mano escribe “Explicit fol. 443” en ambos manuscritos. El folio 192v está en blanco. Parece que se relaciona con Clm. 10565 y Clm. 10562.

Contenido:

1. fols. 1r-14r: *Vita coetanea* (BO Iv.47; op. 189)
2. fols. 14v-16r: Catálogo obras lulianas
2. fols. 17r-89r: *Liber nouus de anima rationali* (BO III.25; op. 67)
3. fols. 90r-192r: *Liber prouerbiorum* (BO III.26; op. 69)
4. fols. 193r-207r: *Liber facilis scientiae* (BO IV.41; op. 176)
5. fols. 208r-218v: [anónimo] *De nouem subiectis*

Bibliografía:

Jocelyn N. HILLGARTH, *Ramon Lull and Lullism in Fourteenth-Century France*, Oxford: Oxford at the Clarendon Press, 1971, pp. 301, 470.

Ramon D'ALÒS-MONER, “Antics fons lul·lians a París”, *La Paraula Cristiana* 20 (1934) 330-339, p. 333.

ROL V, p. 189.

M₃ MÜNCHEN, Bayerische Staatsbibliothek, Clm. 10586. Siglo XVII.

En papel. Procede de la Biblioteca palatina de Mannheim (Pal. 586). Tiene 290 folios. Encuadernación de piel. Tamaño: 255 x 188 mm. Escrito por tres manos. Los folios 79v-191r, a dos columnas. Entre las obras primera y segunda hay dos folios en blanco sin numerar. El folio 191v, en blanco, va seguido de otros dos folios en blanco sin numerar. Después del fol. 288v hay cuatro más también en blanco y sin numerar. La tercera parte del manuscrito es copia del *Electorium (Principia philosophiae)*. En esta obra hay algunos errores, en los que parece que el copista no entendiera las abreviaturas.

Contenido:

1. fols. 1r-78v: *Liber nouus de anima rationali* (BO III.25; op. 67)
2. fols. 79r-191r: *Lectura super figuras Artis demonstratiuae* (BO II.B.9; op. 36)
3. fols. 192r-288v: *Principia philosophiae* (BO III.43; op. 86)

Bibliografía:

Jocelyn N. HILLGARTH, *Ramon Lull and Lullism in Fourteenth-Century France*, Oxford: Oxford at the Clarendon Press, 1971, pp. 471, 384, 377.

ROL XIX, p. ii-iii.

L₅ PALMA DE MALLORCA, Biblioteca Diocesana de Mallorca, Col·legi de la Sapiència F-71. Siglo XVII.

Tiene 201 folios. Tamaño: 208 x 150 mm. Encuadernación en pergamino. Folio I: “Est Anthoni Juan, presbyteri ac collegae B. Mariae Sapienciae” (Antonio Juan, de Andratx, colegial entre 1689 y 1696). Folio II: grabado que representa a Ramon Llull. En el *Explicit*: “Quis est tam diligens tonsor [ms.: tonsum], qui cito ipsum totondit?”. En blanco: fols. Iv, Iiv; Int. I, fols. 102v, 103v; Int. II, fol. 29v; Int. III, fols. 10v, 11v; Int. V, fol. 15v.

Contenido:

1. I. fols. 1r-102r: *Liber nouus de anima rationali* (BO III.25; op. 67)
 - fols. 101r-102r: *Summa titulorum Libri de anima rationali*.
 - fol. 103r: Imagen de Francisco de Sales.
2. II. fols. 1r-29r: *Tractatus compendiosus de articulis fidei catholicae* (BO III.41c; op. 91)
 - fol. 29r: Nota al margen: “Credo, quod sanctus Raimundus, quando erat Palmae fecit istum librum in uulgari, et ipsum fecit transferre in latinum, quando aduenit [ms.: aduenat]”. Folio 30r: figura de un león.
 - fol. 30v: Fragmento anónimo: “At si daretur forma sit destructa, maxime quia quando homo moritur, tota forma, quam habet, transfert in formam cadaueris”.

3. III. fols. 1r-10r: *Liber de natura* (BO III.51; op. 98)
 - fol. 11r: imagen de la ciudad de Venecia.
4. IV. fols. 1r-16r: *Liber de Pater noster* (BO IV.62; op. 203)
 - fol. 16r: imagen de san Antonio de Padua.
 - fol. 17r: “Summa titulorum Libri Pater noster”
5. V. fols. 1r-14v: *Liber de Aue Maria* (BO IV.63; op. 21a)
 - fol. 15r: fragmento de un sermón anónimo.
6. VI. fols. 1r-15v: *Quaestiones Attrebatenses* (BO III.40; op. 85)

Bibliografía:

Gabriel LLABRÉS, “Manuscritos de R. Llull, existentes en la Biblioteca de Ntra. Señora de la Sapiència”, *BSAL* 2 (1886) 6-7.

Lorenzo PÉREZ MARTÍNEZ, “Los fondos manuscritos lulianos de Mallorca”, *EL* 5 (1961) 325-348, p. 333.

ROL XV, pp. cvi-cix; XIX, p. liv.

M₄ MÜNCHEN, Bayerische Staatsbibliothek, Clm. 10563 (*olim* O 145). Siglo XVII.

Este manuscrito es copia parcial del *Electorium*; transcribe las partes III-VI (fols. 319ra-447vb). Según ROL XXVII, podría estar datado en el siglo XVIII. Perteneció a un tal Melian (s. XVII).

Contenido:

1. Int. I. fol. 1r: títulos de tercera parte del *Electorium*
 - fols. 2r-14v: *Inuestigatio generalium mixtionum secundum Artem generalem* (BO III.30.bis; op. 57)
2. Int. II. fols. 1r-52r: *Liber de nouis fallaciis* (BO IV.1; op. 135)
3. Int. III. fol. 1r: títulos de la cuarta parte del *Electorium*
 - fols. 2r-17r: *Liber de ascensu et descensu intellectus* (BO III.70; op. 120)
4. Int. III. fols. 17r-22v: *Tabula generalis* (BO III.11; op. 57)
5. Int. III. fols. 22v-34v: *Liber de ente reali et rationis* (BO IV.50; op. 191)

6. Int. III. fols. 35r-45v: *Liber de uenatione substantiae, accidentis et compositi* (quaestiones)
7. Int. IV. fols. 1r-28v: *Principia philosophiae* (BO III.43; op. 86)
8. Int. IV. fols. 28v-43v: *Ars inuentiua ueritatis* (BO III.1; op. 44)
9. Int. V. fol. 1r: títulos de la quinta parte del *Electorium*
- fols. 2r-16r: *Quaestiones Attrebatenses* (BO III.40; op. 85)
10. Int. VI. fols. 1r-16v: *Quaestiones quas quaesiuuit quidam frater minor* (BO III.6; op. 48)
11. Int. VII. fol. 1r: títulos sexta parte del *Electorium*
- fols. 2r-12v: *Liber reprobationis aliquorum errorum Auerrois* (BO IV.29; op. 164)
12. Int. VIII. fol. 1r: títulos obras siguientes
- fols. 1v-2v: en blanco
- fols. 3r-11r: *Liber de praedestinatione et libero arbitrio* (BO III.68; op. 117)
13. Int. VIII. fols. 11v-16r: *Liber de praedestinatione et praescientia* (BO IV.25; op. 160)
14. Int. IX. fols. 1r-36v: *Liber nouus de anima rationali* (BO III.25; op. 67)
15. Int. X. fols. 1r-15v: *Liber de Deo* (Pars I) (BO III.48; op. 95)

Bibliografía:

Jocelyn N. HILLGARTH, *Ramon Lull and Lullism in Fourteenth-Century France*, Oxford: Oxford at the Clarendon Press, 1971, pp. 377-385, 496 y ss.

ROL V, p. 187; IX, p. xviii; X, p. xv; XI, p. x; XVI, p. xx; XVII, p. xxiv; XIX, p. I; XXI, p. xxiv; XXII, p. xii; XXVII, p. 64*.

T TORINO, Biblioteca Nazionale Universitaria I-V-47 (*olim* Pas. Lat. MLXV). Siglo XIV-XV. Perdido.

Manuscrito quemado en 1904. Hillgarth le atribuye la signatura I.IV.25. Según la descripción de Pasini que recoge Batllori, el manuscrito era de pergamino, en cuarto, y constaba de 350 folios. En el folio 205, quizá antes del *Liber de memoria*, había “latina uocabula alphabeti ordine digesta, et uernacula lingua prouinciali definita, atque explicata, ut ab his intelligi possint, qui latine nesciunt”; según

Bonner, es probable que se tratase de la *Taula d'esta Art*, obra que normalmente seguía al *Art amativa*. El texto de la obra nº 5, traducción “in linguam prouincialem” del *Liber de memoria*, estaba fusionado con el comentario que Bernat Garí hizo de esta obra. Pasini lo databa del XIV; Batllori, no obstante, lo considera de principios del XV, y anota que podría haber procedido de Valencia.

Contenido:

1. fols. 1r-16r: *Liber de uoluntate* (BO III.63; op. 110)
2. fols. 17r-204r: *Art amativa* (BO III.2; op. 46)
3. fol. 205r: *Taula d'esta Art* (BO III.64; op. 47)
4. fols. 205r-226r: [Bernat Garí] *Liber de memoria* (BO Garí.1)
5. fols. 227r-?: *Liber de memoria* (BO III.64; op. 111)
6. fols. ?-260r: [Bernat Garí] *Comentari a l'art memorativa* (BO Garí.1)
7. fols. 261r-265r: *Tractatus de arte memoratiua secundum Tulium* (FD II.367)
8. fols. 266r-: [Antoni Canals] *Exposició de l'art memorativa* (BO Canals.1)
9. fol. 276r-: *Liber nouus de anima rationali* (BO III.25; op. 67)
10. fols. -350r: *Vita coetanea* (BO IV.47; op. 189)

Bibliografía:

Giuseppe Luca PASINI, Antonio RIVAUTELLA y Francesco BERTA, *Codices manuscripti Bibliothecae Regii Taurinensis Athenaei per linguas digesti et binas in partes distributi, in quarum prima Hebraei et Graeci, in altera Latini, Italici et Gallici*, Torino: ex Typographia regia, 1749, vol. II, p. 350.

Joaquín María BOVER, *Biblioteca de escritores baleares*, 2 vols., Palma de Mallorca: Pere Josep Gelabert, 1868; reimpr. Barcelona/Sueca: Curial, 1976, vol. I, p. 348.

Felice TOCCO, “Le fonti più recenti della filosofia del Bruno”, *Rendiconti della Reale Accademia dei Lincei. Classe di scienze morali, storiche e filologiche, serie V*, vol. I, Roma: Accademia dei Lincei, 1892, pp. 516-518.

Paolo ROSSI, *Clavis uniuersalis. Arti mnemoniche e logica combinatoria da Lullo a Leibniz*, Milano/Napolis: Riccardo Ricciardi, 1960; 2a ed. Bologna: Il Mulino, 1983, p. 65.

José TARRÉ, “Los códices lulianos de la Biblioteca Nacional de París”, *Analecta Sacra Tarraconensia* 14 (1941) 155-182, p. 173.

Jocelyn N. HILLGARTH, *Ramon Lull and Lullism in Fourteenth-Century France*, Oxford: Oxford at the Clarendon Press, 1971, pp. 148, nota 51, 277 y ss.; 478.

Tomàs CARRERAS I ARTAU y Joaquim CARRERAS I ARTAU, “Dues notes sobre el lul·lisme trecentista”, *EL* 16 (1972) 231-239, pp. 233.

Miquel BATLLORI, *De l'Edat Mitjana*, ed. Eulàlia Duran; prol. Jordi Rubió i Balaguer, Valencia: Tres i Quatre, 1993, pp. 163-166.

Miquel BATLLORI, *Ramon Llull i el lul·lisme*, ed. Eulàlia Duran; prol. Albert Hauf, Valencia: Tres i Quatre, 1993, pp. 276-278.

Josep PERARNAU I ESPELT, “Un altre volum manuscrit català perdut: el de Pistoia, Biblioteca Febroniana”, *ATCA* 3 (1984) 7-11, p. 7.

3. BIBLIOGRAFÍA

3.1 OBRAS CITADAS Y CONSULTADAS DE RAMON LLULL

Ediciones y traducciones del

Liber novvs de anima rationali / Novell llibre d'ànima racional

BATLLORI, Miquel (ed.), *Ramon Llull, Antologia filosòfica*, Barcelona: Editorial Laia, 1984, pp. 211-237. (Edición parcial del texto catalán).

Beati Raymundi Lulli Opera Omnia VI (MOG VI), ed. Franz Philipp Wolff, Mainz: Häffner, 1737, pp. 415-474. (Reimpresión Friedrich Stegmüller, Frankfurt am Main: Minerva, 1965).

Illuminati Doctoris et Martyris Raymundi Lulli. Opusculum de Anima Rationali et uita eiusdem Doctoris, ed. Nicolás de Pax, Alcalá: Arnaldo Guillén de Brocar, 1519.

Libre de ànima racional, Libre de home. Libre de ànima racional. Libre dels àngels, ORL XXI, eds. Miquel Tous Gayà y Rafel Ginard Bauçà, Palma de Mallorca: Comissió Editora Lulliana, 1950, pp. 161-304.

PROBST Jean-Henri, *Caractère et origine des idées du Bienheureux Raymond Lulle (Ramon Lull)*, Toulouse: Édouard Privat, 1912, pp. 326-329. (Fragmento del texto catalán).

Otras obras

Ars amatiua boni, eds. Marta M. M. Romano y Francesco Santi, ROL XXIX (2004), pp. 1-432.

Ars breuis, ed. Alois Madre, ROL XII (1984), pp. 171-255.

Ars demonstratiua, ed. Josep Enric Rubio Albarracín, ROL XXXII (2007).

Ars compendiosa Dei, ed. Manuel Bauzá Ochogavía, ROL XIII (1985), pp. 1-331.

Ars inuentiua ueritatis, eds. Franz Philipp Wolff y Johann Melchior Kurhummel, MOG V (1729), i (1-211).

Arbor scientiae, ed. Pere Villalba Varneda, ROL XXVI-XXVI (2000).

Doctrina pueril, ed. Jaume Medina, ROL XXXIII (2009), pp. 1-561.

Liber Apostrophe seu De articulis fidei, eds. Franz Philipp Wolff y Johann Melchior Kurhummel, MOG IV (1729), ix (505-561).

Liber correlatiuorum innatorum, ed. Helmut Riedlinger, ROL VI (1978), pp. 117-152.

Liber de affatu seu De sexto sensu, eds. Armand Llinarès y Alexandre-Jean Gondras en “Raymond Lulle, «Affatus»”, *Archives d’Histoire Doctrinale et Littéraire du Moyen Âge* 51 (1985) 269-297.

Liber de ascensu et descensu intellectus, ed. Alois Madre, ROL IX (1981), pp. 1-99.

Liber de homine, ed. Fernando Domínguez Reboiras, ROL XXI (2000), pp. 117-301.

Liber de geometria noua et compendiosa, ed. José M.ª Millás Vallicrosa en *El libro de la «Nova geometria» de Ramon Llull*, Barcelona: Asociación para la Historia de la Ciencia Española, 1953.

Liber de intellectu. Liber de uoluntate. Liber de memoria, ed. Jordi Gayà Estelrich, ROL XX (1995), pp. 179-235; pp. 237-282; pp. 283-333.

Liber de nouis fallaciis, ed. Charles Lohr, ROL XI (1983), pp. 1-136.

Liber de nouo modo demonstrandi, eds. Antoni Oliver, Michel Senellart y Fernando Domínguez, ROL XVI (1988), pp. 339-377.

Liber de potentia, obiecto et actu, ed. crítica, estudio y traducción al catalán de Núria Gómez Llauger, Tesis doctoral, Universitat Autònoma de Barcelona, Bellaterra, 2009.

Liber nouus physicorum et compendiosus. Liber de modo naturali intelligendi, ed. Hedmut Riedlinger, ROL VI (1978), pp. 53-83; pp. 177-223.

Llibre de meravelles, ed. Salvador Galmés, Barcelona: Barcino, 1934.

Llibre de meravelles. Volum I. Llibres I-VII, ed. Lola Badia, Xavier Bonillo, Eugènia Gisbert y Montserrat Lluch, NEORL X (2011).

Llibre de contemplació en Déu, eds. Mateu Obrador, Miquel Ferrà y Salvador Galmés, ORL II-VIII (1906-1914). (Reimpresión facsímil en Palma de Mallorca: Miquel Font, 1987-1989).

Logica noua, ed. Walter Euler, ROL XXIII (1998) pp. 1-179.

Metaphysica noua et compendiosa, ed. Helmut Riedlinger ROL VI (1978), pp. 1-51.

Proverbis de Ramon, ed. Salvador Galmés, ORL XIV (1928), pp. 1-324.

Rhetorica noua, ed. Jaume Medina, ROL XXX (2005), pp. 1-77.

Tabula generalis, ed. Viola Tenge-Wolf, ROL XXVII (2002).

Tractatus nouus de astronomia, ed. Michela Pereira y Theodor Pindl-Büchel, ROL XVII (1989), pp. 63-218.

3.2 OTRAS FUENTES CLÁSICAS Y MEDIEVALES

AGUSTIN DE HIPONA, *De Trinitate libri XV*, 2 vols., edición y estudios de William J. Mountain, Turnhout: Brepols, 1968.

ARISTÓTELES, *Acerca del anima*, introd., trad. y notas de Tomás Calvo Martínez, Madrid: Gredos, 1978.

IBN RUŠD (Averroes), *Sobre el intelecto*, edición e introducción de Andrés Martínez Lorca, Madrid: Editorial Trotta, 2004.

SIGERIO DE BRABANTE, *Quaestiones in tertium de anima; De anima intellectiua; De aeternitate mundi*, ed. Bernardo Bazán, Louvain/Paris, Publications Universitaires, 1972.

TOMÁS DE AQUINO, *Quaestiones disputatae de anima*, ed. Bernardo Bazán, Roma/Paris: Commissio Leonina/Vrin, 1996.

–, *Sententia libri de anima*, ed. fratrum Praedicatorum, Roma/Paris: Commissio Leonina/Vrin, 1984.

–, *Cuestiones disputadas sobre el alma*, trad. y notas Ezequiel Téllez, Barañáin: Eunsa, 1999.

TOMÁS LE MYÉSIER, *Breuculum seu Electorium paruum Thomae Migerii (Le Myésier). Supplementum Lullianum I*, eds. Charles Lohr, Theodor Pindl-Büchel y Walburga Büchel, ROL, Turnhout: Brepols, 1990.

3.3 ANTROPOLOGÍA, PSICOLOGÍA Y EPISTEMOLOGÍA LULIANA

ARTUS, Walter, “Ramon Llull on the Pre-eminence of Man in a God-centered Universe”, *Antonianum* 66 (1991) 140-154.

AOS BRACO, Celestino, “La imaginación en el sistema de Ramon Llull”, *EL* 23 (1979) 155-183.

CORCÓ, Josep, FIDORA, Alexander, OLIVES, Josep y PARDO, Jordi (eds.), *Què és l'home? Reflexions antropològiques a la Corona d'Aragó durant l'Edat Mitjana*, Cambrils: Prohom Edicions, 2004, pp. 101-203.

DA COSTA, Ricardo, “O que é, de que é feita e porque existe? Definições lulianas no *Livro da Alma Racional* (1296)”, *Mirabilia* 5 (2005) <http://www.revistamirabilia.com/nova> .

–, y DUARTE, Kassandra, “A estrutura do *Livro da alma rational* de Ramon Llull e alguns aspectos sobre o tempo e suas funções mentais”, *V Encontro Internacional de Estudos Medievais, 1 a 4 julho de 2003*, Salvador: Associação Brasileira de Estudos Medievais, 2005, pp. 209-213.

FIDORA, Alexander, “Die drei Seelenkräfte: *memoria, intellectus* und *voluntas*”, *Gottes Schau und Weltbetrachtung. Interpretationen zum »Liber contemplationis« des Raimundus Lullus. Akten des Internationalen Kongresses aus Anlass des 50-jährigen Bestehens des Raimundus-Lullus-Instituts der Albert-Ludwigs-Universität Freiburg, 25.–28. November 2007*, eds. Fernando Domínguez Reboiras, Viola Tenge-Wolf y Peter Walter, Turnhout: Brepols, 2011, pp. 209-225.

HIGUERA Rubio, José, *La recepción de las “Categorías” en el pensamiento luliano: Ramon Llull y el estudio de la lógica de Aristóteles durante los siglos XII y XIII*, Tesis doctoral, Universidad Complutense de Madrid, Madrid, 2008.

–, “La perspectiva sincrónico-diacrónica en el estudio de la recepción de las categorías en el pensamiento luliano”, *Anuario de la Historia de la Iglesia* 18 (2009) 393-398.

JOHNSTON, Mark D., *The Semblance of Significance: Language and Exemplarism in the “Art” of Ramon Llull*, Dissertation, Johns Hopkins University, Baltimore, 1978.

LLINÀS, Carles, *Ars angelica. La gnoseologia de Ramon Llull*, Barcelona: Institut d’Estudis Catalans, 2000.

MEDINA, Jaume, “Obscuritat i elevació d’entemiment en l’obra de Ramon Llull”, *Revista de lengües y literatures catalana, gallega y vasca* 14 (2008-2009) 253-259.

PRING-MILL, Robert, “The Trinitarian World Picture of Ramon Llull”, *Romanistisches Jahrbuch* 7 (1955-1956) 229-256. (Reeditado en *idem*, *Estudis sobre Ramon...*, pp. 161-189).

–, “Ramón Llull y el número primitivo de las dignidades en el *Arte general*”, *EL* 1 (1957) 309-334, y *EL* 2 (1958) 129-156. (Reeditado en *idem*, *Estudis sobre Ramon...*, pp. 115-160).

–, *El microcosmos lul·lià*, Palma de Mallorca: Editorial Moll, 1961. (Reeditado en *idem*, *Estudis sobre Ramon...*, pp. 31-112).

–, “Ramon Llull y las tres potencias del alma”, *EL* 12 (1968) 99-130. (Reeditado en *idem*, *Estudis sobre Ramon...*, pp. 211-240).

–, *Estudis sobre Ramon Llull: 1956-1978*, eds. Lola Badia y Albert Soler, Barcelona: Curial, 1991.

RUIZ SIMON, Josep M., *L’Art de Ramon Llull i la teoria escolàstica de la ciència*, Barcelona: Quaderns Crema, 1999.

RUBIO, Josep E., “Sobre l’Arbor sensualis”, *Arbor Scientiae: der Baum des Wissens von Ramon Lull. Akten des Internationalen Kongresses aus Anlass des 40-jährigen Jubiläums des Raimundus-Lullus-Instituts der Universität Freiburg im Br.*, eds. Fernando Domínguez Reboiras, Pere Villalba Varneda y Peter Walter, Turnhout: Brepols, 2002, pp. 121-126.

VIDAL I ROCA, Josep M., “La concepció lul·liana de l’home. Bases de l’antropologia de Ramon Llull”, *Taula. Quaderns de pensament* 10 (1988) 45-80.

VIÑAS DELGADO, Bonifacio, “Relación entre la ideología ejemplarista de San Buenaventura y la de Raimundo Lulio”, *Verdad y Vida* 32 (1974) 601-615.

WERNECK NUNES, Danielle y DA COSTA, Ricardo, “As concepções medievais e lulianas da alma e suas potências no *Livro da Alma Racional* (1296)”, *V Encontro Internacional de Estudos Medievais, 2 a 4 julho de 2003*, Salvador: Associação Brasileira de Estudos Medievais, 2005, pp. 412-415.

YATES, Frances, *El arte de la memoria*, Madrid: Taurus, 1974.

3.4 TRADICIÓN MANUSCRITA Y LULISMO

ALÒS-MONER, Ramon d’, *Los catálogos lulianos: contribución al estudio de la obra de Ramón Llull*, Barcelona: Francisco J. Altés y Alabart, 1918.

BATLLORI, Miquel, “El lulismo en Italia. (Ensayo de síntesis)”, *Revista de Filosofia* 2 (1943) 253-313, 479-537; 3 (1944) 146. (Traducción catalana revisada en *idem, Ramon Llull i el lul·lisme...*, pp. 221-335; traducción italiana, ampliada con dos artículos, de Francesco Santi y Michela Pereira,

en *idem*, *Il Lullismo in Italia. Tentativo di sintesi*, Roma: Pontificio Ateneo Antonianum, 2004).

–, *Ramon Llull i el lul·lisme*, ed. Eulàlia Duran; prol. Albert Hauf, Valencia: Tres i Quatre, 1993.

BOHIGAS, Pere, *Sobre manuscrits i biblioteques*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1985.

COLOMER, Eusebi, *De la Edad Media al Renacimiento: Ramón Llull – Nicolás de Cusa – Juan Pico della Mirandola*, Barcelona: Herder, 1975.

GOTTRON, Adam, *L'edició maguntina de Ramón Lull, amb un apèndix bibliogràfic dels manuscrits i impresos lulians de Maguncia*, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1915.

HILLGARTH, Jocelyn, N., *Ramon Lull and Lullism in Fourteenth-Century France*, Oxford: Oxford at the Clarendon Press, 1971. (Traducció catalana actualitzada en *idem*, *Ramon Llull i el naixement del lul·lisme*, Barcelona: Curial/Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1998).

–, “Thomas Le Myésier: la primera síntesis lulista”, *EL* 16 (1972) 113-126.

–, *Spain and the Mediterranean in the Later Middle Ages*, Ashgate: Variorum, 2003.

PERARNAU, Josep, “Los manuscritos lulianos en las Bibliotecas Casanatense y Angélica”, *Anthologica Annua* 21 (1974) 185-248.

PÉREZ, Lorenzo, *Los fondos lulianos existentes en las bibliotecas de Roma*, Roma: Iglesia Nacional Española, 1961.

PINDL-BÜCHEL, Theodor, *Ramon Llull und die Erkenntnislehre Thomas Le Myésiers*, Münster: Aschendorff, 1990.

ROGENT, Elies, DURÀN, Estanislau, *Bibliografia de les impressions lul·lianes*, 3 vols., Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1927. (Edición facsímil en Palma de Mallorca: Miquel Font, 1989).

ROMANO, Marta, “Il primo lulismo in Italia: tradizione manoscritta e contesto della *Lectura* di Joan Bolons”, *Studia Lulliana* 47 (2007) 71-115.

RUBIÓ I BALAGUER, Jordi, “Los códices lulianos de la biblioteca de Innichen (Tirol)”, *Revista de Filología Española* 4 (1917) 303-340. (Reeditado en *idem*, *Ramon Llull i el lul·lisme...*, pp. 380-429).

–, “Notes sobre la transmissió manuscrita de l’opus lul·lià”, *Franciscalia* (1928) 335-348. (Reeditado en *idem*, *Ramon Llull i el lul·lisme...*, pp. 167-190).

–, “Interrogacions sobre una vella versió llatina del “Llibre de contemplació””, *Estudis Franciscans* 47 (1935) 111-119. (Reeditado en *idem*, *Ramon Llull i el lul·lisme...*, pp. 191-201).

–, *Ramon Llull i el lul·lisme*, prol. Lola Badia, Barcelona: Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 1985.

3.5 SELECCIÓN BIBLIOGRAFÍA GENERAL LULIANA

BONNER, Anthony y RIPOLL PERELLÓ, M. Isabel (eds.), *Diccionari de definicions lul·lianes/Dictionary of Lullian Definitions*, Barcelona/Palma de Mallorca: UB/UIB, 2002.

–, *The Art and Logic of Ramon Llull: A User’s Guide*, Leiden: Brill, 2007.

BORDOY, Antoni, *La filosofia de Ramon Llull*, Mallorca: Objeto Perdido, 2011.

CARRERAS I ARTAU, Tomás y Joaquín, *Historia de la filosofía española. Filosofía cristiana de los siglos XIII al XV*, 2 vols, Madrid: Asociación Española para el Progreso de las Ciencias, 1939-1943. (Edición facsímil en *idem, Història de la filosofia espanyola. Filosofia cristiana del segle XIII al XV*, intr. Jaume Mensa, Jaume de Puig, Josep M. Ruiz Simon y Pere Lluís Font, 2 vols., Barcelona/Girona: Institut d'Estudis Catalans/Diputació de Girona, 2001).

CRUZ HERNÁNDEZ, Miguel, *El pensamiento de Ramón Llull*, Valencia: Fundación Juan March, 1977.

DOMÍNGUEZ REBOIRAS, Fernando, TENGE-WOLF, Viola y WALTER, Peter (eds.), *Gottes Schau und Weltbetrachtung. Interpretationen zum »Liber contemplationis« des Raimundus Lullus. Akten des Internationalen Kongresses aus Anlass des 50-jährigen Bestehens des Raimundus-Lullus-Instituts der Albert-Ludwigs-Universität Freiburg, 25.–28. November 2007*, Turnhout: Brepols, 2011.

FIDORA, Alexander y RUBIO, Josep E. (eds.), *Raimundus Lullus, An Introduction to his Life, Works and Thought. Supplementum Lullianum II*, Turnhout: Brepols, 2008.

JOHNSTON, Mark D., *The Evangelical Rhetoric of Ramon Llull. Lay Learning and Piety in the Christian West around 1300*, Oxford: Oxford University Press, 1996.

LÓPEZ ALCALDE, Celia, “El *Liber de anima rationali*, ¿primera obra antiaverroísta de Ramon Llull?”, *Revista de lenguas y literaturas catalana, gallega y vasca* 15 (2010) 345-359.

–, “El *Liber nouus de anima rationali* de Ramon Llull dentro del discurso psicológico del siglo XIII”, *Revista Española de Filosofía Medieval* 18 (2011) 81-94.

RUBIO, Josep Enric, *Les bases del pensament de Ramon Llull*, València/Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1997.

RUIZ SIMON, Josep Maria, “«En l'arbre són les fuyles per ço que y sia lo fruyt»: apunts sobre el rerafons textual i doctrinal de la distinció lul·liana entre la intenció primera i la intenció segona en els actes *propter finem*”, *SL* 42 (2002) 3-25.

TRIAS MERCANT, Sebastià, *Ramon Llull*, Madrid: Ed. del Orto, 1995.

URVOY, Dominique, *Penser l'Islam. Les présupposés islamiques de l'«Art» de Lull*, Paris: Vrin, 1980.

YATES, Frances, “La teoría luliana de los elementos”, *EL* 3 (1959) 237-250; 4 (1960) 45-62, 151-166.

–, “The Art of Ramon Lull. An Approach to it through Lull's Theory of the Elements”, *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes* 17 (1954) 115-173.

3.6 EPISTEMOLOGÍA MEDIEVAL

ALLAN, Terence, *The Epistemology of St. Thomas Aquinas with Special Reference to Summa Theologiae 1a q84*, Tesis doctoral, University of Glasgow, 1997.

HASSE, Nikolaus, “The Soul's Faculties”, en *The Cambridge History of Medieval Philosophy*, 2 vols., ed. Robert Pasnau, Cambridge: Cambridge University Press, 2010, vol. I, pp. 305-319.

KMIECK, George A.; LA DRIERE, M. Verne; ZEGERS, Richard T., “The Role of the Sensible Species in St. Thomas' Epistemology: A Comparison with

Contemporary Perception Theory”, *International Philosophical Quarterly* 14 (1974) 455-474.

NOONE, Timothy B., “The Franciscans and Epistemology: Reflections on the Roles of Bonaventure and Scotus”, en *Medieval Masters: Essays in Memory of E.A. Synan*, ed. Rollen E. Houser, Minnesota: University of St. Thomas, 1999, pp. 63-90.

OWENS, Joseph, “Faith, Ideas, Illumination, and Experience”, en *The Cambridge History of Later Medieval Philosophy*, eds. Norman Kretzmann, Anthony Kenny y Jan Pinborg, Cambridge: Cambridge University Press, 1982, pp. 440-459.

PEGIS, Anton, *St. Thomas and the Problem of the Soul in the Thirteenth Century*, Toronto: Pontifical Institute of Medieval Studies, 1934.

PACHECO, Maria Cândida y MEIRINHOS, José Franciso (eds.), *Intellect et imagination dans la Philosophie Médiévale. Actes du XIe Congrès International de Philosophie Médiévale de la Société Internationale pour l'Étude de la Philosophie Médiévale (SIEMP). Porto, du 26 au 31 août 2002*, 3 vols., Turnhout: Brepols, 2006.

3.7 CUESTIONES DE EDICIÓN

FIDORA, Alexander, “Noch einmal *Arbor scientiae* oder *Arbre de sciencia*. Zum Verhältnis von lateinischer und katalanischer Fassung der llullschen Enzyklopädie”, *Faventia* 25 (2003) 67-73.

–, “La doble tradició de les obres lul·lianes i el problema de les edicions i traduccions modernes”, *2n Col·loqui Europeu d'Estudis Catalans. La recepció de la literatura catalana medieval a Europa*, Péronnas: Editions de la Tour Gile, 2007, pp. 5-15.

HAMESSE, Jacqueline (ed.), *Les problèmes posés par l'édition critique des textes anciens et médiévaux*, Louvain-la-Neuve: Université Catholique de Louvain, 1992.

LLINARÈS, Armand, “Remarques sur quelques mots du vocabulaire lullien”, *Studia Lullistica et philologica. Miscellanea in honorem Francisci B. Moll et Michaelis Colom*, Palma de Mallorca: Maioricensis Schola Lullistica, pp. 45-52.

PISTOLESI, Elena, “Tradizione e traduzione nel *corpus* lulliano”, *SL* 49 (2009) 3-50.

SOLER, Albert, “Editing Texts with a Multilingual Tradition: The Case of Ramon Llull”, *Variants* 5 (2006) 53-72.

STEGMÜLLER, Friedrich, “Lullus latinus, zur kritischen Gesamtedition der lateinischen Werke des Raimundus Lullus”, *EL* 1/1 (1957) 91-95.

–, “La edición de las obras latinas de Ramón Llull: principios – problemas – experiencias”, *EL* 5 (1961) 217-241.

TENGE-WOLF, Viola, “The Textual Tradition of the *Tabula generalis*: from Ramon Llull to the Critical Edition in *ROL* XXVII”, *SL* 43 (2003) 39-56.

3.8 INSTRUMENTA

Manuales Filosofía

IMBACH, Ruedi (ed.), *Philosophie au Moyen Âge*, Paris: Vrin, 2004.

MAGNAVACCA, Silvia, *Léxico técnico de Filosofía Medieval*, Buenos Aires: Miño y Dávila, 2005.

SARANYANA, Josep-Ignasi, *La filosofia medieval*, Pamplona: Eunsa, 2003.

VAN STEENBERGHEN, Fernand, *La philosophie au XIIIe siècle*, Louvain: Publications Universitaires, 1966.

Paleografía

CAPPELLI, Adriano, *Dizionario di abbreviature latine ed italiane*, Milano: Ulrico Hoepli, 1961.

Lingüística general

STOTZ, Peter, *Handbuch zur lateinischen Sprache des Mittelalters*, 5 vols., München: Verlag C.H. Beck, 2002.

Sintaxis latina

BASSOLS DE CLIMENT, Mariano, *Sintaxis Latina*, Madrid: C.S.I.C., 1971.

BLAISE, Albert, *Manuel du latin chrétien*, Turnhout: Brepols, 1986.

KÜHNER, Raphael, STEGMANN, Carl, *Ausführliche Grammatik der Lateinischen Sprache*, 2 vols. Hannover: Hahnsche Buchhandlung, 1992.

Lexicografía

BLAISE, Albert, *Lexicon Latinitatis Medii Aevi: praesertim ad res ecclesiasticas inuestigandas pertinens = Dictionnaire latin-français des auteurs du moyen-âge*, Turnhout: Brepols, 1975.

COLOM, Miquel (ed.), *Glossari general lullia*, ed. 4 vols., Palma de Mallorca: Moll, 1982-1985.

DU CANGE, Sieur (Charles DU FRESNE) *et al.*, *Glossarium mediae et infimae latinitatis*, Niort: L. Favre, 1883-1887.

Instrumenta Lexicologica Latina. Series A – Formae, fasc. 7-, Turnhout: Brepols, 1982.

Le Grand Gaffiot Dictionnaire Latin-Français, Paris: Hachette-Livre, 2000.

WALDE, A. y HOFMANN, J.B., *Lateinisches etymologisches Wörterbuch*, 2 vols., Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag, 1982.

Catálogos del *Liber nouus de anima rationali*

Ambrosiana R 106 Sup. = Milano, Ambrosiana, R 106 Sup., fols. 378-385, editado por Carmelo Ottaviano, *L'«Ars compendiosa» de R. Lulle, avec une étude sur la bibliographie et le fond Ambrosien de Lulle*, Paris: Vrin, 1930, pp. 31-104.

Anónimo s. XVII = Anónimo de inicios del siglo XVII, editado por Pedro de A. Peña, “Bibliografía luliana”, *BSAL* 3 (1890) 102-103.

ANTONIO = Nicolás Antonio, “Cap. III: De Raymundo Lullo maioricensi eremita atque eius rerum scriptoribus [...]”, en *Bibliotheca Hispana Vetus. Tomus secundus complectens scriptores ab anno M usque ad MD*, 2 vols., Roma: Antonio de Rubeis, 1696, vol. II, pp. 84-96.

ARCE DE HERRERA = Juan Arce de Herrera, editado por Pedro de A. Peña, “Bibliografía luliana”, *BSAL* 1 (1886) 3-4; 2 (1887) 134-135.

AVINYÓ = Joan Avinyó, *Les obres autèntiques del Beat Ramon Llull: Repertori bibliogràfic*, Barcelona: Obradors Horta, 1935.

BONNER = *Selected Works of Ramon Llull (1232-1316)*, ed. Anthony Bonner, 2 vols., Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1985, vol. II, pp. 1257-1304. (Versión catalana en *idem, Obres selectes de Ramon Llull (1232-1316)*, ed. Anthony Bonner, 2 vols., Palma de Mallorca: Editorial Moll, 1989, vol. II, pp. 539-589).

BOVER = Joaquín María Bover y Roselló, *Varones ilustres de Mallorca*, Palma de Mallorca: Imprenta de Pedro José Gelabert, 1847, pp. 583-611.

BOUELLES = Charles de Bouvelles, *Commentaria in primordiale euangelium diui Ioanis. Vita Remundi eremitae Philosophicae aliquot Epistolae*, Paris: Josse Bade, 1511. (En “Epistola in uitam Raymundi”, editada por Joseph M. Victor en “Charles de Bovelles and Nicholas de Pax: Two Sixteenth-Century Biographies of Ramon Lull”, *Traditio* 32 (1976) 313-345, pp. 324 y ss; y ROL XV, cxii).

BÜCHELS = Büchels, *Catalogus omnium librorum magni operis lulliani proxime publico communicandi*, intr. Ivo Salzinger, Mainz: J. Mayer, 1714.

CARRERAS I ARTAU = Tomás y Joaquín Carreras i Artau, *Historia de la filosofía española. Filosofía cristiana de los siglos XIII al XV*, 2 vols., Madrid: Asociación Española para el Progreso de las Ciencias, 1939-1943, vol. I, pp. 285-334. (Edición facsímil en *idem, Història de la filosofia espanyola. Filosofia cristiana del segle XIII al XV*, intr. Jaume Mensa, Jaume de Puig, Josep M. Ruiz Simon y Pere Lluís Font, 2 vols., Barcelona/Girona: Institut d’Estudis Catalans/Diputació de Girona, 2001).

COSTURER I = Jaume Costurer, *Disertaciones históricas del culto inmemorial del B. Raymundo Lullio Dr. Iluminado y Mártir y de la inmunidad de censuras que goza su doctrina; con un apéndiz de su vida*, Mallorca: Miquel Capó, 1700, pp. 598-638.

COSTURER II = “El P. Jaume Custurer i els seus catàlegs lul·lians”, editado por Josep M. March, *Butlletí de la Biblioteca de Catalunya* 5 (1920) 32-44.

CRUZ HERNÁNDEZ = Miguel Cruz Hernández, *El pensamiento de Ramon Llull*, Madrid: Fundación Juan March-Editorial Castalia, 1977, pp. 361-403.

DÍAZ Y DÍAZ = Manuel C. Díaz y Díaz, *Index scriptorum Latinorum medii aevi Hispanorum*, Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1959, pp. 348-384.

GESNER = Conrad Gesner, Josias Simler y Johann Jacob Fries, *Bibliotheca instituta et collecta primum a Conrado Gesnero, deinde in epitomen redacta et nouorum librorum accessione locupletata, tertio recognita et in duplum post priores editiones aucta per Iosiam Simlerum, iam uero postremo aliquot mille cum priorum tum nouorum authorum opusculis ex instructissima uiennensi Austriae imperatoria bibliotheca amplificata per Iohannem Iacobum Frisium tigurinum*, Zürich: Christoph Froschauer, 1583.

GLORIEUX = Palémon Glorieux, *Répertoire des maîtres en théologie de Paris au XIIIe siècle*, 2 vols., Paris: Vrin, 1933, vol. I, pp. 146-191.

DIMAS = “Catálogo del bibliotecario Miguel de Dimas”, editado por Pedro Blanco Soto en *Estudios de bibliografía luliana*, Madrid: Impr. de la Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos, 1916, pp. 60-68.

DOMÍNGUEZ = Catálogo manuscrito elaborado por Fernando Domínguez entre 1979 y 1985. (Consultable en el Raimundus-Lullus-Institut de Freiburg i. Br., en el Centre de Documentació de Ramon Llull de la Universitat de Barcelona y en la Maioricensis Schola Lullistica).

EIMERICH = Nicolaus Eymericus, *Directorium Inquisitorum*, Barcelona: J. Luschner, 1503.

Electorium = “Catalogus Electorii” = Ms. Paris, Bibliothèque nationale de France, lat. 15450, fols. 88v-90r. Editado por Hermogenes Harada en ROL VIII, pp. 304-308.

GONON = Benoît Bonon, *Vitae et sententiae patrum Occidentis libris VII digestae*, Lyon: Laurent Durand, 1625, pp. 378 y ss.

HAUTEVILLE = Nicolas de Hauteville, *L'Art de bien discourir, ou la méthode aysée pour inventer, former, établir et multiplier un solide discours dans la Chaire et dans le Barreau*, Paris: Thomas Jolly, 1666, pp. 503-528.

LITTRÉ-HAURÉAU = Émile Littré y Barthélemy Hauréau, “Raimond Lulle, ermite”, en *Histoire littéraire de la France* XXIX (1885) 1-386, 567-568, 618.

Llinarès = Armand Llinarès, *Raymond Lulle, philosophe de l'action*, Paris: PU, 1963, pp. 425-453.

LONGPRÉ = Éphrem Longpré, “Lulle, Raymond (Le bienheureux)”, en *Dictionnaire Théologie Catholique* IX, 1 (1926) cols. 1090-1112.

LOYOLA = Juan Arias de Loyola, “Cathalogus mirabilium operum aliquorum ex illis quae clarissimus ac sapientissimus martyr Raymundus Lullus edidit in lucem (...)”; editado por Pedro Blanco Soto, *Estudios de bibliografía luliana*, Madrid: Impr. de la revista de Archivos, Bibliotecas y Museos, 1916, pp. 38-59.

München 10561 = München, Bayerische Staatsbibliothek, Clm 10561.

München 10573 = München, Bayerische Staatsbibliothek, Clm 10573, fols. 14v-16.

OTTAVIANO = Carmelo Ottaviano, *L'«Ars compendiosa» de R. Lulle, avec une étude sur la bibliographie et le fond Ambrosien de Lulle*, Paris: Vrin, 1930, pp. 31-104.

Paris 17829 = Paris, Bibliothèque nationale de France, lat. 17829, fols. 511v-540v.

PASCUAL I = Antonio Raymundo Pasqual, *Vindiciae Lullianae*, 4 vols., Avignon: J. Garrigan, 1778, vol. I, pp. 369-382.

PASCUAL II = Antonio Raymundo Pasqual, *Vida del Beato Raymundo Lulio*, 2 vols., Palma de Mallorca: J. Villalonga, 1890-1891, vol. II, pp. 331 y ss.

PERARNAU = Josep Perarnau i Espelt, *Els manuscrits lul·lians medievals de la «Bayerische Staatsbibliothek» de Munic. I. Volums amb textos catalans*, Barcelona: Facultat de Teologia, 1982, pp. 181-204.

PERROQUET = Antoine Perroquet, *La vie et le Martyre du Docteur Illuminé le Bienhereux Raymond Lulle avec une Apologie de sa sainteté et de ses œuvres contre la mensonge, l'envie et la médisance*, Vendôme: Sebastien Hyp, 1667, pp. 364-390.

PLATZECK = Erhard-Wolfram Platzeck, *Raimund Lull, sein Leben, seine Werke, die Grundlagen seines Denkens (Prinzipienlehre)*, 2 vols., Roma/Düsseldorf: L. Wolfram, 1962-1964, vol. II, pp. 1*-114*.

PROAZA = Alphonsus de Proaza, “Index librorum Raimundi Lulli”, editado en *Ars inuentiua ueritatis*, Valencia: Diego de Gumiel, 1515, fols. 220v-222v.

ROL = Fernando Domínguez, “Works”, en *Raimundus Lullus. An Introduction to his Life, Works and Thought. Supplementum Lullianum II*, ROL, Turnhout: Brepols, 2008, pp. 125-242.

ROSSELLÓ = Catálogo de Jeroni Rosselló, en el manuscrito de Madrid, Biblioteca Nacional de España, 13595.

RUBIÓ I LLUCH = Antoni Rubió i Lluch, *Sumari d'unes lliçons en els Estudis Universitaris Catalans*, Barcelona: Tip. L'Avenç, 1911, pp. 15 y ss.

SALZINGER = Ivo Salzinger, MOG I, ii, 1-28 (47-74).

SBARALEA I = Iohannes Hyacinthus Sbaralea, *Supplementum et castigatio ad Scriptores trium ordinum S. Francisci, a Waddingo aliisque descriptos, cum adnotationibus ad Syllabum martyrum eorumdem ordinum, opus posthumum Fr. Jo. Hyacinthi Sbaraleae*, Roma: S. Michaelis ad Ripam, 1806, pp. 627-631.

SBARALEA II = Iohannes Hyacinthus Sbaralea, *Supplementum et castigatio ad Scriptores trium Ordinum sancti Francisci, a Waddingo aliisque descriptos*, editado por Attilio Nardecchia y Thomas Accurti, 3 vols., Roma: Aniceto Chiappini, 1908-1936, vol. III, pp. 4-41.

SOLLIER = Joanne Baptista Sollerio (Jean-Baptiste du Sollier), *Acta B. Raymundi Lulli*, Anvers: Pierre Jacobs (veuve), 1708, pp. 65-77.

THORNDIKE-KIBRE = Lynn Thorndike y Pearl Kibre, *A Catalogue of Incipits of Mediaeval Scientific Writings in Latin*, Cambridge, Mass.: The Mediaeval Academy of America, 1937.

VERNON = Jean-Marie de Vernon, *L'histoire véritable du bienheureux Raymond Lulle, martyr du tiers ordre S. François et la réparation de son honneur*, Paris: Renat Guignard, 1668, pp. 1-387.

WADDING = Luke Wadding, *Scriptores ordinis minorum*, Roma: Nardecchia, 1906, p. 295.

3.9 RECURSOS EN INTERNET SOBRE RAMON LLULL

<http://freimore.uni-freiburg.de/lullus/index.html>

Web del Raimundus-Lullus-Institut (Albert-Ludwigs-Universität de Freiburg i. Br.). Proporciona acceso a los manuscritos lulianos de bibliotecas de todo el mundo.

<http://www.jordigaya.com/llull/index.htm>

Web sobre Ramon Llull y su obra, creada y actualizada por el Rector de la Maioricensis Schola Lullistica, Jordi Gayà.

<http://www.kennydominican.joyeurs.com/LatinPatrology/Index.htm>

Acceso abierto a textos de la Patrología griega y latina. Entre sus textos hay obras de Ramon Llull editadas por la ROL.

<http://orbita.bib.ub.es/llull/>

Web del Centre de Documentació Ramon Llull de la Universitat de Barcelona que contiene una valiosa base de datos sobre los manuscritos lulianos (con enlace a la página del Raimundus-Lullus-Institut), sobre sus obras, lulistas, bibliografía, etc.

4. *LIBER NOVVS DE ANIMA RATIONALI*

3.1 CODICES ET EDITIONES*Siglo XIV*

E = *Electorium magnum*, Paris, BNF, lat. 15450 (c. 1325), fols. 427vb-443r

Siglo XV

*L*₁ = PALMA DE MALLORCA, Biblioteca Pública, 1007 (XV ppios.), fols. 1r-35r

*L*₂ = PALMA DE MALLORCA, Biblioteca Pública, 1012 (XV ppios.), fols. 1r-40r

U = PADOVA, Biblioteca Universitaria, 1717 (1415), fols. 72v-176r

R = ROMA, Biblioteca Angelica, 744 (XV 1^a mitad), fols. 1r-70r

*M*₁ = MÜNCHEN, Bayerische Staatsbibliothek, Clm. 10513 (XV), fols. 1r-94v

C = ROMA, Biblioteca Casanatense, 1414 (XV), fols. 84r-97r

S = MAINZ, Stadtbibliothek, II.238 (XV), fols. 126r-162v [incompleto]

D = PRAHA, Archiv Pražského hradu (*olim* Knihovna Metropolitní Kapituli, 1274), L 31 (XV), fols.104ra-133vb

G = GDANSK, Biblioteka Polskiej Akademii Nauk, Mar. F. 309 (XV), fols. 63r-89v

K = BERNKASTEL-KUES, St. Nikolaus-Hospital, 88 (XV), fols. 71ra-102rb

*A*₁ = MILANO, Biblioteca Ambrosiana, A 208 Inf. (XV), fols. 62ra-85va

I_1 = SAN CANDIDO (Innichen), Biblioteca della Collegiata (Stiftsbibliothek), VIII.B.8 (XV), fols. 1r-34r

I_2 = *Olim*¹. SAN CANDIDO (Innichen), Biblioteca della Collegiata (Stiftsbibliothek), VIII.D.1 (XV), fols. 75r-143r

O = OXFORD, Merton College, 89 (XV), fols. 184r-242r

H = LONDON, British Library, Harley, 3770 (XV), fols. 17r-82v

L_3 = PALMA DE MALLORCA, Biblioteca Pública, 1008 (XV 2ª mitad), fols. 71r-97v

L_4 = PALMA DE MALLORCA, Biblioteca Pública, 1081 (XV finales), fols. 65r-160r

N = ROMA, BN Centrale Vittorio Emanuele II, Fondi minori 472 (1485), fols. 51v-52v [extractos]

I_3 = SAN CANDIDO (Innichen), Biblioteca della Collegiata (Stiftsbibliothek), VIII.D.4 (1494), fols. 1r-48r

Siglo XVI

B = AUGSBURG, Staats- und Stadtbibliothek, 8º Cod. 127 (1512), fols. 26r-30v [incompleto]

A_2 = MILANO, Biblioteca Ambrosiana, D 369 Inf. (XVI), fols. 1r-26v

¹ Como hemos dicho en su descripción (nota 61 del Análisis filológico), mantenemos las siglas antiguas que remiten a la biblioteca de San Candido puesto que este manuscrito está actualmente ilocalizado.

Siglo XVII

M_2 = MÜNCHEN, Bayerische Staatsbibliothek, Clm. 10573 (XVII), fols. 17r-89r

M_3^2 = MÜNCHEN, Bayerische Staatsbibliothek, Clm. 10586 (XVII), fols. 1r-78v

L_5 = PALMA DE MALLORCA, Biblioteca Diocesana de Mallorca, Col·legi de la Sapiència F-71 (XVII), fols. 1r-110v

M_4^3 = MÜNCHEN, Bayerische Staatsbibliothek, Clm. 10563 (XVII), Int. IX, fols. 1r-36v

Manuscrito catalán

MÜNCHEN, Bayerische Staatsbibliothek, Hisp. 52 (596) (XV), fols. 1r-97r

Ediciones

a = *Illuminati Doctoris et Martyris Raymundi Lulli. Opusculum De Anima Rationali et uita eiusdem Doctoris*, ed. Nicolás de Pax, Alcalá: Arnaldo Guillén de Brocar, 1519

m = *Raymundi Lulli Opera VI* (MOG VI), ed. Franz-Philipp Wolff, Mainz: Häffner, 1737. (Reimpresión por Friedrich Stegmüller, Frankfurt am Main 1965, vii, (415-474)

cat = *Obres de Ramon Llull. Libre de home. Libre de ànima racional. Libre dels àngels* (ORL XXI), eds. Miquel Tous Gayà y Rafel Ginard Bauçà, Palma de Mallorca, 1950, pp. 163-304

² Este manuscrito, junto con M_4 , es, como hemos explicado, copia del *Electorium*. Ambos se han colacionado cuando *E* no se podía leer apropiadamente aunque mantenemos la sigla *E* en esos casos en el aparatado crítico.

³ Cf. nota anterior.

3.2 TÍTULO DE LA OBRA EN CATÁLOGOS Y MANUSCRITOS

Pertenecientes a la temática sobre el alma y sus potencias, la tradición ha transmitido varios títulos atribuidos a Ramon Llull que no parece que se hayan de identificar con nuestra obra: un *Liber intellectus* (que no debe ser confundido con el *Liber de intellectu*⁴) del que no hay testimonios⁵ y un *Tractatus de anima*, escrito supuestamente en Montpellier entre 1285 y 1289, y que sólo consta en los inventarios de Antoni Sedacer (1431), 61, de Jean-Marie de Vernon (1668), S-15, de Rubió i Lluch (1964), p. 22; y Platzeck (a. 1964), 56.

A continuación mostramos las variaciones que adquiere el título de la obra en catálogos y en los manuscritos que la transmiten⁶:

- *De anima*: GESNER; BÜCHELS.

- *De anima rationali*: LOYOLA; Anónimo s. XVII; PASQUAL I; THORNDIKE-KIBRE.

Ms. R, A₁.

- *Dubiorum remotio. Cognitio rationalis animae: E (in marg. supra)*.

Ms. M₂.

- *Liber animae: Electorium*; BOUVELLES; GONON; München 10561.

- *Liber de anima Raimundi Lul*: ms. H.

- *Liber de anima rationali*: EIMERICH; ARCE DE HERRERA; Paris 17829; WADDING; HAUTEVILLE; VERNON; CUSTURER I; SOLLIER; CUSTURER II;

⁴ Véase nota 24 del Estudio introductorio.

⁵ Aparece en el catálogo del *Electorium*. Cf. la advertencia que da el editor de ROL VIII, Hermogenes Harada, en p. 177: “Inter operum titulos, in catalogo *Electorii* enumeratos, quidam ad nullum opus aliunde cognitum referendi uidentur, scilicet *Liber intellectus* (nº 62) (...)”.

⁶ Sólo unos pocos manuscritos intitulan la obra; la mayoría la nombran en la invocación.

SBARALEA I; BOVER; ROSSELLÓ; LITTRÉ-HAURÉAU; PASQUAL II; LONGPRÉ;
OTTAVIANO; GLORIEUX; AVINYÓ; SBARALEA II; CARRERAS Y ARTAU; DÍAZ
Y DÍAZ; ROL; PLATZECK; CRUZ HERNÁNDEZ.

Mss. *L*₅; *M*₄.

- *Liber de anima rationali secundum Tabulam generalem*: PROAZA;
Ambrosiana R 106 Sup.; DE DIMAS.

- *Liber nouus de anima*: DOMÍNGUEZ.

Ms. *I*₂.

- *Liber nouus de anima rationali*: mss. *I*₁; *I*₃.

- *Libre d'ànima racional*: LLINARÈS.

- *Libri animae*: München 10573.

- *Livre de l'âme raisonnable*: PERROQUET.

- *Novell libre de ànima racional*: RUBIÓ I LLUCH; CARRERAS Y ARTAU;
PLATZECK; CRUZ HERNÁNDEZ; PERARNAU.

3.3 ABREVIATURAS Y SIGNOS DE LA EDICIÓN

<i>add.</i>	addidit	<i>in marg.</i>	in margine
<i>al.</i>	alii	<i>iter.</i>	iteravit
<i>cod. (codd.)</i>	codex (codices)	<i>lin.</i>	linea
<i>corr.</i>	correxit	<i>om.</i>	omisit
<i>ed.</i>	editio	<i>ras.</i>	rasura
<i>fort.</i>	fortasse	<i>sup.</i>	supra
<i>inc.</i>	incipit	<i>tit.</i>	titulus
		< >	Inclusión del editor

3.4 *LIBER NOVVS DE ANIMA RATIONALI*. EDICIÓN CRÍTICA

<PROLOGVS>

Deus, cum uestra uirtute incipimus *Nouum librum animae rationalis*

5 | Quoniam anima rationalis est substantia inuisibilis, multi sunt qui eius cognitionem ignorant; et, quia eam non cognoscunt, nesciunt ipsa uti nec ordinare ad finem ad quem est creata, qui finis est memorare, cognoscere et diligere Deum; quapropter uolumus de anima rationali sub compendio notitiam dare, et de eius principiis naturalibus ac suis operationibus naturalibus atque moralibus; et erit suum scrutamen secundum regulas *Tabulae generalis*. E428^{ra}

8 *Tabula generalis*, ROL XXVI.

2 Deus, cum - *rationalis*] Deus cum uirtute tua incipimus nouum librum de anima *E*; Deus cum tua uirtute incipimus librum nouum de anima *UCI*₂; Deus cum tua uirtute incipit librum nouum de anima rationali *D*; Deus cum tua uirtute incipimus librum nouum de anima rationali *GL*₃; Deus cum tua uirtute incipit liber nouus de anima rationali *I*₁*L*₄*I*₃*B*; liber de anima rationali raimundi lulli *H*; Deus cum tua uirtute incipimus nouum librum de anima rationali *A*₂*a*; tua gratia sapientia et summa sanctitate incipit liber de anima Deus cum uirtute tua incipimus nouum librum de anima *M*₂; Deus cum tua uirtute incipit liber de anima rationali *M*₃; Deus cum tua uirtute incipimus librum de anima rationali *L*₅*m*; Deus cum tua uirtute incipimus nouum librum de anima rationali *corr. ex* Deus cum uestra uirtute incipimus nouum librum animae rationalis *L*₂; *add.* Praefatio *L*₅; *om.* *SA*₁*O*; Deus ab nostra uirtut comença novell libre de anima racional *cat.* || 2-2 (*tit.* I.I) Deus, cum - SPECIE] *om.* *R* || 3 Quoniam] *sup. lin.* *M*₂ • substantia] *om.* *L*₅ • inuisibilis] inuisibilia *M*₂; *add.* et *SA*₁*L*₄ || 4 ignorant] non habent *A*₂ • quia] quare *M*₃ • cognoscunt] *add.* uti *M*₂ • nesciunt] non sciunt *C* • ipsa] ea *B* • uti] *om.* *M*₂ • nec] *add.* eam *A*₂ || 5 ad²] quare *L*₅; *om.* *D* • est creata] creata est *I*₂ • quem] *add.* ipsa *K* • finis] finem *C* • memorare] memorari *DI*₁*OHB*; memorari et *OH*; *om.* *E* || 6 diligere] amare *DI*₁*OHI*₃*B* • quapropter] ideo *L*₄ • uolumus] rationali *M*₁ • de] et *C* • uolumus de anima rationali] de rationali anima uolumus *DI*₁*I*₂*OHL*₃*I*₃*B* || 7 et] *om.* *L*₁*RDGIOHI*₃ || 8 et] atque *K* • suum] animam *A*₂; *om.* *L*₃ • scrutamen] indagatio *A*₂ • regulas] *add.* artis seu *B*

De diuisione huius libri:

10 Diuiditur hic liber in decem partes, scilicet in decem modos quaestionum:

[I] Primus modus est de utrum, et ista prima pars habet tres species:

[I.I] in prima specie scrutabimur utrum anima rationalis sit aut non;

[I.II] in secunda specie perquiremus utrum sit a create uel a generante;

[I.III] in tertia specie inquiremus utrum sit immortalis.

15 [II] Secunda pars est de definitionibus, quia quaerit anima quid est, | et ista pars 0184^b
diuiditur in quattuor species:

[II.I] prima est quando quaeritur anima quid est in se;

[II.II] secunda est quid habet in se;

[II.III] tertia quid est in alio;

20 [II.IV] | quarta quid habet in alio. M₁^f

9 De diuisione - libri] diuisio huius libri A_2 ; *om.* A_1OHL_4B • huius] *om.* $USGK$ || **10** quaestionum] *add.* scilicet utrum quid de quo quare quantum quale quando ubi quomodo et cum quo A_2 • diuiditur] *add.* autem UC • scilicet in] secundum S ; siue in *corr.* L_5 • in] secundum S || **11** Primus modus - species] et in prima pars habet tres species B • modus] *add.* qui A_2 • est] *om.* U • de] *om.* L_5 • utrum] substantia eius G ; *lacuna* S • et ista - species] habet tres partes secundum quam prima pars huius libri habet tres partes A_2 • prima] *om.* S • habet] *om.* U || **12** specie] parte A_2 • scrutabimur] perscrutabimur A_2 • aut non] uel ne DI_1OHI_3B || **14** inquerimus] perquerimus GA_1B ; *om.* K || **15** Secunda] tertia D ; secundus B • pars¹] species $UDI_1I_2I_3$; modus B • de] *in marg.* L_2 ; *om.* K • definitionibus] distinctionibus L_1L_2 • est] *om.* A_2 • ista] illa G || **16** species] partes $DI_1I_2OHI_3B$ || **17** quaeritur] quaerit A_1 || **18** est] *om.* $UDKA_1I_1I_2OI_3$ • quid] quod UGH || **19** tertia] *add.* est L_5 • alio] alia OH ; *sup.lin.* U ; *add.* est G ; *add.* et L_5 || **20** quarta] *add.* est C

- [III] In tertia | parte quaeritur | anima de quo est, et hoc tribus speciebus: B24^v L₅1^v
- [III.I] in prima perquirimus si est de se ipsa liberaliter;
- [III.II] | in secunda si est de alio materialiter; L₄65^v
- [III.III] in tertia si est de alio possessiue.
- 25 [IV] | In quarta parte perquirimus anima quare est, et hoc fit duabus speciebus: L₂1rb
- [IV.I] pri|ma est per existentiam, sicut quaerere | quare | est homo, et respondetur: quia est compositus ex anima rationali et corpore; S126^{rb} L₁1va M₃1^v
- [IV.II] secunda species est per agentiam, uidelicet per finem, sicut quaerere quare est homo, et respondetur: homo est ut memoret, || intelligat et diligit U73^f L₂75^v
- 30 Deum.
- [V] Quinta pars quaerit de quantitate animae, et est in duabus partibus:
- [V.I] prima quaerit de quantitate | simplici; K71^{rb}
- [IV.II] et secunda de quantitate composita.
- [VI] | Sexta pars quaerit de qualitate | animae, et est in duabus speciebus: L₃71rb I₁1rb
- 35 [VI.I] prima species quaerit de qualitate propria;
- [IV.II] et secunda de qualitate appropriata.

21 tertia] *corr. ex secunda sup. lin. O* • parte quaeritur anima] quaeritur parte anima *S* • hoc] *add. sit L₂; add. in A₂ • speciebus] modis scilicet M₃ || 22 perquirimus] quaerimus M₁DI₁I₂OHL₃I₃B; perquiremus K; inquirimus L₅ • ipsa] *om. K • liberaliter] add. et S || 23 secunda] secundo O || 24 tertia] tertio O; add. est B || 25 perquirimus] perquiremus KI₁A₂ • hoc] haec *S* • duabus] duobus L₁ || 26 sicut] scilicet UC; *add. cum DI₁OHI₃B; add. si I₂L₃ • quaerere] quaeritur DI₁OHI₃B • quare] quia M₁ • est homo] homo est S || 27 quia] quod OH • est] ex C • est compositus] compositus est GK • rationali] *om. A₁ || 27-29 quia est - est homo] om. D || 28 species] pars L₁RSDA₂ • uidelicet] scilicet I₁OHI₃B • sicut] *add. cum I₁OHI₃B • quaerere] quaeritur I₁OI₃B || 29 respondetur] add. quod OH • et respondetur: homo est] om. C • homo est] est compositus homo OH; om. U • memoret] memoretur DI₁B; memoratur OH • intelligat O • diligit] diligit S || 31 quaerit] erit L₅ • animae] *add. est S • est] hoc K • in] de D • partibus] speciebus KL₄L₅; add. diuisa A₁I₂L₃ || 32 quantitate] *add. continuum siue L₁L₂; continua siue SA₁A₂M₃a; discreta siue L₄M₃ || 33 et] om. CSDKA₁I₁I₂OHL₃I₃BA₂L₅ • secunda] *add. quaerit L₅ • quantitate] add. distincta siue L₁L₂SA₁A₂M₃; add. continua siue L₄; add. discreta seu I₃ • composita] appropriata G || 34 qualitate] calitate L₂ • est] hoc K • duabus] duobus L₁ • speciebus] *om. SG || 34-35 et est - qualitate] om. TI₂ || 35 species] om. GA₂ • quaerit] est DI₁HI₃BA₂ • de] in DI₁B • qualitate] *add. anima I₂; instante OH || 36 et] om. DGKA₁I₁OHI₃B • secunda] add. quaerit UCA₁ • appropriata] approbata O**********

- [VII] Septima pars petit de | tempore, et est in duabus speciebus: H17^v
- [VII.I] prima petit de instanti | et nunc; O184^{va}
- [VII.II] et secunda de successiuo.
- 40 [VIII] Octava petit de loco, | et habet duas species: A162^{tb}
- [VIII.I] prima | species quaerit de collocato; G63^{tb}
- [VIII.II] et secunda de collocante.
- [IX] Nona pars petit de modalitate, sicut quaerere anima | quomodo intelligit, et D104^{tb}
ista duas species habet:
- 45 [IX.I] prima petit de modo quem habet anima in se ipsa; B25^f
- [IX.II] secunda species quaerit de modo quem habet anima in alio.
- [X] Decima huius libri pars quaerit de hoc cum quo anima est agens uel
patiens:
- [X.I] et actionem ponit | per unam speciem; M11^v
- 50 [X.II] et passionem per aliam.

37 petit] quaerit $UCDKI_1OHI_3B$ • est] *om.* S • speciebus] *add.* diuisa I_2 || 38 petit] quaerit DI_1HI_3B • et nunc] *sup. lin.* A_1 ; *om.* CI_2L_3 || 39 et] de O ; *om.* KL_4 • successiuo *etiam* E] successione L_1 (*corr.*) $L_2UM_1DGKI_1I_2OHL_3L_4I_3BM_3L_5am$; successiuo *cat.* || 40 Octava] *add.* pars K • petit] quaerit DI_1OHI_3B || 41 species] *om.* CA_2 • quaerit] petit M_3L_5 || 42 et] *om.* $DGKI_1OHL_4I_3BA_2$ • secunda] *add.* quaerit B || 43 petit] quaerit $UCDKI_1OHI_3$; est B • quaerere] cum quaerit UC ; cum quaeretur I_2L_3 ; quaere B ; *add.* de G • intelligit] intelligere A_1 ; intelligit OH ; intelligitur M_3 || 44 ista] illa K ; *add.* pars O • duas species habet] habet duas species DKI_1B ; duas habet species A_1 • habet] *om.* M_3 || 45 prima] *om.* M_3 • petit] quaerit DKI_1OHI_3B • quem] quam I_1B • anima] *om.* M_3 • se] semet K || 46 species] *om.* SG • quaerit] *om.* K • habet anima] anima habet $L_2L_4A_2M_3$ • anima] alia C || 47 huius libri pars] pars huius libri GKI_2 • pars] *add.* est C • quaerit] quaeritur M_3 • de hoc] *om.* A_2 • cum] in L_1SL_4 ; cum *corr. ex* in L_2 • anima est] est anima SK • agens] *add.* et B || 49 et] *om.* UCK • per unam] per primam K ; pro una DI_1B • speciem] specie DI_1B || 50 per aliam] pro alia DI_1B

In istis decem modis quaestionum generalium potest homo inquirere de omni | *I₃1^v*
totalitate animae et respondere | illi inquisitioni, secundum quod humanus *L₄66^r*
intellectus est dispositus ad attingendum illas inquisitiones. Et secundum quod
damus | modum scrutandi essentiam et naturam animae suasque actiones et *L₂1va*
55 passiones, per praemissas decem partes potest haberi modus et | doctrina *L₅1^v*
inquirendi essentias | ac naturas caeterarum creaturarum, quare iste liber *S126^{va}*
utilissimus est omnibus diligentibus scientiam.

51 In] cum *A₂* || **52** respondere] respondemus *S* • illi] *add.* illi *K* • inquisitioni] inquisitionem *M₁* || **53** est dispositus] dispositus est *KI₂* • inquisitiones] *add.* et *A₁*; *add. sup. lin.* *L₁*; *om.* *S* || **54** suasque] suas *D* || **55** partes] *add.* ita *A₁* || **56** inquirendi] perquirendi *G*; inquirendo *O* • ac] et *L₂UCDI₁I₂OHL₃L₄I₃M₃L₅* • caeterarum] *om.* *D* • iste] ille *G* || **57** omnibus] *om.* *L₃L₅* • scientiam] *add.* sed primo sciendum est quod in quolibet capitulo mouitur una quaestio principalis ad quam dantur circiter decem quaestionis minutae cum suis solutionis *A₂*

|| DE PRIMA PARTE HVIVS LIBRI,

*M*₃^{2v} *A*₂^{1v}

[I.I] ET PRIMO DE SVA PRIMA SPECIE

- [I.I] | Quaeritur utrum anima rationalis sit, et uolumus probare animam
rationalem esse decem rationibus, quarum | prima est ista: *R*₂^r
*O*₁₈₄^{vb} *L*₁^{vb}
- 5 [I.I.1] Ad imaginem sanctae Trinitatis est Deus obiectabilis per creaturas tribus
modis tantum, scilicet in memorare, intelligere et amare Deum, quia Deus non
potest uideri nec tangi, cum substantia sit inuisibilis et infinita, nec per aliquam
creaturam | potest Deus esse bonificatus, aeternatus, possificatus, et sic de aliis *B*₂₅^v
*I*₂⁷⁶^r
| suis dignitatibus ac proprietatibus. Et cum Deus sit memorabilis, creauit
10 creaturam memoratiuam; | et cum sit intelligibilis, intellectiuam; et cum sit
amabilis, amatiuam. | Et istas tres potentias | actiuas creatas decet esse | ut Deus
non faciat iniuriam suae memorabilitati, intelligibilitati et amabilitati, quibus
fecisset nisi creasset tres potentias | actiuas quas praediximus, quoniam non | *K*₇₁^{va}
*E*₄₂₈^{rb} *M*₂^v
*I*₁^{va}
esset qui eas obiectaret neque attingeret extra suam essentiam, id est per
15 creaturam. *H*₁₈^r
*L*₄⁶⁶^v

1-2 DE PRIMA - SPECIE] Incipit prima pars huius libri et primo de sua prima specie, utrum anima rationalis sit aut non *L*₄; De prima specie primae partis huius libri *I*₃; prima pars huius libri, quae est de utrum, et primo de prima specie *A*₂; pars prima huius libri, quae est utrum. Articulus primus de prima specie primae partis, qua est utrum sit aut non *L*₅; *om. A*₁*OH* || **2** SVA] *om. UDK* || **3** sit] *add. an non A*₂ • et] *add. nos A*₂ || **4** rationalem] *in marg. L*₅; *om. L*₁*L*₂*SA*₁*L*₃*L*₄*BM*₃ • esse] *add. et hoc L*₁*SA*₁ • prima est ista] haec est prima *K* • ista] haec *A*₂ || **5** sanctae Trinitatis] trinitatis sanctae *L*₅ • obiectabilis] obiecta uniuersalis *S* || **5-6** per creaturas - tantum] tribus modus tantum per creaturas *K* • creaturas] creaturam *L*₁*S* || **6** in] *om. A*₁ • memorare] memorari *DI*₁*OHB* • Deum] *om. L*₃ || **7** uideri nec tangi] tangit nec uideri *S* • substantia sit] sit substantia *A*₂*L*₅ • substantia *etiam E*] *om. URM*₁*CDGKI*₁*I*₂*OHL*₃*I*₃*B*; substantia *am*; substancia *cat.* • infinita *etiam Eam*] infinitus *URM*₁*CDGKI*₁*I*₂*OHL*₃*I*₃*B*; infinida *cat.* • aliquam] aliam *UCOHI*₃*B* || **8-10** potest Deus - creaturam] *om. A*₂ || **8** Deus] *om. CL*₅ • Deus esse] esse Deus *SG* • aeternatus] creatificatus *C* • aeternatus, possificatus] possificatus aeternatus *K* • possificatus] magnificatus *UC* • aliis] singulis *OH* || **8-9** aliis suis] suis aliis *M*₃ || **9** ac] et *DOL*₅ • Et] sed *K*; *om. OH* • creauit] creat *B* || **10** memoratiuam] memorantiam *L*₂; memoratam *M*₁ • intelligibilis] *add. creauit G*; intellectualis *B* • et cum sit intelligibilis, intellectiuam] et cum sit intelligibilis, creauit creaturam intellectiuam *sup. lin. L*₂ || **10-11** intelligibilis, intellectiuam - amatiuam] amabilis amatiuam et cum sit intelligibilis intellectiuam *L*₄ || **11** actiuas creatas] creatas actiuas *L*₅ • creatas decet esse] decet (docet *O*) esse creatas *DI*₁*OHI*₃*B* • ut] quatenus *URCS**DGKA*₁*I*₁*I*₂*HL*₃*I*₃*B*; quantus *O*; ut *corr. ex fort.* quatenus *L*₁ • Deus] *om. B* || **12** faciat] facit *RDI*₁*OH* • memorabilitati] memoralitati *OH*; *add. et L*₁ • intelligibilitati] *om. I*₂ • intelligibilitati et amabilitati] *om. B* • et] *om. A*₁ • quibus] *add. licet G*; *add. iniuriam OHL*₅ || **13** nisi] si non *A*₁ • creasset] causasset *ROHI*₃ • actiuas] *add. et illae scilicet animae rationalis C* • quoniam] quia *K*; *add. aliter L*₅ || **13-14** non esset qui] aliter non esset aliquae criatura quae *A*₂ • eas] ea *G*; eum *K*; nos *B* • neque] atque *DI*₁*OHI*₃*B*; nec *G*; uel *A*₂ • extra] ex *S* • id est] et *SL*₄; *corr. uidelicet sup. lin. L*₂; *om. A*₁ || **14-17** extra suam - necessariae] *om. A*₂*a* || **14-15** per creaturam] creatura *L*₁*L*₂; creaturam *S*; creatam *A*₁; naturam *L*₄; per creaturas *M*₃; naturam creatam *L*₅

- Sunt ergo tres potentiae actiuae, et illae sunt animae rationalis, quae probatur esse necessitate ipsarum, quae sunt necessariae, ut probatum est. Et si forte aliquis dicit quod ipsas tres potentias actiuas superius declaratas habent angeli, | quare non | oportet quod anima | rationalis creata | sit, postquam ipsi | angeli
 20 ipsas habent, nos respondemus ad hoc et dicimus quod decet animam rationalem | esse creatam et quod habeat illas potentias, hac de causa ut | ipsa sit medium et instrumentum per quod creaturae corporales possint suum finem attingere in Deo et in ipso quiescere, cum sit hoc quod Deus ipsas creasset ad se ipsum | principaliter, propterea ut earum finis nobilior | sit. O185^{ra} L₂1vb D104^{va}
A₁62va L₅2^v
S126^{vb} G63^{va}
- 25 Et quoniam anima rationalis coniuncta | est | corpori humano, quod cum omnibus creaturis participat, consequendo seu attingendo ipsa anima suum finem in Deo per memorare, intelligere et amare, consequitur siue attingit corpus suum finem in Deo. | In corpore illius hominis, qui suum finem in Deo M₃2^v B26^f
R2^v U74^f
L₂2ra

16-17 Sunt ergo - probatum est] *om.* L₄ • ergo] igitur URM₁CDGKI₁I₂OHL₃I₃B; igitur *in marg.* L₂; *om.* S • illae] ipsae A₁ • rationalis] rationales URM₁C; rationales *in marg.* L₂ || **16-17** quae probatur - est] quam esse probauimus per ipsarum necessitatem quas necessarium esse probatum est E; quam (quas M₁G; quod DI₁OHI₃B) per necessitatem earum probamus (probauimus RM₃) quae potentiae ut probatum est sunt (sint B) necessariae URM₁CDGKI₁I₂OHL₃I₃BA₂L₅; quae praedicatur esse naturae ipsorum quae sunt necessariae ut probatum est S; quam per necessitatem earum probauimus quae potentiae sunt necessariae ut probatum est M₃; quam pro necessitate earum probauimus et potentiae ut probatum est sunt necessariae *in marg.* L₂; la qual és provada per la necessitat d elles, les quals són necessàries segons que provat havem *cat.* || **18** dicit] dicat L₄; diceret UM₁CDGKI₁I₂OHL₃B; dicit I₃ • angeli] angelo M₁; *add.* ideo in fera A₂ || **19** quare] cur L₁URM₁CSG; propter quod K; cum L₃; *post ras.* L₂; *om.* A₂ • non oportet quod] quod non oporteat K • anima rationalis] animam rationalem K • creata sit] sit creata UC; creatam esse K • creata] *om.* DI₁OHI₃BA₂ • ipsi] *om.* GBA₂ • angeli] *om.* A₁ || **20** ipsas] eas A₁ • nos] *om.* A₂ • ad hoc et dicimus] et dicimus ad hoc O • et dicimus] *om.* G || **21** esse creatam] esset creatam A₂; creatam esse S; esse creaturam L₂OH • habeat] habet URCDKI₁I₂OHL₃I₃B; habere A₂ • illas] *add.* tres K • hac] haec S; ac *in marg.* A₁ • hac de causa] *om.* A₂ || **22** possint] possunt RDI₁I₂OHL₃; possent A₁ • suum finem] finem suum DI₁OHI₃; finem *om.* B || **23** Deo] *add.* est B • sit hoc] hoc sit K • hoc] *add.* ad G • quod] quia K • ipsas creasset] creauit ipsas K • ipsas] *add.* creaturas corporales A₂ • creasset] creauit URM₁CDGKI₁I₂OHL₃I₃BA₂M₃L₅; *haja cat.* || **24** propterea] *add.* hoc *in marg.* L₁; propter hoc A₁; *om.* A₂ • earum] eorum SOHL₃ • sit] uita S || **25** Et quoniam anima rationalis] *om.* S • coniuncta] iuncta S || **26** consequendo seu attingendo] consequente seu attingente A₂ || **27** memorare] *add.* ipsum *in marg.* L₂ || **27-28** per memorare - in Deo¹] *om.* L₃ • consequitur] conformitur S; sequitur DI₁OHI₃B; consequunt A₁ || **27-28** consequitur siue - corpus] suum corpus attingit A₂ • siue] seu UM₁KH; et L₅ • attingit] attingat G • **28** suum¹] suus S • suum finem¹] suum finem C; sui finem R; finem suum K • Deo¹] *add.* et L₂(*post ras.*)URM₁CGKA₁I₂L₃L₄M₃L₅ || **28-29** In corpore - consequuntur] mediante anima beata et mediante corpori glorificato illius hominis beati consequuntur in Deo A₂ • In corpore - Deo] *om.* B || **28 -29** suum finem - earum] attingit suum finem in Deo per beatitudinem attingunt suum L₂(*post ras.*)L₄; sui finem in Deo beatitudinem attingit consequenter eorum S

per beatitudinem attingit, consequuntur earum finem caeterae creaturae
 30 corporales in Deo per illud corpus humanum beatum atque glorificatum, | *M₁3^f*
 uidelicet corpora caelestia | et quattuor substantiae mundi, scilicet quattuor *I₃2^f*
 elementa et suae qualitates, et metalla, plantae ac animalia irrationabilia.
 Opor|tet ergo quod sit substantia spiritualis coniuncta corpori humano | quam *I₂76^f L₄67^f*
 uocamus siue denominamus animam rationalem, propter hoc ut corpo|rales *O185th*
 35 creaturae finem habeant, in quo consequantur quietem.

[I.I.2] Experimento | scimus quod corporales substantiae sunt, quia ipsas *K71^{vb}*
 sentimus per uidere, tangere et per alios sensus, sicut lapis, qui est uisibilis et
 tangibilis, | et sic de aliis substantiis. Et in istis substantiis corporalibus posuit | *L₂2ra I₁1vb*
 Deus similitudines suarum rationum, sicut corpus hominis, quod bonum est
 40 naturaliter, et ignis et equus et planta et sic de aliis. Et quoniam Deus est bonus,
 bonitas | corporis est similitudo in specie bonita|tis diuinae, et ita de aliis *H18^v B26^v*
 similitudinibus.

| Vnde cum Deus sit substantia | spiritualis, si ipse posuit suas similitudines in | *S127^{ra} L₅3^r C84th*
 substantiis corporalibus, quanto amplius secundum suam ordinationem et suam

29 per] propter *M₃L₅*; *in marg. L₁* • consequuntur] consequenter *I₃*; *add. etiam DI₁O*; *om. K* • earum] suum *K*; eorum *L₃B* || **29-30** caeterae creaturae - Deo] in Deo caeterae creaturae corporales *DI₁OHI₃B* • caeterae creaturae] creaturae caeterae *L₃* || **30** in Deo - glorificatum] *om. A₂* • illud] istud *K* • humanum] *om. K* • humanum beatum] beatum humanum *C* • atque] et *DI₁I₂OHL₃I₃B* || **31** caelestia] *om. OH* • et] *om. L₂URCDGKI₁I₂OHL₃L₄I₃BM₃L₅* • scilicet] uidelicet *URM₁CGKI₂L₃M₃L₅* || **32** metalla] *add. et DKA₁I₁OHB* • ac] et *DGA₁I₁I₂OI₃B*; atque *K* • animalia] alia *URC* • irrationabilia] irrationalia *L₅* || **33** quod] ut *OHI₃* • sit] *add. una K*; *add. aliqua A₂* || **34** siue] seu *C*; *in marg. I₃*; *om. DGI₁OB* • denominamus] *in marg. I₃*; *om. DGI₁OHB* • rationalem] *om. U* • propter] ad *DI₁OHI₃B* • propter hoc] *om. A₂* • hoc] haec *D* || **34-35** corporales creaturae] creaturae corporales *DI₁OHI₃B* || **35** quo] *sup.lin. L₂* • consequantur] sequitur *L₁*; consequitur *L₂GA₁L₄*; consequenter *H* || **36** scimus] sentimus *DI₁OHI₃B* • quod] quae *U*; quia *K* • corporales substantiae] substantiae corporales *DI₁OB* || **37** uidere] *add. et A₁OHI₃* || **37-38** lapis, qui - tangibilis *Em*] pirus, quod est uisibile et tangibile *S*; purum, quod est uisibile et tangibile *D*; pomum, quod est uisibile et tangibile *a*; *post. corr. L₂*; pera qui es visibile e tangibile *cat.* || **38** tangibilis] *add. et gustabile A₁I₁I₃B*; gustabile *DOH* • de] *om. G* • aliis] singulis *OH* • Et in istis substantiis] *om. M₁* • in istis] istas *A₂* • istis] ipsis *L₁S* • posuit] ponit *M₁* || **39** similitudines] similitudinem *SI₁OHI₃* || **40** ignis] igne *R* • et²] *om. S* • et³] *om. I₃* • de] *om. G* • aliis] singulis *O* • quoniam] quia *OH* • bonus] bonitas *DI₁OBH*; *add. et OH* || **41** corporis] corporalis *A₂* • est] et *OH* • in specie] speciei *L₁SA₁*; et species *A₂* • bonitatis] bonitate *A₂*; *corr. sup. lin. L₁* • ita] sic *S* || **43** cum] tamen *S* • posuit] ponit *M₁* • suas similitudines] similitudines suas *DI₁OHI₃A₂* || **44** amplius] magis *G* • suam ordinationem] ordinationem *Em*; suum ordinem *L₁L₂SDA₁I₁OHL₄I₃L₅a*; sumas ordinationem *R*; ordinationem *K*; ordinem suum *M₃*; *add. uel ordinationem suam et M₃*; hordenament *cat.* • et] scilicet *O*; *add. secundum L₁S* • et suam] suam et *M₃* || **44-45** suam rationem] rationem suam *K*

- 45 rationem oportet quod posuerit | in substantiis | spiritualibus, quae melius U74^v M₃³
possunt recipere similitudines quam substantiae corporales. Est ergo probatum
quod sunt substantiae spirituales quas appellamus animas rationales.
- [I.I.3] Deus | omnia, quae creauit, creauit ordinate sine aliqua uacuitate ordinis. D104^{vb}
Et quia ipse est magnus per suam magnitudinem et bonus per suam | bonitatem O185^{va}
50 et in ipso non est aliqua paruitas nec malitia, melius interest ipsius || producere M₁³ A₁62vb
magna bona quam parua. Et quoniam ipse produxit | substantias corporales | L₃71vb L₄67^v
per creationem | et angelos, qui sunt substantiae spirituales, si non produxisset R3^r
substantiam compo|sitam, coadunatam ex essentia corporali et spirituali, quae L₁2rb
esset homo, uacuitas esset in ordine productionis, et forent duo extrema | sine G63^{vb}
55 medio, uidelicet substantiae corporales et substantiae angelicae, et non | esset B27^r
substantia in medio composita ex substantia corporali et spirituali, et haberet
Deus maiorem proprietatem | in producendo paruas substantias in bonitate L₂2rb
quam | magnas, quod est impossibile et contra magnum opus quod habet in I₅77^r
bonitate sui ipsius per generationem et spirationem diuinarum Personarum.

45 posuerit] posuit *R*; ponit *M₁*; *add.* suas similitudines *A₂* • quae] *om.* *A₂* || **46** possunt] potest *C*; possint *O* • recipere] *add.* suas *L₁SA₁I₁OI₃B*; *add.* ab ipso *L₄*; *add. in marg.* ab ipso *L₂* • Est] et *D* • ergo] igitur *DI₁OHI₃B* || **47** sunt] sint *K*; *add.* quaedam *A₂* • spirituales] incorporales *C* • appellamus] uocamus *G* || **48** *inc.* tertia ratio est ista *DI₁B*; *inc.* secunda ratio est ista *OHI₃* • omnia] omni *I₂* • quae] qui omnia *I₂* • quae creauit] *om.* *A₂* • ordinate] ordinanter *L₁S*; *add.* et *G* • creauit ordinate] ordinate creauit *DA₁I₁OHI₃BM₃* • ordinis] *om.* *C* || **49** Et quia - bonitatem] *om.* *R* || **49** per suam magnitudinem] *om.* *L₃* || **50** nec] neque *SDI₁OHI₃B* • melius] magis *A₂* • interest] congruo *E*; pertinent *L₂L₄A₂am*; pertanyen *cat.* • ipsius] ipsi *L₄*; ad ipsum *A₂* || **53** compositam] *add.* et *URM₁CGKI₂L₃L₄A₂M₃L₅* • essentia] esse *RL₅*; substantia *C*; substantia siue essentia *A₁*; esse *G* • corporali et spirituali] spirituali et corporali *DA₁I₁OHI₃B*; *add.* mundus non esset unus si non esset medium scilicet coniunctionis *B* • quae] quod *BA₂*; qui *L₅* || **54** esset¹] est *B*; sit *A₂* • uacuitas] uoluntas *L₅* || **55** uidelicet] scilicet *A₂* • angelicae] angeli *C*; *om.* *B* • esset] essent *D* || **56** substantia¹] *om.* *G* • substantia corporali et spirituali] *om.* *C* || **58** et] *sup. lin.* *L₁*; *om.* *S* • contra] extra *OH*; *add.* bonum *B* • habet] habebat *S*; *add.* Deus *A₂* || **59** diuinarum] diuersarum *UR*; diuisorum *I₂*

60 [I.I.4] Si anima rationalis non est, omne quod est in homine est corporale uel
accidens corporis; et illa potentia quae est propinquior ad spiritualitatem est
imaginatiua hominis, quia ipsa est altior elementatiua, uegetatiua et sensitiua.
Et homo | qui imaginatur an|tipodes secundum | naturam imaginationis asserit *S127^b K72^{ra} U75^r*
seu iudicat | quod antipodes cadunt ad inferius; sed homo sapiens considerat *I2^{ra}*
65 quod illud cadere esset | ascendere, et ascenderent corpora illorum, quae sunt *L3^v*
grauia, sursum contra naturam. Oportet ergo quod in homine sit | aliqua *I3^v*
potentia spiritualis cum qua imaginationem ex|cellit, quae false iudicat, | quae *H19^r E428^{va}*
potentia spiritualis secundum ueritatem iudicet. | Est ergo | ipsa potentia anima *M14^r L468^r*
rationalis, cum qua homo intelligit transcenderet ueritatem, supra
70 imaginationis falsum iudicium.

[I.I.5] || Solus homo agit contra naturam, quoniam nullum animal irrationale se *M14^r B27^v*
ipsum occidit, sed aliqui homines se ipsos interficiunt. Et solus homo est
sodomita, et solus homo ieiunat, et solus homo uerecundatur | mingere coram *A2^r*

60 rationalis *etiam am*] rationabilis *EL1L2URM1CGKA1I1I2L3M3*; racional *cat.* • est] esset *URM1CDGKA1I1OHI3BL5* • est²] esset *OH* • est³] esset *DI1OHB* || **61** accidens] actus *UC* •
potentia] posita *D* • est propinquior] propinquior est *OH* • ad spiritualitatem] spiritualitati *C*;
add. quod *A2* || **62** imaginatiua] ymaginatio *L2L4* • hominis] *om. DI1OHI3B* • quia] et *K* • est
altior] altior est *M1L3* • altior] *add.* quam *DA1I1OHA2M3* • uegetatiua et sensitiua] sensitiua et
uegetatiua *S* || **63** Et] *om. A2* • homo qui imaginatur] *in marg. L5* • qui imaginatur antipodes]
autem ignarus *A2* || **63-64** asserit seu] *om. A2* || **64** seu iudicat] *om. G* • antipodes] *add.*
secundum naturam imaginationis asserit seu iudicat quod antipodes *I2* • cadunt] cadant *U*;
cadeant *C*; caderent *DI1OHI3B* • ad] *sup. lin. L1U*; *om. A1* • ad inferius] intra *A2* • sed] et *M3* ||
65 quod] *om. S* • quod illud - ascendere] *om. OH* • illud] istis *U* • ascendere, et - illorum
corpora illorum ascendere *A2* || **65-66** quae sunt - naturam] sursum contra naturam, quae sunt
grauia *A2* || **66** sursum] *add.* quod est *DI1OHI3B* || **67** potentia] substantia *OH*; pars *A2*; *in*
marg. I3 • cuam qua] quae *DI1B* • qua] *in marg. I3*; *om. OH* • excellit] excellat *DA1I1I2OI3BA2*;
expellit *M3* • quae¹] quod *A2* • quae²] *add.* est *G* || **68** potentia¹] posita *D*; substantia *OH* •
spiritualis] quae *G* • secundum] falsam *D* • iudicet] iudicat *G* || **68-69** iudicet. Est - ueritatem]
om. A2 • ipsa] illa *DA1I1O* • potentia²] *add.* spiritualis *URM1CGI2L3* || **69** intelligit] homo *M3* •
transcenderet] transcendentem *OH*; transcendit *M3* • supra] super *O* || **70** imaginationis *etiam*
Em] imaginationem faciens *URM1CGM3*; imaginatam facientem *D*; imaginatam facienter *I1B*;
imaginationem facientem *KA1I2OHL3A2L5a*; imaginatiam facientem *I3*; de la ymaginació *cat.*
• falsum] falsae *L1S* || **71** quoniam] quia *G* • irrationale] irrationabile *L1L2M1GI1I2L3I3M3*;
rationale *C* || **72** ipsum] *om. M1I2* • sed] et tamen *A2*; et *L5* • interficiunt] occidunt et interficiunt
DA1I1OHI3B || **73** et¹] *om. A2* • et²] *om. A2*

- 75 alio, et uerecundatur habere coitum cum muliere coram altero, et sic de aliis
 75 similibus istis. Oportet ergo quod in homine sit aliqua substantia altior | siue D105^{ra}
 nobilior substantia irrationalium et quod non sit de essentia corporali quia, si
 non esset, sequeretur || irrationalium naturam ac modum; et illam substantiam L₂2va R3^v
 appellamus animam rationalem, | cum qua homo cogit corporis naturas, ut | L₇2va O186^{ra}
 diximus.
- 80 [I.I.6] Solus homo libertatem habet faciendi bonum uel malum, et ipsam
 libertatem principaliter | siue primarie habet in uoluntate, secundum | corporis A₁63ra I₂77^v
 comparisonem. Ideo, si in homine non est anima rationalis, uoluntas est de
 essentia corporis et de sui | natura | et, per consequens, sua libertas; et cum L₃72ra U75^v
 omne quod est in corpore sit naturale et libertas est supra naturam corporis,
- 85 sequitur ex hoc quod libertas sit | naturalis et non naturalis, et hoc est S127^{va}
 contradictio quae stare | non potest. Est ergo anima rationalis, quae est B28^f
 substantia | spiritualis de qua uoluntas est, quae supra naturam corporalem L₄68^v
 habet libertatem.

74 et¹] *add.* solus homo *OH* • uerecundatur] *om.* *DI₁I₃BA₂* • uerecundatur habere - altero] egerere coram alio *K* • habere coitum cum] iungere ad *L₄*; *post ras.* *L₂* • cum] *om.* *DOH* • muliere] mulierem *L₂L₄*; *om.* *OH* • altero] alio *DI₁OHI₃B* • de] *om.* *G* || **75** Oportet ergo] ergo oportet *A₁* || **76** irrationalium *etiam Em*] irrationabilium *L₁L₂RSDGA₁I₁OHI₃M₃*; quam irrationalis *a*; irracionals *cat.* • et quod - corporali] *om.* *A₂* • essentia] substantia *L₄*; esse *M₃L₅* • corporali *Em*] corporalium *URM₁CDGKA₁I₁I₂OHL₃I₃BA₂M₃L₅a*; corporal *cat.* • quia] quod *L₅* || **77** non *etiam Em*] *om.* *L₁L₂SA₁OHL₄I₃a*; *del.* *L₅*; no *cat.* • irrationalium] irrationabilium *A₁I₂L₄* • irrationalium naturam] naturam irrationalium *DI₁OHI₃B* • ac] et *RL₄*; atque *K* || **78** animam] *om.* *OH* • cogit] agit *S*; cognoscit *K* • corporis naturas] naturas corporis *K* • naturas] naturam *UDI₁OI₃BL₅* || **79** diximus] *add.* de animalibus sensatis *A₂* || **80** libertatem habet] habet libertatem *L₂URM₁CGKI₂A₂L₅* • uel] et *DI₁OHBA₂* • ipsam] illam *SDI₁OHI₃B* || **81** principaliter siue - habet] habet principaliter siue primarie *UC*; *add.* et esse *C* • siue] seu *I₁OHI₃* • primarie] primario *I₁* • in uoluntate] uoluntatem *D* • corporis] corporalium *B* || **82** comparisonem] compositionem *L₃* • Ideo] unde *A₂* • est²] esset *in marg.* *M₁* • de] *om.* *U* || **83** essentia] esse *RL₅* • de] *om.* *DI₁OI₃A₂* • sui] suum *L₄*; *om.* *A₂* • natura] naturam *L₄* || **83-84** et per consequens - naturale] *in marg.* *secunda manu L₁*; *om.* *S* • sua libertas] libertas sua *G* || **84** est¹] sit *R* • corpore] corporali re *OH* • est²] sit *I₁OHI₃BA₂* • et] sed quia *K* • est] et *K* • supra] ultra *S* || **85** ex hoc] *om.* *A₂* • sit] esset *A₂* • et non naturalis] *om.* *I₃* || et hoc] quare *U*; quod *DKI₁OHI₃*; hoc autem *A₂* || **86** quae] quam *U*; quare *C* • est²] et *OH* || **87** de qua] cuius *A₂* • uoluntas est] est uoluntas *URM₁CGKL₃A₂M₃L₅* • est, quae] quae est *A₁I₁OHI₃B* • quae] *om.* *D* • supra] super *C* • naturam corporem] corporalem naturam *B* • naturam] *om.* *DI₁OHI₃* || **88** libertatem] *add.* et *A₁*

[I.I.7] Solus homo considerat genus et speciem et facit scientiam dis|currendo, G64^{ra}
 90 secundum quod habemus experientiam. Ista homo facere non ualeret sine
 anima rationali, | quae considerat substantias in abstracto; | et de uniuersalibus | L₅^{3v} I₇^{2th} M₃^{4^f}
 quae considerat, abstrahit particularia, et hoc facit per modum intellectus. Hoc
 irrationalia fa|cere nequeunt, quia nulla faciunt libros nec computant, nec K72th
 habent martellum neque acum, ollam, neque scutellam et sic de aliis | quae M₇^{4^v}
 95 pertinent aliis artibus mechanicis. Est ergo | anima rationalis in homine, | cum O186th H19^v
 qua excedit irrationabilia, ut praediximus.

[I.I.8] | Solus homo habet uirtutes morales et uitia, et per uirtutes dignus est L₂^{2th}
 bono et per uitia malo, et ita est subiectus diuinae iustitiae. Et ista non facit
 aliquid irrationale nec homo facere posset sine anima rationali. Est ergo anima
 100 rationalis, ratione cuius lucratur uirtutes et habet habitus uitiorum et stat
 subiecta diuino iudicio.

89 speciem] speciam *G* • discurrendo] discurrenda *D* || **90** habemus] *add.* per *DI₁OI₃B* • experientiam] experientiam *sic R* • Ista] ipsa *L₂L₄*; iste *B*; *add.* non *K*; *add.* autem *A₂* • homo facere non ualeret] facere non ualet homo *UC* • ualeret] ualet *RM₇L₃*; potest *K* || **91** abstracto] abstractione *L₁L₂SA₁L₄* || **92** considerat] *add.* et *A₁OH*; *om.* *I₃* • particularia] particularia *M₇* • hoc] ista *M₇*; *add.* aut *K* • Hoc] habet *S*; quod tantum *A₂* || **93** irrationalia] irrationabilia *A₁I₁OHL₄I₃BM₃* • facere] faciunt *I₁* • nequeunt] *add.* uel possunt *M₃*; *om.* *I₁*; non possunt *in marg.* *M₇* • nulla] nullam *L₅*; *add.* anima *D*; *add.* animalia *I₁I₃B*; *add.* alia *A₁OH* • libros] liberos *S* • nec] neque *DA₁I₁OHI₃B* • computant *etiam am*] recolunt *E*; operantur *L₇S*; numerant *L₂L₄*; componunt *URM₁CGKI₂L₃*; *add.* nec numerant *M₃*; nombren *cat.* • nec²] neque *URCDGKA₁I₁OHI₃B* || **94** martellum] martellam *S*; martellos *DI₁OHI₃B* • neque¹] nec *L₂URCDKA₁I₁I₂L₃L₄I₃BM₃*; *om.* *A₂* • acum] actum *A₁*; *add.* nec *KA₁I₁HI₃B*; *add.* neque *SO* • neque²] nec *DGKI₁L₄I₃BM₃L₅* • sic de aliis] aliis *G*; sic de singulis *OH* • quae] quam *I₃*; *om.* *L₄A₂* || **96** qua] *add.* se habet ad finem spiritualem et *CI₂L₃* • irrationabilia] irrationalia *L₂RM₇*; in his *A₂* • ut] quae *A₂* • praediximus] prius diximus *RM₇CKL₃*; diximus *G*; *add.* ad finem spiritualem *in marg.* *U* || **97** morales] *om.* *M₇DOHI₃B* • et uitia et per] *om.* *M₇* • est] *add.* homo *S* || **98** et²] *om.* *DOHI₃A₂* • est subiectus] subiectus est *L₃* • diuinae iustitiae] iustitiae diuinae *L₇S* • Et] sed *A₂* || **99** aliquid] aliquid *SGA₁I₁OHL₃L₄BM₃L₅*; *add.* animal *RG* • posset] potest *L₅* • sine] absque *DI₁OHI₃B* • ergo] *add.* in homine *K* || **100** rationalis] *add.* in homine *DI₁OHI₃B* • ratione] actione *L₅* • cuius] *add.* homo *DI₁OHL₄I₃BA₂*; *in marg.* *L₂A₁*; *add.* subiectus *A₁* • lucratur uirtutes] uirtutes lucratur *DA₁I₁OHI₃B* • et¹] ut *L₂*; uel *URCGKL₄A₂L₅*; siue *DI₁OHI₃B* • uitiorum] *add.* homo *URM₁CG* || **101** subiecta *etiam E*] subiectus *URM₁CDGKI₁I₂OHL₃I₃A₂am*; *om.* *A₁*; subiecta *cat.* • iudicio] officio *OH*

- [I.I.9] Si in homine | non est anima rationalis, non est creatus propter finem
 spiritualem | sed | corporalem, et omne illud quod considerat de fine spirituali
 est falsum, per quam falsitatem lucratur uirtutes et fugit uitia, et per ueritatem
 105 realem acquirit | uitia || et | fugit uirtutes, quod est impossibile et contra
 intelligibilitatem. Est ergo in homine anima rationalis, | cum qua se habet ad
 finem spiritualem. R4^f
U76^f B28^v
- [I.I.10] Si in homine non est | anima rationalis, suus intellectus est ex natura
 corporali, et sequitur quod homo intelligat per naturam, ueluti uidet uel audit
 110 per naturam, quod est impossibile et contra experientiam quam ex hoc
 habemus, quoniam plures homines uident et audiunt multa per naturam, quae
 non inte|lligunt. Immo intelligunt ipsa supra naturam, uelut miracula,
 creationem, resurrectionem et alia istis similia. Et homo | qui oculos tenet
 clausos | et nihil audit, intelligit seu intelligere potest. Est ergo intelligere |
 115 alterius naturae altioris illa corporis, et illam | appellamus animam rationalem. D105th I278^f I33^f
L469^f
S127^{vb}
L12^{vb}
O186^{va}
M34^v
L54^v A163th
L372th

102 homine] *add.* nam $S \bullet$ non est¹] *om.* $S \bullet$ est¹] esset $I_1BA_2 \bullet$ est²] esset $A_2 \bullet$ creatus] creata $L_5 \bullet$ propter] per A_1 || **103** considerat] *add.* homo L_5 || **104** est falsum] falsum est $URM_1CGKI_2L_3 \bullet$ est] esset $A_2 \bullet$ per quam] contra S ; *corr. ex.* contra *in marg.* L_1 ; ergo homo per considerationem et amorem rerum $A_2 \bullet$ lucratur] lucratur $L_5 \bullet$ fugit uitia] uitia fugit $DI_1I_3B \bullet$ ueritatem] uirtutem UC || **104-105** ueritatem realem] considerationem et amorem ueritatis realis A_2 || **105** realem] rationalem $CK \bullet$ acquirit] accipit $K \bullet$ uirtutes] uitia DOH || **106** in homine - rationalis] anima rationalis in homine $UM_1CKI_2L_3 \bullet$ se] *om.* $B \bullet$ se habet] habet se $A_2 \bullet$ spiritualem] [I.I.9] *rescriptus in marg.* A_1 ; *om.* B || **108** est] esset $G \bullet$ ex] in C ; de DOI_3 || **109** sequitur] sequatur $L_4 \bullet$ intelligat] intelligit $URCDI_1I_2OHL_3I_3B \bullet$ uidet] uidit OH || **110** quod] quae $C \bullet$ impossibile] inconueniens $OH \bullet$ experientiam] experientiam R || **110-111** ex hoc habemus] habemus et hoc D ; habemus ex hoc $A_1I_1OHI_3BL_5 \bullet$ ex hoc] *om.* M_3 || **111** quoniam] quam $S \bullet$ plures] multi $A_2 \bullet$ homines] *om.* $DA_1I_1OHI_3 \bullet$ uident] uidant $B \bullet$ multa] *om.* DKL_5 || **112** intelligunt¹] *add.* per naturam $A_2 \bullet$ Immo intelligunt] *om.* $M_3 \bullet$ ipsa] ea L_4 ; ipsas $L_5 \bullet$ supra] super $R \bullet$ naturam] *om.* M_1 || **113** creationem] *add.* et $DI_1OHI_3 \bullet$ creationem, resurrectionem] resurrectionem ascensionem $K \bullet$ alia] aliam $L_2 \bullet$ similia] similis $L_2 \bullet$ Et] idem A_2 || **113-114** oculos tenet clausos] tenet oculos clausos K || **114** nihil] non $M_3 \bullet$ intelligit] *om.* $OH \bullet$ seu] siue SL_3 || **114-115** intelligere alterius naturae altioris] substantia intellectualis alterius natura quae est anterior D ; substantia intellectualis alterius naturae quae est altior DI_1OHI_3B ; intelligere altioris naturae R ; intelligere naturae altioris K || **115** illa] ipsa OH ; quam natura A_2 ; natura $L_5 \bullet$ et illam] quam B ; *add.* naturam intellectus $A_2 \bullet$ rationalem] *add.* utrum anima est G

- Omnis quaestio quam intendimus facere de anima | erit de anima rationali. L23^{ra}
- [I.I.q1] Quaestio: Anima rationalis, | postquam est, potest non esse. I2^{va}
- Solutio: Anima est ut Deum amet et cognoscat, et ideo | secundum finem non G64th
habet a sua natura libertatem quod possit non esse, quoniam finis per quem | est M15^f
120 sustinet ipsam in esse. Sed propter hoc quia est de non esse secundum suam
essentiam naturalem potest | non esse, | sicut scyphus uini qui est in manu ut K72^{va} U76^v
bibatur, qui secundum finem non potest cadere in terram, sed in quantum est
ponderosus, si dimittetur, posset cadere in terram.
- [I.I.q2] | Quaestio: | Vtrum anima rationalis sit magis per sui | finem quam per C84^{va} H20^f L46^v
125 finem alterius.
- Solutio: Si anima rationalis erat magis propter | hoc | ut esset quam per amare O186^{vb} R4^v
Deum et cognoscere, esset nobilius suum esse quam actus quem haberet in
cognoscere Deum et amare, et quietem haberet in semetipsa et non in Deo,
quod est impossibile, quoniam | nulla || substantia, quae sit ex non esse, potest A22^v S128^{ra} I278^v

116 Omnis quaestio] omnem quaestionem L_2GL_4 • Omnis quaestio - rationali] *om.* I_1 • quam intendimus - rationali] quam faciemus de anima intendimus facere de anima rationali L_2L_4 • de anima¹] *om.* OHL_5 • erit] est M_3 • de²] *om.* S • rationali] *add.* Quaestiones minutae A_2a ; *inc.* prima quaestio A_1 || **117** Quaestio *etiam a*] *add.* utrum $EUM_1CDGKA_1I_1I_2OHL_3I_3M_3m$; *Questio cat.* • potest] possit EDI_1OHI_3 || **118** Solutio] sola OH • Anima] *add.* rationalis L_5 • Deum amet] amet Deum DI_1OHI_3 • et²] *om.* $DA_1I_1OHI_3$ • ideo] immo A_1 ; *add.* quia I_1 • non] nec K || **119** sua natura] natura sua G • quod] ut L_5 • per] propter $DA_1I_1OHI_3$ • est] *om.* G || **120** ipsam] eam A_2M_3 ; • propter hoc] *om.* A_2 • quia] *add.* non O ; *om.* S • suam] *om.* A_1 || **121** naturalem] et naturam A_2 || sicut] *om.* C || **122** qui] quae C ; *om.* A_2 • terram] terra U • sed] si A_1 || **122-123** est ponderosus] ponderosus est DI_1OHI_3 || **123** dimittetur] dimitteretur $UCKA_1I_1OHL_4I_3L_5$ • posset cadere] cadere posset $UM_1CSKSI_1I_2B$ • posset] possit DI_1 ; potest S || **124** Quaestio] utrum quaestio G ; quaeritur DI_1 • sit] erat U • per¹] propter $DI_1OHI_3A_2$ • sui] suum $L_2DI_1I_2OHL_3L_4I_3A_2M_3$ • finem] *add.* et suum esse DI_1 ; finem *in marg.* I_3 ; et esse OH • per²] propter $DI_1OHI_3A_2$ || **126** erat] esset $DKI_1I_2OHI_3A_2$; erit G • magis] esset D ; *om.* A_1OHI_3 • esset] *add.* magis R ; *add.* potius DI_1OHI_3 ; potius *add.* propter se *in marg.* I_3 • per] propter $URM_1CDGKI_1I_2OHI_3$ || **126-127** per amare Deum et cognoscere] ut amet Deum et cognoscat A_2 || **127** Deum et cognoscere] et cognoscere Deum DI_1OHI_3 • quam actus] actu L_2SL_4 ; *corr.* L_1 • quem] quoniam L_1 ; quod S • haberet] habet A_2 || **127-128** in cognoscere - haberet] *in marg. secunda manu* L_1 ; *om.* S || **128** cognoscere Deum et amare] cognoscendo Deum et amando A_2 • semetipsa] se ipsa A_2 • in²] *add.* amare R || **129** est] esset $L_1L_2RM_1CGI_1I_2L_5$; *és cat.* • nulla] mala C ; nullam G • substantia] substantiam G • ex] de *sup. lin.* L_2

130 in semetipsa simpliciter quietem habere. Est ergo anima rationalis principaliter
ratione finis diuini et non ratione suimet finis, sicut martellus, qui est propter
finem clauis et non per suum finem.

[I.I.q3] Quaestio: Vtrum sit necessarium Deo quod anima | sit.

D105^{va}

Solutio: Deus est ita perfectus in se ipso quod extra se non indiget aliquo, |
135 ueluti | sol, et multo melius, | qui est tantum plenus lumine quod non indiget
aliquo lumine quod sit extra se; | sed quia dignum est quod Deus suas
perfectiones ostendat secundum quod ipsa dignitas exigit, | est animae esse
necessarium ut illas dignitates attingat memorando, cognoscendo et amando,
sicut est necessarium quod corpora inferiora patiantur ut possint recipere
140 beneficium a sole, qui naturam habet seu proprietatem ut influat in inferioribus
uirtutes et | impressiones.

L₁3ra

E428^{vb} L₅5^r

M₃5^r

L₂3th

U77^r

[I.I.q4] | Quaestio: Vtrum Deus posset cre|are substantias corporales et quod
non creasset animas rationales.

L₄70^r O187^{ra}

130 semetipsa] *add.* potest A_1 • simpliciter quietem habere] quietem habere simpliciter UCS • simpliciter] *om.* L_5 • ergo] igitur K • principaliter] simpliciter UC || **131** suimet] *add.* ipsius S ; suimet finis] finis suimet $DA_1I_1OHI_3$ • martellus] malleus K • qui] *om.* K || **132** finem¹] *om.* S • clauis] clauis M_3 • per] propter $RSDKI_1I_2OHL_3I_3A_2$; *post ras.* L_2 • suum finem] finem suum R || **133** Quaestio] quaeritur $DOHI_3$ • anima] *add.* rationalis K || **134** Solutio] *om.* L_3 • extra] in OH ; extra L_5 ; *corr. sup. lin. I_3* • se²] *om.* L_1S • non] nichil OH • extra se non indiget] non indiget extra se M_3 || **135** ueluti] sicut A_2 • qui] quia DI_1OHI_3 ; *om.* A_2 • est tantum] tantum est C • tantum] tanto L_3 ; tam A_2 || **136** lumine] *om.* K • sit] est G • dignum] dignus M_1 ; *om.* S • quod²] ut L_4A_2 || **137** perfectiones] *om.* O • secundum] scilicet DI_1 ; sed OH ; *om.* M_1 • quod] secundum *in marg.* I_3 ; *om.* DI_1OHI_3 • ipsa dignitas] sua dignitas E ; ipsum dignum $L_1L_2SL_4$; ipsius dignitates DI_1 ; ipsius dignitas OHI_3A_2a ; quaelibet dignitas m ; aquella dignitat *cat.* || **137-138** exigit, est - dignitates] *om.* I_1 • est] *om.* $DSOHI_3$ • animae] animam DI_3 ; animas H || **138** necessarium] necessario $DOHI_3$ • attingat] attingit C • cognoscendo] intelligendo $DA_1I_1OHI_3$ || **139** est necessarium] est necessaria C ; necessarium est I_1OHI_3 • est] *om.* DA_2 • quod] *om.* A_2 • patiantur] pasciantur L_4 ; pati A_2 • possint] possunt DI_1 || **140** sole] solo OH • proprietatem] proprietats *sic* L_1 • ut] *om.* O • in] *om.* UC • inferioribus] inferiora A_2 || **142** Quaestio] quaeritur DI_1M_3 • posset] possit UM_1CGKI_2 ; potuisset EDI_1OHI_3 • creare] creasse $DOHI_3$ • et quod] si K • quod] *om.* UM_1S || **142-143** et quod non creasset] non creando A_2

- 145 | Solutio: Cum Deus sit totus perfectus et ipse sit concordantia | suarum rationum sine aliqua contrarietate, quae rationes | sunt sua bonitas, magnitudo, aeternitas, potestas, sapientia, uoluntas, uirtus, ueritas, gloria et finis, et aliae similes istis, non posset creare substantias corporales et quod non creasset | animas racionales, quia | non conuenirent in ipso suae rationes in creando illas substantias corporales, quoniam crearet ipsas | ad alterius finem et non ad finem sui, quod est | impossibile et contra hoc quod superius probauimus in quantum dicimus quod animam racionales oportet esse, ut per ipsam substantiae corporales attingant finem in Deo, per quem sunt, sicut rex qui iustus est, qui utendo | iustitia non potest esse contra finem illius.
- 155 [I.I.q5] Quaestio: Vtrum de | esse animae sequatur maior finis quam | de esse angeli.
- Solutio: Intensiue substantia angeli nobilior | est substantia animae, et hoc est quia angelus est ut ipse sit, et anima est ut homo sit, quare quoad istud ||

I₃^{3v} I₁^{2vb}M₁^{5v}A₁^{63va}L₃^{72va}K₇₂^bR₅^fG₆₄^{va}H₂₀^v S₁₂₈^{rb}I₂^{79f}M₃^{5v} L₅^{5v}

144 sit¹] *add.* in *D* *om.* *S* • sit totus] totus sit *M*₃ • sit²] *om.* *S* || **145** sine aliqua contrarietate] *om.* *A*₂ • aliqua] alia *M*₁ || **145-146** quae rationes - aeternitas] *om.* *S* • rationes] *om.* *A*₂ • magnitudo] *om.* *DA*₁*I*₁*OHI*₃ || **145-146** magnitudo, aeternitas - uoluntas] potestas uoluntas sapientia *I*₁ || **146** aeternitas] *in marg.* *L*₂; *om.* *L*₁*DA*₁*I*₁*OHI*₃ • sapientia] *add.* et *L*₁*L*₂*L*₄*M*₃*L*₅ • uoluntas] *om.* *D* • uirtus] *in marg.* *L*₄; *om.* *L*₁*L*₂*SA*₁ • ueritas] *add.* et *SDA*₁*OHL*₄*I*₃*L*₅; *om.* *C* • et¹] *om.* || **147** istis] illis *I*₁; *add.* et illa concordantia sit sine aliqua contrarietate *A*₂ • posset] potuisse *C*; possit *G* • et] *om.* *UC* • et quod non creasset] non creando *A*₂ || **148** quia] *add.* sic *A*₂ • non] nec *K* • conuenirent] concordarent *UC* • illas] alias *S* || **149** crearet] creasset *UC* • ipsas] eas *SG*; ipsos *M*₃ • ad] *om.* *D* • finem] *om.* *D* || **149-150** et non ad finem] *om.* *S* || **150** sui] suum *I*₂*L*₃; ipsius Dei *A*₂ • et] *add.* non *D* • hoc] haec *M*₃ • quod²] quibus *M*₃ • superius] *add.* ratione prima *A*₁ || **150-151** in quantum dicimus] scilicet *A*₂ || **151** dicimus] diximus *URCG*₃*L*₅ • animam racionales oportet] oportet animam racionales *DI*₁*OHI*₃*A*₂ • oportet] *om.* *D* || **152** attingant] attingunt *D*; *add.* suum *URM*₁*CGKI*₂*L*₃ • per] propter *URM*₁*GKI*₂*L*₃ • sicut] ut *A*₁ • rex] *om.* *URCGKI*₂*L*₃ || **153** est] est iustus *M*₃; *om.* *S* • qui] *om.* *L*₁*L*₂*M*₁*SDKA*₁*I*₁*OHL*₃*I*₃*A*₂*M*₃ • utendo] dum utitur *A*₂ • esse] *om.* *DOHI*₃ • illius] eius *OH*; ipsius *M*₃ • finem illius] intensiue *in marg.* *M*₁ || **154** animae] anima *D* • sequatur] sequitur *GM*₃ • maior] minor *URM*₁*CKL*₅ • de²] ex *L*₂*A*₁*L*₄*M*₃*L*₅; *om.* *C* || **154-155** esse angeli] *om.* *C* || **156** Intensiue] intrinsice *URM*₁*CGKI*₂*L*₃*N*; intensiua *OH*; ex intrinsice *corr. in marg.* *M*₁; intensament *cat.* • est] *om.* *S* • substantia] substantiis *M*₃ • et hoc est] *in marg.* *I*₃; *om.* *DI*₁*OH* • est] *om.* *I*₃ || **157** angelus] *add.* nobiliorem habet finem: quoniam *N* • ipse] ipsa *O* • et] sed *N*; *om.* *K* • anima] *add.* uero *K* • ut] *om.* *S* • quare] ideo *L*₄; *post ras.* *L*₂ • istud] illud *UM*₁*GKI*₂*L*₃; hoc *DA*₁*I*₁*OHI*₃

angelus nobiliorem finem habet quam animam. Sed extensius per animam
 sequitur maior finis | quam per angelum, nam per animam quietem habere
 160 possunt substantiae corp[orales, ut | praediximus, supposito quod angelus non
 esset, | sicut aurum, quod intensius est nobilius metallum ferro, sed quia ferrum
 | seruit pluribus rebus quam aurum, est finis ferri necessarius quam | finis auri.

O187thL₄70^v L₂3^{va}U77^vL₁3th D105^{vb}

[I.I.q6] Quaestio: Vtrum anima sit principalius per suam essentiam quam per suum finem.

165 Solutio: In quantum anima est de suis naturalibus principiis, est per essentiam, et in quantum finis suus est supra sua naturalia principia, scilicet Deus, in quo habet quietem, anima beata est magis per finem suum quam per suam essentiam, sicut camera, quae magis est propter finem habitandi | quam per suam essentiam, quia ante fuit in hominis intentione ac in suo desiderio
 170 habitatio quam camera, cum sit ita quod ipse maxime participet cum habitatione quam cum camera.

M₁6^f

158 finem habet] habet finem *URM₁GKI₂L₃N* • animam] anima *RD*; *add.* intensius *L₃* • Sed] *om.* *I₂* • extensius] intensius *I₂* || **159** sequitur] sequatur *L₄* • angelum] *add.* ut praediximus *UC* || **159-160** habere possunt] possunt habere *K* || **160** possunt] ponunt *M₁SA₁* • ut praediximus] *om.* *UC* • quod] quamvis *A₂* • angelus] angeli *URM₁CGKI₂L₃* • non] *om.* *I₁* || **161** esset] sunt *UCL₃*; sint *URGKM₁CI₂L₃N*; *add.* ut substantiae corporales per ipsam (ipsas *I₂L₃*; ipsos *GKR*) attingant suum finem *UM₁CGKI₂L₃*; *in marg.* *R* • quod] *add.* est¹ *L₁*; *om.* *SA₂* • intensius est nobilius] intensius nobilius est *K* • metallum] *om.* *URCL₃N* • ferro] quam ferrum *A₁* || **161-162** ferrum seruit pluribus rebus] rebus pluribus seruit ferrum *M₃* || **162** seruit] sunt *U* • rebus] *add.* magis *L₁L₂SA₁L₄* • est] et *OH* • finis ferri] ferrum et finis eius *DI₁OHI₃* • necessarius] magis necessarium *DI₁OHI₃A₂*; maior *L₁S*; nobilior *M₃*; *om.* *M₁* • quam] *om.* *M₁* • finis auri] sit aurum *D*; *om.* *M₁* || **163** Quaestio] quaeritur *DI₁* • principalius] principalior *S*; *om.* *M₁* || **163-164** per suam - finem] suum per finem quam per suam essentiam uel e contra *S* • per¹] propter *DI₁I₃A₂* • per²] propter *DI₃A₂*; *om.* *G* || **163-168** Quaestio: Vtrum - essentiam] *om.* *N* || **165** In quantum anima est] anima in quantum est *L₁*; anima est, in quantum *S* • naturalibus principiis] principis naturalibus *C* • est²] *add.* magis *DI₁OHI₃L₅*; *om.* *A₁M₃* • per] propter *A₂* • essentiam] *add.* suam *A₂* || **166** et] sed *DI₁OHI₃A₂* suus] *om.* *G* • sua] *om.* *M₁* • principia] *om.* *R* • in] omni *A₁*; cum *L₅* || **167** beata est magis] est magis beata *RM₁I₂L₃* • per¹] propter *DI₁I₂A₂* • suum] habitandi *DI₁* • per²] propter *DI₁A₂* • suam] *om.* *S* || **168-169** sicut camera - essentiam] *om.* *C* || **168** quae] qui *S* • magis est] est magis *DI₁OHI₃* • per] propter *DKI₂OHI₃A₂* || **169** suam essentiam] essentiam suam *I₂* • quia] quare *M₃* • ante] tamen *OH*; autem *M₃* • fuit] fiunt *OH* || **169-170** intentione ac - camera] *om.* *C* • ac] aut *I₂* || **170-171** cum sit - camera] *in marg.* *M₁*; *in marg.* alia manu *I₃*; *om.* *DI₁OH* • maxime] magis *A₂*; *add.* magis *G* • participet] participat *G*

[I.I.q7] Quaestio: Vtrum anima possit esse aeternalis, scilicet quod sit in duratione quae non habeat principium neque finem.

175 Solutio: Nulla anima potest habere posse infinitum, | quod, si haberet, aequalis
 esset posse diuino, quod est infinitum; quare, postquam posse animae non
 potest, secundum suam speciem, esse in se ipso | simpliciter infinitum, | non
 potest esse potentia ad infinitam durationem, | quae per ipsam possit esse
 infinita | sine principio et fine. Nam si esse posset, ualeret esse posse per|fectius
 | siue magis completum in alia specie quam | in sua, quod est impossibile, sicut
 180 est impossibile | quod bonitas habeat maius posse | in essendo | ratio boni
 secundum speciem durationis quam secundum se ipsam. Non potest ergo
 anima esse | aeternalis.

[I.I.q8] Quaestio: Vtrum sequatur aliquod inconueniens propter hoc | quia
 anima rationalis est.

185 Solutio: De nullo | producto a Deo potest sequi nullum inconueniens, et hoc est
 quoniam omne quod producit Deus, secundum finem producit, qui est perfectio

172 anima] *add.* scilicet I_3 • possit esse] sit $DA_1I_1OHL_5$; posset A_2 ; esse *in marg.* I_3 • quod sit] *om.* A_2 || **173** habeat] habet SI_2L_3 || **174** potest] posset I_2 || **175** esset posse] posse esset C • posse] posse a ; potestatem Em ; poder *cat.* • quare] quia $UM_1CI_2A_2$ • postquam posse animae] posse animae postquam K ; anima posse S || **176** ipso L_4] ipsa *alii codd. et Eam*; si matex *cat.* • infinitum] infinita EA_2am ; *add.* etiam eadem potestas A_2 || **177** esse] habere DI_1OHI_3 • potentia] potentiam DI_3 • quae] quod L_1SA_1 ; quia DI_1OHI_3 • per] propter A_1OH • ipsam] illam E ; per potestatem animae a ; *add.* durationem DI_1OHI_3 ; potestatem anima A_2 ; per ell *cat.* • possit] potest $URCGKI_2L_3$; posset DI_1OHI_3 ; non possit A_1 || **178** et] *add.* sine $URM_1CSDI_2L_3M_3$ • fine] natura M_3 • Nam] tunc potestas animae A_2 ; *om.* M_3 • esse¹] *om.* OH • ualeret esse] posset E ; posset naturaliter esse $UCDKI_1I_2L_3I_3$; posset ualere esse RM_1G ; ualerat esse S ; naturaliter haberet OH ; posset esse A_2 ; poria ésser *cat.* • esse²] habere DI_1I_3 • perfectius] perfectus O ; perfectior A_2 || **179** siue] sine OH • magis completum] magis perfectam E ; maius complementum $URM_1CDA_1GKI_1I_2OHI_3$; maius ad complementum G ; magis completa A_2a ; magis perfectam m ; pus complit *cat.* • specie] propter C ; *add.* sed durationis A_2 || **179-180** sicut est impossibile] *om.* RM_1 || **180** est impossibile] impossibile est $SOHI_3$ • est] *om.* D • bonitas] *add.* quod L_1 ; qui S ; quia I_2 • habeat] debeat G ; habet L_3 • maius] magis S ; *add.* est L_3 • maius posse] maiorem potestatem A_2 • in essendo] ad essendum A_2 • essendo] esse L_4 • ratio] ratione $URCGI_1L_5$; rationi L_1S || **181** speciem durationis] durationis speciem L_5 • Non] nec C • potest ergo] ergo potest A_2 || **181-182** ergo anima esse] ergo esse anima UR ; esse ergo anima CL_5 || **182** anima] *add.* rationalis G • anima esse] esse anima A_2 • esse] est G • aeternalis] *add.* et caetera D || **183** Quaestio] quaeritur DI_1 • sequatur] sequitur $URCGI_2$ • aliquod] aliquando R ; aliquid C • quia] quod $DI_1I_2OL_3I_3$ || **183-185** inconueniens propter - nullum] *in marg.* M_1 || **185** nullo] aliquo L_2L_4 ; aliquod $CDI_2L_3A_2$; nulla S ; ullum GKM_3 • producto] producta S • a Deo] *om.* DI_1OHI_3 ; *add.* non *in marg.* L_4 • nullum] aliquod $DOHI_3$ • est] ideo DI_1OHI_3 ; *add.* quando S || **186** producit Deus] Deus producit SL_3 ; produxit Deus A_2 • producit²] *om.* L_3 • qui] quia UC

190 illius productionis. Et quia Deus | producit animam, non potest | sequi ex eius
 esse aliquod inconueniens; sed hoc unde ex ipsa aliquando sequitur
 inconueniens est propter hoc quia illud esse est peruersum contra finem quare
 est, sicut homo, de cuius esse sequitur inconueniens si amator est mali et odit
 bonum, cum sit ita quod ipse creatus sit ut bonum agat et non malum. H21^r G64^{vb}

[I.I.q9] Quaestio: Vtrum de praesentia animae sequatur maior perfectio quam
 imperfec|tio | de sua absentia, supposito quod esset in priuatione. L₇3va O187^{vb}

195 Solutio: Esse et perfectio conueniunt, | et imperfectio | et priuatio, et quoniam D106^{ra} M₁6^v
 habitus sunt de maiori positionis quam priuationes, sequitur ex ipsis magis de
 perfectione propter | ens positium, quod est anima, quam imperfectio de L₄71^v
 priuatione illius entis, sicut de anima beata, ex qua sequitur maior perfectio
 quam imperfectio animae damnatae.

187 Et quia] quod *UC* • animam] *add.* et *L₁SA₁HI₃* || **187-188** non potest - unde *etiam a*] nullum inconueniens ex esse animae sequitur potest sed hoc de quo *E*; et *DI₃*; non potest sequi inconueniens de esse anima; sed hoc, de quo *m*; *post. ras. in marg. L₂*; *om. L₁SA₁I₁OH*; nos pot seguir inconvenient del ésser de la ànima; mas d'açò on *cat.* • sequi] sequitur *L₂* • eius] ipsius *L₄* || **188-190** inconueniens, sed - sequitur] *om. I₂* || **188** sed] secundum *K* • sed hoc] *om. M₃* • hoc unde] quod *A₂* • unde] non *G*; si autem *K*; *add.* si *M₁C* • aliquando] aliquod *UGL₃L₅*; aliquid *RK*; *om. M₁* • aliquando sequitur] sequitur aliquando *DI₁OHI₃* • sequitur] sequatur *L₄A₂*; *add.* aliquod *RA₁I₁I₃*; *om. M₁* || **189** est¹] *om. A₂* • est propter hoc quia] hoc est quia propter *K* • hoc] *add.* contingit *A₂* • illud] istud *UK* • est²] *om. I₁*; aliquod *DOHI₃* • peruersum] *add.* et *DI₁OI₃*; quare] qui *K*; quia *L₅* || **190** sequitur] sequatur *L₄* • si] in *A₂* || **191** sit ita] ita sit *L₁SL₅* • ipse] *om. DOHI₃* • sit²] est *DI₁I₃* • bonum agat] agat bonum *UCS* || **192** Quaestio] quaeritur *I₁* • de] *om. UC* • sequatur] sequitur *L₁L₂* • perfectio] *add.* et quam sequeretur *A₂* || **194** priuatio] *add.* conueniunt *G*; *add.* etiam conueniunt *L₅* || **194-195** et quoniam - priuationes] non ideo *A₂* • et quoniam] *om. C* || **195** habitus] *add.* priuationis *D* • de maiori positionis - priuationes] de maiori positione quam priuationes *Em*; sunt maiores positionis quam priuationis *L₁L₂RM₁A₁L₄*; maioris positionis quam priuationes *SG*; positionis sunt maiores quam priuationis *I₁OHI₃L₅*; maioris positionis quam priuationis *UCK*; priuationis sunt maiores quam priuationes *D*; maioris positiones perfectionis quam priuationis maiores *I₂*; maiores perfectiones quam positionis *M₃*; alicuius positionis et priuatio non *a*; de major posició que les privacions *cat.* • sequitur] sequatur *L₄* • ex] *add.* se *I₂* • magis] maior *UC* || **195-196** de perfectione] perfectio de factione *UC*; perfectionis *A₂* || **196** propter] de *C* • ens] eius *G* • positium *etiam Eam*] *add.* per *URM₁CDGKA₁I₁I₂OHL₃L₄I₃L₅*; positium (qui és ànima) *cat.* • imperfectio] perfectio *K*; imperfectionis *A₂* || **197** illius entis] eius *A₂* • de] ex *A₂* • ex qua] *om. A₂* || **198** animae damnatae] de anima damnata *L₂L₄*; ex anima damnata *DI₁OHI₃A₂*

- [I.I.q10] Quaestio: Vtrum aliqua anima possit optare priuationem | sui esse. *L₅6^v*
- 200 Solutio: Maiorem actum habet anima in amando quam in odiendo, et hoc est
 quoniam | amare est nobilior actus quam odire, et per hoc anima ordinata et non *U78^v*
 peruersa | non potest odire suum esse. Sed anima peruersa, quae | est contra *E429^{ra} C84^{vb}*
 finem sui | esse, || potest magis odire | quam diligere, | quia si non posset, non *I₁3rb L₂4ra S128^{vb}*
 essent sui actus contrarii actibus animae ordinatae. Potest ergo ipsa anima *M₃6^v R6^f*
- 205 peruersa odire suum esse, sicut homo qui tantum furiosus est quod occidit se
 ipsum, et uerberat et uituperat.

199 Quaestio] quaeritur I_1M_3 • possit] potest S ; posset K || **200** habet] habeat S || **200-201** et hoc est quoniam] quia DKI_1 || **201** per] propter $L_2SDI_1OHL_4I_3A_2$ • ordinata] bona L_5 || **202** non] *om.* C • non potest - peruersa] *om.* M_3 • esse] scilicet C • peruersa²] *om.* $SDI_1I_2OHL_3I_3$ • contra] *om.* D || **203** sui] suum GA_1 • quia] si I_1 • posset] potest S ; possent DI_1 || **204** essent] esset L_1L_2 • contrarii] contra O • actibus] actus OH ; *om.* L_5 • ipsa] *om.* $CSGO$ || **205** occidit] odit C || **205-206** occidit se ipsum] se ipsum occidit DKI_1OHI_3 ; est tantum furiosus I_2 ; se occidit ipsum M_3 || **206** et²] atque S • uituperat] *add.* sicut fecit Iudas M_3

[I.II] | DE SECVNDA SPECIE PRIMAE PARTIS

K73^{rb}

[I.II] Quaeritur utrum anima rationalis sit a creante uel a generante. Decem rationibus intendimus probare animam rationalem | esse a creante et non a generante, uidelicet quod sit creata uel non generata, quarum decem rationum
5 prima est haec:

O188^{ra}

[I.II.1] | Anima est libera secundum suam naturam, et istud eminet in Martini uoluntate siue alterius, quoniam alter homo non potest urgere Martini | uoluntatem quod non diligit quod diligere uult, nec ipsius intellectum potest cogere quod non intelligat quod uoluntas uult intelligere. Et hoc idem est de
10 memoria, quam alter homo non potest cogere quod non memoret quod uoluntas appetit. Est ergo manifestum quod anima est libera in suis potentiis simplicibus.

L472^r I280^rL373^{ra}M17^r

| Est ergo creata et non generata, nam, si esset generata, non esset libera in suis simplicibus potentiis, quoniam || naturaliter se haberet ad obiecta quae |
15 attingeret, et non libere, uelut sensitua, quae ad obiecta naturaliter se habet quae attingunt | sui particulares sensus, | sicut oculi, qui naturaliter attingunt | colorem, et aures sonum, et sic de aliis sensibus. Et hoc est quia est generata, et sumit | naturam a suis parentibus, a quibus nascitur siue procedit.

H21^vU79^r A164^{ra} L57^rL13^{vb} G65^{ra} I34^vD106^{rb}

1 DE SECVNDA - PARTIS] de secunda specie regulae utrum A_2 ; *add.* quae est utrum anima rationalis fit a creante uel a generante L_3 ; articulus secundus. De secunda specie primae partis, utrum sit a generante uel a creante L_5 ; *om.* A_1H || **2** creante uel a generante] generante uel a creante $L_5 \cdot$ uel] an A_2 || **3** intendimus probare] probare intendimus $L_1SA_1 \cdot$ rationalem] rationale M_1 || **4** uidelicet] scilicet $A_2 \cdot$ uel] et $M_1CSGA_1I_1I_2HL_3L_4A_2L_5 \cdot$ decem] *om.* R || **5** est haec] haec est L_1SG ; est ista DI_1OHI_3 || **6** est libera] libera est $K \cdot$ est] *add.* substantia $L_4 \cdot$ istud] illud $M_1DKI_1I_2OHL_3I_3$; hoc $A_2 \cdot$ eminet] patet $A_2 \cdot$ Martini] Martinus A_1 || **6-7** Martini uoluntate] uoluntate Raymundi A_2 || **7** siue] seu I_1HI_3 ; uel $A_2L_5 \cdot$ quoniam] quam A_2 || **7-8** Martini uoluntatem] *om.* A_2 || **8** uoluntatem] uoluntate $M_1S \cdot$ quod non] quin A_2 ; ut non $L_5 \cdot$ diligit] diligit $G \cdot$ intellectum] intellectus $RCGK$ || **9** cogere] cogi $K \cdot$ quod¹] ut L_5 ; *add.* ipsius $OH \cdot$ quod non] quin $A_2 \cdot$ uult] nolunt $M_1 \cdot$ intelligere] intellectum intelligere A_2 || **9-10** est de memoria] de memoria est O || **10** quod¹] ut $L_5 \cdot$ memoret] memorat G || **11-12** Est ergo - simplicibus] *om.* A_2 || **11-12** potentiis simplicibus] simplicibus potentiis $L_1L_2SA_1L_4M_3L_5$ || **13** generata] *corr. ex* creata $M_1 \cdot$ nam] *om.* $G \cdot$ in] *om.* K || **14** simplicibus potentiis] potentiis simplicibus $GOH \cdot$ haberet] haberent $L_2M_3 \cdot$ ad] *sup. lin.* M_1 || **14-15** ad obiecta - libere] et non libere ad obiecta quae attingeret A_2 || **15** attingeret] attinget DI_1 ; attingerent $M_3 \cdot$ libere] libera $L_1 \cdot$ quae] *add.* libere $SDGI_1OHI_3 \cdot$ ad obiecta - habet] naturaliter ad obiecta se habent A_1 || **16** sui] suae C || **16** sui particulares - attingunt] *in marg.* L_2 ; *om.* $L_4 \cdot$ naturaliter] naturale A_1 || **17** colorem] coloratum $A_1 \cdot$ et¹] *om.* $L_4 \cdot$ aliis] singulis $OH \cdot$ sensibus] *om.* $UM_1C \cdot$ Et hoc - generata] et ideo est hoc generata est L_1 ; et ideo est haec generata $L_2URM_3L_4$; et ideo ex hoc generata est SA_1 ; et ideo est ipsa generata DI_1OHI_3 ; et ideo ipsa est generata I_1OHI_3 ; et ideo est sensitua generata A_2a ; *add.* scilicet sensitua M_3 ; et hoc est ideo, quia est generata m ; e açð és per ço car és engendrada *cat.* || **18** sumit] sumitur $L_1 \cdot$ naturam] *om.* $L_3 \cdot$ siue] et UC

- [I.II.2] | Si anima esset generata, nasceretur | ex corruptione et se|nesceret, *M₃^r L₂^{4th} O188th*
 20 quoniam nullum generatum | in istis inferioribus potest nasci nec esse | sine *S129^{ra} A₂^v*
 corruptione illorum ex quibus est; sed anima rationalis non senescit nec propter
 corporis senectutem est uetus, et hoc relucet | seu apparet | in homine sapienti *R6^v L₄72^v*
 qui senex est, qui scientior est quam quando erat iuuenis. Non est ergo generata
 anima illius sapientis, sed creata.
- 25 [I.II.3] Si anima esset generata et non creata, in hoc mundo finem suum
 haberet, | uelut sensitua, quae finem suum habet in sentire, et uegetatiua in *I₁3va*
 uegetare. Sed anima rationalis non habet suum finem in hoc mundo, quoniam
 mundus iste non potest ipsam adimplere, quia | semper magis uult optare, *K73^{va}*
 intelligere et memorare hoc quod diligit et intelligit et memorat uel aliud quam
 30 sensus | obiectum quod sentit, sicut homo qui saturus est comedere et non *I₂80^v*
 appetit amplius comedere in illa hora; et hoc idem est de uoce de qua est
 saturus, quia non plus appetit audire. | Et hoc est quia sensitua habet parentes *U79^v*
 qui sibi dant certos terminos sentiendi et terminatas potentias. Et hoc idem | *L₅7^v*
 facerent primi parentis animae rationalis | si generata esset, | quae quiesceret in *O188^{va} M₁7^v*
 35 terminis et in potentiis, quos et quas primi parentes sibi darent, et ita sufficeret

19 ex corruptione] et corruperetur *DI₁OHI₃*; *add.* et corrumperetur *in marg.* *I₂* || **20** quoniam] quia *K* • inferioribus] *add.* naturaliter *A₂* • nec] et *CDOHI₃* || **21** est] *om.* *SI₂L₃* • sed] *om.* *L₅* || **22** relucet] lucet *UC*; *om.* *G* • seu] siue *UM₁CDKI₁I₂OHL₃I₃*; *om.* *GA₂* • apparet] appropet *A₁* sapienti] sapiente *UCSG* || **23** senex est] est senex *K* • qui²] et *M₁DI₁I₂OHL₃I₃*; *add.* quando *A₂* • scientior] magis sciens *L₅* • quando] *add.* est *R* • erat iuuenis] iuuenis erat *R* • est ergo] ergo est *M₃* || **25** finem suum] suum finem *A₂*; finem *L₅* || **26** uelut] ueluti *A₁*; uel ut *R* • suum finem] finem suum *A₂* • habet] haberet *L₃* || **27** anima rationalis] rationalis anima *I₂OHL₃I₃*; rationalis *M₁* • finem suum] suum finem *L₁RSKA₁L₅*; finem *G* || **28** iste] *om.* *M₁DI₁I₂OHL₃I₃L₅* • mundus iste] iste mundus *K* • ipsam] ipsum *L₁DI₁*; eam *S* || quia] sed *C* • magis uult] uult magis *M₁CDKI₁I₂OHL₃I₃* • uult] *om.* *M₃* || **28-29** optare, intelligere] intelligere optare *OH*; *add.* et *C*; *add.* hoc *O* • optare] amare *A₂* || **29** et¹] *om.* *OH* • memorare] memorari *UDCI₁*; *om.* *OH* • hoc etiam *m*] id *E*; *om.* *L₁L₂SA₁OL₄a*; ço *cat.* • diligit et intelligit] intelligit et diligit *CKA₁*; intelligit, diligit *L₅* • et²] *om.* *UCSDI₁OHL₃I₃A₂* || **29-30** uel aliud - sentit] et sensus implere aliquando *A₂* || **29-30** quam sensus obiectum] obiectum quam sensus *I₂L₃* || **30** quod] *om.* *I₂L₃* • qui] *om.* *M₁* • saturus] satur *CL₃*; saturatus *A₁H* • et] *om.* *I₁OHI₃* || **31** amplius] amplium *D* • in etiam *Em*] *om.* *L₁L₂SL₄A₂a*; en *cat.* • hora] *add.* et *L₂* • est¹] *sup. lin.* *I₂* || **31-32** est saturus] satiatur *A₂* || **32** saturus] saturata *A₁*; saturatus *O* || quia¹] qui *S*; et *L₅* • plus] amplius *A₁* || **33** sibi] *om.* *S* • certos terminos] terminos certos *L₁SA₁M₃L₅*; terminos *A₂* • et terminatas potentias] *om.* *K* • et¹] *om.* *K* || **34** facerent] fecerunt *M₁* • primi] *om.* *A₂* • rationalis] rationali *L₂(post ras.)URM₁OHM₃* • si] *add.* ipsa *OH* • esset] *add.* quia *G* • quae] qui *GL₅*; quia tum *A₂*; *om.* *DI₁* • quiesceret] quiescerat *M₁* || **35** in] *om.* *RKHL₃* • primi] sui *A₂* • darent] dedissent *A₂*

sibi unum mundi ad amandum, intelligendum et memorandum,
quem|admodum sensui sufficit unum sensibile obiectum. Est ergo probatum
animam esse a creante | et non a generante.

L₂4^{va}H22^r

[I.II.4] Si anima esset generata et non creata, omnia opera sua naturalia essent
40 et nullum opus morale | posset habere, uidelicet iustitiam, prudentiam | et sic de
aliis uirtutibus, quae non | acquiruntur secundum cursum naturalem. | Nam si
acquirerentur secundum | cursum naturalem, pater generaret filium sic cum
iustitia, prudentia, sicut cum colore et ore, et essent omnes homines sapientes
et iusti, quod est impossibile secundum experientiam, quoniam multi sunt |
45 homines qui non sunt iusti neque sapientes. Non est ergo anima rationalis a
generante, sed a creante.

L₄73^r L₃73thL₁4^{ta} S129thM₃7^vD106^{va}

[I.II.5] Si anima esset | per generationem et non per creationem, esset cum
successione et motu, et esset substantia corporalis, quoniam | omnem
substantiam in qua est successio et motus oportet | esse corporalem, et nos
50 probauimus animam rationalem spiritualem esse substantiam. Est ergo anima
per creationem et non per generationem.

G65thA₁64thO188^{vb}

36 unum mundi] unum ens de mundo *E*; unum mundum *L*₂*URGKA*₁*I*₂; unus mundus
*CDI*₁*L*₄*I*₃*M*₃; mundus *OH*; iste mundo *A*₂; unum amabile *L*₅; iste mundus *a*; unum in mundo *m*;
una cosa del món *cat.* • amandum] *add.* et *OH* || 37 quemadmodum] quodadmodum *D*;
quamadmodum *O*; quem ad *M*₁ • sensui] secundum *D*; sensitiui *M*₃; sensitiuae *L*₅ • Est ergo]
ergo est *S* • animam] *add.* rationalem *UCI*₁*OHL*₃*I*₃ • et] *om.* *KA*₂ || 39 creata] a creante *G* •
naturalia essent] essent naturalia *URM*₁*CDGKI*₁*I*₂*OHL*₃*I*₃ || 40 opus morale] morale opus *I*₂ •
posset] potest *S* • uidelicet] scilicet *A*₂ • iustitiam] *add.* et *OH* || 41 aliis] singulis *OH* •
acquiruntur] acquirantur *SA*₁ || 41-42 Nam si - naturalem] *om.* *DG* || 42 acquirerentur]
acquiruntur *A*₂ • cursum naturalem] naturalem cursum *L*₁ • generaret] *add.* sic *OH* || sic] ita
*L*₁*SA*₂; *om.* *OH* || 43 iustitia] *add.* et *L*₁*L*₂*A*₁*I*₂*L*₄*A*₂*M*₃*L*₅; *om.* *DI*₁*OHI*₃ • iustitia, prudentia]
prudentia iustitia *CS* • sicut] sic *L*₃ • colore] calore *C* • ore] conieci ex textu *cat.*; os *EL*₁*Sm*; aliis
*URM*₁*CGKI*₂*L*₃; aliis accidentibus *DI*₁*OHI*₃; osse *L*₄*A*₂*M*₃*L*₅*a*; osse *post. ras.* *L*₂; *om.* *A*₁; boca
cat. • omnes] omnis *A*₁ || 44-45 et iusti - sapientes] in marg. *I*₂ || 44 impossibile] falsum *A*₂ •
quoniam] quia *GK* • sunt] *om.* *M*₃ || 45 neque] nec *L*₂*A*₁*I*₁*OHL*₄*I*₃*A*₂ • sapientes] sapiens *C* || est]
om. *UOA*₂ || 47 et non per creationem] *om.* *C* || 48-151(I.II.q6) esset substantia - quantum] *om.*
R || 48 substantia] *add.* et *M*₁ • quoniam] quia *G* || 49 qua] quo *OH* • et²] *add.* tamen *A*₂; *om.*
*L*₂*L*₄ • corporalem] corporales *C* || 50 spiritualem esse substantiam] esse spiritualem
substantiam *SKA*₂ • anima] *om.* *GI*₂*OHL*₃*I*₃*L*₅ || 51 creationem] creator *M*₁

- [I.II.6] || Si anima generata esset, hoc esset per diuisionem partium et per partium transmutationem | specierum ueterum in iuuenibus, ueluti de pane a quo generatur caro dimittentibus partibus panis speciem panis et sumendo sustentationem in alia specie, et species panis subiectum non habet in quo possit remanere. | Vnde secundum hoc sequeretur quod partes spirituales | possent dimittere | alteras species et sumere alias per diuisionem partium in partes, | quod est impossibile. Est ergo anima rationalis per creationem.
- [I.II.7] Si anima rationalis esset per generationem, haberet parentes et naturaliter non odiret aliquem de suis parentibus, | nec diligeret plus alium quam suos parentes, et de hoc uidemus oppositum, quia plures non diligunt suum patrem et diligunt alium. Non est ergo anima generata sed creata.
- [I.II.8] Si anima esset generata, plus diligeret suas perfectiones semper quam perfectiones corporis, sicut sensitua, quae habet maiorem | appetitum ad sentiendum quam | ad uegetandum. | Et quoniam | plures animae diligunt magis perfectionem | corporis cum quo coniunctae sunt quam suam perfectionem, uelut homo qui plus diligit comedere et bibere et uidere placitas figuras quam iustum memorare, intelligere et amare, non | est ergo | anima generata.

52 generata esset] esset generata $A_2 \cdot$ hoc] homo $L_5 \cdot$ partium] *om.* $KA_2L_5 \cdot$ per²] *om.* L_2GL_4 || **53** transmutationem] transmutam $SK \cdot$ ueterum] uenientium $UM_1CDGKI_1I_2OHL_3I_3$; nouas A_2 ; ueyilles *cat.* • iuuenibus] *add.* speciebus M_3L_5 ; *sup. lin.* $L_2 \cdot$ ueluti] sicut A_2 ; *om.* $I_1 \cdot$ a] de $DKOH$ || **54** dimittentibus partibus *Eam*] dimittendo partes *alii codd.* • partibus] *om.* $L_5 \cdot$ panis speciem] speciem panis E ; speciei M_1 ; *om.* UCA_1 ; la spècia del pa *cat.* • sumendo] sumentibus A_2 || **55** sustentationem] sustentatiam A_1 ; substantiam $M_3 \cdot$ et] *add.* tamen $A_2 \cdot$ subiectum] *om.* A_1 || **56** possit] posset $L_3 \cdot$ secundum] *in marg.* $I_3 \cdot$ secundum hoc] si sic esset de anima rationali $A_2 \cdot$ sequeretur] sequitur S || **57** possent] possint $UM_1KI_2L_3M_3 \cdot$ possent dimittere] dimittere possent $A_2 \cdot$ alteras] quasdam $A_2 \cdot$ species] partes $L_1S \cdot$ diuisionem] diuisiones M_3 || **58** est impossibile] impossibile est M_3 || **60** aliquem] aliquid $D \cdot$ diligeret] diligerunt M_1 || **61** et] *add.* tamen A_2 ; *om.* $M_3 \cdot$ plures] multi A_2 || **62** suum patrem - alium] patres suos et alium amant $K \cdot$ ergo] igitur C || **63** plus diligeret] diligenter S ; per $L_3 \cdot$ suas perfectiones] perfectiones suas $L_4 \cdot$ semper] *om.* DI_1OI_3 || **64** perfectiones] perfectionis $D \cdot$ corporis] corporalis $A_2 \cdot$ sicut] sic $M_1 \cdot$ habet maiorem appetitum] maiorem habet appetitum L_1L_2S ; maiorem appetitum habet $L_2A_1L_4A_2M_3L_5$ || **65** plures] multae A_2 || **65-66** diligunt magis perfectionem] magis diligunt perfectionem (perfectiones DI_1OHI_3) $UM_1CDGKI_1I_2OHL_3I_3$ || **66** coniunctae sunt] sunt coniunctae $I_2 \cdot$ suam] propriam A_2 || **67** uelut] sicut $A_2 \cdot$ homo] *sup. lin.* $I_2 \cdot$ diligit] *add.* perfectionem corporis quam animae $UC \cdot$ comedere et bibere] bibere et comedere $K \cdot$ et²] *om.* $SL_2L_4 \cdot$ et uidere] *om.* O || **68** iustum] iustitiam $CDI_1OHI_3 \cdot$ intelligere] intelligendo $OH \cdot$ non est ergo anima] ideo anima non est $A_2 \cdot$ generata] *add.* et C

- [I.II.9] Si anima esset generata, uiuere non posset per suas perfectiones
 70 interius, absque nutrimento exteriori aliarum partium non secum coniunctarum,
 sicut sensitiua hominis, quae uiuere non potest absque comestione et potu
 uenientibus exterius, et ex ipsis | sumit nutrimentum et | sustentationem, et hoc *D106^{vb} L3^{8v}*
 sit quia generata | est. Moriretur ergo anima, si generata esset, aut oporteret *A2^{4r}*
 ipsam | uiuere ex aliis partibus corruptibilis priuatis, transmutando ipsas in *L2^{5ra}*
 75 suam speciem spiritualem. Et, si moriretur, | non posset | redire in suum *L4^{74r} L3^{73va}*
 numerum, nam partes spirituales priuatae non habent ubi | sint sustentatae. *M1^{8v}*
 Et, si anima moriretur, non remuneraretur sibi bonum quod fecisset nec
 puniretur propter malum post obitum suum, quoniam nihil esset, et esset Deus
 iniustus | in hac uita multis animabus quae in hac uita patiuntur multas *I4^{ra}*
 80 aduersitates et ipsae sunt iustae. Et Deus, si uoluisset ipsam reuerti | post eius *O189^{rb} G65^{va}*
 mortem, | non posset in eodem numero, nam creatio esset eiusdem substantiae *I2^{81v}*
 bis, quod est impossibile. Non moritur ergo anima rationalis et uiuit | per suam *A1^{64va}*
 uitam, quae est una suarum partium simplicium; uita spiritualis quae non
 conuertit partes corporales in speciem spiritualem, quae uiuit ita per | suam *K74^{ra}*
 85 uitam sicut amat | per suam uoluntatem. *S129^{vb}*

69 Si] *om. post ras. I2 • posset] potest S || 70 aliarum] illarum L2L4 || 71 sicut] om. C || 72 uenientibus] uehementibus A1; uiuentibus O • exterius] foris A2 • et] scilicet O || 73 sit] fit D • est] add. et D • Moriretur] memoretur S • si generata] figurata M1 • aut] et L1S; *sup. lin. L2L4 • oporteret] oportet UM1COH || 74 corruptibilis etiam E] spiritualibus L1L2SA1L4A2a; corruptibilibus Hm; corrompables cat. || 75 posset] potest S || 76 priuatae] om. S cat. • sint] sunt L1L2SA1L4 • sustentatae] sustentare L1 || 77 Et] ac I1 || 77-78 non remuneraretur - suum] post obitum suum non remuneraretur propter bonum quod fecit nec puniretur propter malum A2 • remuneraretur] remuneratur S • fecisset] fecit L2M1CDGKI1I2OHL3I3M3L5 || 78 post] prius M3 • quoniam] quia K || 79 iniustus] add. et I2 • animabus] add. in istis A2 • quae] qui A2L5 • in hac² - patiuntur] patiuntur in hac uita UM1CDGKI1I2OHL3I3 || 80 et ipsae sunt iustae] propter Deum et iustitiam A2 • uoluisset] uellet A2 • ipsam] ipsas M1CKL3A2; eas DI1OHI3 • reuerti] reducere A2 || 80-81 eius mortem] mortem suam E; earum mortem L1L2SA1L4A2a; mortem eius UC; sa mort cat. • eius] om. K || 81 eodem] eorum L1A1; earum S • esset eiusdem substantiae] eiusdem substantiae esset L5 • eiusdem] om. L4 || 82 moritur] mori L5 • et] sed UC DKI1I2OHL3I3a; si A2 || 83 quae¹] qui A2 • est una] una est C • uita] uitae DI1I2OHL3I3M3; et est m; *om. EL1L2SA1L4A2L5a; uita cat. • spiritualis] spirituali U; spirituales A1; spiritualium L4; om. L5 • quae²] qui A2 • speciem] om. O || 84 quae] et A2 || 85 uitam] speciem M1 • suam etiam Eam] om. L1L2S; sa cat.***

- [I.II.10] Si anima, quae est substantia spiritualis, esset generata, esset substantia | spiritualis de substantia spirituali, uelut substantia corporalis *M₃8^v*
 Martini, quae est ex | substantia corporali sui patris, et substantia clauis, quae ex *U81^f*
 substantia ferri, et esset substantia generantis corruptibilis cum uoluntate, sicut
 90 substantia corporis, quae est corruptibilis cum quattuor generalibus
 qualitatibus, scilicet calore et caetera, | et hoc est impossibile, quod uoluntas *I₃5^v*
 generantis uelit aliquam suarum partium in priuatione | esse, quoniam uellet *L₄74^v*
 naturaliter contra suam | essentiam, quod est impossibile. *L₅9^f*
- [I.II.q1] | Quaestio: Quaeritur utrum Deus creauerit | animam cum motu. *L₂5rb H23^f*
- 95 Solutio: Probauimus quod anima est et quod est ens spirituale, et motus non
 pertinet nisi substan|tiae corpora|li quae in motu sit, occupans unum locum et *O189^{va} L₄4va*
 postea alium. Quare in creatione substantiae spiritualis non est necessarius
 motus, sicut homo, cui non est necessarius motus quando uult memorare,
 intelligere et amare aliquod obiectum; quare, quando uult Deus creare animam,
 100 | uult quod anima quae non erat sit, absque motu de non esse ad esse, sed esse *M₇9^f*
 creatum est | statim quando uult ipse creator. *D107^{ra}*

86-87 substantia^{1,2,3}] scriba *A₂* | **87** uelut] sicut *M₃* • substantia] uita *G* || **88** quae] qui *A₂* • substantia^{1,2}] scriba *A₂* • corporali] corporalis *A₁COH* • sui patris] patris sui *KL₄* • quae²] *add.* est *UCSL₄*; *om.* *A₂* • substantia¹] *add.* generalis *M₁G* || **89** generantis] *add.* et *M₁* || **90** quae] qui *A₂* • corruptibilis] incorruptibilis *I₂* • cum] ex *SK*; *om.* *I₁* • quattuor] *add.* elementis et cum quattuor *A₂*; *om.* *M₁* • generalibus] *om.* *DI₁I₂OHL₃I₃* || **91** calore] calor *M₁*; colore *SOH*; *add.* frigitate siccitate *in marg.* *G* • et hoc] quod *URM₁CGKI₁I₂OHI₃*; quae *D* || **92** generantis] *om.* *G* • uellet] uellent *D* || **93** impossibile] *add.* quaestiones minutae *A₂* || **94** Quaeritur] *om.* *DGA₁OHL₃I₃A₂* • Deus creauit animam] animam creauit Deus *L₂L₄* • creauerit *Em*] creauit *al. codd.* et a • animam] intellectiuam *OH*; *add.* intellectiuam *UM₁CDGI₂L₃I₃* || **95** et quod est] *om.* *S* • et²] *add.* quod *L₃* • non] *om.* *K* || **96** nisi] nichil *S* • quae] qui *A₂*; *add.* est *S* • motu] *add.* et *OH* • sit] sicut *S*; est *I₂* || **97** alium] *om.* *OHI₃* • Quare] quia *U* • substantiae] animae *S* • necessarius] *add.* locus *K* || **98** motus] locus *M₃* • sicut homo - motus *etiam E*] *om.* *UM₁CSDGKI₁I₂OHL₃I₃*; sicut homini non est necessarius motus *am*; aixi com l ome, a qui no és necessari moviment *cat.* • homo, cui] quod *L₄A₂a* • cui] *sup. lin.* *L₂* • quando] quoniam *SL₃* • memorare] memorari *M₁DI₁OH*; *add.* et *UCDKI₁I₂OHL₃I₃* || **98-99** memorare, intelligere - Deus] *om. editio cat. sed non cod. cat.* || **99** et amare] *om.* *UM₁CDGKI₂OHI₃* • quare] quia *UM₁CDKI₁I₂OHL₃I₃L₅*; *om.* *G* • uult Deus] Deus uult *L₅* || **100** sit] sibi *A₂* • motu] *sup. lin.* *M₁* • sed] quia *A₂*; *add.* ipsum *OH* || **101** statim] simul *A₂* • quando] ac *A₂*; *sup. lin.* *L₂*; sicut *in marg.* *L₄* • ipse] esse *L₄*; *om.* *UC* • creator] quomodo Deus creat animam *in marg.* *L₂*

[I.II.q2] Quaestio: Vtrum Deus posset facere quod anima rationalis esset generata.

105 Solutio: Quaelibet creatura, secundum suam speciem, exigit suas proprias | et
 naturales conditiones, ueluti piscis, qui appetit habitationem aquae, et
 salamandra ignis, et talpa terrae et chamaeleon aeris; unde, sicut Deus non
 posset facere quod piscis uiueret absque aqua et salamandra sine igne nec talpa
 absque terra nec | chamaeleon | sine aere, uult Deus quod quaelibet | istarum
 uiuat secundum suas conditiones | et suum proprium locum, quoniam
 110 sequeretur contradictio. | Ita Deus non posset quod anima rationalis, quae non
 est ens corporale, posset | esse generata corporaliter, quia haberet corpus et non
 corpus, quod | est contradictio in anima | et etiam in diuina uoluntate, quae
 uellet quod esset de natura corporali et non corporali.

E429^{va}I₄^{4b} I₂82^f U81^vS130^{ra}M₃9^vL₃73^{vb}L₄75^fK74^{4b}

[I.II.q3] Quaestio: Vtrum homo possit generare animam rationalem generando
 115 alium hominem | in natura humana, | cum sit quod Deus | Pater generaret Deum
 Filium in diuina | natura, qui Filius substantia est spiritualis.

A₂4^v G65^{vb} O189^{vb}L₂5va

102 Deus] *om.* DOHI₃ • posset] possit UCDGKI₁I₂OHI₃ • quod] quando DI₁ || **104** secundum suam speciem, exigit] exigit secundum suam speciem UM₁CDGKI₁I₂OHL₃I₃ || **105** ueluti] ut A₂ • et] *om.* CA₂ || **106-107** ignis, et - salamandra] *om.* O || **106** et²] *om.* A₂ • chamaeleon] gamalion L₁cat.; gamaleo L₂M₃L₅; gamaleon UCSA₁I₁; galameo M₁; galameon KI₂L₄I₃; cameleon a • sicut] sic M₁I₁ • Deus] *add.* secundum ordinem quem ipse posuit in natura A₂ || **107** posset] potest SG • piscis] pisces I₁ • uiueret] uiuent I₁ • absque] sine UDKI₁I₂HL₃I₃ • et] *om.* CGK • sine] absque CA₁ • nec] neque M₃; *om.* A₂ || **108** absque] sine UCGI₂M₃ • chamaeleon] gamalion L₁; gamaelon SL₃; galameo M₁M₃; gamaleon CDA₁I₁OL₄; galameon I₂; camaleon A₂; gamaleo L₅; cameleon a • sine] absque A₁ • aere] *add.* quia OH; *add.* quia *sup.* lin. K; *add.* sed ordinat et A₂ • Deus] *om.* M₃ • quaelibet] quilibet A₂ • istarum] ipsarum L₂L₄; *add.* criaturatum A₂ || **109** suum] secundum I₁ • quoniam] quem L₁S; *add.* aliter A₂ || **110** sequeretur] sequitur C • contradictio] conditio CS; *add.* et UM₁CDGI₂OHL₃I₃M₃L₅ • Ita] *add.* quod L₁S • posset] potest S; *add.* facere COHA₂; *add.* facere *sup.* lin. L₂I₂ || **111** posset esse] esset I₁OHI₃ • corporaliter] *om.* UC || **112** est] esset A₁ • et] *om.* G • etiam] *om.* M₁DI₁OHI₃ || **113** uellet] uolet C • quod] *add.* anima A₂ • corporali et non corporali] corporea et non corporea K; corporali I₁; *add.* generare animam rationalem generando C || **114** possit] posset L₂HL₄M₃ || **115** alium *etiam* Em] filium UM₁CGKL₄A₂M₃L₅a; filium *corr. fortasse ex* alium L₂; *altre cat.* • cum] *add.* ita M₃ • quod Deus] Deus quod C • generaret] generat M₁L₄; *add.* generaret *iter.* I₃ • Deum] *om.* L₅ || **116** in diuina - Filius] *om.* M₁ • substantia est spiritualis] spiritualis substantia est L₃; est substantia spiritualis A₂ • est spiritualis] spiritualis est UCDKI₁I₂OH

Solutio: Quoniam Deus Pater generat Deum Filium de se ipso et non de alio, et Deus Pater est substantia spiritualis, potest generare Filium in natura diuina, qui est substantia spiritualis, sed non posset ipsum generare si Pater una
 120 substantia esset et Filius alia, quia essent | multae substantiae et differentes, et A,64^{ab}
 Deus non esset unus tantum, sed multi dii essent, quod est impossibile, ut probauimus in *Libro articulorum*. Simili modo homo non potest generare animam rationalem, quoniam non generaret | ipsam ex sua humanitate, | quia L,4vb H23^v
 generaret eam hominem, essendo animam rationalem hominem, quod est
 125 impossibile, in quantum pars non potest esse hoc quod est suum totum.

[I.II.q4] Questio: Vtrum unus intellectus possit generare alium intellectum, postquam gignit | intelligere. U82^f

Solutio: Sicut essentia bonitatis | habet tria concreta realia quae sunt de sua specie, uidelicet bonificatum, bonificabile et bonificare, ita in intellectus
 130 essentia huma|ni sunt tria concreta realia | quae sunt de sua essentia, quae in M,9^v
 ipsis sustentatur, et omnia illa concreta realia sunt necessaria ut sit unus I,6^r D107th
 intellectus specialis, scilicet | unus intellectus || Martini uel alius alterius O190^m S130th
 homi|nis. Et quoniam | intellectus non | multiplicatur ab alio, a quo sumat L,475^v
M,39^v I,282^v L,510^f

122 *Liber de articulis fidei*, MOG IV, ix, 3 (507).

117 alio] aliis *S* || **118** generare] gignere *L,SA₁* || **119** qui] quae *SA₂* • posset] potest *SG* • ipsum generare] ipsum gignere *L,SA₁A₂*; eum generare *C*; generare ipsum *DI₁* || **120** quia] quoniam *L₅* • essent] esset *S* • et²] *om. OHA₂* || **121** unus] *add. Deus A₂L_{5a}* • dii essent] essent dii *M₃* • impossibile] *in marg. I₃* • probauimus] probamus *L₃* • in] *om. L₄* || **122** generare] gignere *L,SA₁* || **123** quoniam] qui *OH* • quoniam non] non enim *A₂* • non] *om. S* • ipsam] eam *UC* • quia] *add. sic A₂* || **124** generaret] gigneret *L,IA₁*; *om. S* • eam] ipsam *UC* • essendo] essens *A₁* • essendo animam rationalem hominem] et sic ea simul esset homo et anima rationalis *A_{2a}* • animam] *om. M₃* • hominem¹ *etiam Ea*] homo *m*; *om. URM,CDGKI₁I₂OHL₃I₃L₅*; *home cat.* || **126** Quaestio] quaeritur *DI₁* • intellectus] *add. creatus A₂* • possit] posset *UCOH* • generare] gignere *L,SA₁A₂* || **128** essentia] esse *L₅* • tria] certa *UM,CDGKI₁I₂OHL₃I₃*; .iii. *cat.* || **129** in] *om. SA₁* || **129-130** intellectus essentia humani] essentia intellectus humani *UM,CGKI₁I₂OHL₃M₃*; intellectu esse humani *L₄*; essentia humani intellectus *A₂*; esse intellectus humani *L₅* || **130** essentia] *sup. lin. L₂*; *om. D* • humani] humanam *SA₁* • tria *etiam Eam*] certa *UM,CDGKI₁I₂OHL₃I₃*; .iii. *cat.* || **131** ipsis] ipso *UM,CGKI₁I₂OHL₃I₃*; ipsa *D*; illis *m* • sustentatur] sustentantur *UM,DGI₁I₂OHL₃*; sustentatione *S* • omnia] *om. S* • illa] alia *OH* • sit unus] unus sit *DI₁* || **132** specialis] spiritualis *L₂UM,CDGKI₁I₂OHL₃L₅* • scilicet] *om. I₂* • uel] et *KA₂* • alius] *om. DOI₁* • alterius] *om. A₁* || **133** non] *om. M₁* • a quo] aliquo ut *M₃*

135 augmentum, ueluti planta, quae sumit augmentum ex hoc quod exterius sibi
uenit per nutrimentum, | et etiam quia intellectus est terminatus et finitus, *I₄^{va}*
idcirco non potest generare nec multiplicare alium intellectum ex se ipso. Et
intelligere quod generat | est species fantastica quam facit ex similitudinibus *C85^{tb}*
obiecti et suarum, quod intelligere non est de sua essentia.

[I.II.q5] | Quaestio: Vtrum angelus possit producere animam. *K74^{va}*

140 | Solutio: Secundum quod superius diximus seu prognosticati sumus de *L₂^{5vb}*
hominis intellectu, qui non potest generare alium intellectum, sequitur ex hoc
quod angelus non potest producere animam de sua essentia, cum sit terminatus
et finitus et non sumat ex alio multiplicationem. Et etiam non potest producere
animam de | altera essentia, | cum sit probatum quod anima sit a create et non *L₃74ra U82^v*
145 a generante, nec ex nihilo posset ipsam producere, quoniam suus creator esset,
et essent plures creatores, uidelicet Deus et angeli, quod est impossibile et
contra Dei summas perfectiones atque proprietates. *L₁5ra*

134 ueluti] una *D*; sicut *A₂* • planta, quae sumit augmentum] *om. DI₁* • hoc] *om. M₃* || **134-135**
exterius sibi uenit] sibi uenit exterius *K* • exterius] foris *A₂* || **135** nutrimentum] *add. ueluti*
planta, quae sumit augmentum ex hoc quod exterius sibi uenit per nutrimentum *DI₁* • etiam]
om. A₁ • quia] *om. DI₁* || **136** generare] gignere *L₁* • se] *om. G* || **137** facit] *sup. lin. L₂; in marg.*
L₄ || **138** suarum etiam *m*] *add. specierum EUM₁CSDGI₁I₂OHL₃*; partium *a*; matexes *cat.* • de]
a *L₄* || **139** Quaestio] quaeritur *DI₁* • angelus possit producere animam] possit producere
animam angelus *S* || **140** Secundum] *sup.lin. I₂*; *om. DI₁OHI₃* • seu] siue *I₂* • seu prognosticati
sumus] seu prognosticauius *L₅*; *om. A₂* || **141** qui] quae *A₁* • ex hoc] *om. A₂* || **142** animam]
add. suam A₁ • terminatus etiam *Eam*] limitatus *UM₁CDGKI₁I₂OHL₃I₃*; termenat *cat.* || **143**
multiplicationem] multiplicatione *DI₁* • etiam] esse *A₂* • producere] *om. C* || **144** de] ex
UCDI₁OHL₃I₃; *om. M₁* || **144-145** et non a generante] *om. C* • non] nec *DI₁OHI₃* || **145** posset]
possit *CI₂*; potuisset *S*; potest *GM₃* • ipsam] eam *CSL₄* • quoniam] *add. tunc angelus A₂* • suus
creator esset] esset suus creatum *A₂* || **146** et¹] *add. sic OHA₂* • creatores] creationis *L₁* •
uidelicet] scilicet *CDGKI₁I₂OHL₃I₃A₂* • et²] *om. M₃* • angeli] angelus *UCDGI₁I₂OHL₃I₃L₅* • est]
esset *L₁SA₁*; és *cat.* || **147** atque] et *CGL₃* • proprietates] proprietas *C*

[I.II.q6] | Quaestio: Vtrum anima | posset producere se ipsam.

G66^{ra} O190th

150 Solutio: Nullum ens potest | producere se ipsum, cum sit ita quod ipsum in uno
et | eodem tempore non possit esse et non esse. Et si anima posset producere se
ipsam, posset esse antequam esset, in quantum | posse esset cum quo se ipsam
producere ualeret, et illud posse | esset antequam ipsa esset et non esset suae
essentiae.

M₁10^r

L₄76^r

R9^r

H24^r

155 [I.II.q7] || Quaestio: Vtrum anima, antequam sit creata, stet in potentia et per |
creationem in actum deueniat.

A₂5^r L₅10^v
M₃10^r

160 Solutio: In substantiis corporalibus elementatis, secundum corruptionis et
generationis naturam, stant substantiae corporales in potentia in aliis substantiis
quae in actu existunt, uelut flos | pomi, qui existit in potentia in pomo
antequam flo|reat. Sed in creatione non est ita, quoniam ipsa non existit
subiecta generationi et corruptioni, sed productioni creaturae productae | de non
| esse ad esse, quae creatura non produceretur de non esse in esse si, antequam
produceretur, existebat | in potentia, quoniam existens in potentia aliquid esset.

D107^{va}

L₈83^r

S130^{va}

A₁65ra

I₇4vb

148-153 Quaestio: Vtrum - essentiae] *om. S* || **148** Quaestio] quaeritur DI_1 • posset] possit $UCDKI_1I_2OHL_3$; potest G || **149** Solutio: Nullum - se ipsum] *om. D* • ipsum²] *in marg. I₃; om. DI_1OH • in]* *om. $UCDI_1I_2OHL_3$* || **150** non possit] posset G • esse et - esse] et possit esse $L_1KA_1L_3$; esse et possit esse $UM_1CI_2M_3L_5$; ésser e puscha ésser *cat. • Et]* sed K • posset] potest L_1 || **151** posset] possit M_1 ; *om. A₁ • antequam]* *add. esset I₃; add. sic creata esset A₂* || **151-152** in quantum - antequam] *om. I₃ • quantum]* *add. illud A₂ • posse]* posset $DI_1I_2OHL_4$; *post. ras. L₂ • esset¹]* esse I_2OHL_4 ; *sup. lin. L₂; om. A₂ • quo]* *om. L₃* || **152** illud] illa (potestas) *Em*; istud OH ; *aquell cat. • illud posse]* *om. A₂ • posse]* posset DI_2OHL_3 ; possit I_1 • antequam] *add. et esset D; esset et I₁; add. esset OH; esset in marg. I₃ • ipsa]* *om. C • esset²]* esse DI_1I_2OH • et²] *om. CG • non esset]* *om. G* || **154** Quaestio] quaeritur DI_1 • stet] sit EDI_1OHA_2am ; stat $L_1L_2URM_1CGKA_1I_3M_3L_5$; *sia cat. • in]* *om. A₂ • et]* *add. quod $L_1L_2SM_3$* || **155** actum] actu M_3 • deueniat] deuenit U • corruptionis et generationis] generationis et corruptionis C || **157** generationis] priuationis A_2 • stant] *om. UC • corporales]* *add. sunt UC • in potentia]* imposita D • substantiis] *add. corporalibus A₁* || **158** uelut] sicut A_2 • flos *etiam Em]* flores $L_2URM_1CDGKI_1I_2OHL_3I_3A_2M_3L_5a$; *flor cat. • qui]* quae COH ; *om. K • existit in potentia]* est in potentia Em ; existunt in potentia $L_2L_4A_2M_3L_5a$; in (*om. I₁*) potentia (*om. I₁*) existunt $URM_1CDGKI_1I_2OHL_3I_3$; *està en potència cat. • pomo]* pomerio $URM_1CDGKI_1I_2OHL_3I_3M_3L_5$; potentia M_3 || **159** floreat $DI_1I_2OHL_3$ • quoniam] quia UC || **160** subiecta] substantia H • generationis] priuationis A_2 *om. S* • productae] *om. H* || **161** ad] in K *add. non A₁ • quae creatura - esse²]* *in marg. I₂; om. L₃ • creatura]* creaturae OH • non] nec K • produceretur] producitur $UM_1CDI_1I_3$; *producit RG; producitur neque producitur K • in]* ad $DI_1OHL_3L_5$ • si] *om. I₂L₃* || **162** existebat] existeret OHA_2 • esset *etiam Em]* est $L_2URM_1CDGKI_1I_2OHL_3L_4I_3M_3L_5a$; esse A_2 ; *seria cat.*

- [I.II.q8] Quaestio: Vtrum creatio animae | sit Dei et | illius animae creatae uel
unius | tantum. L₂6ra U83^r
E429^{vb}
- 165 Solutio: Sigillum dimittit similitudines suarum essentialium litterarum in cera,
et litterae cerae non sunt de essentia litterarum sigilli, sed sunt similitudines et
impressiones litterarum | suarum. Simili modo in creatione Deus imprimit in K74^{va}
creaturis suas similitudines, non quod creaturae sint de essentia Dei, sed
similitudines ipsius, secundum quod suas similitudines accipere ac sustinere | I₃6^v
possunt. Et ideo creatio est secundum | actionis modum creatoris et secundum L₄77^r
passionis modum creaturarum.
- [I.II.q9] | Quaestio: Vtrum Deus posset urgere liberum arbitrium animae. M₁10^v
- Solutio: | Nullum corpus posset esse corpus si ab illo separata esset aliqua pars G66^{rb}
necessaria suo esse sine qua | ipsum esse non possit, sicut forma uel materia uel L₅11^r
175 quantitas et sic de aliis suis partibus | necessariis. Et quoniam anima rationalis L₁5rb
creata sit cum libero arbitrio, quod est una de suis partibus, ut cum ipsa parte
possit libere memorare, cognoscere et amare Deum, | remota ab ipsa illa parte, L₃74rb
ipsa esse non posset, quae pars remota esset si ex | necessitate haberet M₃10^v
memorare, intelligere et amare Deum uel aliud et non libere.

163 Quaestio] quaeritur $DI_1 \bullet$ animae] *om.* $M_1 \bullet$ animae creatae] creatae animae A_1 || **163-164** uel unius tantum] an alterius tantum A_2 || **165** similitudines] *in marg.* $G \bullet$ essentialium] essentialium $L_1A_1A_2$ || **166** et¹] sed $OH \bullet$ litterarum sigilli] sigilli litterarum L_5 || **166-167** sigilli, sed - litterarum] *om.* $A_2 \bullet$ et²] seu C || **167** Simili modo] similiter $UDI_1OHI_3 \bullet$ in creatione Deus] Deus in creatione $L_4 \bullet$ Deus] *iter.* Deus $S \bullet$ imprimit] impremit O || **168** creaturis] creaturas $DOH \bullet$ suas] *sup. lin.* $I_2 \bullet$ non quod] quod non $M_1 \bullet$ creaturae] creatae $O \bullet$ sint] *om.* $K \bullet$ essential] esse $L_5 \bullet$ Dei] diuina L_1SA_1 ; *add.* sint K || **169** secundum] sed $OH \bullet$ secundum quod suas similitudines] *om.* $S \bullet$ similitudines] *add.* suas $OH \bullet$ accipere] acciperunt $K \bullet$ ac] et $L_2URM_1CDGKI_1I_2OL_3L_4I_3M_3L_5$ || **170** est] actionis est *corr. ex* est L_2 ; *om.* $M_3L_5 \bullet$ actionis modum] modum actionis $L_4A_2L_5$; *add.* ipsius K ; *add.* est L_5 || **170-171** secundum passionis modum] secundum modum passionis $L_2URM_1DGI_1I_2OHL_3L_4I_3M_3L_5$; modum secundum passionis C ; secundum passionis KA_2 || **172** Quaestio] quaeritur $DI_1 \bullet$ posset] possit UM_1CKOHI_3 ; potest $RG \bullet$ posset urgere liberum] urgere posset librum $S \bullet$ animae] *om.* D || **173** Nullum] nullus $A_1 \bullet$ posset] possit RI_2 ; potest $SK \bullet$ illo] ea OH ; eo DI_1 ; ipso $M_3 \bullet$ esset] est I_2 || **174** suo] non A_1 ; sui $DI_1OHI_3 \bullet$ ipsum esse] esse ipsum $S \bullet$ possit] possit $L_2URM_1CDGKI_1I_2OHL_3L_4I_3A_2M_3L_5 \bullet$ uel¹] et $L_1L_2SA_1L_4 \bullet$ uel²] et $L_1L_2SA_1L_4$ || **175** aliis suis] suis aliis $K \bullet$ necessariis] *add.* erant $UC \bullet$ Et] sed $C \bullet$ quoniam] cum GK ; *add.* alia $OH \bullet$ rationalis] *add.* sit G || **176** creata sit] est A_1 ; creata est $L_3A_2 \bullet$ cum] *om.* $I_2 \bullet$ una] unum $L_1SA_1 \bullet$ suis partibus] partibus suis L_3 || **177** possit] possit $RM_1 \bullet$ memorare] memorari A_1 ; *add.* et $C \bullet$ cognoscere] intelligere $A_1 \bullet$ Deum] *add.* ideo $A_2 \bullet$ ab ipsa illa parte *etiam a*] ipsa illa parte ab ipsa E ; ipsa ab illa parte URM_1CDG ; ipsa illa parte L_1S ; illa parte ab ea DI_1OHI_3 ; ab ipsa ab illa parte I_2 ; illa pars ab illa m ; de ella aquella part *cat.* || **178** non] *om.* $M_1 \bullet$ posset] possit M_1 ; potest $S \bullet$ posset, quae - esset] potest, posset pars autem remoueretur $A_2 \bullet$ ex] de A_2 || **178-179** haberet memorare] memorare haberet $URM_1CGI_2L_3$; habet memorari $A_1 \bullet$ haberet] et non libere A_2 || **179** memorare] *add.* et $A_2 \bullet$ intelligere et amare] diligere et intelligere $S \bullet$ et non libere] *om.* A_2

- 180 [I.II.q10] Quaestio: | Vtrum Deus possit creare | animam ex contrariis. R9^v U83^v
- Solutio: Si anima esset creata ex contrariis, posset esse | a generante per O190^{vb}
 generationis et corruptionis modum, sicut | corpus elementatum, in quo sunt S130^{vb}
 quattuor qualitates contrariae, scilicet calor et frigiditas, humiditas et siccitas,
 et nos iam probauimus | quod anima non potest esse a generante. Et etiam si H24^v
- 185 Deus creasset contrarias | partes in anima, non posset | anima libere memorare, | D107^{vb} L26^{tb}
 intelligere et amare Deum, quoniam libertati obicerent partes contrariae, I283^v
 obicientibus quibusdam partibus | alteris. Idcirco Deus, secundum finem et L477^f
 ordinem ad quos creauit animam, non posset creare in ipsa | partes contrarias, I15^{ra}
 quoniam sua potestas non potest contra finem et ordinem illius quod sua
- 190 sapientia dignoscit et sua uoluntas uult, et quod sua ueritas in uerum ponit et in
 uirtute sua uirtus et in bonitate sua bonitas, et hoc idem de magnitudine et
 aeternitate.

180 Quaestio] quaeritur DI_1 • possit] posset $L_2GKHL_4M_3L_5$ || **181** esset creata] creata esset RG • creata] *om.* DI_1OH • posset] possit M_1 • a] *om.* C || **182** generationis et corruptionis modum] modum generationis et corruptionis K • modum] medium $UCGI_1I_2OHL_3L_4I_3M_3$; manera *cat.* • sicut] sunt M_1 || **183** quattuor] *om.* S • scilicet] *om.* DI_1 • calor et - siccitas] frigus humidus et siccus C ; frigiditas caliditas humiditas et siccitas I_1 • calor] caliditas OHI_3 • et¹] *om.* $DKOHI_3A_2M_3$ • humiditas] *om.* H • et²] *om.* A_1 || **184** et] *add.* tamen A_2 • potest] posset RG ; *om.* D • Et etiam] praeterea K || **185** creasset] *add.* creaturas OH • contrarias] caeteras R • partes] *om.* A_2 • anima] alia I_3 • posset anima] se haberent in anima $L_1L_2SA_1L_4$; potest posset anima I_3 • libere] liber M_1 • memorare] memorari $DKA_1I_1OHI_3$ || **186** amare Deum] Deum amare RG • Deum] *om.* DI_1 • libertati] liberati S • obicerent] obicerentur K • partes] partibus DI_1 || **187** obicientibus quibusdam partibus] obicientes quaedam partes $L_1L_2SA_1L_4A_2$ • alteris] alterius C ; altis S ; aliis A_1 • et] *om.* C || **188** quos] quem L_4 • posset] possit M_1 • creare] *om.* G • in ipsa] ipsas M_1 ; in ipsam OH || **189** sua] *om.* I_1 • et] *om.* C • quod] quae C • dignoscit] cognoscit *corr.* ex dignoscit *in marg.* G || **190** quod] *om.* $DI_1OHI_3A_2$; quia M_3 • in¹] et SI_3 || **191** uirtute] ueritate O • bonitas] *om.* DI_1 • et²] *om.* L_3A_2 • idem] *add.* est L_5 ; *om.* A_1 || **192** aeternitate] *add.* et caetera S ; *add.* et aliis A_2

[I.III] DE TERTIA SPECIE PRIMAE PARTIS

- [I.III] ||| Decem rationibus intendimus probare animam rationalem esse
immortalem, et non proponimus loqui de mortalitate quae sit in anima per
peccatum, sed de immortalitate essentiali: *M₇11^r K75^m A₂5^v*
- 5 [I.III.1] Anima est immortalis per suam propriam naturam, quam habet per
creationem, in quantum non est creata ex contrariis, ||| ut | iam diximus.
Quoniam, sicut sol est incorruptibilis et suus claror est permanens, quia creatus
est absque contrariis partibus, ita anima est immortalis et suae proprietates |
naturales sunt permanentes, ideo quia non est ex con|trariis. *U84^r G66^{va}
O191^m A₇65rb
L₇5va
M₃11^r*
- 10 [I.III.2] Anima est immortalis ratione finis ad quem est creata, quoniam ipsa
creata est ut Deum memoret, intelligat et diligat, et memorabilitas et
intelligibilitas | et amabilitas Dei conueniunt cum aeternitate, secundum quod
diximus. Et ideo fines memoratiuitatis, intellectiuitatis et amatiuitatis
conueniunt cum aeternitate, per quam conuenientiam | sequitur in anima *L₂6va
L₄77^v*
- 15 immortalitas.

1 DE TERTIA - PARTIS] De tertia specie et ultima regulae utrum. Quaestio: utrum anima sit immortalis *A₂a*; articulus tertius, de tertia specie primae partis utrum anima sit immortalis *L₅*; *add.* quae est utrum anima rationalis sit immortalis *L₄*; *om.* *A₁H* || **2** rationalem] *om.* *I₁* || **3** proponimus] intendimus *L₃A₂* || **3-4** de mortalitate - sed] *om.* *L₁* • mortalitate] immortalitate *M₃* • sit] *om.* *K* || **3-4** per peccatum] propter peccatum *L₂KL₅*; peccatum *L₁I₂*; peccati *S*; peccante *A₁*; (de mortalitat qui sia en ànima) peccat *cat.* || **4** immortalitate] mortalitate *EURM₁CDGI₁I₂OHL₃*; immortalitate uidelicet de immortalitate *A₂*; mortalitate et immortalitate *a*; immortalitat *cat.* • essentiali] reali *K*; *add. in marg.* *G* || **5** propriam naturam] naturam propriam *A₁* || **5-6** quam habet per creationem] *om.* *I₂* || **6** non est] est non *O*; *add.* tanta *M₁* • iam] idem *L₄* • diximus] *add.* in praecedenti *A₁* || **7** claror] lux *Em*; splendor *A₂a*; calor *L₅*; lugor *cat.* • est] *om.* *M₁* || **9** ideo] *om.* *A₂* • quia] quod *C* • contrariis] *add.* partibus *I₂* || **10** quoniam] *om.* *I₁* • ipsa] *om.* *CI₁* || **11** creata est] est creata *L₂UCOHL₄*; • creata] *om.* *A₁I₁* • est] *om.* *SDA₁I₁* • memoret] recolat *K* • intelligat] intelliget *A₁M₃* • et¹] *om.* *URM₁SDGKA₁I₁I₂OHL₃L₄I₃A₂M₃L₅* • diligat] amet *CSKA₁* • et²] *om.* *SK* || **12** Dei] *om.* *URM₁DGKI₁OHL₃I₃M₃* || **12-14** secundum quod - aeternitate *etiam Em*] *om.* *L₂URM₁CSDGKI₁I₂OHL₃L₄I₃A₂M₃L₅a*; segon que ja dit havem; e per açò la fi de la memorativitat, intellectivitat e amativitat se convenen ab eviternitat *cat.* || **14** conueniunt] disconueniunt *M₃* • per] *om.* *C* • quam] *om.* *CO* • conuenientiam] *add.* eternitatis Dei *L₄*

- [I.III.3] | Si anima non esset, creaturae corporales suum finem attingere non possent in Deo, unde | sequeretur magnum inconueniens, ut iam declarauimus. Est ergo anima immortalis, ut creaturae corporales per ipsam animam coniunctam corpori humano possint in Deo suum attingere finem, quoniam si mortalis esset, sequeretur inconueniens | quod iam diximus, et non essent creatae ad permanentem finem. R10^r
I₃7^r
C85^{va}
- [I.III.4] | Anima est nobilior creatura quam aliquod corpus, || et hoc est quia melius potest attingere similitudines diuinas, cum Deus sit ens spirituale et anima similiter. Vnde si anima est immortalis ut finis | creaturarum corporalium sit permanens, sic bene sequitur quod ipsa sit immortalis ut suus finis sit permanens. Quoniam | si esset mortalis, nobilius esse non | haberet tantam concordantiam cum permanentia sicut minus nobile, | quod est impossibile. L₃74va I₂84^r H25^r
D108^{ra}
O191^{rb}
U84^v M₁11^v
L₅12^r
- [I.III.5] Deus est iustus, et sua iustitia exigit animam esse immortalem, | ut possit habere permanens subiectum | in quo possit iudicare bonam animam ad beatitudinem aeuiternalem, et malam ad poenam aeuiternalem. Et si anima esset mortalis, in sua mortalitate ageret iustitia diuina contra se ipsam | in hoc, quoniam faceret contra illud quod exigit suum iudicium, et quia | iustitia Dei non potest iniuriare se ipsam, oportet animam esse immortalem. E430^{ra}
I₅5rb
K75^{rb}
L₄78^r

16 esset etiam E] add. immortalis CGL₄A₂M₃L₅am; add. immortalis in marg. L₁L₂; <inmortal> cat. || **17** possent] possunt M₁D • in Deo] ideo M₁; om. I₂ • unde sequeretur - declarauimus] om. L₅ • sequeretur etiam Eam] sequit ; se sequira cat. • iam] om. UC₁DI₁OHI₃ • Est ergo - corporales] om. M₃ || **18-113**(I.III.q6) immortalis, ut - ipse] om. S || **18** creaturae corporales per ipsam] per ipsam creaturae corporales L₅ • per] sup. lin. L₁ • animam] om. L₃ || **19** coniunctam corpori] corpori coniunctam RG • possint] possunt RA₂ • suum attingere finem] attingere suum finem CK; suum finem attingere M₃ || **19-21** quoniam si - finem] om. DI₁ || **20** quod] om. C • et] add. iam OH • essent] esset UC₁KI₂OHL₃I₃ || **21** creatae] creata UC₁KI₂OHL₃I₃ • ad] om. M₁ || **22** aliquod] aliquid D; aliud O • est²] om. UC₁DGI₁I₂OHL₃ || **23-24** sit ens - similiter] et anima sint entia spiritualia K || **24** si] om. A₂ || **24-26** creaturarum corporalium - finis] om. L₁ || **24-25** creaturarum corporalium] corporalium creaturarum K; creaturarum L₅ || **25** corporalium] spiritualium I₂ • sic] om. L₄ • sic bene] unde A₂; sic unde L₅ • ipsa] om. C • sit²] om. M₁ || **25-26** suus finis] finis suus UC₁DKI₁OHI₃ • sit permanens] permanens sit L₄; om. RG || **26** si] om. M₁ • esse] esset O || **27** concordantiam etiam Ea] conuenientiam UC₁DGKOHL₃I₃m; concordantia cat. || **27** minus] corr. ex unus in marg. L₂ || **29** sua iustitia] iustitia sua K • exigit] add. quod A₁ • animam] anima A₁; add. rationalem RG • esse] sit A₁ || **30** subiectum] add. bonum in marg. I₃ • quo] quod I₃ • ad] add. beatam I₂ || **31** aeuiternalem¹] aeternam OH; aeternalem UR₁CDGI₁I₂L₃I₃; euiternal cat. • aeuiternalem²] aeternalem UR₁CDGI₁I₂OHL₃I₃; euiternal cat. • Et] sed K || **32** sua] add. mortalis in sua A₂ • ageret] om. K • diuina] om. DI₁OH • se] om. OH • ipsam] add. ageret K • in] et CD || **33** quoniam] quia D • illud] id UDOI₃ || **34** iniuriare] iniuriari UC₁DKI₁OHL₄I₃ • se ipsam] sibi ipsi K • animam esse] esse animam C • immortalem] mortalem I₂

35 [I.III.6] | Diuina bonitas et aeternitas | in anima hominis concordant, quoniam, L₂6vb L₁5vb
sicut bonitas exigit subiectum in quod possit influere beatitudinem, ita
aeternitas exigit subiectum bonum in quod possit influere aeuiternitatem, quae
est ipsius similitudo. Et si aeternitas | non conseruabat animam in aeuiternitate, M₃11^v
non concordaret cum diuina bonitate, immo esset sibi contraria, quae
40 contrarietas est impossibilis. Est ergo anima immortalis.

[I.III.7] | Hoc, quare corpus animalis | est naturaliter mortale, est quia uiuere A₂6^r O191^{va}
non potest ex suis | partibus essentialibus, quoniam suum humidum radicale R10^v
absque humido nutrimentali, quod | euenit exterius, conseruari non potest, sicut G66^{vb}
equus, qui uiuere non | potest sine comedere et bibere. | Et quoniam anima est U85^r A₁65va
45 tota sua species et non habet necessitatem in uiuere de rebus exterioribus,
quoniam omnes suae partes uiuunt interius per uitam, | quae est una suarum L₅12^v
partium quae non uiuit de humido nutrimentali, ideo anima est immortalis et
est ita uiua per uitam, quae est una suarum partium, sicut sol est sphaericus per
circulum, qui est una suarum partium.

35 concordant] concordat I_3 || **35-36** in anima - bonitas] *om.* M_1 • quoniam] quod C || **36-37** in quod - subiectum] *om.* DI_1 • quod] quo R • possit] posset R || **36-37** beatitudinem, ita - influere] *in marg.* A_1 ; *om.* M_1 • beatitudinem] bonitatem KL_5 ; *add.* quae est ipsius similitudo L_5 || **37** bonum] *om.* K • possit] posset $RHOI_3$ • influere] fluere O || **38** aeuiternitatem] aeternitatem $UCDA_1I_1I_2OHL_4I_3M_3a$; aeuiternitate M_1 ; euiternitat *cat.* • conseruabat] conseruaret $DKA_1I_1OHL_4I_3A_2$; conseruabit L_3 ; conseruat M_3 ; *add.* hominem DI_1 • aeuiternitate] aeternitate $UM_1CDI_2HL_3$; euiternitat *cat.* || **39** sibi contraria] contraria sibi $UM_1CKI_1I_2OHL_3I_3$ • sibi] ipsi L_5 || **40** impossibilis] impossibile C • immortalis] *add.* sibi D || **41** Hoc] ratio K ; *add.* autem DI_1OHI_3 • quare] quia $I_2L_4L_5$ • Hoc, quare - mortale] est corruptibile corpus animalis L_4 • naturaliter] *om.* L_1A_1 ; naturalment *cat.* • est naturaliter mortale] mortale est naturaliter mortale DI_1I_3 ; est naturaliter O • mortale] *sup. lin.* L_2 • est²] naturaliter est DI_1 ; *om.* $I_2L_4L_5$ || **42** potest] posset R • suis] contraris L_4 ; *om.* L_2 • radicale] *add.* mortale est L_4 || **43** absque] sine I_1OHI_3 • quod] per A_1 • euenit] *om.* M_1 • exterius] ab extra ueniente DI_1OHI_3 ; ab extra uinente OH ; euenit ab extra A_2 ; *add.* et KA_1L_4 • conseruari non potest] *om.* L_1 • conseruari] conseruare $L_2RM_1GKA_1M_3$ || **43-44** sicut equus uiuere non potest] *om.* D || **44** qui] *om.* L_5 • sine] absque A_1 • anima] *sup. lin.* L_2 || **44-45** est tota] tota est R || **45** et] *om.* D • habet] haberet $L_1A_1M_3$; ha *cat.* • in uiuere] uiuendi A_2 || **46** quoniam] *om.* RG • omnes] *om.* C • suae partes] partes suae A_1 || **47-48** quae non - partium *etiam Eam*] *om.* $URM_1CDGKI_1I_2OHL_3I_3$; qui no viu de humit nutrimental, per ço ánima és inmortal, e està en axí viva per vida qui és una de ses parts *cat.* || **48** sol] *add.* qui $URM_1CDGI_1I_2OHL_3I_3$ • sphaericus] spiritus M_3 || **49** qui] quae $L_2A_1A_2M_3a$ • una] *om.* OH • partium] *add.* ideo anima est immortalis K

- 50 [I.III.8] Corpus elementatum potest | destrui per tangere, uelut lapis per ictum *I*₃84^v
 et planta per scindere, et corpus animalis per uulnerare et famescere. Et
 quoniam anima est spiritualis, non potest uerberari, scindi | uel uulnerari, et *L*₄78^v
 ideo non potest occidi cum aliquo corpore, nec angelus bonus nec | malus *H*25^v
 possunt ipsam destruere | nec interficere, | cum sit ita quod nulla substantia *M*₁12^r *D*108th
 55 quae sit tota suamet species possit | destrui per | similem substantiam quae sit | *L*₂7ra *I*₃7^v *L*₃74vb
 sua species, quoniam nulla species destruit aliam. Est ergo anima immortalis,
 postquam non est aliquod quod possit ipsam destruere corpo|raliter nec *O*191vb
 spiritualiter, nec Deus potest ipsam destruere, nam esset contra finem ad quem
 ipsam creauit, secundum quod iam diximus.
- 60 [I.III.9] Nulla anima potest des|truire nec occidere se ipsam, | quoniam ipsa est *L*₁6ra *K*75va
 ex uita et non ex | morte, et suam uitam non potest occidere, postquam in se
 ipsa non est mors quae sit una de suis | substantialibus partibus et maior | ac *I*₁5va
 fortior sua uita, et nos iam probauimus animam non esse ex contrariis. Est ergo
 anima immortalis, postquam non potest se ipsam occidere nec alius ipsam
 65 occidere potest, ut probauimus. *M*₃12^r *U*85^v

50 elementatum] elementatu *L*₁ • uelut] sicut *UM*₁*CDKI*₁*I*₂*OHA* • lapis per ictum] *conieci*;
 lapis potest destrui per percussionem *E*; pirum per ictum
*L*₁*L*₂*URM*₁*CDGKA*₁*I*₁*I*₂*OHL*₃*I*₃*A*₂*M*₃*L*₅*a*; pomerium per ignem *L*₄; lapis per percutere *m*; pera
 per ferir *cat*. || **51** et¹] *add.* per *R* • planta] plantam *K* || **52** uerberari, scindi uel uulnerari]
 uulnerari scindi nec uerberari *L*₂*K* *L*₄; scindi neque uerberari *L*₃; scindi nec uulnerari *M*₃ • uel]
 nec *RM*₁*GM*₃ • et] *om.* *K* || **53** bonus nec] *om.* *M*₁ • nec²] uel *L*₅; *add.* angelus *UGI*₂*OHL*₃*I*₃ •
 malus] *add.* non *L*₁*M*₁*KA*₁*L*₄*L*₅; *del.* *L*₂; *add.* no *cat*. || **54** possunt] posset *L*₁*K* • ipsam] eam *C* •
 possunt ipsam destruere] *om.* *M*₁ • nec] uel *A*₂ • sit ita] ita sit *M*₃*L*₅ || **54-55** nulla substantia -
 species] sit tota suamet species nulla substantia quae *OH*; *add.* sit tota suamet species *OH* •
 nulla substantia, quae] *om.* *DI*₁ • substantia] *add.* corporalis *sup. lin. I*₂ || **55** sit] est *K* • species]
 et nulla substantia, quae sit suamet species *I*₁; *add.* non *L*₁*A*₁ • possit] posset
*URM*₁*CDGI*₁*I*₂*OHL*₃*I*₃ || **56** nulla] *add.* orcata *A*₂ • species] *add.* spiritualis nec corporalis; *in*
marg. *I*₃ • aliam] *add.* aliam animam *in marg.* *I*₃ • anima] *om.* *CM*₃ || **57** est] esset
*URM*₁*A*₁*I*₂*M*₃*L*₅ • aliquod] aliquid *L*₂*UM*₁*CDI*₁*L*₃*L*₄*I*₃*L*₅ • possit] posset *URM*₁*CDI*₁*OHI*₃ •
 ipsam] eam *L*₂*URM*₁*CKI*₂*HL*₃*L*₄*M*₃; iam *A*₁; illam *L*₄ || **57-58** corporaliter nec - destruere] *in*
marg. *I*₂; *om.* *D* || **58** spiritualiter] spirituali *I*₃ • Deus] *add.* secundum ordinem infinitum *A*₂ •
 potest] posset *M*₁*I*₁*I*₂*OL*₃*I*₃ • ipsam] eam *L*₁*A*₁ • destruere] *add.* corporaliter nec spiritualiter
OH • nam] quia *DI*₁*OHI*₃ || **60** nec] et *I*₁*H*; uel *A*₂ • nec occidere se ipsam] semet ipsam nec
 occidere *L*₄ • ipsa] *om.* *DI*₁*OHI*₃ || **61** suam] suum esse *G* || **62** suis] *om.* *UH* • substantialibus
 partibus] partibus substantialibus *A*₁ • et] *add.* quae *A*₂ • ac] et *I*₁*I*₂*L*₃*M*₃ || **63** nos] *om.* *K* • iam
 probauimus animam] probauimus animam iam (*om.* *G*) *OH* || **64** potest] possunt *A*₁ || **64-65**
 alius ipsam occidere potest *E*] alia *L*₁*L*₂*A*₁; aliud *URM*₁*CGKI*₁*I*₂*OHL*₃*I*₃*A*₂*L*₅; aliud ipsam *a*; nec
 alius potest occidere *m*; *add.* ipsam potest *A*₂; altre auciure no la pot *cat*. || **65** probauimus]
 probamus *D* ||

[I.III.10] Anima est ex partibus concordantibus inuicem, sicut sua bonitas naturalis, quae concordat cum sua magnitudine naturali, et sic de aliis. Et nulla substantia existens | ex partibus concordantibus sine contrariis potest esse mortalis nec destructa. Est ergo anima immortalis et permanens, secundum cursum naturalem spiritualem. R11^f

70

[I.III.q1] Quaestio: Vtrum per peccatum mortale possit anima se ipsam peruertere de immortalitate naturali in mortalem | naturam. L479^f

Solutio: Anima est creata ad bonum finem, ut praediximus, et secundum nobilitatem illius | finis posita est in natura. Existens ergo anima in natura illius finis naturata, per finem conseruatur; oportet ergo, postquam est contra illum finem per peccatum, quod sit peruersa in contrariam | naturam, quae contraria natura est per peccatum inclinata ad non esse, quoniam non est dignum | quod sit nec habeat | aliquod beneficium alicuius rei dignae essendi. Sed propter hoc ut sit subiectum iustitiae diuinae et substantiae corporales | non amittant suum finem in animae priuatione, non potest anima mori et habet naturam moriendi, | sicut si aliquis homo erat in igne et per ignis | naturam habet naturam quod sit combustus, sed iustitia diuina sustentat ipsum, ut punitus sit diu propter | peccatum quod fecit. O192^{ra}

75 A26^v

I285^f

L27th

G67^{ra}

80 U86^f

M112^v

H26^f

67 magnitudine naturali] naturali magnitudine L_1 • sic] *om. D* • aliis] singulis *OH* • Et] *om. I_1* || **69** nec] siue M_1DOHI_3 || **70** naturalem spiritualem] spiritualem (*add. et O*) naturalem DI_1OH ; *add. quaestiones minutae A_2* || **71** Quaestio] quaeritur DI_1 • per peccatum mortale possit anima] anima per peccatum mortale possit (posset $URM_1CL_3L_4$) $URM_1CDI_1I_2OHL_3L_4I_3$ || **72** immortalitate] mortalitate M_1DI_1 • naturali] naturalitate A_1 ; *et add. et in A_1* • mortalem] mortalitatem $L_1L_2A_1A_2$ • naturam] naturalem A_2a ; naturalem *post ras. L_2*; *om. A_1* || **73** est creata] creata est $UDCI_1OHI_3$ || **74** illius] alius R || **74-75** Existens ergo - conseruatur] *om. OH* • natura] naturata L_1 ; numero M_3 • illius] alius R || **75** naturata] natura $L_2A_1L_4$ • per] *add. suum UC DI_1I_3* • conseruatur] conseruare M_1 ; conseruata G • ergo] *add. quod C* • contra illum] contra illius A_1 ; contrarium M_1 || **77** dignum] digna *cat. sed digne cod. cat.* • quod *etiam Em*] ut $URM_1DGKI_1I_2OHL_3I_3A_2a$; que *cat.* || **78** sit nec] *add. ut KA_2*; *om. M_1* • aliquod] aliquid D ; *om. L_4* • rei dignae essendi] esse rei dignae L_4 • essendi] esse L_1 ; *post. ras. L_2*; *om. A_2* • hoc] *add. scilicet K* || **79** sit] *sup. lin. L_2* • iustitiae diuinae] diuinae iustitiae RGA_2 || **79-80** suum finem] finem suum K • priuatione] priuationem K || **80** et] nec OHA_2 ; *om. L_5* || **81** si] posito quod A_2 • erat] esset A_2 ; *om. UDI_1OHI_3* • et] *om. L_1L_2M_1DKA_1A_2* • per] in O || **81-82** habet naturam - diuina] *om. M_3* • habet] haberet A_2 • naturam] *om. K* • quod sit] ut esset A_2 || **82** sed] et tamen A_2 • iustitia] natura ROH • iustitia diuina] diuina iustitia G • punitus sit] punitur A_2 • sit] sed G || **83** quod] *add. ipse K*

[I.III.q2] Quaestio: Vtrum anima, propter hoc quia ex non esse fuit creata,
85 habeat naturam remeandi ||| in non esse. L₁6^{tb} D108^{va}
E430^{tb}

Solutio: Si anima creata esset ex non esse absque aliquo fine et utilitate,
priuatio finis esset causa per quam ad non esse remearet. | Nihilominus | per L₅13^v A₁65vb
finis praesentiam | non potest, sicut homo scribens qui errat scribendo et, M₃12^v K75^{vb}
cognita illa erratione, | destruit ipsam scripturam quoniam scriptura illa erat I₇5vb L₃75ra
90 contra finem secundum quem scribere intendebat, sed si scriptura concordat O192^{tb}
cum fine, scriba diligens finem propter quem scribit non potest destruere
scripturam.

[I.III.q.3] Quaestio: Homo potest interficere se ipsum, et hominis | pars est L₄79^v
anima; quaeritur ergo utrum homo | possit interficere suam animam postquam I₃8^r
95 potest se ipsum occidere.

| Solutio: Homo componitur ex anima et corpore, et corpus et anima differunt R11^v
per essentiam. Et homo non potest tangere nec uulnerare animam, ut iam
diximus, | et ideo non potest occidere omnes suas partes. Et si interficit corpus, C85^{vb}
non sequitur quod interficiat animam.

100 [I.III.q4] Quaestio: Vtrum aliqua pars | essentialis animae | possit mori. U86^v L₂7va

84 Quaestio] quaeritur DI_1 • quia] quod $M_1I_2L_3L_4$ || **85** remeandi] remanendi RA_1I_2 • in] ad DI_1OHI_3 || **86** Solutio: Si - esse] *om.* L_1 || **87** per quam *etiam* E] cum qua $L_1L_2A_1L_4A_2a$; propter m ; per què *cat.* || **87** remearet] remaneret CM_3 ; remanent A_1 • Nihilominus] tamen A_2 ; *add.* anima quia remeat finis eius, ipsa non potest remanere ad non esse L_5 || **88** finis] finem D • praesentiam] priuationem K • non potest] *add.* ad non esse redere A_2 • sicut] *add.* si A_2 • homo] quis A_2 • qui] *om.* A_2 • errat] erret A_2 ; *add.* in A_2 • errat scribendo] scribendo errat M_3L_5 ; scribens errat A_1 || **89** cognita] quo cognito E ; cognito $URM_1CDGKI_1I_2OHL_3I_3A_2am$; coneguda *cat.* • illa erratione] cum ratione $UCDI_1I_2OHI_3$; illo (isto K) errore $RM_1GKL_3A_2am$; errore illo I_1 ; *om.* E ; aquella errada *cat.* • destruit] corrigit K ; destrueret A_2 • ipsam] illam $URM_1CDI_1I_2OHL_3L_4I_3$; *om.* K • scriptura] *om.* A_2 • erat] est A_2 ; *add.* illo A_1 || **90** secundum] *om.* DI_1OH • quem] quod M_1 • scribere intendebat] intendebat scribere A_1 • scribere] scribens $UDI_1OHL_3I_3$; *om.* A_2 || **91** fine] *add.* tunc A_2 • scriba diligens] diligens scriba L_5 • destruere] distraere L_1 || **92** scripturam] *om.* L_4 || **93** Quaestio] *add.* quia K || **93-94** hominis pars - anima] anima est hominis pars DI_1OHI_3 • hominis] eius M_3 || **94** possit] posset RM_3 ; potest GI_2 || **95** potest] *om.* R • potest se ipsum] se ipsum potest G ; *add.* inteficere I_1 • occidere] interficere, occidere D || **96** Solutio: Homo - corpore] *om.* DI_1 • corpus et anima] anima et corpus K • differunt] differens R || **97** essentiam] essentia A_1 • nec] neque I_2 || **98** ideo] primo L_5 ; *sup. lin.* L_2 ; *om.* L_4 • interficit] interficiat L_2OHL_4 • interficiat] posset interficere A_2 || **100** Quaestio] quaeritur DI_1 • aliqua] aliam A_1

Solutio: Probauimus animam non esse ex contrariis et quod omnes suae partes concordant, idcirco nulla suarum partium mori potest, quia contrarietas non habet locum quod sit occasio ad mortem alicuius partis animae rationalis.

105 [I.III.q5] Quaestio: Quaeritur utrum, quando homo moritur, anima patiatur poenam quae in ipsa mortalitatis | impressionem ponat. L₂85^v

Solutio: | Anima et corpus hominis partes sunt et quoniam totum partium est G67th
 finis, scilicet | homo, per hominis | mortem est mortis impressio in anima, quae O192^{va} L₅14^r
 impressio mortis est poena quam patitur anima, quia recedit a corpore et
 deuenit totum in priuationem.

110 [I.III.q6] Quaestio: Vtrum, mortuis organis corporalibus, moriantur potentiarum actus animae.

Solutio: Faber qui cum martello clauum facit | uult ipsum facere, | postquam M₃13^r M₁13^r
 ipsum facit, et si forte perdit martellum, | ex hoc non sequitur quod ipse non L₁6va
 uelit facere clauum, nec nesciat facere. Remanet ergo ferrariae habitus in
 115 animae poten|tiis, quamuis perdantur ferra|riae instrumenta. L₄80^r D108^{vb}

101 Probauimus] probamus L_3 • animam non esse] esse animam non OH • quod] quia L_5 • suae] suas L_1 || **102** idcirco] *in marg.* G • suarum partium] partium suarum RG • mori] morire L_5 • quia] quare L_1A_1 ; quoniam *corr. ex* quarum M_3 || **103** habet] haberet D • quod] ut A_2 ; qui L_5 • occasio] *add.* mortis K • alicuius] alterius L_4 • animae] *om.* L_1 • animae rationalis] rationalis animae OH || **104** Quaestio] *om.* DI_1 • Quaeritur] *om.* $A_1OL_3L_4A_2$ • Quaeritur utrum - moritur] quaeritur quando homo moritur utrum $URM_1GKI_2L_3$ • anima] homo L_3 • patiatu] patitur $L_1L_2URM_1CSDGKA_1I_1I_2OHL_3I_3$ || **105** ipsa] ipsam OH • mortalitatis *etiam* Eam] mortalitas A_1M_3 ; immortalitatis CDI_1OI_3 ; mortalitate KL_3 ; de mortalitat *cat.* || **106** hominis partes sunt] sunt partes hominis A_2 • sunt] *om.* M_1 • quoniam] quem OH ; *add.* per K || **106-107** est finis] et finis est L_4 || **107** est] et C ; sit L_4 • mortis impressio] impressio mortis A_1M_3 || **108** quia] quae A_2 • a] de DI_1OHI_3 || **109** deuenit totum] totum deuenit KL_5 • priuationem] priuatione I_1 || **110** Quaestio] quaeritur DI_1 ; *add.* quaeritur U || **111** potentiarum actus] actus potentiarum KL_4A_2 || **112** ipsum] *om.* C • facit] faci OH || **113** forte] *add.* dum uult facere clauum A_2a ; *om.* DI_1OHI_3 • perdit] perdat OH ; perdiderit A_2 • ipse] ipsum A_2 || **114** nec] neque A_1A_2 ; *om.* USD ; *add.* quod A_2 ; *om.* CI_2 • nesciat] sciat HM_3 • Remanet] remaneret UC ; remanent $M_1DA_1I_2L_3$ • ferrariae] ferrario L_5 • habitus] *om.* K || **115** animae] animis O • perdantur] perdatu] D • ferrariae] ferrarii L_5

[I.III.q7] Quaestio: | Vtrum anima, quando separata est a corpore, sit ita nobilis H26^v
et perfecta sicut erat quando cum corpore coniuncta erat.

Solutio: Anima, quando est coniuncta cum corpore, in fine manet per quem est,
scilicet quod ex anima et corpore | sit | homo, et illa sua existentia finis est in K76^{ra} I76^{ra}
120 actu; et quando separata est a corpore, manet finis ille | in potentia. Quare, in U87^r
quantum actus nobilior est illo quod manet in potentia, est anima de|teriorata L27^{vb}
per hominis mortem, sed in quantum remanet in suis || partibus et in sua L375th A27^r
essentia | et stat in fine ad quem est creata, uidelicet | memorare Deum, R12^r O192^{vb}
intelligere et amare, non deterioratur morte corporis.

125 [I.III.q8] Quaestio: Vtrum anima, quando homo est mortuus, possit imaginari
corpus in quo erat.

Solutio: Sicut anima coniuncta corpori retinet | sensualia obiecta in L514^v
imaginatione ita, quando homo mortuus est, retinet obiecta imaginabilia in suis
potentiis, et propter hoc potest attingere obiecta imaginabilia memorando,
130 intelligendo et amando absque organo imaginationis.

116 Quaestio] quaeritur DI_1 • anima] *om.* M_3 • quando] postquam DI_1OHI_3 • separata est] est separata K || **117** erat¹] *om.* A_2 • cum corpore - erat] erat coniuncta cum corpore DI_1OHI_3 • coniuncta erat] erat coniuncta K || **118** Anima, quando] quando anima KL_4 • est coniuncta] est UC ; coniuncta est A_1L_5 ; manet DI_1OHI_3 • cum] in DI_1OHI_3 • quem] quod M_1 • quem est] coniunctionem I_2 || **119** quod] ut K ; *om.* C • anima] ipsa L_1S • et] *sup. lin.* L_2 ; *add. ex* OHM_3 ; *om.* L_4 • illa] ista L_3 • existencia] essentia DI_1OHI_3 || **120** quando] quoniam C • finis ille] illi fini $L_1SA_1L_4$; ille finis $L_2A_2M_3L_5a$; finis illa U ; aquella fi *cat.* • Quare] quia $M_1CDGKI_2OHL_3I_3M_3$ • actus] *add.* ille $URM_1CGKI_2L_3I_3L_5$; illa D || **121** est¹] *om.* K • illo] illud L_1S ; quod U ; quam $CDI_1I_2OHL_3I_3$; *om.* RM_1GK ; que ço *cat.* • quod] qui $UCDI_1I_2OHL_3I_3$ • potentia] ipso L_5 • deteriorata] deterior ita D ; deterior alia G || **122** hominis] eius DI_1OH • et] est I_1 || **123** uidelicet] quod est A_2 • memorare] memorari $DA_1I_1OHI_3A_2$ || **123-124** memorare Deum - amare] intelligere et amare Deum CA_1 ; ad memorare, intelligere Deum M_3 || **124** et] *om.* K • deterioratur] *add.* a K • morte corporis] *add. in marg.* I_2 || **125** Quaestio] quaeritur DI_1 • quando] postquam DI_1OHI_3 • homo est mortuus] est mortuus homo A_1 • possit] posset DI_3 || **126** corpus] *om.* DI_1 || **127** retinet] *om.* S || **127-128** in imaginatione] imaginationi G || **128** mortuus est] est mortuus SA_2 • in] *om.* C || **128 -129** suis potentiis - imaginabilia] *om.* CDI_1A_2 || **129** potest attingere] attingere potest K || **130** et amando] *om.* DI_1OHI_3

- [I.III.q9] Quaestio: Vtrum, quando corpus moritur, anima coniuncta corpori ad mortem | moueat corpus. A,66ra
- Solutio: Nullus finis est contra | se ipsum, et ob hoc anima, quae suum finem habet | cum corporis societate in constituendo hominem, corpus non mouet ad
 135 mo|riendum, immo obicit morti tantum quantum potest. Sed, quoniam organa I,286^r
I,38^v
L,80^v
 corporalia corrumpuntur ratione elementati corruptionis, non potest cum corpore remanere, sicut | uinum in amphora remanere non potest quando est fracta. M,313^v
- [I.III.q10] Quaestio: Vtrum | anima | separata a corpore deferat secum mores S131^{rb} G67^{va}
 140 quos cum corpore habebat.
- | Solutio: Omnis bonus mos est | ut meritum boni acquiratur, et omnis malus est U87^v O193^{ra}
 ut boni meritum priuetur, unde sequitur mali meritum. Acquisito ergo merito boni uel mali, non sunt necessarii | mores, sicut facto | cultello | non est | M,13^v L,28ra L,6vb
D109^{ra}
 necessarius martellus.

131 Quaestio] quaeritur DI_1 • moritur] *add.* si $L_1SA_1L_4$; si *ras.* L_2 || **132** moueat] manet D ; mouet I_1 || **133** ob] ab D ; propter L_5 • ob hoc] ideo A_2 • suum] suae DI_1 • finem] fine DI_1 || **134** societate] sanitate OH • in constituendo] constituendo C ; instituendo M_1 • hominem] hominis M_3 • corpus] ad corpus $L_1A_1L_4$ • ad] *sup. lin.* L_2 ; *om.* L_1 || **135** obicit] obiecit A_1 ; repugnat A_2 ; *add.* se I_1 • tantum] *om.* A_2 • quoniam] quia A_2 ; *corr. ex.* secundum M_3 || **136** corporalia] *om.* L_5 • corrumpuntur] *om.* A_1 • elementati] elementi U ; elementorum DI_1OHI_3 • elementati corruptionis] corruptionis elementati A_2 || **137** remanere¹] *add.* remanere I_3 • remanere non potest] *om.* G || **138** fracta] separata M_3 || **139** Quaestio] quaeritur DI_1 • Vtrum] *om.* DI_1 || **140** quos] quis A_2 • cum] in I_2 • habebat] habeat A_2 || **141** mos] meritus A_1 • meritum boni] boni meritum $L_2RM_1CDKI_1I_2OHL_3L_4I_3A_2M_3L_5$ • boni] bonum SL_4M_3 ; *om.* G • malus] *add.* mos GK || **142** boni] *om.* G || **142-143** mali meritum - mali] *in marg.* L_2 ; *om.* L_4 • meritum²] meriti $L_2A_2L_5$; merito S • Acquisito] acquisitio L_2RDL_5 • ergo] *om.* M_1 || **142-143** merito boni uel mali] mali uel boni merito K ; merito mali boni A_2 || **143** sicut] si ut A_2 • est] *add.* illi M_3 || **144** martellus] cultellus OH

DE SECVNDA PARTE HVIVS LIBRI,

[II.I] ET PRIMO DE PRIMA SPECIE

- [II.I] Quaestio: Anima rationalis, quid est in se ipsa? || Solutio: L₅15^f E430^{va}
- [II.I.1] Anima rationalis est hominis illa pars per quam memorat, intelligit | et K76^b
 5 amat, quoniam, sicut ignis cum calore calefacit ita homo memorat, | intelligit et H27^f
 diligit cum anima et per animam.
- [II.I.2] Est anima substantia | spiritualis coniuncta cum corporali substantia | R12^v I₆^b
 cum qua hominem constituit, quoniam, sicut in pipere uel in alia medicina
 quae sit magis calida quam sicca ignis constituit alias qualitates ad
 10 calefaciendum, ita anima corpus constituit ad humanificandum et ob hoc
 dicitur forma corporis et oportet substantiam | esse, postquam corporis est L₄81^v
 forma.
- [II.I.3] Est anima substantia quae corpus ad uegentandum informat et ad
 sentiendum, quia ipsa mouet uegetatiuam ad uegentandum et | sensitiuam ad L₃75va
 15 sentiendum, ueluti calor ignis, qui mouet aquam calidam in olla ad
 calefaciendum, | et uoluntas, quae hominem | ad amandum | mouet, et ob hoc I₂86^v U88^f O193^b
 anima naturaliter est domina corporis.

1-2 DE SECVNDA - SPECIE] sequitur secunda pars huius libri quae est de distinctionibus et primo de eius prima specie, qua quaeritur anima quid est in se L_4 ; secunda pars huius libri, quae est de quidditate, et primo de prima specie A_2 ; pars secunda huius libri, quae est quid seu de definitionibus. Articulus primus de eius prima specie, quae est quid est in se ipsa L_5 ; *om.* A_1OH || **2** HVIVS LIBRI] *om.* $L_3 \bullet DE$] *add.* eius $URM_1CDKI_1I_2L_3I_3M_3$ || **3** Quaestio] *om.* $A_2 \bullet$ rationalis *etiam Eam*] *om.* $L_1L_2SA_1L_4$; *rational cat.* || **4** est hominis illa pars] hominis est illa pars L_2A_1 ; est illa pars hominis $URM_1CDGKI_1I_2OHL_3I_3A_2M_3L_5 \bullet$ hominis] *add. sup. lin.* $L_2 \bullet$ quam] *add.* homo $A_2 \bullet$ intelligit] intelligat L_3 || **5** amat] *add.* Deum $DI_1 \bullet$ quoniam, sicut - diligit] *om.* $GK \bullet$ calore] calor M_1 ; calorem $A_1 \bullet$ memorat] *add.* et I_1 || **6** diligit] amat $URCDA_1I_1OHI_3A_2 \bullet$ animam] ipsam || **7** coniuncta cum corporali] cum corporali coniuncta $S \bullet$ substantia] *om.* S || **8** hominem constituit] constituit hominem $L_2L_4 \bullet$ in²] *om.* $A_2 \bullet$ alia] aliqua K ; anima L_3 || **9** magis calida quam sicca *etiam Eam*] *post. ras.* L_2 ; mixta quam deficiat L_1SA_1 ; mixta quam desicat L_4 ; mēs calda que secha *cat. \bullet* qualitates] caliditates S || **10** calefaciendum] calefactiuum $UCDKI_1I_2$; calefactum $RM_1GOHL_3I_3$; esse calefactum A_2 ; escalfat *cat. \bullet* anima corpus] corporis anima $OH \bullet$ corpus] hominem $A_2 \bullet$ humanificandum] homificandum E ; hominificatum $URM_1CDGKI_1I_2OHL_3I_3M_3m$; esse hominificatum A_2a ; hominificat *cat. \bullet* ob hoc] ideo A_2 ; propter hoc L_5 || **11** corporis] corporum $I_3 \bullet$ et] *add.* sic $K \bullet$ oportet] *add.* animas $A_2 \bullet$ substantiam] *add.* ipsam $S \bullet$ substantiam esse] esse substantiam A_2 || **11-12** corporis est forma] forma est corporis RCG ; est forma corporis KA_2 ; est corporis forma A_1L_5 || **13** anima] alia $UOH \bullet$ informat et] et format M_1 ; *om.* $OH \bullet$ et] *om.* L_3 || **13-14** ad sentiendum] *om.* OH || **14-15** quia ipsa - sentiendum] *om.* S || **14** ipsa] ipsam A_1 ; *om.* $C \bullet$ uegetatiuam] uegetatiua $L_1 \bullet$ uegetandum] uegetandam $OH \bullet$ sensitiuam] sensitiua L_1A_1 || **15** ueluti] sicut $A_2 \bullet$ qui] quae A_1 ; *om.* $A_2 \bullet$ calidam] *om.* C || **16** quae hominem - mouet] quae mouet hominem ad amandum RGK ; homini ad amandum $A_2 \bullet$ ob] ab S ; propter $L_5 \bullet$ ob hoc] ideo A_2 || **17** anima naturaliter] naturaliter anima $KA_2 \bullet$ naturaliter est] est naturaliter $R \bullet$ est domina corporis] domina corporis est G

- [II.I.4] Est anima substantia quae indiget organo cum quo attingat scientiam
 obiectorum corporalium, ueluti ad attingendum colorem ad quem indiget oculis
 20 et potentia sentiendi, | propter hoc ut in ipsa imaginatiua accipiat coloris M_314^f
 subiectum et quod in illius subiecti absentia ab imaginatiua || abstrahat illius L_28^{th} $S131^{va}$
 subiecti similitudines et quod ex ipsis induat suum memorare, intelligere et
 amare, et hoc idem est de aliis potentiis sensus communis.
- [II.I.5] Est anima substantia spiritualis quae attingit per speciem obiecta quae
 25 accipit, sicut mater quae memorat filium suum, quem non uidet, et de quo
 similitudinem | facit in memoria ratione memorare et in intellectu ratione L_515^v
 intelligere et in uoluntate ratione | amare. M_714^f
- [II.I.6] Est anima spiritualis | substantia quae hominis est pars, et ob hoc L_77^{ra}
 hominis est potentia, ueluti | pars, quae est de suo toto. I_39^f
- 30 [II.I.7] Est anima ins|trumentum spirituale cum quo substantiae corporales L_481^v
 attingunt | suum finem in Deo, ut praediximus. $D109^{th}$
- [II.I.8] Est anima substantia quae participat cum | pluribus creaturis quam $G67^{th}$
 aliqua alia | substantia, stans coniuncta cum corpore humano, quoniam illud | $O193^{va}$ $R13^f$
 corpus | participat cum firmamento in quantum ab eo accipit influentiam et est A_766^{th}

18 substantia] *in marg.* I_3 • attingat] acquirit A_2 || **19** ueluti] sicut A_2 • colorem] calorem S • ad quem] *om.* A_2 • quem] quod DI_1OH || **19-20** oculis et] oculo in L_5 || **20** hoc] *om.* S • in] *sup. lin.* L_2 ; *om.* $DI_1I_2L_3L_4A_2$ • imaginatiua] imaginando L_5 || **20-21** accipiat coloris - imaginatiua] *om.* DI_1 • coloris] colorum CH ; colores A_1 ; color O || **21** quod] quia OHI_3 ; ut A_2 • absentia] *om.* L_5 • illius²] ipsius S • subiecti] substantiae DI_1 ; *om.* OHI_3 || **21-22** absentia ab - subiecti] *om.* L_1 || **22** quod] *om.* A_2 • induat] inducat RG ; indurat D ; indiget I_1 ; inducit O • memorare] memorari A_1 • intelligere] *om.* L_4 || **24** attingit] attingat D || **25** memorat filium suum] filium memorat L_1 ; filium suum memorat DI_1OHI_3 ; memorat suum filium L_5 • memorat] recolet A_2 • uidet] uidit I_3 • et] *om.* $L_2A_1I_1L_4A_2$ || **26** facit in memoria] facit in memoria D • in¹] *om.* I_3M_3 • memoria] memorazione S • ratione] *om.* S • memorare] memorari $URM_1CDGKI_2OHL_3I_3$; memoriae A_1 • in²] *sup. lin.* L_2 ; *om.* $L_1CDA_1I_2$ || **27** amare *etiam m*] amandi E ; uelle siue amare $URM_1CDGKI_1I_2OHL_3L_4I_3A_2M_3L_5a$ || **28** spiritualis substantia] substantia spiritualis S • hominis est pars] est pars hominis A_2 • ob] ab D ; propter L_5 ; *om.* C • ob hoc] ideo A_2 || **29** hominis est potentia] est hominis potentia A_1 ; est potentia hominis A_2 • ueluti] sicut A_2 • suo toto] sua tota D ; sui totius A_2 || **30** substantiae corporales] potentiae spirituales G ; substantiae spirituales L_3 || **32** quae paticipat] participans DI_1OHI_3 • pluribus creaturis] creaturis pluribus (multis I_2) CDI_1OHI_3 || **32-33** participat cum - humano] quoniam coniuncta est cum corpore humano, participat cum pluribus creaturis quam aliqua alia substantia A_2 || **33** stans] *om.* K • coniuncta cum corpore humano] cum corpore humano coniuncta S • cum] in M_1 • quoniam] nam A_2 || **34** cum] causa OH ; *add.* pluribus creaturas - cum (32-34) *iter.* G • in] *om.* U • eo] ipso $URM_1CGKI_2L_3$; illo DI_1OHI_3 • accipit] accipiat DI_1 ; recipit A_2

35 secum in una specie, quae est | corpus, et participat cum | quattuor elementis, *K76^{va} U88^v*
 quia ipsum est | de omnibus quattuor, et cum plantis participat, quoniam ipsum *H27^v*
 est de uegetatiua, et participat cum sensitiua, in quantum est | de ipsa, et hoc *C86^{ra}*
 idem de imaginatiua.

[II.I.9] Est anima substantia quae lu|cratur sibi ipsi et corpori uirtutes aut uitia, *I76^{va}*
 40 sicut castitatem uel luxuriam, quoniam si anima in homine spiritualis non | *I287^r*
 esset, moralitates non essent ex uirtutibus nec uitiiis.

[II.I.10] Anima est ipsa substantia acquirens cum uirtutibus moralibus boni
 merita et cum moralibus | uitiiis mali merita. Et quia ipsa est pars hominis, *L28^{va}*
 secundum quod homo mouet ipsam ad mouendum se ipsam aut ad mouendum | *M314^v*
 45 corpus, ipsa procurat in motu illo quomodo homo gloriam uel tormentum
 habeat.

[II.I.q1] Quaestio: Vtrum | anima sit substantia uel accidens. *S131^{vb}*

Solutio: Anima est substantia et ob hoc quia | ex partibus substantialibus est, *L375^{vb}*
 uidelicet ex memoria, | intellectu et uoluntate, quas esse oportet ratione finis *L516^r*
 50 par|tes substantiales, | quoniam finis nobilitas exigit qui finis est Deum *O193^{vb} L482^r*
 me|morare, intelligere et amare, et quia accidens non potest se habere ad ita *A27^v*

35 secum] cum ipso • in una specie *Em*] una species *alii codd. et a*; en .i. spècia *cat.* || 36 quia] qui A_2 • ipsum] *om. A_2 • quattuor] *om. RG* • omnibus quattuor] quattuor elementis omnibus A_1 • participat] *om. A_2 • quoniam] quia S • ipsum] ipsa S || 37 de¹] ex C *om. S* • participat] *om. A_2* • cum] de $URM_1CGDKI_1OHL_3$ • de²] *add. se L_1SG* • hoc] *om. A_2* || 38 idem] *add. est SA_1L_5* • de] *sup. lin. L_2* || 39 et] ac $URM_1CGDKI_1OHI_3$; aut I_2 • aut] ac CG || 40 uel] aut $URCDKI_2OL_3$ • in homine spiritualis] spiritualis in homine SG • spiritualis] spirituali M_1 || 40-41 spiritualis non esset] non esset anima spiritualis A_2 || 41 esset] essent M_1 • moralitates *etiam Eam*] mortalitates M_1COHL_3 ; moralitas $L_2L_4I_3M_3$; moralitatis *cat.* • non] uero L_3 • non essent - uitiiis] uirtutum et uitiorum non essent A_2a • essent] esset L_2L_4 || 41-42 nec uitiiis - uirtutibus] *in marg. I_3* || 42-43 boni merita] merita boni RGA_2 || 43 et cum - merita] *in marg. L_3* • mali merita] merita mali RGA_2 • ipsa] *om. M_1DKI_1O* || 44 ad mouendum se ipsam aut (uel m) ad mouendum *Em*] et K ; habet mouere se ipsam et *al. codd. et a*; mou (ella) a mouere si matexa o a mouere *cat.* || 45 corpus] *add. et L_4L_5*; *add. et sup. lin. L_2* • ipsa] *om. DL_3* • ipsa procurat] et A_2 • procurat in motu illo] procurat in motu illo CA_2 ; in illo motu procurat A_2 • in] *om. C* • motu] metu OH • quomodo homo] homo quomodo A_2 • homo] *om. I_2* || 46 habeat] habet $UDGI_1OHI_3$; haberet S ; *add. de prima specie secundae partis huius libri I_3*; *add. quaestiones minutae A_2* || 47 Quaestio] quaeritur $UCDGKI_1OHI_3$ || 48 Solutio] *add. est A_1* • Anima est substantia] anima substantia est RG • et] *om. M_1CDI_1I_2L_3L_4L_5* • et ob hoc] propter hoc L_5 ; *om. A_2* • et ob hoc quia] et propter hoc est substantia quoniam E ; et ideo est substantia, quia m ; i és per aço substância *car cat.* • ob] ab S • ex] *add. pluribus M_3* || 49 uidelicet] scilicet A_2 • ex] *om. I_1OHI_3A_2* • memoria, intellectu] intellectu memoria L_3 ; intelligendo memoria intelligendo A_1 • quas] quos M_1 ; quamuis L_5 || 50 partes] partes A_1 • quoniam] quia OH • nobilitas] nobilis L_3 || 51 memorare] recolere K ; memorari A_2 • amare] *add. Deum L_2* • quia] *om. L_4* • non potest se] se non potest I_1 • se habere] habere se G • ita] tam RG**

nobilem finem sicut substantia, cum sit ita quod substantia sit nobilior creatura et magis de entitate habeat quam accidens.

55 Et si anima esset de partibus accidentalibus et non | substantialibus, esset *M14^v*
 derogatus finis ratione cuius ipsa est et non caperet tantum de gloria, cum sit ita
 quod substantia sit nobilior creatura et magis de entitate habeat quam | *L17th*
 accidens, et etiam mortuo corpore moriretur anima, quoniam | accidens non *U89^f*
 potest sustentari absque substantia, et nos iam probauimus animam esse
 immortalem.

60 [II.I.q2] Quaestio: Anima est forma | per se ipsam aut est forma in quantum *R13^v*
 informat corpus?

Solutio: Probauimus animam esse | substantia et quod principalis finis ratione *D109^{va}*
 cuius ipsa est est memorare, diligere et cognoscere Deum. Et propter hoc,
 secundum finem ipsam oportet esse formam per se ipsam | simpliciter, cum sit *G68^{ra}*
 65 ita quod formae competat | actio. Et est forma in quantum corpus informat per *K76^{vb}*
 accidens, | scilicet ob hoc quoniam participat cum eo, sicut uoluntas hominis, *H28^f*
 quae mouet corpus | de uno loco | in alium. *L28^{vb} I287^v*

52 sit] *add.* ita *L5*; *om.* *L4* || **54** non] *add.* de *G* || **55** finis] fini *A2* • est] *om.* *G* • caperet] recipere potest *E*; reciperetur *L1S*; reciperet *L2M1L4A2M3a*; recipiat *A1*; caperetur *m*; cabera *cat.* || **55-56** ita quod substantia] *om.* *M3* • ita] *om.* *L5* || **56** sit nobilior creatura et] *in marg.* *L2*; *in marg.* *R*; *om.* *L1SA1L4m* • quam accidens] *om.* *C* || **57** et] etiam sequeretur quod *A2a* • etiam] *om.* *URM1CDGKA1I1I2OHL3I3A2M3L5*; *add.* si anima - et (53-54) *iter.* *H*; *add.* in *L5*; encara *cat.* • moriretur] mouetur *O*; morietur *H* • quoniam] quam *M3* || **58** absque] sine *A2* • substantia] anima *H* • nos] *om.* *L2L4* • iam probauimus] probauimus iam *OH* • probauimus] probamus *L3* || **60** Quaestio] quaeritur *DI1*; *add.* utrum *DI1*; *in marg.* *I3* • est forma] *om.* *A2* || **62** Probauimus] probamus *RL3* • substantia *etiam Em*] formam *alii codd.* *et a*; *add.* per se ipsam simpliciter *A2*; substancia *cat.* • principalis] principalis est *L1S*; est principalis *L2A1L4A2* || **62-63** finis ratione - Deum] *om.* *L1S* || **63** est¹] *om.* *L2RM1DGKA1I2L4A2* • memorare] memorari *OH* • diligere] intelligere *CKM3* • cognoscere] amare *KM3* || **64** oportet esse] esse oportet *M1I2L3* || **64-65** sit ita] sic sit *K* || **65** ita] hoc *UM1DI1OHI3*; *om.* *I2L3* • competat] competit *RCDGKI1I2OHL3I3* || **65-66** informat per accidens] per accidens informat *C* || **66** ob hoc] propter hoc *L5*; *om.* *A1A2* • quoniam] quod *UM1CDKI1I2OHL3I3A2M3L5*; ut *RG*; quia *A2* • participat] participet *L4* || **67** corpus] *add.* hominis *K* • in] ad *K*; ab *A1* • alium] *add.* locum *URM1CKI2L3*

- [II.I.q3] | Quaestio: Cum anima sit ex materia et forma, quomodo potest esse forma? Quoniam si est forma, | pars et suum totum conuertuntur. O194^{ra}
E430^{vb}
- 70 Solutio: Anima est forma | corporis, ut praediximus, sed quoad se ipsam non est forma, sed est ex | forma et materia. Ex forma est in | quantum est de parte substantiali bonificatiua et de parte substantiali magnificatiua, et sic de aliis substantialibus suis principiis. Et omnes | istae actiuitates constituunt communem actiuitatem memoratiuam et aliam intellectiuam et alteram amatiuam. Et omnes istae communes actiuitates constituunt unam communem actiuitatem quae animae forma est. Et hoc idem de potentiis passiuis, uidelicet unam bonificabilitatem, magnificabilitatem et alia principia | naturalia et substantialia, quae tres communes passiones constituunt, quae sunt memorabilitas, | intelligibilitas et amabilitas, et omnes istae tres passiones constituunt unam communem passionem quae est spiritualis materia, et de ipsa et de forma, quam | diximus, est anima. I₁6^{vb}I₃9^v M₃15^f
L₄82^v L₅16^v
S132^{ra}
A₁66va
U89^v
L₃76ra

[II.I.q4] Quaestio: Vtrum anima sit sua | potentia. M₁15^f

Solutio: Nulla anima potest esse sua potentia, quoniam, sicut pars suum totum non | potest esse ita totum non | potest esse sua pars, et hoc est quoniam inter O194^{rb} R14^f

68 Quaestio] quaeritur $DI_1 \cdot ex$] *om. US* • quomodo] quando M_3 || **69** Quoniam si est forma] *om. M₁DI₁OHI₃ • est*] esset $UCKI_2L_3 \cdot forma$] *om. A₂ • conuertuntur*] conuerterentur H || **70** quoad] quae ad A_1 ; quantum ad $A_2 \cdot se$] esse L_1 || **71** sed] *add. etiam M₁ • est ex forma - forma*] est de forma et materia (*add. est m*) de forma E ; ex forma et ex materia est forma UC ; ex forma et materia est et forma M_1K ; ex forma et materia est forma $DOHI_3$; est ex forma et materia et forma I_2L_3 ; ex forma et materia est ex forma A_2 ; est de forma et de materia: (est) de forma m ; és de forma et materia: de forma *cat. • est*] *om. A₁ • de*] ex S || **71-72** parte substantiali] substantiali parte RG || **72** bonificatiua] bonificatam R ; *add. de parte substantia in quantum in marg. I₃ • et de parte substantiali*] *om. DI₁OHI₃ • substantiali*] *add. in qualitate R*; *add. in quantum M₁GKI₂*; *add. in quantum est L₃ • aliis*] singulis OH || **73** substantialibus suis] suis substantialibus $URM_1CDGKI_1I_2OHL_3I_3A_2M_3L_5$; istae $M_3 \cdot constituunt$] *add. unam RI₂O* || **74** communem] unam $L_3 \cdot actiuitatem$] *add. unam DKHI₃*; *om. I₂ • memoratiuam*] *om. L₃* || **74-76** memoratiuam et - actiuitatem] *om. RM₁ • et*] *om. UC DI₁O • alteram*] aliam $SDKI_1$ || **74-75** alteram amatiuam] amatiuam alteram I_2L_3 || **75** istae] illae $G \cdot constituunt$] *om. S • communem*] *om. K* || **76** animae] *add. est G • animae forma est*] animae est forma $L_2URM_1CDGI_1I_2OHL_3L_4I_3A_2M_3L_5$; est animae forma K ; memoratiuam et aliam intellectiuam et amatiuam alteram $M_1 \cdot idem$] *add. est L₄ • uidelicet*] scilicet A_2 ; *om. UC DI₁OHI₃* || **77-78** unam bonificabilitatem - constituunt] bilitatibus principiorum substantialium et naturalium constituentibus tres communes passiones quae A_2 || **77** magnificabilitatem] *om. I₂ • et*] est DI_1 ; *om. G* || **78** communes] *om. C* || **78-80** quae sunt - constituunt] *om. SGL₅* || **79** memorabilitas] memorabilitas $OH \cdot intelligibilitas$] intellectualitas $H \cdot intelligibilitas$ et amabilitas] in se ex $A_2 \cdot passiones$] *om. A₂* || **80** spiritualis m] substantialis $L_1SA_1L_4A_2L_5a$; substantialis spiritualis $URM_1CDGKI_1I_2OHL_3I_3A_2M_3L_5$; *om. E*; speritual *cat. • materia*] *add. animae A₂ • de*] *om. A₂* || **81** de] *om. L₁L₂SA₁L₄ • forma*] *add. coram R* **83** sicut pars] pars sicut M_1 || **84** non potest esse] esse non potest $URM_1CDGKI_1I_2HL_3L_4I_3A_2M_3L_5$; *add. et H • esse*] et $O \cdot ita totum - pars$] *om. I₁ • non potest esse pars*] sua pars esse non potest $UCDOHI_3$; non potest esse pars sua $S \cdot est$] *om. G • quoniam inter*] inter quoniam $S \cdot quoniam$] quia OH

85 totum et sui partem oportet differentiam stare, ut totum de pluribus partibus sit.

[II.I.q5] Quaestio: Vtrum anima sit angelus.

Solutio: Anima non est angelus, cum sit | coniuncta corpori et sit hominis pars, L₁7va
 et angelus sit substantia spiritualis a corpore separata, qui, scilicet angelus, non
 est sub aliqua specie, | et anima est sub hominis specie, in quantum | illius est L₂9ra D109^{vb}
 90 pars, necnon quia angelus non indiget organo ad intelligendum inferiora.

[II.I.q6] Quaestio: Vtrum anima sit impressio angeli in corpore humano, sicut
 litterae cerae, quae sunt impressiones litterarum sigilli.

Solutio: || Proba|uimus animam esse immortalem, et quod est substantia, et K77^{ra} M₃15^v
I₂88^f
 quod est ex forma et materia spiritualibus, et hoc esse non posset si angeli esset
 95 impressio, quoniam mortuo corpore moriretur anima et impressio | accidentalis G68th
 esset, | postquam essentiae angeli non esset; et si esset de essentia angeli, esset H28^v
 a generante, et nos | probauimus ipsam non esse a generante sed a creante, L₅17^f
 necnon quod substantia spiritualis non | est | diuisibilis, cum sit ita quod non O194^{va} U90^f
 possit esse tacta | cum sit spiritualis, nec corruptibilis ob hoc quia | non est ex S132th I₇7ra
 100 contrariis.

85 sui] suam A₂ • de pluribus partibus sit] sit hoc quod est scilicet de pluribus partibus A₂ || **86**
 Quaestio] quaeritur DI₁ • anima] in marg. I₃ || **87** Solutio: Anima non est angelus] om. I₁ • est]
 om. C • et] cum K • pars] sup. lin. M₁ || **88** qui, scilicet] idem A₂ || **89** est¹] om. M₁ • specie]
 speciem L₅ || **89-90** in quantum - quia] quae ad sciendum corporali organo et L₄ || **90** necnon]
 nunc S; nec est DI₁ • necnon quia] idem A₂ • quia] quod USA₁; et L₄; quare M₃ • intelligendum]
 intelligendo I₂ • inferiora] subtiliter L₁SA₁L₄; add. et tamen anima coniuncta indiget A₂; corr. ex
 subtiliter L₂; çajus cat. || **91** Quaestio] quaeritur DI₁ • angeli] angelis L₁SA₁; animae K || **92**
 litterae cerae] litterae G; cerae litterae O • quae] quam G • impressiones] impressio
 URM₁CDGKI₁I₂OHL₃I₃ • litterarum sigilli] sigilli litterarum S || **93** Probauimus] probamus R ||
93-94 et quod est] om. L₁L₂SA₁L₄ || **94** quod] add. ex O • est] add. substantia A₂; om. I₁ • ex]
 om. O • forma et materia] materia et forma RSDGI₁OHI₃ • posset] potest DI₁I₂OHL₃ • angeli]
 angelis L₁A₁; angelus SL₄ || **94-95** angeli esset impressio] anima esset impressio angeli A₂ •
 esset] essent CL₃ || **95** quoniam mortuo - impressio] om. C • moriretur] add. et
 URM₁CDGKI₁I₂OHL₃I₃L₅ • impressio] add. et impressio L₄ • accidentalis] accidentali DI₁ || **96**
 esset¹] add. et I₂ • essentiae] esse GI₂L₃; de essentia I₁OHI₃ • et] om. I₁ • si esset - angeli] in
 marg. L₂; add. non esset et si esset de essentia angeli iter. D; om. L₁SA₁I₁L₄ • esset³] essent
 L₄A₂M₃ || **97** probauimus] probamus R • ipsam] ipsa M₃ • non esse] esse non A₁ • non esse - sed]
 esse A₂ || **98** necnon] et A₂ • quod] quia UCCKI₁I₂OHL₃I₃ || **99** possit] posset RK; potest A₂ • ob
 hoc quia] cum A₂; propter hoc quia L₅ • est] sit A₂

[II.I.q7] Quaestio: Vtrum anima sit imago Dei.

Solutio: Anima est imago Dei in quantum est substantia spiritualis in qua anima Deum intelligit, quoniam, sicut speculum est imago corporis in quantum accipit illius similitudinem in se ipso, ita anima est imago Dei in quantum
105 attingit Deum memorando, intelligendo et amando ipsum in se ipsa.

[II.I.q8] Quaestio: Vtrum anima separata a corpore remaneat in illo numero in quo erat antea, quando coniuncta cum corpore erat.

Solutio: Sicut in denario | qui est argenteus et cupreus est argentum, quando a
cupro | separatum est, in illo eodem numero || in quo erat quando cum cupro
110 coniunctum erat, ita anima re|manet in suo numero quando separatur a corpore.

[II.I.q9] Quaestio: Vtrum anima iusta peruersa per peccatum sit illa quae erat quando iusta erat.

| Solutio: Secundum quod diximus ac probauimus, anima est substantia, et
substantia per accidens non mutat suum numerum, uelut aqua fri|gida, quae
115 suum numerum | non mutat quando calefacta est, | nec cultelli ferrum, | quod
non mutat suam | speciem quando ab illo cultello fit clauus. Quare anima non

101 Quaestio] quaeritur DI_1OH || **102** Anima] *om.* L_2L_4 • Anima est imago Dei] *in marg.* I_2 • substantia] *om.* M_3L_5 || **103** Deum] Deus $L_1L_2SA_1M_3L_5a$ • quoniam] *om.* L_5 • sicut] sic M_1 ; si C • corporis] corporalis A_2 || **104** illius similitudinem] similitudinem illius $RM_1DGI_1I_2OHL_3I_3$ || **105** Deum] *om.* K || **106** Quaestio] quaeritur DI_1 || **107** antea] anima $M_1L_3L_5$; *om.* $DI_1I_2OHI_3A_2$ • quando] quam R ; *add.* erat U • coniuncta cum corpore erat] erat coniuncta cum corpore CK ; coniuncta erat cum corpore $L_4A_2M_3$; cum corpore coniuncta erat L_5 || **108** et] *om.* OH • cupreus] cuprius D • est²] *om.* K || **108-109** est argentum - est] si separetur argentum a cupro remanet argentum A_2 || **109** est] *om.* G • illo] *add.* et $URM_1CDGKI_1I_2OHL_3I_3A_2M_3L_5$ • numero] *add.* est K • in quo erat] *om.* A_1 • erat] *add.* quod S || **109-110** quando cum - erat] *om.* I_1 || **110** anima] *om.* I_3 || **111** Quaestio] quaeritur DI_1 • iusta *etiam Em*] *om.* $L_1L_2SA_1L_4L_5a$; justa *cat.* || **112** iusta erat] erat iusta D **113** ac] et GI_1OHL_5 • probauimus] probamus RL_3 || **114-115** uelut aqua - numerum] *om.* M_3 uelut] sicut A_2 • quae] *om.* A_2 || **115** suum numerum non mutat] non mutat suum numerum A_1OH • numerum] *in marg.* I_3 • nec] ut S • cultelli ferrum] ferrum cultelli A_2 || **115-116** quod non] quod nec U ; *om.* $DI_1OHI_3A_2$ || **116** ab] ex $URM_1CDGKI_1I_2OHL_3I_3M_3L_5$; de A_2 • cultello] ferro M_3L_5 • clauus] clauis $L_1A_2M_3$ • Quare] quia $M_1DI_1I_2OHL_3I_3$

mutatur per moralitates ab uno numero in alium, sed per | qualitates mutatur, D110^{ra}
ueluti de bono in malum et de malo | in bonum. U90^v

[II.I.q10] Quaestio: Vtrum anima sit uita.

- 120 Solutio: Tres sunt | species uitae, scilicet uegetatiua, sensitua et intellectua. I₂88^v
Non est anima uita uege|tatiua | nec sensitua, cum substantia sit spiritualis; nec A₁66vb K77^{rb}
est uita spiritualis, cum sit ita quod uita sit una suarum partium per quam
omnes aliae partes suae sunt uiuae, sicut sua bonitas substantialis, per quam | S132^{va}
omnes suae partes sunt naturaliter bonae.

117 per moralitates - alium] ab uno numero in alium per moralitates DI_1OHI_3 • per moralitates - mutatur] *in marg. alia manu* I_2 • moralitates] mortalitates L_1SM_3 • ab] de A_2 • sed] *add.* solum quantum A_2 ; *om.* D • per qualitates mutatur] per moralitates sed in qualitatibus D • per²] in I_3 ; ad A_2 ; *in marg.* I_3 • qualitates] qualitas M_3 || **118** ueluti] sicut A_2 • et de malo in bonum] *om.* G • bonum] malum R || **119** Quaestio] quaeritur DI_1 • anima] *om.* I_3 || **120** Tres sunt species] tres species sunt S • sensitua et] et sensitua M_1 • intellectua] *add.* anima autem || **121** uegetatiua nec sensitua] sensitua nec uegetatiua I_1OHI_3 • substantia sit spiritualis] sit substantia spiritualis RGA_2 ; sit spiritualis sustantia $UM_1CDKI_1I_2OHL_3I_3$ || **122** sit ita] ita sit A_2M_3 ; cum sit ita *iter* D • suarum] *om.* K • per quam] postquam C || **123** omnes aliae partes] aliae omnes partes L_2A_1 • suae *etiam* E] uiuunt siue $L_2URM_1CDGKI_1I_2OL_3L_4I_3M_3L_5A_2a$; eius m ; *om.* H ; *sues cat.* • sunt] sint O • sua bonitas] bonitas sua L_1SA_1 • sua bonitas substantialis] per suam bonitatem substantialem A_2 • per quam] *om.* A_2 || **124** omnes] *om.* I_1 • suae] sunt K • partes] *add.* naturales L_1SA_1 • sunt naturaliter] naturaliter sunt $URM_1CDGKI_1OHL_3I_3$ • sunt naturaliter bonae] bonae sunt S

[II.II] DE SECVNDA SPECIE QVAE EST SECVNDAE PARTIS

[II.II] Quaestio: Anima, quid habet in se? Solutio:

- [II.II.1] Anima habet | in se sua propria et naturalia principia, scilicet H29^f
 bonitatem, magnitudinem, durationem, potestatem, sapientiam, uoluntatem,
 5 uirtutem, ueritatem, delectationem, differentiam, | concordantiam, principium, L484^f
 medium, finem, maioritatem, aequalitatem et minoritatem, et | per ista principia L29^{va}
 substantialia, | ex quibus constituta est, habet rationes, | sicuti per | bonitatem I17th O195^{ra}
 habet rationem ad bonum pro|ducendum, scilicet morale bonum | productum, et L518^f
 per magnitudinem habet rationem ad magnum bonum producendum, et sic de M116^f G68^{va}
 10 aliis rationibus.
- [II.II.2] Necnon habet anima in se ratione bonitatis essentielle bonificatiuum,
 bonificabile | et bonificare, et ratione | magnitudinis | essentielle E431^{ra} R15^f
 magnificatiuum, magnificabile et magnificare, et sic de aliis. Et per istas partes A28^f
 concretas suae rationes naturalia et essentialia habent subiecta | in quibus U91^f
 15 sustentantur, sicut sua bonitas, quae sustentatur in suo | bonificatiuo essentiali, M316^v
 et sic de suis essentialibus bonificabili | et bonificare. L78^{ra}

1 DE SECVNDA - PARTIS] de secunda specie secundae partis huius libri I_3 ; de secunda specie secundae partis principalis A_2 ; articulus secundus, de secunda specie, secundae partis, quae est quid habet in se anima L_5 ; *add.* quae quaeritur anima quid habet in se L_4 ; *om.* $OH \cdot DE$] *om.* $M_3 \cdot QVAE EST$] *om.* $URM_1CGKI_1I_2L_3L_4M_3$ || **2** Quaestio] quaero L_4 || **3** in se] *om.* $M_1DI_1OHI_3L_3 \cdot et$] *om.* L_4 || **4-6** magnitudinem, durationem - minoritatem] $c d e f g h i k A_2$ || **5** uirtutem, ueritatem] ueritatem uirtutem $RG \cdot ueritatem$] *add.* et $DI_1HI_3 \cdot delectationem$] gloriam CL_5 || **6** finem] finis OH ; *add.* et $OH \cdot et^1$] *om.* $UM_1I_1I_2OHL_3M_3 \cdot et^2$] *om.* $G \cdot ista$] illa G || **7** substantialia] substantiali $OH \cdot ex$] *om.* $L_5 \cdot constituta est$] est constituta G || **8** habet] *in marg.* I_3 ; *om.* $DI_1OH \cdot scilicet morale - productum$] *om.* $A_1 \cdot scilicet$] *add.* naturale et $A_2 \cdot morale$] memorale U ; memorare ad $C \cdot morale bonum$] bonum morale $RG \cdot productum$] *om.* A_2 || **9** rationem] *om.* $UC \cdot producendum$] producendi S ; *add.* magnum A_2 || **10** aliis] singulis OH || **11** habet anima] anima habet $L_3 \cdot anima in se$] in se anima $C \cdot ratione$] *add.* suae $L_1SA_1 \cdot bonitatis$] *add.* realem $A_1 \cdot essentielle$] essentialis $UCDI_1OHI_3 \cdot bonificatiuum$] bonificatum RI_3 || **12** et¹] *om.* $CK \cdot ratione$] rationem $U \cdot essentielle$] essentialis CDI_1OHI_3 || **13** magnificatiuum] magnificatum $RI_3 \cdot et^1$] *om.* $K \cdot aliis$] similibus L_1SA_1 ; singulis $OH \cdot istas$] ipsas L_1S ; illas G || **13-14** concretas partes suae rationes] partes concretas (*add.* habent m) suae rationes Em ; concretas partes siue (*corr.* suae L_2) rationes $L_1SL_4A_2M_3L_5a$; concretas rationes siue partes $URM_1CDGKI_1I_2OHL_3I_3$; parts concretes les sues raons *cat.* || **14** concretas] contentas $S \cdot et$] siue OHI_3 ; *om.* $M_1DI_1I_2L_3 \cdot essentialia$] *add.* principia $A_2 \cdot habent$] habet $URCGL_4M_3 \cdot subiecta$] substantiam M_1 ; substantia C || **15** sustentantur] sustentatur $L_1URM_1A_1L_4 \cdot sustentantur$] sustentantur $RD \cdot sustentantur$, sicut - quae] *om.* $OH \cdot bonificatiuo$] bonificato M_3 || **15-16** essentiali, et - bonificare] bonificabili et bonificare essentialibus et sic de aliis principiis A_2 || **16** de] *add.* aliis $URM_1CKI_2OHL_3L_4I_3 \cdot suis essentialibus$] essentialibus suis $RG \cdot bonificabili$] bonificatiuo L_2 ; bonificato URM_1CGM_3 ; bonificabile L_3

- [II.II.3] Habet anima in se propria et essentialia accidentia spiritualia, scilicet quantitatem, qualitatem, relationem et alia nouem praedicamentorum, et per quantitatem est quanta et per qualitatem est qualis, secundum quod dicemus, et sic de aliis. Et per quantitatem est ita sua bonitas quanta sicut per magnitudinem magna. Et per differentiam sunt differentes sua bonitas et sua quantitas, et est sua bonitas de genere substantiali differens a genere accidentis bono, et ita intrat generis distinctiorem substantialis et accidentalis, et hoc idem de distinctione speciei et speciei, existente bonitate distincta per speciem a magnitudine, et hoc idem de indiuiduis substantiis, sicut de anima Martini differente ab anima Raimundi.
- [II.II.4] Habet etiam anima tres potentias in se ipsa, scilicet memoriam, intellectum et uoluntatem, ut praediximus, et cum istis tribus potentiis agit omnia quae agit, et de sua essentia sunt, et ipsa est ex ipsis, et sunt differentes ita per differentiam sicut bonae per bonitatem et magnae per magnitudinem et concordantes per concordantiam et sic de aliis.

17 anima] etiam L_5 • se] *add.* sua in marg. I_3 • propria] prima L_5 • et] *om.* $M_1KI_1I_2OHL_3$ || **18** quantitatem] qualitatem] quantitatem] *add.* et RG • nouem] nouena accidentia UC ; x S ; *om.* KA_2 • praedicamentorum *etiam E*] praedicamenta $DKA_1I_1I_2OHL_3I_3A_2am$; dels (ix) praedicaments *cat.* • et²] scilicet O || **19** et¹] *om.* GA_2 • per] *om.* C • est] *om.* A_1L_5 • secundum quod] ut L_5 || **20** aliis] singulis OH • est] *om.* RG • sua] sui $L_1SA_1L_5$; sua *post ras.* L_2 • bonitas] *add.* est RG || **21** magnitudinem] magnitudine S • differentes] differentia A_2 || **22** est] *om.* A_2 • substantiali] spirituali RG ; substantiae L_5 • differens] differente UC || **23** accidentis bono] accidentalis bonitatis L_4 • intrat] in marg. I_3 ; *add.* in L_1S ; *add.* bonitas A_2 • intrat generis] in marg. L_5 • generis distinctionem] distinctionem generis A_2 || **23-24** distinctionem substantialis et accidentalis] substantialis et accidentalis distinctionem K || **24** idem] *om.* C • existente bonitate *etiam a*] bonitate existente E ; existens bonitas $L_1SA_1L_4$; existente bonificante OH || **25** distincta per speciem] per distinctam speciem L_1SA_1 ; parte distincta specie L_2 ; per distinctionem speciei L_4 ; parte distincta per speciem L_5 • a magnitudine] et magnitudinem L_1 ; ac magnitudinem A_1 ; a granea *cat.* • idem] *add.* est L_5 || **26** Martini] Joannis A_2 • Raimundi] Gregorii A_2 || **27** tres *etiam Em*] *om.* $URM_1CDGKI_1I_2OHL_3I_3A_2M_3L_5a$; iii. *cat.* • potentias] *om.* L_3 || **27-28** memoriam, intellectum] intellectum memoriam A_2 || **28** intellectum et uoluntatem] uoluntatem et intellectum K • praediximus] diximus G • et²] *om.* I_2 • potentiis] *om.* DI_1 || **29** et¹] *om.* I_1I_3 • essentia] substantia U ; esse A_2 • et³] quae K • sunt²] *om.* $URM_1CDGKI_1I_2OHL_3L_4I_3M_3L_5$ || **29-30** et ipsa - differentiam] *om.* L_5 • ipsa est] anima A_2 || **29-30** sunt differentes] differentes sunt A_2 || **30-31** ita per - concordantes] *om.* M_1 • ita per differentiam] per differentiam ita I_2L_3 • bonae] bona L_1S • magnae] magna L_1S || **31** concordantes per concordantia] per concordantia concordantes UC

- [II.II.5] Habet anima in se ipsa innatas species et impressas per suarum trium
 potentiarum acquisitionem constitutarum de primis principiis, secundum quod
 diximus. Innatae | sunt in quantum ipsas potest producere; impressae sunt per
 35 rationum actus, et acquisitae sunt quando de potentia in actum sunt productae,
 sicut Martinus, | qui filium suum intelligit album uel nigrum, bonum | uel
 malum, magnum uel paruum, et sic de aliis, et intelligere est innatum | et
 concreatum cum interiori actu, qui est de intellectus essentia, | et intelligibile
 40 non est de illius intelligere essentia, quoniam de alia | est substantia. Et illud
 intelligibile, quod est Martini filius, conuersum in esse intellectum, est
 subiectum in quo fit impressio quam ponit intelligere interius in ipso, ueluti
 sigillum, quod in cera suarum litterarum ponit similitudines.
 || Et illud quod intelligere ponit est | species innata, producta de potentia in
 actum; | et intelligibile conuersum in intellectum est species acquisita, et ita
 45 quod species est de omnibus tribus et potentiae interiores || nihil in ipsa earum
 essentiae ponunt, sed ipsam | speciem in se ipsis habent.
- M₁16^v*
R15^r
I₁7va
M₃17^r O195^{va}
L₁8th
G68^{vb} L₄85^r A₁67ra
L₅19^r
S133^{ra} I₂89^v
U92^r

32 Habet anima] anima habet *DOH*; habet etiam anima *K* • anima in se ipsa] ipsa anima in se
K • et] *om. M₁* • per suarum - acquisitionem] propter acquisitionem suarum tres potentiarum
A₂ || **33** de] a *L₁L₂SA₁L₄* • quod] quia *L₁* || **34** quantum] quanto *A₁* • ipsas potest] potest ipsas
UM₁CDKI₁I₂OHL₃I₃ • impressae] imprentae *L₁*; infinitae *S* || **34-35** per rationum] ratione *S*; per
 rationem *DOI₃M₃* || **35** et] ut *M₁*; *om. I₁* • quando] in quantum *A₁* • sunt¹] *om. D* • de potentia -
 sunt] sunt de potentia in actum *A₁* • de] a *L₅* • actum] actu *M₃* || sunt productae] productae sunt
RM₃L₅ || **36** Martinus] Marcius *H*; Raymundus *A₂* • qui] *om. O* || **37** magnum uel paruum] *om.*
GA₁ • aliis] singulis *OH* • et³] *om. U* || **38** concreatum] concretum *M₃* • actu] actus *M₁* • de] *om.*
L₃ • intellectus essentia] essentia intellectus *DI₁OHI₃* • intelligibile] intelligere *OH* || **39** de¹] ¹
add. essentia M₁DI₁I₂OHL₃I₃ • illius intelligere] intelligere illius (*om. K*) *UM₁CDI₁I₂OHL₃I₃* •
 essentia] essentiae *M₁DI₁I₂OHI₃M₃*; esse *L₃* || **39** de alia est] est de alia *SK* • substantia]
 essentia *S* • illud] *om. UC* || **40** intelligibile] intelligere *OHL₄* • Martini] Raymundi *A₂* •
 conuersum] conuertum *R* • in esse intellectum *etiam m*] per intellectum esse *E*; essentia
 intellectus *URM₁CDGKI₁I₂OHL₃I₃*; in esse intellectus *L₄*; en ésser entès *cat.* || **41** in ipso] *om.*
G • ueluti] sicut *A₂* || **42** quod in - litterarum] *om. I₁* || **43** ponit] *add. ibi L₁L₂SA₁* || **43-44** est
 species - intelligibile] *in marg. L₂*; *om. L₄* || **44** actum] actu *A₁I₂* • et¹] *om. C* • intelligibile]
 intelligere *OHM₃* • in] et *M₃* *om. M₁* • intellectum] intellectu *L₁UCSDH* • est] et *M₃* • et²] *om.*
UC; *del. L₄* • ita] ista *M₁I₂OHL₃* || **45** quod] quidem *I₁OHL₃I₃*; *om. A₂L₅* • est de - tribus] de
 omnibus tribus est *L₃* • et] *add. haec L₁S*; *haec fort. ras. L₂*; absque eo, quod *m*; sens que *cat.* •
 interiores] inferiores *M₁K*; inferiores et interiores *M₃* • nihil] uel *UL₃* • nihil in ipsa] in ipsa
 nihil *A₂* • ipsa] ipsae *L₄*; *add. de DI₁OHI₃* || **45-46** earum essentiae] de sua essentia *A₂* || **46**
 essentiae] essentia *I₁OHI₃* • ponunt] ponant *OH* • sed] secundum *UC* • speciem] species *L₄* •
 habent] habet *R*

- [II.II.6] Necnon anima habet in se ipsa partes actiuas et passiuas, actiuas in quantum | potentiae agunt in attingendo obiecta quae attingunt, sicut intellectus, qui substantiarum similitudines attingit quas intelligit; | et ille intellectus est agens, scilicet producens. Habet anima passiuas potentias, in quantum impressiones in ipsis ponere potest et aliarum substantiarum similitudines, sicut in sua intelligibilitate, quam interius habet, quae est de sua essentia sub materiae ratione, ut diximus iam, in qua possibilitas est recipiendi substantiarum exteriorum similitudines. Et ille | intellectus intelligibilis est possibilis, et agens et possibilis sunt unius essentiae, et differunt per formae et materiae differentiam, | et actionis et passionis.
- [II.II.7] Habet anima | in se ipsa obiecta quae attingit, sicuti Martinus, qui intelligit suum filium uel | alterum absentem sensui. | Et propter hoc animae potentiae non exeunt extra substantiam quando obiecta attingunt, sed a substantiis exterioribus ea interius || recipient, | accipiendo a substantiis exterioribus suarum similitudines et conuertendo ipsas in substantiis interioribus, sicut uegetatiua Mar|tini come|dentis panem, quae non exit in panis speciem, sed illam speciem | conuertit in uegetando in carnis speciem, | et

47 habet] *om. I₂ • se] om. M₃ • ipsa] om. KHI₃ • actiuas et passiuas] om. M₁ • actiuas²] om. K || 48 quae attingunt] *om. OH || 49 intellectus] intelligendo A₁ • qui] quoniam L₅ • substantiarum etiam E] subiectorum L₁L₂UM₁A₁I₁I₂OHL₄; obiectorum RGA₂a; a substantiis m; de les substàncies cat. • similitudines attingit] attingit similitudines DI₁OH • attingit] attingunt L₃; in marg. I₃ • et] *add. quod RG • ille] istae A₂ || 50 scilicet] et DI₁I₂OHI₃; seu L₅ • passiuas potentias] potentias passiuas A₂ || 51 impressiones in ipsis] in ipsis impressiones DI₁ • impressiones] *om. K • ipsis] ipsas OH • et] om. K || 52 sicut] om. L₁S; add. intelligentia UC • in sua intelligibilitate] est sua intelligibilitas A₂a • de] *om. URM₁CDKI₁I₂OHL₃I₃ || 53 materiae ratione] ratione materiae DI₁OHI₃L₅ • materiae] memoriae L₃ • diximus iam] iam diximus KA₂ • est recipiendi] recipiendo C; recipiendi K; est recipienda OH; est excipiendi L₄ || 54 substantiarum] subiectorum SDI₁OHI₃ • intelligibilis] in marg. I₃; *om. DI₁OH • est] et I₂L₄ || 55 possibilis¹] potentialis S • possibilis²] passibilis SA₂; *add. et agens possibilis I₂; add. et paciens L₃ • sunt] sicut L₄ • differunt] different A₂ || 56 actionis et passionis] actiones et passiones I₁ || 57 Habet anima] anima habet L₃ • obiecta quae] obiectum quod L₅ || 58 suum filium] filium suum RA₁ • absentem] absentem DA₁ || 58-59 animae potentiae] potentiae animae A₁ || 59 exeunt] existunt M₃ • extra] *om. DI₁OHI₃ • quando] quoniam M₃ || 60 exterioribus] interioribus S • ea] eam UCK || 60-61 ea interius - exterioribus] *om. I₁L₃ • repicient] repicit I₂ || 60-61 a substantiis exterioribus suarum] earum A₂ || 61 suarum] suas DI₁I₂OHL₃I₃; earum A₁; suas post ras. L₂ • et] *om. G • ipsas in substantiis] in ipsis substantiis SO • in] add. suis DI₁I₂HI₃ || 62 uegetatiua] uegetatam R • comedentis] comedente UCK • quae] quando K • exit] exigit L₁A₁; agit S; existit C; hix cat. || 63 illam speciem] eam A₂ • in²] *om. A₂ • uegetando] uegetandam L₅ • in³] om. I₂ • speciem³] specie L₁A₁L₄***********

65 species panis non intrat carnis speciem. Modo simili intellectus Martini,
intelligendo filium | suum, conuertit filii sui intelligibilitatem | in speciei
intelligibilitate, ut superius diximus. C86^{va} I7^{vb}

[II.II.8] Anima in se ipsa continet et totam suam speciem habet, sicut | Martini
anima, quae est tota sua species, et ob hoc totam se ipsam habet in se ipsa. Hoc
uero non | est secundum | hominis specialis speciem, sicut Martinus, qui totam
70 speciem humanam | in se ipso non habet, quoniam | in hominis specie est
Petrus et alii homines. Et propter hoc anima conuertitur cum specie sua, et non
est ita de Martini et equi et pomi specie, et ob hoc anima Martini conuertitur
cum specie sua, quoniam de sua ipsa sunt sua principia. L210^{rb}
E431^{rb} S133^{rb}
I290^f O196^m

[II.II.9] Anima simplex est substantia et illam simplicitatem in se ipsa habet,
75 quia ex simplicibus principiis est, ueluti ex bonitate simplici et magnitudine | et
sic de aliis; et sua bonitas propter hoc est simplex, quoniam non est producta ex
alia bonitate et est una | pars substantialis distincta per differentiam ab omnibus
aliis partibus, quoniam, secundum speciem, non aliqua illarum est, et est ita ab
G69^m
L520^f

64 species panis] panis species L_5 • panis] carnis DI_1OHI_3 • intrat] *add.* in L_1L_3 • carnis] panis
 DI_1 ; ipsam OH • intellectus Martini] Martini intellectus $URCDGKI_1I_2OHL_3I_3$ || 65 filium
suum] suum filium S • filii sui] sui (suo G) filii $L_1SI_1I_2$ • speciei] species R ; speciem SA_2 ;
specie OHL_4 || 66 intelligibilitate] intelligit C ; in intelligente S ; intelligibilitatis L_4A_2a •
superius] *om.* A_1 || 67 continet] *om.* SK • et] *om.* $URM_1CDGKI_1I_2OHL_3I_3$ • totam suam
speciem] tota sua species L_5 • suam] *add.* essentia S • speciem] *add.* et
 $URM_1CDGKI_1I_2OHL_3I_3$ • speciem habet] habet speciem S || 68 ob] propter L_5 • se] *om.* DI_1 •
habet in se ipsa] in se ipsa habet $L_1L_2SA_1L_4A_2M_3L_5$ || 69 uero] ideo D ; autem A_2 ; nec L_5 • non]
in marg. K • sicut Martinus] *om.* $L_2L_4A_2$ • qui] quoniam L_2 || 70 ipso] ipsa G • hominis specie]
specie humana DI_1OHI_3 || 71 et¹] *om.* $DI_1OL_3I_3A_2$ • specie sua] sua specie UC || 71-73 et non -
sua¹] *om.* $RM_1DI_1I_2OHL_3I_3M_3$ • et³] *add.* tamen A_2 || 72 ita] in corde L_4 ; *sup. lin.* L_2 ; *om.* RG •
et¹] *om.* $URCGKL_4A_2L_5$ • et²] *om.* KL_5 • equi et pomi] poni et equi UC • ob] propter L_5 • anima
Martini] Martini anima $RCGK$ || 73 sua] se $L_2M_1GKI_1HL_4A_2$ • sua principia] principia sua A_1 ||
74 simplex] simpliciter URI_2 • simplex est substantia] est substantia simplex A_2 • et] quia S •
simplicitatem] similitudinem $URCGKI_3$; *corr.* simplicitatem *in marg.* I_3 || 75 quia] quae S •
simplicibus principiis] principiis simplicibus M_3 • ueluti] sicut A_2 • bonitate] ueritate S || 75-76
et magnitudine - aliis] et caetera A_2 || 76 sic] *om.* M_1I_2 • aliis] singulis OH • quoniam] quia G •
est producta] producta est M_1 || 77 et] *om.* M_1I_2 • est] *om.* UC • una pars] pars una O •
distincta] distinctiua R || 78 non] *add.* est *sup. lin.* L_2 • quoniam, secundum - est] *del.* M_3 •
aliqua illarum est] aliqua illarum L_2M_1D ; est illarum DI_1OHI_3 ; est aliqua aliarum $KI_2L_3L_4A_2$;
add. aliqua *in marg.* I_3 • et] *om.* M_1 • est²] *om.* M_1I_1 • est ita] ita est L_3

- ipsis distincta per essentiam, sicut una species ab alia; et quoniam | bonitas *U93^r*
80 suam retinet simplicitatem quamuis cum aliis intret in mixtione | partibus *M₁17^v*
animae se | ipsam aliis committans, ut bonae sint. Est anima simplex per illam *L₄86^r*
simplicem bonitatem, | quae sua simplex est pars, et hoc idem de sua simplici *D110^{vb}*
magnitudine, et sic de aliis principiis | substantialibus et accidentalibus. *M₃17^r*
- [II.II.10] Anima est composita et suam in se ipsa habet compositionem, | et sua *L₁8vb*
85 composi|tio incipit in cuiuslibet concretis principiorum, | sicut in concretis *K78^{ra} H30^v*
bonitatis | et magnitudinis et aliorum, quoniam | quaedam miscentur cum aliis *R16^v O196^{tb}*
concreta secundum spiritua|lem mixtionem, quaedam cum aliis communicantia *A₁67^{tb}*
principia sub for|marum abstractarum ratione, sicut bonificans, quod se ipsum *A₂8^v*
communicat | magnificabili in bonificando illud propter hoc ut sit bonum. Et ob *L₂10va*
90 hoc intrat | bonitas magnitudinem, ut magnitudo bona sit, et hoc idem facit *L₃77ra*
magnitudo bonitati, ut bonitas sit magna, et secundum huiusmodi
communicationem et diffusionem | fit substantiae compositio et eius *S133^{va}*
congregatio et hoc idem de suis potentiis; | et propter hoc uno modo anima *I₁8ra*
simplex est et alio modo composita, et suam simplicitatem et | compositionem *L₅20^v*
95 in se ipsa habet et de se ipsa.

79 alia] alio *K* • bonitas] bonitatem *C* || **80** suam] sua *M₁I₁I₂OHL₃I₃M₃* || **80-81** intret in mixtione partibus] partibus intret in mixtione *K* || **80-81** intret in - animae] partibus animae intret in mixtione et *A₂* • in] cum *M₁DI₁I₂OHL₃I₃* • mixtione] mixtionem *L₂RDGI₁OHI₃L₅a*; add. partibus *D* || **81** animae] om. *K* • se ipsam - anima] om. editio cat. sed non cod. cat. • committans] committans *C*; communicet *A₂* • sint] sicut *M₃* || **81-82** per illam - simplex] om. *M₁* • illam] suam *DI₁O* || **82** simplicem] simplicitatem *M₃* • et] om. *I₂* • idem] add. est *I₂M₃*; add. est sup. lin. *L₂* || **83** sic] om. *M₁I₁I₂OHI₃* • sic de] om. *A₂* • aliis] add. suis *C* • principiis] add. spiritualibus *A₁* • et] ac *L₁S* || **84** suam in se ipsa] in se suam ipsa *C*; sua ipsa in se *A₁* • ipsa] om. *L₂GKL₄* || **85** incipit] incidit *I₂* • cuiuslibet] quolibet *I₂* • concretis¹] contentis *L₁S*; concreti *URC*; concreto *I₂* • concretis principiorum] principiorum concretis *L₅* • principiorum] principio *UC* • sicut] suum *D*; sic *M₃* || **85-86** sicut in - aliorum] om. *A₂* • in concretis] incontentis *L₁S* || **86** bonitatis et magnitudinis] magnitudinis bonitatis *OH* • et¹] add. et *R*; om. *CDGA₁I₁I₂L₅* • aliorum etiam *Em*] add. principiorum *URM₁CDGKI₁I₂OHL₃I₃A₂M₃L₅a*; los altres cat. • quoniam] in marg. *I₁* • quaedam] add. concreta *A₁A₂*; om. *M₃* • miscentur] miscuntur *L₁R*; miscatur *S*; om. *I₂* || **87** concreta] coniuncta *L₁*; concretis *UC*; corr. *I₁*; add. principia sicut inconcretis bonitatis et magnitudinis et aliorum principiorum *D*; add. principia *OHI₃*; add. principia sicut sed corr. *I₁*; in marg. *L₅*; om. *A₁A₂* • concreta secundum - aliis] om. *SI₂* • mixtionem] add. quia *A₂* || **87-88** cum aliis communicantia principia] principia cum aliis communicantia *A₂* || **88** sub] om. *RG* • abstractarum] abstractorum *UCKI₂* • quod] qui *M₁CL₄* || **89** in bonificando] bonificans *A₁* • in] et *HM₃* • propter hoc] om. *A₂* || **89-90** ob hoc] hoc ob *C*; ideo *A₂*; propter hoc *L₅* • intrat] mittit *L₅* • bonitas] bonitatis *L₄* • ut] et *M₁* • magnitudo] om. *RG* || **91** magnitudo bonitati] magnificando bonitatem *I₂* • ut] et *M₁M₃* • sit magna] magna sit *L₁SA₁* • huiusmodi] modi *A₁* || **92** diffusionem] definitionem *OI₃* • fit] sit *UOH* • compositio] composito *A₁* • eius] om. *M₁* || **93** congregatio] aggregatio *M₁DI₁I₂OHI₃A₂*; congregationem *L₃* • et] om. *M₁* • hoc] om. *M₁DI₂OHL₃* • idem] add. est *DOH* || **94** simplex est] est simplex *S* • alio modo] alia *L₁* || **95** ipsa²] ipso *S*; ipsam *M₃*; add. quaestiones minutae *A₂*

[II.II.q1] Quaestio: | Vtrum anima | habeat in se ipsa suas naturales perfectiones. I₂90vb U93^v

Solutio: Anima uiuit ex se ipsa et non de alio, secundum quod diximus, et omnia sua principia conueniunt altera cum alteris per concordantiam absque aliqua contrarietate, et omnia sunt concreata et principiata altera alteris, et propter hoc est differens cum sensitiua et uegetatiua in quolibet animato | elementato, quoniam omne elementatum animatum est ab | alio inceptum et contrarietatem habet et in ipsa et ex ipsa inceptum; et propter hoc aliquod eorum | omnes suas non potest habere perfectiones nec omnes suas operationes. L₄86^v
O196^{vb}
M₁18^r

105 [II.II.q2] | Quaestio: Cum anima in se ipsa omnes suas habeat perfectiones, quare non saturatur nec quiescit in se ipsa et ipsa in hac uita non potest saturari? I₃11^v

Solutio: Secundum quod diximus, anima omnes suas habet perfectiones in se ipsa secundum | existentiam, ueluti | cultelli substantia, quae per formam et materiam perfecta est, tamen si non scindit et ociosus manet est defectiuus, M₃18^v G69^{tb}
L₁9ra

96 Quaestio] quaeritur I₁ • habeat] habet SI₂ • habeat in se ipsa] in se ipsa habeat I₁ • suas] om. A₂M₃L₅ || **98** ex] de DI₁OHI₃ • se] om. L₁S • non] sup. lin. M₁ • alio] aliis A₁ || **99** omnia etiam Eam] animae URM₁CDGKI₁I₂OHL₃I₃; tots cat. • altera] om. DI₁I₂OHI₃ • alteris] aliis DI₁OHI₃ || **99-100** per concordantiam - alteris] om. A₂ || **100** sunt] sua L₄ • concreata etiam am] concreta EL₁L₄; coniuncta URM₁CDGKI₁I₂OHL₃I₃A₂; concreats cat. • principiata etiam am] principia EL₁L₄; peruersa A₁; començats cat. • altera] add. cum UCL₅; add. cum sup. lin. K • alteris] aliis A₁; add. per concordantiam absque aliqua contrarietate S || **101** est] om. M₃ • et] om. L₂M₁A₁I₂L₄M₃L₅ • animato] add. et I₁ || **101-102** animato elementato] elementato animato C; animata uegetato elemento O; animata et uegetato elemento H || **102** elementatum animatum] animatum elementatum RG • alio] alia G || **102-103** et contrarietatem - inceptum] om. C || **103** inceptum] incepta A₁M₃ • et] est I₁ • aliquod] ad OH; aliquid L₄ || **104** non potest habere perfectiones] perfectiones habere non potest RGK; perfectiones non potest habere M₁DI₁I₂OHL₃I₃ • omnes suas operationes] totam aliquam (aliquarum L₄) suarum perfectionum L₁L₂SL₄; totes ses operations cat. || **105** Quaestio] quaeritur DI₁ • Cum] add. quo L₁S • omnes] rationes UA₁L₄; corr. ex rationem in marg. L₂; totes cat. • omnes suas habeat perfectiones] omnes habeat suas perfectiones R; habeat omnes suas perfectiones DI₁OHI₃; omnes habeat perfectiones suas L₅ • habeat] habebat S; habet M₁A₁I₂ || **106** quare] quia UC || **106-107** non potest saturari] saturari non potest RG • et ipsa - non] nec in hac uita A₂a || **108** Secundum quod diximus] om. SDI₁OHI₃ • omnes] om. L₁L₂SA₁L₄; totes cat. • suas habet perfectiones] suas perfectiones habet UM₁CDKI₁I₂L₃I₃; suas perfectiones habet DI₁; perfectiones suas habet OH • suas] om. L₅ || **109** ipsa] add. secundum quod diximus DI₁OHI₃ • existentiam etiam Ea] exigentiam RSG; essentiam m; essència cat. • ueluti] sicut A₂ || **110** materiam] numerum L₄ • tamen] cum URC; qui K || **110-113** tamen si - est] om. M₁ • scindit] scindat URM₁CDGKI₁I₂OHL₃I₃A₂M₃; cindet M₃ • et] om. A₂ • otiosus] add. est I₁ • manet] remanet DI₁I₂OHI₃; permanet A₁; existat siue remanet L₃ • est] et A₂ • defectiuus] perfectius U; otiosus C; defectuosus I₁OHI₃

- secundum finem ad quem factus est, uidelicet scindere. Et hoc idem est de
 substantiis naturalibus, quare anima quantum ad existentiam perfecta | est, sed D111^{ra}
 quantum ad finem defectiua est, quoniam non potest haberi tota ad illum finem,
 scilicet memorare, intel|ligere et amare Deum, | si | occupata est per aliquos H31^r R17^r U94^r
 115 alios fines ad quos | creata non est, sicut ad finem delectationis | corporalis uel K78th L521^r
 honorum, et sic de aliis.
- [II.II.q3] Quaestio: Cum in bonitate animae | sint terminata bonificans, L210^{vb}
 bonificabile et bonificare, quomodo potest habere bonificans, bonificabile et
 bonifi|care sub eodem numero? Quoniam si est bonificatum non est ad O196^{vb}
 120 bonificandum, | et si est bonificabile non est bonificatum, et propter hoc S133^{vb}
 bonificatum et bonificabile non | possunt conuerti in unum numerum nec I78th
 bonificans in uno numero ea habere | potest. L487^r
- Solutio: | In bonitatis essentia, secundum suam speciem, non est praeter unum I91^{ra}
 bonificabile | et unum bonificare, differentia per differentiam, et illud L377th
 125 bonificabile est bonificatum per exterius bonificabilis, qui illius interioris

111 est¹] *om.* URDGK • uidelicet] uidet A_1 ; scilicet A_2 || **111-112** est de substantiis naturalibus] de substantiis naturalibus est I_1OHI_3 || **112** quare] quia $DI_1I_2OHL_3I_3$ • anima] *add.* in I_3 • quantum] quae L_5 • ad] *om.* S • existentiam] substantiam I_1 • perfecta] perfectam SGK || **113** quantum ad - est] est quantum ad finem defectiua A_2 • est] et DI_1 • haberi] habere $SDI_1I_2OHL_3I_3$; habere se A_2 • tota *etiam* Em] totum $URM_1CDGKI_1I_2OHL_3I_3A_2M_3L_5$; totam A_2M_3a ; tota *cat.* • illud] *om.* A_1 || **114** si] sicut S || **114-115** per aliquos - est] *om.* L_1S • per] ad C ; circa A_2 || **114-115** aliquos alios] alios aliquos K || **115** quos] quas U • non] *om.* M_1 || **115-116** sicut ad - honorum] *om.* RG • ad] circa A_2 || **116** honorum] honoris SOH • aliis] singulis OH || **117** Quaestio] quaeritur DI_1 • sint] sit M_3 • terminata] determinata A_2 • bonificabile] bonificatum A_1 • quomodo] quos A_1 || **118-119** quomodo potest - bonificare] *om.* M_1SG || **119** est¹] *add.* aliud U • bonificatum] bonificatiuum $UCKI_1I_2$ • est²] esset I_2 • ad] aliud C ; *om.* $UA_1A_2M_3$ || **120** bonificandum] bonificatum L_1 • bonificatum] bonificandum C || **121** bonificatum et bonificabile] bonificabile et bonificatum $URM_1CDGKI_1I_2OHL_3I_3M_3$ • et] *om.* GC || **121** nec] *om.* I_1 || **122** uno] eodem S • in uno numero ea] ea in uno numero DI_1OHI_3 • ea] eam A_1L_5 • habere] *add.* non L_1 (*cat.* ne bonificant en 1 nombre haver nols pot) || **123** In] *om.* A_2 • bonitatis] bonitate UC • essentia] *om.* UC • praeter] propter L_1S ; *corr. in marg.* L_5 ; *car cat.* || **123-124** unum bonificare] bonificare unum S • differentia] *corr. in marg.* L_5 || **125** est] *sup. lin.* M_1 • bonificabile] bonificare M_3 • bonificatum] per bonificatum $UDKI_1OHI_3$; bonificatiuum I_2 • per *etiam* Eam] praeter $URM_1CDGKI_1I_2L_3$; propter L_5 ; *om.* DI_1OHI_3 ; per *cat.* • bonificabilis] bonificabile $HL_4A_2M_3$ • qui] quod $L_2DI_1OHI_3A_2$ || **125-126** qui illius - speciem *etiam* a] quae similitudinem et speciem illius bonificabilis quae est intra accipit E ; de quo capit similitudinem, et species illius bonificabilis est ab intra m ; de qui pren la semblança, e la spècia d aquel bonificable és de dins *cat.* • bonificabilis] bonificabile L_1SL_5 ; *om.* A_2 • qui] quod L_5 • interioris] exterioris in interiori L_4

bonificabilis similitudinem sumit ac speciem, quoniam | suam multiplicat | E431^{va} A₁67va
 speciem et bonificat substantias exteriores per ipsam bonificabiles, stans ipsa
 materia et subiectum bonificanti interioris quod ipsam bonificat secundum finis
 | modum ad quem ipsam mouet, scilicet ad bonificatum et ad bonificare; et ita, M₁18^v
 130 secundum istum modum productionis, transmutando unam similitudinem in
 aliam, et remanente qualibet similitudine in sua specie et de pluribus | U94^v
 similitudinibus una communi specie, remanet bonificabilis hoc quod est et est | M₃19^f
 bonificatum, et in numero amborum est unum, sicut magnitudo, quae
 secundum naturam est bonificabilis per bonitatem et est bonificata per O197^{ra}
 135 infu[s]ionem, cum bonitatis ra[ti]one bonificata est. L₁9th

[II.II.q4] Quaestio: Cum anima corpus non sit nec de eius natura, quomodo quantitatem habere potest?

126 ac speciem] *om. UC* || **126-127** quoniam suam multiplicat speciem] *om. OHM₃* || **127** et] ac *G* • exteriores] *add. et I₂ • ipsam*] ipsum *L₂DI₁OHL₄I₃*; ipsa *I₂ • bonificabiles*] bonificabile *L₂L₄ • stans*] factas *L₃L₄ • ipsa*] ipsum *DO* || **128** materia] *om. L₅ • subiectum*] substantiam *M₃*; *add. et medium in marg. L₅ • bonificanti etiam m*] ad bonificans *E*; bonificatiui *M₁GKA₁OHI₃A₂a*; bonificati *M₃*; ab bonificant *cat* • interioris] intra *E*; interiori *L₁L₂URM₁CGM₃L₅a*; exterioris *L₃*; ab intra *m*; de dins *cat. • ipsam etiam Ea*] ipsum *URM₁CDGKI₁I₂OHL₃I₃*; illam *m*; ella *cat.* || **128-129** finis modum] modum finis *A₂* || **129** modum] materia *L₁*; materiam *SA₁L₄*; motum *L₃ • ipsam*] ipsa *M₁DI₂OHI₃ • ad*] *om. M₁ • bonificatum*] bonificare *A₁ • ad²*] *om. URM₁CDGKI₁I₂OHL₃I₃M₃*; a *cat. • ita*] *om. L₄* || **130** istum] *om. C • transmutando*] transmutat *OH • et*] *om. UC* || **131** similitudine] similitudinem *M₃ • sua specie*] suam speciem *C* || **132** una communi specie, remanet *E*] una species communis remanet *UC*; remanet species una communis *K*; una communis species remanet *alii codd. et a*; una communi specie ... remanet *m*; una comuna spècie, roman *cat.* || **132-134** hoc quod - bonificabilis] *om. I₂* || **133** bonificatum] bonificatiuum *UM₁CKI₁OH • et*] *om. L₁S • amborum*] *add. et A₁L₄ • sicut*] secundum *L₁SL₄ • magnitudo*] magnitudinem *L₁SL₄* || **134** est] *om. A₂ • bonificata*] bonificatiua *UM₁CDKI₁I₂OHL₃I₃* || **135** infu[s]ionem] inconfusionem *UM₁CDKI₁I₂OHL₃I₃*; infusió *cat. • bonitatis*] bonitate *I₂*; bonitas *M₃ • est*] *om. L₄* || **136** Quaestio] quaeritur *DI₁ • Cum*] utrum *M₁ • anima*] animam *L₁ • sit*] fuit sic *M₁ • quomodo*] quo *M₁*; quam *S* || **137** habere] *add. non DI₁*

- Solutio: Anima est creata et omnem creaturam oportet esse terminatam et finitam, et si esset possibile quod ab anima posset homo abstrahere quantitatem
- 140 quod ipsam non habuisset, terminata non esset, quoniam non haberet cum quo, et sua substantia esset infinita, quod est impossibile, cum non sit praeter unam substantiam infinitam, quae | Deus est, secundum quod probauimus || in *Articulatorum libro*. Habet ergo anima quantitatem, ut non || sequatur inconueniens praelibatum, | et illa quantitas est de genere spirituali, sicut sua
- 145 substantia, | et non est quantitas quae imaginari possit per extensitatem, quoniam suam quantitatem non attingit intellectus in imaginatione, | in qua corporis accipit | quantitatem; immo eam accipit nude in se ipso, | absque alicuius naturae corporalis consideratione nec | conditione.
- [II.II.q5] Quaestio: Cum bonitas memoriae, | intellectus et uoluntatis sit una per
- 150 essentiam, et hoc idem de magnitudine et | aliis principiis potentiarum; potentiae, quomodo possunt differi per essentiam?

S134^{ra} R17^v
L₄87^vC86^{vb} H31^vD111thG69^{va}I₃12^fM₁19^f L₂11^{ra}K78^{va}I₇8^{va}U95^f

143 *Liber de articulis fidei*, MOG IV, ix, 2 (506).

138 creata] creatiua U ; creatura $L_2CGKI_2L_3L_4I_3M_3$ || **139** ab anima posset homo] homo ab anima posset RG ; homo ab anima possit G ; homo ab ipsa posset L_5 • anima] ipsa S • posset homo] homo posset C • posset] potest S ; possit I_2M_3 • homo] *om.* A_2 • abstrahere] extrahere C ; auferri A_2 • quantitatem] quantitas A_2 || **140** quod ipsam] quam si ipsam L_4 • quod ipsam non habuisset] *om.* A_2 • habuisset] *add.* terminata I_2 • quo] *add.* esse L_4 ; *add.* esset terminata A_2 || **140** et] *om.* $GDI_1OHL_3I_3$ • infinita] finita I_1OH • non] *sup. lin.* K • praeter] nisi A_2 || **141-142** unam substantiam infinitam] una substantia infinita A_2 • Deus est] est Deus S || **143** *Articulatorum libro*] libro articulatorum L_4 • ut] et GO • sequatur] sequitur UCI_2 || **144** illa] ista A_2 • genere spirituali] spirituali genere S • sicut] sic A_1 || **145** substantia] *add.* est M_1 • et] est I_2L_3 • quae] quam G • extensitatem] extensionem $URDGKI_2OHL_3I_3$; extensitat *cat.* || **146** quoniam suam quantitatem] *om.* M_3 • in imaginatione] imaginationem U ; imaginatione C || **147** corporis] corpus D ; corporum H ; corpores *in marg.* G • accipit] accipiat $URM_1DGI_1I_2OHL_3I_3$ • quantitatem] quantitas A_1 • nude *etiam Eam*] unde RM_1L_3 ; inde O ; unde *corr.* L_2I_2 ; *del.* G ; *om.* KL_5 ; nudament *cat.* • ipso *etiam Em*] ipsa $L_1SA_1L_4A_2a$; in potentia UC ; *mateix cat.* || **148** nec] et $URM_1CDGKI_1I_2OHL_3I_3M_3L_5$; uel A_2 ; *corr. ex nec* L_2 || **149** Quaestio] quaeritur DI_1 • bonitas] bonitatis L_5 • et] *om.* S • uoluntatis] uoluntas L_1 • sit] sint G || **150** idem] *add.* est L_5 • magnitudine] imaginatione $DI_1I_2OHL_3I_3$ • principiis potentiarum; potentiae] potentiis potentiarum principiiis UC ; potentiis potentiarum potentiae $DI_2OHL_3I_3$ • potentiarum] primarium M_3 || **151** potentiae, quomodo] quomodo potentiae KA_2 • potentiae] *om.* A_1 • possunt] possint I_2I_3 • possunt differi] differi possunt K • differi] differre $L_2DI_1OHL_4I_3A_2$ • essentiam] existentiam L_5

- Solutio: | In bonita]te simpliciter sunt differentia bonificatium, bonificabile et I₅91^v O197th
 bonificare per differentiam et non per essentiam, quoniam differentia non
 diuersificat bonitatis essentiam, sed unum concretum ab altero diuersificat.
- 155 Modo simili tres potentiae non sunt | differentes per animae essentiam, quia L₅22^r
 omnes sunt unius animae et illius essentiae | et omnes sunt eorundem L₅77va
 principiorum, sed quia differentia ibi est, sunt per ipsam diffe]rentia, et per M₃19^v
 suam essentiam, quae officium habet differentiandi ob hoc quod in una
 substantia sint plures res et fines. Et propter hoc altera est bonitas memoriae et
 160 altera intellectus et altera uoluntatis, sed absque differentia tres bonitates non
 sunt | nisi una bonitas per speciem et per essentiam. L₁9va
- [II.II.q6] Quaestio: Vtrum speciem, quam intellectus multiplicat | et acquirit, L₄88^v
 habeat intellectus agens aut intellectus possibilis | uel ambo. M₁19^v
- Solutio: Potentia et obiectum habent amborum actus, sicut pater et mater, qui
 165 amborum habent filium: pater habet ipsum per modum actionis et mater per
 modum passionis; et si mater ipsum habuisset per modum actionis, || U95^v S134th
 conuerteretur suus habitus passiuus in actiuo, quod est impossibile.
- [II.II.q7] || Quaestio: Species, quam intellectus | dimittit, quando memoria O197^{va} A₂9^r
 ipsam obliuiscitur, utrum habeat aliquod subiectum in quo sit sustentata. A₁67vb

152 bonificatium] bonificatum RI_3 ; *add.* et R || **154** sed] secundum U • concretum] cum certum C • altero] alio L_5 • diuersificat²] *om.* KA_2 || **155** quia] quoniam DG • quia omnes - animae] *om.* M_3 || **156** et¹] est M_3 • illius] unius A_2 • omnes] communes U || **157** est] *om.* I_2 • differentia] differentiam UGI_2I_3 || **158** quae] quam G • differentiandi] differentiando $L_2URM_1CGL_4L_5$; differendi I_2 • ob hoc quod] ut A_2 ; propter hoc L_5 • quod] quia M_3 || **159** sint] sunt $CSKM_3$ • altera] alia A_2 ; *add.* non C || **159-160** memoriae et altera intellectus] intellectus et altera memoriae L_4 • et altera intellectus] *in marg.* L_2 || **160** altera¹] aliae A_1A_2 • altera²] alia A_1A_2 • uoluntatis] bonitatis A_2 • tres] *om.* S || **161** speciem et per essentiam] essentiam et per speciem A_1 • per²] *om.* URC || **162** Quaestio] quaeritur DI_1 || **163** habeat] habet L_3 • aut] uel L_5 • possibilis] passibilis R • uel ambo] *om.* M_1 • uel] aut I_1A_2 || **164** pater et mater] amborum actus K || **165** amborum] ambo $SI_1OHL_3L_4I_3M_3L_5$; ambo *corr.* *ex* amborum L_2 ; d amdós *cat.* • habent] habet R • filium] *add.* et UC • habet ipsum] habet filium $M_1CKI_2L_3$; *om.* DI_1OI_3 • pater] *add.* filium U • et] *om.* A_2 || **166** ipsum habuisset] habuisset ipsum K • actionis] *add.* principalis M_3 || **167** passiuus] passionis DA_1 • actiuo] actione UGA_1 ; actionem CKI_1 ; actiuum A_2 || **168** Quaestio] quaeritur DI_1 || **169** ipsam *etiam* Ea] ipsius UC ; ipsum $RM_1SDGI_1I_2OHL_3I_3$; illam m ; la *cat.* • subiectum] obiectum G

- 170 Solutio: Figura | clauis, quam faber abstrahit a | ferro et cum martello ipsam R18^r H32^r
 imprimi in clauo, est creatura et est abstracta a ferro de potentia in actum cum
 uoluntate et intellectu fabri et cum motu martelli et clauis. Et, quando clauus est
 corruptus et a ferro est facta acus uel aliud, accidit in | priuationem, quoniam D111^{va}
 impleuit finem ad quem creata erat. Et propter hoc subiectum non habet in quo
 175 | susten|tata sit post | clauis corruptionem. L522^v I18^{vb}
G69^{vb}
- [II.II.q8] Quaestio: Cum intellectus non sit naturae corporalis nec sit corpus, | L211^{tb}
 quomodo potest | per intelligere corporis habere speciem? I292^r
- Solutio: Ex anima et corpore fit homo; oportet ergo corpus et animam esse
 partes unitas et coniunctas una in aliam. Quoniam, sicut sensitua | equi mouet K78^{vb}
 180 uegetatiuam | ad uegetandum quamuis differant per speciem, et ipsam potest M220^r
 mouere per coniunctionem ambarum | specierum et per sentiendi finem, ad L488^v
 quem necessarium est uegetare in equo, ut uiuat de hoc quod comedit et bibit,
 sic intellectus, | qui cum || corpore est coniunctus, mouet | ad | sentiendum U96^r M120^r O197^{vb}
E431^{vb} I312^v
L19^{vb}
 corpus et ab illo sentire corporis similitudinem abstrahit et depurat eam in |
 185 imaginatione, in qua ipsam facit speciem, quae est figura corporis. Et ita in
 imaginatione intellectus corporis speciem habet, sicut species in speculo, quas

170 abstrahit] extrahit *C* • et] *om.* *OH* • ipsam] ipsum *D* || **171** a ferro de potentia] de potentia a ferro *OH* • actum] actu *I2M3* || **172** uoluntate et intellectu] intellectu et uoluntate *UC* || **173** a] de *A2* • est] *om.* *DI1OHL3I3* • facta] factus *M1DI1I2OHL3I3*; denudatus *L4* • acus] actus *L2GA1L3L4* • aliud] aliquid *D*; aliquid aliud *I1OHI3* • accidit] cadit *K* • quoniam] quando *A2*; *om.* *I2* || **174** creata erat] est creata *I2* • erat] est *L2UCDKOHL3I3A2* • hoc subiectum] substantiam *DI1* • hoc] *om.* *I2OHI3* || **175** sit] est *SH*; *add.* figura *A2* • clauis] clauis *L1L2A1L4M3L5* || **176** Quaestio] quaeritur *DI1* • Cum] utrum *M1* • nec sit corpus] *om.* *G* • sit] *om.* *DI1OHI3* || **177** quomodo] quando *M3* • per] *om.* *I1I2H* || **179** una] unam *UCL4A2* • aliam] alia *L4A2* • sicut] sic *S* || **180** uegetandum] intelligendum *C* • differant] differat *K* • et] *add.* per *L3* || **180-181** potest mouere] mouere potest *I2* || **181** per coniunctionem] coniunctione *L1S* • per¹] propter *A2*; *sup. lin.* *L2*; *om.* *L4*; in coniunctionem *U* • per²] propter *DI1A2* • sentiendi] sentiendum *SD* || **181-182** ad quem] *om.* *UCK* || **182** necessarium est] est necessarium *L5* • in] *om.* *H* • comedit] comedit *RG* • bibit] bibiret *RG*; *add.* et *L3* || **183** sic] sed *C* • cum corpore - coniunctus] coniunctus est cum corpore *A2* • coniunctus] coniuncta *D* || **184** corpus] *om.* *K* • et¹] *om.* *L1S* • sentire] *add.* eam *A1* || similitudinem abstrahit] abstrahit similitudinem *S* • similitudinem] similitudines *A1* • et²] *om.* *L4* • depurat eam] ipsam ... depurat *E*; depuratam *L1SA1L4A2a*; depurat illam *m*; depura la *cat.* • eam] ipsam *in marg. post ras.* *L2*; *om.* *D* • in] cum *D* || **185** facit speciem] speciem facit *A1* || **185-186** in qua - imaginatione] *om.* *UC* • quae] qui *L1*; quam *G* || **185-186** in imaginatione *etiam Em*] imaginatione *L1L2SA1L4*; in imaginationis *K*; en la imaginació *cat.* || **186** intellectus corporis] corporis intellectus *S* • speciem habet] habet speciem *DI1OHI3A2* || **186-187** species in - illas] in speculo sensus uidendi habet species quas attingit a subiectis exterioribus *A2* • species in speculo] in speculo species *M1CGKI1I2OHL3L5* • in speculo] *in marg.* *L2*; *om.* *L1SL4*

attingit | a substantiis exterioribus, habet sensus uidendi illas, qui sensus differens est cum speculo per animati et inanimati differentiam. L₃77vb

190 [II.II.q9] Quaestio: Vtrum anima quae est in peccato possit habere | Deum in se ipsa. S134^{va}

Solutio: In hac uita quaelibet anima quae attingit Deum attingit ipsum per speciem, et anima iusta attingit ipsum cum gratia in fine per quem est creata, et anima iniusta attingit ipsum per contrarium. Ratione cuius | contrarietatis potest eum attingere | in quantum illum potest intelligere et recolere per speciem, non per amare, quoniam si ipsum per amare attingebat iniusta non esset. Et potest attingere ipsum per recolere et intelligere propter hoc quoniam libertas se communicat memoriae et intellectui cum quaelibet naturaliter sit libera potentia, | sicut bona et magna; sed, secundum uirtutis moralitatem, non communicatur libertas memoriae et intellectui cum bonitate, quoniam iam illa communicatio | bona esset et si bona, uirtuosa, et hoc est impossibile. L₅23^f
R18^v
U96^v
O198^{ra}
H32^v

187 exterioribus] habet M_1 • habet sensus] cum sensu $EL_1L_2SA_1L_4M_3$; sensus UM_1C ; *add.* ipse uisus L_5 ; *om.* a ; ha lo sen *cat.* • qui] quas L_4 || **188** cum] a A_2 • inanimati] animati I_3 || **189** Quaestio] quaeritur DI_1 || **191** anima] *om.* A_1 || **191-192** attingit ipsum per speciem] ipsum per speciem attingit I_2 || **191-192** per speciem - ipsum] *in marg.* L_2 ; *om.* L_4 • et] *om.* $L_1L_2SA_1$ || **192** anima iusta attingit] attingit anima iusti H • iusta] iusti $URM_1CDGKI_1I_2OHL_3I_3A_2M_3L_5$; *iusta cat.* • cum gratia] cum gloria U ; per gloriam C ; *add.* et $M_1CDKI_1I_2OHL_3M_3L_5$; *add.* et *sup.* *lin.* L_2 • in] *om.* K • fine] finem L_1SM_3 • per] ad DI_1OHI_3 ; propter KL_4A_2 || est creata] creata est $UCDI_1OHI_3$ || **193** anima] *add.* etiam K • iniusta etiam Eam] iniusti $URM_1CDGKI_1I_2OHL_3I_3A_2L_5$; iniusta *cat.* • attingit] *om.* OH • per] *om.* L_4 • contrarium] contraria A_1 || **193** cuius] *om.* M_1 • contrarietatis] contrarietatem A_1 || **194** illum potest] potest illum GI_1 • illum] ipsum M_3A_2 • per] *om.* $M_1I_1I_2OHL_3I_3$ • speciem] *add.* et $CDHL_3$ || **195** attingebat] attingeret $DKI_1I_2OHL_3I_3A_2$ • Et] *add.* non I_1 ; *add.* tamen A_2 • attingere ipsum] ipsum attingere $URM_1CGKI_1I_2OHL_3I_3$ • per] *om.* I_2 || **196** et] *om.* L_1I_3 • quoniam] quia CL_4L_5 • se] si A_1 || **197** communicat] dat A_1 • intellectui] intellectum RC • quaelibet] quibus A_1 || **197-199** quaelibet naturaliter - cum] *om.* I_2 || **197-198** naturaliter sit - potentia] potentia sit naturaliter libera K || **198** bona et magna] bonitas et magnitudo $L_1SA_1L_4$; bona e com *gran cat.*; *corr.* ex bonitas et magnitudo L_2 • sed] et A_1OH • uirtutis] uirtutem UCK ; *add.* et UC • moralitatem] moralem K || **199** communicatur] dat A_1 ; communicat L_4 • libertas etiam Eam] uoluntas $L_1SA_1L_4$; *corr.* ex uoluntas *in marg.* L_2 ; libertat *cat.* • intellectui] intellectum RC || **198-199** non communicatur - bonitate] *om.* E • iam] nulla C ; *om.* RGK || **200** esset] *om.* S • et¹] *om.* UA_1 • si] *om.* S • et hoc] quod $UCDI_1OHI_3A_2$

[II.II.q10] Quaestio: Vtrum anima habeat in se ipsa dexterum neque si|nistrum. L₄89^f

Solutio: Anima hominis et anima mulieris | non differunt per masculinum I₁9ra
sexum uel femineum, | quoniam pater non producit | filium | neque filiam de sui M₃20^v G70^{ra}
| animae essentia nec de animae mulieris essentia, sed de sui corporis essentia D111^{vb}
205 et mulieris scindit partes per differentiam, unde | producitur hominis uel L₂11va
mulieris corpus. Et propter hoc anima Petri posset coniungi cum corpore
Guillemonae et anima Berengariae cum Petri corpore in illo instanti in quo
Deus creauit animam, quando ipsam in corpore ponit.

201 Quaestio] quaeritur DI_1 • habeat in se ipsa] in se ipsa habeat RGL_5 • neque] uel $CDI_1OHL_3L_4I_3$; siue K ; aut A_2 ; lacuna M_3 || **202** anima²] *om.* A_1 || **203** sexum] *om.* A_1 • uel] neque UC • femineum] femeninum OL_4L_5 • producit] produceret L_5 • neque] nec OHI_3A_2 • sui] suae $DGKI_1I_2L_4L_5$ || **204** sui animae essentia] essentia suae animae K • essentia¹] esse $M_1I_2OHL_3I_3$ • animae²] anima UM_1CSL_3 • animae mulieris essentia] animae essentia mulieris *alii codd.*; essentia animae mulieris K || **204-205** essentia, sed - mulieris] *om.* S • essentia²] esse $M_1DI_1I_2OHI_3$ • sed] *om.* I_2 • de] a C • essentia] esse $M_1DI_1I_2OHL_3I_3$; essentiam M_3 ; *om.* UA_2 || **205** mulieris] *add.* corpori A_2 • scindit] scinditur I_1OHI_3 || **205-206** scindit partes - mulieris] *om.* M_3L_5 • partes] pars I_2OHI_3 || **205-206** per differentiam - corpus] ex quibus producit corpus A_2 • producitur L_1S || **206** corpus] corporis C ; corporis essentia L_5 • Petri] *om.* S • posset] possit I_2 • corpore] anima $DI_1I_2OHL_3I_3$ || **207** Guillemonae] GEL_1 ; Guillelmi $KI_1I_2OHL_3$; Guillemonis L_4 ; Catarinae A_2M_3 ; Guillemae L_5 ; Catharinae a ; Guillelmae m ; *add.* et anima Catarinae cum corpore Petri M_3 ; Guillema *cat.* • Berengariae] GE ; Berengari L_1 ; Annae A_2a ; Guillelmae m ; Guillema *cat.* • Petri corpore] corpore Petri RG || **208** creauit] creat $URM_1CDGKI_1I_2OHL_3I_3M_3L_5$ • animam] illas animas A_2 • quando] et $EURM_1CDGKI_1I_2OHL_3I_3A_2M_3L_5am$; con *cat.* • ipsam] ipsas A_2 • corpore] corpus $DI_1I_2L_3$

[II.III] | DE TERTIA SPECIE QVAE EST SECVNDAE PARTIS

L₁10ra

[II.III] Quaestio: Anima quid est in alio? Solutio:

- [II.III.1] Inter | animam et mores est differentia, et hoc quoniam anima est
substantia | et mores accidens. Est anima in moribus bona uel mala, sicut anima
5 | Guillelmi iusti, quae in iustitia est bona, et si iniustus est, in sua iniustitia mala
est. A₁68ra
K79^{ra}
C87^{ra}
- [II.III.2] | Est anima in corpore extensibilis, sicut corpus | pueri, qui crescit in
augmentatione cuius ipsa anima extenditur secundum quod corpus crescit, cum
coniuncta sit cum toto corpore, et illa | extensitas | non est sui naturae, sed
10 ipsam habet a corpore, uelut aqua calida per ignem | quae calefacit carnes in
olla cui non est proprium calefacere. Et quoniam extensitatem | non habet
anima per suam naturam, quando corpus priuatur aliquo membro uel euenit ad
declinationem per | senectutem, anima | ob hoc diuisibilis non est nec
L₄89^v I₃13^r
S134^{vb} L₅23^v
O198^{rb} U97^r
L₃78ra
R19^r

1 DE TERTIA - PARTIS] tertia species secundae partis principalis A₂; om. A₁OH • QVAE EST SECVNDAE PARTIS] secundae partis huius libri I₃; Articulus tertius. De tertia specie secundae partis, quae est quid est in alio anima L₅; add. qua quaeritur anima quid est in alio L₄ • QVAE EST] om. L₂URM₁CDGKI₁I₂L₃L₄M₃ || **2** Quaestio] quaero L₄ || **3** Inter] intra M₃ • est¹] et A₁ • hoc] add. sic S || **4** mores] mos A₂ • accidens] add. et A₂ • Est anima] anima est KA₂ • in] om. DI₁OHI₃ • accidens] sunt accidentia I₂ • moribus] moralibus L₂L₄ || **5** quae] add. est I₂; add. iniusti quae H • iniustus] iniusta I₁OHI₃A₂ • in²] om. CK • iniustitia] iniuria L₁S; injuria cat. || **5-6** mala est] est mala RG || **6** est] om. S || **7** Est anima] anima est K • in corpore extensibilis] extensibilis in corpore RG • qui crescit] crescentis DI₁OHI₃ || **8** cum] om. C || **9** cum] om. CM₃ • toto] tota S • sui] suae L₂I₂ • naturae] natura K • sed] et M₁ || **10** ipsam] illam L₅ • uelut] sicut A₂ • calida] cala I₃ • quae] om. A₂ || **11** quoniam] quando A₂ || **12** suam] sui L₁L₂SA₁L₄M₃L₅ • quando] quoniam CG • euenit] uenit C; deuenit I₂ || **13** declinationem] delectationem A₁ • per] propter DOHI₃ • senectutem] add. in A₁ • ob] per SA₂L₅ || **14** et stat etiam m] om. EL₁L₂SA₁A₂a; e està cat. • sua] sui L₁L₂SA₁L₄ • se] om. I₂ • est] om. G

- 15 [II.III.3] Est anima in corpore, cum quo coniuncta est, uegetans et sentiens in ipso, quoniam ipsa mouet uegetatiuam ad uegetandum et sensituiam ad sentiendum, sicut uoluntas, quae mouens est in corpore quod mouere | facit scribendo uel loquendo aut de uno loco in alterum. Et propter | hoc dicitur quod anima rationalis informat corpus ad mouendum et illius est forma | in quantum suas mouet partes naturales ad suos naturales fines, sicut mouere oculos ad uidendum et linguam ad gustandum, et sic de aliis corporis partibus.
- [II.III.4] In fine substantiarum corpora|lium est anima coniuncta cum corpore instrumentum cum quo illae substantiae | attingunt suum finem, quoniam absque | ipsa attingere non possunt, ut | praediximus, et hac de causa || anima | incipit primo in bonis actibus hominis qui facit bonum quam corpus, et hoc idem si homo agit malum secundum peccatum actuale, non secundum peccatum originale, de quo in *Articulis* tractauimus, quoniam in illo peccato est anima per corpus in culpa mala, ut in | illo libro probauimus.

27 *Liber de articulis fidei*, MOG IV, ix, 11 (515).

15 anima] alia *C* • in] cum *L₁SL₄*; *om.* *O* • quo] in marg. *I₃*; *om.* *OL₄* • coniuncta est] est coniuncta *S* || 16 ipsa] anima *L₅* • ad¹] *om.* *A₁* • uegetatiuam ad uegetandum] ad uegetatiuam uegetandum *L₁*; ad uegetandum uegetatiuam *L₁L₂URM₁CDGKI₁I₂OHL₃L₄I₃A₂M₃L₅* • uegetatiuam] uegetatam *M₁*; *om.* *C* • sensituiam] sensituiam *L₁* • ad²] et *A₁* || 16-17 sensituiam ad sentiendum] ad sentiendum sensituiam *L₂URM₁CDGKI₁I₂OHL₃L₄I₃A₂M₃L₅* || 17 quae mouens - corpore] *om.* *A₂* • quod] corpus *A₂* || 18 aut] uel *SL₅* • alterum] alium *I₂* • propter] *add.* istud *URC* || 19-20 corpus ad - mouet] *om.* *L₅* • est forma] forma est *O* || 20 suas mouet] mouet suas *K* • suos] suas *RM₁* • fines] *om.* *OH* • naturales fines] fines naturales *A₂* • mouere] mouet *A₂L₅* || 21 linguam ad gustandum] ad gustandum linguam *L₁SA₁* • linguam] lingua *A₁* • aliis] singulis *OH* • corporis partibus] partibus corporis *RG* • corporis] corporum *OHI₃* || 23 quo illae substantiae] istae substantiae *D* • suum finem] finem suum *K*; finem *G* || 24 ipsa] *om.* *S* • possunt] possent *L₄L₅* • praediximus] *add.* in prima parte *M₃* || 24-25 anima incipit] incipit omnia *D*; incipit anima *I₁OH* || 25 primo] prius *A₂*; *om.* *DI₁OHI₃* • actibus] actis *I₂* • bonis actibus hominis] hominis actibus bonis *M₃* • hominis] *add.* primo *DI₁OHI₃* • qui facit] facientis *L₁L₂SA₁L₄A₂a*; quia *I₃*; qui fa *cat.* || 26 non] *add.* loquimur sic *A₂* • secundum peccatum originale] de peccato originali *A₂* • peccatum] *om.* *L₄* || 27 *Articulis*] articulo *M₁* • tractauimus] tractamus *M₁L₃* • quoniam] quia *L₃* • peccato] proposito *C* || 27-28 peccato est - in illo] *om.* *L₁* || 28 mala] *om.* *A₂* • illo libro] libro illo *A₂* • probauimus] probamus *L₂M₁L₃*

- [II.III.5] | Est anima in corpore mobilis ab uno loco in alium per illud corpus 5135ra
 30 successiue et in tempore et non in instanti. Et hoc est quoniam corpus non est
 mobile in instanti et anima secum est coniuncta, et haec figura apparet in | *L₄90^r*
 homine fesso qui uadit, et eun|do est fessus per corpus, non per animam, *K79^{rb}*
 quoniam anima | uult ut | tendat usque ad locum quem ipsa optat. Quare ipsa, *A₂9^v E432^{ra}*
 mouens corpus, mouet se ipsam in illo corpore, et si non esset propter corpus
 35 cum quo est | coniuncta, in illo instanti in quo uellet in aliquo loco esse, ipsa *R19^v*
 esset.
- [II.III.6] Est anima in corpore hominis pars ipsius, cum sit hoc quod homo sit
 ex anima et corpore, et propter hoc est in alio illud | quod non est in se ipsa, *M₁21^v*
 quoniam per se ipsam non est pars, sed tota ipsa est; et quia cum corpore
 40 constituit hominem, est propter hoc | pars hominis. *M₃21^v*
- [II.III.7] Est anima in homine | ancilla, cum sit | hoc quod omnis pars sit ancilla *O198^{vb} U98^r*
 seu serua | sui totius, quoniam, sicut anima mouet corpus ad eundum uel ad *L₃78rb*
 sentiendum, mouet homo animam, quae est sua pars, ad uolendum, recolendum
 et intelligendum, et sicut homo est albus uel niger per colorem, ita est liber ad
 45 uolendum, recolendum et intelligendum per animam.

29 in corporis mobilis] mobilis in corpore *L₄* • mobilis] immobilis *A₁* • ab] de *SA₁L₅* • alium] alio *M₃* • illud] ipsum *A₂* || **30** et²] *om. K* • in²] *om. L₂SA₁M₃* || **30-31** hoc est - et¹] *om. I₂* • quoniam] quia *A₂* || **31** secum est] est secum *UM₁CKI₁I₂OHL₃I₃M₃* • apparet] patet *I₁* || **32** qui uadit - fessus] qui uadit et est fessus eundi *E*; eundo *L₁SA₁L₄*; qui fatigatus eundo *A₂a*; qui uadit et est defatigatus eundo *m*; qui uadit et *in marg. L₂*; qui *va e és hujat de anar cat.* • eundo] eundi *M₃* • per corpus - animam] non per corpus, sed per animam *L₄* • corpus] *add. et D* • animam] *add. ipsam URM₁GKI₂L₃* || **33** quoniam] quando *S* • anima] *om. K* • usque] *om. DI₁OHI₃A₂L₅* • ipsa¹] ista *D* • optat. Quare ipsa] *om. L₅* • Quare] quia *M₃L₅* || **35** est coniuncta] coniuncta est *L₅* • uellet] uellit *I₂* || **36** esset] *add. et M₃*; *add. ibi A₂* || **37** ipsius *etiam a*] hominis *Em*; illius *URM₁CDGKI₁I₂OHL₃I₃*; de home *cat.* • cum] *add. ita A₂* • sit¹] *add. fit K* • hoc] *om. A₂* • homo] non *M₃* || **38** et¹] *om. I₂* • in¹] *om. I₁OHI₃* • quod] quid *R* • se] *om. K* || **39** per se ipsam] post ipsam *C*; si ipsa *DI₁*; in se ipsa *OI₃* • ipsa est] *om. A₂* • et] est *L₂*; *om. L₄* || **40** propter hoc] *om. A₂* • pars hominis] hominis pars *RG*; *add. et M₃* || **41** homine] corpore *S* • cum] *add. ita A₂* • hoc] ita *L₁L₂SA₁L₄M₃L₅*; quod *A₂*; açò *cat.* • omnis] homines *OH* • sit²] est *L₂L₄* || **42** ancilla seu] *om. DI₁I₂OHL₃I₃* • sui] seu *RA₁* || **42-43** corpus ad - mouet] *om. DI₁* • uel] et *L₃* • ad] *om. URCGK* || **43** sentiendum] *add. sic I₂L₃*; *add. ita A₂* • mouet] sic *C*; mouetur *A₂* • homo animam] animam homo *A₁L₅* • animam] *add. sic homo animam U* • quae] qui *L₅* • uolendum] *add. et C* || **44** recolendum et intelligendum] intelligendum et recolendum *CL₃* || **44-45** et sicut - per animam] *om. A₁* • et] *om. M₃* • est] *om. RG* • liber] labor *C* || **45** recolendum et intelligendum] intelligendum et recolendum *U*

- [II.III.8] Est anima bonis operibus gloriabilis et malis | torquebilis, et ista gloriabilitas uel | tormentabilitas est animae appropriata secundum finem uel priuationem illius, et propter hoc existens anima est subiectum illius appropriamenti, || sicut aeris substantia, quae est subiectum calefactionis per delectationem naturalem, et aquae | substantia per contrarium. A₁68th
H33^v
I₂93^v L₅24^v
I₁9^{va}L₂12ra
- [II.III.9] | Est anima per tempus antiqua, | quoniam ratione temporis, quod multiplicat per firmamenti motum momenta, horas, dies, septimanas, menses et annos, est anima | in numero temporis secundum quod est incepta; et illa antiquitas | non est suae naturae, sed est sibi qualitas appropriata per corpus illius animae, quod cum firmamento participat sub corporis specie uel naturae aut motus. Et propter hoc anima est unum in alio quod non est in se ipsa. L₁10va I₃13^v
L₄90^v
G70^{va}
- [II.III.10] Est anima | in priuatione finis uacua, uidelicet anima peccatoris | deuiata a fine quare est, et illa uacuitas in qua anima est uacua, est quoniam anima Deum non habet, qui est suus finis, et est ita spiritualiter uacua per habitus priuatos suarum potentiarum, sicuti esset uacuum sensus | communis habitibus sentiendi si in priuatione | erant obiecta suarum | particularium potentiarum, sicut absque colore uisus esset uacuum et auditus absque audire et sic de aliis, et de hac materia satis euidenter locuti sumus in *Arbore scientiae*. O199^{ra} D112th
M₁22^r
U98^v
K79^{va}
M₃22^r R20^r

63 *Arbor scientiae*, ROL XXIV, pp. 131-174.

46 Est anima] anima est C • anima] *add.* hominis RGL₃ • et²] *add.* est L₁A₁ • ista] ita SA₁ || **47** gloriabilitas] generabilitas S • gloriabilitas uel tormentabilitas] tormentabilitas uel gloriabilitas A₂ • uel] et DGI₁OHI₃ • est] *om.* A₁ • appropriata] approbata OH || **48** priuationem] priuatio S • illius] ipsius L₄ • hoc] *om.* S • existens] esse D; essentia OHL₃I₃ • animae] *sup. lin.* L₂ • est] *om.* K • illius] istius A₂; *add.* appropriata A₁ || **49** appropriamenti *etiam a*] appropriationis Em; appropinquamenti L₂UCSA₁I₂OHL₃I₃L₄; appropriamenti RM₁G; appropriati M₃; apropiamenti cat. • quae] *om.* DI₁ • est] *om.* L₁SA₁ • per] *om.* I₂ || **50** delectationem] dilatationem UC; calefactionem D • naturalem] naturale A₁O; *om.* UC • substantia] substantiam G • contrarium] *add.* est OI₃ || **51** antiqua] antiquum M₃ • temporis] temporum I₃ • quod] *om.* RG || **52** momenta] *om.* G • horas, dies] dies horas M₃ • dies, septimanas] septimanas dies L₅ || **53** et¹] *om.* G • temporis] et tempore I₂ • quod] quam A₂ || **54** est²] *add.* suae DOHI₃ • sibi qualitas appropriata] qualitas approbata sibi DHO; qualitas appropriata sibi I₁I₃ • sibi] ibi L₅ || **55** quod] *om.* L₅ • sub] sibi A₁ • naturae] natura M₃ || **56** anima est] est anima L₅ • in²] *om.* DI₁OHI₃ || **57** uacua] uacui A₁S • uidelicet] neque I₂; sicut A₂ || **58** deuiata] declinata OH || **59** Deum non habet] non habet Deum URM₁CDGKI₁I₂OHL₃I₃ • non] *om.* I₂ • spiritualiter] *add.* et est ita OH • priuatos] priuationis L₅ • esset uacuum] uacuum esset CG || **60** esset uacuum sensus communis] sensus communis esset uacuum A₂ • communis] corporis L₅ || **61** habitibus *etiam am*] habitium E; habitus L₁SA₁; habitibus OH; habitatibus M₃; habitantibus L₅; de àbits cat. • erant] essent UCDA₁I₁OHI₃A₂ || **61-62** particularium potentiarum] particularium UCA₂ || **62** absque colore - absque] *in marg.* L₂ • colore uisus - absque] *om.* L₄ • esset uacuum] uacuum esset L₁L₂SA₁M₃A₂L₅; est et uacuum OH; est uacuum I₂ • audire] audiri UC; sono KA₂ • et] est OH || **63** aliis] singulis OH • euidenter locuti sumus] locuti sumus euidenter L₅ • sumus] fuimus U • *Arbore scientiae*] scientiae arbore L₁SA₁ • *Arbore*] arbor L₂; *add.* quaestiones minutae A₂

[II.III.q1] Quaestio: Vtrum anima per moralitates sit tota bona aut mala.

- 65 Solutio: Anima duobus modis est bona et uno modo tantum est mala: bona est per creationem, et illa est bonitas naturalis; et est bona per bonos mores, et illa bonitas est acquisita et est secundum finem. | Et quando habet malos mores, uidelicet peccati mores, est mala ratione finis a quo deuiata est per malos mores. Et propter hoc anima | quae per mores est bona est tota bona: bona est per bonitatem naturalem et per bonitatem finis. Et si est in peccato et ab ipsa priuantur boni mores, remanet bona secundum naturam | et est tota mala secundum mores, cum | sit ita quod bonitas | et malitia, uidelicet | malitia culpae, | circulariter sint contraria.

L₅25^rL₄91^rO199^{rb} L₃78va I₃94^rU99^r H34^r

[II.III.q2] Quaestio: Vtrum anima sit in qualibet parte corpo|ris tota.

L₁10vb

- 75 Solutio: Anima, secundum quod habet | appropriatam qualitatem propter corpus, sicut extensitatem et anti|quitatem et sic de aliis | quae | diximus, non est tota in qualibet corporis parte, | quoniam si esset, essent in ipsa propriae qualitates et appropriatae unum numero et specie, quod est impossibile. Sed quia anima per se ipsam diuisibilitatem, extensitatem et quantitatem corporalem non habet, est tota in qualibet corporis parte, quia sua bonitas naturalis non est nisi una, et per totam est substantiam. Oportet ergo ipsam esse

I₁9^{vb}C87^{rb} M₁22^v
S135^{vb}
L₂12rb

64 Quaestio] quaeritur *DI*₁ • moralitates] mortalitates *M*₃ • aut] uel *R* || **65** modo tantum] tantum modo *RG* • est²] *om.* *S* • mala] *add.* nam *DI*₁*OHI*₃ || **66** est²] *om.* *CL*₄ • est bonitas] bonitas est *L*₅ • naturalis; et - est²] *om.* *K* || **67** bonitas est] est bonitas *C* || quando] *add.* homo *A*₂*L*₅ • habet] homo *M*₃ || **68** uidelicet] scilicet *DA*₂ • finis] *om.* *M*₁ || **68-70** a quo - finis] *om.* *A*₁ • per] propter *L*₃ • malos] *om.* *S* || **69** anima] *om.* *L*₃ • per mores est] est bona per mores *URM*₁*CKI*₂*L*₃; bona est propter mores *DI*₁*OHI*₃; per mores *G* • per] *add.* bonos *L*₄ • est²] et *S* • est tota bona] ex toto bona est *OH* • bona²] *add.* et *KI*₃ || **70** bonitatem] uoluntatem *I*₂ • ipsa] ipso *O* || **71** priuantur] priuatur *M*₃ • boni mores] mores boni *K* • mores] *om.* *G* • naturam] creationem *K* • est] *om.* *A*₁ || **72** uidelicet malitia] *om.* *A*₂ || **73** sint] sunt *URM*₁*CDGKI*₁*I*₂*L*₃*I*₃; est *OH* || **74** Quaestio] quaeritur *DI*₁ • qualibet] aliqua *UCG* • corporis tota] tota corporis *OH* • corporis] corporum *I*₃ || **75** Solutio] *om.* *C* • Anima] *om.* *UCSI*₂ • Anima, secundum quod] secundum quod anima *A*₁ • quod] *om.* *D* • qualitatem] *om.* *M*₁ || **76** sicut *etiam Eam*] secundum *UCDKI*₁*I*₂*OHL*₃*I*₃; *om.* *A*₁; axí com *cat.* • extensitatem] extensibitatem *G* • et sic - diximus] *om.* *A*₂ • aliis] singulis *OH* • diximus] *add.* solutio *C* || **77** corporis parte] parte corporis *RDGI*₁*OHL*₄*I*₃*A*₂ • in²] *add.* se *A*₂ || **78** appropriatae] approbatae *OH* • unum] *add.* et idem *DI*₁*OH* || **79** diuisibilitatem] *add.* et *A*₁ • extensitatem] extensibilitatem *G* • extensitatem et] extensa *cat.* • et] *om.* *L*₁*UCSK* • quantitatem] qualitatem *A*₂ || **80** corporalem] et colorem *UC*; et colorem corporalem *A*₁ • habet] *add.* non habet *iter.* *I*₁ • est] esset *D*; esse *I*₁ • corporis parte] parte corporis *RGOH* • corporis] corporum *I*₃ || **81** naturalis] naturali *D* • est] *om.* *SA*₁*I*₂ • nisi] *om.* *I*₂ • et] quae *A*₂ • per totam est substantiam] est per totam substantiam *CK* • totam] totum *I*₂ • est substantiam] substantiam est *A*₂ • ergo ipsam] ergo ipsum *I*₁; ipsam ergo *D* • ipsam esse] esse ipsam *C*

per totum corpus, et | si erat in una parte et non in alia, esset anima in una parte *M₃22^v*
 et non in alia, et si de bonitate naturali animae esset una pars in capite | et alia *G70^b*
 in corde, esset anima naturaliter diuisibilis | et habens corporalem extensionem. *A₁68va*
 85 | Est ergo anima secundum | sui naturam tota in qualibet parte corporis et non *L₅25^v D112^{va}*
 tota secundum corporis naturam.

[II.III.q3] | Quaestio: Vtrum anima coniuncta corpori sit simplex. *E432^b*

Solutio: In denario argenteo et | aureo | est argentum in simplici specie sui *O199^{va} R20^v*
 ipsius et | sic | de auro, et tertium, quod est | denarius, est ex illis duobus et *L₄91^v U99^v I₃14^f*
 90 transit in tertium numerum qui est simplex, quoniam est ex duobus simplicibus
 per species; | et propter hoc denarius non est argentum neque aurum nec *K79^{vb}*
 aliquorum illorum species, et propter hoc est simplex in quantum numerus
 specialis, multiplicatus a pluribus. Modo simili anima est simplex in corpore
 per sui simplicitatem naturalem, et est in illo composita in quantum ex ipsa et
 95 eo multiplicatur | unum quod simplex est per indiuiduitatem et per numerum, *M₁23^f*
 quod est homo Martinus aut Petrus siue alius.

82 si] aliter *A₂* • erat] esse *D*; esset *KA₁I₁I₂I₃A₂*; est *OH* • in¹] *om.* *L₁* • alia] illa *M₃* || **82-83** esset anima - alia] *om.* *A₂* || **83** et non] *add.* esset anima in una parte et non *A₁* • si] sic *URM₁CDI₁OHL₃* • animae] *add.* si *U* • capite] pede *RG* || **84** corde *etiam Eam*] pede *UM₁CDKI₁I₂OHL₃I₃*; capite *RG*; cor *cat.* • habens] suis *A₂* • corporalem extensionem] colorem et extensionem *UCK*; extensionem corporalem *S* || **85** Est] et *A₁* • anima] *om.* *C* • secundum] *add.* secundum *D* • sui] suam *A₂* • parte corporis] corporis parte *S* • corporis] corporum *I₃* || **85-86** non tota] notum *D* • corporis naturam] naturam corporis *S* • corporis] corporum *I₃* || **87** Quaestio] quaeritur *DI₁* || **88** est argentum] *om.* *I₃* || **89** ipsius] totius *M₃* • et sic - auro] e | aur en simple spècia de si mateix *cat.* • de auro] aureum *L₁SA₁* • auro] singulis *OH* • est denarius - duobus] denarius est ex illis duobus est *L₅* • denarius] denarium *L₁A₁* • est²] *om.* *UCGI₂* || **90** est ex duobus simplicibus] ex duobus simplicibus est *C* • ex] in *OH* • duobus simplicibus] simplicibus duobus *A₁* || **91** per species *etiam Ea*] speciebus *m*; de (.ii. simples) spècies *cat.* • denarius] dicimus *OH* || **91-92** denarius non - hoc] *om.* *CA₂* • neque] nec *L₂UDA₁OL₄* || **92** aliquorum] alicuius *DI₁OHI₃* • numerus] numero *U* || **92-93** numerus specialis] specialis numerus *DOHI₃* || **93** specialis] spiritualis *UM₃L₅* • Modo simili] simili modo *G* || **94** per] quae *D* • et est] est et *U* • composita] composito *DI₁* • quantum] *add.* est *OH* • ex] et *L₂M₁*; *om.* *L₄M₃* || **95** eo] ex ipso corpore *URM₁CDGKI₁I₂OHL₃I₃M₃L₅*; corpore *A₂* • multiplicatur] multiplicat *UC* • simplex est] est simplex *UCSKI₁* • est] *om.* *D* || **96** homo] *sup. lin. R*; *om.* *L₄* • Martinus] Nicolaus *A₂* • aut] uel *L₅*; *om.* *A₂* • Petrus] Albertus *A₂*; *in marg.* *G* • siue alius] et sic de aliis *DI₃*; et sic de singulis *OH*; et caetera *A₂*

- [II.III.q4] Quaestio: Vtrum anima sit per generationem corporis | creabilis, *I₂94^v*
 scilicet quod suum principium sit consequens et principium | corporis *L₁11ra*
 antecedens.
- 100 Solutio: Anima est nobilior substantia corpore et ob hoc nobiliorem habet
 finem, quare ratione finis animae principium est antecedens | et corporis *I₁10ra*
 principiū est consequens, quamuis corpus sit | ante in tempore quam anima, *H34^v M₃23^r*
 sicut | flos, qui ante in arbore est quam fructus, tamen secundum finem ante est *S135^{vb}*
 fructus in arbore quam flos, cum sit flos ut sit fructus.
- 105 [II.III.q5] Quaestio: Vtrum | anima sit in corpore | collocata. *O199^{vb} L₃78vb*
- Solutio: Ita disconuenit animae locus corporalis secundum sui naturam, sicut | *U100^r*
 disconuenit sibi extensitas corporalis et antiquitas temporis uel successio in
 motu de uno loco in alium, et sicut conueniunt ei istae qualitates secundum
 corpus, conuenit eidem | secundum illud collocamentum in loco, quoniam si *L₂12va*
 non esset in loco in quo est corpus, cum eo non | posset esse coniuncta. *L₄92^r*

97 Quaestio] quaeritur *DI₁*; *om. A₂ • per*] propter *DOH*; *om. L₂L₄ • generationem*] generatione *L₄*
 • creabilis] causabilis *URM₁CGKI₂L₃I₃*; creable *cat.* || **98** scilicet] *add. in marg. L₅*; *om. I₂ • sit*] *om. I₂ • et*] *om. L₂A₁L₄ • principium*] *add. in A₂ • corporis*] corporum *H*; *add. sit C* || **100** ob] ab
D; propter *L₅ • substantia corpore*] corpore substantia *R* || **101** quare] quia *UCM₃L₅ • finis*
 animae] animae finis *H* || **101-102** corporis principium] principium corporis *I₂L₃* || **102** est] *om. I₃*
 • consequens] conueniens *M₃ • ante*] antecedens *M₃* || **102-103** quam anima, sicut] quasi *S* || **103**
 sicut] sit *DI₁ • flos*] flores *URM₁CDGKI₁I₂OHL₃I₃A₂M₃L₅*; flor *cat. • qui*] quae *C • antea*] ante
L₁SA₁M₃ • in arbore est] sunt in arbore *A₁ • est*] sunt *L₂URM₁CDGKI₁I₂OHL₃L₄I₃A₂M₃L₅*; *és cat. •*
ante²] antea *L₁SM₃* || **103-104** est fructus in arbore] in arbore est fructus *K • est*] sunt *OH* || **104**
 in arbore] *om. H • flos¹*] flores *L₂URM₁CDGKA₁I₁I₂OHL₃L₄I₃A₂M₃L₅*; flor *cat. • cum sit flos*] *om. L₅* || **108**
 cum flores sint *L₂URM₁CDGKI₁I₂OHL₃L₄I₃A₂M₃L₅*; cum sit flores *A₁*; sicut *M₃L₅(fort.)*; cum flos
 sit *m*; com sia la flor *cat. • sit²*] sint *URCDI₂OHL₃L₄I₃A₂* || **105** Quaestio] quaeritur *DI₁* || **106** sui]
 suam *A₂* || **107** disconuenit sibi] sibi disconuenit *URM₁CDGKI₁I₂L₃I₃*; sibi conuenit *OH*;
 disconuenit sibi *L₄ • extensitas*] extensitatem *I₃ • corporalis*] corporis *UC • et*] *om. L₅* || **108**
 motu] in motu *A₁ • loco*] *om. G • in*] ad *SK • sicut*] sic *A₁L₄ • conueniunt ei*] ipsi conueniunt
L₁SA₁ • ei] *om. L₄* || **109** corpus] *add. ita K • conuenit*] conueniunt *I₁ • eidem*] ei *A₂*; *corr. L₂*; *om.*
L₁L₂SA₁ • secundum] *add. corpus KM₃ • illud*] corpus *A₂*; istud *UCK* || **109-110** quoniam si -
 loco] *om. S* || **110** corpus] *om. S • posset*] possit *M₃*

[II.III.q6] Quaestio: Vtrum anima sit in instanti uel in tempore creata.

Solutio: Nulla creatura potest esse creata successiue, quoniam | si esset, instans
 non esset ante succes|sionem in creatione, et non esset creatio ex nihilo in |
 aliquod creatum, quod est impossibile. | Et quoniam anima simpliciter non
 115 habet extensionem corporalem, subiecta non potest esse successionem temporis.
 Fuit ergo creata in instanti, quod est primum principium et terminus
 successionis temporalis.

[II.III.q7] Quaestio: Vtrum anima sit in caelo | empyreali gloriabilis.

Solutio: Anima est in caelo empyreali gloriabilis secundum loci nobilitatem et
 120 illa loci gloriabilitas est sibi ita appropriata per bona opera proportionata per
 bonitatis speciem et nobilitatis, sicut ipsi sunt pro|portionatae succes|sio et
 antiquitas per tempus et motum, | secundum quod iam diximus; sed quia
 proprie est gloriabilis, in omni loco potest esse gloriabilis, secundum | sua bona
 | merita, in quo | habeat illa merita; et propter hoc angeli, qui descendunt
 125 inferius, simpliciter non habent | minus de gloria inferius quam superius in
 empyreali caelo.

111 Quaestio] quaeritur $D \cdot in^1$] *om. L₂S* || **113** creatio] creator $M_3 \cdot ex$] de A_2 || **114** aliquod] aliquid $L_1SA_2L_5$ || **114-115** simpliciter non habet extensionem] non habet simpliciter $G \cdot non$] *add. esset ante successionem in creatione I₁* || **115** extensionem] extensitatem $A_2 \cdot subiecta$] subiectam $UC \cdot subiecta$ non potest] non potest esse subiecta $A_2 \cdot non potest esse$] esse non potest $KA_1O \cdot esse$] *om. L₁S* • successioni] successiua $UC \cdot successioni$ temporis] temporis successioni S || **116** in] *om. D* • primum] proprium $UC \cdot terminus$] terminum L_1S || **117** successioni] successiones $A_1 \cdot temporalis$] naturalis RG || **118** Quaestio] quaeritur $DI_1 \cdot empyreali$] imperiali $L_1L_2URM_1SDGKI_1I_2A_2M_3a$; imperiali $CA_1I_3L_3$; empiriali OH ; empireo EL_4L_5 ; empyreo m ; imperial $cat. \cdot gloriabilis$] generabilis D ; gloriaficabilis A_1 || **119** empyreali (ROL)] empireo Em ; imperiali $URM_1SDGKA_1I_1I_2$; imperiali CHL_3I_3 ; *add. empiriali O*; *om. L₁L₂Sa*; imperial $cat. \cdot gloriabilis$] generabilis D ; gloriaficabilis $A_1 \cdot nobilitatem$] nobilitudinem L_1S || **120** illa] illo $A_1 \cdot gloriabilitas$] locibilitas DK ; nobilitas $OH \cdot est$ sibi] et si $M_3 \cdot ita$] *om. UC* || **121** bonitatis speciem et] et bonitatis speciem $UCK \cdot et$] *om. OH* • nobilitatis] mobilitatis $OH \cdot ipsi$] sibi $EDA_1I_1OI_3 \cdot proportionatae$] proportionata EDI_1L_5 || **122** tempus] temporem $R \cdot et$] *add. per L₁SA₁ • gloriabilis*] *om. S* || **123** in omni - gloriabilis] *om. I₃ • potest esse gloriabilis*] *om. M₃* || **124-125** bona merita] merita bona $K \cdot habeat$] habeant S ; habet $DI_1 \cdot illa$] bona S ; *add. bona A₂ • propter hoc*] propterea $URCG \cdot angeli$] angelus G || **125** inferius] *om. L₄ • simpliciter*] similiter $I_2 \cdot habent$] habet $G \cdot simpliciter non - inferius$] *om. DI₁ • de gloria*] gloriam $L_4 \cdot in$] *om. L₃* || **126** empyreali caelo] caelo empireo EL_4 ; imperiali caelo $L_2M_1CSKI_2A_2I_3M_3a$; imperiali caelo UA_1 ; caelo imperiali RG ; corporali caelo D ; empiriali caelo L_3 ; empireo caelo L_5 ; empyreo caelo m

[II.III.q8] Quaestio: Vtrum anima sit tormentabilis in igne infernali.

L₁11^{tb}

Solutio: Ita est contra proportionem animae locus infernalis et ignis qui in illo |
loco est sicut est concordantia animae et caeli empyrealis et sui nitoris. Et hoc |
130 est quoniam anima | damnata | primo fuit proporcionata secundum caelum |
impyreale et postea iudicata ad ignem infernalem. Et ratione huius | ignis |
infernalis et locus attingunt proportionem et dispositionem animae contra
substantiam et principia illius naturalia et illam tormentant, secundum
praeifixum modum.

S136^{ra}

I₁10^{tb} H35^r I₃14^v

L₄92^v

135 [II.III.q9] Quaestio: Vtrum anima coniuncta sit in corpore tormentata.

Solutio: Homo qui patitur magnam sitim uel calorem aut frigiditatem, | sentit |
illam passionem, et anima illam passionem facit sentire in quantum forma est
corporis, ut praediximus, et quoniam habet concordantiam naturalem cum
cor|pore | in constituendo hominem, qui est eorum finis, patitur anima in
140 quantum corpus ad passionem | mouet, per quam euenit | corporis corruptio et
amborum | separatio. | Sed quia anima non est de natura corporis, per
simplicem illius passionem non est ipsa | simpliciter tormentata.

M₁24^r

O200^{tb} L₃79ra

L₂12vb R21^v

U101^r L₅27^r

E432^{va}

127 Quaestio] quaeritur *DI₁*; *om. A₂* || **128** est] *om. C* • contra proportionem] concordantia
proportioni *L₃* • proportionem animae] animae proportionem *G* • qui] quod *C* || **128-129** in illo
loco est] est in illo loco *I₂M₃*; *add. illius M₃* || **129** loco] *om. I₁OHI₃* • sicut est] est sicut *S* •
concordantia] concordia *R*; concordantiae *O* • empyrealis] empirei *EL₄L₅*; imperialis
L₂M₁CGKI₁I₂A₂a; empirialis *L₃*; empyrei *m*; emperial *cat.* • sui] suae *L₁S*; super *A₁* • nitoris]
motoris *C*; nitoris in terris *OH* || **130** quoniam] quia *CA₂*; *om. M₃* • primo] *om. I₂* || **131**
empyreale] impyreale *H*; imperiale *L₃M₃A₂a*; empireum *EL₄L₅*; emperial *cat.*; empyreum *m* •
et¹] *om. DI₁OHI₃* • iudicata] *add. est I₁OHI₃* || **131-132** Et ratione - infernalis] *om. L₃* || **132**
attingunt] attingit *L₃* || **133** substantiam] substantia *L₁* • et²] *add. ita A₂* • tormentant] tormentat
L₄ || **134** praefixum] quod diximus *E*; praedictum *DI₁OHI₃A₂am*; que dit havem *cat.* • praefixum
modum] modum praefixum *L₅* || **135** Quaestio] quaeritur *DI₁* • sit] potest *UC*; *sup. lin.* esse *U* •
sit in corpore] in corpore sit *S* • tormentata] tormentari *C* || **136** uel] aut *L₄* • calorem] *add.*
dolorem *L₁SA₁* || **137** illam] illum *L₁* || **137-138** forma est corporis] est forma corporis *K* •
quoniam] quando *S* || **138-139** habet concordantiam - corpore] *om. L₃* || **138-139** naturalem cum
corpore] cum corpore naturalem *L₄* • naturalem] corporalem *A₁* || **140** euenit] uenit *O* • corporis
corruptio] corruptio corporis *RGL₄* • et] *om. S* || **141** non est de natura *Em*] de materia non est
al. codd. et a; no és de la natura *cat.* || **142** illius] ipsius *S* • ipsa simpliciter] simpliciter ipsa *S* •
tormentata] tormentabilis *C*

[II.III.q10] Quaestio: Vtrum anima sit in iustitia praedestinata.

Solutio: Ita est anima creata per Dei iustitiae finem sicut per finem diuinae
 145 bonitatis, quoniam tantum est diuina iustitia retribibilis, || intelligibilis et *D113^{ra} G71^{tb}*
 amabilis per animam | sicut diuina bonitas. Est ergo tam praedestinabilis per *M₃24^f*
 diuinam iustitiam et in ipsa sicut per diuinam bonitatem; et sicut | anima est *C87^{va}*
 punibilis, quia contra diuinam agit bonitatem cum malitia quando est in
 peccato, ita est punibilis quando contra Dei agit iustitiam cum iniuria. Et
 150 propter hoc, quando est in peccato, est sub | diuinae bonitatis et iustitiae ratione *I₂95^v*
 condemnabilis, et per consequens tormentabilis.

144 est anima] anima est *A₁* • per¹] propter *A₂* • Dei iustitiae] iustitiae Dei *C* • sicut per finem]
om. I₁ • diuinae] *om. C* || **145** est] *om. C* || **145-146** quoniam tantum - praedestinabilis] *in marg.*
L₂ || **146** tam *E*] in tantum *URM₁CDGKI₁I₂OHL₃I₃A₂M₃L₅a*; *om. L₁L₂SA₁L₄*; aytant *cat.* •
 praedestinabilis] praedestinatio *L₄*; *add.* amabilis per animam sicut diuina bonitas et sicut
 anima est *L₄* || **147** sicut¹] sit *L₄* • sicut²] sic *L₄* || **147-148** est punibilis] punibilis est *L₅* || **148**
 punibilis] spiritualis *D* || **148-149** quia contra - punibilis] *om. I₂* • bonitatem] bonitate *C* •
 quando] quoniam *S*; com *cat.* || **149** peccato] *add.* et *S* • ita est] *om. M₃* • contra Dei agit] agit
 contra Dei *URM₁CDGKI₁I₂OHL₃I₃* • Dei] diuinam *I₁OHI₃*; *in marg. D* || **150** est²] *om. M₃* • et]
add. diuinae *C* || **151** consequens] conueniens *M₃*

[II.IV] | DE QVARTA SPECIE QVAE EST SECVNDAE PARTIS

L₄93^f

[II.IV] Quaestio: Anima quid habet in alio? Solutio:

[II.IV.1] Anima, si iusta est, suum finem habet in Deo, et si | est iniusta sui L₁11va
 finis habet priuationem in Dei absentia. Et hac de causa est per Dei O200^{va}
 5 praesentiam perfecta siue completa et in illa praesentia quietem habet; et per M₁24^v
 Dei absentiam est uacua, et sua principia naturalia exigunt finem ad quem H35^v
 creata sunt, et | ipsum non possunt habere et sunt uacua et in labore.

[II.IV.2] | Anima iusta habet | merita boni in bonis operibus quae fecit, et si L₅27^v U101^v
 mala | opera operata fuit, habet mali merita in illis. Et propter hoc moralitates I₁10va
 10 sunt subiecta in quibus anima sua habet merita, et secundum quod sua subiecta
 sunt magna uel parua, sua merita sunt in quantitate.

[II.IV.3] Anima habet naturaliter in corpore dominium, et hoc est quoniam
 nobilior substantia est quam corpus, et quia ipsum informat naturaliter debet
 esse sui domina in illius corporis moribus, | scilicet in uidendo, audiendo, M₃24^v
 15 odorando, gustando et affando et tangendo. Et si non est sua domina in sex
 sensibus supradictis, | culpam habet in priuatione sui domini et patitur poenam R22^f
 in illa culpa.

1 DE QVARTA - PARTIS] quarta species, secundae partis principalis A₂; Articulus quartus. De quarta specie secundae partis, quae est quid habet in alio anima L₅; *add.* qua quaritur anima quid habet in alio L₄; *om.* OH • QVAE EST] *om.* L₂URM₁CGKI₁I₂L₃L₄I₃M₃ • PARTIS] *add.* huius libri I₃ || **2** Quaestio] quaero L₄ || **3** iusta est] est iusta G • iniusta est] iniusta est GA₁ • sui] suum C || **4** finis] finem UC • habet] *add.* in UC • habet priuationem] priuationem habet I₂ • priuationem] priuatione C || **5** praesentiam] praesentia L₁SL₄ • perfecta siue] *om.* cat. • completa *etiam* a] quieta URM₁CDGKI₁I₂OHL₃I₃; *om.* Em; complida cat. • praesentia] principia L₄ • habet] habent L₄ || **6** exigunt] exigit L₃ • et] qui M₁; *add.* si OH || **7** et¹] *om.* OH • ipsum] ipsam UC • uacua] uana L₅ • et²] *om.* G || **8** habet] *add.* habet O • in] et M₁ • quae fecit] *in marg.* L₂; *om.* L₄ || **9** operata fuit] fuit operata L₂A₁ • fuit] est DI₁OHI₃; *om.* L₄ • mali] mala DI₁ • mali merita] merita mali RG • merita in illis] operam illis OH • moralitates] mortalitates CI₁I₂OH || **10** subiecta] obiecta UCK • sua habet] habet sua RGA₁L₃ • quod] *om.* L₃ || **12** in corpore] *om.* C • quoniam] quia C || **12-13** quoniam nobilior substantia] substantia quoniam nobilior A₁ || **13** substantia] *add.* et accidente L₄ • est] *add.* et accidente A₁; *sup. lin.* L₄; *om.* G • debet] decet RGI₃; de S || **14** sui] sua A₂ • moribus] operationibus Em • in²] *om.* L₁S || **15** odorando] *om.* A₁ • gustando et - tangendo] et sic de aliis K • et¹] *om.* R • affando et] fandoque L₁S; fando et A₁; (loquendo) E • sex] *om.* K || **16** sensibus supradictis] supradictis sensibus K • sensibus] sensibilibus O • priuatione] priuationem UI₂L₄ • sui] *om.* L₄ || **16-17** poenam in illa] culpa poenam in illa L₃

- [II.IV.4] Anima | habet obiecta exteriora in interioribus obiectis, ueluti A₁69ra
recolibilitatem quam de equo habet | et de denariis et castro, quam in I₃15^r
20 reco|libilitate habet interiori, | quae quidem | recolibilitas de suae memoriae est L₄93^v L₃79rb O200^{vb}
essentia. Et hoc idem est de intelligibilitate equi quam habet in intelligibilitate
interiori, | quae est intellectus possibilis. Et hoc idem de amabilitate equi quam L₂13ra
habet in interiori amabilitate, quae materia | est uoluntatis. Habet ergo anima D113^{rb}
secundaria obiecta in primariis, | et hoc idem est de secundariis | actibus quos G71^v M₁25^r
25 habet | in primariis. U102^r
- [II.IV.5] | Habet anima in imaginatiua | similitudines | aut species I₂96^r S136^{va} L₅28^r
secundariorum obiectorum, sicut anima quae imaginatur plantam per colorem
et figuram, et fructum per saporem, et sic de aliis. Et illud | imaginari habet in L₁11vb
30 abstracto intelligit speciem plantae uel colorem seu saporem. Tamen ipsum
imaginari remanet exterius, sed accipit similitudinem quam intelligit, quoniam
nulla anima potest imaginari colorem nisi imagnetur subiectum illius, et si
imagnetur | subiectum, sicut imaginari equum album, intrat imaginari interius H36^r
in intelligere in quantum intelligit.

18 obiecta] obiectum siue obiecta A_1 ; subiecta $G \cdot$ ueluti] sicut A_2 || **19** recolibilitatem] recolibilitate $A_1 \cdot$ de¹] *om.* $R \cdot$ habet] *om.* $M_3 \cdot$ et²] *add.* de $DI_1OHI_3 \cdot$ castro] castrus $R \cdot$ quam] quod M_1 || **19-20** in recolibilitate habet] habet in recolibilitate $L_2URM_1CGKI_1I_2OHL_4I_3A_2M_3L_5 \cdot$ habet interiori - recolibilitas] *om.* D || **20** recolibilitate habet interiori] *om.* $A_1 \cdot$ quae quidem recolibilitas *etiam* Ea] et quam recolibilitatem L_1S ; recolibilitatem A_1 ; quae recolibilitas m ; la qual recolibilitat *cat.* \cdot est] et G || **21** est] *om.* A_2 || **21-22** est de - idem] *om.* $A_2 \cdot$ equi quam - intelligibilitate] *om.* $O \cdot$ in] de M_1 || **22** quae est] quae quidem RG || **22-23** quae est - interiori] *om.* $O \cdot$ quae] qui $M_3L_5 \cdot$ possibilis] *om.* RG || **22-23** equi quam - amabilitate] *om.* M_1 || **23** habet] *om.* $S \cdot$ in] *om.* $L_1 \cdot$ amabilitate] a mobilitate $S \cdot$ ergo] igitur S || **24** est] *om.* $G \cdot$ actibus] *om.* M_1 || **26** similitudines] similitudinem $G \cdot$ aut] ac A_2 || **27** secundariorum] secundarium $L_1UM_1A_1I_2M_3$; realium DI_1OHI_3 ; *om.* L_3 ; dels secundaris *cat.* || **28** et¹] *om.* $K \cdot$ figuram] *add.* per uisum $I_2 \cdot$ et²] *om.* $K \cdot$ per] et $UCK \cdot$ aliis] singulis $OH \cdot$ habet] est $C \cdot$ in] *om.* $M_1DGKI_1I_2OHL_3I_3$ || **29** et] ut $DI_1 \cdot$ in¹] et I_2L_3 ; *om.* $M_1SDI_1OHI_3 \cdot$ quando] quoniam A_1 || **30** abstracto] abstractu $L_1M_3 \cdot$ plantae] *om.* $A_2 \cdot$ seu] uel $URM_1CDGKI_1I_2OHL_3L_4$ || **31** sed] et E ; nisi in quantum m ; *om.* K ; mas quant *cat.* || **32** colorem] calorem $A_1 \cdot$ imagnetur] imagnetur $C \cdot$ subiectum illius] illius subiectum A_2 || **32-33** et si - subiectum] *om.* CD || **33** imagnetur] imagnetur $L_2URM_1CSGKA_1I_1I_2L_3L_4I_3M_3a$; ymagina *cat.* \cdot subiectum] *add.* illius $UGKI_2OHI_3M_3$; *add.* et si imagnetur subiectum $M_3 \cdot$ sicut imaginari] imaginando $L_5 \cdot$ equum album, intrat imaginari] *om.* $S \cdot$ intrat] inteat A_1 || **34** in¹] et I_1 ; *om.* $SDKI_3$

- 35 [II.IV.6] Habet anima | in corpore organa et | instrumenta in quibus suas mouet *M₃25^f I₁10vb*
 po|tentias, | sicut cor, quod est organum uoluntatis, et cerebrum frontis *O201^{ra} K80^{va}*
 intellectus, et cerebrum occipitis memoriae. Et in medio amborum anima
 mouet imaginatiuam ad imaginandum obiecta imaginabilia.
- [II.IV.7] In sensitua | habet anima corporis delectationes seu passiones illius, *L₄94^f*
 40 tamen cum imaginatiua, sicut corpus quod delectatur per affatum, qui est
 sextus sensus, ut probauimus | in libro de ipso facto; et illam delectationem | *R22^v M₁25^v*
 habet | anima in sui memoria cum delectatione amandi et intelligendi. Et si *U102^v*
 corpus patitur dolorem uel magnam famem aut sitim seu calidum uel frigidum,
 | habet in illo dolore et sensualitate tristitiam in sui memoratione, cum qua *L₅28^v*
 45 tristitia irationis desiccatur anima corporis ossa.
- [II.IV.8] In morte | corporis habet anima tristitiam quando a corpore recedit, *A₂10^v*
 propter hoc quoniam cum ipso pars est hominis; et in hoc apparet quod pars
 nobilior est per finem totius | quam | per sui finem, quia si non esset non *S136^{vb} E432^{vb}*
 pateretur anima tristitiam | in diuisione corporis et ipsius. *L₂13th*

41 Ramon Llull, *Liber de affatu seu De sexto sensu*, ed. por Armand Llinarès y Alexandre-Jean Gondras en “Raymond Lulle, «Affatus»”, *Archives d’Histoire Doctrinale et Littéraire du Moyen Âge* 51 (1985) 269-297.

35 Habet anima in corpore] habet in corpore anima $A_1 \bullet$ organa] organum $R \bullet$ quibus] et $R \parallel$ 36 quod] *add.* mouet quod est $A_1 \bullet$ est] habet L_1SA_1 ; *és cat.* \bullet frontis] *add.* est organum A_2 ; *om.* $G \parallel$ 37 occipitis] capitis O ; *add.* est organum memoriae $A_2 \parallel$ 38 imaginatiuam] imaginatiua $M_3 \bullet$ imaginabilia] imaginabilia $A_2 \parallel$ 40 tamen] cum L_3 ; *om.* $DI_1 \bullet$ quod delectatur per affatum] cum affatu $OH \parallel$ 41 sextus sensus] sensus sex L_1RSA_1 ; sensibus sex S ; sensus sextus $L_2L_4 \bullet$ probauimus] probamus $M_1 \bullet$ de ipso facto] quem fecimus de affatu $A_2 \bullet$ ipso facto] ipso affecto C ; facta ipso S ; affatu $L_4 \bullet$ illam] iam $H \parallel$ 42 anima] *om.* $OH \bullet$ sui] sua $M_1DI_1OHM_3A_2 \parallel$ 42-44 memoria cum - sui] *om.* $M_3 \bullet$ et intelligendi] *om.* $C \parallel$ 43 magnam] magnum $L_1S \bullet$ seu] uel $L_3 \bullet$ calidum uel frigidum] caliditatem uel frigiditatem $C \bullet$ calidum] calitatem $L_4 \parallel$ 43-44 uel frigidum - sensualitate] *in marg.* L_2 ; *om.* $L_4 \bullet$ uel] seu $L_3 \parallel$ 44 sui] sua $A_2 \parallel$ 44-45 cum qua - ossa] *om.* $M_3 \bullet$ qua] *om.* $L_4 \parallel$ 45 irationis] rationis DI_1O ; *om.* $KA_2L_5 \bullet$ desiccatur] exsiccat $OH \bullet$ desiccatur anima corporis ossa] ossa dessicatur anima corporis organa $L_5 \bullet$ anima corporis] *om.* $R \bullet$ ossa *etiam Em*] organa $L_2A_1L_4A_2a$; *om.* M_3 ; osses *cat. sed orsses cod. cat.* \parallel 46 anima] *add.* habet anima $L_1 \bullet$ a] de $A_2 \bullet$ recedit] recessit $L_1RS \parallel$ 47 quoniam] quando D ; quia O ; quia quando $H \bullet$ cum ipso - hominis] pars est hominis cum ipso $L_4 \bullet$ pars est] est pars $A_2 \bullet$ quod] et $G \parallel$ 47-48 pars nobilior est] est pars nobilior M_3 ; pars est nobilior $A_2 \parallel$ 48 per^{1,2}] propter $A_2 \bullet$ sui finem] finem suaemet E ; suum $L_1L_2SA_1$; finem sui G ; suum finem a ; finem sui ipsius m ; la fi de si matexa *cat.* \bullet quia] quoniam $A_2 \bullet$ non] *om.* $H \parallel$ 49 ipsius] animae A_2

- 50 [II.IV.9] | Habet anima | practicam in artibus liberalibus et mechanicis, *I*₂96^v *L*₃79va
 secundum quod habemus experientiam, quoniam in ipsis sic mouet | corpus | ad *L*₁12ra *D*113va
 practicandum sicut uoluntas quae mouet | manum ad scribendum. Et propter *O*201^{tb}
 hoc dicitur intellectus | practicus qui habet species ad practicandum, et cum illis *G*71^{tb}
 speciebus habet practicam in corpore, in quantum illud mouet corpus ad illius
 55 practicae instrumenta.
- [II.IV.10] Habet anima inclinationem in parentibus corporis cum quo est | *I*₃15^v
 coniuncta, ueluti anima Martini, quae diligentiam habet in utilitate | filii *M*₃25^v
 Martini aut sui amici, et si filius Martini patitur, habet anima Martini
 passionem in passione filii Martini.
- 60 [II.IV.q1] Quaestio: | Vtrum anima moueatur | in corpore in instanti | uel in *U*103^r *L*₄94^r *M*₁26^v
 tempore.
- Solutio: Nulla anima | coniuncta habet motum | successiuum in se | ipsa sed in *H*36^v *A*₁69^{tb} *L*₅29^r
 quantum est mobilis in corpore. Mouendo | corpus de uno loco in alium, habet *I*₁11ra
 motum successiuum et in tempore per corpus, quod in instanti non potest
 65 moueri sed successiue. Et propter hoc anima se|parata, quae se ipsam mouet de *K*80^{tb}
 uno loco in alium, mouet se ipsam in instanti absque succes|sione et habet *R*23^r
 illum motum in instanti ratione uoluntatis, quae in instanti uult moueri de uno
 loco in alium.

50 et] *om. L₁S* || **51** experientiam] experientiam *R* • quoniam] quando *RSGM₃* • sic] ita *m*; *om. EL₁L₂S₁L₅*; *enxi cat.* || **52** quae] qui *L₁A₁*; *om. A₂* • manum ad scribendum] ad manum (magnum *S*) scribendum *L₁S* || **53** qui] quoniam *L₄* • habet] *add. practicam in corpore L₄* • species] speciem *O* || **54** illud mouet] mouet illud *K*; mouet *A₁* || **56** Habet] in *A₁* • in parentibus] ad cognatos *A₂* • parentibus] partibus *C* || **56-57** est coniuncta] coniuncta est *K* || **57** ueluti] uidelicet *OH*; sicut *A₂* • anima] *om. G* • Martini] Joannis *A₂* || **57-58** quae diligentiam - Martini¹] *om. C* || **57-58** filii Martini] Martini filii *G*; sui filii *A₂* || **58** aut] *om. A₁* • sui] *om. RG* • si] *om. D* • Martini¹] *om. A₂* • patitur] patitur *L₂L₄* • habet anima Martini] anima Martini habet *UC* • Martini³] Joannis *A₂* || **59** in] de *DOHI₃* • filii Martini] filii sui uel amici *A₂* || **60** uel] an *A₂* || **62** anima] *om. A₁* • coniuncta] *add. corpori RG* • successiuum] successiue *L₁S*; successiu *cat.* • in se ipsa] *om. D* || **63** mobilis] nobilis *L₁* • corpus] *om. DI₁* || **64** motum] locum *A₂* • successiuum] *add. in se ipsa sed in quantum est mobilis in corpore mouendo corpus de uno loco in alium habet motum successiuum iter. L₃* • et] *om. CL₅* • in¹] *add. qui est UC* • quod] quia *S*; qui *A₁* • in²] *om. L₂* || **64-65** non potest moueri] moueri non potest *RG* • non] *om. I₂* || **65** moueri] mouere *K*; • sed] *om. EL₁L₂URM₁CSGKA₁I₂L₃L₄M₃L₅acat.* • ipsam] ipsa *L₁*; propriam *A₁* || **66** in¹] ad *K* || **66-67** absque successione - instanti] *om. SI₁* • et] *add. illum mouet D* || **66-67** habet illum motum] illum motum habet *URM₁CDGKI₂OHL₃I₃*; illum motum *M₃* || **67** quae] *add. est G* • in²] *om. L₂M₃* • uult moueri] moueri uult *A₁*

[II.IV.q2] Questio: Anima, quando mouetur de uno loco in alium per se ipsam
70 uel per | alium, utrum habeat | partes quae sint antrorsum et aliae retrorsum. C87^{vb} O201^{va}

Solutio: Anima simpliciter quoad se ipsam non habet partes quae sint ante nec
retro, quoniam si haberet, corpus esset. Sed ratione corporis habet partes quae
sunt ante et retro, secundum quod experientiam | habemus in corpore; et illas S137^{ra}
partes habet anima in quantum ipsas informat et ordinat ad finem quare sunt,
75 sicut in hominis uita, in qua sunt partes uegetatiuae antequam sensituae,
quoniam antea est uegetare quam sensuare, et calefacere quam uidere; | et in I297^r
practicare intellectus | practici est | oppositum, quoniam antea attingit imaginari U103^v L112^{tb}
per sentire quam per uegetare, et hoc est | quoniam intellectus non potest L229^v
attingere uegetare absque | sentire, et attingit sentire absque uegetare, sicut L279^{vb}
80 Martinus, qui uidet | lapidem | uel aliam substantiam non uegetatam. L295^r L213^{va}

[II.IV.q3] Quaestio: Vtrum anima | habeat differentiam quae sit ens posituum M326^r
manens inter ipsam et angelum.

Solutio: Inter animam et angelum || est differentia realis in quantum anima est M126^v G72^{ra}
pars hominis et homo est finis quare est anima, et angelus non est pars hominis

69 Quaestio: Anima - alium] *om. G* • Quaestio] *om. A2* • Anima, quando] quando anima
UM1CDKI1I2OI3A2 • quando] quomodo A1M3 • ipsam] ipsum OH || 70 alium] aliam L2SA1 •
utrum] *om. M3* • habeat] habet M1 sint] sunt DK12H • et] uel OH • aliae retrorsum] retrorsum
aliae DI1OHI3 || 71 partes] *om. L1* • sint] sunt KA1I2 • nec] uel K et A1I2 || 72-73 quoniam si -
retro] *om. I2* • corpus esset] esset corpus DI1OHI3 • corporis] corporum I3 || 73 secundum] sed
L1 • experientiam] experientiam R || 74 habet anima] anima habet RG • ipsas] illas K •
informat] format C • quare] quia M1 • sunt] est A1 || 75 in qua] *om. A2* • partes uegetatiuae]
uegetatiuae partes L4 || 76 quoniam antea - sensuare] *om. D* • antea] ante L2URCI1I2OHL3I3M3
• quam] antequam S • sensuare] sentire URM1CSGKI1I2OHL3L4I3A2a; sensare EL5m; sensat
cat. || 77 oppositum] *sup. lin. L2* • practici] practica DI1 • oppositum] impossituum L4 •
quoniam] quando M3 • antea] ante L2URCKI1I2OHI3M3L5; *add. est quoniam H; om. S* •
imaginari] imaginare L5 || 78 est] *om. I2* • quoniam] *om. M1* || 79 absque sentire - uegetare] *om.*
L1SM3 || 80 Martinus] Albertus A2 || 81 Quaestio: Vtrum - posituum] *om. M1* • habeat] habet
A1A2 • posituum] positum URC || 82 manens] existens Em; *om.*
L2URM1CDGKI1I2OHL3I3M3A2L5a; *estant cat.* || 83 est] et H || 83-84 est pars - anima] *om. M3* ||
84 pars] *add. realis A1* • hominis] homo C || 84-85 quare est - finis] *om. G* • quare] quia UC •
est anima] anima est UM1C • et²] *sup. lin. L2; om. L4* • et angelus - hominis] *om. OH*

- 85 nec homo | est finis angeli, et ista differentia realis et positua est una pars sua susten|tata in homine et alia pars est sustentata in angelo; et illa quae est sustentata in homine est pars hominis, et illa quae est sustentata in angelo est pars angeli, et | quaelibet pars est positua et realis. Sed differentia quae dicitur esse inter angelum et animam non est ens posituum reale, sed species fantastica quam intellectus facit ex duabus partibus posituis supradictis consideratis per | illam speciem communem. | Et si illa species communis esset ens posituum reale, esset compositum | ex duabus partibus, et angelus et anima essent sub una et eadem specie, | sicut essent sub una differentia, quod est impossibile.
- 90
- 95 [II.IV.q4] | Quaestio: Vtrum anima, quando separata est, habeat contactum cum angelo.
- Solutio: Conta|ctus non potest esse nisi de substantiis corporalibus discretas quantitates habentibus, nec substantiae quae sint in continua quantitate differentes per essentiam possunt esse spirituales sed corporales, sicut
- 100 ele|menta, quae sunt | in continua quantitate plantae uel ossium equi uel suarum carniuum uel flammae ignis seu | aquae compositae. Non potest ergo aliqua anima habere contactum cum angelo per | discretam | quantitatem nec continuum.

85 homo] hoc A_1 • ista] illa G • et positua] *add.* et K ; *om.* M_3 • est una pars] una pars est K • una] *om.* G • sua] una A_1 || **86** in homine - sustentata] *om.* D || **86-88** in homine - angeli] in angelo et altera in homine et illa quae est sustentata in angelo est pars angeli et illa quae est sustentata in homine est pars hominis K || **86-87** in homine - angelo] *om.* I_1 || **86-87** homine et - sustentata in¹] *om.* M_3 || **86-88** et alia pars - angeli] et alia in angelo quae est pars angeli S || **86-87** et alia - homine] *om.* M_1 • pars est sustentata] *om.* S || **86-87** et illa - angelo] *om.* L_1G • quae] *om.* M_3 || **88** positua] positam R • realis] rationalis C • Sed] secundum L_1S • differentia] differentiam S || **89** esse] *om.* L_5 • angelum et animam] animam et angelum $URM_1CDKI_1I_2OHL_3I_3$; àngel e ànima *cat.* • posituum] *add.* et O • sed] si D || **89-90** species fantastica] fantasticam speciem DI_1OHI_3 || **90** posituis] positis URC • posituis supradictis] supradictis posituis DI_1OHI_3 • supradictis] sub praedictis U || **91** consideratis] considerans UO • species] *add.* rationem A_1 • communis] communia L_1S ; *om.* S || **92** posituum] positum R || • angelus et anima] anima et angelus $URM_1CKDI_1I_2L_3I_3$ || **93** sub] sibi RCK • specie] species $URCK$; *add.* et UCK • sicut] *add.* si G • una] *add.* et eadem DI_1OHI_3 • quod] *add.* utrum quam A_2 || **95** quando] postquam DI_1OHI_3 • contactum] contractum L_1S || **97** Contactus] contractus L_1S • potest] ponitur UCK • de] in DI_1OHI_3 • discretas] distinctas L_2A_1 || **98** substantiae] substantia I_2 • sint] sunt $EL_2URM_1CDGKI_1I_2OHL_3L_4I_3A_2M_3L_5am$; sien *cat.* • in] *om.* UC • continua quantitate] quantitate continua RG || **99-100** differentes per - quantitate] *om.* M_3 • possunt] potest A_1 • sed] *om.* S || **100** continua quantitate] quantitate continua RG ; *add.* differentes per essentiam possunt esse spirituales sed corporales *iter.* G • ossium E] corporis *al. codd.* et a ; ossis m ; hos *cat.* || **101** carniuum] carminum OM_3 • aquae] aqua L_1A_1 • compositae] composita A_1 • ergo] igitur K ; *om.* M_3 || **101-102** aliqua anima habere] habere aliqua anima C || **102** contactum] contractum L_1SDI_1 • habere contactum] contactum habere RG • discretam] distinctam CA_1 • nec] uel $L_2M_1CDGKA_1I_2HL_3L_4M_3A_2$

- 105 [II.IV.q5] Quaestio: Vtrum anima habeat totam se ipsam in qualibet corporis | parte. A₁69va
- Solutio: Secundum quod diximus, anima non habet extensitatem corporalem, sed quod ipsam habet in corpore, ipsa manens per totum corpus. Quoniam si haberet extensitatem corporalem simpliciter, oporteret ipsam esse corpus. Sed quia habet per se ipsam extensitatem spirituales | stans quaelibet suarum | L₁12va
- 110 partium una in alia, oportet quaelibet suarum partium esse in qualibet corporis parte, et propter hoc oportet quod tota anima sit | in qualibet corporis parte. M₃26^v
E433^{ra}
U104^v
- [II.IV.q6] Quaestio: | Vtrum anima separata habeat in paradiso species innatas, et in inferno anima damnata. L₂13vb L₃80ra
- Solutio: Anima coniuncta | habet species innatas et impressas, ut praedictum L₃30^v
- 115 est, et illas impressiones per acquisitionem habet. Sed in paradiso et in inferno non est ita de substantiis separatis, quoniam species innatae sunt impressae absque acquisitione, et hoc propter hoc quoniam animae saluatae contemplantur suum | finem et damnatae sunt in priuatione earum finis. Et G72^{tb}
H37^v
- 120 propter hoc non competit in alia uita acquisitio || specierum et conuenit in hac uita, in qua | animae mouentur ad suum finem uel ad priuationem illius, si sunt malae. R24^f O202^{tb}
L₄96^f

104 Quaestio] quaeritur DI_1 • totam se ipsam] se ipsam totam RGL_3 • corporis] corporum I_3 || **104-105** corporis parte] parte corporis RG || **106** Secundum quod] sicut A_1 ; sed quod I_3 • Secundum quod diximus, anima] anima secundum quod diximus RG • anima] *om.* S || **107-108** sed quod - corporalem] *om.* DI_1 || **107** quod] quia $L_1L_2URM_1CSDGKI_1I_2OHL_3L_4A_2M_3L_5$; *add.* se S ; *om.* EA_2m ; (*mas*) que *cat.* • ipsa] ipsam G ; quia A_2 • manens] existente Em ; manet $UCDGI_1I_2OHI_3A_2M_3L_5a$; manente L_2L_4 ; mouetur K ; mouet L_3 ; estant *cat.* || **108** oporteret] oportet $DOHM_3$ • corpus] lege corporis L_4 || **109** habet per se ipsam] se ipsam habet S • extensitatem] *add.* corporalem M_1 • stans] stante A_2 ; *add.* in D || **110** una in - partium] *om.* DI_1M_3 • una] unam S • alia] aliam $URSGK$ • qualibet] *add.* in qualibet *iter.* C || **110-111** corporis parte] parte corporis $L_2UM_1CSDGKA_1I_1I_2OHL_3L_4I_3A_2M_3L_5$ || **111** et propter hoc - parte] *om.* GA_1 • tota] *om.* D • corporis parte] parte corporis RDI_1OHI_3 || **112** Quaestio] quaeritur DI_1 ; *add.* quaeritur C • separata] *om.* R • habeat in paradiso] in paradiso habeat RG • species] partes L_3 • species innatas] innatas species A_2 • innatas] imaginatas L_1S || **114** Solutio] *om.* A_2 • coniuncta] *add.* cum corpore RG || **114-115** praedictum est, et] *om.* S || **115** per acquisitionem habet] habet per acquisitionem RG • paradiso et in inferno] inferno et in paradiso UC || **116** ita] idem S ; *om.* I_3 || **117** hoc¹] *add.* est L_2A_1 ; *om.* A_2M_3 • propter hoc] *corr.* ex propter homo L_2 • quoniam] quia CI_2A_2 ; quam M_3 || **118** sunt in priuatione] in *margin.* L_2 ; *om.* L_4 • sunt] *om.* SA_1 • earum finis] finis earum KA_2 ; earum finem L_4 • Et] sicut L_4 || **120** animae] anima G • mouentur] mouentur L_1SA_1 ; mouetur K • ad¹] et G • uel] uel I_2 • priuationem] *add.* dico ad priuationem L_4 ; *add.* uel ad priuationem *iter.* L_2 • illius, si *etiam* Em] illarum si $L_2RM_1KI_2M_3$; illarum finis si UC ; illarum SA_1L_4 ; suarum si G ; finis si A_2a ; d *aquella* *cat.* • sunt] sint URM_1CDGK

[II.IV.q7] | Quaestio: Vtrum anima habeat | impedimentum intelligendi in 125
impedimento corporis. D114^{ra} M₇27°

Solutio: Ille mimus, qui per instrumentum uult significare notam quam concipit
125 intus, habet impedimentum ad significandum | illam notam si instrumentum I₁11va
non est bonum per priuatam illius proportionem et conceptionis notae; nec
intellectus in homine | qui est ebrius uel iratus, caecus aut surdus non habet S137^{va}
organa in corpore parata cum | quibus possit lucrari | et species multiplicare. I₂98^r K81th

[II.IV.q8] | Quaestio: Vtrum anima in morte corporis habeat locum specialem 130
per quem a corpore exeat. U105^r

Solutio: Anima est coniuncta cum corpore, et probauimus | in qualibet corporis L₅31^r
parte ipsam esse totam, et partes corporis, secundum discretam quantitatem,
non | sunt quaelibet in alterius loco, ueluti lingua, quae est in uno loco corporis, M₃27^r
et manus in alio. Et quoniam partes | corporales | non sunt alterae in alteris, et I₃16^v A₂11^r

122 in] *om.* M₁GKI₂L₃L₅ || **123** impedimento] impedimentum G || **124** Solutio: Ille] *om.* A₂ • mimus] ioculator E; minimus L₁; minus UM₁CDGKA₁I₁I₂I₃M₃; musicus OHA₂am; *om.* S; juglar cat. • qui] *om.* K • uult significare] significare uult UCK • notam] notas OH • quam] quas OH || **124-125** concipit intus *etiam a*] intellectus concipit E; canit intus L₁SL₄; concipit intellectus UCD; concipit mens L₃; ad intra concipit m; concep de dins cat. || **125** habet] est L₁L₄ • si] *om.* L₃ • instrumentum] iustitiam M₃ || **126** bonum] donum A₁ • per] propter A₂ • illius] *om.* S et] *om.* I₁I₂OHL₃I₃ • nec] ita A₂ || **127** intellectus] intelligendo A₁ • in homine - iratus] hominis ebrii, irati A₂ • uel] ut A₁; *om.* L₂URM₁CDGKI₁OHL₃L₄I₃A₂ • iratus] *add.* seu L₂URM₁CDGKA₁I₁I₂OHL₃L₄M₃; *add.* o cat. • caecus] secus L₁SDL₅ • non] *om.* DI₁OHI₃ || **128** in corpore] *om.* DI₁OH • et species multiplicare] species et multiplicare L₂URM₁CGKI₁I₂OL₃L₄I₃A₂M₃L₅ || **129** Quaestio] *om.* A₂ • specialem] spiritualem C || **131** est coniuncta] coniuncta est L₂URM₁DGKI₁I₂OHL₄A₂M₃L₅a; coniuncta C • cum corpore] *om.* A₂ • et] ut L₂A₂a || **131-132** in qualibet - esse] ipsam esse totam in qualibet corporis parte UC; ipsam esse in qualibet corporis parte K; ipsam esse totam in qualibet parte M₃ || **131-132** corporis parte] parte corporis RGOHA₂L₅ || **132** ipsam esse] *om.* A₂a • esse totam] totam esse M₃ • totam] *om.* L₁SA₁L₅a; *in marg.* L₂; tota cat. • partes] pars UCDK; quaelibet pars m; partium *post ras.* L₂ • discretam] distinctam A₁ || **133** sunt *etiam Ea*] est L₁L₂URM₁CSDGKA₁I₁I₂OHL₃I₃M₃; esse L₄L₅; (quaelibet ... est m) • quaelibet] quamlibet L₅ • loco¹] *om.* I₃ • ueluti] sicut A₂ • est in uno loco corporis] in uno loco corporis est RG • est] *om.* M₁I₂L₃ • corporis] corporum I₃ || **134** et¹] *om.* DI₁OI₃ • quoniam] quem I₃ • et³] *add.* quoniam DI₁OHI₃

- 135 anima est in qualibet partium, non potest anima locum habere specialem ut
 exeat | a corpore per illum | locum et non per alium, sed in uno instanti exit *O202^{va} L₁12vb*
 secundum se ipsam simpliciter a corpore et a qualibet suarum partium. Sed
 quia uegetatiua et sensitiua successiue dimittunt corpus in morte in quantum
 numerum illius, rationalis per earum successionem habet posterioritatem ut
 140 exeat cum illis per specialem locum, uidelicet per os et narem, in transmittendo
 spiritum | extra, qui non reuertitur | per respirationem. *L₄96^v L₂14ra*

[II.IV.q9] Quaestio: Cum anima sit coniuncta corpori et | sic per omnes illius *M₁28^f*
 partes, utrum sit diuisibilis in corporis diuisibilitate.

- || Solutio: Anima habet passionem in passione corporis quod | sitit per calorem. *C88^{ra} L₃80^b
 G72^{va}*
 145 | Passio autem quam anima habet in corpore non est una passio in numero cum *R24^v*
 passione quam | per se ipsam simpliciter habet, quoniam si esset, illud quod *U105^v H38^f*
 habet in se per se ipsam esset unum numero cum hoc quod habet per aliud, | et *L₅31^v*
 essent | in uno et eodem numero propriae qualitates et appropriatae, quod est *A₁69vb*
 impossibile.

135 anima¹] ipsa *DI₁OH* • qualibet] qualitate *S* • locum habere] habere locum
RCDGKA₁I₁OHL₃I₃ • specialem] spiritualem *C* • ut *etiam Ea*] quando *RM₁GKA₁I₂OHI₃M₃*;
 quae *L₁S*; quoniam *UCDI₁*; sic, quod *m*; *add.* non *L₁S*; com *cat.* || **136** exeat *etiam Eam*] exit
URM₁CDGKI₁I₂OHL₃I₃L₅ • a] de *UC* • corpore] *add.* ut exeat *L₅* • illum] alium *C*; unum *A₂* •
 per²] *om.* *G* • uno] *add.* in *A₁* || **137** se] *om.* *D* • a¹] *add.* qua *O* • et a] in *S* • suarum partium]
 partium suarum *L₃* • Sed] *om.* *C* || **138** uegetatiua] uegetatam *R*; uegetata *M₁* || **139** numerum]
om. *M₃* • illius] corporis ideo anima rationalis *A₂*; *add.* anima *C* || **140** per¹] propter *A₂* •
 specialem] spiritualem *CL₅* • uidelicet] ut *URM₁CDGKI₁I₂OHI₃*; scilicet *A₂am*; ço és *cat.* • per²]
om. *A₂* • os] omnes *A₁* • narem] nares *DKI₁OHI₃A₂* || **141** spiritum] speciem *I₁M₃L₅*; *om.* *G* • qui]
 quando *A₂* || **142** Quaestio] *add.* utrum *L₂* • Cum anima] anima cum *UC* • sic] *om.* *RGA₂* || **142-**
143 per omnes illius partes] omnibus illius partibus *A₂* • illius] suas *OH* || **142-143** illius partes]
 partes illius *S* || **143** sit] *om.* *G* • in] per *D* • diuisibilitate *etiam Em*] diuisione
L₂URM₁CGKI₁I₂OHL₃L₄I₃M₃L₅; diuisionem *Da*; diuisibilitat *cat.* || **144** passionem] in passione
A₁ • passione] passionem *OHI₃* • corporis] corporum *I₃* • quod] quia *I₁OHI₃* • sitit *etiam a*]
 scitur *URM₁CGKI₂L₃*; sicut *I₃M₃*; habet sitim *Em*; ha set *cat.* || **145** autem] aut *I₃* • anima habet]
 habet anima *CGK*; anima *M₃* • habet in corpore] in corpore habet *M₁DA₁I₁I₂OHL₃I₃* • passio]
om. *A₂* • in²] *om.* *I₂A₂* || **146** per] *om.* *U* • per se ipsam simpliciter] habet per se ipsam
 simpliciter *DI₁OI₃* • quoniam] quam *M₃* • quod] *om.* *C* || **147** habet] facere *M₃*; *om.* *D* • se²] *om.*
KI₂ • esset unum numero] habet unum esset numero *A₁* • unum] *add.* in *S* • hoc] *add.* quidem *L₅*
 • habet²] *om.* *DI₁*; *add.* in se *L₂L₄* • per²] cum *S* • aliud] alio *S* || **148** essent] esset *S* • in] *om.* *A₁*
 || **148** eodem] *add.* in *S* • appropriatae] approbatae *O* • quod est] *add.* in *margin.* *L₅*

150 [II.IV.q10] Quaestio: Vtrum anima habeat passionem in libero arbitrio quod possit ipsam facere peccare.

Solutio: Secundum quod diximus, | liberum arbitrium est una | pars naturalis O202^{vb} S137^{vb}
 animae rationalis, | et in substantia quae non est ex contrariis non est aliqua I₁11vb
 pars contra aliam nec | contra suum totum. Sed quia anima est pars hominis et I₂98^v
 155 homo potest plus quam aliqua suarum partium, potest | facere animam peccare | M₃27^v
 per liberum arbitrium, scilicet stando liberum in faciendo bonum et non ad D114^{tb}
 peccandum coactum.

150 libero] libro RCS • arbitrio] *add.* ita A₂ • quod] quae S; *add.* liberum arbitrium A₂ || **151** possit] posset M₁L₃ • possit ipsam facere] facere possit ipsam M₃ • ipsam] eam L₄A₂ || **152** arbitrium] *om.* D || **153** substantia] ipsa UC || **155** plus] *add.* quam M₁ • potest] *add.* homo A₂ • facere animam] anima L₁L₂SA₁; animam facere DI₁ || **156** scilicet] *om.* SKA₂ • stando] *add.* homine A₂ • liberum²] absoluta I₂; libera m; *add.* arbitrium L₁SDA₁OHL₅ (existente libero arbitrio E; stante homine libero a) • in] ad A₂ • bonum] *om.* M₃ • ad] *om.* D || **157** coactum] coacto EA₂a; coacta L₄m; constret *cat.*

DE TERTIA PARTE HVIVS LIBRI,
[III.I] ET PRIMO DE SVA PRIMA SPECIE

[III.I] Quaestio: Anima de quo est libere? Solutio:

- [III.I.1] Anima est de se ipsa, quia est ex suis principiis simplicibus quae non sunt de aliis prin|cipiis, sed sunt ex se ipsis, | sicut sua bonitas, quae non est ex
5 a|lia bonitate, cum sit anima a creante et non a generante, ut probauimus. *L₁13ra L₄97^f
K81^{va}*
- [III.I.2] Est ex se ipsa anima | propter hoc quia non habet necessitatem *M₇28^f
L₃32^f U106^v*
accipiendi sustentationem ab alia creatura, quoniam | sicut est constituta ex |
suis naturalibus principiis, uiuit ab illis et non ab aliis, et non est sicut sensitua,
quae uiuit per uegetatiuam.
- 10 [III.I.3] Anima est de se ipsa quia est de suis partibus, sicut camera, quae est | *O103^{ra}*
de suis partibus et non de aliis, et si hoc non erat ita, non posset habere certas
partes determinatas ex quibus esset.

1-2 DE TERTIA - SPECIE] de quo est anima liberaliter et caetera *H*; tertia pars principalis huius libri, quae investigat de quo est anima et primo de prima specie *A₂*; sequitur tertia pars huius libri quae quaeritur de quo est anima et primo de eius prima specie, qua quaeritur anima si est de se ipsa liberaliter *L₄*; Pars tertia huius libri quae est de quo. Articulus primus. De eius prima specie, quae est de quo est liberaliter anima *L₅*; *add.* de quo est anima liberaliter et caetera *O*; *om.* *A₁* • HVIVUS LIBRI] *om.* *L₂M₁CDKI₁I₂OI₃* || **2** SVA] eius *L₂RM₁CDKI₁I₂OI₃* • SPECIE] *add.* prima specie *M₁* || **3** Quaestio] quaero *L₄* • libere] substantialiter *E*; liberaliter *UM₁CDKI₁OHL₃I₃L₅*; primitiuae *A₂a*; libere substantialiter *m*; *in marg.* *G*; *om.* *R*; liberaliter *cat.* • Solutio] *om.* *A₂* || **4** ipsa] ipsis *O* • est²] *om.* *L₁S* • ex] de *L₄* • principiis simplicibus] simplicibus principiis *RG* • quae] qui *L₁* || **5** de aliis principiis] aliorum principiorum *L₁L₂SA₁L₄* || **5** sua] sua substantialis *E*; substantial *m*; substancial *cat.* || **6** alia] altera *A₁* • sit anima] anima sit *SA₂* || **7** Est ex se ipsa anima] est anima ex se ipsa *L₂URM₁CDGKI₁I₂OHL₃I₃L₄A₂* • propter] per *S* || **8** sustentationem] sustentamentum *L₁SA₁*; sustentament *cat.* • alia] illa *M₃* • creatura] creata *L₅* • quoniam] quia *G* • sicut] sic *I₁OH* • ex] a *S* || **9** principiis] *add.* quod *DI₁OH* || **9** ab aliis - est] est ab aliis et non *I₂* || **10** per] propter *A₂* || **11** quia] quoniam *K* • est²] *om.* *I₁OH* || **11-12** sicut camera - partibus] *om.* *ESK* || **11-13** sicut camera - aliis] et non de aliis sicut camera quae est de suis partibus *L₂* || **12** de¹] ex *M₃* • partibus] parietibus *m* • erat] esset *UCDKI₁OHI₃A₂* • posset] potest *RM₁GI₂L₃*; possit *K* • habere] *add.* animal *DI₁*; *add.* alias *OH* • certas] creatas *I₁* || **12-13** certas partes] partes certas *I₂* || **13** determinatas] terminatas *L₁S*; *om.* *A₁*

- [III.I.4] Est anima de se ipsa ratione sui finis, quoniam si esset ex alio, non
 posset habere unum finem determinatum, quia cum illo alio de quo esset | *R25^f*
 15 participaret in uno fi|ne, | sicut bonitas piperis, quae est de bonitate ignis et de *E433th I317^f*
 aliis elementis, et propterea participat cum ipsis in bonitate | calefacta, *L214th*
 desiccata, humefacta et frigefacta.
- [III.I.5] Est anima de se ipsa ratione alterius finis, sicut per finem hominis,
 quoniam | in hoc quod anima est ex se ipsa, est ita suus finis partialis | ad finem *H38^o S138^{ra}*
 20 | hominis, sicut est sua essentia partialis ad hominis essentiam, et hoc esse non *L380^{va}*
 posset si anima de se ipsa non esset.
- [III.I.6] Est anima de se | ipsa ut sit corporis domina | et quod specialiter sit | *M328^f G72^{vb} I299^f*
 illius forma, quoniam si non esset de se ipsa, ipsa et illud ex | quo esset, *L497^v*
 haberent commune dominium | in corpore, et anima non posset esse forma *M129^f*
 25 simpliciter illius, nec habere | simplicem libertatem ad | illud mouendum ad *L532^v U106^v*
 bonum uel malum.

14 Est anima] anima est *K • Est*] et *M3 • se*] *om. L1SA1L4 • ipsa*] sapientia *I1 • sui*] suae *L1 • sui*
 finis] finis sui *M3 • quoniam*] quia *UC • alio*] aliis *SA1* || **15** quia] quoniam *UC*; quare *K* || **16**
 uno] una *S* quae] qui *I1 • est*] *om. C • de¹*] ex *C • bonitate*] bonitas *L1* || **17** et] *om. K •*
 propterea] propter hoc *L1S* || **17-18** calefacta, desiccata, - frigefacta] calefactiua desiccatiua
 humefactiua et frigefactiua *L4 • calefacta*] caelestia *M3* || **19** de] ex *C • per*] propter *A2 • finem*
add. alterius L3 || **20** est¹] *om. C • ex*] de *DI1OHL3I3 • est²*] et *OHA2M3* || **21** est] *add. ex A1; om.*
G • partialis] particularis *OH*; *add. est A2* || **22** posset] potest *SK • de*] ex *M3 • esset*] erat
L1RM1SA1L3L4M3L5; corr. ex erat L2 || **23-27** Est anima - malum] *om. I1* || **23** sit] si *S • corporis*
 corporum *OHL3 • quod*] ut *A2 • specialiter*] spiritualiter *KL5 • specialiter sit*] sit specialiter *L3* ||
24 ipsa²] *om. DOHL4M3 • esset*] essent *M3* || **25** haberent] haberet *SL4 • commune*] communem
C; continue *H • dominium*] dominii *H • posset*] possit *K • esse*] simpliciter] simplex *I2OHL3* ||
26 habere] haberet *KA2*; *add. suam K • illud mouendum*] mouendum illud *K* || **27** uel] *add. ad*
RGKI2

- [III.I.7] Est anima ex se ipsa ut non a peccato se excuset, quoniam si non esset de se ipsa et esset ex alio, posset | se excusare cum ratione, dicens quod natura alterius, | de quo est, haberet ipsam naturatam seu coactam ad peccandum. O203th
I₁12ra
- 30 [III.I.8] Est | anima de se ipsa ut non sit diuisibilis, quam diuisibilitatem haberet si esset ex alio, sicut corpus, quod est ex quattuor elementis et ob hoc est diuisibile in partes, manente una parte in uno loco et | alia in alio. L₁13th
K81th D114^{va}
- [III.I.9] Est anima de se ipsa ut ipsa sit prior ad memorandum, intelligendum et amandum Deum, quoniam si esset ex alio, esset illud aliud antequam ipsa, et ipsa non ueniret ad memorandum, intelligendum et amandum Deum libere, et esset Deus memoratus, intellectus et amatus coacte per animam, et libere per illud aliud quod moueret animam, | quod non haberet naturam memorandi, intelligendi et amandi Deum. A₁70ra
- 35 [III.I.10] Anima est de se ipsa ut sit unum et idem cum sua specie, cum qua non posset esse, quoniam esset ita sub alio per speciem, sicut sunt indiuidua, et non esset a creante sed a generante.
- 40

28 ex] de *UCL*₅; a *RG* • ut] et *I*₁; *corr.* et *D* • non a peccato se] a peccato se non *RG* • a peccato se excuset] se excuset peccati *A*₂ • excuset] excusat *G* || **29** se excusare] excusare se *A*₂ ratione] *om.* *S* • natura] *add.* illius *R* || **30** est] esset *DI*₁*OHI*₃*L*₄; *sup. lin.* *L*₁ • haberet] *om.* *A*₂ • haberet ipsam - coactam] ipsam naturauit eam coegit *E*; haberet ipsam cogere *DI*₁*OHI*₃; ipsam necessitasset seu coegisset *A*₂*a*; ipsam naturauerit uel coegerit *m*; la hauria naturada o *cat.* • coactam] coactum *M*₃ || **31** diuisibilis, quam] *om.* *L*₃ || **32** esset] erat *L*₁*L*₂*A*₁*M*₃*L*₅ • ob hoc] ideo *A*₂; propter hoc *L*₅ || **33** partes, manente una parte] partes existente una parte *Em*; partibus manens una pars *L*₁*SA*₁*L*₄; partes manente una *A*₂*a*; manente una parte *L*₅; *post ras.* *L*₂; en parts, estan .i.^a part *cat.* • alio] *add.* loco *S* || **34** de se ipsa] *om.* *UCK* • ipsa²] *om.* *A*₂ || **35-36** Deum, quoniam - amandum] *om.* *A*₁ • et] *om.* *M*₁ || **36** amandum] diligendum *L*₁*C*; *om.* *M*₁ • Deum etiam *Eam*] *om.* *L*₂*URM*₁*CDKA*₁*I*₁*I*₂*OHL*₃*A*₂*M*₃*L*₅; Déu *cat.* • libere] *add.* quia si non esset *A*₁ || **37** Deus] *add.* dilectus *L*₁*S*; *om.* *G* • coacte] *om.* *OH* • libere] liberam *M*₃ || **38** moueret] moueretur *L*₁*S*; *add.* illum *G* • quod] quae *E*; quod ipsa *m*; *add.* tamen *A*₂*a*; la qual *cat.* || **39** intelligendi et amandi Deum] Deum intelligendi et amandi *A*₂ || **40** Anima est] est anima *OHM*₃ • ut sit] et *URM*₁*CGKI*₁*I*₂*OHL*₃*I*₃ • et idem] uidere *M*₃ • cum qua] et si non esset de se ipsa *A*₂ • qua] quo *A*₁ || **41** esse] *add.* suamet species *A*₂ • quoniam] quia *L*₂*URM*₁*CDGKI*₁*I*₂*OHL*₃*I*₃*A*₂*M*₃ || **42-45** sed a - a creante] *om.* *S* • generante] *add.* quaestiones minutae *A*₂

- [III.I.q1] | Quaestio: Vtrum libertas animae | sit occasio ad peccandum. *L₁98^r M₁29^v*
- Solutio: Animae libertas est una suarum | partium naturalium, ut diximus, et *U107^r*
quia anima est a creante, est illa libertas | creatura. | Cum sit contrarietas inter *R25^v O203^{va}*
45 Deum et peccatum, est impossibile quod Deus creavit | aliquam creaturam quae *S138th L₅33^r*
| sit peccati occasio. *M₃28^v*
- [III.I.q2] Quaestio: Cum homo habeat libertatem peccandi et homo sit ex anima
et corpore, quae sunt creaturae, libertas quam habet peccandi de quo est?
- Solutio: Homo est | ex nihilo creatus, et in quantum | est ex nihilo creatus, si *I₃99^v H39^r*
50 Deus | non sustentaret ipsum reuerteretur ad illud | unde est. Et homo habet *L₂14va L₃80vb*
libertatem in habendo inclinationem ad esse et non esse, et propter hoc libertas
quam habet secundum esse est creatura, et libertas quam habet secundum
inclinationem ad non esse est inclinatio quam habet ad peccatum quando ipsum
facit, quoniam peccatum nihil aliud est nisi facere illa quae esse non debent et
55 quae cum esse nullam | habent concordantiam. Et ob hoc illa libertas quam *I₃17^v*
habet ad peccandum est de | inclinatione quam homo habet ad non esse, | in *G73^{ra} L₁13va*
quantum est ex nihilo | creatus. *I₁12th*

43 Quaestio] quaero *OH* • occasio] otiosa *DI₁* • peccandum] peccando *D* || **44** Solutio] *om.* *A₂* • libertas] *add.* animae libertas *A₁* • et] sed *I₂* || **45** est²] et *D* • creatura] creata *L₂OHL₄M₃*; *add.* et *DA₁I₁OHA₂L₅*; *add.* et *sup. lin.* *K* • sit contrarietas] contrarietas sit *UC* || **45-46** inter Deum] interdum *OH* || **46** Deus] *om.* *UC* • creavit] creauerit *L₁RL₅* • creaturam] naturam *K* || **46-47** sit peccati] peccati sit *O* • occasio] otiosa *D*; *add. in marg.* *R* || **48** Quaestio] quaeritur *M₃*; *om.* *A₂* • homo] anima *L₄*; *corr. ex* anima *L₂* • habeat] *add. sup. lin.* *K* || **49** sunt] sui *M₁* • quam habet peccandi] peccandi quam habet *K* • habet] habent *S* • quo] *om.* *S* || **50** ex¹] in *C*; de *A₁* • et] *om.* *O* • est ex nihilo creatus²] creatus ex nihilo *UM₁CDGKI₁I₂L₃I₃*; creatus est ex nihilo *R*; ex nihilo est creatus *OH* || **51** sustentaret] sustentabat *L₁L₂M₁SL₃M₃* • ipsum] eum *L₄* • illud] id *K* • est] esset *I₂* • homo] hoc *A₁* || **52** libertatem] libertate *C* • habendo] habendi *D* • ad] de *UC*; *sup. lin.* *L₂*; *add.* non *K* • et²] in *UC*; *add.* ad *G* || **52-54** esse et - inclinationem] *om.* *L₂* || **52-54** et propter - esse] et propter hoc libertas quam habet ad peccationem *in marg.* *M₁*; *om.* *K* || **53** quam habet - libertas *E*] *om. al. codd. et a*; habendi inclinationem ad esse et ad non esse, et libertas *m*; que ha, segons ésser, es creatura, e la libertat *cat.* • habet²] *om.* *I₃* • secundum²] sicut ad *C* || **53-54** secundum inclinationem - habet] *om.* *M₃* || **54** ad¹ etiam *a*] de *E*; ipsius *m*; *sup. lin.* *L₂*; *om.* *L₁L₂URM₁CSDGKI₁I₂OHL₃L₄I₃M₃L₅* • peccatum] peccandum *URM₁CDGKI₁I₂OHL₃I₃A₂M₃*; a peccat *cat.* (a peccar *ms. cat.*) • quando] quae *UC*; quoniam *M₃* || **55** facit] committit *A₂* • peccatum] peccare *corr.* *L₅* • aliud est] est aliud *I₂* • nisi] quam *A₁* • illa quae] id quod *corr. ex* illa quae *L₅* • quae] quam *A₁* • esse] *om.* *I₂* • debent] decet *RG* || **56** quae] quod *corr.* *L₅* • esse] ea *L₁S* • nullam] nulla *C* • habent] habet *RM₁* • ob] ab *D*; propter *OHL₅* • ob hoc] idem *A₂* || **57** peccandum] peccatum uel ad peccandum *L₂L₄* • homo habet] habet homo *G*

[III.I.q3] | Quaestio: Anima habet intellectum, et intellectus, quando ignorat, sua ignorantia de quo est, est de se ipsa uel de alio? A₂11^v

60 Solutio: Finis intellectus est intelligere, et quando ignorat est deuiatus || suus discursus a fine quare est. | Et propter hoc ignorantia est de opere intellectus qui ita agit contra finem | quare est sicut agit homo contra finem uidendi quando claudit oculos, | et contra finem || audiendi quando obturat aures. U107^v C88^b
O203^{vb}
L₅33^v
L₄98^v M₁30^f K82^{ra}

[III.I.q4] Quaestio: Vtrum anima quae mala est per peccatum possit esse bona de bonitate? 65

Solutio: Anima, quamuis faciat bonum, quamuis malum, semper est de suis principiis naturalibus, quoniam accidentia non mutant substantiam; et quando agit malum, illud non est de sua bonitate, sed est de suis operibus, sicut littera, quae est manus in quantum ab ea scribitur, et non est de essentia manus. D114^{vb}

70 [III.I.q5] Quaestio: Vtrum anima irata possit esse | de se ipsa. M₃29^f

Solutio: | Anima irata substantialiter | est de se ipsa ita bene sicut quando est hilaris, sed ira non est essentiae uoluntatis, sed de operatione mota contra amabilitatem, et hac de causa anima irata habet libertatem ad conuertendum suam iram | in laetitiam. S138^{va} E433^{va}
R26^f

59 Quaestio: Anima - et] *om.* A₂ • intellectus, quando] quando intellectus A₂ • quando] quomodo M₃ || **60** de quo - uel] est de se ipso intellectus an A₂ • est] uel est S; *om.* L₁L₂A₁I₂; *és cat.* || **61** intellectus est intelligere] intelligere est intellectus RG • est²] et A₂ || **61-62** suus discursus - fine] a fine eius discursus UCK • suus] eius RM₁DI₁I₂OHL₃I₃A₂M₃L₅; *om.* L₂L₄ || **62** discursus] *om.* L₂L₄ • est. Et] *om.* I₂ || **63** qui] quoniam L₅ • finem] *add.* suum L₄ • quare est - finem] *om.* OH • quare] quia M₃ • agit homo] homo agit RDI₁I₂L₃I₃A₂L₅; homo qui agit G || **64** claudit oculos - audendi] *om.* C • contra] *om.* K • quando²] *om.* A₁ || **65** Quaestio] *om.* A₂ • est] *om.* I₂ • possit] posset RM₁GL₃ • bona] bonam C; *om.* *cat.* || **65-66** bona de bonitate] de bonitate bona M₃L₅ || **66** de bonitate *etiam* Em] per bonitatem UC DK I₁I₂OHL₃I₃M₃L₅; *sup. lin.* L₂; *om.* L₁SL₄A₂; de bonea *cat.* || **67** Solutio] *om.* A₂ • quamuis^{1,2}] siue A₂ • faciat] facit COH • quamuis²] *add.* facit C; *add.* faciat A₁L₄ • malum] *om.* I₃ • semper] *om.* DI₁OHI₃ • est] *om.* C || **68** naturalibus] *add.* agit bonum UC • accidentia] accidentiam L₁A₁ • non] *om.* I₃ || **69** illud] *om.* C • bonitate] *add.* naturali A₂ || **70** manus] manu G; *add.* operibus R; *add.* de operibus G • scribitur] scribere K • de] *om.* UM₁CKL₃ • essentia] esse L₂ || **71** possit] posset M₁DKI₁L₃I₃ • esse de se pisa] ex se ipsa esse C • de] ex U • de se ipsa] *om.* S || **72** substantialiter est] est substantialiter R • bene] bonae L₁; bona L₅ • quando est] *om.* K || **73** hilaris] hilera L₁SA₁ • est] *om.* M₁D • essentiae] esse GL₃; de essentia A₂L₅ || **73-74** sed de - amabilitatem] *in marg.* L₂; *om.* L₁SA₁L₄ || **74** amabilitatem] uoluntatem L₃ • et hac - libertatem] *om.* K • irata] *om.* S • ad conuertendum] conuertendo DOH; conuertendi I₁I₃ || **75** iram] *add.* et hac de causa anima irata habet libertatem adquirendum suam iram K; *om.* I₃ • laetitiam *etiam* a] hilaritatem Em; *allegre cat.*

75 [III.I.q6] Quaestio: Vtrum anima habeat libertatem quando vult recolare aliquid et non potest, quia | in quantum non potest illud reminisci, significatur quod non est de se ipsa sed per aliud est coacta. I₂100^f

Solutio: Anima multiplicat | species secundum obiectorum | dispositionem et proportionem | interiorum et exteriorum, et quando potentiae non sunt secundum dispositionem et proportionem cum obiectis interioribus et exterioribus ad multiplicandum species, multiplicant species contra species, sicut gustare hominis infirmi, | quod multiplicat | amaritudinem contra dulcedinem pomi quod comedit. L₅34^v U108^f
O204^{fa}
L₃81^r H39^v
L₂14vb

85 [III.I.q7] Quaestio: Vtrum anima sit de se ipsa quando vult manere in uno loco et non potest.

Solutio: Martinus | habet quendam captiuum qui vult dormire | in | suo lecto et non vult | ire | fossam ad vineam. Martinus, suus dominus, cogit ipsum et facit eum ire fossam ad vineam; tamen anima captiui est de se ipsa, quoniam libere mouet corpus de uno loco in alium quando ad vineam tendit; sed ratione sui corporis, quod est Martini, consentit uoluntati Martini. L₄99^f M₁30^v L₁13vb
I₁12va A₁70va

76 Quaestio] *om.* A₂ • recolare aliquid] aliquid recolare A₂ || 77 non potest illud] illud non potest GL₅ • illud reminisci] reminisci illud L₃; *om.* A₂ • significatur] sequitur L₃ || 78 coacta] *add.* siue impedita A₂ || 79 species] *sup. lin.* K • secundum] *om.* I₁ || 79-80 et proportionem] *om.* C || 80 interiorum et exteriorum] interiorem et exteriorem A₂L₅ || 80-81 interiorum et - proportionem] *om.* L₂ || 80-82 et quando - exterioribus] *om.* G • sunt] *om.* M₁ || 81 secundum] sed I₃ • interioribus] inferioribus OH || 81-82 et exterioribus] *om.* L₁S || 82 multiplicandum] multitudinem S • species¹] speciem L₃ • multiplicat] multiplicat UM₁I₂L₅ • multiplicat species] *om.* D || 82-83 species contra - multiplicat] *om.* I₂ • species³] *add.* contra species I₃ || 83 quod] qui DA₂ || 85 Quaestio] *om.* UA₂ • manere] *add.* in manere C || 87 Solutio] *om.* A₂ • quendam] *add.* sclauum A₁ • suo lecto] lecto suo K || 88 non] *om.* I₃ • fossam] forsitan M₃ • ad] *add.* suam L₅; *om.* DI₁OHI₃ • uineam etiam Em] *add.* uerumtamen L₂(*in marg.*)URM₁CDGKI₁I₂OHL₃I₃A₂M₃L₅a; a la vinya *cat.* || 88-89 Martinus suus - uineam] *in marg.* L₂; *om.* A₁L₄ (*om. ms. cat.*) • Martinus] *om.* A₂ • suus] eius L₂URM₁CDGKI₁I₂OHL₃I₃A₂M₃L₅ • cogit ipsum] eum cogit L₂UM₁CDKI₁I₂OHL₃I₃A₂M₃L₅; cogit eum RG || 89 fossam ad uineam] ad fodiendum in vinea Em; ad fodiendum uineam L₂URM₁CDGKI₁I₂OHL₃I₃A₂M₃L₅a; ad fodiendum ad uineam M₃ • tamen anima] *in marg.* S • tamen] nihilusminus A₂ • captiui etiam Em] Martini L₅; *add.* qui (quae K) uult dormire L₂URM₁CDGKI₁I₂OHL₃I₃L₄A₂M₃L₅a; (la ànima del sclau és de si matexa, *car cat.*) • quoniam] quando SA₁; *car cat.* || 90 quando] quomodo L₁L₂SA₁ • sui] *om.* R || 91 Martini¹] sibi domino Alberti A₂ • Martini²] Alberti A₂

[III.I.q8] Quaestio: Vtrum anima, quando est serua corporis, sit de se ipsa.

Solutio: Sicut corpus est subditum animae, in quantum ipsum et anima sunt | partes hominis et una pars adiuuat aliam ut sit homo, ita anima est serua corporis | ratione finis hominis. Et propter hoc anima naturaliter | inclinatur necessitatibus | corporis ad consi|derandum et tractandum | quomodo corpus eas possit | habere sicut habitare, induere et uictualia quae ad comedendum et bibendum | competunt, et etiam medicinas quibus corpus sit sanum. Tamen licet anima stet in tali seruitute, nihilominus remanet | quod ipsa sit libera, in quantum est de suis primis principiis, ut iam praediximus.

100 [III.I.q9] Quaestio: Vtrum anima, quando est in peccato, sit de se ipsa.

Solutio: Anima quae est in peccato est serua opere, tamen libera est naturaliter. Serua est opere in quantum est | deuiata a fine ad quem creata est, sicut uoluntas, quae est serua in quantum non habet caritatem, et | intellectus, in quantum non habet ueritatem, et memoria quae non | recolit quae recolere debet. Et omnes tres potentiae sunt in carcere iustitiae et non sunt liberae, tamen li|berae sunt secundum hoc de quo sunt et secundum naturalem existentiam, | quam libertatem superius probauimus.

92 Vtrum] *om.* $L_2M_3L_5$ • Vtrum anima - sit] anima quando est forma corporis est $URM_1DCGI_1I_2L_3I_3$; quando anima est forma corporis est OH ; quando anima est forma corporis utrum est K • sit] est M_3L_5 || **93** subditum] subiectum uel subditum M_3 • ipsum] ipsam I_3 || **94** et] *om.* OH • aliam] animam G • ut] et I_1 • sit homo] homo sit OH • anima est] est anima RG • est] et A_1 || **95** ratione] *add.* ratione *iter* K • finis hominis] hominis finis L_1 • finis] *om.* I_1 • hoc anima] anima hoc O • naturaliter inclinatur] inclinatur naturaliter L_5 || **96** considerandum] conseruandum RG • quomodo] quando A_1 ; quoniam OH • eas possit] possit eas $URM_1CDGKI_1I_2OHL_3I_3L_4$ || **97** habitare, induere et uictualia] domos uestes, uictum A_2 • et¹] *om.* L_4 || **97-98** quae ad - competunt] *om.* A_2 || **97-98** comedendum et bibendum] bibendum et (*add.* ad I_3) comedendum $URM_1CDGKI_1I_2OHL_3I_3$ || **98** bibendum] bibendi S || **98** et etiam] ratione C ; et caetera L_4 ; et A_2 • medicinas] in A_1 ; *in marg.* L_2 ; *om.* L_4 || **99** licet] *om.* S • licet anima] anima licet O • stet] stat G ; sit $I_1I_2OHL_3I_3$ • seruitute] sensualitate uel seruitute M_3 • nihilominus] *add.* non A_1 • ipsa] *add.* non L_1SA_1 • quod] quin A_1 || **100** primis] *om.* C • primis principiis] principiis primis M_3 • iam] *om.* G • praediximus] diximus CL_4 ; dictum est K || **101** Vtrum] *om.* G • sit] est DI_1OHI_3 || **102** quae] quam I_3 ; quando L_5 • libera est] est libera C ; libera OH || **103** opere] in corpore DI_1OHI_3 ; in opere I_2L_3 • est deuiata] deuiata est CL_5 • deuiata] *add.* est RGA_1 • est²] *om.* G || **104** caritatem] caritatis S || **104-105** et intellectus - ueritatem] *om.* L_3 || **104-105** in quantum] *om.* G || **105** ueritatem] ueritate C ; ueritatis S • memoria] memoriam K • quae] quod SK ; quando G • recolere] *om.* K || **105-106** recolere debet] recolenda sunt A_1 || **106** debet] decet $RM_1GKI_3L_4$ • Et] *om.* $M_1DI_1I_2OHL_3$ • liberae] *add.* et A_2 || **107** tamen] *om.* G • tamen liberae] *om.* I_3 • liberae sunt] sunt liberae GL_5 ; *add.* et L_4 • sunt¹] *add.* sed S • naturalem] materialem OH

[III.I.q10] Quaestio: Vtrum anima sit de se ipsa, cum sit hoc quod ipsa sit pars hominis.

- 110 Solutio: Anima est de se ipsa quamuis sit pars hominis, quoniam sicut homo est de anima et corpore ita anima est suae formae et | materiae, et sicut | homo est de se ipso licet sit obligatus fini ratione cuius est ita anima est | de se ipsa quamuis | sit pars hominis.

L₇14^{ra}O204^{ra} H40^rU109^r

- 115 [III.I.q11] Quaestio: | Vtrum anima, quando est separata a corpore, sit de se ipsa.

I₁12vb

- Solutio: Ita est anima | de suis naturalibus principiis quando est separata a corpore sicut est quando est in corpore. Et si est beata sequitur magis suam libertatem in illis principiis naturalibus quam quando est in corpore, nam corpus, quia est in peccato originali, | quod | probauimus in *Articulis*, impedit ipsam ad sequendum suam libertatem naturalem et dat sibi appetitum quomodo habeat ad malum inclinationem; et si forte anima est damnata, propter hoc non remanet quin sit de se | ipsa in quantum remanet hoc quod erat in corpore, tamen secundum seruitutem de se ipsa non est, de qua seruitute loquimur in tertia specie.

L₃81^{tb}L₂15^r M₃30^rS139^{ra}

120 *Liber de articulis fidei*, MOG IV, ix, 11 (515).

109 sit hoc ipsa] *om.* A₂ • ipsa²] ipse L₃ • sit³] est K || **111** Solutio: Anima - hominis] *in marg.* M₁; *om.* L₃ • Anima est - hominis] *om.* I₃ • sicut] sic A₁ • homo] natura L₄ || **112** suae formae et materiae] sua forma et materia K; de sua forma et materia A₂; de sua forma et de sua materia L₅ • et¹] *add.* suae L₂URM₁CGI₁I₂OHL₃M₃ • et²] *om.* M₃ || **113** ipso] ipsa L₁ • licet] ut L₄ • est¹] *add.* et L₁L₂SA₁ • se²] *om.* I₂ || **115** est separata a corpore] a corpore est separata A₁ • est separata] separata est OHI₃ • separata] *add.* est U || **117** Ita] *om.* L₁ • naturalibus principiis] principiis naturalibus DI₁ • est separata] separata est O || **118** est¹] *om.* URM₁CDGKI₁I₂OHL₃I₃M₃ • si] sic C; quando L₃ • beata] creata M₃ • sequitur magis] magis sequitur I₁ || **119** illis] suis C • corpore] *add.* mortalis A₂ || **120** corpus, quia] quando corpus C • quia *etiam Eam*] quando URM₁GKI₁I₂OHL₃I₃A₂; *car cat.* • in²] *add.* libro A₂ || **121** ipsam] ipsum I₁L₃ • ad] de I₃ • sequendum] consequendum K • sibi] si I₁ • appetitum] *om.* DI₁OHI₃ • quomodo] quando M₃ || **122** habeat ad malum] ad nullum habeat I₁ • malum] nullum D; peccatum A₁; malam OH • inclinationem] inclinationes C || **122-123** propter hoc non remanet] *om.* DI₁ || **123** remanet¹] remaneat M₁ • quin] quando URM₁COHI₃ • in quantum] quia ipsa A₂ • hoc] et DI₁ || **124** secundum] sed I₃ • se] *om.* UC • loquimur] loquimur UCL₅

[III.II] | DE SECVNDA SPECIE QVAE EST TERTIAE PARTIS

L₅34^v

[III.II] Quaestio: Anima materialiter, de quo est? Solutio:

[III.II.1] Anima est de substantia et accidentibus. De substantia est in quantum
 || est de partibus substantialibus quae constituunt illam substantiam, secundum | *M₇31^v L₄100^r*
 5 quod diximus, quae partes sunt bonitas, | magnitudo, duratio et caetera. Et est *K82^{va}*
 de accidentibus in quantum quaelibet pars substantialis uenit cum accidentibus *O204^{vb}*
 ad constituendum ipsam substantiam, sicut | bonitas, quae | uenit quanta | in *G73^{vb} E433^{vb}*
 quantum habet | quantitatem, et qualis in quantum est | talis et non alia, et uenit *A₇70va U119^v*
 cum relatione, sicut cum bonificatiuo, bonificabili et bonificare, nam si *I₂101^r*
 10 bonificatiuum est, oportet | quod sit | bonificabile et per consequens bonificare. *D115^{rb} M₇88va*
 Venit quidem cum actione | et passione; cum actione secundum formam, cum *R27^r*
 passione secundum materiam.

[III.II.2] Est etiam anima de partibus quae sunt de aliis partibus, sicut de
 bonitate | quam | habent magnitudo, duratio et potestas et caetera. Et illam *L₁14rb I₃18^v*
 15 bonitatem accidentalem habent a substantiali bonitate prima quae suam | dat eis *L₅36^r*

1 DE SECVNDA SPECIES - PARTIS] de quo est anima naturaliter *OH*; secunda species tertiae partis *A₂*; articulus secundus, de secunda specie tertiae partis, de quo est materialiter anima *L₅*; *om. A₁* • QVAE EST] *om. L₂URM₁DGKI₁I₂L₃I₃L₄M₃* • PARTIS] *add. huius libri I₃*; *add. qua quaeritur anima si es de alio materialiter L₄* || **2** Quaestio] quaero *L₄* • materialiter] naturaliter *SOH* || **2-3** Solutio: Anima est] *om. S* || **3** accidentalibus] *in marg. L₂* • De substantia est] et *L₄* • est²] *om. RGI₁* || **4** substantialibus] naturalibus *S* • quae] et *L₂*; *om. L₄* • substantiam] *om. L₁L₂S* || **5** duratio] *om. I₂A₂L₅* || **6** in quantum - accidentibus] *om. M₁I₃* • quaelibet] qualiter *S*; accidentalibus] actibus *S* || **7** constituendum] constituendam *L₄* • quanta] *add. ad I₃* • in] et *D* || **8** quantitatem] quantitatis sui *A₁* • et¹] *add. sic I₂* || **9** sicut] in quantum uenit *A₂* • cum] *add. suo A₂*; *om. M₁KHL₃* • bonificatiuo] bonificatum *U*; bonificatiuus *M₁*; bonificatio *SA₁*; *add. et I₁* • bonificabili] bonificabile *UM₁* || **10** quod] ut *A₂* • per consequens] *in marg. R* • bonificare] *add. et G*; *add. haec bonitas A₂* || **11** quidem] etiam *K*; *add. est G*; *om. A₂* • cum actione - passione] *om. C* • formam] *add. et RG* || **12** materiam] malam *S* || **13** Est] et *M₃* • etiam] *om. UC* • anima] *add. et U* • aliis partibus] partibus aliis *OH* • aliis] illius *M₃* || **14** habent] habet *RGKL₂L₄A₂M₃*; *add. de A₁* • et¹] *om. L₂RM₁CGKA₁I₂HL₃I₃A₂* • et²] etiam *D*; *om. M₃* || **15** accidentalem] accidentale *S* • habent] habet *UCK* • a] cum *S* • prima] *om. K*

similitudinem. Est etiam magnitudo de bonitate, duratione, potestate et caetera, quae accidentalis magnitudo est de prima substantiali quae aliis suam dat partibus similitudinem. Et ita, secundum quod diximus | in prima istius partis | *M₃30^v I₁13ra*
specie, est anima de illis partibus primis, et in hac specie est de ipsis secundis | *H40^v*
20 partibus, | et ob hoc anima omnimode est de se ipsa. *A₂12^f*

[III.II.3] Est anima de habitibus substantialibus, | scilicet de memoria, *O205^{ra}*
intellectu et uoluntate, et isti tres habitus siue potentiae sunt de primis | *L₄100^v*
principiis. | Et ita in anima est pars quae est de parte, et est totum quod est de *S139^{hb}*
pluribus, | et propter hoc anima potest esse de se ipsa et habet partes quae sunt *M₇32^f*
25 de se ipsa.

[III.II.4] Anima non est de | pluribus speciebus quin sint de sua essentia, *U110^f*
quoniam si essent, | non esset ipsa de sua specie tantummodo, nec cum sua *L₂15^{hb}*
specie conuerti posset, immo esset indiuiduum quod cum alio maneret sub una
specie, uelut | Martinus et Petrus, qui differentes sunt essentia et sub una *L₃81va*
30 manent specie hominis; et esset anima a generante et non a creante, et nos
probauimus quod est a creante. Est ergo anima de suamet specie quae de multis
est speciebus, sicut de specie bonitatis, magnitudinis et caetera, quae sunt suae
primae partes.

16 Est etiam] et etiam *URCK*; etiam *M₁*; et caetera *DI₂OHL₃I₃*; *add.* anima *A₁* • magnitudo de bonitate *etiam a*] magnitudo de bonitate *E*; de magnitudine, bonitate *L₁SA₁L₄*; *corr. ex* de magnitudine, bonitate *L₂*; de magnitudine bonitatis *m*; <de> granea de bonea *cat.* || **16-17** de bonitate - magnitudo] *om. K* • et caetera] *om. G* || **17** magnitudo] magnitudine *L₁* || **17-18** suam dat partibus] partibus suam dat *GKI₂*; partibus dat suam *A₁* • suam dat] dat suam *O* || **18** partibus] *om. C* • secundum quod] sicut *A₂* • prima] una *A₂* || **18-19** istius partis specie] specie illius partis *G* || **19** illis] aliis *C* || **19-20** primis, et - partibus] *om. C* • in] *om. U* • est²] *om. U* || **20** ob] ab *D*; propter hoc *L₅* • omnimode est] est omnimode *OH* • omnimode est - ipsa] est de se ipsa omnimode *L₄* • est] *om. A₁* || **21** substantialibus] *om. L₁* || **22** tres] omnes *A₁* || **23** Et] *om. K* • in anima est] est in anima *O* • est²] *sup. lin. L₂* || **24** pluribus] partibus *M₃* || **24-25** et habet - ipsa] *om. G* || **25** se] *om. L₂RKA₁M₃* || **26** quin] quando *OL₅*; quae non *A₂*; *ras. M₁* • sint] sit *UL₃*; sunt *L₅* || **27** essent *etiam Ea*] esset *UCm*; *om. S*; ho eren *cat.* • non *Eam*] *om. al. codd.*; no *cat.* • ipsa] *om. A₁* • tantummodo *etiam E*] tantum minime *L₁URM₁CSDGKA₁I₁I₂OHI₃M₃*; tantum necessario *L₃*; tantum necessario *corr. ex* tantum minime *L₂*; tantum *KA₂L₅am*; tan solament *cat.* || **28** posset] possit *S*; posse *D* • esset] *sup. lin. L₂*; *om. L₄* || **29** uelut] sicut *A₂* • Martinus et Petrus] Petrus et Martinus *A₁* • qui] quoniam *DI₁* • sunt] *add. in RM₁CDGKI₁I₂OHL₃I₃* • essentia] differentia *G* || **29-30** sub una manent] manent sub una *K* || **30** manent specie] specie manent *A₁* • esset] essent *L₁* || **30-31** et nos - creante] *om. L₂I₁L₄A₂* || **31** probauimus] *add. bonitatis et magnitudinis et caetera A₁* • quod] *om. A₁* • quae] et *A₂* || **32** est speciebus] speciebus est *K* • est] *om. A₂* • speciebus] *sup. lin. L₂*; *om. L₄* • sicut] sic *A₁* • suae] *in marg. L₂*; *om. L₄* || **33** primae partes] partes primae *M₃*

- [III.II.5] Anima | non est de mixtione quae sit de firmamento et elementis, L₅36^v
 35 quoniam si esset, corporalis esset substantia, et nos probauimus ipsam esse
 substantiam | spiritualem. Et quia est de libertate, cursum non sequitur I₂101^v
 firmamenti nec elementorum, immo cogit corporum caelestium impressiones | O205th
 quas ipsa corpora caelestia faciunt corpori cum quo est coniuncta, in quantum
 cogit illud corpus ad | ieiunandum et ad castitatem et sic de aliis, secundum K82^{vb} L₇14va
 40 quod iam diximus.
- [III.II.6] Non est anima de essentia angelorum siue angeli et de essentia
 corporis | cum quo est coniuncta, quoniam si esset, esset composita de R27^v
 substantia corporali et spirituali, et esset a generante per ambas substantias, et
 nos | probauimus quod est a create | et quod est de suis primis principiis. U110^v D115^{va}
- 45 [III.II.7] | Non | est anima de essentia Dei, quoniam si esset, peccare non L₄101^f M₇32^v
 posset, et essentia Dei | diuisibilis esset, ut praediximus, | et anima | non esset I₁13th H41^f A₇70vb
 de suis primis | principiis, de quibus est, quia esset de illis de Deo quae sunt G73^{vb}
 priora omnibus | aliis principiis, et ipse est illa, et nos probauimus quod anima S139^{va}
 est de suis principiis et non de aliis.

34 et] *add.* de *G* • elementis] elementorum *D* || **35** corporalis esset substantia] corpus et substantia corporalis *L₄*; esset substantia corporalis *A₂*; esset corporalis substantia *L₅* • et] *add.* tamen *A₂* • ipsam] *om.* *UCA₂* || **35-36** esse substantiam spiritualem] substantiam esse spirituales *C*; esse spiritualem substantiam *G* || **36** quia] quoniam *URM₁CDGKI₁I₂OHL₃I₃* • cursum non sequitur] non sequitur cursum *RG* || **38** caelestia] *om.* *I₂* • quo] *add.* anima rationalis *A₂* • est] *add.* est *M₃* || **39** secundum] *om.* *SOA₂* || **40** quod] ut *OA₂* || **41** essentia] esse *UCDKA₁I₁OH* • angeli] angelorum siue angeli *U*; angelica *A₂* • et] nec *L₂A₂* • essentia] esse *UC* || **42** corporis] corporum *OH* • quo] *om.* *M₁* • est coniuncta] coniuncta est *RSG* • esset composita] *om.* *A₂* • esset²] *sup. lin.* *L₁*; *add.* substantia *G*; *om.* *SM₃* || **43** corporali et spirituali] spirituali et corporali *A₁* • et²] *om.* *A₂* • ambas] *add.* partes suas *D* • substantias] species *UCKI₂L₃* • et³] *add.* tamen *A₂* || **44** quod est¹] esse *L₅* • est¹] esset *I₁* • quod²] anima *M₃* *om.* *M₁I₂L₃* • quod est²] esse *L₅* • suis primis principiis] primis suis principiis *M₃* • principiis] *add.* quare sequitur quod anima ipsa non sit de essentia angeli uel angelorum *OH* || **46** diuisibilis] *add.* essentia *O* • esset¹] *om.* *S* • ut praediximus] *om.* *A₂* • praediximus] diximus *G*; prius diximus *M₃*; *add.* quod est ualde absurdum et contra ueram bonitatem magnitudinem potestatem et uirtutem et caetera *OH* • et²] *add.* etiam *OH* • anima] animae *D* || **47** primis principiis] principiis primis *COHM₃* • quia] quando *URM₁KI₂L₃*; quia *C* • illis de] principiis *A₂*; *om.* *K* • Deo] Dei *A₂*; *add.* et de Dei principiis *K* || **48** ipse] ipsa *D*; *add.* Deus *OH* • ipse est illa] sunt ipsemet Deus *A₂* • illa] *add.* principia *O* • et²] *add.* tamen *A₂* • probauimus] *add.* supra *OH* • quod] *add.* ipsa *OH* • anima] ipsa *A₁I₁I₃* || **49** suis] *add.* primis *UC* • aliis] *add.* quare sequitur quod anima non est de essentia Dei ut dictum est *OH*

50 [III.II.8] Anima non est factura hominis, et propter hoc non est de hominis operibus. Non est factura | hominis, quoniam si esset, homo se ipsum faceret in quantum anima est una pars hominis, nec aliquis homo suum facit corpus; ergo, quomodo suam faciat animam? L₃37^f

[III.II.9] Anima non est de alia anima, quia si esset de alia anima non esset de suis | principiis primis de quibus est, ut probauimus, necnon esset a generante et non a creante, et nos probauimus ipsam esse a creante, et ideo dixit male Auerrois in hoc quod dixit quod omnes | animae sunt de una, quod est impossibile secundum quod superius probauimus, in hoc quod probauimus animam esse de suis primis principiis et secundariis et de suamet essentia et non de alia, et quod est a creante et non a generante. I₃19^f
L₂15va

[III.II.10] Cum anima non sit de aliquibus | istis quae diximus negando, et sit de illis quae | diximus affirmando, potest homo habere cognitionem | animae, ut diximus, quoniam in hoc quod cognoscitur, scilicet anima de quo est et de hoc de quo anima non est, cognoscitur et potest haberi doctrina ad ordinandum | animam | ad bonos mores et ad separandum ipsam a malis. U111^f
I₂101^{rbis} M₇33^f
L₃81vb
L₁14vb

50 est²] *om.* S • et propter - hominis] *om.* K || 51 Non] *add.* ergo OH • est] *add.* de C • quoniam] quia G || 52 nec] neque DI₁OH • nec aliquis] cum autem nullus A₂ • suum facit] facit suum DA₁I₁OHI₃ || 52-53 ergo, quomodo] quomodo ergo RG || 53 quomodo] quando M₃ • suam faciat] suam faciet L₂L₄A₂; suam faceret URM₁CGKI₂L₃; faciet suam DA₁I₁OHI₃ || 54 est] *om.* C • alia] aliqua S • quia] quoniam DI₁OHL₅ • de alia anima] *om.* CA₂ • anima] *om.* R || 55 principiis primis] primis principiis M₁SDA₁I₁OHL₃I₃L₄ • necnon esset] item A₂; *om.* OH || 55-56 necnon - probauimus] *om.* L₅ • esset] *sup. lin.* L₂; *om.* L₄ || 56 et non a creante] *om.* C • et non] sed M₁ • et nos - creante] *om.* M₃ • ipsam] eam G • esse] esset H • ideo] ibi DI₁OHI₃ • dixit male] male dixit UCDKA₁I₁HI₃A₂ || 57 Auerrois] Auerrois E; Auerroës m; Alvar Ruyz *cat.* • in hoc quod dixit] *om.* A₂ • hoc] eo M₃L₅; eo *corr.* ex hoc L₂ • animae] aliae S; *om.* DI₁OI₃ • sunt] essent DA₁I₁OHI₃L₄; *corr.* ex essent L₂ || 58 superius] *om.* CI₂ • superius probauimus] probauimus superius URM₁GKL₃ • in hoc quod] probado A₂; *om.* I₂ • probauimus² etiam Eam] *om.* L₁L₂SDA₁I₁OH; havem provat *cat.* || 59 animam esse] anima est L₁L₂SDA₁I₁OHI₃ • primis principiis] principiis primis M₃ • et¹] *add.* de DI₁I₃; *om.* et C • de²] *om.* L₂ || 60 et quod] *om.* A₂ • quod] quia M₃ • est] esse A₂ || 61 aliquibus] *om.* A₂ • aliquibus istis] aliis L₅ • istis quae] de istis quod M₃ || 61-62 negando, et - diximus] *om.* KM₃L₅ • negando] magnitudo L₄ || 61-62 sit de illis] de illis sit RG • sit] sic I₁L₄ || 62 illis] aliis L₂A₂ • homo] *om.* O || 62-63 ut diximus] *om.* A₂ || 63 quoniam in] et per A₂ • in] *om.* DI₁OHI₃ • cognoscitur, scilicet anima] anima cognoscitur K • scilicet] *add.* de M₃; *om.* RGL₄A₂ • anima de quo est] de quo est anima DI₁OHI₃A₂ || 63-64 et de - anima] *om.* D • et de] *om.* I₂ • de²] *om.* OI₃ • de hoc] *om.* A₂ || 64 anima] *om.* A₂ • est] *sup. lin.* L₂; *add.* etiam K; *om.* L₁SA₁ • cognoscitur] cognoscit L₁SA₁; *om.* A₂ • et] *om.* KA₂ • haberi] *add.* de anima URM₁CGKI₂L₃ • doctrina] *om.* M₃ || 65 malis] *add.* quaestiones minutae A₂

[III.II.q1] | Quaestio: Cum anima | sit ex substantia et accidente, quomodo potest esse substantia? L₄101^v O206^{ra}

Solutio: Anima est de substantia in quantum est de partibus substantialibus quae illam constituunt substantiam, sicut homo, qui est de duabus substantiis, scilicet de anima et corpore; | et non dicitur | quod homo sit aliqua illarum partium | substantialium, sed | quod est tertia substantia quae est de illis et manet in tertio numero; et illa tertia substantia est anima, et anima est ipsa substantia. L₅37^v E434^{ra}
R28^r M₃31^v

[III.II.q2] | Quaestio: Cum anima sit substantia propter hoc quia est de pluribus || partibus substantialibus, | quare anima non est accidens, cum de pluribus sit accidentibus? K83^{ra}
S139^{vb} H41^v
I₁13va

Solutio: Substantia et accidens differunt genere, et propter hoc anima, licet sit de accidentibus, accidens non potest esse, quoniam si posset esse accidens | et substantia, ambo genera conuerterentur, quae conuersio est impossibilis. G74^{ra}

66 Quaestio] *om.* A₂ • ex] de RCGKI₂L₃ • accidente] accidenti L₁L₄L₅ || **68** est²] *om.* C || **69** illam] illa S; ipsam L₄ • qui] quae G • est de duabus] de duabus est C • de] *om.* DI₁OHI₃ • substantiis] *om.* S || **70** anima et corpore] corpore et anima OH • et¹] *add.* de K • dicitur] decet URM₁CGKI₂L₃ • sit] *add.* de L₁L₂SA₁L₄ • aliqua] aliquibus S || **71** sed] secundum DI₁OHI₃ tertia] *add.* in marg. L₅ • quae] *om.* M₃ || **72** tertio] illo S • substantia] *add.* non M₁CGI₂OL₃ • est¹] *add.* est C • anima²] ideo L₄; *add.* non M₁CKI₂L₃ • est²] *om.* C || **74** Quaestio] *om.* A₂ • anima sit] sit anima KO • sit] est SA₂ • propter hoc quia est] *om.* DI₁OHI₃ • propter hoc] eo A₂ • quia] quod CKOA₂ • est] sit A₂ || **75** partibus] *om.* D || **75-76** substantialibus, quare - sit] *om.* K • quare] quia M₃ • est] sit RM₁GCI₂OL₃ || **75-76** de pluribus sit accidentibus] sit de pluribus accidentibus L₂URM₁CSDGI₁I₂OHL₃I₃L₄M₃L₅; de pluribus accidentibus sit A₂; *add.* partibus S || **77** Solutio] *om.* A₂ • Substantia etiam Eam] anima L₁L₂SA₁; substantia corr. ex anima in marg. L₂; Substantia cat. • et accidens] *om.* K • anima, licet] licet anima CDI₁OHI₃A₂ || **78** accidens non potest esse] non potest esse accidens RM₁CDGI₁I₂OHL₃I₃A₂ • esse¹] quia non est ens sine esse A₁ • quoniam si - accidens] *om.* I₁I₂ • et] *add.* simul A₂ || **79** genera] contraria M₃ • est] esset S

80 [III.II.q3] Quaestio: Quare anima denominatur | substantia et non accidens? D115^{vb}

Solutio: Si anima esset accidens, non posset esse | substantia, secundum quod U111^v
iam diximus, et si esset accidens et non substantia, esset accidentaliter
sustentata et non substantialiter, et substantia esset in accidentibus sustentata, et
haberet | magis de entitate et nobilitate per | accidentia quam per substantiam, M₁33^v O206^{ra}
85 quod est impossibile.

[III.II.q4] Quaestio: Quantitas animae, de quo est?

Solutio: Secundum quod dicemus, in quantitatis capitulo potest ad istam
quaestionem fieri responsio.

[III.II.q5] | Quaestio: Anima Martini, in quantum est idea, de quo est?

90 Solutio: Anima Martini, in quantum est idea, est Deus, et sicut Deus est de se
ipso ita idea est de intellectu diuino; | et in quantum illa idea | est differens cum L₁102^r C88^{vb}
anima Martini, anima non est de essentia ideae, sed est de suis | principiis I₂101^vbis
propriis ac naturalibus, secundum quod diximus.

80 Quaestio] quaeritur *DI*₁; *om. A*₂ • Quare] quia *M*₃ • denominatur] nominatur *OHI*₃ || **81**
Solutio: Si - accidens] *om. K* || **81-82** non posset - accidens] *om. M₁DA₁I₁OHL₃* • secundum]
sed *M*₃ • quod] *om. C* || **82-83** et non - sustentata] *om. C* || **82** accidentaliter] actualiter *A*₁;
accidentali *I*₃ || **83** et²] quia *I*₂ || **84** entitate et nobilitate] nobilitate et entitate *URM₁CGKI₂L₃L₅* ||
86 Quaestio] *om. A*₂ || **87** dicemus] diximus *CSO* • quantitatis capitulo] capitulo quantitatis *G* ||
88 fieri responsio] *om. A*₂ || **89** Quaestio] *add. utrum S* || **89-90** de quo - idea] *om. G* || **90**
Solutio] *om. A*₂ • Martini] *om. A*₂ • est idea] idea est *S* • et] unde *K* • de] *om. L*₁ || **91** intellectus
etiam Eam] intellectiuo *UM₁CDKI₁I₂OHL₃I₃L₅*; enteniment *cat.* • illa idea est] est illa idea *M*₃ •
cum] ab *A*₂ || **92** Martini] Nicolai eius *A*₂ • essentia] esse *DL*₅ • sed] *add. quia L₁SA₁*; *add. quia*
sed del. L₂ || **92-93** principiis propriis] propriis principiis *A*₁; principiis primis *L*₅ || **93** ac] et
DI₁OHM₃; *om. L*₃ • secundum quod] ut *A*₂ • diximus] *add. non loquimur de idea animae sed de*
Deo in marg. L₅

- [III.II.q6] Quaestio: Anima separata, mota | de uno loco in alium, illa
95 mo|bilitas, de quo est? L₂15vb
L₁15ra
- Solutio: Mobilitatem | animae oportet considerare duobus modis: unus est intus M₃32^r
| et alius est foris. Et ille qui est intus est de suis potestatibus, sicut anima quae A₁71ra
uult esse in uno loco in quo non est, et sequitur quod uult suum uelle. Et iste
motus non participat cum loco corporali, quia non est coniunctus cum corpore,
100 quoniam de actu spirituali est. Et motus qui est extra de uno loco in alium non
est realis, | sed species est | per intellectum multiplicata, qui eam | imaginatur S140^{ra} U112^r
O206^{tb}
I₃19^v
secundum motum corporalem | successiuum de uno loco in alium.
- [III.II.q7] | Quaestio: Anima mouet corpus de uno loco | in alium; ille motus, de L₃82^r R28^v
quo est?
- 105 Solutio: Anima est coniuncta cum corpore et ex illa coniunctione resultat M₁34^rI₁13^{vb} L₅38^v
homo, qui est de illa anima | et de illo corpore, quare || modo simili motus est
de actibus interioribus et exterioribus. Interiores | sunt animae quae mouet H42^r
corpus, exteriores sunt corporis quod | mouetur de uno loco in alium mouendo A₂12^v
unum pedem et postea alium.
- 110 [III.II.q8] Quaestio: Anima | mouet sensitiuam ad sentiendum; ille motus, de K83^{tb}
quo est?

94 Quaestio] *om.* A₂ • Anima separata, mota] quando anima mouetur A₂ • mota] *in marg.* L₂GL₄; *om.* L₁S • alium] alio L₁SA₁M₃L₅; *corr.* L₄ || **95** mobilitas] *add.* siue motus UC; *add.* siue illius motus I₂; seu ille motus L₃ || **96** Solutio] *add.* illa U • Mobilitatem] mobilitas L₁L₂URM₁CSDGKA₁L₃I₃M₃; mobilitat *cat.* • considerare] considerari URCGKA₁I₂OHL₃I₃A₂M₃ • duobus] duplicibus L₁ • unus] unum D || **97** et¹] *om.* GL₄ • ille] iste L₃ • est²] *om.* M₃ • intus] *add.* et L₁SA₁ • potestatibus] partibus DOHI₃ • anima] *add.* est O; *om.* K || **98** uno] *om.* I₂ • sequitur] *add.* et O • quod] *om.* L₃ || **99** non] *om.* O • loco corporali] corporali loco RG • quia] quare C || **100-102** non est - alium] *om.* L₄ • sed] immo L₂(*in marg.*)URM₁CDGKA₁I₁I₂OHL₃I₃A₂M₃L₅a; mas que *cat.* • est] *om.* S • species est - multiplicata] est species multiplicata per intellectum L₂(*in marg.* L₂)URM₁CDGKA₁I₁I₂OHL₃I₃A₂M₃L₅ || **101-102** qui eam - alium] *in marg.* L₂ • eam] ipsam L₁ || **102** successiuum] successiue L₁S; successionum D; successionis OHI₃ || **103** Quaestio] *add.* quando A₁A₂; *om.* A₂ • mouet] mouens DI₁OHI₃ • corpus] *om.* A₁ || **104** est] *om.* CD || **105** cum corpore] corpori K • et] *om.* DI₁ || **105-106** resultat homo - corpore] *om.* M₃ || **106** qui] quae A₂ • illa] ipsa S • de] ex L₅ • illo] alio G • quare] quia M₃ • modo simili] simili modo S • motus] *om.* I₂ || **107** de] Dei S • actibus] accidentibus L₅ || **107-108** animae quae - sunt] *om.* K || **108** mouetur] mouentur A₁; mouet L₄ • de] in DI₁ || **108-109** mouendo unum - alium] *om.* A₁ || **110** Quaestio] *om.* A₂ • sensitiuam] sensitiuam H • sentiendum] sentiendi S • ille motus] illo motu OH

Solutio: Voluntas mouet manum ad scribendum et manus mouet calamum et calamus mouet incaustum, quare motus est animae et est manus, calami | et
 115 incausti; et est etiam intellectus, qui mouet imaginationem ad litteras
 imaginandum; et est memoriae, quae reddit | intellectui species quas
 multiplicat. Et iste motus, | in quantum est successiuus, est de exterioribus
 partibus, et in quantum est interior, est de speciebus, quae sunt intrumenta
 motibus exterioribus.

G74^{fb}L4102^vD116^{fa}

[III.II.q9] Quaestio: Martinus, qui | sitit, mouet | animam ad recolendum et |
 120 intellectum ad intelligendum | et uoluntatem ad amandum | aquam uel uinum
 quod bibere optat; ille motus quem Martinus facit de anima, de quo est?

L115^{fb} I2102^f
O206^{va}U112^v M332^v

Solutio: In quantum anima est pars Martini ab ipso est possessa, secundum
 quod dicemus in consequenti capitulo. Et quoniam Martinus est tactus | per
 uegetatiuam et sensitiuam ad desiderandum frigiditatem et humiditatem contra
 125 calorem et siccitatem, et uegetatiua et sensitiua | sunt coniunctae cum
 intellectiua, Martino tacto | per uegetatiuam et sensitiuam mouet | intellectiua
 necessitatibus uegetatiuae et sensitiuae. Et propter hoc est motus de actibus
 naturalibus quantum ad corpus, et de moralibus quantum ad animam.

L539^fS140^{fb}M134^v L216^{fa}

112 Voluntas] *om.* OH • manum] manus L5 • et¹] *om.* D • manus] *om.* A1 • mouet] *om.* A2 || **112-113** et calamus] *om.* M3 || **113** mouet] moueret M3; *om.* DI1HI3A2 • quare] quia M3 • motus] *add.* ille A2 • et est] *om.* A2 • manus] *add.* et est UM1CDGKI1HI2L3 • et²] *add.* est URM1CDGI1I2OHL3I3 || **114** est etiam] etiam esse C • est] *om.* K • etiam] *om.* DI1OHI3 • litteras] litteram M1DI1I2OH; *om.* L3 || **115** et] *om.* O • reddit *etiam* Em] retinet L1SA1L4A2a; reddet D; *corr.* L2; *ret cat.* • intellectui] intellectum CA1; intellectus L4 || **116** iste] ille G • est²] *om.* L1 || **117** interior] exterior L1UCSD || **118** motibus] motis OHI3 || **119** Martinus] Albertus A2 • qui sitit] sitiens A2 • et] *om.* UCA1 || **120** intellectum ad intelligendum] ad (*om.* H) intelligendum intellectum UOH; *add.* mouet OH • uoluntatem] uoluntatis A1 • et] *om.* UCM3 • amandum] diligendum L2URM1GKA1I2L3L4A2M3L5a || **121** quod *etiam* Em] quas RM1CSDI1OHI3M3a; quae G; quam uel quod K • bibere] habere DI1OHI3 • quem] quoniam L1 • Martinus] Albertus A2 • anima, de] *om.* C || **122** Solutio] *om.* A2 • In quantum anima] anima, in quantum KL3 • anima] *om.* OH • Martini] Alberti A2; *om.* G • ipso] ipsa D • secundum] sed M3 || **123** consequenti] sequenti UCDGKI1OHI3L5; *consequēt cat.* • Martinus] Albertus A2 || **124** et²] ad DI1 || **125** uegetatiua et sensitiua] uegetatiuam et sensitiuam M3 • sensitiua] *add.* ad desiderandum frigiditatem C; *add.* ad desiderandum frigiditatem et humiditatem contra calorem et siccitatem et uegetatiua et sensitiua S • sunt coniunctae cum] *om.* U || **126** intellectiua, Martino tacto] intellectu Martini tacto DI1HI3; intellecto Martini tacto O • Martino tacto] quando Albertus tangitur A2 • sensitiuam] *add.* et DI1OHI3 • intellectiua] intellectum C; intelligentia Martino M3 || **127** necessitatibus] ad necessitatem A2 • uegetatiuae] uegetatem R • sensitiuae] sensitiuam R • est] *om.* S • est motus] motus est A2 • motus] *add.* ille K • actibus *etiam* Eam] accidentibus L1L2A1L4; *actus cat.* || **128** naturalibus] *add.* in L3 • quantum^{1,2}] quoniam M3 • moralibus] *add.* in L3

[III.II.q10] Quaestio: Merita quae homo acquirit boni uel mali, de quo sunt?

- 130 Solutio: Moralitates bonae sunt similitudines partium interiorum de quibus est anima, et illae moralitates sunt ratione finis, sicut iustitia, quae est propter iudi|care, et meritum quod Martinus habet per iustitiam est de fine | et iustitia. *E434^{rb} R29^r*
- Et merita quae sunt mala, sunt de habitibus | priuatis a fine et de priuatis *I₁14ra*
moralitatibus bonis, sicut Petrus, qui meretur mor|tem | propter hoc quia *L₄103^r H42^v*
- 135 iniuriose Martini filium | interfecit. *O206^{vb}*

129 quae] quod *M₃* || **130** Solutio] *om. A₂ • Moralitates] moralitatem M₃ • bonae] boni G • interiorum] om. G • est] om. K* || **131** propter] *add. finem M₁* || **132** est] *om. S • fine] add. de G; om. C • et²] add. de KI₂; add. in L₄* || **133** sunt²] *om. M₃ • priuatis etiam E] priuatiuis L₂DGA₁I₂OHL₃L₄I₃A₂am; priuatis cat. • fine et de priuatis] om. I₃; add. et I₁ • priuatis²] priuatiuis L₂DGI₂OHL₃L₅; om. A₂* || **133-134** priuatis moralitatibus bonis] bonis moralitatibus priuatis *A₂* || **134** meretur] meruit *OH*; meretur *M₃ • propter hoc] propter ea D; om. GL₃ • quia] quare C; quod SOH* || **135** iniuriose Martini filium] Martini filium iniuriose *OH • Martini filium interfecit] interfecit filium Martini G*

[III.III] | DE TERTIA SPECIE QVAE EST TERTIAE PARTIS

L₃82th

[III.III] | Quaestio: Anima, de quo est? Solutio:

L₅39^v

- [III.III.1] Anima est de | Deo ratione creationis, | quoniam ipse produxit eam de non esse in esse, necnon quod sustinet ipsam in esse, quia si ipsam non sustineret, || reuerteretur ad non esse. Est adhuc anima de Deo propter hoc quia dat sibi beneficia quae ipsa habet, proprietates ac naturas, quoniam absque Deo nulla anima haberet inclinationem ad producendum bonum recolere, intelligere et uelle, et sic | de aliis actibus.
- [III.III.2] Est anima de fine Dei, | quoniam ad | illum finem | ipsam creauit, scilicet ipsum recolere, intelligere et amare, quare sicut martellus est de fine clauis, ita, et multo melius, anima est de fine Dei. Et propter hoc omnis anima est obligata | ad recolendum, intelligendum et amandum Deum.
- [III.III.3] Est etiam anima de iustitia Dei, quoniam | si est bona per mores, est subiectum in quo iustitia influit remunerationes a dignitatibus Dei, in quantum ipsam facit beatam per bonitatem, et illam beatitudinem facit magnam per magnitudinem. Et si anima est mala | moribus, est subiectum iustitiae Dei in

U113^r A171thI₃20^f M₃33^fK83^{va}L₁15^{va}I₂102^v M₁35^f
G74^{va}S40^{va}D116thL₅40^f

1 DE TERTIA - PARTIS] tertia et ultima species tertiae partis principalis A₂; de quo est anima possessiue OH; Articulus tertius. De tertia specie tertiae partis, quae est de quo est possessiue anima L₅; om. A₁ • TERTIA SPECIE] specie tertia C • QVAE EST] om. L₂RM₁DGKI₁I₂L₃I₃L₄M₃ • partis] add. huius libri I₃; add. qua quaeritur anima si est de alio possessiue L₄ || **2** Quaestio] quaero L₄ • Anima] in marg. S • Anima, de quo est] de quo est anima possessiue OH; add. possessiue A₁; add. scilicet, si est de alio possessiue L₄; in marg. L₅ || **3** est] add. Dei seu L₂L₅ • ipse] ipsa R; ipsam G • eam] om. RG || **4** in] ad DI₁OHL₃I₃L₅ • necnon] nec oportet K • quod] quia L₂DI₁OHL₃I₃ • ipsam] animam UC || **4-5** ipsam non sustineret] non sustineret ipsam DI₁OHI₃; add. in esse DI₁OHI₃ || **5** sustineret] add. tenderet uel UC • ad] in G • Est] et SI₂ || **6** quae ipsa habet] om. A₁ • proprietates] add. quam A₁ • ac] et RL₃ • quoniam] quando M₃ || **7** recolere] in L₃; om. L₂URM₁CDGKI₁I₂OHI₃L₄A₂M₃L₅ || **9** de] om. M₃ • quoniam] qui OH • finem ipsam creauit] finem creauit ipsam L₂URCDGKI₁I₂OHL₃I₃L₄A₂; creauit finem ipsam M₁; finem creauit eam M₃L₅ || **10** ipsum recolere - amare] ad Deum recolendum intelligendum et amandum A₂ • recolere, intelligere] intelligere recolere G • amare] add. Deum S • quare] quia C || **11** anima est] est anima UC • est] om. L₁S • fine] fini S • hoc] om. M₁ • omnis] om. RGA₂ || **13** etiam] om. URM₁CDGKI₁I₂OHL₃I₃ • anima] om. A₁ || **14** subiectum etiam m] subiecta EL₄a; add. Deo A₂; subiect cat. • quo etiam E] qua subiectione L₁L₂SA₁L₄A₂a; quod m; lo qual cat. • iustitia] add. Dei L₅ • influit] refluit SA₁ • remunerationes] remuneracionem URM₁I₂ • a] ad S || **15** beatam] bonam G • illam beatitudinem facit] om. A₂ • beatitudinem] magnitudinem L₁A₁ || **16** est] om. A₁ • est²] add. anima URM₁CDGKI₁I₂OHL₃I₃ • subiectum etiam Em] subiecta L₁URM₁CSDGKA₁I₁I₂OHL₃L₄I₃A₂a; subject cat. • iustitiae] iustitia L₁; de la iusticia cat. || **16-17** in quo principiorum] qua A₂

- quo principiorum priuat fines animae et | suarum potentiarum | ad quem finem
creata est, et facit ipsam stare uacuum illorum finium et illa uacuitas est ignis
infernalis spiritualis | animae et est tam magna poena quam nullus homo posset
20 cogitare, dicere ac scribere. O207^{ra} L₄103^v
U113^v
- [III.III.4] Est anima de fine suorum principiorum, quia ipsa est creata ad
beatitudinem omnium illorum, et hac de causa est obligata quod illa principia
deueniant | ad suum finem, scilicet quod memoria quietem habeat in
beatitudine recolendo, et intellectus in intelligendo, et uoluntas in amando. Et si
25 anima est damnata, | est de labore suarum potentiarum, quoniam obligata est ad
procurandum laborem illarum, et hoc | idem est de suis primis | principiis. L₂16th
I₁14vb
R29^v C89^{ra}
- [III.III.5] | Est | anima de fine substantiarum corporalium, | secundum quod
diximus, quoniam si ipsa non esset coniuncta cum corpore, substantiae non
possent attingere finem suum in Deo. Est anima ergo obligata ad procurandum
30 quomodo finis illarum substantiarum sit bonus et magnus in corpore cum quo
est coniuncta. Et si anima est mala, est obligata ad ferendum poenam in
quantum est contra finem illarum substantiarum. | Et in isto passu potest | homo
cognoscere quomodo anima | mala est | obligata magnae | poenae. M₁35^v H43^f
M₃33^v
L₅40^v L₁15vb
S140^{vb} O207th
I₂103^f

17 quo] qua $L_1L_2SA_1L_4$; lo qual *cat.* • principiorum] principio $UCDI_1OHI_3$; dels començaments *cat.* • fines] finem $L_1L_2SA_1L_4$; *add.* principiorum A_2 • ad quem finem] ad quem E ; a quo fine $L_1L_2SA_1$; fine, ad quem m ; ad quem finem *corr. ex* a quo fine L_2 ; la fi a la qual *cat.* || **18** ipsam] illa A_2L_5 • uacuum] uacuum A_2L_5 • et²] *add.* et *sup. lin.* L_2 ; *om.* $L_1L_2SA_1L_5$ • est] *om.* DI_1OH || **19** infernalis] *add.* et $M_1I_2L_3$ • tam] ita L_4 • tam magna] tanta A_2 • quam] quod DI_1OH ; quantam A_2 • homo] *om.* RGL_3 || **19-20** posset cogitare] cogitare possit K || **20** ac] neque RGI_1OHI_3 ; atque $L_2M_1CKA_1I_2L_4A_2M_3L_5$; uel L_3 || **21** quia] *om.* D • ipsa] anima M_3L_5 || **22** omnium] *in marg.* D • omnium illorum] illorum omnium O • est obligata] obligata est C ; est colligata M_3 • quod etiam m] quomodo L_1S ; quando M_3 ; quando $RM_1GKA_1I_2L_3L_4$; ut A_2 • illa] ista L_3 anima M_3 || **23** deueniant] deueniunt $A_1I_2L_3$; ueniant M_3 • suum finem] illum finem suum $UCDKI_1OHL_3I_3$; finem illum suum R ; finem suum S ; illum finem M_1I_2 ; finem suum illum G ; lur fi *cat.* • quod] ut A_2 • in] et $M_1I_2L_3$; *om.* K || **24** beatitudine recolendo] beatitudinem recolendam C ; beatitudinem recolendo I_2L_3 • in²] *om.* $URM_1DGA_1I_2OL_3$ || **25** est damnata] damnata est C • labore] laborem L_1 • obligata est] est obligata S • est] *om.* K || **26** procurandum] portandum L_4 • illarum] earum DI_1OHI_3 ; *om.* A_1 • primis principiis] principiis primis M_3 ; principiis L_5 || **27** substantiarum] *in marg.* M_1 || **28** ipsa] *om.* $URM_1CDGKI_1I_2OHI_3m$ • coniuncta] *om.* L_5 • substantiae etiam Em] *add.* corporeae $URM_1CDGKA_1I_1I_2OHL_3I_3A_2M_3L_5a$; corporales L_4 ; substàncies *cat.* || **29** possent] possunt $UM_1I_2L_3$ • finem suum] suum finem $L_2URM_1DGI_1I_2OHL_3I_3L_4A_2M_3L_5$ • anima ergo] ergo anima $L_2RM_1CDGKI_1I_2OHL_3A_2M_3L_5$ • obligata] *om.* L_5 || **30** quomodo etiam a] quod $EURM_1CDGKI_1I_2OHL_3I_3m$; quando M_3 ; con *cat.* • substantiarum] substantia L_3 ; *om.* A_1 • et] *om.* L_1S • in] *add.* illo A_2 || **31** est coniuncta] coniuncta est A_2 • est mala] mala est C • ferendum] faciendum C || **31-32** poenam in quantum est] *om.* L_4 || **32** est contra - substantiarum] *in marg.* L_2 • substantiarum] potentiarum DI_1OHI_3 ; *add.* et poenam quantus est L_4 • passu] *add.* intellectus DI_1OHI_3 • potest] habet A_1 • homo] *om.* DI_1OHI_3 || **33** est] *om.* L_4

- [III.III.6] Anima est de homine in quantum est pars hominis, et quaelibet pars
 35 subiecta est suo toto, cum maior nobilitas | sit in toto quam in parte. | Et propter *L₁104^r K83^{vb}*
 hoc homo mouet | animam | ad suos appetitus ita sicut totum quod mouet suas *U114^r L₃82^v*
 partes et sicut bona specialia quae sunt publicae utilitatis.
- [III.III.7] In anima sunt duo modi essendi, scilicet existentia et agentia. Et
 40 existentia est agentiae in quantum illius est subiectum, et agentia est existentiae
 in quantum debet procurare felicitatem et beatitudinem existentiae. Et propter
 hoc est una pars alterius, | sicut duae manus | hominis quarum quaelibet est *G74^{vb} I₃20^v*
 alterius, in quantum una alteram debet adiuuare operando, | et hoc idem est de *A₇71va*
 pedibus eundo.
- [III.III.8] In anima sunt multae partes et una est subiecta alteri, | ueluti bonitas, *D116^{ra}*
 45 quae est subiecta magnitudini ut bonificet illam, et magnitudo est subiecta | *M₁36^r*
 bonitati ut magnificet ipsam. Et hoc est in similitudinibus quas transmittunt
 extra, de quibus faciunt moralitates | et merita bona lucrantur, et si mala, | est *L₅41^r A₂13^r*
 quaelibet pars in altera obligata ad sustinendum poenam.

34 Est anima] est anima *S* • et] *om. CL₄* || **35** subiecta est] est subiecta *RCDGKA₁I₁OHI₃* • suo toto] toti suo *L₅* • toto] toti *A₂* • nobilitas] uoluntas *L₃* • parte] partis *C* || **36** mouet] moueret *L₁S* • animam ad] *in marg. R* • suos appetitus] appetitus suos *RG* • ita] *add. quod D; om. A₂* || **36-37** suas partes] partes suas *A₂* || **37** bona specialia *E*] bona spiritualia *L₁L₂SA₁*; substantiae spirituales *URM₁CDGKI₁I₂OHL₃I₃M₃L₅*; substantiae speciales *m*; bona specialia *corr. L₄*; substâncias especiales *cat. • utilitatis*] utilitates *I₁* || **38** anima] homine *L₅* • duo] *om. M₃* • essendi *etiam E*] esse *L₁L₂RM₁SGKA₁I₂L₃A₂M₃L₅am*; de ésser *cat. • existentia et agentia*] existentiam et agentiam *D*; essentia et agentius *M₃*; agentia et existentia *A₂* || **38-39** Et existentia] *om. M₃* || **39** illius est subiectum] est subiectum illius *A₂* • et] *add. corpus A₂* || **40** debet] decet *L₁L₂* • procurare] *om. I₂* • felicitatem et beatitudinem] beatitudinem et felicitatem *A₂* || **41** est una pars] una pars est *A₁* || **41-42** sicut duae - alterius] *om. A₁* • duae] de *DI₁* • manus] manibus *I₁* • quaelibet] altera *A₂* || **42** una] primam *M₃*; *om. S* • una alteram debet] debent se inuicem *A₂* • alteram debet] decet alteram *KL₄* • debet] decet *RM₁A₁*; Deus *M₃* • adiuuare] *add. in RM₁CGKI₁I₂L₃I₃* || **44** anima] *om. UC* • ueluti] sicut *A₂*; *om. L₃* • subiecta] substantia *M₃* || **45** bonificet] magnificet *M₃* • illam] illa *A₁* || **45-46** et magnitudo - ipsam] *om. A₂* || **45-46** est subiecta bonitati] bonitati est subiecta *UC* || **46** ipsam] illam *DKI₁OHI₃L₄* • hoc est] est hoc *L₂* • est] *om. M₁CKI₁I₂H* • transmittunt] transmittant *UC*; transmittit *O* || **47** extra] et *C* • bona] bonus *M* || **48** in altera obligata] in alteram obligata est *URM₁CGKI₁L₃L₅*; in altera obligata est *L₂SA₁*; obligata est (*om. D*) in alteram *DI₁OHI₃*; est obligata alteri *m*

[III.III.9] In anima est | memoria de | intellectu et uoluntate in quantum est *M₃34^r O207^{va}*
 50 archa quae conser|uat species acquisitas et in ipsa positas. Et intellectus est de *E434^{va}*
 me|moriam et uoluntate: de memoria | est in quantum ipsa exigit adimpleri *I₁14va U114^v*
 speciebus quas intellectus in | ipsa ponat; est de uoluntate in quantum tendit *H43^v*
 primus et docet ipsam quae | obiecta sunt amabilia et quae | odibilia. Et | *L₂16va L₄104^r*
 uoluntas est memoriae et intellectus in quantum est | obligata ad desiderandum *R30^f*
 55 obiecta et appeti|tus memoriae et intellectus. *S141^{ra}*
L₁16ra

[III.III.10] Anima damnata est daemonis et peccati, quoniam serua est poenae *I₂103^v*
 aeuitali, et quia | amisit libertatem est seruitutis et non sui ipsius. Et hoc
 idem esset in hoc mundo quando est in peccato, nisi esset ratione misericordiae
 diuinae de qua est ita sicut est de iustitia. Et hoc est quoniam misericordia Dei
 60 exigit ita perfecte subiectum ad parcendum sicut iustitia diuina ad iudicandum.
 Et propterea patiuntur maximam culpam peccatores desperati quia in sua
 misericordia non habent spem.

[III.III.q1] | Quaestio: Anima est angeli? *L₅41^v*

Solutio: Nulla anima est angeli in hac praesenti uita, sed est sui ipsius, ut
 65 prae|diximus, quoniam si in hac || uita esset angeli, angelus ipsam cogeret ad
 suos appetitus et non haberet libertatem ad faciendum bonum uel malum, | et *O207^{vb} M₁36^v*
 nos probauimus in prima specie quod anima est de se ipsa libere. *K84^{ra}*
U115^r

49 est memoria] memoria est *RM₁GI₂L₃* || **50** positas] ponitas *A₂ • in* | *om. R* || **50-51** de memoria
 et uoluntate] memoriae et uoluntate *A₂* || **51** de memoria] memoriae *A₂ • est* | *om. I₁OHI₃ • ipsa*
om. RG || **51-52** exigit adimpleri - ipsa] *om. M₃* || **52** ponat] ponit *CL₃ • est* | et *H*; *om. O • de*
 uoluntate] uoluntatis *A₂ • quantum* | *add. agendo A₂* || **53** primus] primis *SG*; prius *OH • et²* | *om.*
G • quae | *om. M₃* || **54-55** in quantum - intellectus] *om. I₁* || **55** et²] *om. S* || **56** est] *add. de D •*
 et] uel *L₁L₂SL₄*; *om. D • poenae*] poena *A₁*; *add. de malis G* || **57** aeuitali] aeternali *UCS*;
 aeternalis *L₂DI₁OH*; aeuitalis *KL₄L₅ • et* | *om. L₁L₂SL₄ • quia*] quoniam *M₃ • est* | et *DI₁ •*
 seruitutis] serua *A₂ • ipsius*] ipsum *A₁* || **58** quando *etiam am*] cum *E*; quomodo *L₁L₂*; qui non
A₁; com *cat.* || **58-59** misericordiae diuinae] diuinae misericordiae *L₂URM₁CDGKI₁I₂OHL₃I₃L₄*
A₂M₃L₅ || **59** de qua - iustitia] cuius tantum est anima quantum diuinae iustitiae *A₂ • sicut*] sic
A₁; *add. de G • est¹*] *om. RCHL₃* || **60** iustitia diuina] diuina iustitia
L₂URM₁DGKI₁I₂OL₃I₃L₄A₂M₃L₅ || **61** Et] *om. G • propterea*] propter hoc *L₁SL₅ • peccatores*
om. DI₁OI₃ • desperati] dei parati *S • quia*] qui *K • sua*] diuina *A₂* || **62** non habent spem] spem
 non habent *L₃ • spem*] *add. quaestiones minutae A₂* || **63** Quaestio] *add. utrum*
UCSDI₁I₂OHL₃I₃; *om. A₂ • est*] sit *S* || **64** Solutio] *om. A₂ • anima*] *om. GA₁ • est*] *om. C • hac*
om. I₂ || **64-65** sed est - uita] *om. M₃ • sui ipsius etiam a*] de se ipsa *E*; (nec est) daemonis *m*; del
 demoni *cat.* || **65** si] *om. C • hac etiam E*] *add. praesenti L₂URM₁CDGKI₁I₂OHL₃I₃A₂L₅am*; esta
cat. • angelus] angelos *I₂ • cogeret*] regeret *C* || **66** et] ut *SD*; *add. tamen A₂* || **67** prima *Em*] *add.*
 secunda *alii codd. et a • est*] esset *I₂ • ipsa*] *om. RG • libere etiam am*] liberaliter *E*; libera
URCSGKI₁OHI₃

[III.III.q2] Quaestio: Vtrum anima sit conscientiae.

Solutio: Anima est rationum secundum quod est suorum principiorum, sicut
 70 bonitatis, quoniam in quantum est bonitatis | et bonitas est ratio ad faciendum L₃82vb
 bonum, quando homo mouet animam ad malum ratio boni est subiectum
 conscientiae, et hoc idem de magnitudine. Et propter hoc anima, quae est M₃34^v
 rationum, est conscientiae, scilicet quod est obligata ad sequendum illud quod
 conscientiam sibi requirit. Et quando agit contra | conscientiam, manet ita L₄105^r
 75 contra sua principia sicut captiuus contra dominum suum.

[III.III.q3] Quaestio: Vnus | homo alterum multum diligit; | anima illius qui G75^{ra} L₅42^r
 amat est animae amati?

Solutio: Caritas coniungit duas uoluntates uel plures ad unum | finem, et I₃21^r
 propter hoc, secundum habitum caritatis, | potest una | anima esse alterius, et D116^{vb} S141^{rb}
 80 illa seruitus || est de libertatis actu, | quoniam caritas non est coacte, quamuis I₇14vb H444^r
 unum amicum | ad alterum constringat. L₇16rb
A₇71vb O208^r

68 conscientiae] conscientia $L_1SA_1A_2$ || **69** secundum] scilicet M_3 || **70** bonitatis¹] bonitas DI_1 ||
70-71 bonitatis, quoniam - homo] *om.* DI_1 || **70-71** quoniam in - bonum] *om.* $C \bullet$ et] *om.*
 $L_2UKA_1I_2OHL_3I_3 \bullet$ bonitas] bonitatis L_1 ; *om.* L_2A_1 || **71** quando] quod $SA_1 \bullet$ est] *om.* D || **71-72**
subiectum conscientiae] conscientiae subiectum $URM_1CDGI_1I_2OHL_3I_3$ || **73** scilicet] secundum
 $L_5 \bullet$ sequendum] consequendum L_3A_2 || **74** conscientiam sibi] sibi conscientiam $C \bullet$
conscientiam¹] scientiam S ; conscientia $I_1OI_3 \bullet$ manet] mouet K ; manent A_1 || **75** dominum
suum] suum dominum $L_2URM_1CDGKI_1I_2OHL_3I_3M_3L_5$ || **76** Quaestio] Si A_2 ; *om.* $S \bullet$ multum]
om. $A_1 \bullet$ diligit] diligit $M_3 \bullet$ qui] quae GI_2 ; *add.* multum OH || **77** amat] diligit $OH \bullet$ animae]
anima $UI_1I_2OHI_3$; *add.* illius L_3 ; *om.* D || **78** coniungit duas uoluntates] duas uoluntates habet
 $A_1 \bullet$ uel plures - finem] *om.* $C \bullet$ plures] plus $L_1SA_1L_4$; plures *corr. ex* plus L_2 || **79** secundum]
om. $L_1S \bullet$ habitum] habitus $L_1S \bullet$ caritatis] caritas $C \bullet$ una anima esse] esse una anima $M_1I_2L_3$ ||
80 illa] ille $I_2 \bullet$ libertatis actu] libertate acta $UCDI_1OHI_3$; libertate actu $K \bullet$ coacte *etiam m*] per
coactionem E ; coacta $L_2URCDGKA_1I_1I_2HL_3I_3L_4A_2L_5a$; costretament *cat.* || **81** amicum]
amatum $G \bullet$ constringat] constringit $URM_1CDGI_1I_2OHL_3I_3M_3$

[III.III.q4] Quaestio: Voluntas habet duos actus, scilicet amare et odire, inde | *I*₂104^f
quaero utrum odire sit de amare.

85 Solutio: Actus amandi | est ut sequatur finis uoluntatis, quae quiescit in | *U*115^v *M*₇37^r
amare, et odire est instrumentum ad euitandum labores uoluntatis ut non
impediant quietem. | Et propter hoc, secundum quod consequens est de | *L*₂16vb *R*30^v
antecedente, est actus secundus primi.

[III.III.q5] Quaestio: Quando intellectus credit aliquid quod non intelligit, est
illud credere de intelligere?

90 Solutio: Intellectus habet duos actus, unus est posituius et alius necessarius.
Posituius est primus, in quantum supponit aliquid esse uerum uel falsum ut
ipsum possit intelligere; et propter hoc actus posituius est necessarii in
quantum est instrumentum illius, quare prius oportet | credere quam intelligere. *L*₅42^v

[III.III.q6] Quaestio: Memoria recipit in principio species quas intellectus
95 lucratur | et postmodum ipsas reddit, unde in quantum ipsas recipit sunt species *C*89th
nouae et in quantum ipsas reddit sunt antiquae; et propter hoc quaero utrum
species nouae sint de antiquis et antiquae de nouis.

82 inde] *om. S* || **83** odire sit de amare] amare sit de odire *L*₃ || **84** sequatur] *add. finem C • finis] om. S • quae] qui L₁SA₁M₅ • quiescit] om. L₅ || 85 et] om. UC*DI*₁*OHI*₃ • instrumentum] instrumentem *L*₁ • labores uoluntatis] laborem uoluntatis *L*₂; liberas uoluntates *D*; labores uoluntates *I*₁ • ut] et *I*₁ • non] *om. M*₁*C* || **86** propter] *om. C • secundum] sciendum est C • consequens] conueniens M*₃ || **87** secundus] secundi *L*₁*SA*₁ || **88** Quaestio] *om. A*₂ • credit] *in marg. L*₄ • hoc] *om. M*₃ • intelligit] intellectum *C • est] et DI*₁ || **90** Solutio] *om. A*₂ • est] *om. A*₁ • posituius] supposituius *L*₅ • alius] *add. est CDI*₁*HI*₃*L*₅; *add. est supr. lin. L*₂ || **91** Posituius] supposituius *L*₅ • primus] *om. C* || **92** posituius] supposituius *L*₅ • est] *add. ipsius A*₂ • necessarii] necessarius *M*₁*CDGKI*₁*I*₂*L*₄; necessariis *A*₇; del necessari *cat.* || **93** quare] quia *RM*₁*CGKI*₁*OHL*₃*I*₃*A*₂*L*₃*L*₅*a* • prius oportet credere] oportet credere prius *L*₂ • prius] primo *S* || **94** principio] primo *G* || **95** postmodum] postea *DI*₁*OHI*₃ • ipsas¹] *add. species K; om. DOHI*₃ • ipsas² *etiam E*] species *URM*₁*CDGKI*₁*I*₂*OHL*₃*I*₃*L*₄*A*₂*a*; illas *m*; species *corr. ex ipsas L*₂; les *cat.* || **96** et¹] *om. DI*₁ • ipsas] eas *L*₃; illas *L*₅; *om. C • reddit] add. unde in quantum ipsas recipit A*₁ • sunt] *add. species A*₁ • quaero] inquaero *L*₂ || **97** sint] sunt *R • et] uel URM*₁*CKI*₁*HI*₂*L*₃*M*₃*L*₅ • antiquae de nouis] e contra *S • de nouis] om. A*₂*

- | Solutio: | Quando intellectus ponit | species nouas in memoria, secundum naturam sunt confusae, et quando ipsas abstrahit sunt digestae, et hoc apparet
 100 in paruo puero, qui non intelligit ita bene sicut facit quando est in perfecta aetate. Et propter hoc est finis in speciebus antiquis, | in quibus memoria quiescit, et laborat in conseruare species confusas nouas. Sunt ergo species nouae de antiquis, | sicut principium et medium de fine. L₄105^v K84^{tb}
O208^{tb}
U116^f
M₁37^v
- [III.III.q7] Quaestio: | In anima sunt duo genera bonitatis, unum est substantiale
 105 et aliud est accidentale; quaeritur quod istorum est alterius? S141^{va}
- Solutio: Substantia est per se ipsam sustentata et non accidentia, et substantia est | finis et accidentia se habent || ad illum finem. Est ergo substantia per se ipsam et accidentia sunt propter || substantiam, cum sit hoc quod accidentia
 110 sunt ut sit substantia, non quod substantia sit ut sint accidentia. Est ergo bonitas accidentalis de | substantiali. E434^{vb}
L₁16va I₁15ra
L₃83ra
H44^v L₃43^f
I₂104^v
- [III.III.q8] Quaestio: Bonitas substantialis dat | suam bonitatem accidentalem magnitudini in quantum ipsam bonificat; quaero utrum illa bonitas accidentalis per quam magnitudo est bona sit de magnitudine | uel de bonitate substantiali. G75^{tb}
O208^{va}
- 115 Solutio: Bonitas magnitudinis est qualitas appropriata | et est propria qualitas bonitatis substantialis, et quoniam proprium maius est quam appropriatum, est
- 98** Solutio] *om.* A₂ • ponit] componit C • species nouas] nouas species S || **99** quando] ipsi OH • et hoc] et U; ut I₁OHI₃ || **100** paruo] *om.* UCI₁OI₃ • paruo puero] puero paruo K • facit] *om.* L₅ || **102** laborat] labore S • in] *om.* URM₁CGI₁I₂OHL₃I₃ • conseruare] conseruando L₂L₄A₂ • confusas nouas] nouas confusas RM₁CDKI₁I₂OHL₃I₃; nouas et confusas G; cofusas et nouas m || **103** de antiquis] propter antiquas et de antiquis L₅ • et] *om.* L₁S • medium] *add.* est UC; *add.* sunt DI₁OHI₃ || **104** Quaestio] quaeritur M₃; *om.* A₂ • In anima] *om.* K • est] *om.* A₂ || **105** aliud] alterum A₂ • est] *om.* RI₂A₂ • quaeritur] quia M₃ • quod] ad M₁; utrum A₂ • istorum] ipsorum L₂L₄ || **106** Substantia] anima OH • est] *add.* est I₃ • non accidentia] accidentia non A₂ • **106-108** et substantia - sunt] *om.* A₂ || **107** habent] habeant R; haberet M₃ • illum] illam L₁S || **108** sunt *etiam* a] se habent S; sint m; *om.* EURM₁CDKI₁I₂OHL₃I₃; *són cat.* • propter] per CA₂; *add.* ipsam A₁ • quod] ut G || **109** sunt] sint L₂M₁A₁; *om.* I₃ • sunt ut - ut] *om.* I₂ • quod] autem A₂ • non quod] et non K • sit] est A₂ || **110** de substantiali] de substantia L₁SA₁L₄; ex substantiali UC DI₁OHI₃; *corr. ex* de substantiali L₂ || **111** Quaestio] *om.* A₂ || **111-113** bonitas substantialis - est bona] utrum illa bonitas accidentalis qua magna est bona sit L₁ || **112** magnitudini] magnum M₃ • quaero] quaeritur L₂SL₃A₂M₃L₅; quaestio DI₁ • illa] *om.* L₁US; *aquella cat.* || **112-113** bonitas accidentalis per quam] bonitas quae A₁ • accidentalis] actualis S || **113** per quam] qua S; quae L₄ • magnitudo] magis L₄ • sit] est OH • de²] *om.* URM₁CDGI₁OHL₃I₃ || **114** Solutio] *om.* A₂ • qualitas appropriata] appropriata qualitas URM₁CDGKI₁I₂OHL₃I₃ • et est - qualitas] *om.* C • est] *om.* DI₁OHI₃ • propria qualitas] qualitas propria A₁ • qualitas] *om.* A₂ || **115** bonitatis] *om.* I₂ || **115-116** et quoniam - accidentalis] *om.* M₁ • maius] magis UCKI₁OHI₃ • quam] quantum M₃

- bonitas substantialis propria domina | bonitatis accidentalis appropriatae, | et in quantum ipsam appropriavit, est data, et est de magnitudine quae ipsam recipit et est ab ea habituata. L₂17ra R31^r
- 120 [III.III.q9] | Quaestio: In quolibet | actu uirtuoso oportet quod sit ligamen | uirtutum et separatio uitiorum; | unde, quando homo est in gratia, quaero, quae uirtus moralis est alterius? M₃35^v L₄106^r
U116^v
I₃21^v
- Solutio: In actu recolendi sunt intellectus et uoluntas | memoriae, et in actu intelligendi sunt memoria et uoluntas intellectus. Simili modo in actu fidei sunt spes | et caritas fidei et hoc conuertitur. Et hoc idem est de uirtutibus cardinalibus necnon | de uitiiis. L₅43^v
A₇72ra
M₁38^r
- [III.III.q10] Quaestio: Vtrum in inferno una anima sit alterius.
- Solutio: In grano piperis sunt de fine ignis fines aliorum elementorum, et hoc est quoniam in pipere est magis de calore quam de aliis | qualitatibus. Modo simili, secundum quod una anima est occasio damnationis alterius, | est seruitutis illius animae occasionatae per | ipsam ad damnationem, et illa seruitus est sustentatio | poenae propter poenam maiorem animae occasionatae ad damnationem. S141^{vb}
O208^{vb}
K84^{va}
A₂13^v

116 substantialis] accidentalis L₁A₁; corr. ex accidentalis L₂ • propria] propriae C • domina bonitatis] bonitatis domina UC; differentia bonitatis L₅ • bonitatis] om. DI₁OHI₃ • appropriatae] appropriatis UC; add. magnitudine K || **117** ipsam] ipsum OH • et] om. L₁A₁ • est] om. S || **118** habituata] add. ut patet OH; add. de quarta parte et primo de eius prima specie M₃ || **119** Quaestio] quaero H; om. A₂ • uirtuoso] uirtuose C || **120** uirtutum] uirtutis S • quaero] quaeritur L₅; om. UC || **121** moralis] om. DI₁OI₃ • est] sit G • alterius] add. in marg. L₅ || **122** Solutio] add. in marg. L₅ • et¹] om. H || **123** intelligendi] intelligentibus A₁ • uoluntas] add. ipsius OH || **124** spes] species M₃ • et] om. I₂ • fidei] fides M₃ • hoc conuertitur] e contra A₂ • conuertitur] add. idem C • est] om. A₂ || **125** necnon] et A₂ • uitiiis] add. oppositis A₂ || **126** Quaestio] om. A₂ • in] om. I₁ • sit] sicut L₁ || **127** Solutio] om. A₂ • grano] genere A₁ • sunt] est URM₁CDGKI₁I₂OHL₃I₃A₂M₃; són cat. • sunt de fine ignis] finis ignis est A₂ • de fine] finis URM₁CDGKI₁I₂OHL₃I₃A₂L₅; fines L₁L₂A₁L₄M₃; add. et A₁; de la fi cat. • ignis] add. et S; add. est A₁ • fines E] finis L₁L₂URM₁CSGKA₁I₂OHL₃L₄I₃A₂M₃; om. DI₁L₅; les fins cat. || **128** quoniam] quando M₃ || **128-129** Modo simili] simili modo RG || **129** est] et D || **130** seruitutis] secundum uirtutem UC DI₁OHI₃; seruitus I₂ • illius] eius OH || **132** damnationem] add. et caetera S

DE QVARTA PARTE ISTIVS LIBRI,
[IV.I.] ET PRIMO DE SVA PRIMA SPECIE

- [IV.I.] | Quaestio: Anima, quare est essentialiter? Solutio: *L₁16vb*
- [IV.I.1] Anima est propter hoc quia est creata et quia habet causam, | quoniam | *L₅44^r H45^r*
 5 postquam est causa, oportet | quod sit effectus, ueluti si est sol, oportet quod sit *I₁15rb*
 dies, et si est operans, oportet quod sit | operatum. Est ergo anima quia est *U117^r*
 effectus Dei, qui ipsam | creauit. *I₂105^r*
- [IV.I.2] Est anima quia est de suis principiis talibus et non de alteris, sicut de
 sua | propria bonitate, magnitudine et caetera, de quibus principiis est constituta *L₄106^v*
 10 sua essentia et suum proprium esse, sicut substantia, quae est de multis partibus
 et est illa substantia, quoniam est de illis partibus.
- [IV.I.3] Est anima per formam et materiam, sicut homo, qui est | per animam et *M₃36^r*
 corpus, et sicut panis, qui est per farinam et aquam, | et propter hoc anima est *M₃38^v*
 per se ipsam in quantum est de hoc quod est, et non esset hoc quod est si forma
 15 et materia | erant alterius et non sui ipsius. *L₃83rb*

1 DE QVARTA - SPECIE] Quarta pars principalis huius libri, quae inquit quare est anima et primo de prima specie *A₂*; quare est anima essentialiter *OH*; sequitur quarta pars huius libri qua quaeritur anima quare est et primo quare est essentialiter *L₄*; Pars quarta huius libri, quae est quare. Articulus primus, de eius prima specie, quae est anima quare est per existentiam *L₅*; *om. RA₁M₃ • QVARTA*] quinta *G • ISTIVS LIBRI*] huius libri *SI₃*; *om. L₂UM₁CDGKI₁I₂L₃M₃ || 2 SVA*] eius *L₂UM₁CKI₁I₂L₃I₃M₃*; *om. G • SVA PRIMA SPECIE*] prima eius specie *D || 3* Quaestio] quaero *L₄*; *add. de C • est essentialiter*] essentialiter est *M₁ • essentialiter*] *om. L₅ || 4* propter hoc] *om. DOHI₃ • quia*] quare *A₂ • est creata*] creata est *I₁ • quoniam*] unde *OH || 5* est] habet *C • quod¹*] ut *C • ueluti*] sicut *A₂ • si*] sicut *S • est sol*] sol est *G || 6* dies et - sit] *om. S • quod*] ut *C • operatum*] operatus *DA₁OI₃*; operatu *M₁ || 7* ipsam] eam *S || 8* quia] quae *DI₁ • talibus Em*] substantialibus *L₁S*; naturalibus *al. codd. et a*; aytals *cat. • alteris*] alterius *L₁*; aliis *DA₁I₁I₂OHI₃*; alienis *A₂ || 9* propria] prima *L₅ • caetera*] caeteris *UOI₃ • principiis*] *om. M₃ || 11* et est - partibus] *om. DGI₁ • est¹*] *add. uel A₂ • est²*] *om. U • de*] *add. uel A₂ || 12* animam] ipsam *L₅ || 13* qui est per] *om. A₂ • farinam*] formam *H • et²*] *om. A₂ || 14* quantum] *add. quod S • de*] *om. UCI₁I₂OHL₃I₃L₄ • et*] *add. si C • esset*] est *L₁SOH • si*] *add. esset G*; *om. C || 15* materia] *add. suae A₂ • erant*] essent *DGKI₁OHI₃A₂L₅*

- [IV.I.4] Est anima per suas tres potentias, scilicet per memoriam, intellectum et uoluntatem, | quae sunt | de sua essentia et ipsa est ex ipsis, sicut triangulus, qui est ex tribus angulis et est propter hoc triangulus, quia est ex illis tribus angulis. O209^{ra} R31^r
L217th
- 20 [IV.I.5] Anima est per sua propria accidentia, sine quibus esse non potest, et quia est de illis accidentibus | et de partibus formalibus | et materialibus in quibus illa accidentia sunt sustentata, est propter hoc anima, postquam | sunt illa accidentia et in tali substantia sustentata. L544^v D117th
S142^{ra}
- 25 [IV.I.6] Est anima propter hoc quia omnes suae partes concordantiam habent in constituendo unam substantiam, et illam substantiam quae anima est. Est ergo anima per | concordantiam, postquam est de concordantia. U117^v
- [IV.I.7] Anima est quia habet actus intrinsecos proprios et | naturales, scilicet memorare, intelligere et amare, | ex quibus | est et sine quibus esse non posset, quoniam sua memoratiuitas et sua memorabilitas non possent esse absque memorare, quod sit de eorum essentia; et hoc idem de intellectiuitate et intelligibilitate, quae non possent esse absque intelligere, quod est de eorum essentia; et hoc idem est de uelle, quod | est de essentia uoluntatis et uolibilitatis. Est ergo anima, | quia est ex tribus actibus | interioribus quos diximus. G75^{va}
L4107^r L117^{ra}
M139^r
I322^r I2105^v

16 per] *om.* UCKL₄ || 17 uoluntatem] uoluntatis A₁ • sua] *om.* H • sunt] est UC • de] *om.* C • sua] *om.* O • ex] de L₃ || 18 qui] *om.* OHA₂ • ex] de K • angulis] angulus C || 18-19 et est - angulis] *om.* URM₁CDGKI₁I₂OHL₃I₃A₂ || 20 potest] posset UK • quia est] quare M₃ || 22-23 sunt sustentata - accidentia] *om.* C || 22-23 sustentata, est - accidentia] *om.* DI₁ • est] et UI₂; *om.* KA₂ || 22-23 est propter - sustentata] *om.* G || 22-23 sunt illa] illa sunt R • anima] *add.* est KA₂L₅ • postquam] priusquam M₃ || 24 anima propter hoc] propter hoc anima G • propter] per S • quia] quod S • concordantiam habent] habent concordantiam A₁ • habent] habet R • in] *om.* D || 25 et illa substantiam] *om.* RGA₂ • anima est] est anima SKA₁A₂ • ergo] *om.* L₅ || 26 est de concordantia] de concordantia est L₁ • de] *om.* C || 27 intrinsecos proprios] proprios intrinsecos RG • scilicet] secundum L₅ || 28 memorare] memorari I₁OHI₃ • et¹] *om.* I₂ • esse] *om.* R • posset] possit R; potest H; *add.* esse R || 29 sua²] *om.* URM₁CDGKI₁I₂OH • possent] possunt URM₁CDGI₁I₂HL₃I₃L₄L₅; possint O || 30 memorare] memorari DI₁OH • quod] quae C • sit] est L₄; *om.* M₁ || 30-32 et hoc - essentia¹] *om.* A₂ • hoc] *om.* A₁ • idem] *add.* est I₁I₂HL₃ *add.* est de uelle M₃; *om.* UC • de²] *om.* I₃ • intellectiuitate] *add.* et caetera A₁ || 30-32 et intelligibilitate - essentia] *om.* A₁ || 30-31 et intelligibilitate] *om.* C || 31 possent] possunt RSDGI₁OHL₃I₃ • esse] *om.* I₃ || 31-32 est de eorum essentia] de eorum essentia est L₅ || 31-32 eorum essentia - est de] *om.* OH || 32 est¹] *om.* A₂ || 32-33 uoluntatis et uolibilitatis] uolitiuitatis et nolibilitatis L₂ || 33 uolubilitatis] nobilitatis M₁L₃M₃ • quia est] quae est CL₄; *sup. lin.* U • ex] de S • quos] quas C

- 35 [IV.I.8] Est anima quoniam | omnia principia | ex quibus est dant inter se *K84th H45^v*
 inuicem unum alteri | suas similitudines, | sicut bonitas, quae | suam dat | *C89^{va} L545^r*
 simi|litudinem magnitudini, in quantum ipsam facit | bonam, et sicut magnitudo *I715^{va} O209th*
 quae dat suam similitudinem bonitati, in quantum ipsam facit magnam, et sic *M336^v A72th*
 de aliis. Et quia anima est de illis similitudinibus, est propter hoc quod est.
- 40 [IV.I.9] Est propter hoc anima, quoniam suae potentiae sunt de suis primis *E435^{ra}*
 principiis, sicut | memoria, quae de bonificatiuitate, magnificatiuitate,
 durificatiuitate et sic de aliis habet suam recolatiuitatem; et de bonificabilitate,
 magnificabilitate, durificabilitate suam habet recolibilitatem; et de bonificare,
 magnificare et durare habet suum essentielle recolere. Et hoc idem | de *U118^r*
- 45 intellectu, qui habet suam intellectiuitatem de illis eisdem bonificatiuitate,
 magnificatiuitate et du|rificatiuitate | de quibus memoria suam habet *S142th L4107^v*
 recolitiuitatem. Sed quia memoria habet | illa principia sub ratione recolere et *R32^r*
 intellectus | sub ratione intelligere, sunt differentes potentiae memoria et *L217^{va}*
 intellectus, et hoc idem est de uoluntate.

35 est] *add.* ergo *S* • omnia] anima *D* • principia] *add.* similia *S*; *add.* quae diximus *A2M3*; *add.* quae diximus *in marg.* *L5* • est²] *om.* *RI2* • inter se] *om.* *A2* || 36 inuicem] uincere *OH* • unum] unam *D*; una *GI1* • suas similitudines] suam similitudinem *L2URM1D GKI1I2OHL3L4A2M3L5am* • bonitas] bonitates *OH* • suam dat] dat suam *L2M1CDI1OHI3L4* || 37 similitudinem] similitudines *S* || 37-38 magnitudini, in - similitudinem] *om.* *I2M3* • facit] *in marg.* *L2* • facit bonam] bonam facit *L4* • et] *om.* *UCDOHL3* • sicut] sic *I1* || 38 quae] *add.* est *C*; *om.* *S* • dat suam] suam dat *L2URCDA1GKL3I3L4A2L5* • in quantum] ut *RG* • facit] faciat *G* || 39 aliis] singulis *OH* • Et] *om.* *D* • est²] et *GI1* • est propter hoc] ideo est *A2* • propter] propterea *UC* • hoc] id *C* || 40 Est propter hoc anima] Est anima propter hoc *CD*; est anima per hoc *I1*; anima est propter hoc *A2*; *corr.* *L2* • quoniam] quia *OH* • suis] *om.* *O* • primis] *om.* *M3* || 41 principiis] potentiis *A1* • quae] *add.* est *URM1SDGKI1I2HL3* • de] *add.* sua *G* • bonificatiuitate, magnificatiuitate] magnificatiuitate bonificatiuitate *G* • magnificatiuitate] *add.* et *O* || 42 durificatiuitate] *om.* *DI1* • durificatiuitate et - de²] *om.* *A2* • et sic de aliis] *om.* *I2* • aliis] singulis *OH*; *add.* et *S* • habet] quae habent *K* || 42-43 habet suam - durificabilitate] *om.* *SI2* || 42-43 recolatiuitatem; et - habet] *om.* *G* • de²] *om.* *I1* || 43 durificabilitate] de quibus *C*; *add.* de quibus *U*; *add.* et caetera *DI1OHL3I3*; *om.* *K* • suam habet] habet suam *A2* • recolibilitatem] recolibilitate *A1* || 44 magnificare et durare] durare, magnificare *OHL5* • et] *add.* durarificare uel *A1*; *om.* *RM1DKI1I2* • essentielle] *add.* et *C* • hoc] *om.* *A2* || 45 habet suam] suam habet *UC* • intellectiuitatem] intellectibilitatem *G* • illis] *om.* *UA2* || 45-46 bonificatiuitate, magnificatiuitate et durificatiuitate] tiuitatibus *A2* || 46 et] *om.* *USK* • et durificatiuitate] durificabilitate *G*; et duratiuitate *I3*; *om.* *A1* • memoria] memoriam *M3* || 46-47 suam habet recolitiuitatem] habet suam recolitiuitatem *DI1* • suam] *om.* *A2* || 47 recolitiuitatem] recolibilitatem *G* • principia] *om.* *UC* • et] *om.* *DI1I2OHL3I3* || 48 memoria] memoriae *L1S* • et] *om.* *M3* || 49 hoc] *om.* *C* • est] *om.* *S*

- 50 [IV.I.10] | Est anima propter hoc quia | est de spiritualibus principiis, quoniam M₁39^v L₁17^h
 si esset de corporalibus, | non esset hoc quod est et esset hoc | quod non est, L₃45^v O209^v
 sicut filius Martini, qui est homo, quoniam est filius hominis et feminae, quae
 est de specie humana. Patefecimus ergo et significauimus quare anima est
 formaliter et materialiter, et secundum naturalia principia, et talia et non alia.
- 55 [IV.I.q1] Quaestio: Postquam anima est per suam essentiam et naturam, quare
 oportet per Deum esse sustentatam?
- || Solutio: Sicut anima non potest esse per se ipsam producta de non esse in D117^{va} L₃83va
 esse, suum esse non potest sustentari per se ipsum simpliciter; et in quantum
 est sustentatum per se ipsum hoc est, in quantum est in natura positum quod
 60 per se ipsum est hoc quod est, et quia habet | illam essentiam et | naturam, | I₂106^r H46^r
 sicut panis qui est propter hoc panis, quoniam est de farina et aqua, et sicut ipse M₃37^r
 non potest longe sustentari quoniam est de elementis contrariis | ita anima non U118^v
 potest esse sustentata per se ipsam, quoniam est pro|ducta | de non esse et non I₁15vb G75^{vb}
 est producta per se ipsam.

50 quia] *add.* ipsa *G* • quoniam] quia *G* || **51** et] sed *K* • quod²] *om.* *U* • est²] esset *L₂URM₁CDGI₁I₂L₃I₃M₃L₅* || **52** quoniam] quia *DI₁OHL₃I₃* • hominis] *sup. lin.* *K* || **52-53** quae est] qui sunt *m* || **54** formaliter et materialiter] forma et materia *A₁* • et²] *add.* quod habet tale esse quale habet *A₂*; *om.* *M₃* • et talia] *om.* *RG* • et⁴] *om.* *A₂* • alia] *add.* quaestiones minutae *A₂* || **55** Postquam anima] anima postquam *G* • suam] *om.* *G* • quare] quia *M₃* || **56** oportet] *add.* ipsam *DI₁OHI₃* • sustentatam] sustentata *L₁S* || **57** Solutio] *om.* *A₂* • Sicut etiam *Em*] si *UM₁CDGKI₁I₂OHL₃I₃L₄A₂a*; En axí *cat.* • esse per se ipsam] per se ipsam esse *K* || **57-58** producta de - ipsum] *om.* *G* • in] ad *DI₁OHI₃L₅* || **58** esse¹] *add.* in esse *R* • ipsum] ipsam *URCA₂* || **58-59** et in quantum est¹] ergo ut *A₂* || **59-60** sustentatum per - est¹] *om.* *C* || **59** per se - est¹] est per se ipsum *A₂* • ipsum] *add.* est *EL₁S*; *add.* et *C*; *add.* est *sup. lin.* *L₂* • hoc] simpliciter *C* • quod] et *L₄*; *om.* *A₂* || **60** est hoc] hoc est *S*; *om.* *K* • quod est] quod hoc est *C* • quod] *add.* quod *I₃*; *hom. cat.* • est²] *om.* *K* || **61** propter hoc] per *L₁S*; *corr. ex per in marg.* *L₂*; *om.* *L₄* • panis] panem *L₁S*; *corr.* *L₂* • quoniam] quia *URM₁CDGKI₁I₂OHL₃I₃L₅* • farina] forma *H* • sicut] quia *UC* • ipse] in se *C*; ipsum *L₂* || **62** longe] diu *A₂* • contrariis] *add.* et *L₁L₂SA₁L₄*; *corr.* *L₂* || **63** esse¹] *om.* *I₃* • et] *om.* *I₃*

- 65 [IV.I.q2] | Quaestio: Postquam anima est per Deum sustentata, quomodo manet hoc quod est per se ipsam? L₅46^r
- Solutio: Anima manet hoc quod est per se ipsam | in quantum est de hoc quod est, | sicut substantia, | quae est per se ipsam manens postquam est de forma et materia. | Tamen licet substantia sit per se ipsam manens, postquam est de partibus quae per se ipsas manent | congregatis tamen quibusdam partibus cum aliis, propter hoc substantia non potest stare simpliciter per se ipsam in duratione et tempore, quoniam per illud oportet ipsam stare et durare, per quod est in tempore et duratione posita. L₄108^r
O209^{vb} K85^{ra}
M₄40^r
S142^{va}
- 75 [IV.I.q3] Quaestio: Quare anima est de illis principiis | de quibus est et non de aliis? I₃22^v
- Solutio: Anima, postquam est, | oportet quod sit qualis et talis et non altera, et propter hoc competunt sibi illa principia quibus sit hoc quod est | et haec anima et non illa, ut sint multae animae. L₁17va
R32^v
- 80 [IV.I.q4] Quaestio: | Quare | anima non est tota de principiis substantialibus, cum principia | substantialia nobilissima sint quam accidentalia? A₁72va L₂17vb
L₅46^v

65 Quaestio] *om.* A₂ • per Deum sustentata] sustentata per Deum *URM₁CDGKI₁I₂OHL₃I₃* • quomodo] quando M₃ || **67** Solutio: Anima - ipsam] *om.* GM₃ • Solutio] *om.* A₂ • de] ex K; *om.* A₁ || **68** ipsam] *add.* in quantum est de hoc quod est sicut substantia quae est per se ipsam *iter.* H • postquam] priusquam M₃ || **68-69** de forma - est] *om.* K || **69** Tamen] tunc R • substantia sit] sit substantia G • postquam] quia DI₁OHI₃ || **70** ipsas] ipsis M₃ • manent] manet M₁SI₃; manentes A₂ • congregatis] congregatae A₂ • tamen] tantum A₁ • quibusdam partibus] quaedam A₂ || **71** aliis] *add.* non A₂ • non] *om.* A₂ • simpliciter per se ipsam] per se ipsam simpliciter DI₁OHI₃A₂ || **72** illud] illam I₃ • per quod] prout L₄ || **73** est] esset A₁ || **74** Quaestio] *om.* A₂ • Quare anima] anima quare CL₄ • principiis de] partibus C • est] esset A₂ • et] *om.* A₂ • non] *add.* est K • de²] *om.* G || **74-75** et non de aliis] *om.* G || **76** Solutio] *om.* A₂ • qualis et talis] talis et qualis RCGKL₄ || **77** hoc] *om.* I₃ • competunt] competiuit O • illa] ista S • principia] *add.* et non alia L₄ • sit] est UCL₄ • hoc] homo M₃ • haec] habet M₃ || **78** illa] alia OHL₄ || **79** Quaestio] *om.* A₂ • tota de] de tota DI₁ || **80** sint] sunt I₂ • quam accidentalia *Em*] accidentalium L₁L₂URM₁CSGKA₁I₂L₃L₄M₃L₅; respectu accidentalium DI₁OHI₃; accidentalium A₂; accidentalibus *a*; que ls accidentals *cat.*

Solutio: Anima non posset esse hoc quod est si non esset de hoc quod est, sicut homo, qui non posset esse homo | si non esset de anima rationali et corpore elementato, uegetato, sensato et imaginato et quod illud corpus habeat quantitatem, colorem et alia accidentia quae ei pertinent. Modo simili competit
 85 | animae quantitas spiritualis et talis qualitas spiritualis et non alia, | et hoc idem est de talibus actione et passione et relatione, absque quibus accidentibus suae partes substantiales | esse non possent.

[IV.I.q5] Quaestio: Quare anima est de materia et quod sit simpliciter forma?

Solutio: Si anima esset forma et non esset | ex materia, | sua forma non esset de principiis formalibus, | uidelicet de bonificatiuo, | magnificatiuo et caetera, quoniam illa non | possent esse absque propriis et essentialibus principiis materialibus, scilicet bonificabile, magnificabile et caetera, quae sunt de essentia animae, et quod de illis formalibus et materialibus sint actus interiores, uidelicet bonificare, magnificare et caetera. | Et supposito quod essent principia
 90 formalia de essentia animae et non materialia, destructis partibus passiuis, oporteret destrui actiuas, et esset anima rationalis corruptibilis, et nos iam probauimus || ipsam esse immortalem.

81 Solutio] *om. A₂ • posset] om. L₄ • si non - est] om. K • de] om. L₂CL₄ • de hoc] hoc de L₅ • hoc] add. de sup. lin. L₂ || **82** homo¹] *om. OH • posset] possit M₃ • esset] erat L₁L₂SA₁L₃L₄M₃L₅ • rationali] om. A₁ || **83** elementato, uegetato] uegetato elementato K • uegetato] add. et OH • et¹] *om. CG • corpus] om. A₂ || **84** quantitatem, colorem] colorem quantitatem K; add. qualitatem A₁ • colorem] calorem C • ei] ea R • pertinent] pertinet I₃ • Modo simili] simili modo R || **85** quantitas] qualitas H • et¹] *om. D • et talis qualitas spiritualis] om. A₁C • spiritualis¹] add. et quantitas L₃ • spiritualis²] add. est I₁I₂L₃I₃; om. L₂ • non] add. est H || **85-86** idem est de talibus] de talibus idem est S • et¹] *om. L₁CSK • absque] sine DI₁OHI₃ || **87** substantiales] essentialis OH • possent] possunt L₂URM₁CDGI₁I₂OHL₃I₃L₄A₂M₃ || **88** Quaestio] *om. A₂ • Quare] quia U • Quare anima] anima quare OL₄ • anima] om. S • et quod] cum KA₂ • quod] quia C; quare UI₂L₃; add. non UDI₁I₂OL₃I₃ • simpliciter] simplex I₂ • sit] *om. G || **89** Solutio] om. A₂ • esset] posset D • sua] om. M₁ • forma] om. I₂ • de] ex A₁ || **90** principiis] add. substantialibus OH • uidelicet] scilicet GOHA₂ • bonificatiuo] bonificatione M₃; add. et G • magnificatiuo] magnificatione M₃ || **91** possent] possunt RL₃ • propriis] primis L₅ || **92** materialibus] naturalibus L₁SA₁L₄; materials *cat.* || **92-94** quae sunt - Et] *in marg. L₂; om. L₁SA₁L₄ • sunt] sic M₁; sicut M₃ || **93** materialibus] naturalibus H; add. principiis K || **94** bonificare] add. et G • Et] *om. G • supposito] add. etiam G || **95** essentia animae] essentiae anima M₃ • et non] om. S • non materialia] materialia non K • non] om. C || **96** oporteret] oportet A₁I₂OHM₃ • destrui] add. et G || **96-97** iam probauimus] probauimus iam RSG || **97** ipsam] add. iam C*********

- [IV.I.q6] | Quaestio: Quare Deus non creauit animam nobiliorem? L₅47^r
- | Solutio: Nullum ens potest esse nobilius recolibilitate, intelligibilitate et U119^v
 100 amabilitate Dei, nec Deus posset | creare ita nobilem recolitiuitatem, G76^{ra} K85^{rb}
O210^{rb}
 intellectiuitatem et amatiuitatem sicut sua recolibilitas, intelligibilitas et
 amabilitas, quoniam si ipsas posset creare, posset creare infinitas creaturas in
 bonitate, magnitudine, aeternitate, potestate, sapientia, uoluntate, uirtute,
 ueritate et gloria, et posset multos | deos creare, quod est impossibile. | Creauit E435^{rb} L₁17rb
 105 ergo Deus animam in illa nobilitate quae | magis est proportionata finitati L₂18ra
 creaturae in magnitudine bonitatis, et infinitati creatoris in magnitudine
 bonitatis, quoniam nulla | creatura potest | esse nobilior nec melius R33^r M₁40^r
 proportionata diuinae recolibilitati, intelligibilitati et amabilitati sicut est
 memoratiuitas, intellectiuitas et amatiuitas creata. C89^{vb}
- 110 [IV.I.q7] | Quaestio: Quare | Deus non creauit animam potentiorem? L₄109^r M₃38^r
- Solutio: Omne quod est creatum est creatum propter recolibilitatem,
 intelligibilitatem et amabilitatem Dei, et ita sicut est creatum propter illum
 finem, est creatum cum proportione potestatis, ueluti partes | totius, quae sunt | H47^r I₃23^r

98 Quaestio] *om. A₂ • animam] hominem UC; add. quam modo sunt A₂ || 99* Solutio] *om. A₂ • nobilius] om. C • recolibilitate, intelligibilitate] recolibilitatem intelligibilitatem S || 100-101* Dei, nec - amabilitatem] *om. D • nobilem] nobiles L₁A₁L₄ • recolitiuitatem] recolibilitatem C; add. et OH || 101* intellectiuitatem] *intelligibilitatem C • amatiuitatem] amabilitatem UO || 101-102* sua recolibilitas - amabilitas] *suas recolitiuitatem intelligibilitatem et amabilitatem L₁L₂SA₁L₄ || 102* posset creare²] *om. K • et] om. M₃ • infinitas] add. posse creare infinitas iter. M₃ || 103* bonitate] *add. et I₂ • aeternitate] add. et caetera RG; et I₂ || 103-104* aeternitate, potestate - gloria] *et caetera A₂ || 103-104* potestate, sapientia - gloria] *et caetera C • potestate, sapientia] sapientia potestate RG; add. aeternitate et R; add. aeternitate G • sapientia] add. et M₁I₂L₃ || 103-104* uoluntate, uirtute - et²] *posset creare et sic K • uirtute] add. et I₂ || 104* ueritate] *om. M₃ • et G; add. et M₁ • posset multos deos creare] crearet posset multos deos K || 105* ergo] *om. RL₃ • in] om. I₂ • magis est] est magis UCK • finitati] finitae C; sunt A₁ || 106-107* in magnitudine bonitatis] *om. DI₁I₂OHL₃I₃ • in¹] et OH || 106-107* et infinitati - bonitatis] *om. M₃L₅ • infinitati] infiniti C; infinitate creatorum A₁ || 107* bonitatis] *add. et infinitati creatoris in magnitudine bonitatis S • potest] posset SK || 108* proportionata] *om. RG • diuinae] diuina M₁ • et] om. M₁ • intelligibilitati] om. K • amabilitati] add. proportionata RG • est] add. recolitiuitas A₁ || 109* memoratiuitas, intellectiuitas et amatiuitas] *recolitiuitas et amatiuitas et intellectiuitas K • amatiuitas] amabilitas R || 110* Quaestio] *om. A₂ • Deus non creauit] no creauit Deus L₂ • creauit] creat I₂ || 111* Solutio] *om. A₂ • est creatum²] om. K • propter] per OH || 112* et amabilitatem] *om. S • et¹] om. A₁ • ita] om. A₂ || 112-113* propter illum - creatum] *om. M₃ || 113* finem] *add. ita K • creatum] creatura S • cum] in I₂ • quae] qui L₁ • sunt] om. M₁*

115 ipsi toti proportionatae. Et si Deus creasset animae maiorem potestatem quam
 illa quam creauit, non esset illa | potestas | proportionata | cum aliis partibus
 animae, sicut si nasus Martini esset ita | magnus uelut caput, | non esset
 proportionatus cum facie nec cum partibus suis. U120^f O210^{va}
 I₂107^r
 L₅47^v I₁16^{tb}

[IV.I.q8] Quaestio: Quare anima est de primis principiis, uidelicet de | bonitate,
 | magnitudine et caetera, sed quod esset simpliciter de forma et materia? A₁72vb
 S143^{ra}

120 Solutio: Si anima esset tantummodo de forma et materia, et forma et materia
 non essent de naturali bonitate et magnitudine et caetera, non essent forma et
 materia per se bonae, magnae et caetera, et non haberet in se ipsa naturam
 neque rationes ad | faciendum bonum, nec magnum, bonum, amabile,
 uirtuosum, uerificabile, possificabile, gloriabile et durabile, et esset defectiua in
 125 suis | principiis, et non haberet libertatem ad lucrandum per moralitates merita
 boni uel mali. D118^{ra}
 M₁41^v

[IV.I.q9] Quaestio: Quare anima tres habet potentias et non plures neque
 pauciores?

114 ipsi toti proportionatae] proportionatae ipsi toti $L_5 \cdot$ toti] toto UCK || **115** illa¹] illam
 $URCGKI_1I_2OHI_3$; istam L_3 || **116** nasus] nasum $L_1SM_3L_5 \cdot$ Martini] Alberti A_2 ; *in marg.* $I_1 \cdot$ ita]
om. $C \cdot$ ita magnus uelut] quantum est $A_2 \cdot$ magnus] magnum $L_1S \cdot$ uelut] sicut $DKI_1OHI_3 \cdot$
 caput] *add.* eius $A_2 \cdot$ esset²] est I_1 || **117** proportionatus] proportionatum $L_1SA_1L_4M_3L_5$; *corr.* $L_2 \cdot$
 nec cum - suis] *om.* $OH \cdot$ partibus suis] suis partibus UCA_2L_5 || **118** Quaestio] quaeritur M_3 ; *om.*
 $A_2 \cdot$ Quare anima] anima quare $O \cdot$ principiis] substantiis $UC \cdot$ uidelicet] ueluti RG ; scilicet $A_2 \cdot$
 de] *om.* A_2 || **119** magnitudine] *add.* duratione $L_4 \cdot$ et caetera - esset] et non $DOHI_3$; et caetera et
 non $I_1 \cdot$ sed] absque $UC \cdot$ esset] *om.* $I_3 \cdot$ simpliciter] simplex $C \cdot$ et²] *om.* M_1 ; *add.* de A_1 || **120**
 Solutio] *om.* $A_2 \cdot$ Si] *sup. lin.* $H \cdot$ esset tantummodo - materia] *om.* $M_3 \cdot$ tantummodo]
 simplicius $A_2 \cdot$ forma et materia] materia et forma $UM_1CDI_1L_3I_3 \cdot$ et forma] *om.* $USDKI_1 \cdot$ et³] *om.*
 $A_1 \cdot$ et materia] *om.* $DI_1 \cdot$ materia] mala S || **121** essent¹] esset $L_2UCSGKM_3 \cdot$ de naturali] de
 formis naturalibus $L_3 \cdot$ et¹] *om.* $CSKI_1OHL_3I_3A_2M_3$ || **121-122** non essent - caetera] *om.* RM_1GI_2
 \cdot essent²] esset L_2S ; *add.* de I_1 || **122** per] *om.* $A_2 \cdot$ bonae] bona S ; *add.* et $DKI_1I_3 \cdot$ magnae] *om.*
 $L_1L_2S \cdot$ haberet] haberent $UCDI_1OHL_3I_3A_2M_3L_5$; hagra *cat.* \cdot ipsa] ipsas UC ; ipsis DI_1OHI_3 ;
 ipsam A_1 ; *om.* $RA_2 \cdot$ naturam] naturas $URM_1CDGKI_1I_2OHL_3I_3$; natura *cat.* \cdot neque] nec
 $L_2A_1L_4A_2M_3$ || **123** bonum] *add.* et caetera $O \cdot$ nec] neque G ; *om.* $HA_2 \cdot$ magnum] *add.* et caetera
 nec magnum H ; *om.* $I_1 \cdot$ bonum] *add.* nec $URM_1CDGKI_2OI_1L_3I_3$; *add.* et M_3 ; *om.* UCI_1 || **123-**
124 bonum, amabile - et²] et caetera A_2 || **124** uirtuosum, uerificabile - durabile] *om.* $L_5 \cdot$
 possificabile, gloriabile] gloriabile possificabile $URCDGKOL_3I_3$; gloriabile possibile
 possificabile M_1 ; possificabile glorificabile S ; glorificabile, possificabile DI_1 ; gloriabile et
 possificabile $I_2 \cdot$ et¹] *om.* $M_1DI_1I_2OI_1L_3 \cdot$ durabile] durificabile $KA_1 \cdot$ esset] essent D ; *add.*
 anima A_2 || **125** suis] *add.* primis $L_4 \cdot$ per moralitates] moralitatibus L_1L_2S ; moralitates A_1 ; cum
 moralitatibus L_4 ; *add.* merito uel A_1 ; per moralitats *cat.* \cdot merita] *om.* I_1 || **127** Quaestio] *om.* $A_2 \cdot$
 tres habet] habet tres $G \cdot$ habet] habent $M_3 \cdot$ et non] nec $L_4 \cdot$ neque] nec M_1A_1

130 Solutio: Nulla creatura potest attingere Deum sed tantummodo per
 recolitiuitatem, intellectiuitatem et amatiuitatem, | quoniam Deus non potest
 bonificari | ab aliqua creatura neque infinitari nec aeternari et sic de aliis |
 dignitatibus, | quia | tantummodo est recolibilis, intelligibilis et amabilis, et suis
 reco|libilitati et intelligibilitati et amabilitati sufficit una recolitiuitas quae in
 illa attingat suam bonitatem, magnitudi|nem, | aeternitatem et caetera, | et
 135 propter hoc, si in anima essent plus | quam tres potentiae, esset in ipsa
 superfluitas, et si minus essent, esset defectiua, secundum tria obiecta quae
 diximus.

[IV.I.q10] Quaestio: Quare | in anima bonitas non est de memoria, intellectu et
 uoluntate, et memoria, intellectus et uoluntas sunt de bonitate? R33^v

140 Solutio: Secundum naturae ordinem omne totum est de partibus et totum non
 producit suas partes, quoniam si produceret, produceret | se ipsum; sed plures
 partes per aliud productae et congregatae constituunt totum, et hic ordo esset
 destructus | in anima si bonitas, magnitudo et caetera essent secundaria S143^{rb}
 principia; et memoria, intellectus et uoluntas, primaria.

129 Solutio] *om. A₂ • Deum] add. per bonificare magnificare et caetera K • sed] nisi A₁A₂ • tantummodo] om. A₂ || 130 recolitiuitatem] recobilitatem A₁ • amatiuitatem] amabilitatem R • quoniam] quia G || 131 aliqua] om. DI₁OI₁I₃ • neque] nec L₂URM₁CSGKOI₁L₄M₃; nisi A₁ • nec] neque D; om. M₃ • aeternari] aeternificari uel aeternari M₃ • aliis] singulis OI₁ || 132 quia] quare L₂URM₁DGKI₁I₂OI₁L₃I₃M₃L₅; quoniam SA₁ • recolibilis, intelligibilis] intelligibilis recolibilis OI₁ • recolibilis] add. et L₃ • et¹] add. anima L₃; om. L₂I₂ || 132-133 suis recolibilitati - recolitiuitas] et sua recolibilitas et idem de sua intelligibilitate et amabilitate sufficit una recolitiuitas E; suae recolibilitati (et hoc idem de sua intelligibilitate et amabilitate) sufficit una recolitiuitas m; <a> la sua recolibilitat, e açò mateix de la sua intelligibilitat e amabilitat, abasta .i^a. recolitivitat cat. • suis] suae CG || 133 et¹] om. URM₁CDGKA₁I₁I₂I₃L₄ • et intelligibilitati] om. S • recolitiuitas] add. una intelletiuitas et una amatiuitas A₂ || 133-134 in illa] om. A₂ || 134 illa Em] ipsas G; ipsum L₃; ipsis al. codd.; om. a; ella cat. • attingat] attingit L₂URM₁CDGKI₁I₂OI₁L₃I₃L₄M₃L₅; attingant A₂ • suam bonitatem] bonitatem suam CK; bonitatem Dei A₂; add. suam UK • magnitudinem] add. et OI₁ • aeternitatem] add. et caetera OI₁ || 135 si] add. in RCO • in anima] animae GK • essent] esset US • plus] plures RGOI₁A₂ • quam tres potentiae] potentiae quam tres RG • tres] tertiae M₃ • potentiae] om. K • ipsa] ea A₂ • superfluitas] add. potentiae S || 136 minus essent] in illa essent pauciores, quam tres m • essent] esset U; om. L₁SA₁OH • esset] om. L₂L₄ • defectiua] defectus SDI₁OHI₃; defectum L₄; differentia M₃; add. causa RM₁GK; add. esset L₃ • tria] ea UC; om. RGK || 138 Quaestio] om. A₂ • non] sup. lin. L₂; om. L₁SL₄ || 137 memoria, intellectu] intellectu memoria RGA₂ || 139 et memoria - bonitate] in marg. L₂; om. A₁L₄ || 139-140 et memoria - ordinem] in marg. M₁ • memoria] add. et I₂ • sunt] est UC || 140 Solutio] om. A₂ • de] add. suis in marg. L₂; add. suis OL₅ || 141 suas partes] partes suas DI₁OHI₃ • produceret¹] produceretur O; om. L₁ • produceret se ipsum] se ipsum produceret K • sed] scilicet quod L₁SA₁; si M₃; mas que cat. || 142 et¹] om. I₂ • esset] est L₁S || 142-143 esset destructus] destructus esset M₃ || 143 anima] aliam DI₁ • et caetera] om. K • secundaria] sed anima A₁ || 144 uoluntas] add. essent RG • primaria] add. et caetera S*

[IV.II] DE SECVNDA SPECIE QVAE EST DE QVARTA PARTE

[IV.II] ||| Quaestio: Anima finaliter quare est? Solutio:

*M₁142^f I₁16va
L₂107^v*

[IV.II.1] Anima est principaliter propter Deum recolere, intelligere et amare, quoniam nobilior finis quem ipsa potest habere, est | contemplari Deum. Et
 5 propter hoc creavit Deus animam propter se | ipsum, ut ipsam creasset ad
 nobiliorem finem. Et si | ipsam creasset | propter se ipsam principaliter, fecisset
 sibi ipsi iniuriam, et anima haberet maiorem quietem et beatitudinem in
 contemplando se ipsam quam Deum, quod est impossibile.

*O₂11ra**L₄110^f**U₁21^f L₅48^v*

[IV.II.2] Est anima ut sit | homo, quoniam absque anima homo non posset esse.

I₃23^v

10 Et quia homo est, potest homo contemplari Deum cum omnibus creaturis, cum
 homo cum omnibus participet creaturis, et cum ipsis seruire potest Deo, et hoc
 ipse non posset | facere si anima non esset.

M₃39^v

[IV.II.3] Est anima propter hoc quod cum ipsa et per ipsam substantiae
 corporales attingant suum finem in Deo, ut praediximus.

D₁18th

1 DE SECVNDA - PARTIS] de secunda specie quartae partis huius libri *URDI₃*; anima, quare est finaliter *OH*; secunda species quartae partis principalis *A₂*; Articulus secundus. De secunda specie quartae partis, quae est quare est anima per agentiam uel per finem *L₅*; *om. A₁ • QVAE EST] om. L₂M₁CGKI₁I₂L₃L₄M₃ • DE QVARTA PARTE]* quartae partis *L₂CKI₁I₂L₃L₄M₃*; *add. qua quaeritur quare est anima finaliter L₄ || 2* Quaestio] quaero *L₄*; *om. A₂ • Solutio] om. A₂ || 3* Anima] *om. M₃ • est principaliter] principaliter est DGI₁ • principaliter] simpliciter S • propter] per A₁; ut A₂ || 3* recolere, intelligere et amare] recolet intelligat et amet *A₂ • et] om. G || 4* ipsa] *om. L₃ • potest habere] habet potest OH • est] om. O • contemplari] contemplari L₅ || 5* animam] animas *D*; *add. et S • propter] per C • ut] nec K • ipsam] animam L₅ • creasset] crearet I₁OHI₃A₂ || 5-6* ad nobiliorem - creasset] *om. G || 6* si] *om. S • creasset] causasset R*; *om. M₁C • propter se ipsam principaliter] principaliter propter se ipsam A₂ • ipsam] om. G || 6-7* fecisset sibi ipsi iniuriam] sibi ipsi iniuriam fecisset *M₁ • ipsi] om. L₁L₂SDA₁I₁OHL₄I₃ || 7* quietem et beatitudinem] beatitudinem et quietem *L₅ • et beatitudinem] om. I₁ • in] om. UC || 8* quam] *add. ipsum RG • est] esset S || 9* quoniam] quia *RG • non posset esse] esse non potest K || 10* contemplari] contemplare *L₅ • Deum] sup. lin. M₁ || 11* cum omnibus participet] participet cum omnibus *KA₁HA₂M₃ • participet] participat USGI₂*; *om. C • creaturis] add. et homo cum omnibus participet creaturiis C • potest] possit A₂ || 13* propter] post *DI₁ • hoc] ut I₃*; *add. ut DI₁H • quod] ut A₂ • et] om. S || 14* attingant] attingunt *OHL₃M₃ • suum finem] finem suum G*

- 15 [IV.II.4] Deus | diligit suas | recolibilitatem, intelligibilitatem et amabilitatem, *L₁18rb L₂18va*
 et quia anima ipsum potest apprehendere recolendo, intelligendo et amando,
 diligit Deus finem animae. Et propter hoc quod anima diligatur | a Domino est *A₇73ra*
 ideo creata; et illud amare est suus finis et perfectio.
- [IV.II.5] | Est anima | ut diuina bonitas, quae est ens | spirituale, influat suam in *E435^{va} K85^{vb}*
 20 creando similitudinem, et sic de magnitudine, | aeternitate, potestate, sapientia, *R34^r*
 uoluntate, ueritate, uirtute et gloria diuinis. *O211^{rb}*
- [IV.II.6] | Est anima ut Deus participet | cum creaturis corporalibus, | quoniam *M₇42^v U121^v*
 in hoc quod anima participat cum ipsis creaturis, stans coniuncta corpori, et *S143^{vb}*
 Deus participat cum anima influentibus suis rationibus similitudines suas in
 25 ipsam | animam, participat Deus | cum ipsis | creaturis et quaelibet suarum *L₅49^r H48^r*
 rationum simili modo. *L₄110^v*
- [IV.II.7] Est anima ut sint uirtutes morales, cum quibus Deus sit per hominem
 recolitus, intellectus et amatus; quoniam, secundum iustitiam, dignum et
 iustum est quod Deus sit recolitus, intellectus et amatus, et, | secundum *I₂108^r*
 30 prudentiam, dignum est quod sapienter sit recolitus, | intellectus et amatus, et *I₁16vb*
 hoc idem de fortitudine | et aliis uirtutibus, et hoc | esse non posset si anima *G76^{va} A₂14^v*
 non esset.

15 Deus diligit] diligit Deus *UC* • suas] suam *RGKL₃L₄* • recolibilitatem] recolibilitates *UC* ||
16 et¹] *om. GL₅* • ipsum potest] potest *I₁*; potest ipsam *OH*; potest ipsum *L₃* • potest] *add.* per
 ipsum *D* • apprehendere] *add.* et *S* • et²] *om. G* || **17** Et propter hoc quod] item *A₂* • propter] per
I₂ • anima] *om. A₁* • diligatur] diligitur *C*; ligatur *D* || **17-18** diligatur a - creata] creata est a Deo
 ut diligatur ab ipso *A₂* • diligatur] diligit *S* • a Domino] a Deo *GL₃*; ad non *A₁* || **18** ideo] ita *RG*;
 primo *L₅*; *om. L₁L₂SL₄*; per *ço cat.* • creata] amata *L₁SL₄* • suus finis] finis suus *DGKOH_L3I₃* ||
19 est²] *om. UC* • est ens] ens est *A₁* • ens] eius *M₁* || **19-20** influat suam in creando] suam in
 creando influat *L₃* • suam] scientiam *L₁S*; *om. DI₁OHI₃* || **19-20** suam in creando similitudinem]
 suam similitudines in creando *A₁*; suam similitudinem creando *I₂* || **19-20** in creando
 similitudinem] similitudinem in creando *GK* • magnitudine] *add.* et *D* • aeternitate] *add.* et
 caetera *D* || **20-21** aeternitate, potestate - diuinis] diuina et caetera *A₂* || **20-21** potestate,
 sapientia - gloria] *om. I₂* || **21** ueritate, uirtute] ueritate et uirtute *E*; uirtute ueritate
L₂URM₁CDGA₁I₁OHL₃I₃L₄L₅am; uirtute et ueritate *M₃*; ueritate e uirtute *cat.* • ueritate] *om. K* ||
22 participet] participat *COH* • quoniam] quia *M₃* || **23** stans] factas *L₃*; quia *A₂* || **24** suis]
 diuinis *A₂* • influentibus] *add.* cum *I₂* || **25** ipsam animam] anima consequente *A₂* • animam] *om.*
G || **25-26** participat Deus - modo] Deus et quaelibet ratio diuina participant cum creatoris cum
 quibus anima participat *A₂* • ipsis] *om. DI₁OHI₃* || **26** rationum] partium *S* || **27** ut sint] et sunt *I₂*
 • sint uirtutes morales] uirtutes sint morales *O* • per hominem] *om. C* || **27-28** per hominem
 recolitus] recolitus per hominem *L₃* || **28** recolitus, intellectus] intellectus recolitus *UCK* || **28-29**
 et amatus - amatus] *in marg.* *A₁* • quoniam] et *G* || **28-30** quoniam, secundum - amatus] *om.*
L₃L₅ || **28-29** et iustum est] est et iustum *G* || **29** quod] ut *A₂* • recolitus] *add.* et *S* || **29-30** et,
 secundum - amatus] *om. G* || **30** dignum] *add.* iustus est *D*; *add.* et iustum *OHI₃*; est iustum *I₁* •
 quod] ut *A₁A₂* • sapienter] *add.* Deus *A₁* • intellectus] *om. OH* • intellectus et amatus] et caetera
A₁ • et²] *om. L₅* || **31** et¹] *add.* de *G* • et²] *om. A₂* • hoc²] *add.* autem *A₂*

- [IV.II.8] Est | anima ut Deus rationem habeat ad faciendum bonum, et magnum bonum et durable, homini qui mereatur illud bonum ratione uirtutum
 35 acquisitarum cum libertate. Et hoc esse non posset | si anima non esset. L₃84ra
M₃39^v
- [IV.II.9] Est anima ut sit scientia cum qua homo cognitionem habeat de praeteritis atque futuris. | Et quia homo per animam | scientiam habet, est anima instrumentum homini ad plura cognoscendum, recolendum et amandum. Et
 40 propter hoc est positus in uia quomodo per plura | contemplando Deum ipsi seruiat. C90^{ra} O211^{va}
U122^f
- [IV.II.10] Est anima ut sint artes | mechanicae sine qua esse non possent, et sine quibus | creaturae corporeae essent otiosae, sicut si ferraria non esset, ferrum non haberet finem in martello nec in clauo, nec ignis in calefaciendo ferrum, et sic de aliis similibus istis. M₁43^f
L₂18vb
- 45 [IV.II.q1] Quaestio: Quare Deus non creauit animam in statu tali | quod non posset peccare? L₄111^f
- | Solutio: Si anima non posset | pec|care, homo non posset Deo seruire libere sed constricta, et non esset | dignus quod Deus ipsum amaret nec remuneraret, et amitteretur finis libertatis, et iustitia diuina non haberet subiectum in quo
 50 posset iudi|care. L₅49^v R34^v S143^{vb}
D118^{va}
K86^{ra}

33 rationem habeat] habeat ratione *C* • et] *om* *DI₁OHI₃* || **33-34** magnum bonum et] *om*. *C* • bonum] *om*. *I₁OHI₃* || **34** et] *om*. *U* • homini] bonum *S* • mereatur] meretur *L₂UM₁CDGKI₁I₂OHL₃I₃L₄A₂M₃L₅* • illud] *om*. *C* • bonum] *om*. *D* || **35** acquisitarum] acquisitorum *C* • Et] ad *A₂* • hoc] *om*. *O* || **36** ut] *add*. homo cognitionem habeat et *L₄* • cum] causa *OH* || **36-37** homo cognitionem - quia] *om*. *M₃* || **37** atque] et *G*; *add*. de *L₅* • quia] quod *A₂* • scientiam] suam *M₃* • habet] habeat *L₁L₂* || **38** instrumentum] instrumentem *L₁* • plura] plurima *RDA₁* • amandum *etiam a*] *add*. illa *E*; *add*. Deum *L₁S*; *add*. illas *m*; *add*. aquelles *cat*. || **39** hoc] *add*. homo *A₂*; *om*. *D* • est *etiam E*] *add*. homo *URM₁DGI₁I₂OHL₃I₃am*; *és cat*. • est positus] positus est *A₂* • quomodo] ut *URM₁CDGKI₁I₂OHL₃I₃A₂M₃L₅am*; *om*. *E*; *com cat*. || **39-40** quomodo per - seruiat] *com* per multes cosas contemple Déu e el servescha *cat*. • plura] plurima *RGA₁* || **39-40** ipsi seruiat] seruiat ipsi *A₂* || **41** possent] possunt *CM₃* || **42** si ferraria] ferraria si *UC* • si] *om*. *OL₃* • ferraria] ferrea *O*; ferrerum *L₃*; ars fabrilis *A₂* || **43** non] nec *C* • nec in clauo] *om*. *L₃* • nec] neque *A₂* || **44** aliis] singulis *OH* • similibus] consimilibus *CH* • istis] *add*. quaestiones minutae *A₂* || **45** Quaestio] *om*. *OA₂* • Quare] quia *L₂* • statu tali] tali statu *L₂URM₁CGKI₂L₃L₄A₂M₃L₅* || **47** Solutio] *om*. *A₂* || **47-61** Solutio: Si - ignorare] *om*. *G* • anima non posset] non posset anima *H* • Deo seruire libere] Deo libere seruire *L₂RM₁CDKI₁I₂OHL₃I₃M₃*; libere Deo seruire *L₄*; libere seruire Deo *A₂L₅am* || **48** sed] sit *L₁* • constricta] coacte *EDI₁OHI₃A₂am*; constreta *cat*. • ipsum] ipsam *L₂ L₄* • nec remuneraret] *om*. *DI₁* || **49** libertatis] libertas *L₅* • non] nec *C*

[IV.II.q2] | Quaestio: Quare anima quae cecidit in peccatum, non potest per se ipsam surgere a peccato? I₃2^f

Solutio: Sicut homo qui iniuriose occidit alium hominem et manet in carcere regis, a quo non potest exire quamuis uelit exire, sicut anima quae cecidit in peccatum non potest exire a carcere diuinae iustitiae, qui fortior est | carcere 55 O211^{vb}
regali, quamuis anima uelit exire. Sed quia misericordia Dei habet ita magnum ius in illa anima, statim cum ipsa se uult iudicare tam | cito potest a carcere U122^v
exire, et potest se uelle iudicare per posse parcendi | et iudicandi, cum quo I₂108^r
posse potest surgere.

60 [IV.II.q3] Quaestio: Quare Deus non creat animam in statu quod non posset ignorare?

| Solutio: Si anima non potuisset | ignorare, memoria non posset obliuisci, et in M₃40^f A₇73rb I₁17ra
uno et eodem nunc haberet omnes species, et intellectus non esset
inuestigatiuus | nec practicus, quoniam organa corporea non possent illam tam M₇43^v
65 magnam intellectiuitatem sustinere, | et esset anima in hoc saeculo in illa L₅50^r
perfectione in qua erit in alio si est beata.

51 Quaestio] *om. A₂ • peccatum] peccato DI₁OH || 53 hominem] om. L₄ || 54 a] de K • a quo] om. A₂ • quamuis uelit exire] om. I₁ • uelit] uellet DL₄M₃ • exire] exigere L₅ • sicut] sic HL₃ || 55 peccatum] peccato L₂L₄A₂ • exire a - iustitiae] a carcere diuinae iustitiae exire A₁ • iustitiae] iustitia L₁ • diuinae iustitiae] iustitiae diuinae DI₁ • qui] quae OH • carcere] *add.* diuinae iustitiae, qui fortior est carcere *iter. H* || **56** anima] animo OH; *om. A₂ • quia] om. OH • magnum] magnam C || 57 ius] iuris L₅ • statim cum] cum statim A₂ • ipsa se] se ipsa R • se] om. DI₁ • uult] om. S || 57-58 tam cito - iudicare] om. M₁C || 58 iudicare] iudicari A₂M₃ • parcendi] per esendi C; penitandi L₄ || **59** surgere] *add. in marg. R* || **60** Quaestio] *om. A₂ • creat] creauit UCSKOL₄ • creat] add. ipsam L₁L₂SA₁L₄ • animam in statu] in statu animam U • anima] om. A₁ • posset] possit I₁HA₂ || **62** Solutio: Si - ignorare] *in marg. L₂*; si *sup. lin. L₄* • potuisset] posset S • posset] potuisset G • et] *om. L₄* || **63** nunc] nec U; numero DI₁I₂HL₃I₃M₃L₅ • et²] *om. L₄ • esset] est C || 64* nec] neque S; quoniam] quia OH • illam] illum C; *om. DI₁OH || 65* esset] *om. U • esset anima in hoc saeculo] anima in hoc saeculo esset C • in²] om. A₁ || 66* erit] erat C; est M₃ • est] esset C***

[IV.II.q4] Quaestio: Quare anima habet cor per organum ad uolendum?

| Solutio: Cor est fons sanguinis, qui est complexionis aeris, et sanguis est illa L₄111^v
 pars quae citius conuertitur in | aliam speciem quam aliqua alia pars corporis; et L₃84va
 70 quia uoluntas magis propere attingit suum obiectum quam memoria et
 intellectus, propter hoc datum est sibi cor per | instrumentum. S143^{va}

[IV.II.q5] Quaestio: Quare cerebrum frontis | datum est per organum O212^{ra}
 intellectui?

Solutio: Nulla potentia est ita nec | tantum inuestigatiua | sicut intellectus, L₂19ra L₁18vb
 75 quoniam ipse est qui causat | differentias inter species. Et quia imaginatio R35^r
 attingit sensum et intellectus attingit sensum in imaginatione, et frontis U123^r
 cerebrum participat in illo loco in quo fit maior collectio sensum particularium,
 sicut in capite sursum supra nasum intus iuxta supercilia, in quo | est unum E435^{vb}
 centrum ubi congregatur centrum audiendi, uidendi, odorandi et gustandi,
 80 propter hoc competit sibi melius illud cerebrum per organum quam aliqua alia
 pars corporis.

[IV.II.q6] Quaestio: | Quare | cerebrum posterius | datum est per organum D118^{vb} L₅50^v
 memoriae? K86^{rb}

67 Quaestio] *om.* A₂ • cor per organum] per organum cor A₁ • per organum] pro organo DI₁HA₂
 || **68** Solutio] *om.* A₂ • qui] quoniam L₅ • sanguis] sanguinis HL₃ || **69** alia] *om.* G || **70** propere]
 proprie DGKA₁I₁OL₃I₃ • attingit] reactingit U || **71** intellectus] *add.* et L₁S • sibi] *om.* I₂ • per
 instrumentum] pro instrumento DI₁OH || **72** Quaestio] *om.* A₂ • per organum] pro organo
 DI₁OH; in organum A₂ || **73** intellectui] intellectu C; intellectus DI₁I₂OHL₃I₃ || **74** nec] uel L₃ •
 inuestigatiua] inuestigatam R; inuestigatus OH || **75** causat] creat I₂ • differentias] differentiam
 K • quia] quare L₁S; quoniam URM₁CDGKI₁I₂OHL₃I₃ • imaginatio] imago A₁ || **76** sensum¹
etiam a] per sensum Em; sensus OH; per lo sen *cat.* • et intellectus attingit sensum] *om.* S •
 attingit] *add.* species OH; *add.* sensum et intellectus attingit *iter.* M₃ • in] et D • imaginatione]
 imaginationem D • et²] in L₁L₂SL₄ • cerebrum] cerebro L₁L₂S || **77** sensum] sensum UCO;
 sensum DHL₃L₄L₅ || **78** sicut] similem L₄ • sursum] sensum C • intus] inter DI₁; intro H •
 supercilia] superalia UCGH • in quo] ubi A₂ || **79** ubi] in quo DGI₁OHL₃M₃L₅ • ubi congregatur
 centrum] *om.* S • congregatur] *add.* unum A₂M₃ • et] *om.* SL₅ • gustandi] *add.* et SG || **80**
 competit sibi melius] sibi melius competit K • illud cerebrum] cerebrum illud
 URM₁CDGKI₁I₂OHL₃I₃; istud cerebrum L₅ • per organum] organum CK; pro organo DI₁OH; in
 organum A₂ • aliqua] *om.* OH || **82** Quaestio] *om.* A₂ • est] *om.* A₁ || **82-83** per organum
 memoriae] memoriae per organum UM₁CGKI₂L₃I₃; memoria per organum R; memoriae pro
 organo DI₁OH; in organum memoriae A₂

85 Solutio: Sicut intellectus et ignis conueniunt per concordantiam | luminis
 corporalis et | luminis spi|ritualis, sic memoria | et terra concordant per modum
 conseruationis corporalis et spiritualis, quoniam terra conseruat species ||
 corporales et ipsas reddit soli et agenti naturali quod ipsas generat et innouat, et
 memoria reddit ipsas fantasticas species intellectui et ipsas conseruat. Et
 propter hoc, quia reddit species | corporales intellectui per imaginationem,
 90 datum est | cerebrum posterius memoriae.

[IV.II.q7] Quaestio: | Quare medium, quod est inter | cerebrum prius et
 cerebrum posterius, datum est per organum imaginationi?

95 Solutio: Secundum quod praediximus, unus locus est qui communior est
 sensibus particularibus quam aliquis alius locus corporis, et ille participat cum
 cerebro anteriori et posteriori; et in medio loco est organum imaginationis, ut
 intellectus imaginari possit species corporales et memoria simili modo. Et hoc
 non esset | in ita bona dispositione, si ipsum organum imaginationis non
 participasset cum illo loco communiori, quem praediximus.

100 [IV.II.q8] Quaestio: | Quare anima mouet uegetatiuam ad uegetandum, et
 sensitiuam ad sentiendum, et imaginatiuam ad imaginandum?

84 Solutio] *om.* A_2 • concordantiam] copulam L_4 ; *in marg.* L_2 ; *add.* et O • luminis] *iter.* luminis
 M_1 || **85** corporalis et luminis spiritualis] spiritualis et luminis spiritualis A_2 • et] *add.* dant L_2 ;
add. sui K • luminis] *om.* RG • modum] motum L_3 || **86** corporalis et spiritualis] spiritualis et
 corporales S • conseruat species] species conseruat G || **87** et²] *om.* L_3 • quod] quia A_1 •
 generat] conuertit DOH • generat et innouat] conuertit in nouas I_1 || **88** ipsas¹] *om.*
 $L_2M_1CGKI_1I_2H$ • fantasticas species] ipsas fantasticas L_1S ; species fantasticas A_1 • intellectui]
 intellectus C || **88-89** intellectui et - species] *om.* KM_3 • Et] ut I_3 || **89** quia] quod A_2 ; *add.* ipsa
 L_4 • imaginationem] *add.* immo K || **90** est] et M_1 || **91** est inter cerebrum] inter cerebrum est
 M_1 • prius] antierius A_2 • et] *add.* inter S || **92** cerebrum] *om.* RG • datum est] datur
 $L_2RM_1CDGKA_1I_1I_2OHL_3I_3M_3L_4A_2L_5$ • per organum] pro organo DI_1OH ; in organum A_2 || **93**
 Solutio] *om.* A_2 • locus est] est locus S • qui] quoniam I_2 ; *om.* DA_2 • communior est] est
 communior S • est²] *om.* KOA_2 || **96** imaginari] imaginare L_5 • possit] posset $L_2I_1M_3L_5$ • simili
 modo] similiter OH • hoc] homo L_5 ; *add.* modo UC || **97** in] *om.* UC • in ita] ita in M_3 • bona]
sup. lin. M_1 || **98** participasset] participaret A_2 • loco communiori] magis communiori E ; loco
 communi $L_2URKL_3L_4a$; communi DI_1 ; loco G ; casu OH ; loco magis communi m ; loch més
 comun *cat.* || **99** Quaestio] quare A_2 • uegetatiuam] uegetatiua A_1 || **100** et] *om.* G

- | Solutio: Finis omnium partium corporis est homo, et finis hominis est Deum memorare, intelligere et amare. Quare, sicut homo mouet | se | ad finem suum | principalem | mouendo suam animam ad illum finem ita anima mouet | corporis partes ad finem hominis, quoniam, si illas non moueret, non esset anima instrumentum fini illarum, qui finis est Deus, secundum quod iam diximus, nec cum ipsis seruiret Deo. R35^v
M₁44^v L₅51^r
L₂19^{tb}
A₁73va L₄112^v
- 105
- [IV.II.q9] | Quaestio: Homo qui iacet in lecto suo et tenet oculos clausos et non audit aliquid nec tangit aliquod corpus animatum, quando recordatur aliquam delectationem carnalem, quare | mouet imaginationem ad imaginandum illam delectationem? Et imaginatio, quare mouet corpus ad sentiendum illam delectationem carnalem? O212^{va}
L₃84vb
U124^r C90^{tb}
M₃41^r
- 110
- | Solutio: Quia anima | est coniuncta cum corpore, sunt partes ipsius animae coniunctae || cum corporis partibus, et quando aliqua potentia habet suum actum, sicut memoria quando habet memorare, excitat cum suo actu actum alterius potentiae cum qua participat in tantum quod miscuntur actus alteri cum alteris, et ex omnibus est unus | actus communis, qui est hominis opus. I₂109^v A₂15^r
D119^f H49^v
I₁17va
- 115

101 corporis] corporalis A₁; corporalium L₃ || **102** memorare] memorari KA₂; add. et OH • et] om. G • Quare] quia CM₃L₅; quod A₂ • sicut] si SD • finem suum] suum finem RSGA₂ • suum] om. L₅ || **103** principalem] add. sicut L₅ • suam] om. I₂ • mouet] add. omnes A₂ || **104** quoniam] quod A₂ • moueret] mouebat L₁L₂S || **105** instrumentum] instrumentem L₁ • fini] om. M₁O • illarum] illorum S • qui] quis L₁S • secundum quod] ut A₂ || **106** nec] ut GA₂M₃ • seruiret] seruiat A₂ || **107** qui iacet] iacet qui M₃ • lecto] loco L₂; lectu OH • suo] om. RG • oculos] add. suos DI₁L₅ || **108** nec] et non R • aliquod] aliquid RM₁I₁OH; om. G • animatum] agens L₁L₂SA₁L₄; add. animatum in marg. L₂; om. G; animat cat. • quando] quomodo A₁ • recordatur] recordat S || **109** carnalem] corporalem G • quare] quando C; quam L₃ • mouet] add. illam K • illam] talem S || **110** delectationem] add. carnalem D; om. RG • Et] nec L₁L₂URM₁CSDGA₁I₁I₂I₃M₃L₅; add. non CDI₁L₂L₃I₃; ne cat. || **110-111** Et imaginatio - delectationem] om. OHL₃ • imaginatio] imaginato A₁ • illam] talem S || **111** delectationem carnalem] carnalem delectationem A₁ • carnalem] corporalem I₂ || **112** Solutio] om. A₂ • Quia] quare M₃ • anima est] est anima O • cum corpore] corpori K • partes] parte I₂ || **113** corporis partibus] partibus ipsius corporis URCM₁GKI₂L₃I₃; partibus corporis ipsius DI₁OH; partibus corporis A₁ || **114** quando] quae DI₁OH • memorare] memorari KOHA₂ • excitat] excita U; exigit L₅ • actum] actu L₅ || **115** qua] quo C • in] om. C • miscuntur] miscetur S; miscuntur L₂CKA₁L₃L₄A₂L₅ • alteri] alterius CSL₃; alii A₂; add. alteris alteri L₃ || **116** alteris] aliis A₂ • unus] om. L₃ • hominis] bonis L₃

[IV.II.q10] Quaestio: Quare homo reminiscitur aliquid quod non uult
reminisci, et quare intelligit aliquid quod non uult intelligere? | Quoniam K86^{va} S144^{va}
uidetur quod anima moueat hominem ad obiecta quae non uult habere coacte,
120 et non quod homo moueat animam ad illam.

Solutio: Dum homo uigilat, | nulla potentia animae | otiosa potest esse L551^r G77^{ra}
simpliciter, | quoniam || si esset, homo non uigilaret, sed dormiret. Et quia M145^r O212^{vb} L4113^r
homo multotiens non considerat finem quare est, | nec finem suarum partium, L119^{rb}
nec finem aliarum substantiarum, propterea a fortuna accipiunt suae potentiae
125 aliqua obiecta non desiderata ut moueant totum, scilicet hominem, ad finem
desideratum, et non mouent illum coacte, sed excitanter et temptando ut ipse de
necessitate | ipsas moueat ad obiecta desiderabilia. R36^f

117 Quaestio] quaeritur *SOH* • aliquid quod non uult] aliquod (aliud A_1) non uelle $L_1SA_1L_4$; *corr.* L_2 || **118** intelligit] uult intelligere M_3 • aliquid quod non uult] illud (intelligit) postquam non uult E ; non uelle $L_1SA_1L_4$; illud quod non uult A_2a ; aliquid quod non uult *corr.* L_2 ; postquam illud non uult m ; pus que no la vol *cat.* || **119** moueat] mouet $URM_1CDGKI_1I_2OHL_3I_3$ • quae] quando L_1S || **120** et] *om.* I_2 • non quod homo] quod homo non A_2 • homo moueat] homo mouet DI_1 ; mouet homo G || **121** Solutio] *om.* A_2 • Dum] cum A_2 • nulla] in illa I_2 • animae] *om.* $L_1DA_1I_1OH$ • otiosa potest esse] potest esse otiosa L_5 • potest esse] esse potest G • potest] *add.* prout M_3 || **122** simpliciter] simplex C • quoniam] quia G • Et] *om.* A_2 • quia] quoniam $DI_1I_2OHL_3I_3$ || **123** homo] *om.* $M_1CGI_2HL_3$ • partium] *add.* finem L_5 || **124** propterea] praeterea L_3 • a] *om.* SA_1 • accipiunt suae potentiae] suae potentiae accipiunt RG • accipiunt] recipiunt A_2 || **125** obiecta] *add.* ut RG • desiderata] considerata $UCKI_1I_2OHL_3I_3$; desirats *cat.* • moueant] moueat M_3 • scilicet] uidelicet $M_1I_2L_3I_3$ • finem] *add.* ad I_3 || **126** desideratum] desiderata C • mouent] mouet GM_3 ; moueret L_3 ; moueant L_4 • sed] sex L_2 • excitanter] excitatiue E ; excitantur C ; excitant $DI_1I_2OHL_3A_2a$; excitando m ; exitantment *cat.* • temptando *etiam* m] temptatiue E ; temptant $UDKI_1I_2OHL_3I_3A_2a$; contetant C ; temptan *cat.* • ipse] ipso D ; ipsa I_2 || **127** moueat] mouet M_1 ; moueant M_3 • desiderabilia] desiderata C ; *add.* et caetera S

|| DE QVINTA PARTE HVIVS LIBRI,
[V.I.] ET PRIMO DE SVA PRIMA PARTE

U124^v I₃25^r

[V.I.] Quaestio: Vtrum anima habeat simplicem quantitatem. Solutio:

- [V.I.1] Anima habet simplicem | quantitatem, qua est quanta sua simplex L₂19va
 5 substantia, sicut bonitas substantialis, quae habet bonitatem accidentalem quam
 communicat caeteris principiis ut sint bona. Simili modo bonitas habet M₃41^v
 quantitatem simplicem, qua simpliciter est quanta, et cum illa quantitate est
 quanta bonitas quam communicat magnitudini et durationi et caeteris
 principiis, quoniam absque quantitate non posset ipsis suam bonitatem
 10 accidentalem communicare.
- [V.I.2] Si anima non | habuisset | simplicem quantitatem, non posset habere I₂110^f O213^{ra}
 aliquod principium simplex quantificatum per quantitatem, | sicut bonitatem, | H50^r M₁45^v
 magnitudinem, durationem | et caetera, quoniam sicut quantitas esset composita L₅52^r
 et non simplex, essent | principia composita et non | simplicia, quod est L₄113^v E436^{ra}
 15 impossibile, quia compositio non potest | esse absque principiis | simplicibus, A₁73vb L₃85ra
 differentibus | per essentiam. S144^{vb}

1 DE QVINTA - PARTE] quinta pars principalis, quae est de quantitate animae et primo de prima specie A₂; sequitur de quinta parte huius libri et primo de sua specie S; utrum anima habeat simplicem quantitatem OH; sequitur quinta pars huius libri et primo quaeritur de quantitate continua siue simplici L₄; Pars quinta huius libri, quae est quantum. Articulus primus de eius prima specie de quantitate simplici animae L₅; om. A₁ • HVIVS LIBRI] om. L₃ || **2** SVA] eius L₂URM₁CDGKI₂L₃I₃M₃ • SVA PRIMA PARTE] prima eius specie I₁ • PARTE] specie DI₃ || **3** Quaestio] om. A₂ || **3-4** Solutio: Anima - quantitatem] om. S • Solutio] om. A₂ || **4** habet] habeat RM₃ • habet simplicem - qua] om. G • quanta] quantitas C || **4-5** simplex substantia] simplici quantitate G; simplicem substantia L₄ || **5** sicut] sua RM₁GKI₂L₃ sua simplex I₁; add. sua simplex URCDOH • sicut bonitas substantialis] om. M₃ || **6** sint] sunt R • Simili modo] similiter L₅ || **7** qua] per quam K || **8** quam] qua G • et¹] add. sic S; om. UCCKA₁I₁OHA₂L₅ • caeteris] aliis UCDH || **9** posset] possit S || **11** habuisset] haberet A₂ • habere] habuisset K; haberet L₄; om. S || **12** simplex] simpliciter M₃; om. O • quantificatum] quantificatio R • per quantitatem] in marg. L₂; om. A₁L₄ || **13** durationem] om. I₂ • sicut] si UCIDI₁OHL₄ • composita] om. M₃ || **14** simplex] add. sic K • essent] add. sua RG • principia composita] composita principia A₁ • est] esset C || **15** quia] quoniam A₂ • non] non modo C; nullo modo DI₁OH • simplicibus] om. I₂ || **16** differentibus] differentes OH • per] om. D

- [V.I.3] Concreta bonitatis, sicut sunt qualia per qualitatem, scilicet quod unum est bonificans et alterum est bonificabile, ita sunt quanta per quantitatem. || *D119th I₁₇^{vb}*
 Bonificabile absque quantitate posset | minime disponi naturali potentiae *U125^r*
 20 actiuae ut esset bonificatum, nec bonificare sine quantitate non posset proportionari potentiae actiuae et passivae.
- [V.I.4] Simplex quantitas animae est ita de se ipsa et posita in esse principium simplex, sicut prima species tertiae partis. Et illa quantitas simplex communis, communicans se simpliciter omnibus | principiis, imprimit in quolibet principio *L₁₉^{va}*
 25 simplicem quantitatem appropriatam. Et propter hoc, quodlibet principium est dispositum ad essendum | ratio quantificandi secundum suam speciem, | sicut *K86^{vb} O213th*
 bonitas, quae est ratio sub certa quantitate bono ut agat bonum quantificatum, mensuratum per quantitatem.
- [V.I.5] | Simplex quantitas animae, quia est | spiritualis, non est imaginabilis, *M₃42^r R36^v*
 30 sed intellectus ipsam accipit in similitudine quantitatis corporalis, | sicut | ignis *G77th L₂19vb*
 simplex, qui quantus est per simplicem quantitatem, et si sua quantitas esset composita et non simplex, ipse non esset elementum quantum simplex, nec posset habere | simplicem calorem nec simplicem | lugorem, et sic de aliis *L₃52^v L₄114^r*
 simplicibus qualitatibus et proprietatibus.

17 Concreta bonitatis, sicut] sicut concreta bonitatis *K • bonitatis*] bonitas *S • bonitatis*, sicut sunt qualia] sunt qualia bonitatis *L₅ • qualitatem*] quantitatem *S • quod unum*] unum quod *I₂ • unum*] alium *S*; ipsum *M₃* || **18** est¹] *om. UDOI₃ • et*] *om. A₁ • est²*] *om. M₁KI₂HL₃ • bonificabile*] *add. bonificatum L₅ • quantitatem*] *add. quoniam K*; *add. nam A₂* || **19** Bonificabile] *add. est O • posset minime*] minime posset *A₂ • disponi*] dispositioni *G* || **20** actiuae] *om. C • bonificatum*] bonificatiuum *UCK* bonificata *M₃*; *add. in marg. L₅ • non*] *om. URM₁CDGKI₁I₂OHL₃I₃A₂ • posset*] possit *I₂*; possent *L₅* || **22-30** Simplex quantitas - quantitatem] *om. UC* || **22** quantitas] *add. est L₃ • esse*] eam *M₃* || **22-23** principium simplex] simplex principium *L₃* || **23** simplex] *om. RG • tertiae etiam Eam*] quartae *L₁L₂SA₁L₄*: .iii.^a *cat. • quantitas*] *add. est RM₁DGKI₁I₂OHL₃* || **24** communicans *etiam am*] communicando *E*; in quantum *L₁L₂SA₁L₄M₃*; comunicant *cat. • se*] *add. habet L₁L₂SA₁L₄M₃ • principiis*] *add. et KA₁I₁OH • quolibet principio*] qualibet principia *M₃* || **25** appropriatam] approbatam *OH • hoc*] *add. simplicem A₁ • quodlibet*] quod habet *OH • est*] et *A₁* || **26** ratio] ratione *L₅* || **26-27** quantificandi secundum - est] *om. K* || **27** sub certa] subiecta *DI₁I₂O • quantitate*] quantitatis *A₁ • bono*] bona *I₂* || **27-28** bonum quantificatum - quantitatem] *in marg. L₂*; *om. L₄* || **29** animae] *add. est KI₂L₃I₃ • quia est*] est quia *C • quia*] quae *A₂M₃ • est²*] *om. K* || **30** ipsam] ipsum *I₃*; *om. M₁ • similitudine*] similitudinem *RDGKOH* || **31** qui] quia *G • simplicem quantitatem*] quantitatem simplicem *RG • si*] *om. S • sua quantitas*] *om. O • esset*] est *K* || **32** elementum] elementatum *S • quantum simplex*] simplex quantum *URM₁CDGKI₁I₂OHL₃ • quantum*] *om. L₃ • simplex*] *add. quia L₃ • nec*] non *S* || **33** posset habere] habere possit *U • simplicem calorem*] calorem simplicem *L₃ • calorem etiam Em*] colorem *L₁L₂CSA₁OHM₃L₅a*; calor *cat. • simplicem²*] *om. L₃ • lugorem*] fulgorem *URCGK*; lucem *EDI₁OHA₂am*; lugor *cat. • et sic*] nec *G • de*] *add. suis M₁GA₂M₃ • aliis*] *add. suis UCDKI₁L₃* || **34** simplicibus] *add. suis L₅*

- 35 [V.I.6] Simplex quantitas animae non extenditur secundum locum, partem
 substantiae corporalis, quoniam substantia animae, sicut est disparata a colore
 et superficie, est disparata et elongata a longitudine, latitudine, profunditate,
 secundum suam essentiam | et naturam. Sed quod sua quantitas est ens ratione *I₂110^v*
 cuius est quanta et in uno loco et non in alio, | et haec anima | et non illa, et *H50^v I₃25^v*
 40 tantam uirtutem et non plus nec minus.
- [V.I.7] Simplex | quantitas animae secundum unum modum est continua, et *S145^{ra}*
 secundum alium discreta et punctualis. | Secundum modum | continuum, sicut *O213^{va} U125^v*
 quantitas communis, quae secundum suam speciem est continue in qualibet
 parte animae: sicut albedo, quae continue est per totam materiam et formam
 45 niuis et lactis. Quantitas punctualis et discreta est sicut quantitas cuiuslibet
 simplicis principii animae, quoniam, secundum speciem bonitatis, una pars
 quantitatis est illa quae sibi est appropriata et altera pars quantitatis est illa quae
 magnitudini est appropriata. | Et quoniam nullum principium est extra alterum, *I₁18ra*
 sua quantitas non potest esse continua, quoniam si esset, esset anima de
 50 partibus quae non essent alterae in alteris, sicut camera, quae est ex lapidibus, | *L₅53^r*
 qui non sunt alteri | in alteris, et parietes, | qui non sunt in tecto. *D119^{va} M₃42^v*

35 non] *sup. lin. M₁; om. URCGKL₃ • locum] add. et K • partem] partis L₂DI₁OHL₄L₅a; om. CI₃ || 36 a colore] a calore I₁I₂; om. S • colore] color L₁S || 36-37 est disparata - superficie] in marg. L₂; om. GL₄M₃ || 37 et¹] add. a C • superficie] add. ita KL₅; sic A₂ • est disparata] disparata est I₂ • longitudine] add. et L₃ • latitudine] add. et L₂RM₁CKI₁I₂OHL₃I₃A₂L₅ || 38 Sed] secundum UM₁CDA₁I₁OL₄L₅; om. A₂ • quod] quia SA₂M₃ || 39 et¹] est G • in²] om. A₂ • alio] alia S • et³] add. est A₂ • haec] habet S • anima] omnia I₂O • illa] alia OHL₄ || 39-40 et tantam uirtutem] creatam habet C • et¹] add. habet A₂ || 40 uirtutem] habet U; uirtutis A₂ • et non] nec I₁ || 41-42 et secundum - sicut] in marg. A₁ || 42 alium] add. modum est OH; add. est M₃ • et] add. est K • punctualis] add. et S • Secundum modum continuum] modus quo est continua A₂ || 43 quantitas] om. A₁ • communis E] continua al. codd. et a; communis continua m; comuna cat. • quae] quam A₁ • continue] continua UCA₂M₃L₅ • est] *sup. lin. L₂; om. L₄ || 44 parte] specie DI₁OH || 45 et] om. C • niuis et] om. L₅ || 46 simplicis etiam Em] om. L₂URM₁DGKI₁I₂OHL₃I₃L₄A₂M₃L₅a; simple cat. • simplicis principii] principii simplicis S • quoniam] quod C; quomodo L₃ • secundum] add. unam L₅ • bonitatis] bonitas I₃ • pars] add. est L₁ || 47 sibi est] est sibi R; est ipsi A₂ • sibi] ipsi L₂UM₁CKI₂L₃L₄I₃M₃a • sibi est - quae] om. DGI₁OH • est appropriata] appropriata est I₂L₃I₃; add. sibi L₅ || 47-48 et altera - appropriata] om. K • altera] alia L₂URM₁CI₂L₃I₃L₄A₂M₃ • est illa] om. C || 48 est¹] om. DI₁ • est appropriata] appropriata est M₁OH • quoniam] quia GA₂; *sup. lin. L₂; om. L₁SL₄ • principium] om. L₁S • est²] add. alterum G; om. I₂ • alterum] alterius L₁SL₄ || 49 sua] suas L₅ • non] ras. L₂; om. DI₁I₂OL₃I₃ • potest] posset C • esse] add. aliter *sup. lin. L₄ • si] add. non CKI₁I₂OHL₃I₃M₃; add. *sup. lin. L₂; add. in marg. U || 50 essent] esset K • non] quoniam OH • alteris] alterum OH; alteras M₁KI₃ • sicut camera - lapidibus] in marg. L₂; om. L₄ • camera] add. de partibus G • ex] de L₂M₁GI₁I₂OHL₃I₃A₂M₃L₅ • quae] qui A₁M₃L₅ || 51 qui] quae DI₂OL₃M₃L₅ • non sunt - alteris] non sunt in aliis E; alii (aliquando R; quaecumque G; aliae M₃) in aliis minime existunt L₂(*corr. in marg.*)URM₁CDGKI₁I₂OHL₃I₃M₃L₅; existunt alii in aliis A₂a; non est in alio m; no serien les unes en les altres cat. • alteri] alterae A₁ • et] ut L₄; add. sicut A₂ • parietes] parentes A₁; proprietas O*****

- [V.I.8] Quantitas animae non est pars substantialis, quoniam si esset, haberet
concreta simplicia substantialia, uidelicet quantificatiuum, quantificabile | et
quantificare. | Et illa anima quae maiorem haberet | quantitatem haberet
55 maiores | habitus et actus | morales absque libertate, quod est impossibile. Est
ergo | quantitas passiuia potentia disposita passioni, substans actionibus
substantialium principiorum animae, secundum quod de ipsa uoluerint operari
et producere suas similitudines ac uirtutes | lucrari | et species multiplicare. L₁19vb
R37^r L₃85ra
L₃85^{tb} L₄114^v
L₂20ra
A₁74ra C90^{va}
- [V.I.9] | Quando intellectus in imaginatiua imaginatur diuisibilitatem totius
60 corporalis quantitatis, et considerat illam diuisibilitatem infinitam durante
subiecto quantitatis, inclinationem habet ad considerandum quod anima sit
diuisibilis postquam habet quantitatem, et talem inclinationem habet ratione
| imaginatiuae | non denudatae a speciebus quae sunt similitudines
substantiarum corporalium. Sed si intellectus remouebat et denudabat a
65 subiecto quantitatis corporalis, sic loquendo, longitudinem, latitudinem et |
profunditatem, tunc non posset considerare quod | illud quantum esset
diuisibile, et propter hoc intellectus denudat | a quantitate spirituali |
longitudinem, latitudinem et profunditatem, | quare non potest considerare
quod subiectum quantitatis spiritualis sit diuisibile, et hoc idem de
70 extensibilitate. K87^{ra} U126^r
I₂111^r S145^{tb}
H51^r
A₂15^v
M₁46^r L₃53^v
G77^{vb}

52 pars] quantitas *C* • haberet] habet *L₃* || **53** concreta simplicia] simplicia concreta *UC* • simplicia substantialia] substantialia simplicia *RG* • uidelicet] scilicet *G* • quantificatiuum] quantificatum *RG* || **54** maiorem haberet] haberet maiorem *A₂* • haberet] habet *L₂L₃L₄* || **54-55** haberet maiores] maiores haberet *OH* || **55** habitus et actus] actus et habitus *M₃* || **56** passioni] passionem *U*; passionum *C* || **57** substantialium principiorum] principiorum substantialium *DI₁OH* • uoluerint *etiam Eam*] uoluerit *L₁URM₁CSDGKA₁I₁I₂OHL₃L₄I₃M₃L₅*; volran *cat.* • operari] opera *M₃* || **58** et producere *etiam a*] in producendo *Em*; en produir *cat.* • ac] et *GOHL₃* • lucrari] lucrare *L₅* || **59** Quando] quoniam *I₂L₃I₃* • in] *om. A₁* • imaginatiua] imaginatiuam *M₃* • imaginatur] imaginat *L₅* || **59-60** totius corporalis - diuisibilitatem] *om. I₂* || **60** corporalis quantitatis] quantitatis corporalis *A₂* • considerat] considerans *K* • diuisibilitatem] diuisibilitatis *A₁* • infinitam] *add. in quantum DI₁* • durante] durationem *M₃* || **61** quantitatis] *add. quam L₅* • anima] ipsa *R* || **62** postquam] priusquam *M₃* • inclinationem] *om. L₁L₂SA₁L₄*; inclinació *cat.* • ratione] rationem *A₁*; ad. ratione *I₂* || **63** imaginatiuae] imaginatum *C*; imaginatiua *M₃* • quae] *add. non M₁* || **64** substantiarum] specierum *DI₁I₂OHL₃I₃* • si] *om. L₁S* • remouebat] remoueret *KI₂A₂* • et] *om. I₁* • denudabat] denudebat *SM₃*; denudaret *I₂A₂* || **65** quantitatis corporalis] corporalis quantitatis *L₅* • sic loquendo *etiam am*] ut ita loquar *E*; *om. L₁L₂SA₁L₄*; axí parle *cat.* • sic] sicut *RM₃* || **66-68** tunc non - profunditatem] *om. I₂L₃* • esset] est *A₂* || **68** quare] tunc *U*; quia *C* • potest] posset *U* || **69** subiectum] *add. scilicet D* • spiritualis] spirituale *O* • diuisibile] diuisibilis *L₁C* • idem] *add. est K* || **70** extensibilitate] extensitate *URDGI₂O*; *add. et OH*

- [V.I.10] Tres potentiae animae, sicut sunt differentes per differentiam et concordantes per concordantiam, sunt quantae per quantitatem, et sine quantitate non possent | esse differentes nec concordantes, et omnes tres essent una et eadem potentia in numero, et ipsa non actiua nec passiuā, quod est impossibile. Habet ergo anima quantitatem, | et sicut | tres potentiae habent simplices proprietates, scilicet | recolitiuitatem, in|tellectiuitatem | et amatiuitatem per simplicem differentiam, ita habent ipsas simplices per simplicem quantitatem. L₄115^r
O214^{ra}
E436^{rb} I₁18rb
M₃43^r L₂20rb
U126 I₃26^{rv}
- [V.I.q1] | Quaestio: Simplex quantitas animae, quomodo potest esse simplex absque continuitate? L₇20ra
- Solutio: Responsio huius | quaestionis manet in septimo paragrapho supradicto, et etiam potest homo considerare istam similitudinem: | ferrum gladii, clauis et martelli manet in continua quantitate in quolibet secundum essentiam et speciem, in qua continuitate stare non posset absque quantitate. Tamen illa continuitas est sustentata in discretis quantitibus, in quibus non manet continuitas totius speciei ferri, et supposito quod gladius, clauis et martellus | essent partes alterae in alteris et quod remaneret quaelibet pars | in sua specie, sequeretur de necessitate continua quantitas | et discreta: continua secundum essentiam, discreta secundum speciem. D119^{vb}
R37^v
L₅54^r
M₇46^v
S145^{va}

71 sunt differentes] differentes sunt DI_1OH || **72** concordantiam] *add.* sic KA_2 • sunt] sicut M_3 *add.* et C • quantae] quantitate OH || **73** possent] possunt $UM_1DGI_1I_2OHL_3I_3$ • esse differentes] differentes esse A_1 • et] quia A_2 || **74** et¹] *om.* S • ipsa] esset ipsa DI_1OH ; *om.* $L_1L_2SA_1L_4$; *ella cat.* • non] nec UCS ; non esset K ; *sup. lin.* L_1 ; *add.* esset I_2 • nec] et S || **75** ergo] igitur G • sicut] si M_3 • habent] sunt S || **76** recolitiuitatem] recolibilitatem M_3 || **77** simplicem differentiam] differentiam simplicem A_1 • habent] habet RG • ipsas simplices] simplices ipsas A_1 • simplices] *om.* L_5 || **78** quantitatem] *add.* quaestiones minutae A_2 || **79** Quaestio] quaero I_1 ; *om.* A_2 • quantitas animae] animae quantitas $M_1HL_3I_3$ • quomodo] quae non A_1 • potest] posset I_1 • esse] *corr. in marg.* O || **81** Solutio] *om.* L_3 • manet] mouetur G • septimo] uno $URM_1DGKI_1I_2OHL_3I_3M_3$ || **82** et¹] *om.* C • etiam] *om.* L_2 • potest] possumus A_2 • ferrum] ferri L_5 • clauis] cultelli DI_1O || **83** quantitate] quantitatis C • in quolibet] et quodlibet S ; in qualibet H || **84** posset] possent L_2L_4 • Tamen *etiam a*] uerumtamen Em ; cum $URM_1CDGKI_1I_2OHL_3I_3L_5$; *emperò cat.* || **85** sustentata] sustentata O • discretis *etiam Eam*] diferents *cat.* || **86** totius] *om.* RG • gladius] *add.* cultellus I_1OH • clauis] clauus $CI_2M_3L_5$ • et²] *om.* KOH || **87** alteris] alterum O • specie] essentia A_2 || **88** de necessitate] *om.* A_2 • continua] continuam L_1 || **89** essentiam] *add.* et UC • discreta] discretam L_1

- 90 [V.I.q2] Quaestio: Simplex quantitas et continua | sunt in anima conuertibiles? I₂111^v
- Solutio: Secundum speciem quanti|tatis, continuitas et simplicitas conuertuntur, O214th
 sed secundum quod unum principium differet | ab alio, habet unum principium K87th
 unam quantitatem et aliud aliam. | Et propter hoc quantitas | continua et | U127^f H51^v
 simplex, secundum quod subiecta non sunt conuertibilia, continua quantitas et L₄115^v
- 95 simplex conuerti non possunt.
- [V.I.q3] Quaestio: Cum intellectus sit ex naturali bonitate, | magnitudine et L₃85va
 caeteris principiis substantiae, quomodo potest habere simplicem quantitatem?
- Solutio: Sicut intellectus est de simplici bonitate, de simplici magnitudine et
 caetera, sic est de simplici quantitate, || et sicut habet simplicem bonitatem et L₂20va A₇74th
- 100 magnitudinem simplicem et caetera, ita habet simplicem quantitatem.
- [V.I.q4] Quaestio: Postquam quantitas intellectus est simplex, sua simpli|citas M₃43^v
 est de generali simplicitate uel habet ipsam de se ipsa?
- Solutio: Sicut | anima est bona per bonitatem et magna per magnitudinem, | est L₃94^v I₁18va
 simplex per simplicitatem, et propterea | simplicitas quantitatis est una pars L₁20th
- 105 communis simplicitatis.

90 Quaestio] *om.* A₂ • conuertibiles] conuertibilis L₁L₂S || **91** Solutio] *om.* A₂ • quantitatis] quantitas L₃A₂ • continuitas et simplicitas Em] continuae et simplicitatis L₁SA₁L₄; continua et simplicitatis U; continua et simplex RM₁CDGKI₁I₂OHL₃I₃A₂M₃L₅a; *corr.* continua et simplex L₂; continuytat e simplicitat *cat.* || **92** differet] differt L₂URM₁CDGKI₂HL₃I₃L₄A₂M₃L₅ • alio] altero URM₁CDGKI₁I₂OHL₃I₃ || **93** Et] *om.* L₂L₄A₂ || **94** subiecta] substantia CI₂M₃L₅; subiectum A₁L₄ • sunt] sit A₁ || **94-95** quantitas continua et simplex *etiam* Em] *om.* URM₁CGKI₂L₃I₃A₂L₅a; continúa quantitat e simple *cat.* • quantitas continua] continua quantitas DI₁OH; *om.* M₃ || **96** Quaestio] *om.* A₂ • ex] de S • naturali] essentiali R • bonitate] *add.* et M₁DI₁OH || **97** quomodo] quando SM₃ || **98** Solutio] *om.* A₂ • bonitate] *add.* et DI₁I₂L₃I₃ • de simplici²] *om.* A₂ || **98-99** et caetera] et A₂; *om.* G || **99** sic] sicut I₂HI₃M₃ || **99-100** sic est - caetera] *om.* R • est] *om.* UM₁CGKI₃ • sicut] sic DOI₃M₃ • simplicem bonitatem] bonitatem simplicem L₄ • et²] sic I₂; *om.* L₂UM₁CGA₁OHL₃I₃A₂M₃L₅ || **100** magnitudinem simplicem] simplicem magnitudinem L₂UM₁CGA₁I₁I₂OHI₃L₄M₃L₅ • simplicem¹] *in marg.* D; *om.* L₃A₂ • et caetera] *om.* DG • ita] sic A₂ • habet] habent I₃ • quantitatem] *om.* I₃ || **101** Quaestio] *om.* A₂ • est¹] et M₃ • simplicitas] *add.* et OH || **102** de generali] naturali C; *add.* sua OH • uel] an A₂ • ipsam] ipsum C • se] *om.* I₂ || **103** Solutio] *om.* A₂ • magnitudinem] *add.* ita DKA₁I₁OHA₂ || **104** est] et M₃ • et propterea simplicitas] ut propter simplicitatem L₁S • quantitatis] quantitas UCD; *om.* RG • est una] una est M₃ || **105** communis] *add.* animae L₅ • simplicitatis] simplicitas M₁

[V.I.q5] Quaestio: Simplex quantitas, quomodo potest esse materia et subiectum compositae quantitati?

Solutio: Non | esset uniuersale nisi essent particularia ex quibus est congregatum, et si particularia in uniuersali essent destructa in tantum quod nullum | remaneret in suo numero, uniuersale non haberet in quo esset nec de quo esset, et ob hoc esse non posset.

[V.I.q6] Quaestio: Simplicem quantitatem, quis extendit in plures partes?

Solutio: Secundum quod diximus, | quantitas est potentia passiuia | disposita | multis habitibus et, ratione actiuitatum | principiorum substantialium, quodlibet principium accipit ab ipsa | tantum quantum indiget ad suum proprium numerum et suos actus.

[V.I.q7] Quaestio: Extensitas simplicis quanti[tatis], quomodo potest esse absque superficie substantiae?

Solutio: Secundum quod iam diximus, | ita disconuenit substantiae spirituali

106 Quaestio] *om.* A_2 • quomodo] quando M_3 || **107** quantitati] quantitatis A_1 || **108** Solutio] *om.* A_2 • esset] essent L_1RG • uniuersale] uniuersalia RG • nisi] quin $L_1L_2A_1L_4L_5$; nec RI_2 ; si non A_2 ; *om.* S ; si no *cat.* • essent] esset L_1 || **108-109** ex quibus - particularia] *in marg.* S || **108-109** est congregatum] aggregatum est L_5 || **109** in uniuersali essent] essent in uniuersali RG • essent] esset L_1 • destructa] distincta O || **110** haberet] habet DI_1 ; *om.* C || **110-111** nec de quo esset] *om.* $URM_1CDGKI_1I_2OHL_3I_3$; ne de qui fos *cat.* • nec] et L_5 || **111** ob] propter L_5 || **112** Quaestio] *om.* A_2 || **113** Solutio] *om.* A_2 • diximus] *add.* quod M_1 || **114** multis] intellectus M_3 • actiuitatum principiorum] *om.* S • principiorum] *add.* spiritualium UCK • substantialium] spiritualium I_2L_3 ; *add.* uel simplicium UC ; *om.* K || **115** accipit] indiget RG ; accidit I_2 • ipsa] ea UC • tantum quantum] tantam quantam L_1S ; tantum quanto A_2 ; aytanta quanta *cat.* || **116** numerum] *in marg.* L_2 ; *om.* L_4 • suos] *add.* proprios DI_1O || **117** Quaestio] *om.* A_2 • Extensitas] intellectus $L_1SA_1L_4$; extensio EGI_1 ; *corr.* ex intellectus L_2 ; esteniment *cat.* • simplicis] simplicitatis UCL_3 • quomodo] quae non OH ; quando M_3 || **119** Solutio] *om.* A_2 • iam diximus] diximus iam DI_1OH ; *add.* iam diximus *iter.* M_1 • disconuenit] disconueniunt A_1OH • substantiae spirituali] *om.* OH • spirituali] spirituales D

120 superficies sicut color, et propter hoc extensio quantitatis spiritualis est sustentata | in principiis differentibus numero et essentia, et non indiget superficie, sicut non indiget colore. | Sed intellectus vadit claudicando per imaginationem | in quantum non depuratur a speciebus quae sunt similitudines corporalium substantiarum. I₂112^r
H52^r
L₅55^r

125 [V.I.q8] | Quaestio: Vtrum animae sint in numero pari uel | impari. L₂20vb O214^{vb}

Solutio: Sicut principium numeri est de uno impari, ita oportet quod finis suus sit in impari secundum numerum substantiarum | naturalium, et hoc est ut par sit determinatus in impari sicut est inceptus in impari, et quod | principium et finis maiorem habeant concordantiam, et etiam quod impar maiorem habet

130 indiuisibilitatis similitudinem quam par. Est ergo numerus animarum | impar. M₁48^v

[V.I.q9] | Quaestio: Cum una anima non sit altera, determinatur per quantitatem contiguam? C90^{vb}

120 superficies] superficiem O • extensio] situs $L_1L_2SA_1L_4$; esteniment *cat.* || **121** sustentata] sustentatus $L_1L_2SA_1L_4$ • et¹] *add.* differentia OH • essentia] specie UC || **121-122** et non - sicut] *in marg.* L_2 • et²] *om.* SDI_1 || **122** superficie, sicut no indiget] *in marg.* L_2 ; *om.* DL_4 • superficie] superficiem M_3 • Sed] et S • per] propter A_2 ; *om.* DI_1 || **123** depuratur] deputatur O • sunt] sint O || **124** corporalium substantiarum] substantiarum corporalium $URM_1CSDGKI_1I_2OHL_3I_3$ • corporalium] correlabilem M_3 || **125** Quaestio] *om.* A_2 • sint] sit M_1 • in] *om.* M_1 • uel impari] *om.* G • uel] an A_2 || **126** Solutio] *om.* A_2 • de] in K • de uno] *om.* A_2 • impari] imparem $L_1L_2GSM_3L_5$; impar a • ita] *om.* D • oportet] *om.* G || **127** in impari *etiam* Em] imparem $L_1CSI_1I_2OHI_3L_3M_3L_5$; in imparem URM_1D ; impar $A_1L_4A_2a$; in numerum imparem G ; *add.* in *in marg.* L_2 ; en impar *cat.* • naturalium] corporalium $L_1L_2SA_1L_4$; corporalium naturalium RM_1DI_1OH ; naturalis *cat.* • par] impar S || **128** determinatus] deterioratus M_1 ; *om.* C • in *etiam* *am*] *in marg.* L_2 ; *om.* $EL_1CSA_1OHL_3L_4$; en *cat.* • sicut est - impari] *om.* L_3 • inceptus] inceptum S • in²] *add.* in *supra lin.* L_2 ; *om.* L_4 • quod] ut A_2 || **129** maiorem habeant] maiorem habent $URM_1CDGKI_2HL_3I_3L_5$; habent maiorem O • habeant concordiam - maiorem] *om.* I_1 • et] *add.* caetera M_1DHL_3 • etiam] *om.* M_1L_3 • quod] ut A_2 ; *om.* L_5 • impar] imparem M_3 ; *add.* numerus RG • habet] habeat UL_4A_2 || **129-130** habet indiuisibilitatis] indiuiduitatis habeat S || **130** indiuisibilitatis *etiam* m] indiuisibilitas E ; indiuiduitatis $L_1L_2SDA_1I_1OHI_2L_4A_2a$; indiuisibilitatem UCI_2 ; indiuisibilitat *cat.* || **130** similitudinem] similem U • quam par] habet quam M_1 ; quam parem M_3L_5 • Est ergo] ergo est K • numerus animarum] animarum numerus L_3 • impar] impari S ; *add.* in *marg.* R || **131** Quaestio] *om.* A_2 • sit *etiam* a] *add.* de $EURM_1CDGKI_1I_2HL_3I_3m$; sia *cat.* • altera] *add.* quomodo L_4 ; *add.* numquid A_2 • determinatur] determinatur $RSGKA_1I_3$ • quantitatem] quantitatis A_1 || **132** contiguam] contigua U ; *add.* [III.II.2-III.II.6 et III.II.q3-III.II.9] *iter.* OH

- Solutio: Secundum quod iam diximus, anima non | habet quantitatem U128^r
 disposi|tam ad essendum in loco, qui est conditio corporis, et est disposita ad | L₁20va I₁18vb
 135 essendum terminata per suamet quantitatem. Et propterea non sequitur,
 quamuis habeat quantitatem, quod | una anima sit contigua cum altera, et etiam L₄116^v
 quod anima Martini, extra suum corpus esset | contigua cum anima Petri, cum L₃85vb
 sit ita quod Martinus sit in uno loco et Petrus in alio.
- [V.I.q10] | Quaestio: Anima hominis magni | est maior illa hominis parui? L₅55^v O215^{va}
- 140 Solutio: Intellectus, | secundum quod diximus, uadit | claudicando et est E436^{va} A₇74va
 infirmus quando considerat corporis conditiones similes conditionibus animae.
 Et quia considerat | hominem magnum maiorem paruo per quantitatem S145^{ra} H53^r
 corporalem et, ita loquendo, inclinatur se ad considerandum maiorem animam
 hominis magni quam hominis parui. Sed quando considerat animam simpliciter
- 145 | secundum suas conditiones, non considerat unam animam maiorem esse altera R38^v
 secundum extensitatem corporalem sed secundum extensitatem spiritualem
 diffusam | in bonitate, magnitudine, duratione, potestate, uoluntate, sapientia et D120^{tb}
 caetera.

133 Solutio] *om.* A₂ • non] *om.* L₂L₄ • quantitatem] quantitatis A₁ || **134** qui] quae
 DGA₁I₁I₂OHL₃A₂ • est] *om.* D • est conditio] conditio est M₁CKI₂L₃I₃ • corporis] corporum
 A₁OH || **135** terminata] terminatam U • suamet] suam materialem L₄; suam manet M₃ •
 propterea] propter hoc S || **136** habeat] habet M₁GI₃ • una anima] anima una K • anima] *add.*
 non D; *om.* U • cum altera] alteri DI₁OH; *add.* et caetera DL₃I₃ || **136-137** altera, et - cum] *om.*
 M₃ • et etiam] quia L₃; *om.* L₃I₃ || **136-137** etiam quod - contigua] *in marg.* L₂; *om.* L₄ || **137**
 quod] quia L₃ • extra suum corpus] *om.* L₅ • esset] sit A₂ • contigua] continua L₃I₃ || Petri]
 Thomae A₂ || **138** sit ita] ita sit U • sit¹] *om.* C • Martinus] Martini O; Petrus A₂ • Petrus]
 Thomas A₂ || **139** Quaestio] *om.* A₂ • est] *add.* ne S • illa] anima SI₂L₅; quam anima A₂ || **140**
 Solutio] *om.* A₂ • Intellectus secundum quod diximus] secundum quod diximus intellectus
 UM₁CDKI₁I₂OHL₃I₃; secundum quod iam diximus intellectus RG • diximus] *add.* anima A₁ ||
140-141 quod diximus - infirmus] *in marg.* L₂ • uadit claudicando] *om.* C || **140-141** diximus,
 uadit - quando] *om.* L₄ || **141** infirmus] inferius D • corporis] corporum A₁OH • conditiones
 similes] *om.* L₁ • similes] communes S • conditionibus] *om.* S || **142** quia etiam Em] etiam
 L₁L₂SA₁L₄; quare UC; quando a; *corr.* quia L₂; car cat. • per] secundum DI₁OH || **143** ita
 loquendo] ut ita loquar E; *add.* ita A₂; axi parle cat. || **143-144** maiorem animam - considerat]
om. DI₁ • maiorem] *add.* esse A₂ || **144** magni] *om.* C • magni quam - parui] *om.* I₂ • quam
 hominis parui] *om.* C • hominis] *om.* RGA₂ • hominis parui] parui hominis M₁KOHL₃I₃ •
 animam] *om.* A₁ || **145** maiorem esse] esse maiorem RG • esse] *om.* K • altera] alteram COH ||
146 secundum¹] *om.* CA₁ • extensitatem²] extensionem M₃; quantitatem L₅ || **147** diffusam]
 diffusa C; *om.* A₁ • potestate] *add.* et M₃; *om.* CI₁ • uoluntate, sapientia] sapientia et uoluntate
 L₂URM₁CGKI₂L₃L₄A₂L₅ • uoluntate] *om.* DA₁I₁H • sapientia] *om.* A₁ || **147-148** et caetera] *add.*
 et caetera I₃; *om.* L₂UKA₁OHL₄A₂M₃

[V.II] | DE SECVNDA SPECIE QVAE EST QVINTAE PARTIS

A₂16^f

[V.II] || Quaestio: Vtrum anima habeat quantitatem compositam. | Solutio:

L₂21ra M₁49^f M₃44^v

[V.II.1.] Secundum quod diximus, anima est de multis principiis, et quodlibet principium | simplicem | habet quantitatem. Et quia quodlibet principium oportet esse in alio, quantitatem cuiuslibet oportet esse in alia, et ex omnibus resultat composita quantitas, quae est ita communis | ex omnibus sicut omnes sunt de una simplici communi quantitate.

G78^{ra} U128^vL₃56^f

[V.II.2] Quemadmodum | de bonitate, quae dat magnitudini | suam similitudinem, et de magnitudine, | quae dat bonitati suam similitudinem, et sic de aliis principiis, resultat unum tertium commune, ita resultat de multis quantitatibus una quantitas composita in animae substantia sustentata, et illa substantia, in quantum est composita de multis partibus, | habet compositam quantitatem per quam est quanta.

O215^{vb} L₄117^fI₃27^fK87^{vb}

[V.II.3] In anima, a simplici quantitate communi procedunt plures quantitates, et procedunt in principiis. | Et ita sicut plures simplices quantitates egrediuntur de una simplici quantitate et nascuntur in principiis, sicut productum, quod nascitur in specie, ita de pluribus simplicibus quantitatibus procedit una communis | quae nascitur in substantia animae, | quae est una.

L₁20^{vb}S146^{fb} I₁19ra

1 DE SECVNDA - PARTIS] utrum anima habeat quantitatem compositam *OH*; secunda species quintae partis *A₂*; Articulus secundus. De secunda specie quintae partis, quae est de quantitate composita animae *L₅*; *om. A₁ • QVAE EST] om. L₂RM₁CDKI₁I₂L₃I₃L₄M₃ • PARTIS] add. huius libri I₃; add. qua quaeritur de quantitate discreta siue composita ipsius animae L₄ || 2 Quaestio] quaero L₄; *om. A₂ • habeat] habet GI₂ • Solutio] om. A₂ • quod] add. iam L₁L₂SL₄ • et] om. L₂ • quodlibet] quod licet *OH* || 4 habet] habere *OH* • quia] *om. A₁ || 5 oportet esse] esse oportet A₁ • alio] add. oportet etiam A₂ • quantitatem] quantitas SA₁; quantitatiuae L₃ • quantitatem cuiuslibet - alia] *om. I₁OHM₃ • oportet] om. A₂ • esse] add. esse UC • et] add. sic A₂; *om. I₂ || 6 resultat] add. quod S • composita quantitas] quantitas composita RG • est] om. DI₁ • ita] om. A₂ || 6-7 omnes sunt] sunt omnes URM₁CDGKI₁I₂OHL₃I₃ || 7 de] ex UC • communi] cum O; *om. RG || 9 et de - similitudinem] om. GKI₁ • bonitati suam] suam bonitati S • similitudinem] om. L₁SA₁ • sic] sicut A₂ || 10 aliis] singulis *OH*; multis A₂ • commune] communem A₁ || 11 una] *om. M₁A₂ || 12 composita] om. G • multis partibus] partibus multis A₁ || 14 a] *om. I₂ || 15-16 Et ita - principiis] om. I₂ || 15 ita sicut] nascitur R • simplices] *om. DI₁A₁H • simplices quantitates] quantitates simplices L₃I₃ || 16 simplici] *om. A₁ • quantitate] quantitatis C • et] om. OH || 16-19 principiis, sicut - in] om. M₃ • sicut] sic UC • productum] producit UC || 17 in] de K • specie] speciebus D; *add. et SA₁ • ita de - quantitatibus] om. D • simplicibus quantitatibus] quantitatibus simplicibus I₁H • simplicibus quantitatibus procedit] quantitatibus procedit simplicibus O • procedit] producitur M₃ || 18 communis] *add. quantitas S • quae] quia I₁************

- [V.II.4] Quaelibet potentia animae habet quantitatem compositam per quam est
 20 terminata et finita, sicut | intellectus, quantitas cuius est quantitatis bonitatis, *M₇49^v*
 magnitudinis, durationis et caetera. Et quia intellectus | est unus et de pluribus *H53^v*
 partibus, sua quantitas est composita | et de multis simplicibus quantitibus. *U129^f*
- [V.II.5] Anima est composita | in quantum | est suarum potentiarum; | et *L₃56^v O216^{ra}*
 quoniam quaelibet potentia quantitatem habet compositam, oportet | quod *L₂21rb*
 25 quantitas animae sit | composita. Et est ita de compositis quantitibus, | sicut *M₃45^f*
 anima est de potentiis quae sunt de multis partibus. *R39^f L₄117^v*
- [V.II.6] In intellectu, et sic de aliis potentiis, est unum intellectuum et aliud
 intelligibile et aliud intelligere, et omnia tria simplicem habent | quantitatem, in *L₃86ra*
 quantum quantitas unius non | est quantitas alterius; et quia ex omnibus tribus *I₂113^f*
 30 est intellectus, est sua quantitas composita de quantitibus trium. Igitur habet
 compositam quantitatem anima.
- [V.II.7] Anima est de forma et materia. Et forma | quantitatem habet actiuam *A₇74vb*
 propter hoc quia in actiua parte est sustentata; et materia quantitatem habet
 passiuam | propter hoc quoniam quantitas in parte passiuam est sustentata; et de *D120^{va}*
 35 ambabus quantitibus, una actiua et alia passiuam, resultat quaedam composita
 quantitas, sicut de partibus ex quibus resultat una composita substantia.

19 animae] *om. L₂ • per quam] quae L₁L₂SA₁L₄; per la qual cat. || 20 intellectus, quantitas] quantitas intellectus *DI₁OH • quantitas] quantitatis C • cuius est quantitatis] om. L₁ • quantitas cuius] cuius quantitas A₂ • cuius etiam Ea] quae *URM₁CDGKI₁I₂OHL₃L₃m; del qual cat. • est²] om. M₃ • quantitatis etiam E] quantitas L₂L₄; de quantitate *URM₁CDGKI₁I₂OHI₃A₂M₃L₅am; om. L₃ || 21 durationis] om. A₂ • et caetera] om. M₃ • et³] om. *CDI₁OM₃ || 22 partibus] add. simplicibus sup. lin. K • est composita] composita est G • et] om. *SDKI₁OI₃A₂ || 23 Anima est composita] add. et de multis L₄; om. L₃ • suarum potentiarum] suis potentiis *URM₁CDGKI₁I₂OHL₃I₃M₃; de suis potentiis A₂ || 24 quantitatem habet] habet quantitatem S || 24-25 oportet quod - composita] om. I₁ || 25 composita] compositio M₃ • est ita] ita est *GI₂ • ita] om. UC • quantitibus] quantitatis A₁ • sicut] sic *UI₃; om. I₂ || 26 de¹] add. multis L₃ • sunt] est G • de²] ex S || 27 In] om. G • aliis] singulis *OH • intellectuum] intellectum L₁L₂SDI₁; intellectui cat. • et¹] om. S • et aliud] unum A₂ || 28 aliud] unum A₂ || 29 quantitas] add. est A₁ • et quia] om. S || 30 est¹] om. M₁ • est²] et *GI₂ • de] ex I₁ • quantitibus] quantitate L₃ • trium] om. I₂ • Igitur] ergo *RM₁DGI₁OHI₃L₅ • Igitur habet] habet ergo A₂ || 30-31 habet compositam quantitatem anima] habet anima compositam quantitatem K; anima habet compositam quantitatem L₃; habet quantitatem compositam M₃ || 31 anima] om. *RGA₂ || 32 Anima est de] in anima est L₅ • Et] add. de I₂; om. I₃ • quantitatem habet] habet quantitatem *RG || 33 propter hoc] om. A₂ • quia] add. quantitas A₂ • parte] partem S • quantitatem habet] habet quantitatem G || 34 quoniam] quia K • quantitas] om. K • in parte - sustentata] passiuam in parte sustentata est *OH; in passiuam parte est sustentata KA₂ • est sustentata] sustentata est *URM₁CDGI₁I₂OL₃I₃ || 35 ambabus] duabus L₃ • una] scilicet A₂ • et] om. *UCI₂L₃ • alia] altera *DI₁OH; om. A₂ || 35-36 quaedam composita - resultat] om. L₅ || 36 ex] de *L₂URM₁CDGKI₁I₂OHL₃I₃L₄M₃ • ex quibus] substantialibus A₂*******************

- [V.II.8] Propter hoc quia anima compositam habet quantitatem possunt sua principia esse in | maiori concordantia, in qua maiori non essent | si 0216th G78th
 40 composita, et manerent discretas quantitates, non alterae in alteris, | sicut in camera, in qua quantitates discretas lapidum non sunt alterae in alteris. M₁50^f U129^v
 L₁21ra
 L₅57^f
- [V.II.9] Si anima non habuisset quantitatem compositam, | non haberet naturam S146^{va}
 cum qua componeret similitudines | suorum principiorum et aliorum in K88^{ra}
 45 amandi obiecta | extrinseca. Sed quia naturaliter compositam habet I₃27^v L₄118^v
 quantitatem, | componit unam similitudinem cum | alia, et de illis I₁19th
 similitudinibus componit quandam speciem quam considerat. M₃45^v H54^f
- [V.II.10] Si anima non habuisset compositam | quantitatem, sua quantitas non L₂21va
 50 esset de multis et essent suae partes substantiales absque simplici | quantitate et C91^{ra}
 composita; et esset substantia de suis | principiis et sua quantitas non de illis E436th
 nec de substantia; et esset extranea et de alia essentia, in tantum quod anima non esset de accidente, sed tantum de substantia, quod est impossibile.

37 quia] quod $K \bullet$ compositam habet] habet compositam $K \bullet$ compositam] composita $HA_2 \bullet$ habet quantitatem] quantitatem habet $A_1 \bullet$ possunt] posset K ; *add.* esse M_3 || 38 esse in maiori] in maiori esse $C \bullet$ maiori] maioritates UC ; *om.* S || 39 simplices principiorum - essent] *om.* M_1 || 40 et] ut $K \bullet$ manerent] manent $RDG \bullet$ discretas] distinctas A_1 ; *om.* $C \bullet$ alteris] alterum $O \bullet$ in] *om.* G || 41 quantitates discretas] quantitas discreta I_2M_3 || 40-41 sicut in - alteris] *om.* D || 41 discretas] *om.* U || 42 habuisset] haberet $KL_4A_2 \bullet$ quantitatem compositam] compositam quantitatem $L_2RL_4A_2$ || 44 multiplicat] multiplicat $L_1SA_1 \bullet$ lucratur] lucratur $L_1RGA_1I_3 \bullet$ lucratur] lucratur $I_2 \bullet$ recolendi] *add.* et L_1 ; *om.* RG || 45 quia] quod M_3 || 45-46 compositam habet quantitatem] habet quantitatem compositam UCK ; habet compositam quantitatem $RM_1DGI_1I_2OHL_3I_3 \bullet$ unam] quandam L_2 (*in marg.*) $URM_1CGI_1I_2OHL_3I_3A_2M_3L_5$ || 46-47 similitudinem cum - componit] *in marg.* L_2 ; *om.* $L_4 \bullet$ alia] altera $L_1L_2SA_1L_4 \bullet$ et] *add.* sic $RM_1GI_1HL_3I_3 \bullet$ de] ex A_2 || 47 quandam] illam L_4 || 48 habuisset] haberet $KA_2 \bullet$ compositam quantitatem] quantitatem compositam $L_5 \bullet$ quantitatem] *om.* $OH \bullet$ sua] *om.* L_3 || 49 multis] multas *cat.* \bullet essent] esset $G \bullet$ et] *om.* CM_3 || 50 non] *add.* esset A_1 ; *add.* est I_2 ; *om.* $G \bullet$ illis] aliis M_3 || 51 nec] *om.* $G \bullet$ et¹] *om.* $L_1S \bullet$ extranea] extrinseca $M_3L_5 \bullet$ et²] *om.* $I_2 \bullet$ alia] illa $A_1 \bullet$ essentia] existentia M_3 || 52 tantum] *om.* $L_1S \bullet$ impossibile] *add.* quaestiones minutae A_2

[V.II.q1] | Quaestio: Anima, | quomodo potest habere quantitatem simplicem et compositam? R39^v O216^{va}

55 Solutio: | Responsio huius quaestionis manet in hoc quod diximus de simplici quantitate et composita. I₂113^v

[V.II.q2] Quaestio: Si anima habet compositam quantitatem, oportet quod subiectum sit diuisibile in pluribus partibus?

Solutio: | Omnis substantia creata est composita ex forma et materia, et, U130^f
 60 quamuis sit de partibus, non est diuisibilis per formam et materiam, quoniam si esset separata | forma a materia, esset quaelibet sine altera | sustentata, in tantum quod posset esse forma absque materia et materia absque forma, non coniuncta una cum altera. Et esset actio et non actio in forma, et passio et non passio in materia, et hoc est contradictio et impossibile. L₅57^v M₁50^v

65 [V.II.q3] | Quaestio: Si anima compositam habet quantitatem, oportet quod sua quantitas | sit substantialis, cum sit ita quod de partibus accidentalibus non possit fieri compositio? L₃86th
D120^{vb}

53 Quaestio] *om. A₂ • Anima, quomodo] quomodo anima SI₂L₅ • quantitatem simplicem] simplicem quantitatem GA₂ || 53-54 et compositam] om. G || 55 Solutio] om. A₂ • manet] om. A₁ || 55-56 simplici quantitate] quantitate simplici SA₂ || 57 Quaestio] om. A₂ • compositam quantitatem] quantitatem compositam L₄L₅ • quantitatem] *add. nunquid A₂ || 57-58 quod subiectum sit] subiectum eius esse A₂ || 58 subiectum sit] sit subiectum L₅ • pluribus partibus] plures partes A₂ || 59 Solutio] om. A₂ • forma et materia] materia et forma UCS || 60 formam et materiam] materiam et formam URM₁CGKI₂L₃I₃ • materiam] *add. et OH • quoniam si] et formam quoniam R • si] om. G || 61 quaelibet] in qualibet K • sine altera] altera fine A₁ || 62 posset esse forma] forma posset esse K • absque materia - forma] om. C • non] et OH || 63 esset] om. L₂A₁L₄M₃L₅ • actio in - non] om. I₂ || 63-64 et non passio] om. G || 64 hoc est - impossibile] haec contradictio est impossibilis RM₁G • et hoc] quod K • et²] est L₅ || 65 Quaestio] om. A₂ • anima] animam A₁ • compositam] composita I₂L₃ • compositam habet] habet compositam L₂KL₄A₂ • quantitatem] *add. nunquid A₂ || 65-66 quod sua - substantialis] om. C • sit substantialis] substantialis sit L₃ || 66 sit¹] in mag. M₁ • sit ita] ita sit UC || 67 possit] potest URM₁CKI₂L₃; posset M₃****

Solutio: Si de partibus accidentalibus non posset fieri compositio, omnia
accidentia || substantiarum essent in discretis quantitibus et non in continuis, S146^{vb} L₄118^v
70 et esset ita anima de partibus | discretis et non de una in altera, sicut | camera; et O216^{vb} L₇21vb
color uini rubei et aquae non haberent continuam quantitatem | in scypho, qui M₃46^f
continet uinum et aquam; nec aqua calida aquam frigidam posset | calefacere, A₇75ra
nec frigida calidam frigefacere.

[V.II.q4] || Quaestio: | Si anima habet compositam quantitatem, potest | esse L₂21vb H54^v
75 mortalis per naturam, cum sit ita quod omne compositum sit diuisibile? K88^{rb} I₇19va

| Solutio: Sol habet unam | communem quantitatem quae est composita de G78^{vb} U130^v
quantitate formali et materiali, tamen non est corruptibilis sua substantia.

[V.II.q5] Quaestio: Si anima habet compositam quantitatem et unum
80 principium componitur cum altero, sequitur quod anima componit se ipsam et
producit, quod est impossibile, quod nullum ens producat se ipsum.

| Solutio: Probauimus animam esse a create et non | a generante, et ita sicut L₅58^f M₇51^f
partes simplices in uno instanti sunt | productae de non esse in esse per I₂114^f
creationem, | potest produci | sua compositio, quoniam si non esset, non posset R40^f I₃28^f

68 Solutio: Si - compositio] *om.* M₃ • Solutio] *om.* A₂ • accidentalibus] *om.* DI₁ • posset] possunt R; potest GKI₂; possit A₁ || **69** in¹] scilicet D • in discretis] indiscretas *cat.* • in²] *om.* SDGI₁H || **70** ita] ista CK • et non de una] una non existente A₂ • de²] *om.* L₂RM₁CSDGI₁HI₃ • una] *om.* G • sicut] sic R || **70-71** sicut camera - haberent] *om.* C • camera] calor RG • et²] *add.* sicut S || **71** aquae] *add.* et R; *add.* quae A₂ • haberent] haberet L₁ • continuam quantitatem] quantitatem continuam RGA₂ • quantitatem] *in marg.* L₂L₄ || **72** continet] contineret A₁ • aqua calida] aquam calidam C; *om.* M₃ || **73** nec] *add.* aqua DI₁OH • frigida] frigidam UC • calidam] *add.* posset A₂ • frigefacere] frigesce I₃ || **74** Quaestio] *om.* A₂ • habet] habeat OH • quantitatem] *add.* non G; *add.* nunquid A₂ • potest] posset URM₁CDGKI₁I₂OHL₃I₃A₂; possit GOH • quod omne compositum] compositum quod omne O • diuisibile] solubile G || **76** Solutio] *om.* A₂ • Sol] *om.* G || **77** tamen no est] cum non sit L₄ • tamen] *om.* M₃ • est] esset S • corruptibilis] corrupta L₅ || **78** Quaestio] *om.* A₂ • et] *om.* C || **79** componitur] compositum L₅ • altero] alio I₁ || **80** quod² *etiam* Eam] quia URM₁CDGKI₁I₂OHL₃I₃; cum A₂; que *cat.* • nullum] ullum M₃ • producat se ipsum] se ipsum producat L₂L₄A₂M₃L₅; se ipsum producit URM₁CDGKI₁I₂OHL₃I₃; *add.* quid ergo dicemus A₂ || **81** Probauimus] probamus M₁; *om.* A₂ • et non] *in marg.* L₂ || **82** productae] producti OH • in²] ad L₅ || **83** produci] fieri A₂ • sua] earum A₂ • si] *add.* sic OH; *add.* illa A₂

esse creatio absque successione, | quoniam essent partes antequam totum, et A₂16^v
 85 haberet creatio conditiones agentium natu|ralium, quod est impossibile, O217^{ra}
 quoniam non esset creatio, sed opus naturale.

[V.II.q6] Quaestio: Composita quantitas animae, de quo est?

Solutio: Sicut substantia quae est simplex, et sua simplicitas est ita de
 simplicitatibus suarum partium sicut ipsa est de illis partibus, et sic quantitas
 90 com|posita est de multis simplicibus quantitatibus. L₄119^f

[V.II.q7] Quaestio: Simplex commune bene potest esse de simplicibus partibus,
 sed compositum, quomodo potest esse de simplicibus, cum sint differentia
 genere, sicut substantia | uel accidens, quod accidens non | potest esse de S147^{ra} U131^f
 essentia substantiae, quoniam si esset, esset pars substantialis et non
 95 accidentalis in composito de substantia et de accidente, quod est im|possibile? M₃46^v

Solutio: Omnis compositio est consequentia simplicium in uno congregato ex
 pluribus, et simplex commune et compositum | commune conuertuntur in D121^{ra}
 numero.

84 antequam] ante *S*; *add.* esset *URM₁CDGKI₁I₂OHL₃I₃* • antequam] || **86** quoniam] quia *K*;
add. iam *A₂* || **87** Quaestio] *om.* *A₂* • animae] *om.* *HL₃* || **88** Solutio] *om.* *A₂* • substantia, quae -
 simplicitas] simplicitas substantiae simplicis *A₂* • quae] *om.* *DA₁I₁O* • simplicitas] simplicitatis
K • est²] *om.* *L₃M₃* • ita] sic *RM₁G*; et *L₃M₃L₅*; *om.* *UCSDKI₁I₂OHI₃* || **89** sicut] sic *DI₁OH* •
 ipsa] illa *CH* • est] esse *A₂*; essentia *L₅* • et sic] sic et *URDGI₂HL₃I₃M₃* • et] *om.*
M₁CKA₁I₁OL₄A₂L₅ • sic] sicut *A₁* || **90** composita est] est composita *A₁* • est] *om.* *UC* •
 simplicibus quantitatibus] quantitatibus simplicibus *RG* || **91** Quaestio] *om.* *A₂* • commune] *om.*
KA₂L₅ • bene *etiam Ea*] bonum *L₁URM₁CGKI₂L₃I₃M₃m*; totum *L₅*; ben *cat.* • simplicibus]
 similibus *S* || **92** sint] sit *UCG* • sint differentia] differant *A₂* || **93** sicut] sic *A₁* • substantia] *om.*
C • uel] et *SA₂* || **94** quoniam] *om.* *I₁* • esset²] *om.* *C* || **95** in composito *etiam Em*] et compositum
L₁SA₁L₄A₂a; en lo compost *cat.* • de²] *om.* *L₂URM₁CSDGKI₁I₂OHL₃L₄L₅* || **96** Solutio] *om.* *A₂* •
 consequentia] conuenientia *OM₃*; conuenientia *corr.* *L₅* • congregato] aggregato *L₅* • ex] et *OH*
 || **97** compositum] compositam *I₃* • conuertuntur] conuertantur *S*

100 [V.II.q8] Quaestio: Si compositio procedit de partibus simplicibus, quomodo potest esse compositum simplex?

Solutio: Simplex commune | est simplex, quoniam de | simplicibus est partibus, L₅58^v L₂22ra
 sicut filius Marti|ni et suae matris, qui est homo, quia patrem et matrem | habet L₇21va H55^r
 qui sunt de specie humana. | Et simplex quod | est | de simplicibus partibus, in O217^{rb} M₇51^v
 quantum est commune compositio | quae procedit de simplicibus partibus, L₃86va I₁19vb
 105 nascitur in communitate totius compositi de partibus simplicibus. K88^{va}

[V.II.q9] Quaestio: Si totum quod est simplex conuertitur in numero cum toto quod est compositum; oportet quod compositio sit ita principale principium sicut simplicitas? Et si hoc est, sequitur quod simplicia sint de compositione sicut compositio quae est de simplicibus?

110 Solutio: Omnis pars est ut sit suum totum, et propterea finis partis est totum. Simili modo finis compo|sitionis est | finis simplicis, quod est totum de partibus U131^v L₄119^v
 simplicibus.

99 Quaestio] *om.* A₂ • procedit] procedat H • de] ex G • partibus simplicibus] simplicibus partibus S || **100** esse compositum] compositum esse K || **101** Solutio] *om.* A₂ || est partibus] partibus est L₂URM₁CSDGKI₁I₂OHL₃I₃L₄M₃ • partibus] *om.* A₂ || **102** patrem et matrem] matrem et patrem UCKOH || **102-103** habet qui sunt] et quae habent L₅ || **103** qui] quae I₂ • specie humana] humana specie A₂ • Et] est D; *add.* si A₁ • quod] quid R; quia G • est] *om.* G • simplicibus partibus] partibus simplicibus S || **103-104** in quantum - partibus] *om.* I₂ || **104** quantum *etiam* Eam] *add.* simplex URM₁CDGKI₁OHL₃I₃A₂M₃L₅; *add.* simplex in marg. L₂; *add.* est de simplicibus partibus in quantum simplex M₃; quant *cat.* • commune *etiam* m] communis L₄; *add.* et URM₁CGKI₁OHL₃I₃A₂M₃L₅; *add.* et in marg. L₂ || **106** Quaestio] *om.* A₂ • simplex] *add.* et U • numero cum] *om.* L₅ || **107** oportet] *add.* ne DI₁OH || **108-109** Et si - simplicibus] *om.* I₂L₃I₃ • sint] sunt UDI₁O || **109** de] *om.* M₃ • simplicibus] *add.* [V.II.q9, 106-108] *iter.* M₁; *add.* quid ergo dicendum A₂ || **110** Solutio] *om.* A₂ • Omnis] *om.* SDI₁OH • est] *om.* C • suum totum] totum suum L₂L₄A₂M₃ • et propterea - totum] *om.* C • totum²] in marg. R || **110-111** propterea finis - compositionis] *om.* M₃ || **111** est¹] et S • simplicis] simplicitatis DI₁OHL₅

- [V.II.q10] Quaestio: Cum simplex sit de | simplicibus, potest esse compositio | de
compositione? *I₂114^v R40^v*
- 115 Solutio: In anima, et hoc idem de substantiis corporalibus, est sua compositio
de forma et materia, quae sunt partes compositae, | in quantum sunt de
principiis simplicibus, secundum quod iam diximus. Quare compositio potest
esse de compositione secundum secundam speciem tertiae partis huius libri,
sed non transit | compositio ad primam speciem | tertiae | partis, cum sit ita
quod non sit de se ipsa, sed de alia; | ad quam primam speciem transit | simplex
pars communis simplicis quod per | compositionem | est de pluribus partibus,
quae compositio est medium quod | stat de partibus simplicibus | et est
sustentata in communi simplici, quod est simplex numero et specie et quia est
de simplicibus | partibus. *G78^{vb}*
O217^{va} E437^{ra}
A175^{tb}
L559^f M152^f
M347^f S147^{tb}
C91^{tb} I328^v
L222^{tb}

113 Quaestio] *om. A₂ • simplicibus*] *add. numero A₂* || **115** Solutio] *om. A₂ • In*] *om. OH • idem*] *add. est S • corporalibus*] *add. quae M₃ • sua*] *om. A₂* || **116** forma et materia] materia et forma *URM₁CSDGKI₁OHL₃I₃* || **117** simplicibus] *om. G • Quare*] quia *URCGKI₂L₃I₃M₃L₅* || **117-118** Quare compositio - secundam] *corr. in mag. M₁* || **118** secundam speciem] speciem secundam *I₂ • secundam*] *om. G* || **119** sed] si *OH* || **120** quam] suam *D*; *add. tamen A₂* || **121** simplicis] simplicitatis *I₁* || **122-124** et est - partibus] *om. K* || **123** sustentata] sustentatum *A₂ • quod*] quid *R • simplex*] *add. in CS • et²*] *ras. L₂*; *om. M₁CDGKI₁I₂OHL₃I₃A₂M₃L₅ • est*] *om. C* || **124** simplicibus partibus] partibus simplicibus *RG*

DE SEXTA PARTE HVIVS LIBRI,
[VI.I] ET PRIMO DE SVA PRIMA SPECIE

[VI.I] Quaestio: Propriae qualitates animae rationalis, quales sunt? Solutio:

[VI.I.1] Bonitas accidentalis naturalis animae est propria qualitas bonitatis
5 substantialis, ueluti et multo melius quam calor ignis et frigiditas aquae, et hoc
idem de magnitudine accidentali naturali, | quae est propria qualitas *H55^v*
magnitudinis substantialis, et sic de aliis principiis || substantialibus, quorum *U132^f I120^{ra}*
quodlibet | habet suam propriam qualitatem quam alteri communicat et cum | *L121^{vb} L4120^v*
ipsa disponit suos actus. Et anima congregata ex omnibus principiis *O217^{vb}*
10 substantialibus habet ipsas proprias | qualitates ipsorum, cum quibus agit suas *D121^{rb}*
operationes, et habet habitus et dispositiones in | tribus potentiis et in actibus *L559^v*
illarum.

[VI.I.2] | Propter hoc quia bonitas est propria qualitas animae, dicitur anima *K88^{vb}*
qualis bona, et quoniam magnitudo est sua propria qualitas, dicitur anima
15 qualis magna, et sic de aliis, sicut homo, qui dicitur qualis secundum
magnitudinem, colorem et figuram.

1-2 DE SEXTA - SPECIE] Sequitur sexta pars huius libri et primo de prima specie qua quaeritur anima qualis est proprie *L4*; sexta pars principalis huius libri, quae est de qualitate animae, et primo de prima specie *A2*; Pars sexta huius libri, quae est quale. Articulus primus de eius prima specie, quae est de qualitate propria animae *L5*; *om. A1 • HVIVS LIBRI] om. DL3I3 || 2 SVA] eius L2URM1DGGKOH3I3M3; om. C • ET PRIMO - SPECIE] om. S • SVA PRIMA SPECIE] prima eius specie I1I2 || 3 Quaestio] quaero L4; om. A2 • rationalis] rationales I3 om. L3 • Solutio] om. A2 || 4 accidentalis naturalis] naturalis accidentalis DI1OHL3 • animae] anima M1 • est] om. M3 || 4-5 bonitatis substantialis] substantialis bonitatis UCK || 5 ueluti] sicut A2 • quam] sicut m; *om. EL1L2SA1L4A2M3L5a; com cat. • calor] calore C; add. calor iter. I2 • hoc] homo M3 || 7 aliis] singulis OH • principiis] in marg. L4 • substantialibus] add. naturalibus DI1I2OHL3I3 • quorum URDOI3] quae L1SA1L4 || 8 habet suam] secundum suam speciem L5 • et] ut G || 8-9 cum ipsa] ad ipsam L5 || 9 suos] add. proprios S; *om. A1 • Et] est KI1 || 10 substantialibus] et OH • habet] habent K • ipsas proprias] proprias ipsas A1 • proprias] om. RG • suas etiam Eam] add. proprias URM1CDGKI1I2OHL3; sues cat. || 11 habitus] actus A2 • et²] om. M3 • dispositiones] et habet habitus et dispositiones A1 • in²] om. D || 12 illarum] istarum G; earum A2; *add. est D; add. et I1OH || 13 hoc] om. K • propria] proprie U || 14 quoniam] quando S || 15 aliis] singulis OH • qui] om. A2 || 16 colorem] colorem OH****

- [VI.I.3] | Anima habet in habitu, per naturalem potentiam, memoratiuitatem, M₁52^v
 intellectiuitatem et amatiuitatem, quae habent in habitu ita proprias qualitates
 actiuas, sicut bonitas substantialis, quae habet bonitatem accidentalem | L₃86vb
 20 naturalem, | et sicut magnitudo substantialis, quae magnitudinem habet I₂115^r
 accidentalem, et sic de | aliis principiis. Et propter hoc memoratiuitas | S147^{va} M₃47^v
 substantialis habet aliam memoratiuitatem quae est accidentalis | et sua propria R41^r
 qualitas, cum qua format et disponit memorare et abstrahit illud a sua
 similitudine et de memorabilitate accidentali naturali et passiuua qualitate, quae
 25 est propria qualitas memorabilitatis substantialis. Et illud me|morare est O218^{ra}
 accidentale | et de similitudi|nibus, et est sustentatum in memorare intrinseco U132^v L₂22va
 substantiali, quod est de essentia substantialis memoriae, et hoc idem de
 intellectu et uoluntate.
- [VI.I.4] Anima habet qualitates dispositas in quantum suas rationes, | sicut L₅60^r
 30 bonitas, quae est ratio animae ad memorandum bonum et ad intelligendum
 bonum et ad | amandum bonum; et magnitudo, quae est ratio animae ad L₄120^v
 memorandum magnum et ad intelligendum magnum | et ad amandum magnum, H56^r
 et sic de aliis obiectis | dispositis ad recipiendum per dispositiones proprias I₁20rb
 stantes sub substantialibus rationibus, | de quibus sunt qualitates. G79^{ra}

17 naturalem potentiam] naturales potentias L_5 • potentiam] *add.* et *OH* || **18** intellectiuitatem et amatiuitatem] *om.* *OH* • habent] habet G • quae] *om.* I_1 • habitu] *add.* per naturalem S || **20** magnitudinem habet] habet magnitudinem $SDKI_1OHL_5$ || **20-21** sicut magnitudo - principiis] sic de magnitudine et aliis A_2 || **21** aliis] de aliis S || **22** habet aliam] aliam habet M_3 • quae est accidentalis] accidentalem $A_1L_3A_2$ • et] quae est A_2 • propria] *add.* est A_1 || **23** format] informat A_2 • memorare] memoreat S ; *om.* *OH* • illud] ipsum E ; illud *in marg.* L_2 ; *om.* $L_1SA_1L_4$; *el cat.* • a] de $UCDI_1OH$ • sua] diuina *OH* || **24** et¹] *om.* A_1O • de memorabilitate - qualitate] memorabilitatis accidentalis naturalis (*add.* et A_1L_4) passiuuae qualitatis $L_1SA_1L_4$ • de] *om.* CG • accidentali] essentiali O • naturali] *om.* RD || **25** memorabilitatis] memoratiuitatis S || **26** et¹] *om.* DI_1OH • de] si L_1 • et²] *om.* A_1 • sustentatum] sustentamentum C • memorare] memorari DI_1OH • intrinseco] extrinseco M_3 || **27** substantiali] spiritali D • substantialis] substantiali $UCDI_1A_2$ • memoriae] memorare L_1 ; memoria M_3 || **29** qualitates dispositas] qualitatem disposita O ; qualitatem dispositam H • quantum] *add.* habet DI_1A_2 • rationes] *add.* dispositas DI_1OH || **30-32** bonum et - memorandum] *om.* G • et] *om.* D • ad] *om.* I_1M_3 || **31** bonum¹] *om.* RD • ad] *om.* RDI_1 || **32** magnum¹] *om.* L_5 || **32** ad intelligendum - magnum³] caetera A_2 • et¹] *om.* DA_1I_1H • et ad amandum magnum] *om.* G • ad²] *om.* DO • magnum³] bonum I_1 ; *om.* K || **33** aliis] singulis *OH* || **34** stantes *etiam m*] existentes E ; sustentatas $L_2URM_1CGKI_2L_3I_3L_4A_2M_3L_5a$; estants *cat.* • sub] in K • de quibus] quarum A_2 • quibus] qualitatibus RG ; qualitatem M_1

- 35 [VI.I.5] | Actiuae qualitates | sunt | potentiae formales quae repraesentant
 40 potencias substantiales in quantum sunt earum figurae; | et passiuae qualitates
 sunt figurae quae repraesentant passiuas materias substantiales in quantum sunt
 earum qualitates, sicut calor ignis, qui in quantum est actiua qualitas
 repraesentat formam ignis, et in quantum est passiuia repraesentat materiam
 illius.
- [VI.I.6] In intelligere sunt memorabilitates figurae et passiones, et | hoc idem
 de amabilitatibus. Et intellectiuitas est figura et habitus | intellectus agentis, |
 qui discurrit per passiuas qualitates supradictas. Et hoc idem conuertitur in
 aliis potentiis, sicut in memorare, in quo intelligibilitates et amabilitates sunt
 45 figurae et passiones. Et memoratiuitas est figura | et habitus memoriae
 substantialis, quae retinet et accipit species et illas | dat et reddit intellectui et
 uoluntati.
- [VI.I.7] In intelligere est bonificatiuitas actiua qualitas intellectus, et
 bonificabilitates, quae sunt bonae per intelligere, | sunt passiuae qualitates
 50 bonificabilitatis substantialis et substantialis intelligibilis.

*M*₁53^r *A*₁75va
*L*₁22ra
*I*₃29^f

*O*218^b

*S*147vb *D*121va

*K*89ra

*U*133^f

*M*₃48^r

*A*₂17^r *I*₂115^v

*L*₂22vb

*L*₅60^v

35 qualitates] *om. L*₄ • quae] et *C* || 36 potencias] potentiae *M*₁*L*₃ || 36-37 et passiuae sunt
 figurae] *om. C* • et] *om. K* || 37 sunt] *om. C* || 38 calor] calore *C* color *M*₃ • qui] quae *OH*; *om.*
*DA*₂ • est] *om. O* || 38-39 qui in - formam] *in marg. L*₂ || 38-39 actiua qualitas repraesentant
 formam] repraesentat actiue qualitas formam *O* || 38-39 actiua qualitas - est] *om. L*₄ || 39
 formam] *om. I*₃ • ignis, et - repraesentat] *om. I*₃ • et] *om. G* • passiuia] passiuus *L*₄ • materiam]
 materia *M*₃ || 41 In etiam *Eam*] *om. UCSGA*₁*OHL*₃; *en cat.* • intelligere] intellectu *A*₂*a* •
 memorabilitates etiam *Eam*] memorabilitates *L*₁*SG*; memorabilitatis *UKOH*; memorabilitas
*RM*₁*I*₂*L*₃*I*₃*M*₃; memorabilitats *cat.* • idem] *add. est S* || 42 amabilitatibus. Et - et] *om. C* •
 intellectiuitas] intellectiuitas *L*₁; intelligibilitas *O* || 43 qui] quo *A*₂ • discurrit] staret *A*₁ •
 passiuas qualitates] qualitates passiuas *URGK* • in] cum *S* || 44 in¹] *om. UDG* • memorare]
 memorari *I*₁*OH* • quo] *add. sunt U*; intelligibilitates et amabilitates] intellectiuitates et
 amatiuitates *L*₅ • sunt] *om. UC* || 45 figurae] figuratae *S* • Et] *om. L*₃ • memoratiuitas
 memorabilitas *L*₁*SDI*₁*OH*; *corr. ex memoratiuitate L*₂; memoratiuitas *A*₁; memoratiuitates *L*₄*A*₂
 • est] sunt *L*₄ *A*₂; *corr. ex sunt L*₂ • est figura - memoriae] *om. DI*₁*OH* • est figura] *om. I*₂ || 46
 retinet] retinetur *C* || 46-47 intellectui et uoluntati] intellectus et uoluntas *OH* • et³] *om. G* || 48
 In] *sup. lin. L*₄; *om. URM*₁*CSGI*₂*OHA*₂ • intelligere est] est intelligere *I*₃ • bonificatiuitas] bonitas
K || 49 sunt bonae] bonae sunt *K* • bonae] bona *I*₃ || 50 et substantialis] *om. I*₁ • intelligibilis]
 (intelligibilitas *E*); intelligibilitatis *L*₂*URM*₁*CSGKI*₂*I*₃*L*₄*A*₂*M*₃*L*₅*am*; intellectus *DI*₁; intellectualis
H; *add. intellectualis A*₁*O*; intelligibile *cat.*

[VI.I.8] Secundum quod potentiae dispositas habent qualitates, habent in habitu
 | obiecta et | retinent eorum figuras, et quando dispositio destruitur per priuatam L₄120^v R41^v
 proportionem obiectorum intrinsecorum et extrinsecorum, habitus habent
 innaturales potentias et impossibilitates, | quoniam non habent cum quo possint M₁53^v
 55 retinere obiecta non disposita ad memorandum, intelligendum et amandum,
 sicut aquila cuius est fracta ala et non habet in habitu uolare, nec homo surdus,
 qui | non habet in habitu audire. O218^{va}

[VI.I.9] Memorabilitates, intelligibilitates et amabilitates substantiarum
 corporalium | sunt innaturales | potentiae, sed, quia sunt dispositiones | H56^v E437^{rb}
 60 naturalibus potentiis quae illas habent in habitu, sunt naturales possibilitates et
 impressiones et figurae, sicut | uinum, quod habet naturalem potentiam L₁22rb
 inebriandi hominem | illud bibentem, et si non bibit ipsum habet naturalem U133^v
 impotentiam cum qua possit ipsum inebriare.

[VI.I.10] Nulla propria qualitas potest dimittere suum proprium subiectum,
 65 quamuis attingat obiectum uel non. Quoniam, si dimitteret quod est proprium,

51 quod] *om. I₂ • habitu] add. et DI₁ || 52* obiecta] obiecto *I₁ • et] quae L₅ • destruitur etiam Eam] descriu cat. • priuatam] priuatiam O || 53* obiectorum] elementorum *DA₁I₁OH • intrinsecorum et extrinsecorum] extrinsecorum et intrinsecorum A₁ • et extrinsecorum] om. S • habent] habet G || 54* innaturales] materiales *L₄; naturales M₃ • cum quo] om. A₁ • quo] om. C • possint] possit U; possunt RDGI₂ || 55* amandum] *add. cum quo A₁ || 56* aquila] aqua *L₃L₅ • cuius] quae L₁L₂SL₄M₃L₅; cum A₂ • est fracta ala] fracta est ala URM₁CGKL₃I₃; est aquila fracta DI₁; est ala fracta OH; est fracta alam L₁M₃; ala fracta a; fregit alam m • et] *om. A₂ • habet] add. intellectus A₁ || 56-57* uolare, nec - audire] audere uolare *UC • nec] neque I₁; et sicut OH || 57* qui non] *om. A₂ • habet] sup. lin. L₂ • audire] add. nec (et m) mutus loqui Em; parlar cat. || 58* Memorabilitates, intelligibilitates et amabilitates] memorabilitas intelligibilitas et amabilitas *D; memorabilitas intelligibilitatis et amabilitatis I₁; memoratiuitates intellectiuitates et amatiuitates L₅ • et] om. C • substantiarum] om. L₂L₄ || 59* corporalium] correlabiliu *M₃ • innaturales etiam Em] naturales L₂URM₁CGKI₂L₃L₄A₂M₃L₅a; innaturals cat. || 60* illas] *add. non A₁ • possibilitates] passibilitates S • et] om. SL₃ || 61* et¹] *om. M₃ • naturalem] om. C || 62* inebriandi] inebriando *DI₁; ad inebriandum OH • illud bibentem] om. DI₁OH • ipsum] illum C • naturalem] innaturalem L₁A₁I₁ || 63* impotentiam] potentiam *UM₁CSDKA₁I₁I₂OHI₃L₅m; sup. lin. L₂; impotència cat. • cum qua] quomodo URM₁CGKI₂L₃I₃L₅; quando M₃ • cum qua - inebriare] ad ipsum inebriandum A₂ • possit ipsum G] ipsum possit UCK; posset ipsum RI₂L₃; ipsum posset M₁ || 64* potest] posset *OH • suum proprium subiectum] subiectum URM₁CGKI₂L₃I₃; proprium subiectum suum DA₁O; subiectum suum I₁; obiectum suum H; suum subiectum EL₄A₂L₅am; son subject cat. || 65* attingat] attingat *C; attingit O • dimitteret] add. et H • proprium] et non proprium L₅**

- esset appropriatum et non proprium, et partes intrinsecae | substantiales non
haberent cum quo possent | uti extrinsecis et starent otiosae, sicut ignis, | qui
non posset calefacere si suum proprium calorem alteri daret et appropriaret et
quod ipse non haberet illum. L₂61^r
S148^{ra} G79^{rb}
- 70 [VI.I.q1] Quaestio: Cum lapis, planta | et asinus habeant passiuas qualitates L₂23ra
obiectiue, | quae non sunt de essentia intellectus qui ipsas intelligit nec alterius M₃48^v
intellectus, quomodo possunt esse intelligibiles?
- | Solutio: Secundum | quod diximus, | intellectus habet propriam | qualitatem K89^{rb} O218^{vb}
L₄121^v I₃29^v
cum qua intelligit. Et ut possit intelligere substantias corporales, est illis
75 appropriata intelligibilitas, | quae non est de essentia illarum, | sicut aeri est I₂116^r C91^{va}
appropriatus | per ignem calor ut || sit calefactibilis, qui calor non est de suis D121^{vb} M₁54^r
A₁75vb
conditionibus essentialibus.
- [VI.I.q2] | Quaestio: Supposito quod non esset intellectus, lapis, planta et R42^r
asinus essent intelligibiles?
- 80 Solutio: Deus, secundum quod iam diximus, creauit substantias corporales ad
se ipsum, ut ipse sit finis illarum et quod ipsae in ipso quietem habeant, quam | U134^r

66 intrinsecae] *om.* L₃ • substantiales] *add.* et L₁S || **67** possent uti] uti possent K • extrinsecis] intrinsecus U; extrinsecus O; extrinsecas M₃ • starent] staret S • otiosae] otiosi G • qui] *om.* OH || **68** posset] possent L₂ • suum proprium] suam propriam L₁; suum I₁L₃; *om.* D • daret et appropriaret] dabat et appropriabat L₁L₂URM₁CSI₃M₃L₅; dabat et appropriabat SI₃; daret et appropriabat L₃ • et²] *om.* C || **69** non] *sup. lin.* L₂L₄ • illum] illam A₁; *add.* quaestiones minutae A₂ || **70** Quaestio] *om.* A₂ • Cum lapis, planta] plantae lapis G • lapis] *add.* et M₃L₅ • et] *om.* OH • asinus] leo A₂ • habeant] haberent G || **71** sunt] sint L₁ • intellectus] *add.* intellectus S • intelligit] intelligere C; attingit G • nec] neque DI₁OH || **72** intellectus] *om.* G • possunt esse intelligibiles] *om.* OH • possunt] possent SK; possit A₁ • intelligibiles] *om.* K || **73** Solutio] *om.* A₂ • Secundum] sciendum est C • quod] ut A₂ • propriam qualitatem] proprias qualitates OH || **73** qua] quibus OH • Et ut] ut non M₃ • intelligere] *in mag.* M₁ • est] in A₁ et I₂ • illis L₂SGI₁OHL₄A₂M₃L₅] illi UCI₃ || **75** illarum] earum L₂URM₁CGKI₂L₃I₃L₄A₂M₃; aeris OH; eorum L₅ || **75-76** est appropriatus] appropriatus est URM₁CGKI₂L₃ || **76** appropriatus] appropriata S • per ignem calor] calor per ignem L₂URM₁CGKI₂L₃I₃L₄A₂M₃L₅ || **76-77** ut sit - essentialibus] *om.* OH • sit] *om.* C || **77** conditionibus] accidentibus URM₁CGL₃I₃ || **78** Quaestio] *om.* A₂ • planta] plantae L₁L₂L₄ • et] *om.* GOH || **79** asinus] leo A₂; *add.* utrum S • essent] sunt DI₁OH; esset A₂ || **80** Solutio] *om.* A₂ • Deus, secundum - diximus] secundum quod iam diximus, Deus DA₁I₁OH • secundum quod iam] ut A₂ || **81** ipsum] ipsas OH • et¹] *om.* L₁A₁L₄ • quod] *add.* est C • quod ipsae in ipso] ut creaturae in creatore A₂ • ipsae] ipsa DA₁I₁ • ipso] eo S; *add.* sit L₅

quietem habere non possent si intellectus non esset qui Deum intelligeret et substantias corporales, quare ipse coniunctus cum corpore esset medium et instrumentum ad finem et quietem illarum. Et si ipse non esset creatus, | ipsae L₅61^v
 85 non essent intelligibiles, quoniam Deus non creavit aliquam creaturam superflue nec absque fine; intelligibilitas quarum substantiarum esset | I₇20vb
 superflua et non creata ad aliquem finem si intellectus non esset.

[VI.I.q3] Quaestio: Cum bonitas naturalis animae sit ipsi propria qualitas, anima manendo in | peccato, quod est per accidens innaturale, quare habet H56^v
 90 qualitatem malam?

Solutio: Secundum quod diximus, nulla propria | qualitas di|mittit suum O219^{ra} L₇22va
 proprium subiectum, et si substantia non utitur suis | propriis qualitatibus, S148^{tb}
 secundum quod sunt dispositae et passivae stantes sub rationibus
 substantialibus et naturalibus, est contra finem illarum. Ratione cuius
 95 contrarietatis et priuationis finis accipit | malum habitum contra bonitatem, | et L₃87^{tb} L₂23^{tb}
 paruum | contra magnitudinem, et vitiosum contra uirtutem, et sic de aliis. Et L₄122^r
 propter hoc ipsamet appropriat sibi ipsi morales | malas qualitates sustentatas in M₃49^r
 bonis naturalibus, | quae de ipsis sunt indutae. M₇54^v

82 possent] possunt *I₁* • esset] *om. OH* • Deum] debet *OH* • intelligeret] intelligere *OH* • et] *om. A₁OH* || **83** quare] unde *E*; ut *URCKI₂L₃I₃A₂L₅am*; et *G*; quando *OH*; per què *cat.* • corpore] *add.* et intelligendo creaturas corporales *A₂* • esset] est *corr. ex* esset *L₂*; esse *D*; est *I₇O* || **83-84** et instrumentum] et instrumentem *L₁L₂A₁*; *om. OH* || **84** ipse] ipsi *COH*; ipse *A₂* || **86** nec] *om. SDA₁I₁OH* • fine] *add.* itaque *A₂* • intelligibilitas *etiam E*] intelligibilitatis *URM₁CDGKI₁I₂OHL₃I₃*; intelligibilitatum *L₄* • quarum] illarum *A₂* • substantiarum] substantia *L₄*; *add.* creatio *UCDA₁I₁*; *add.* duratio *OH* || **86-87** esset superflua] superflua esset *K* || **87** si intellectus non esset] *om. L₁L₂SA₁L₄*; *add.* si enteniment no fos *cat.* || **88** Quaestio] *om. A₂* • naturalis animae] animae naturalis *DI₁*; animae rationalis *OH* • animae] *om. C* • ipsi] ipsa *RM₁GOHL₃* || **89** anima manendo] manendo anima *URM₁GKI₂L₃I₃*; quando anima manet *A₂* • manendo] mouendo *OH* • accidens] *add.* et *K* || **91** Solutio] *om. A₂* • quod] *add.* iam *URM₁CKI₂L₃I₃* || **92** subiectum] seu uerum *OH* • substantia] ipsa *L₅* • propriis] *om. A₁* || **94** est] et *CDK* • illarum] illorum *L₅* • Ratione] rationum *C* • cuius] *om. M₃* || **95** bonitatem] bonum *K* || **96** contra] et *U* • magnitudinem] magnum *K* • aliis] singulis *OH* || **97** propter hoc] propterea *L₁* • sibi] sibimet *I₁*; sub *I₃* • ipsi] ipsas *A₂*; *om. CSI₁OH* • morales malas qualitates] malas morales qualitates *DI₁OH*; malas qualitates morales *A₂* • morales] *om. A₂* • malas] *om. C* • sustentatas] sustentata *C* || **98** quae] quod *M₃*; et *L₅* • ipsis] illis malis *A₂*

100 [VI.I.q4] Quaestio: Cum memoria, intellectus et uoluntas sint habitus qui | sunt *U134^v*
 qualitates, quomodo possunt esse partes substantiales substantiae animae?

Solutio: Secundum quod iam diximus, quodlibet principium suam propriam
 habet qualitatem, | et de primis principiis substantialibus sunt memoria, *L₅62^r*
 intellectus et uoluntas substantialiter, de quibus est | substantia animae. Et illae *R43^r*
 non sunt habitus, sed potentiae. Et | propriis qualitatibus | principiorum *I₂116^v K89^{va}*
 105 collectis in ipsis tribus potentiis, qualibet potentia suam propriam qualitatem
 habente collectam seu congregatam | a qualitatibus principiorum, uocantur *G79^{va}*
 habitus, in quo habet species in potentia, sicut faber, qui habet in habitu
 ferrariam | ratione cuius scit facere clauum, ense et gladium. *D122^{ra}*

110 [VI.I.q5] Quaestio: Postquam anima est melius disposita ad utendum suis
 qualitatibus actiuis quam passiuis, quare suae actiuae qualitates sunt impotentes
 per impedi|mentum passiuarum qualitatum? *I₃32^r*

Solutio: Inter formam et materiam oportet esse dispositionem et proportionem,
 et quando deficiunt dispositio et proportio, | deficiunt ante ex parte materiae *I₇21ra*
 quam ex parte formae, secundum cursum | naturalem, cum sit ita quod forma *S148^{va}*
 115 nobilior sit materia et maiorem uirtutem habeat in operando quam | materia in *H57^v*

99 Quaestio] *om. A₂ • memoria] add. et M₃ • sint] sunt O • qui] quae DA₁I₁ || 100 possunt] possent SK • substantiae] add. in marg. L₅; om. DA₁I₁OH || 101 Solutio] om. A₂ || 101-102 suam propriam habet] habet suam propriam I₁; suam propriam habet M₃ • propriam] om. CI₂ || 102 habet] add. naturalem OH • habet qualitatem] qualitatem habet L₄ • et] om. I₃ • de primis - sunt] om. A₂ • principiis] om. C • memoria] add. et M₁I₃ || 103 intellectus et uoluntas] uoluntas et intellectus K • intellectus] om. I₂ • substantialiter] substantiale C; substantiali L₅; add. sunt de primis principiis substantialibus A₂ • illae] illi DI₁OH; illa principia animae A₂; aquelles *cat.* || 104 sunt] *om. O • Et] ex URM₁CGKI₂L₃I₃; sed A₂ • propriis] ipsis K • propriis qualitatibus] propriae qualitates A₂ || 105 collectis] intellectui G; collectae A₂ • ipsis] istis S; om. A₂ || 106 habente] habentem KA₁ • collectam] collectiua OH; collocatam M₃ • congregatam] aggregatam RGI₁; congregata OH • uocantur] uocatur L₄; add. unus A₂ || 107 in quo] et CKI₂L₃I₃; add. tres potentiae animae A₂ • habet¹] habent UCKI₂OHI₃L₃L₄A₂a • species] speciem DI₁ • qui] om. A₂ || 108 ferrariam] ferreriam L₂L₄L₅; ferreria M₃; add. et M₃ • cuius] add. ipse G • scit] sit OH || 109 Quaestio] om. A₂ • est melius disposita] melius disposita est UCK • utendum] utendi S || 110 suae actiuae] actiuae suae A₁ • impotentes] dispositae L₁L₂SL₄; potentes A₁; impossibiles L₅ || 111 impedimentum] impedimenta OH • qualitatum] om. R || 112 Solutio] om. A₂ || 113 et quando - proportio] om. M₃ • deficiunt] se ante C • ante] aut C; tam *corr. I₁ • ex parte] om. K • parte] partis C || 114 sit ita] ita sit L₅ || 115 nobilior sit] sit nobilior URM₁CDGKI₂I₂OHL₃; add. quam CA₂ • uirtutem habeat] uirtutem habet URM₁CKL₃; habet uirtutem DA₁I₁OH || 115-116 in operando - uirtutem] om. C***

patiendo, sicut ignis, qui maiorem habet uirtutem in comburendo ligna | et multiplicando suam flammam quam ligna in patiendo. U135^r L4122^v

[VI.I.q6] Quaestio: | Dispositio qualitatum | actiuarum et passiuarum est de earum essentia? L223^{ra} M155^r

- 120 Solutio: Intellectus hominis qui uigilat || et est faber est dispositus ad intelligendum modum secundum quem bonum faciat ensem, et intelligibilitas ensis | non est de essentia intellectus fabri; quare dispositio qualitatis actiuae et passiuae, quae non est de essentia intellectus, est species multiplicata et lucrata per artem || mechanicam; | sed dispositio naturalis, quae est intrinseca et stat A176^{ra} L362^v
- 125 medium inter formam et materiam animae, est ens posituum et reale, cuius sunt dispositiones extrinsecae similitudines. O219^{va}
- E437^{rb} M349^v L122^{vb}

[VI.I.q7] Quaestio: Vtrum propria qualitas substantialis bonitatis sit actiua uel passiuua.

- 130 Solutio: In substantiali bonitate est substantiale bonificatuum et substantiale bonificabile, et propter hoc accidentaliter bonitas stat qualitas actiua ratione bonificatiui, | et passiuua ratione bonificabilis. R43^r

116-117 sicut ignis - patiendo] *om. S* || **116** habet uirtutem] uirtutem habet *URM₁GKI₂L₃* || **116-117** et multiplicando suam flammam] *om. M₃* || **117** suam] semper *A₂* • flammam] flamma *R*; formam *UCKI₂L₃* • quam] et *C* || **118** Quaestio] *om. A₂* • qualitatum] qualitatiuae *I₁* || **119** earum essentia] esse animae *A₂* || **120** Solutio] *om. A₂* • hominis qui uigilat et] fabri uigilantis *A₂* • uigilat] intelligit *O* • faber] forma *DI₁* || **121** quem] quae *L₁*; *add. suum C* • faciat] facit *L₁S* • intelligibilitas] intelligibilitatis *U*; intellectiuitas *M₃* || **122** essentia] esse *L₅* • quare dispositio] unde dispositio *EL₄*; per quam dispositionem *L₁L₂SA₁*; per què la disposició *cat.* || **123** quae] quod *M₃* • essentia] esse *L₅* • intellectus] *add. fabri OH* • lucrata] lucidata *K*; acquisita *A₂* || **124** et] *om. K* || **125** formam et materiam] materiam et formam *SM₃* • et¹] *om. A₁* • materiam animae] animae materiam *A₁*; *add. quae C* • est] et *OH* • posituum] positum *RCG* • et reale, cuius] reale, et cuius *M₃* || **126** sunt] *add. dispositionis intrinsecae sunt L₅* • similitudines] similes *L₅* || **127-131** Quaestio: Vtrum - bonificabilis] *om. O* • substantialis bonitatis] bonitatis substantialis *URM₁CGKI₂L₃* • uel] et *URM₁CGKI₂L₃M₃L₅* || **129** substantiale bonificatuum] bonificatuum substantiale *L₂L₄* || **130** bonificabile] bonificare *L₅* • qualitas actiua] actiua qualitas *H* || **131** ratione] *add. actiui H*; *om. C*

- [VI.I.q8] | Quaestio: Vtrum moralitates sint magis similes actiuis qualitatibus naturalibus | quam passiuis naturalibus. L₃87va
I₂117^r
- 135 Solutio: Dispositio, quae est inter qualitatem actiuam et passiuam, habet | magis de entitate et natura per formam quam per materiam, et propter hoc | sua similitudo et figura ipsam fortius repraesentat formaliter quam materialiter. K89^{vb}
U135^v
- [VI.I.q9] Quaestio: Vtrum anima mouendo unam suarum qualitatum moueat omnes alias.
- 140 Solutio: | Inter potentias actiuas | et passiuas stat dispositio et proportio naturalis; cum | apprehendit obiecta extrinseca perfecte, mouet omnes suas qualitates ad | apprehendendum illa obiecta. Sed quando acci|dit, ratione innaturalis po|tentiae, priuatio dispositionis | et pro|portionis | intus et extra, anima non mouet omnes suas qualitates, | sed aliquas, sicut anima quae mouet intellectum suum ad intelligen|dum et memoriam ad recolendum uirtutem et 145 suam uoluntatem ad diligendum uitium. Et propter hoc nascitur conscientia ab habitibus supradictis, quoniam anima non mouet in amare bonitatem, uirtutem, iustitiam nec ueritatem, quas mouet in recolere et intelligere uirtutes. L₄123^r M₇55^v
L₅63^r
D122th I₇21th
S148^{vb} L₂23vb
O219^{vb} G79^{vb}
C91^{vb}
H58^r

132 Quaestio] *om. U • moralitates*] memoralitates M_3 • sint] *om. M₃* || **133** naturalibus¹] materialibus *OH • naturalibus²*] *om. RSG* || **134** inter] in M_3 • qualitatem actiuam et passiuam] actiuam qualitatem et passiuam S || **135** et natura] et naturam DI_1 ; *om. S • per²*] *om. S • et*] est D || **136** figura] figuram C ; natura M_3 • repraesentat] repraesentant L_1SL_3 • quam] uel G || **137** anima mouendo] mouendo anima G • moueat] mouet M_1G || **138** alias] illas L_1I_3 ; animas L_5 || **140** naturalis] *add. et M₁GI₂L₃M₃L₅* • cum apprehendit] comprehendit L_1S ; et comprehendit I_1 ; ut comprehendat O ; et ut comprehendat H ; quae comprehendit L_4 ; com prén *cat. • extrinseca*] *add. et COH* • perfecte] perfecta O ; *add. et L₄* • mouet] mouetque S || **141** illa] omnia illa DI_1 ; omnia sua OH • quando] *om. KL₅* • accidit] accipit UK || **142** dispositionis] dispositio S ; disponit OH proportionis] proportio H • intus] intellectus L_5 || **143** anima] animam I_2OH • mouet] *add. suas omnes qualitates S* || **144** intellectum suum] suum intellectum $L_2L_4L_5$ • memoriam] memoria L_1 ; memoratiuam URM_1CK ; memoriam memorandum A_1 • recolendum] *om. O* • uirtutem] *om. DA₁I₁H* || **145** diligendum uitium] diligendum iudicium UCK ; amandum uerum OH • ab] in K || **146** quoniam anima non mouet] *om. M₃* || **146-147** uirtutem, iustitiam] iustitiam uirtutem OH • uirtutem] *add. et M₃* || **147** nec] et UCK ; neque DI_1OH • mouet] manet I_1 • in] *om. G* • recolere et intelligere] intelligere et recolere RG • et] *sup. lin. L₂*; *om. L₄*

[VI.I.q10] Quaestio: In anima potest esse aliqua qualitas quae sit propria et communis?

- 150 Solutio: Bonitas accidentalis est propria qualitas bonitatis substantialis, et ista non potest esse communis proprie magnitudini, | durationi nec aliis principiis, *M₃50^r* sed in quantum est appropriata magnitudini, potestati et aliis principiis, quae per ipsam sunt bona, stat communis qualitas appropriata.

148 quae sit] *om. L₂DA₁I₁OHL₄a • et] om. L₁DA₁I₁OHL₄a; e cat. || 150 Bonitas] bonitatis C • accidentalis] *om. G • ista] illa G || 151 proprie] om. C • durationi] durationis M₁I₂L₃; add. et S nec] et sic de UC; neque DI₁OH || 152 est] *add. propria OH • aliis] sic de singulis OH || 153 sunt] sint G • appropriata] add. et caetera S***

[VI.II] DE SECVNDA SPECIE QVAE EST SEXTAE PARTIS

- [VI.II] Quaestio: Qualitates appropriatae animae, quales sunt? | Solutio: U136^f
- [VI.II.1] Bonitas substantialis appropriat suam bonitatem | accidentalem L₁23ra
 magnitudini substantiali, in quantum per ipsam est bona. | Et illa bonitas | L₄123^v M₁56^f
 5 magnitudinis est qualitas appropriata, sicut ignis, qui suum calorem || R43^v O220^{ra}
 appropriat aeri, et hoc idem facit magnitudo bonitati, cui appropriat suam
 magnitudinem et sic de aliis principiis | animae. I₂117^v
- [VI.II.2] Magnitudo substantialis appropriat bonitatem | quam recipit a bonitate L₅63^v
 substantiali suae magnitudini accidentali, in quantum ipsam facit bonam, et sic
 10 | sunt duae qualitates magnitudini appropriatae quae sunt de genere bonitatis: A₁76th
 una est bonitas | appropriata | magnitudini substantiali, et alia est illa bonitas K90^{ra} S149^{ra}
 quae est appropriata magnitudini accidentali, | et hoc idem est de magnitudine L₂24ra
 appropriata bonitati.
- [VI.II.3] Qualitatum appropriatarum aliae sunt intus substantiam et aliae extra.
 15 Illae quae sunt | intus, sunt naturales et sunt similitudines quas altera principia L₃87vb
 alteris dant, secundum quod diximus; illae uero quae sunt extra, sunt morales
 qualitates et habitus acquisiti, et istae uadunt et ueniunt, sed intrinsecae semper
 remanent.

1 DE SECVNDA - PARTIS] de sexta parte huius libri et primo de secunda specie *D*; de secunda specie octauae regulae *O*; de secunda specie reguale octauae *H*; Articulus secundum. De secunda specie sextae partis, quae est de qualitate appropriata animae *L*₅ • QVAE EST] *om.* *L*₂*URM*₁*CGKI*₁*I*₂*L*₃*L*₄*M*₃ • PARTIS] *add.* qua quaeritur de qualitate appropriata animae *L*₄ || **2** Quaestio] quaero *L*₄ • appropriatae animae] animae appropriatae *C* || **4** in quantum] *om.* *S* || **5** magnitudinis] magis *UC* • est] cuius *M*₃ • qualitas] *om.* *UC* • suum] suam *OH* || **6** et] *add.* propter *OH*; *om.* *K* || **6-8** suam magnitudinem - appropriat] *om.* *DI*₁*OH* || **7** aliis] *om.* *K* • principiis] *om.* *G* || **8** appropriat] *add.* et *A*₁ • bonitatem] bonitate *C* • quam] qua *L*₁ || **9** accidentali] substantiali *OH* • ipsam] ipsum *C* • bonam] bona *C* • et sic] sunt duae *L*₅ || **10** magnitudini] *om.* *L*₅ || **11** est¹] *in marg.* *L*₄ || **11-12** substantiali, et - magnitudini] *om.* *UCDGI*₁ || **11-12** et alia - est¹] *corr. in marg.* *L*₅ • illa] *om.* *RM*₁*SKI*₂*L*₃ || **12** quae est] *om.* *RM*₁*SKI*₂*L*₃ • appropriata] appropriat *M*₁ || **14** Qualitatum appropriatarum *etiam a*] Qualitates appropriatae *E*; Quaedam Qualitatum appropriatarum *m*; Les calitats apropriades *cat.* || **14-15** sunt intus - quae] *in marg.* *L*₂ • intus] intra *DOH* • substantiam] substantiarum *A*₁*S*; *om.* *L*₄ • et] *om.* *URM*₁*SGKI*₁*OHL*₃ || **14-15** et aliae - sunt] *in marg.* *L*₄ • aliae] *add.* sunt *URM*₁*CGKI*₂*OHL*₃ || **15** Illae] *om.* *L*₂*URM*₁*CGKI*₂*HL*₄*M*₃ • quae] quare *G*; *om.* *L*₄ • intus] intra *O* || **16** illae] illa *C* || **17** istae] isti *OH*; *om.* *I*₁ • sed] *add.* quae sunt *K*; *add.* istae *L*₃ • intrinsecae] intus *K* • semper] sed *D* || **18** remanent] manent *OH*

[VI.II.4] Bonitas | naturalis et substantialis semper per se est | disposita ad I₁21va H58^v
 20 dandum suam similitudinem magnitudini, durationi et aliis principiis. Sed per
 se ipsam sine subsidio aliorum non potest, quoniam si potestas non subueniret
 ipsi, non posset ipsam dare. Et propter hoc illud subsidium quod potestas facit |
 bonitati ut possit | dare || suam similitudinem magnitudini est qualitas M₃50^v D122^{va}
U136^v O220th
 25 appropriata per potestatem, et hoc idem est per uirtutem et ueritatem. Et
 secundum quod se adiuuant qualitates intrinsecae, se adiuuant in acquirendo | M₁56^v
 qualitates appropriatas | ex|trinsecas, sicut temperantiam, quae est appropriata G80^{ra} L₄124^r
 qualitas homini per bonitatem, in quantum est bona, et est sibi appropriata cum
 potestate, in quantum potest esse bona, et cum uirtute, in quantum est habitus
 uirtuosus; et ille habitus, in quantum est uerus, est appropriatus cum ueritate. Et
 30 in quantum deficiunt subsidia intrinseca, habitus extrinseci deueniunt in
 priuationem et subiectis appropriantur uitia.

[VI.II.5] | Intelligibilitas solis, ignis, plantae, equi | et sic de | aliis substantiis L₃64^r L₁23th
R44^r
S149th
 corporalibus sunt qualitates appropriatae suis subiectis ut per intelligibilitates |
 eorum possint intelligi, et hoc idem de suis memorabilitatibus, ut possint recoli,
 35 et suis amabilitatibus, ut possint amari.

19 naturalis] materialis I_1 • per] propter S de OH • est disposita] disposita est S || **20** dandum] dandam UOH • aliis] caeteris OH • Sed] et L_3 ; *om.* M_1 || **21** subsidio aliorum] aliorum subsidio DA_1I_1OH • aliorum] *corr. in marg.* L_5 • non] *sup. lin.* M_1 • subueniret] seruiret OH || **22** ipsi] sibi alter ipsi C ; sibi DI_1OH • hoc] *om.* SL_4 || **23** ut] *om.* RKI_2L_3 • possit] posset UKI_2OHL_3 || **24** appropriata] approbata OH • et¹] *om.* K • et²] *add.* per K || **25** qualitates intrinsecae se adiuuant] *om.* SG • qualitates] qualitas D • in acquirendo] inquirendo $URKM_3$; in inquirendo C || **26** qualitates] *in marg.* D • appropriatas extrinsecas] extrinsecas appropriatas S • temperantiam] temperantia $L_2CGI_1L_3L_4M_3L_5$ || **26-27** est appropriata qualitas] appropriata est qualitas UC ; appropriata qualitas est RGI_2L_3 ; est qualitas appropriata K || **27** homini] huiusmodi OH ; hominis L_4 • sibi] *om.* DI_1O || **28-29** habitus uirtuosus] uirtuosus habitus L_2L_4 || **29** ille habitus - appropriatus] *om.* K • et²] et $M_1I_2L_3$ • cum] in D • ueritate] uirtute C • Et] *om.* K || **30** in quantum] quando $RM_1CGI_2L_3L_5$ • quantum] *add.* potest esse bona et cum uirtute, in quantum S • intrinseca] intrinsece $L_2RM_1I_1I_2L_3M_1$; extrinseca S ; intrinseci GI_2 ; extrinsece KOH • extrinseci] intrinseci $UCKL_3$; intrinseca M_1 || **31** priuationem] priuatione $L_2M_3L_5$ • subiectis *etiam* Eam] obiectis $L_1L_2SDA_1I_1OHL_4$; substantiis UC ; als sobgects *cat.* || **32** solis, ignis *etiam* Em] ignis, solis $L_2URM_1CDGKI_1I_2OHL_3L_4M_3L_5a$; *add.* et C • plantae] planetae L_1S • equi] equis OH • aliis] singulis OH • substantiis] subiectis KM_3 || **33** qualitates appropriatae] appropriatae qualitates C • subiectis] substantiis M_3 • per] *om.* C • intelligibilitates] intelligibilitatem U || **34** eorum] earum UC • possint] possunt GI_2OH • idem] *add.* est K • memorabilitatibus] moralitatibus M_3 • possint] possunt GI_2 || **34-35** recoli, et - possint] *om.* S || **35** et] *add.* de $UCI_2L_3M_3L_5$

- [VI.II.6] | Aliquae qualitates | appropriatae sunt communes, sicut calor ignis, E437^{vb} I₂118^f
 qui est | communis calor aeri calefacto, et hoc idem aquae calidae et terrae L₂24^{tb}
 calefactae, in | lapide et in uitro et sic de aliis subiectis illius caloris. Et modo O220^{va}
 simili est in anima, sicut bonitas substantialis, quae suam | dat bonitatem K90^{tb}
 40 accidentalem iustitiae, prudentiae, fortitudini, temperantiae, quae bonitas | U137^f
 accidentalis est communis qualitas appropriata, et est communis per
 differentiam subiectorum, et est appropriata in quantum est data cuilibet
 subiecto.
- [VI.II.7] Qualitas appropriata est animae uegetare, sentire et imaginari,
 45 quoniam per | ipsam uegetatiua cor|poris, | cum qua est coniuncta, mouetur | ad L₄124^v H59^f
 uegentandum, et sensitiua ad sentiendum | et imaginatiua ad imaginandum, I₁21^{tb} M₁57^r
 cum sit ita quod anima sit forma corporis | et partes illius moueat naturaliter ad M₃51^r
 finem illius et suimet, scilicet hominis, cuius anima et corpus sunt partes et A₁76^{tb}
 sunt ut sit homo.
- 50 [VI.II.8] Magnitudo appropriat suam bonitatem accidentalem, quam recipit a
 bonitate substantiali, uirtuti morali in magnificando illam, quoniam, in
 quantum | ipsam magnificat, est illa magnificatio bona. Et illa bonitas L₃88ra
 appropriata uirtuti in magnificando est illa et eadem numero quae est
 appropriata in bonificando, sed, in quantum actus sunt differentes, || est qualitas O220^{vb} L₅64^v

36 qualitates appropriatae] appropriatae qualitates *UCK*; propriae qualitates *DA₁I₁OH*; proprietates qualitates appropriatae *G*; proprietates qualitates *M₃* • sicut] *om. S* • calor] calori *L₄*; color *M₃* || **37** qui] quae *M₃* • communis] corporis *M₃* • aeri] aeris *OH* • calefacto] calefactio *M₃* • hoc] *om. C* • idem] *add. de calore UC* || **38** et¹] *om. DI₁OH* • aliis] singulis *OH* • subiectis] substantiis *CI₁L₃M₃L₅* • caloris] coloris *L₁SM₃* || **39** in anima] materia *M₃* • suam dat] dat suam *G* || **40** iustitiae] *add. et O* • fortitudini] fortitudine *C*; *add. et C* || **41** est communis] communis est *URM₁CGI₂L₃* • qualitas] *add. et URM₁CGI₂L₃M₃L₅* • *add. et sup. lin. L₂* • et] est *H*; *om. O* || **42** subiectorum] substantialium *CM₃* • et] *om. DA₁I₁OH* • est¹] *om. GK* • est appropriata] appropriata est *A₁* || **44** appropriata] appropriatae *U* || **45** quoniam] quando *OH* • uegetatiua] uegetatiuam *M₁KOHL₄M₃*; *add. cum A₁* • corporis] corpus *K*; *om. S* • qua] quo *E*(*add. anima E*)*UKO*; què *cat.* • mouetur] mouet *UC* || **46** sensitiua] sensitiuam *SA₁* • sensitiua ad sentiendum] ad sentiendum sensitiua *UC* • imaginatiua] imaginatiuam *M₁S* • imaginatiua ad imaginandum] ad imaginandum imaginatiua *C* || **47** sit ita] ita sit *UC* || **48** scilicet] *add. quia sup. lin. M₁* • hominis] hominem *URCGKI₂L₃M₃* • sunt] sint *L₄* || **49** ut] *add. totum RG* • sit homo *etiam m*] (propter hominem *E*) sit totum uidelicet homo *L₂L₄M₃L₅a*; totum et sunt ut totum sit uidelicet homo *U*; totum sit uidelicet homo *RM₁CKI₂L₃*; totum uidelicet homo *G*; que l home sia *cat.* || **50** bonitatem] *add. et L₁* || **51** in magnificando] imaginando *DI₁* • in¹] *om. H* • illam] ipsam *RG*; illa *A₁* || **51-52** illam, quoniam - magnificatio] *om. S* || **52** ipsam] illam *L₅*; *om. M₃* • est] et *D* • illa] ipsa *K* || **53** in magnificando] magnificando *M₁OH*; in magnitudo *S*; imaginando *DA₁I₁*; et magnificando *GI₂* • et] *om. L₃* • est²] *om. I₂* || **54** in¹] et *M₁*; *om. L₅* • quantum] *add. est L₅* • differentes] indifferentes *C* • qualitas] qualitates *S*

55 una per unum actum et altera per alium, sicut uirtus | ignis appropriata cerae D122^{vb}
quam dissoluit et tegulae quam desiccat.

[VI.II.9] Unus habitus appropriat suam dispositionem alteri ut passionem in illo
ponat, et quod de passione possit lucrari actionem, sicut iustitia, | quae suam R44^v
ponit | dispositionem in prudentia ut homo sapiens uere iudicet | se ipsum et C92^{ra} S149^{va}
60 alium.

[VI.II.10] | Deus est | recolibilis, intelligibilis et amabilis, et propter hoc est U137^v G80^{hb}
appropriata animae recolitiuitas, intellectiuitas | et amatiuitas. Et quia Deus est L224^{va}
dignus ut sit recolitus, intellectus | et amatus cum libertate, bonitate, L123^{va}
magnitudine, | iustitia, prudentia, | fortitudine, | temperantia, fide, spe et M157^v I2118^v
65 caritate, sunt memoratiuitas, intellectiuitas et amatiuitas appropriatae qualitates, L4125^f
cum aliis quas diximus; et in isto passu manet multum de moralitate.

[VI.II.q1] Quaestio: Vtrum qualitas formalis possit esse appropriata. Quoniam
si est appropriata, est materialis, et sequitur quod actiua qualitas et passiuua
remaneant in uno et eodem numero.

55 altera] alia I_2 • alium] alteram L_5 ; *add.* actum I_2 • cerae] terrae H || 57 passionem] passione
 M_3 || 58 possit] posset OH || 58-59 suam ponit] ponit suam DI_1OH • in] et G • prudentia]
prudentiam G • sapiens] *add.* ille M_1 • iudicet] iudicat DA_1OH || 59-60 et alium] ut alter OH ; *in*
marg. L_2 ; *om.* L_4 || 61 recolibilis, intelligibilis] intelligibilis recobilis L_3 • intelligibilis et
amabilis] amabilis et intelligibilis UM_1CKI_2 || 61-62 et propter - amatiuitas] *om.* DI_1 || 61-62 est
appropriata] appropriata est K || 62 appropriata] appropriatus S • appropriata animae] animae
appropriata RG • animae] anima L_1 • intellectiuitas, recolitiuitas et amatiuitas] intelligibilitas,
recolibilitas et amabilitas OH • Et] *om.* L_5 • Deus] *om.* I_1 || 63 sit recolitus - amatus] recolatur
intelligatur et ametur O ; recolitur intelligitur et amatur H • cum] *om.* S • libertate] *add.* et K •
bonitate] *add.* et I_1 || 64 magnitudine] *add.* et D ; *add.* et caetera OH • iustitia] iustitiae L_1 •
prudentia] *add.* et OHL_3 • fortitudine] *add.* et $KOHM_3$ • temperantia] *add.* quia L_3 • fide] *add.* et
 L_1M_3 || 65 sunt memoratiuitas - amatiuitas] memoratiuitas intellectiuitas et amatiuitas sunt S ;
sunt intellectiuitas memoratiuitas et amatiuitas K • memoratiuitas] recolitiuitas A_1OH ;
recolibilitas I_1 • et] *om.* GI_1 • qualitates] qualitas U ; qualitatis C || 66 isto] hoc G • moralitate]
moralitatis C || 67 formalis] formas D • possit] posset SG || 68 est¹] esset
 $URM_1CDGKI_1I_2OHL_3I_3$; ès *cat.* • est²] esset $URM_1CDGKOH_3I_3$; és *cat.* • materialis] naturalis
 C • sequitur] sequeretur G • qualitas] *om.* DI_1H || 69 remaneant] remanent
 $URM_1CDGKI_2OHL_3$; remanet I_1 • uno et] *om.* DI_1OHL_3

- 70 | Solutio: In quantum bonitas | appropriat suam similitudinem magnitudini, est *K90^{va} M₃51^v*
 qualitas formalis, et | in quantum magnitudo est bonificabilis, est qualitas *O221^{ra}*
 materialis, et propter hoc una est bonitas in appropriando; | et in quantum est *H59^v*
 appropriata est differens ratione subiectorum differentium, uidelicet producens
 est formale et re|cipiens materiale. *I₁22ra*
- 75 [VI.II.q2] Quaestio: Memorabilitas Dei est ens posituum?
 Solutio: Intelligibilitas et | amabilitas Dei sunt rationes posituae reales, et si *L₅65^f*
 sua memorabilitas non esset ens posituum reale, anima quae Deum recoleret,
 intelligeret et amaret, haberet meritum et beatitudinem per intelligere et amare,
 non per Deum recolere, quod est impossibile.
- 80 [VI.II.q3] Quaestio: Aliqua qualitas | appropriata potest esse actiua? *U138^f*
 Solutio: Illud quod producit qualitatem | de se ipso producit ipsam actiuam in *M₁58^f*
 subiecto cui ipsam dat. Et | quia subiectum est compositum de forma et *S149^{vb}*
 materia, in quantum recipit qualitatem in forma, nascitur qualitas actiua in illa | *L₂24vb*
 forma, et in quantum ipsam recipit in materia, nascitur | qualitas passiuua, sicut *L₄125^v*
 una et eadem | aqua quae implet unam figuram circularem et aliam *R45^f*
 quadrangularem, et aqua est una specie et est indiuiduata, secundum | quod | est *D123^{ra} A₁76vb*
 assituata in sub|iectis differentibus. *O221^{rb}*

70 similitudinem] substantialem bonitatem *C • est*] et *C* || 71 qualitas] aequalitas *U • formalis*,
 et - qualitas²] *om. I₂ • et*] *om. CK • est bonificabilis*] bonificabilis est *M₁*; est bonitatis *L₅ •*
 qualitas²] *om. L₅ || 72 in*] *om. D • et²*] sed *L₄*; *om. I₂L₃ || 72-73 est appropriata*] appropriata est *U*
 || 73 appropriata] appropriatiua *G • ratione*] rationum *L₁C • subiectorum etiam Eam*] *URM₁CGL₃L₅*;
 sobgects *cat. • differentium*] *om. S • uidelicet*] *add. quod URCKL₃ || 74 recipiens*] *add. est OHL₅ || 75 Quaestio*] *add. utrum DA₁OH || 76 Intelligibilitas*
 et amabilitas] intellectiuitas et amatiuitas *M₃L₅ • et¹*] *om. S • amabilitas*] *add. recolibilitas O*;
add. et recolibilitas H • Dei] *sup. lin. M₁ • posituae*] *add. et OH || 77 memorabilitas*] *memoratiuitas L₅ • posituum*] *positum RM₁CK • reale*] *om. OH • recoleret*] *recoligeret S*;
add. et H; *om. C || 78 meritum*] *add. per intelligere O • et beatitudinem per intelligere*] *per intelligere*
 et beatitudinem *H • intelligere et*] *om. O • et²*] *add. per H • amare*] *add. et L₂USKI₂ || 79 per*] *propter C || 80 Aliqua*] *nulla L₁SDA₁I₁O*; anima *C*; utrum *H*; Vtrum aliqua *m*; *corr. L₄*; aliqua
corr. ex nulla in marg. L₂; *neguna cat. • appropriata*] *approbata OH*; *add. non G • potest*] *possit*
OH || 81 ipso] *ipsi A₁ add. et D || 82 ipsam*] *ipsas U || 83-84 in illa forma*] *om. URM₁CGKI₂L₃ •*
in²] et *L₅ || 84 et*] *om. G • ipsam*] *ipsa OH • recipit*] *recipitur C • materia*] *ea OH*; memoria *M₃ •*
nascitur] *oritur M₃ • qualitas passiuua*] *passiuua qualitas URM₁CGKI₂L₃ || 85 eadem*] *add. et S •*
aqua] *om. D • aliam*] *alia C || 86 et¹*] sed *OH • specie*] *species S • est²*] *add. una OH*; *om. C •*
indiuiduata Em] *indiuidua alii codd.*; *indiuidualiter a*; *indiuiduata cat. • secundum quod*] sed
DI₁; et *OH*; *add. quamuis S || 87 assituata*] *assidutata R*; *situata DI₁OH*

- [VI.II.q4] | Quaestio: Vtrum aliqua qualitas naturalis appropriata animae possit esse successiua. L₃88^{tb}
- 90 Solutio: Successio potest intelligi duobus modis, scilicet successio quae est in instanti, et successio quae est in tempore. Illa quae est | in instanti: sicut substantia animae, in qua sua principia altera alteris suas dant similitudines in instanti sine motu loci et temporis, sicut bonitas substantialis, quae suam dat ||
L₂119^r
L₅65^v E438^{ra}
L₁23vb M₃52^r
G80^{va}
K90^{vb} U138^v
H60^r
- 95 durationi, et duratio potestati, et | propter hoc est illa donatio in specie successionis unius ad alterum. Successio quae est in tempore est extra per moralitates, et per uegetatiuam et sensitiuam, quae stant in specie numeri horarum, | dierum | et annorum per tempus et motum.
- [VI.II.q5] Quaestio: Species quas | anima lucratur et multiplicat, quomodo sunt
M₁58^v
- 100 qualitates appropriatae?
- Solutio: Bonitas substantialis mouet suam bonitatem accidentalem in magnitudine, in quantum ipsi | illam appropriat, et sic de uno in aliud, secundum quod diximus. Et propter hoc, de hoc opere intrinseco procedunt similitudines a quibus sunt habitus extrinseci | lucrati, sicut iustitia, | in qua
I₂22^{tb}
L₄126^r O221^{vb}
- 105 lucrata est species iudicandi, et in illa specie sunt plures qualitates appropriatae, scilicet multae similitudines: una qualitas est similitudo | bonitatis
S150^{ra}

88 aliqua] *om.* O • naturalis appropriata animae] appropriata animae L₂L₄; animae naturalis R; naturalis animae M₁CGI₂L₃ • possit] potest URM₁CGKI₂I₁L₃ || **90** est] *om.* I₁ • in] *om.* M₃ || **91** tempore] *add.* illa quae est in tempore M₁ • instanti] *add.* et successio quae est in tempore illa quae est in instanti *iter.* I₂ • sicut] *add.* in URCKL₃M₃; *add.* est in OH || **92** altera] *add.* in UC • alteris] alteras OH • suas] suas L₃; *om.* L₅ • dant similitudines] similitudines dant OH • similitudines] similitudinem L₃; *add.* suas L₅ • in²] *om.* M₃ || **93** loci et temporis] temporis et loci M₃ • et temporis] *om.* UC • sicut] sed C || **94** accidentalem bonitatem] bonitatem accidentalem D; • substantiali magnitudini] magnitudini substantiali URM₁CGKI₂L₃L₅ • dat] *add.* ipsam dat *iter.* I₂; *om.* M₁ || **95** durationi] durationem D • duratio] *add.* dat L₃; *om.* OH • donatio Em] duratio alii *codd.* et a; donatio cat. || **96** alterum] alteri S; *add.* in S • Successio] *add.* autem K • per] *om.* G || **97** uegetatiuam] uegetando G • et²] *add.* per K; *om.* L₂M₁L₄M₃L₅ • stant] *om.* S || **98** horarum] *add.* et OH • et] *om.* G || **99** quas] *add.* habet M₃ || **100** appropriatae] approbatae OH || **101** Bonitas] bonitatis A₁ || **102** ipsi] illi L₂URM₁CGKI₂L₃L₄M₃L₅ • illam] ipsa C; ipsam L₂GKL₃L₄M₃L₅; ipsum I₂ • et sic] sicut UC; sic K • uno in aliud *etiam* Eam] .i^a en altra cat. • in²] *om.* C • aliud] alio UCK; alium M₃ || **103** de] *om.* M₃ • hoc²] *om.* L₄M₃ • procedunt] procedunt M₃ || **104** a] ex L₅ • extrinseci] intrinseci OHM₃ • lucrati] *add.* in marg. D • sicut] sint L₁ • in qua] quae C || **105** specie] species CD • illa] alia M₃ • qualitates] *om.* OH || **106** appropriatae] approbatae OH • scilicet] sicut M₁OH • bonitatis] bonitas C

intrinsicae et alia magnitudinis intrinsicae et sic de aliis, cum | sit ita quod L₂25ra
ipsum iudicare sit de bonum et magnum.

[VI.II.q6] Quaestio: Vtrum qualitas passiuia sit possibilis.

- 110 Solutio: Passio se habet | per materiam et possibilitas per potestatem, cum sit I₃32^r
ita quod possibilitas sit dispositio et figura potestatis; et passio, quae est actu,
non est disposita ad essendum possibilis in quantum est, quoniam si esset, | L₅66^r
sequeretur | quod forma, quae est in potentia per possibilitatem, esset in uno et R45^v
eodem tempore in potentia et actu. Tamen passiuia qualitas producta de potentia
115 in actu est subiecta possibilitati alterationis et priuationis.

[VI.II.q7] Quaestio: | Qualitas appropriata re|manet in uno numero cum I₂119^v M₁59^r
propria?

- Solutio: Ignis habet proprium calorem et aer habet ipsum appropriatum, et
calor est unus | in specie, sed non potest esse unus numero manendo in U139^r
120 differentibus subiectis, | sicut figura radii solaris, quae est differens per diuersas M₃52^r
fenestras per quas | intrat cameram. O221^{vb}

107 intrinsicae] extrinsecae *D*; intrinseca *I*₂ • magnitudinis intrinsicae] extrinsecae magnitudinis *G* • intrinsicae] *om.* *I*₂ • aliis] singulis *H*; *add.* et *H* • sit ita quod] *om.* *L*₅ • ita] *om.* *S* || **108** iudicare sit] sit iudicare *A*₁ • iudicare] *add.* est *M*₃ • bonum et magnum] de bono et magno *L*₁*L*₂*SDA*₁*I*₁*OHL*₄*I*₃; de bona et magna *S*; bo e gran *cat.* • et] *add.* de *OH* || **109** sit] possit esse *URCGKI*₂*L*₃*M*₃*L*₅ || **110** materiam] naturam *UC* • possibilitas] passibilitas *GOH*; possibilis *U*; possibilitat *cat.* || **111** ita] *add.* cum sit ita *iter.* *K* • possibilitas] potestas *D* • et²] est *A*₁ || **112** est¹] et *M*₃ • possibilis] passibilis *O* • est²] *add.* in actu *S* || **113** sequeretur quod - esset] *om.* *M*₁ • quae] quod *A*₁ • in potentia per possibilitatem] per possibilitatem in potentia *DI*₁*OH* • possibilitatem] impossibilitatem *A*₁ • esset] essent *I*₁; esse *M*₃ || **114** et] *add.* in *S* || **114-115** Tamen passiuia - est] *om.* *G* • Tamen] cum *I*₁*OH* • de potentia] disposita *OH* || **115** actu] actum *KM*₃*L*₅ • subiecta] substantia *L*₃ • priuationis] corruptionis *C* || **116** remanet] manet *L*₃ || **118-119** et calor est unus] *om.* *I*₂ || **119** in¹] *om.* *L*₁*SDA*₁*I*₁*OHL*₄; en *cat.* • sed] si *M*₃ • unus] in *M*₁ • manendo] manente *G* || **120** subiectis] substantiis *UCL*₃ • figura radii] radii figura *M*₁*I*₂*L*₃*I*₃ • solaris] solis *S* • est] *om.* *M*₁*I*₂ • est differens] differens est *C* || **121-122** per quas - Vtrum] *om.* *M*₃ || **121** cameram] *add.* in marg. *R*

[VI.II.q8] | Quaestio: Vtrum una qualitas sit magis appropriata quam | altera. D123th

Solutio: Secundum quod stat dispositio inter naturalem potentiam actiuam et naturalem passiuam, et non naturalem | passionem, potest esse una qualitas L₁24ra
 125 magis | appropriata quam altera, sicut Martinus, cui potest appropriari una L₄126^v
 naturalis memoratio | maior quam || intellectus per maiorem dispositionem H60^v C92th
 organi et potentiae sub ratione memorandi | quam sub ratione intelligendi, et L₃88va
 sub ratione memorandi et amandi quam sub ratione amandi et intelligendi. K91^{ra}

[VI.II.q9] Quaestio: Qualitati appropriatae in substantia animae est locus D123th
 130 necessarius?

Solutio: Locus multis modis potest considerari, secundum quod dicemus, || et A₁77ra I₁22va
 in quantum intus intelligimus | locum spiritualem, sicut accidens collocatum in S150th
 substantia, | et unum accidens in alio, sicut | bonitas accidentalis | collocata in A₂18^v L₅66^v
 magnitudine substantiali et accidentali, in quantum stant subiecta quibus illa L₂25ra
 135 bonitas est appropriata. Et talis locus est necessarius ad appropriamentum G80th
 qualitatum | spiritualium.

122 qualitas] anima *OH* • quam] *om. I₁* • altera] alia *CDA₁I₁OH* • et] est *D*; *add. non M₃* || **124** naturalem passiuam] inter naturalem potentiam et *G* || **125** altera] alia *COH* • sicut Martinus cui] cui sicut Martino qui *O*; *add. magis K* • Martinus] Martino *H* • appropriari] *aparere L₅* || **126** naturalis memoratio] memoratio naturalis *S* • memoratio] *memoratiuus C* • maior] magis *DA₁I₁OH* • intellectus] *intellectiuo URCKI₂L₃*; *intellecto M₁I₃*; *intellectio intellectus L₅*; *enteniment cat. • per*] *propter K*; *om. G* || **127** memorandi] *add. et amandi RD* • quam sub - memorandi] *om. M₁DGI₁I₂L₃I₃* || **127-128** et sub ratione - intelligendi] *om. M₃* || **128** amandi et intelligendi] *intelligendi et amandi S* || **129-130** Qualitati appropriatae - necessarius *etiam a*] in substantia animae est locus necessarius qualitati appropriatae *E*; Qualitati appropriatae in substantia animae sit necessarius locus *m*; Calitat apropiada en substancia de anima, es loch necessari? *cat.* || **129** Qualitati] qualitate *H* • animae] *om. DI₁H* || **131** Locus multis modis] multis modis locus *L₁S* • Locus] *om. R* • dicemus *etiam Eam*] *diximus L₁SA₁M₃*; *direm cat. • et*] *om. S* || **131-132** et in quantum intus] *om. G* || **132** intus] *intellectus M₁SA₁M₃*; *om. I₂L₃* • intelligimus] *intellige L₁*; *intelligit SA₁*; *intelligere L₄L₅*; *om. M₁M₃*; *entenem cat. • spiritualem*] spirituale *C* • collocatum] *locatum OH* • in] *etiam OH* || **133** accidens] *add. collocatum L₃* || **134** magnitudine] *magnitudini O* • substantiali et accidentali] *accidentali et substantiali L₂L₄*; *accidentali A₂* • quantum] *add. accidentalis M₃L₅*; *add. simul A₂* • stant *etiam a*] sunt *Em*; *stat L₁L₂DI₂OHI₃M₃*; *sit L₃*; *estan cat. • illa*] alia *L₄* || **135** ad] *om. M₃* || **136** qualitatum spiritualium] *suarum qualitatum animae filii Martini OH* • spiritualium] *substantialium S*

[VI.II.q10] | Quaestio: Vtrum anima Martini possit appropriare aliquam suarum qualitatum animae filii Martini. U139^v

140 | Solutio: Simpliciter anima | Martini non potest appropriare aliquam suarum qualitatum naturalium et essentialium animae filii Martini, cum a creante sit, non a generante. Sed ratione dispositionis quae stat inter organa et potentias in Martino, qui ex suis organis transmittit similes species in corpore sui filii, potest anima Martini proportionare et disponere et ordinare quomodo filius sit similis patri in aliquibus moribus et corporalibus figuris. O222^{ra} M159^v
R46^r
I2120^r

137 Quaestio] *om.* A_2 • appropriare] appropriari $L_1M_1SI_2L_3M_3$ || **138** animae filii Martini] *om.* OH • Martini] sui A_2 || **139** Solutio] *om.* A_2 • Simpliciter] simplex $UCKL_3$ || **139-140** anima Martini - Martini] non potest A_2 • aliquam] aliquarum A_1 || **139-140** suarum qualitatum] qualitatum suarum RGH • suarum] *om.* O || **140** cum] quoniam S • a] *om.* C • a creante sit] sit a creante DA_1I_1OH • creante] *add.* et M_1CI_2 • sit] *add.* et GL_3L_5 || **141-142** et potentias et Martino] *in marg.* L_2 ; *om.* L_1SL_4 || **142** qui ex suis organis *etiam* E] *om.* $L_1L_2URM_1SCDGKA_1I_1I_2OHL_3L_4I_3A_2L_5a$; qui de suis organis m ; qui dels seus òrgens *cat.* • similes] similitudines G ; spirituales DI_1OH • species] potentias L_5 • sui filii] filii sui $CDA_1I_1OHL_5$; *add.* et USA_2 || **142-143** species in - anima] *om.* G || **143** Martini] Martina M_3 • et¹] *om.* $DGA_1I_1OHA_2$ || **143-144** sit similis] similis sit $L_2L_4A_2M_3L_5$ || **144** similis] *om.* A_1 • patri] pater D • moribus *etiam* Ea] modis OH ; moralibus consuetudinibus m ; morals costumes *cat.* • figuris] *add.* sequitur S

DE SEPTIMA PARTE HVIVS LIBRI

[VII.I] ET PRIMO DE SVA PRIMA SPECIE

[VII.I] Quaestio: Anima stat in uno instanti et nunc perpetue quod non transmutet suum numerum? Solutio: M₃53^f

- 5 [VII.I.1] Anima est substantia spiritualis, secundum quod iam probauimus, et sicut disconuenit sibi longitudo, latitudo et profunditas | propter hoc quia non est corpus, ita disconuenit sibi mutatio de uno nunc in aliud. Quoniam sicut oporteret habere corpus si haberet longum, latum et profundum ita oporteret ipsam | habere corpus si staret in uno nunc, postmodum in alio, cum sit ita quod L₅67^r
I₃32^v
- 10 omnis substantia quae stet de uno nunc in alio sit de natura temporis, et mensurata | per dies et annos et per corporalem motum. H61^r

[VII.I.2] Anima est incepta et, in || quantum est | incepta in creando, est incepta in tempore, a quo non sumit nisi unum nunc tantummodo indiuisibile, || sicut | Martinus, qui est inceptus in natura humana, | in quantum | est homo, a qua non sumit nisi unum numerum specialem, non quod ipse sit unus homo et postea alius. U140^f O222th
M₁60^f
E438th D123^{va}
L₁24th
S150^{va} K91th

15

1 DE SEPTIMA - SPECIE] de prima specie septimae regulae *OH*; sequitur septima pars huius libri quae petit de tempore et primo de eius prima specie qua quaerit de instanti et nunc *L₄*; septima pars principalis huius libri quae tractat de tempore animae, et primo de prima specie *A₂*; Pars septima huius libri, quae est quando. Articulus primus de eius septima specie, quae est de instanti animae *L₅*; *om. A₁ • HVIVS LIBRI] om. DL₃ || 2 SVA] eius L₂URM₁DGKL₃I₃M₃ • SVA PRIMA] prima eius CI₁I₂ || 3 Quaestio] quaero *L₄*; *add. utrum M₃*; *om. A₂ • stat] transeat M₃ • perpetue] perpetuo UCOH • quod] quare DI₁ • transmutet] mutat Em; transeat L₂URM₁CGI₂L₃L₄A₂M₃L₅a; transmutat DI₁OH; mut *cat. || 4 numerum] nunc A₂ • Solutio] om. A₂ || 5 spiritualis] add. uel UC || 6 disconuenit sibi] sibi disconuenit CG • sibi] om. U • longitudo, latitudo] latitudo longitudo K • latitudo] om. I₃ • profunditas] profundum UC • propter hoc] propterea *L₁*; quod *C*; *om. A₂ • quia] et S || 7 disconuenit] disconueniunt A₁I₁*; *add. longitudo latitudo et profundum propter hoc quia non est corpus ita disconuenit iter. C || 7-8 Quoniam sicut - profundum] in marg. L₂ • sicut] ita L₁M₁SA₁L₄; sic *G*; *add. se S; açò cat. || 8-9 sicut oporteret - ita] om. A₁ || 8 oporteret habere - ita] om. L₁S • habere corpus - oporteret] om. I₁ • habere¹] hic *H* • et] atque *L₅ • oporteret²] oportet L₂GOHL₄M₃ || 8-9 oporteret ipsam - corpus] etiam *A₂ || 8-9 oporteret ipsam] ipsam oporteret S || 9 ipsam] ipsum OH • staret] stabat URM₁CGI₃L₄M₃L₅ • uno] duo *S* • nunc] *add. et UI₂HL₃I₃ • postmodum] primummodum M₃ • alio] aliud URM₁CGI₂L₃I₃M₃L₅ || 9-10 cum sit - alio] om. C • sit ita] ita sit *M₃ || 10 stet] stat GKOH • de] cum UCK; in G • nunc] add. postea UC • alio] aliud S • sit] sic C • temporis] temporum M₃; corporis A₂ || 11 et²] om. UC • corporalem] corporales C || 12 est incepta¹] incepta est *U* • et, in quantum - incepta³] om. L₁L₂SKA₁I₁L₄ • in¹] om. C • est incepta^{2,3}] incepta est *G* || 13 nunc] nec *U* || 13-15 nunc tantummodo - unum] om. CI₁ || 14 humana] om. M₁ • a] in *S* om. I₂ • qua] quo URM₁GKOHL₃I; om. I₂ • non] om. M₁ || 15 numerum] nunc *A₂ • non] nec UC • ipse] ipsa L₁*; tempore *L₃ • homo] numerus C; homo unus I₂ • et] om. C • postea] prius ea M₃**********

- [VII.I.3] Anima est creata in instanti, et propter hoc habet omnes suas
 conditiones in instanti, et in uno instanti numero quod habet ante | se ipsum *L₂25va*
 tempus et non a parte post, quoniam, si haberet tempus a parte | post *I₁22vb*
 20 simpliciter, haberet numerum horarum, | dierum et annorum, | sicut corpus *L₃88vb L₄127^v*
 Martini, quod habet illum numerum per motum firmamenti. Quare, sicut in
 sphaera Saturni non stat nox nec numerus plurium noctium, sed numerus unius
 diei per solis praesentiam, ita anima non stat per se ipsam in numero temporis,
 sed quod humanus intellectus numerat dies et annos postquam est creata.
- 25 [VII.I.4] | Sicut anima mouetur motu corporis cum quo est coniuncta, moto illo *L₅67^v*
 corpore de uno loco in alium, ita anima mouetur de uno tempore in aliud per
 corpus, quod est in uno tempore et postea in alio. Et sicut anima non | mouet se *M₁53^v*
 ipsam de uno loco | in | aliud ita non mouet se ipsam de uno tempore in aliud. *R46^v O222^{va}*
- [VII.I.5] Anima est substantia indiuisibilis, | et propter hoc simpliciter non *U140^v A₁77^{hb}*
 30 potest stare in temporis successione, | quoniam si staret, esset diuisibilis | sicut *M₁60^v G81^{ra}*
 substantia mundi, quae fuit creata in instanti et fuit po|sita in successione, in *I₂120^v*
 quantum Deus separauit unam creaturam ab alia in una die et creauit mundum
 in sex diebus, secundum temporis successionem.

17 est] *om. O • habet] om. U • omnes] add. homines UC || 17-18 omnes suas conditiones] suas conditiones omnes S || 18 in¹] om. M₃ • et in uno instanti] om. RG • in²] om. CM₃ • uno instanti] instanti uno U • numero etiam a] in numero Em; add. anima U; en nombre cat. • ante] om. UC • se] om. A₂ || 19 quoniam, si - post] om. CGI₂OH || 20 simpliciter] simplex CI₁; corr. in marg. L₅ • annorum] add. et S || 21 motum] modum L₁S • motum firmamenti] firmamentum motum M₃ • firmamenti] formamenti C • Quare] quia UM₁CGKL₃I₃M₃; quaeritur O; quaeritur quare H; om. I₂ || 22 nox] om. I₂ • nec] neque RM₁CDGKI₁I₂OH; om. I₃ • numerus] numerum CI₂; om. I₃ • plurium] plenum C • noctium] notium L₁A₁; noxium M₁; notum D • unius etiam Eam] om. L₁L₂SDA₁I₁OHL₄I₃L₅; de un cat. || 23 diei] dierum DA₁I₁OH • praesentiam] potentiam UCK || 24 sed] secundum L₅ • quod] in quantum S; om. HA₂ • numerat] numeratur DI₁ • et] om. C • annos] annus O • postquam] prius quam M₃ • creata] creatus OH; creatura A₂ || 25 est coniuncta] coniuncta est R || 26 de uno] de motu RG; in uno DI₁ • tempore] temporis G || 26-27 in aliud - tempore] om. I₂ || 27 et¹] om. C • in²] de I₁OHL₄ • aliud] alium L₂RM₁DGI₁I₂HL₅ || 28 ita non - aliud] om. I₂ • ipsam] om. UC || 29 substantia] add. ita non mouet se ipsam de S || 29-30 simpliciter non potest stare] non potest stare simpliciter L₂L₄A₂ || 30 successione] successionem D • quoniam] quia K || 31 in¹] om. C • et] add. postea UDA₁I₁OH • fuit posita] posita fuit DI₁OH • posita] om. U || 32 Deus separauit] separauit Deus L₂L₄A₂ • unam] una C*

[VII.I.6] Anima coniuncta cum corpore, quando desiderat aquam aut aliam
 35 necessitatem corporis, non desiderat | illam per se ipsam, cum sit ita quod ipsi *S150^{vb}*
 non sit necessarium bibere, comedere, calor nec frigiditas, lectus, camera nec | *H61^v*
 uestimenta. Quare, sicut ista sibi disconueniunt simpliciter per se ipsam ita
 disconueniunt horae, dies et anni. Sed, sicut conditiones supradictae conueniunt
 sibi ratione | corporis, conueniunt ipsi horae, dies et anni ratione corporis. *L₄128^f*
 40 Quare, in quantum per se ipsam, stat in uno nunc a quo non recedit et stat cum
 pluribus nunc cum illo nunc, | quae nunc sunt | corporis quod dimittit | unum *I₃33^f L₁24va*
 nunc et sumit || aliud, et illud quod dimittit stat in tempo|re praeterito et ipsum *L₅68^f*
 nunc quod sumit stat in tempore | futuro. *L₂25vb K91^{va}*
O222^{vb}
D123^{vb}

[VII.I.7] Si sol non moueretur de uno loco in alium, non esset successio
 45 temporis sustentata in | horis, diebus et annis, sed quia mouetur, multiplicat de *I₁22va*
 horis, dies et annos. Simili modo anima separata manet | ita in uno nunc absque *U141^f*
 temporis successione, sicut staret sol in uno loco nisi moueretur. Sed quia
 anima mouetur in corpore ratione naturae corporis, | est antiqua incontinenti *M,61^f*
 quando corpus stat in motu de uno tempore in aliud.

34 cum corpore] corpori *OH* • quando] quomodo *I₁* • desiderat] *add.* aliquam *OH* • aquam] aliquam *L₅* • aut] et *DI₁H* || **34-35** aliam necessitatem] alia necessaria *OH* || **35** illam] ipsam *S*; illa *H* • ipsi] sibi *C*; illi *A₂* || **35-36** ipsi non sit] non sit ipsam (ipsum *DI₁*) *DI₁OH* || **36** bibere] *add.* uel *RG*; *add.* nec *DI₁OH* • nec¹] uel *G*; *om.* *DKA₁I₁OHA₂M₃* • lectus] *add.* nec *RG*; *add.* quod *S* • nec²] neque *DI₁OH* || **37** uestimenta] uestimentum *DI₁OH* • Quare] quia *C* • ista] illa *G* • sibi disconueniunt simpliciter] disconueniunt simpliciter sibi *DA₁I₁OH* • sibi] si *M₃* || **38** horae, dies] dies horae *RDGI₁OH* • dies] menses *L₃* • et] *om.* *GA₁OH* • anni] *add.* ratione corporis *M₁* • Sed] et *M₁D* || **38-39** Sed, sicut - anni] *om.* *I₂* • conditiones supradictae] supradictae conditiones *DA₁I₁OH* • supradictae] suprapraedictae *I₃* || **39** sibi ratione corporis, conueniunt] *om.* *DI₁* • corporis] *add.* ita *KA₂* • conueniunt ipsi - corporis] *om.* *UC* • conueniunt] *add.* sibi *A₁* • ipsi] ipse *L₂OHL₄*; ipsae *L₅*; *add.* ita *S* • horae, dies] dies, horae *RG* • et] *om.* *M₁L₃I₃* • Quare] quia *C* • per] ad *A₂* • in uno - stat] *in marg.* *L₂*; *om.* *L₄* • et] *add.* cum illo nunc *A₂*; *om.* *L₅* || **40** stat] *add.* in uno nunc a quo non recedit et stat *iter.* *M₃* || **41** cum illo nunc] *om.* *A₂* • illo] illis *DI₁OH* • nunc] *om.* *K* • quod] quid *O* || **44** moueretur] mouetur *I₁* || **45** temporis] *om.* *L₃* • et] *om.* *I₂* • quia] *om.* *M₁* • mouetur] mora *L₃*; *om.* *G* || **45-46** de horis] horas *DI₁* || **46** uno] anima *G* || **47** sicut] *add.* si *S* • sol] *om.* *RG* • loco] nunc *L₂L₄A₂L₅* • nisi] si non *A₂* • moueretur] mouetur *M₃* || **48** mouetur] moueretur *G* • naturae] *add.* et *C* • corporis] corporales *L₄* • est] et *O* • incontinenti] inconuenienti *L₁* || **49** quando] quia *UC*; quoniam *I₂L₃*; *corr.* *L₅* • corpus] corporis *UC*

- 50 [VII.I.8] Si anima non haberet simplex nunc, non posset habere principia | *M₃54^f*
simplicia, et sua principia essent composita, sicut principia corporis, | quae sunt *L₃89ra*
composita de uno nunc in alio per temporis successionem, sicut in puero, in
quo fuit ante operatio uegetationis quam sentiendi et sentiendi quam *C92^{va}*
imaginandi.
- 55 [VII.I.9] Nullum corpus | posset moueri de uno loco in alium nisi haberet partes *R47^f*
priors et posteriores; nec de uno tempore in aliud nisi moueretur in momentis |
et horis. Quare simili modo, quia anima non habet partes priores et posteriores, *S151^f*
cum sit substantia | spiritualis, et sicut non | potest moueri de uno loco in alium *O223^{rb} L₄128^v*
per se ipsam, postquam non habet partes priores et posteriores, non potest
60 moueri de uno tempore in aliud. Postquam | non habet illas partes, stat ergo *I₂121^f*
anima semper perpetue in illo et eodem | nunc in quo fuit creata. *L₅68^v*
- [VII.I.10] Martinus, qui stat | ad dexteram partem Petri, non | stat ad dexteram *H62^f A₁77va*
partem Petri sed per corpus, cum sit ita quod anima non habeat dexterum nec
sinistrum. | Simili modo anima non habet tempus successium de uno nunc | in *U141^v M₁61^v*
65 aliud per se ipsam, sed | quod habet illud tempus successium ratione corporis *L₂26ra*
et motus firmamenti.

50 simplex] simpliciter *I₃* • principia] simplicia *A₁* || **51** quae] *om. I₂* || **52** composita] compositione *A₁* • in alio *etiam a*] de alio *Em*; e d altre *cat.* • alio] aliud *DA₁* • temporis successionem] successionem temporis *RG* || **53** fuit] *om. O* • et sentiendi] *om. D* || **55** moueri] mouere *DO* • haberet] habeat *L₁L₂SA₁L₄*; havia *cat.* || **56-57** nec de - posteriores] *om. G* || **56** nec] ut *H*; *add.* nunc *S* • moueretur] mouebatur *L₁S*; moueatur *L₂L₄*; mouetur *U* || **57** et¹] *add.* in *R* • horis] *add.* et caetera *S* • Quare] et *K*; *add.* est *DI₁*; *add.* et *A₁*; *add.* etiam *OH*; *om. URM₁CI₂L₃I₃* • et²] nec *SKA₁A₂* || **58** cum sit - loco] non potest moueri de uno loco cum sit substantia spiritualis et sicut *M₃* • sit] *om. D* • spiritualis] *add.* anima *G* • sicut] sic *UCDI₁H* • moueri] mouere *OH* || **58-59** de uno - ipsam] per se ipsam de uno loco in alium *RG* || **59** per se - posteriores] ita *K* • postquam] priusquam *M₃* • habet] *add.* illas *K* • partes] *om. I₃L₅* • et] neque *DOH* nec *A₁L₅* • posteriores] *add.* ideo *A₂* • non] nec *DI₁OH* || **59-60** non potest moueri] moueri non potest *K* • potest] possunt *M₁* || **60** tempore] loco *C* • illas] alias *C* || **61** semper] *om. OHA₂* • perpetue] perpetuo *DI₁* • perpetue in illo] in illo perpetuo *OH* • creata] *add.* anima Martini *L₅* || **62** dexteram partem] partem dexteram¹ *DI₁* || **62-63** non stat - Petri] *om. G* • non] *add.* non *A₁* || **63** partem Petri] Petri partem *S*; Petri per se *L₅* • Petri] *add.* anima *C*; *add.* per animam *K*; *add.* per se *M₃* • partem] *om. O* • sed] nisi *DI₁OH* • per] secundum *DI₁OH*; *om. UC* • quod anima] *om. M₃* • anima] alia *G*; Petrus *OH* • habeat] habet *K*; habeant *A₁* • nec] neque *L₂DA₁OHL₄A₂L₅* || **63-64** dexterum nec sinistrum] dexteram neque (nec *I₃*) sinistram *URM₁CKI₂L₃I₃*; dextra ne sinistra *cat.* || **64** tempus] corpus *OH* • successium] *add.* nunc *C* || **64-65** de uno - successium] *om. RGI₂* || **65** quod] *om. DKI₁OHA₂* • habet] habet *S* • illud] aliud *O* • successium] *add.* est *UC* • corporis] temporis *UC* || **66** firmamenti] *add.* quaestiones minutae *A₂*

[VII.I.q1] | Quaestio: Ipsum nunc | animae est suae essentiae et naturae uel alterius? A₂19^r G81^{rb}

70 Solutio: Ita conuenit nunc animae Martini ratione temporis sicut conuenit locus ratione corporis, et sicut anima Martini non posset esse nisi esset locus in quo esset, ita non posset esse | nisi esset nunc in quo esset. | Et sicut locus non esset si non esset cor|pus ita nunc non esset si tempus non esset, | et sicut uinum quod est in scypho | et non est de essentia scyphi, et ita ipsum nunc in quo anima est non est de essentia ipsius animae, sed quod est | in ipso ita per 75 temporis naturam sicut uinum est in scypho per naturam loci. Et si nunc in quo anima est esset de sua essentia et natura, esset pars ipsius et esset composita ex accidentibus | competentibus corpori et de accidentibus competentibus spiritui, et, per consequens, | de substantia corporali et spirituali, quod est impossibile. E438^{va} L₇24vb
I₇23rb K91^{vb}
D124^{ra}
O223^{rb}
I₃33^v
L₄129^f

80 [VII.I.q2] Quaestio: Cum bonitas animae se | communicet suae essentiali magnitudini, durationi et aliis principiis, secundum quod iam dictum est, quomodo potest esse illa communicatio absque temporis successione? L₅69^f
S151^{rb}

67 Quaestio] *om.* A₂ • Ipsum] utrum O || **67-69** Ipsum nunc - Solutio] *add. in marg.* L₅ • essentiae] existentiae L₅ • et] uel UCG • uel] an A₂ || **69** Solutio] *om.* A₂ • Ita] *add.* ita A₁ • conuenit nunc] nunc conuenit RG • nunc] naturae UC • Martini] *add.* nunc C • sicut] ita G || **69-70** locus ratione corporis] ratione corporis locus DI₁OH || **70** ratione *etiam* Eam] *sup. lin.* L₂; *om.* M₁GKI₂L₃I₃L₄M₃cat. • ratione corporis] *om.* UC • corporis] corpori M₁KL₃L₄ • sicut] sic A₁ • posset] potest L₂ • nisi] *om.* L₃ • esset] *om.* C • locus] nunc DI₁ || **71** ita non - esset²] *om.* DI₁ • Et] *om.* I₁ • esset²] *om.* OH || **72** si non] nisi URM₁CGKI₂L₃I₃L₅ • nunc non esset] non esset nunc S • si tempus - esset] nisi esset tempus K • tempus non esset] non esset tempus DA₁I₁OHA₂ • et¹] *ras.* L₂; *exp.* L₄; *om.* URM₁CKI₂I₃A₂L₅ || **73** et non - quo] *om.* M₃ • et²] *ras.* L₂; *om.* UM₁CGI₂OHA₂L₅ || **74** est¹] *om.* DI₃ • ipsius] *om.* DI₁OH • sed] secundum DI₁OH • quod] *om.* SA₂ • est³] *om.* DA₂ • in ipso *etiam* a] in illo Em; en aquells cat. || **75** temporis] tempus M₃ • uinum] *add.* quod est M₃ • scypho] scyphum C • loci] *om.* H • si] sic S; *om.* O || **76** esset³] *add.* anima A₂ • ex] de M₃ || **77** accidentibus¹] actibus SOH; *add.* ex L₅ • corpori et - competentibus] *om.* DA₁L₃ • corpori] corpora OH • de] *om.* C • accidentibus²] actibus S • competentibus] *om.* CI₂ • spiritui] spiritus I₃ || **78** consequens] conueniens M₃ • de] est D • corporali et spirituali] spirituali et corporali ROH || **79** Quaestio] *om.* A₂ • se] si A₁; *om.* DOH • suae] *om.* GI₂L₃I₃A₂ || **79-80** essentiali magnitudini] magnitudini essentiali RG || **80** aliis] sic de singulis OH • iam] *om.* DI₁OH || **81** quomodo] quo S; quando M₃ • esse illa communicatio] illa communicatio esse L₄ • illa] *om.* DA₁I₁OHI₃ • communicatio] communitas L₇S; communis L₃

Solutio: Secundum quod iam diximus, successio unius qualitatis in aliam potest esse intus || substantiam | animae in uno nunc et instanti absque temporis successione, et hoc est quoniam Deus potest creare plures partes in uno instanti
 85 et alteram in altera et omnes in toto et totum in partibus. Et propter hoc, secundum modum talis creationis, potest esse communicatio de qua petit quaestio, absque | temporis succesione. U142^f M162^f
R47^v
L389^b

[VII.I.q3] Quaestio: Secundum quod iam dictum est, tres potentiae animae, uidelicet memoria, intellectus et uoluntas, quomodo possunt esse de bonitate, |
 90 magnitudine et aliis principiis | animae | absque successione temporis? O223^{va}
L226^b H62^v

Solutio: Incontinenti quando est producta substantia in instanti sunt productae in illo instanti partes ex quibus est, quoniam, si non essent, substantia non haberet ex quo esset. Et hoc est secundum cursum naturalem, non | secundum
 95 cursum artificialem, sicut partes camerae, quae sunt alterae antequam alteras et aliquae antequam cameram. I2121^v

[VII.I.q4] Quaestio: Intellectus practicus, quando perquirat species et illas multiplicat, | praecedit memoriae et uoluntati. Praecedit memoriae in quantum M355^f

82-84 Solutio: Secundum - successione] *om. I₂* || **82** Solutio] *om. A₂ • in*] ad *G • aliam*] anima *L₅*; *add. non C* || **83** intus] intra *A₂ • et*] *add. etiam in UM₁G*; etiam *C*; *add. in KOHA₂L₅*; *add. est in L₃*; *add. caetera in I₃* || **83-84** temporis successione] successione temporis *OH* || **84** uno] *add. in U* || **85** alteram in altera] alteram in altero *URM₁GI₂L₃I₃*; alteram in alteram *K*; alteras in altero *OH*; alteram in altera *a*; unam in alia *m • omnes*] omnis *A₁ • toto*] totum *C • hoc*] *om. C* || **86** modum] numerum *C • qua*] quo *L₅* || **88** Quaestio] *om. A₂ • iam*] *om. DA₁I₁OH • dictum est*] diximus *URM₁CSDGKI₂L₃I₃*; *add. de S • tres*] *add. sunt UCDA₁I₁OHA₂* || **89** uidelicet] scilicet *G • memoria*] memoriae *L₁ • memoria, intellectus et uoluntas*] intellectus uoluntas, memoria *OH • et*] *om. G • quomodo*] quem *S • possunt*] potest *A₁ • esse*] *om. C* || **90** aliis] sic de singulis *OH • animae*] *om. DI₁ • successione temporis*] temporis successione *L₂URM₁CSGKI₂L₃L₄A₂L₅* || **91** Solutio] *om. A₂ • Incontinenti quando*] statim cum *E • est producta*] producta est *L₂UCI₁L₄ • in*] *om. L₂C • in instanti*] *om. A₂* || **92** illo] *add. in A₁*; *om. L₄ • partes*] partibus *L₁ • si*] *add. partes RG • essent*] esset *OH* || **93** est] esset *L₃M₃* || **94** quae] *om. A₂ • sunt*] *om. L₁ • alterae*] alteri *C • antequam*] ante *I₁OH • alteras*] aliae *EL₂URM₁CGKI₂L₃I₃L₄A₂M₃L₅am* || **95** aliquae] aliqua *UM₁C • antequam*] ante *DI₁OH • cameram*] camera *URCKL₃I₃L₄* || **96** Quaestio] *om. A₂ • quando*] quomodo *SDI₁O • illas*] illa *C • illis A₁*; ipsas *A₂* || **97** multiplicat] *add. et DI₁OH • praecedit*] recedit *OH • memoriae et uoluntati*] memoriam et uoluntatem *DI₁OHA₂ • memoriae et uoluntati. Praecedit*] *om. M₃ • et uoluntati. Praecedit*] *om. G • memoriae²*] memoriam *DI₁OHA₂ • in*] *sup. lin. L₂*; *om. DKI₁L₄*

- in ipsa species nouas ponit. Praecedit uoluntati | ut ipsa sit deliberatiua et
 electiua; et propter hoc | quaero, | quomodo potest esse ista prioritas et
 100 posterioritas | absque temporis || successione? L₅69^v
I₇23va L₇25ra
A₇77vb M₇62^v
L₄129^v
- Solutio: Naturaliter, secundum partes intrinsecas, non stat || successio temporis,
 quoniam ita et multo me|lius sunt omnes insimul in uno nunc et momento sicut
 sunt in uno nunc et momento repraesentabiles partes faciei in speculo, in quo
 homo | mirat se. Sed extra manet successio potentiarum ratione organorum |
 105 illarum, quae sunt de natura corporali, et manent in successione tempo|ris, sine
 qua intellectus practicus non posset lucrari nec multiplicare species. U142^v G81^{va}
K92^{rb}
S151^{va} D124^{rb}
O223^{vb}
- [VII.I.q5] Quaestio: Secundum experientiam uidemus quod una anima antiquior
 est quam altera, sicut anima Martini, quae ante est quam anima sui filii; illa
 antiquitas, quomodo potest esse absque temporis suc|cessionem? R48^f
- 110 Solutio: Sicut disconuenit animae albedo, disconuenit sibi antiquitas, quoniam
 sicut albedo non potest esse absque corpore, antiquitas non potest esse absque
 successione temporis, sustentata cum motu de uno nunc in aliud. | Quare I₃34^f
L₂26va
 antiquitas | simpliciter non est de essentia et natura animae, sed quia intellectus

98 ipsa] ipsas *CK* • species nouas] nouas species *DI₁OH* • Praecedit] praecedat *M₁*; *om. UC* • uoluntati] uoluntatem *DI₁OHA₂* • ut] cum *K*; *add.* in *K* • ipsa sit] sit ipsa *C* || **99-100** esse ista - posterioritas] ista prioritas et posterioritas esse *G* • ista] ita *L₄G*; *om. DK* || **101** Solutio] *om. A₂* • Naturaliter] materialiter *C*; *om. OH* • intrinsecas] intrinsecis *L₁*; extrinsecas *I₂* • successio temporis] temporis successio *S* || **102** quoniam] quando *OH* • in¹] *om. C* || **102-103** sicut sunt - momento] *om. UC DI₁I₂OM₃* || **103** sunt in - momento] *om. H* • faciei] speciei *I₁*; faciem *M₃*; *add.* sunt *OH* • speculo in quo] in quo speculo *D* || **104** mirat] moueat *C*; monstrat *OH* • mirat se] se intuetur *A₂* • potentiarum ratione] *om. O* • potentiarum ratione organorum] organorum potentiarum ratione organorum *H* • ratione] *add.* aliorum *UC* || **105** illarum] illorum *UDGOH* • natura] naturali *L₁SA₁*; natura *cat.* • manent] manet *L₅* • temporis] *om. L₄* || **106** posset] potest *U*; possit *DI₁* || **107** Quaestio] *om. A₂* • Secundum experientiam uidemus] uidemus secundum experientiam *URM₁CGKI₂L₃I₃* || **107-108** antiquior est] est antiquior *GHL₄L₅* || **108** quam] quod *OH*; *om. URM₁CGKI₂L₃I₃A₂* • altera] alia *M₃* • quae] qui *C* • ante est quam] est antequam *UKI₂L₅*; antequam *C* • ante] antiquior *S* • sui filii] filii sui *URM₁CDGKA₁I₁I₂OHL₃L₄A₂* • illa] ista *L₃* || **109** potest] posset *L₁KL₃* • absque] sine *L₃*; *add.* tempore *D* • temporis] tempore *L₁* || **110-112** Solutio: Sicut - temporis] *in marg. D* • Solutio] *om. A₂* • albedo] *add.* ita *RCDGOH*; *add.* sic *KL₃* • disconuenit sibi] sibi disconuenit *URCDGKI₂I₃* • sibi] *om. L₃* • antiquitas] antiquitatem *C* || **111** potest¹] posset *M₁* • absque corpore - esse] *om. UCS* • absque¹] sine *L₃* • corpore] ita *O*; *add.* ita *RDGA₁I₁HL₃* • absque²] tempore et *O*; *add.* fine *I₂* || **112** successione temporis] temporis successione *URCDGKA₁I₁A₂*; tempore et temporis successione *H* • temporis] *om. S* • cum motu] *om. M₁G* • cum] in *S* • motu] *add.* et *I₂* • de uno] unius *L₁L₂SI₃L₄* • aliud] alio *G* • Quare] quia *UL₅* || **113** simpliciter non est] non est simpliciter *URM₁CGI₂L₃I₃* • natura animae] naturae anima *H* • sed] *add.* solum *A₂*

ipsam accipit et considerat, propter hoc quia anima Martini est ante in corpore
115 quam anima filii sui et corpus Martini est antiquus quam corpus filii sui.

[VII.I.q6] Quaestio: Anima quae est Romae hominis morientis ascendit ad
caelum, quomodo est mota | a Roma et ascendit ad caelum absque successione
temporis? L₅70^f

Solutio: Anima | separata, mota ab uno loco in alium, | non participat cum
120 corpore, | et propter hoc non participat cum motu corporali, et | per consequens
cum successione temporis, quae non | potest esse | absque motu corporali. |
Mota ergo anima a Roma in caelum, | est mota in illo instanti in quo stat, quod
iam diximus | et quod est indiuisibile et quod suum non amittit proprium
numerum. Est ergo anima in caelo in illo tempore in quo recedit a Roma sine
125 hoc quod multiplicat medium in se de uno loco in alium.

[VII.I.q7] Quaestio: Qualis | differentia est inter | nunc corporale et nunc
spirituale? L₁25th I₁23vb

114 ipsam] *om.* DA₁I₁ • ipsam accipit] accipit ipsam OH • est] *add.* est I₃ • ante] primo S; *om.* M₃ • corpore] tempore G; *add.* considerat quod sit antiquior S || **115** sui¹] *om.* H • et corpus Martini - sui] *om.* UC • est] *add.* sic S • antiquus] antiquior L₁L₂L₄L₅; ante L₃ • corpus] anima A₂ || **116** Quaestio] *om.* A₂ • Romae] ratione I₁ • morientis] *add.* et URM₁CGI₂L₃I₃L₅; *add.* et *sup. lin.* L₂ • ad] in RGL₃ || **117** quomodo *etiam Eam*] quando L₁L₂SDA₁I₁OHL₄L₅; *com cat.* • quomodo est - caelum] *om.* C • est mota] mota est K • a] de A₂ • Roma] *add.* et I₂; *add.* et *sup. lin.* L₂; *om.* K • ascendit ad caelum] *om.* KI₁ • et] *om.* L₁L₂SDA₁I₁OHL₄; *add.* e *cat.* • ascendit ad caelum] *om.* DOH • ascendit] *om.* A₂ • ad] in G || **117-118** successione temporis] temporis successione URCA₂ || **119** Solutio] *om.* A₂ • ab] de GL₅ • in] ad A₂ || **120** corpore] tempore D • cum] *add.* corpore et propter hoc non participat cum A₂ • et²] nec A₂ • consequens] *add.* nec GK || **121** temporis] corporis S • quae non] quando M₃ • esse *etiam Eam*] moueri L₁L₂SDA₁I₁OHL₄; fieri S; *ésser cat.* || **122** Mota *etiam Ea*] *om.* L₁L₂SDA₁I₁OHL₄m; Moguda *cat.* • anima] *add.* mota m • a Roma in caelum] in caelum a Roma UCK; *add.* mota in marg. L₄ • a] de A₂ • caelum] caelo L₁SA₁L₄ || **123** et¹] *om.* UC • indiuisibile] diuisibile A₁I₁ • quod *etiam E*] *om.* L₁L₂L₄A₂M₃L₅a; *que cat.* • suum non amittit] amittit suum URM₁CGKI₂L₃I₃ || **124** tempore Ea] instanti URM₁CGKI₂L₃I₃m; *temps cat.* || **125** quod] *add.* non L₂ • multiplicat] multiplicet A₁I₁ • se] *add.* et I₂ || **126** Quaestio] *om.* A₂ • Qualis] qualitas I₃ • differentia est] est differentia OH || **126-127** corporale et nunc spirituale] spirituale et nunc corporale RGL₅ • corporale] temporale OH

- Solutio: Nunc corporale est tempus quod est accidens corporis, ratione cuius corpus stat in tempore et potest moueri | de uno loco in alium, et potest esse de ipso numerus horarum, dierum et annorum; et nunc spirituale est principium substantiae spiritualis | in tempore inceptae sicut est incepta in loco. Et si non esset incepta in tempore, esset ita incepta in aeternitate sicut esset incepta in infinitate si non esset incepta in loco. S151^{vb}
K92^{tb}
- 130
- [VII.I.q8] Quaestio: Anima separata, quomodo potest intelligere, postquam non inquiri species cum organis corporalibus | in temporis successione? E438^{vb}
- 135
- Solutio: Figurae litterarum sigilli sunt in potentia in cera | et | non in sigillo, quoniam iam sunt in ipso | actu. Et propter || hoc alterae sunt litterae sigilli | et alterae illae quas imprimit in cera. Et litterae cerae postquam sunt in actu non habent necessitate participare cum sigillo per contactum, sed per similitudines | specierum. Simili modo | anima separata, postquam acquisiuit species cum organis, non habet necesse illa ad intelligendum, et in speciebus quae sibi remanent attingit illas quas desiderat. A,78ra R48^v
G81^{vb} L226^{vb}
L370^v U143^v
O224^{tb}
D124^{va}
L4130^v M163^v
- 140

128 Solutio] *om.* A_2 • tempus quod est] *in marg.* G • est accidens] accidit I_2 • corporis] corpori U ; corporalis M_3 || **129** corpus] *om.* $L_1L_2SA_1L_4$ • alium] aliud L_1 • de²] *om.* M_3 || **130** numerus] numero C ; *om.* DI_1 • dierum et annorum] annorum et dierum OH • et¹] *om.* CGM_3 • et²] sed A_2 • inceptae] incepto I_2M_3 || **131-132** in tempore - ita] *om.* I_2 || **131-133** Et si - loco] *om.* M_1 || **132** esset¹] erat $L_1L_2CSI_2L_3L_4M_3L_5$; *add.* ita CG • esset²] *om.* DI_1 || **132-133** sicut esset - infinitate] *om.* G • esset³] est C || **133** non] *om.* K • esset] erat $L_1L_2CGI_2L_3L_4M_3L_5$ • incepta²] *om.* OH || **134** Quaestio] *om.* A_2 || **135** in] cum D || **136** Solutio] *om.* A_2 • sunt] sint G • in potentia] in posita D || **137** iam] *om.* A_1 • ipso] illo M_3 • alterae sunt] sunt alterae DI_1OH • sunt litterae] litterae sunt A_2 • litterae] *om.* A_1 || **138** Et] ut D • postquam] prius quam M_3 || **139** habent] habet L_1 • habent necessitate] indiget A_2 • necessitate] necesse $UM_1OHL_4M_3$ || **140** postquam] prius quam M_3 • habet] habent C • habet necessitate] indiget EA_2 || **141** illa] illis A_2 ; *add.* organa L_5 ; *om.* E • et] sed S *om.* M_3 • quae sibi] sibi quae O || **141-142** sibi remanent] remanent sibi RG • sibi] si M_3 || **142** remanent] permanent L_1 remaneret C • attingit] attingat M_3 • illas] illa HL_4A_2 • quas *etiam* Em] quae $L_1L_2DA_1I_1OHL_4a$ • desiderat] desiderabat O

[VII.I.q9] Quaestio: Anima separata intelligit absque temporis successione, praeunte intellectu memoriae et uoluntati, ut memoria sit conseruatiua | *M₃56^f*
 145 specierum quas accipit et uoluntas deliberatiua et electiua?

Solutio: Tres equi currunt insimul, unus est albus, alter niger et alter rubeus. Albus praecedit et niger post ipsum et rubeus post sequitur, et tamen in uno et eodem | *H63^v*
 nunc stant equi et currunt in diuersis locis; et equus qui praecedit *I₃34^v*
 maiorem habet honorem et uictoriam. Et hoc | non est sic in anima separata, *I₃34^v*
 150 quoniam omnes tres potentiae, quae sic discursae sunt in hac | uita sicut equi, *A₂19^v*
 habent in alia uita aequaliter suum finem in uno et eodem nunc, quia quaelibet | *S152^{ra}*
 currit secundum suum officium et | ordinem. *O224^{va}*

[VII.I.q10] Quaestio: Anima separata | et damnata | intelligit aliquod bonum *I₂122^v I₂24ra*
 quod fecerit in hac uita?

155 Solutio: Si in gloria anima quae fecit aliquod peccatum in hac uita non intelligebat illud peccatum, non intelligeret misericordiam diuinam; | et si *L₅71^f*
 anima damnata non intelligebat illud bonum quod | fecit in ista uita, iustitiam *L₁25va L₃89va*
 diuinam non intelligeret, quae sibi alleuiat poenam ratione boni quod fecit.

143 Quaestio] *om. A₂ • separata*] *add. quomodo UCOHA₂; om. G* || **144** praeunte] praexunt] *DOH*; praexeunte *I₁*; praecedenti *corr. in marg. L₅*; anant devant *cat. • praeunte intellectu - uoluntati* cum ita sit quod intellectus praecedit memoriam et uoluntatem *A₂ • intellectu*] intellectum *URG*; intellectui *SDI₁ • et*] *om. C • ut*] et *OH • sit*] sicut *I₁*; *add. et C* || **145** quas] quae *S • et¹*] *om. G* || **146** Solutio] *om. A₂ • currunt*] curreant *A₂ • in*] *om. DGI₁OH • simul*] *add. quorum A₂ • est*] sit *A₂ • alter¹*] alius *UC*; secundus *A₂*; *add. est URM₁CGKI₂L₃I₃ • et*] *om. DOHM₃ • alter²*] tertius *A₂* || **147** praecedit] praecedat *A₂ • et¹*] *om. K • post*] ultimus *A₂ • et³*] *om. K • tamen etiam a*] idcirco *E*; ideo *m*; *om. UC*; per aq̄d *cat.* || **148** stant] sunt *UC* || **148-149** stant equi - Et] incipiant carrerae *A₂ • in diuersis locis*] ad diuersa loca *L₁L₂SDA₁I₁OHL₄* || **149** maiorem habet] habet maiorem *M₃ • honorem et uictoriam*] uictoriam et honorem *L₅ • Et hoc*] *om. A₂ • in*] de *I₁* || **150** sic etiam *Ea*] ita *m*; *om. L₁L₂SDA₁I₁OHL₄*; en axí *cat. • equi*] *add. praedicti A₂* || **151** habent in alia uita] in alia uita habent *G • uita*] *om. H • finem*] *add. et UCI₂I₃M₃ • suum finem*] finem suum *RGK*; *add. et RGK • quaelibet*] quilibet *O* || **152** officium et ordinem] ordinem et officium *L₃* || **153** Quaestio] *om. A₂ • aliquod*] aliquid *RCL₅* || **154** fecerit] fecit *URCDGKA₁OHL₃* || **155** Solutio: Si - uita] in *mag. M₁ • Solutio*] *om. A₂ • Si*] *om. A₁I₁OH • fecit*] fecerit *DA₁I₁OH • aliquod*] aliquid *R*; ad *A₁ • in hac uita*] *om. RG • uita*] *add. si DI₁OH • non*] *om. M₃* || **156** intelligebat] intelligeret *KA₁I₁I₂OHA₂ • illud peccatum*] *om. RG • illud*] aliud *M₃ • intelligeret*] *add. secundum OH* || **156-157** misericordiam diuinam non intelligebat] *om. DI₁ • diuinam*] Dei *M₃* || **157** intelligebat] intelligeret *KA₁I₂OHA₂ • quod fecit*] quod fecerit *DA₁I₁*; *om. OH • ista*] illa *G*; hac *M₃* || **157-158** iustitiam diuinam - intelligeret] non (nec *OH*) intelligeret iustitiam diuinam *DI₁OH* || **157-158** iustitiam diuinam] iustitia diuina *M₃ • fecit*] et caetera. Sequitur *S*

[VII.II] || DE SECVNDA SPECIE QVAE EST SEPTIMAE PARTIS

M₁64^f L₄131^f

[VII.II] Quaestio: Anima manet in successione | temporis? Solutio:

L₂27ra

Homo est compositus de anima et corpore, | et propter hoc anima stat in
temporis successione, quantum ad corpus, secundum decem figuras temporis,
5 quae sunt istae, scilicet discursiua, deliberatiua, apprehensiua, electiua,
desideratiua, | contritionatiua, opinatiua, dispositiua, speratiua et cogitatiua, et
primo dicemus de prima et postmodum de aliis. Et secundum istas decem
figuras et potentias, figurae sunt in quantum tempus, potentiae sunt in quantum
partes animae, docebimus modum secundum quem anima stat in successione |
10 temporis. Tamen iam monstrauius | secundum primam speciem istius partis,
sed, quia difficile est intelligere quod anima sit in successione | temporis et
tempus non sit pars ipsius, uolumus declarare ac remouere | dubia quae homo
potest habere quod anima sit in successione temporis et non in successione,
sine hoc quod sequatur contradictio:

15 [VII.II.1] Anima stat | in temporis successione per corpus, | quod stat in
tempore successiue de uno nunc in aliud, discurrente anima cum ipso, | quod
est suum organum | in lucrando et multiplicando species, modo unam | et
postea alteram: modo per uidere, modo per audire, modo per gustare, modo per

1 DE SECVNDA - PARTIS] de secunda specie septimae partis *I*₃; sequitur secunda pars huius libri et primo de successione instanti et nunc animae *L*₄; secunda species septimae partis principalis *A*₂; Articulus secundus. De secunda specie septimae partis, quae est de successione animae *L*₅; *corr. in marg. D*; *add. huius libri I*₃; *om. A*₁ • SPECIE] parte *K* • QVAE EST] *om. L*₂*URM*₁*CGKI*₁*I*₂*OHL*₃*M*₃ • PARTIS] regulae *OH* || **2** Quaestio] quaero *L*₄; *om. A*₂ • manet] remanet *DA*₁*I*₁*OH* • Solutio] *om. A*₂ || **4** temporis] corporis *RM*₁*CGKI*₂*L*₃*I*₃ • corpus] *add. suum K* || **5** istae] ista *CD*; illa *G* • scilicet] *om. A*₂ || **6** desideratiua, contritionatiua - cogitatiua] dispositiua speratiua cogitatiua desideratiua contritionatiua et opinatiua *S* • concontritionatiua, opinatiua, dispositiua] *in marg. L*₂; *om. L*₄ • dispositiua *etiam am*] dispositiua *E*; dispositiua *cat.* • speratiua] separatiua *L*₃*I*₃*M*₃*L*₅ || **7** dicemus de prima] de prima dicemus *A*₂ • et¹] *om. G* • postmodum] postea *GOH* • Et] *om. OH* • istas] illas *G* || **8** potentias] potestas *C* • tempus, potentiae] potentiae temporis *DI*₁*OH* • sunt] sicut *I*₁; sint *D*; autem *K*; *add. potentiae sunt DA*₁*I*₁*OH* || **9** animae] *add. sunt K* || **10** temporis] *add. hoc A*₂ • Tamen] hoc *M*₃*L*₅; *add. hoc URM*₁*CGKI*₂*L*₃; *add. hoc idem I*₃ • iam monstrauius] *om. L*₂ *L*₄ • monstrauius] docuimus *L*₁*S*; *add. tamen M*₃*L*₅ • istius] illius *G* • partis] hoc iam monstrauius *M*₃; *add. iam monstrauius in marg. L*₂; *om. M*₁ || **11** sed] et *I*₂*L*₃*I*₃ • quia] *sup. lin. L*₂; *om. DA*₁*I*₁*OHL*₄ • sit] est *I*₁*OH* • temporis] *om. S* || **11-13** et tempus - temporis] *om. M*₁ || **12** ipsius] illius *S* • declarare ac remouere] remouere et declarare *A*₂ • ac] et *I*₂*HL*₃*I*₃ || **13** sit] *add. quae O* || **14** sine] et *L*₅ • quod] *add. non L*₁*L*₂*URM*₁*CSDGKI*₁*OHL*₃*L*₄*I*₃*M*₃*L*₅ • sequatur] sequitur *M*₁*I*₂*I*₃*M*₃*L*₅ || **15** temporis successione] successione temporis *UCDA*₁*I*₁ • temporis] tempus *M*₃; *om. OH* • corpus] corporis *D* || **16** discurrente] discurrando *L*₁*L*₂*SDA*₁*I*₁*OHL*₄; destruyente *M*₃ • anima] animam *L*₁*L*₂*SDA*₁*I*₁*OH* || **17** lucrando] *add. acquirendo A*₁ || **17** unam] unum *L*₁*L*₂*SDA*₁*I*₁*OHL*₄; .i.^a *cat.* • et²] *om. UCGK* || **18** postea] modo *G*; praeterea *M*₃ • alteram] aliud *L*₁*L*₂*SDA*₁*I*₁*OHL*₄*L*₅; aliam *RGA*₂ • uidere] *add. et OH*

- 20 tangere, modo per odorare, modo per affari, imaginando, | recolendo, *M₁64^v*
 intelligendo et amando modo unum | obiectum et postea aliud, discurrendo *L₁131^v*
 modo per unum et modo per aliud, in tantum quod per eorum discursum anima
 successiue | habet in diuersis nunc actus suos. *L₂123^r*
- [VII.II.2] Anima, in quantum est | delibe|ratiua, stat in successione temporis, *I₁24th L₂27th*
 quoniam intellectus inquit quod est uerum et quod est falsum, et inquit
 25 numeros differentes substantiarum et actuum illarum, et propter hoc habet
 potentiam deliberatiuam de uno tempore in aliud, apprehendendo | unum *O225^{ra}*
 obiectum per aliud et unam ueritatem | per aliam | successiue et, facta *C93^{ra} I₃35^r*
 deliberatione, facit iudi|cium de rebus acquisitis. *L₁25vb*
- [VII.II.3] Anima habet potentiam apprehensiuam in successione temporis | *U145^r*
 30 quoniam, sicut oculi non possent uidere absque colore, nec aures audire absque
 sono, ita anima non posset attingere obiecta nec apprehendere sine | temporis *K92^{va}*
 successione, quoniam primo oportet quod apprehendat per | sensum, qui *L₃90va*
 apprehendit obiecta colorata uel tacta | in uno nunc, et in alio nunc apprehendit *R49^v*

19 imaginando *etiam Eam*] imaginari *L₁L₂SDA₁I₁OHL₄*; ymaginant *cat.* || **19-20** recolendo, intelligendo] intelligendo recolendo *I₂OH* || **20** intelligendo] *om. C • et¹] om. CD • modo] om. L₅ • et²] om. UKOHL₃* || **20-21** discurrendo modo - aliud] *om. CK* || **21** et] *om. URSDGA₁I₁I₂OHL₃ • in]* et *G • per eorum] om. I₂ • anima] om. DA₁I₁OHL₄* || **21-22** anima successiue habet] successiue habet anima *URM₁CGKI₂L₃I₃M₃L₅*; *add. nunc C* || **22** successiue] successione *DI₁ • habet] add. anima A₂ • in diuersis - suos etiam a]* differentibus nunc suos actus *E*; differentiam (dicta *O*) nunc id est actus *L₁SDA₁I₁OHL₄*; suos actus in differentibus *nunc m; corr. ex* differentia in nunc id est actus *L₂*; in diferents *nunc sos actus cat. • diuersis] in marg. L₂ • actus] organis K* || **23** stat] *om. S* || **24** quoniam] quando *K • inquit] intelligit uel inquit M₃ • est uerum] uerum est L₄ • et¹] om. OH • quod] sup. lin. H • et²] etiam G • inquit] inquirat R* || **25** numeros] modos *L₃ • substantiarum] add. necnon I₁H • et¹] necnon et DA₁O • actuum etiam Em] accidentium *URM₁CGKI₂I₃A₂M₃L₅a*; actus *cat. • illarum] illorum OH • et²] om. OH • propter] proprietates S* || **26** potentiam deliberatiua] potentia deliberatiua *H • deliberatiuam] deliberatiua L₁* || **26-29** delibertiua] de - potentiam] *om. M₃ • unum] om. L₄* || **28** acquisitis] inquisitis *DA₁I₁OH* || **30** sicut] si *DOH • non possent uidere] uidere non possent K • possent] possunt RGI₂; possint OH • nec] add. posset I₂ • aures audire] audire aures (aures OH) UCOHL₃; aures audire M₁KI₁I₂I₃L₄M₃L₅* || **31** posset] possit *D*; potest *G • obiecta nec apprehendere] nec apprehendere obiecta RG • nec] neque DI₁OH • sine] absque UCK* || **32** primo] prius *A₂ • qui] quae D* || **33** et] etiam *UC*; *om. K • in²] om. L₃**

- in imaginatione figuram actus sensus impressam in imaginatione et actus
 35 sensus praeteriti in priuationem | et stans in tempore praeterito. Et propter hoc *L₅72^f*
 fit successio de uno nunc in aliud | in illa apprehensione, sicut scholaris, qui *E439^{ra}*
 addiscit lectionem audiendo illam in uno | tempore et studendo illam in alio. *M₃57^f*
- [VII.II.4] Anima habet potentiam electiuam in successione | temporis, et *L₄132^f*
 potentia | stat in instanti in subiecto intrinseco, quod est anima, | et exit in *M₁65^f S152^{va}*
 40 tempus successiue, eligendo unum obiectum per amare et dimittendo aliud per
 odire, | sicut uinum quod exit a buta intus quam tota substantia uini non stat in *D125^{ra}*
 motu de uno loco in alium, sed successiue pars | ipsius exit | in motu successiue *O225^{rb} L₂27va*
 extra.
- [VII.II.5] Anima habet potentiam desideratiuam, cum qua desiderat illa quae
 45 sunt uentura, sustentata in motu successiuo, sine quo non | possent uenire. Et *U145^v*
 propter hoc potentia, in quantum hoc quod est, stat semper in uno instanti et in
 illo in quo creata fuit, secundum quod iam | diximus, et exercitat suos actus in *H64^v*
 temporis successione per plura nunc, | secundum quod res uadunt et ueniunt, *I₂123^v*
 sicut mater quae in una hora et postea in alia || desiderat uidere | filium suum, *G82^{rb} I₁24va*
 50 qui in uiaticum iuit. *A₁78va*

34 in imaginatione¹] imaginatio *L₁L₂SDA₁I₁OHL₄*; imaginationem *C*; imaginatione *G* • in
 imaginatione figuram - impressam] *om. M₃ • figuram*] *add. in L₁S • in imaginatione²*] imaginatio
L₁L₂SDA₁I₁OHL₄; imaginatiuas *C* • et¹] *add. hic A₂ || 34-35* et actus sensus - priuationem] *om.*
OH || 34-35 actus sensus] sensus actus *O || 35* praeteriti] *add. est L₅ • priuationem*] priuatione
KI₁M₃L₅ • et stans - praeterito] *om. A₂a • stans*] stantis *L₂A₁SL₄*; stante *DI₁OH*; existente *Em || 36*
 aliud] alio *RG*; *add. et K || 37* addiscit *etiam Em*] apprehendit *L₁L₂SDA₁I₁OHL₄*; *om. OH*; apren
cat. • lectionem audiendo] audiendo lectionem *OH • illam*] *om. KH • et*] *om. C • illam*] *eam S ||*
38 potentiam] potentia *L₁ || 39* potentia] postea *UC • instanti*] *add. in obiecto RI₃ • intrinseco*] *extrinseco C; om. I₂ • est*] *add. in RG • exit*] erit *C*; existit *G || 40* tempus successiue *etiam Em*] *temporis successione L₂URCGKI₂L₃I₃L₄A₂M₃L₅a*; tempus successiuam *cat. || 41* uinum] uinus
C • a buta intus] de dolio *E*; a uegete *UK*; de uegete *C*; abita *S*; intus *D*; e uase *O*; de uase *H*; a
 dolio *A₂am*; de bóta dins *cat. • intus*] intra *A₂*; *om. OH • quam*] quoniam *S*; quando *K*; cuius *OH*;
 quod *A₂ • substantia uini*] uini substantia *K || 42* motu] *add. ipsius OH • de uno loco*] unius loci
L₁L₂SDI₁OHL₄; illius loci *A₁ • in alium*] talium *O • sed*] secundum *DI₁OH*, *add. quod*
L₁L₂DA₁I₁OHL₄ • ipsius] istius *OH*; illius *L₃ • successiue*] successiuo *K*; *add. et L₁SA₁*; *om. A₂ ||*
43-45 extra. Anima - successiuo] *om. L₅ || 44* illa] ea *A₂ || 44-45* quae sunt] *om. M₃ || 45* uentura]
 uetera *DI₁ • sustentata*] sustentatam *L₁ • uentura*, sustentata - successiuo] necessaria sustentationi
 motu successiue *OH • successiuo*] successiue *I₁ • quo*] *add. motu successiuo L₅ • possent*] posset
L₁SGL₃L₄L₅; possunt *DI₁I₂OHL₃* possit *M₃*; porien *cat. • uenire*] uiuere *CM₃ || 46* quantum] *add.*
 habet *D*; *add. est A₁ • hoc*] *add. in UC*; *om. K • semper in uno*] in uno semper *G • et*] scilicet *A₂*;
om. OH || 47 exercitat] excitat *O • in²*] *om. M₃ • in²*] *om. M₃ || 48* per] in *DI₁ • plura*] plurima *R •*
 quod] *add. iam diximus O • quod res*] res quod *A₁ • res*] *om. A₂ • ueniunt*] redeunt *OH || 49* una]
 uita *OH • in alia*] *om. UC • desiderat*] considerat *S • uidere filium suum*] suum filium uidere *M₃*
 • filium suum] filium *DI₁*; filios *OH*; suum filium *A₂ || 50* in] *om. S • uiaticum iuit*] uiatico
 perrexit *E*; uiagio iuit *L₂URM₁CGKL₃I₃L₄*; uiatico fuit *DA₁I₁OH*; maio iuit *I₂*; uiaggio quiesquit
M₃; peregre profectum *A₂a*; qui est in itinere *m*; qui és anat en viatge *cat.*

- [VII.II.6] Anima habet potentiam contritionatium, cum qua habet
 contritionem et paenitentiam peccati quod fecit et credit fecisse, et illa
 contritio exit in successione, sicut semen, quod | procedit de terra in calore et *L₁26ra*
 exit ita cum mutatione | unius obiecti in aliud, sicut facit semen in calore cum *L₅72^v*
 55 successione generationis, multiplicando unam partem et postmodum alteram.
- [VII.II.7] Anima habet potentiam opinatium, cum | qua habet opinionem, quae *M₁65^v*
 procedit in affirmationem uel negationem | per succe|ssionem, sicut homo *K93^{ra}*
 zelus, qui uno tempore affirmat quod uxor | sua est mala per aliquas *L₄132^v O225^{va}*
 similitudines quas considerat | quae sunt de circumstantiis luxuriae, et in alio *R50^r*
 60 tempore negat malitiam suae uxoris | et considerat aliquas similitudines quae *L₂27vb*
 sunt de conditionibus castitatis.
- [VII.II.8] Anima habet potentiam dispositium quae | oritur | in ordine *S152^{vb} U146^r*
 successiuo ponendo unum obiectum coram altero, et disponit res secundum
 quod | sunt futurae per unum nunc et postmodum per aliud. Et propter hoc *M₅57^v*
 65 potentia, quae est una, oritur sua figura in successione temporis, | sicut piscis *L₃90^{hb}*
 qui exit de aqua, | exit in assituatione aeris. *I₃35^v*

51-56 cum qua - potentiam] *om. DI₁ • habet² om. RG || 52 et¹ uel UR CGI₂I₃L₅; add. potentiam OH || 53 sicut] add. facit L₅ • quod procedit] *om. I₂ • calore] colore EL₁L₂URM₁CSGKA₁L₃L₄I₃A₂M₃L₅a; colorem m; en color cat. || 54 exit] add. anima L₅ • aliud] alio UCK • facit] fecit OH • semen] add. quod procedit de terra in colore et exit ita cum mutatione unius obiecti in alio sicut facit semen C • in²] cum URM₁GKI₂L₃I₃; en cat. • in calore] *om. OH • calore] colore EL₁L₂URM₁CSGKA₁L₃L₄I₃A₂M₃L₅am; cat. en color • cum] add. et in OH || 55 successione] add. generalis M₁ • generationis] add. et L₂L₄; add. in calore H • multiplicando] add. una C • partem] speciem URM₁CGKL₃I₃ • postmodum] postea I₂ • alteram] aliam CGOHA₂L₅ • quae] quem M₃ || 57 procedit] praecedit M₃ • affirmationem] affirmatione CGI₂L₃M₃ • uel negationem] *om. OH • negationem] negatione GI₂L₃ || 58 zelus] zelotipus EA₂am; gelos L₁; gulosus UCM₃; gelosus L₂M₁KI₂I₃L₄; zelotopus G; add. in S; gelós cat. • qui] add. in DI₁HA₂ • uno] primo L₃ • est mala] sit mala I₁ • per] propter A₂ || 59 similitudines] *om. K • considerat] desiderat A₁ • alio] quo OH || 60 considerat] add. quae sunt M₁ || 61 sunt] add. de circumstantiis et de R; de circumstantiis et • de] ex C; sup. lin. L₂ • conditionibus] conditione L₂L₄; similitudinibus G || 62 oritur] oratur SL₁ || 63 successiuo] successiue DA₁I₁OH • ponendo] potentiae H || 64 postmodum] postea I₂ • hoc] *om. L₅ || 65 potentia] potentiam add. in marg. L₅ • quae] om. URM₁CGKI₂L₃I₃M₃ • una] prima L₁S; add. et UM₁GKI₃A₂M₃ • oritur] in instanti mittit OH; add. et C • sua figura] suam figuram OH || 66 qui] *om. K • exit de aqua] de aqua exit A₂ • exit in assituatione aeris] assituationem aeris C • exit²] om. M₃ • in] de M₁*******

[VII.II.9] Anima habet figuram speratiuam, cum qua sperat quod est uenturum, et illa figura exit in successione temporis exeunte actu potentiae. Exit ergo per dispositionem corporis in successione, quod est de circumstantiis et similitudibus successione. Quare, sicut crystallum positum supra aliquem colorem nigrum uel rubeum uel alium exit suus color simplex in figura quem habet subiectum in quo est positum, ita simplex potentia animae, quae stat in uno nunc intus, exit in plura nunc successiue extra suam operationem, sustentata illa operatione in corpore, quod est organum a quo sumit similitudines de hoc quod sperat.

A₂20^fL₅73^vM₁66^f O225^{vb}L₄133^r
D125th H65^f

[VII.II.10] Anima habet figuram cogitatiuam, quae est una figura intus in instanti in illo nunc in quo est creata, et exit in aliam figuram extra extensam in successione temporis de uno nunc in aliud, cogitando unum et postea aliud, sicut figura massae ferri, quae est una et exit in multis figuris, quoniam ex ipsa est factus clauus, ensis et gladius et multi clauis, multi enses et gladii; et sicut ferrum in qualibet figura remanet in sua simplici specie, remanet simplex potentia in suo simplici instanti, in quo fuit creata.

I₂124^fU146^vL₂28^{ra}L₁26thI₁24^{vb}

[VII.II.q1] Quaestio: Quare Deus non creauit omnes animas insimul?

G82^{va}

67 est] *om.* L₃ • uenturum] uentura M₃ || 68 illa] ista L₃ • in] de L₃I₃; *om.* C • exeunte] existente OH • actu] actus L₁L₄ • Exit] *om.* I₁ || 69 corporis] temporis S • in successione] et successionem L₁S • quod] quae URM₁SGI₂I₃M₃L₅ • et] *om.* C || 70 Quare] quia CL₅ • sicut] sic U; *add.* aliquod DI₁OH • crystallum positum] crystallo posita A₂ • positum] positam K; *add.* positum iter. M₁ • supra] super O • aliquem] aliquod M₃ || 71 uel alium] *om.* K • alium] album S • color] calor L₅ • simplex] simplicitatis L₂ • figura] figura O • coloris] caloris I₁ || 72 quem] quae KI₂ • positum] posita A₂ • potentia] posita D || 73 uno] *add.* loco H • intus] intellectus OH • exit] *om.* G • exit in plura] in plura exit A₁ • plura] *add.* scilicet D • suam operationem etiam Em] sua operatione URA₂a; sua operatio M₁KM₃; sua opera uel operatione G; sua opera I₂L₃I₃; operationem DI₁OH || 74 illa operatione] *om.* A₂ • sumit] sunt C; sint OH || 75 de hoc] eius A₂ || 76 cogitatiuam] cogitationem A₁ || 76-77 in instanti] instanti CM₃; *add.* scilicet A₂ • in instanti] stans D instans I₁; existens OH || 78 de] ex U • unum] *om.* DI₁I₂OH • postea] *add.* in OH || 79 multis figuris] multas figuras A₂ || 80 est factus] factus est URM₁CGKI₂OHL₃I₃ • clauus, ensis] ensis clauus A₁ • et¹] *om.* GKM₃ • multi clauis] multae clauis L₂ • clauis] *add.* et I₁OH • multi²] *om.* RM₁CSGKI₂L₃I₃L₄M₃ • et gladii] *om.* DI₁H • et²] *add.* clauis uel A₁ || 81 specie] *add.* ita K • remanet] *add.* sua CK • simplex] in marg. A₁ || 82 in¹] *om.* M₃ • simplici] *add.* in K • creata] *add.* quaestiones minutae A₂ || 83 Quaestio] *om.* A₂ • insimul etiam E] simul L₂URM₁CGKI₂L₃I₃L₄A₂M₃am

- 85 | Solutio: Si Deus | creasset omnes animas insimul | et in uno nunc, anima quae non esset coniuncta cum corpore esset otiosa usque esset cum corpore coniuncta, quoniam non haberet in quo haberet suos actus, illis deficientibus organis cum quibus | ipsi essent in successione ad attingendum finem ad quem sunt creati. Et faceret Deus | iniuriam animabus, in quantum ipsas posuisset | in otiositate, quod est impossibile. R50^v K93th
S153^{ra}
- 90 [VII.II.q2] Quaestio: Quare Deus non creavit animam antequam corpus, cum sit | nobilior creatura quam corpus? A₁78vb
C93th M₃58^r
- Solutio: Responso huius quaestionis | stat in solutione | quaestionis supradictae. M₁66^v L₅73^v
- [VII.II.q3] | Quaestio: Anima habet potentiam motiuam | de uno nunc in aliud? E439th L₄133^v
- 95 Solutio: Secundum quod iam diximus, instans interius exit extra in successione temporis, et hoc in quo exit est per corporis successionem moti | de uno nunc in aliud. Et propter hoc anima habet potentiam motiuam de uno nunc in aliud per hoc quod habet per aliud, non per se ipsam simpliciter, sicut anima, quae per se ipsam stat absque motu in homine eunte, et se ipsam mouet de uno loco | in U147^r
L₃90va
- 100 alium, mouendo corpus | illius hominis. L₂28ra

84 Solutio] *om.* A₂ • animas] ipsas I₁ • in¹] *om.* UCKI₂L₃I₃L₄A₂M₃ • et] *om.* UCK || 85 usque etiam E] *add.* quo L₂URCSKA₁I₂L₃M₃L₅a; *add.* dum m; tro que cat. || 86 illis] illius A₁; illi L₄A₂ || 87 ipsi] ipsa A₂; *om.* URM₁CGKI₂L₃I₃cat. • essent] esset A₂ • in] *om.* C • attingendum] augendum OH • finem] *om.* A₁ || 88 sunt creati] est creata A₂ • creati] creatae RGK • ipsas posuisset] posuisset eas DI₁; potuisset ipsas K; posuit eas OH || 90 Quaestio] *om.* A₂ • antequam] ante UC || 92 Solutio] *om.* A₂ • huius] istius DA₁I₁OH • quaestionis stat in solutione] *in marg.* L₂ || 92-93 quaestionis supradictae] praedictae quaestionis S • stat] *om.* L₅ || 94 Quaestio] quare A₂; *sup. lin.* M₁; *add.* quare L₂L₄M₃ || 95 Solutio] *om.* A₂ • diximus] *add.* in C • instans interius - extra] *om.* A₁ • interius] intus L₂L₄; intrinsecus A₂ • extra] exterius L₅ || 96 temporis] *om.* UCA₁ • in quo] quare S • est] *om.* DA₁OHM₃ • per] et M₃ • per corporis successionem] corporis per successionem RG • corporis successionem] successionem corporis DA₁I₁; successionem temporis OH • moti] *add.* et I₁ || 97 aliud¹] alio UC • Et propter - aliud] *in marg.* L₂; *om.* L₁SL₄ • Et] *om.* DA₁I₁OH • propter hoc] quare DA₁I₁OH • nunc] loco UH; nunc loco DI₁ • per] propter L₃ || 98 hoc] *om.* K • habet] *om.* RG • ipsam] ipsum OH || 98-99 simpliciter, sicut - ipsam] *om.* M₃ || 98-99 per se² - stat] stat per se ipsam RG; *add.* simpliciter G • motu] *add.* sed S • eunte] *om.* SOH • ipsam] ipsa C; ipsum OH || 100 hominis] *om.* I₂

[VII.II.q4] Quaestio: Anima, quomodo potest stare et non stare in successione temporis absque contradictione?

Solutio: Potentiae animae per unum modum stant intus substantiam et per alium modum habent suos actus extra in corpore, sicut uinum, quod habet
 105 potentiam | inebriandi hominem, et habet | ipsam intus se ipsum et non in | *H65^v D125^{va}*
 successione inebriandi, et quando potentia exit | in actum bibente homine *I336^r*
 uinum, exit in successione temporis potentia, absque hoc quod sequitur *I2124^v*
 contradictio, stando intus potentia in uno nunc | secundum suum proprium *O226^b*
 subiectum, et exeundo in plura nunc successiue in subiecto appropriato | ubi fit *S153^{tb}*
 110 inebriatio.

[VII.II.q5] Quaestio: Anima | separata stat in tempore?

I125^{ra}

| Solutio: Anima separata, secundum quod iam dictum est, stat in tempore in
 quantum | in tempore est creata et incepta, | sed non stat in temporis
 successione, in qua stabat | dum erat in organo.

R51^r

L126^{va} L574^r

U147^v

115 [VII.II.q6] Quaestio: Anima | potest in uno tempore considerare plures
 substantias et multos actus illarum?

M167^r

101 Quaestio] *om. A2 • Anima, quomodo] quomodo anima UM1CGKA1I2L3 • quomodo] quando DA1I1 • et] add. quomodo URM1CGKI2L3I3; om. M3 • non] om. L3 • stare²] stante M3; om. URM1CGKI2L3I3 || 102 contradictione] conditione M3 || 103 Solutio] om. A2 • per¹] prima A1 modum] om. M1I2L3 • stant] stans I1; stat OM3 • intus] in G; intra A2 || 104 suos] suos I3; om. A1I1OH || 105 hominem] om. K • habet] om. A1 • se] om. OH • ipsum] ipsam DI1L3; ipso K • in] om. L4 || 106 et] sed OH • actum] actu CI2L3; add. in L3 • bibente] bibentem D • homine] add. unum OH || 107 in successione temporis potentia] potentia in successiones temporis A2 || 107-108 absque hoc - potentia] in marg. L2; om. EL4 • hoc] om. K • quod] add. non L1SDA1I1OHL4; om. OH • sequitur] sequatur L2URCKI1I2I3A2a; segueix cat. || 108 stando] existente EL2URM1CGKI2L3I3A2M3L5am; estant cat. • intus] om. L2 • intus potentia] potentia intus URCKI2I3A2M3L5 • potentia] potentiam OH • uno] unum U; uinum C • proprium] om. K || 109 exeundo] existendo CL5; exiundo I1; exeunte A2 • plura] pluribus A2 • et] in L3 • subiecto] subiecta L3 • appropriato] appropriata M1I2L3I3 • ubi] ut L1S || 110 inebriatio] ebriatio M3 || 111 Quaestio] om. A2 || 112 Solutio] om. A2 • separata] om. K • iam] om. DA1I1H • dictum est] diximus L2URM1CGKI2L3I3L4A2M3L5 • in tempore] om. RGOH || 112-113 in quantum in tempore] om. C • tempore] corpore S • est creata] creata est RG || 113-114 temporis successione] tempore, successione D; tempore et successione A1; tempore successionis OH; tempore de successione L4 || 115 Quaestio] om. A2 • in uno tempore considerare] considerare in uno tempore URM1CDGKI1I2OHL3I3L4 || 115-116 plures substantias] substantias plures L2L4 • plures] pluras A1 || 116 multos] plures CL5 • actus] iter. actus M1 • illarum] earum A2*

Solutio: Anima, in quantum ad se | ipsam, potest attingere multa obiecta
 differentia generibus uel speciebus | seu indiuidua illarum; sed quia | habet ipsa
 apprehendere cum subsidio organi cum quo est coniuncta, quod est corpus
 120 hominis, quod non potest ipsam adiuuare absque successione temporis, non
 potest anima attingere differentes substantias et actus illarum | in uno et eodem
 tempore. K93^{ra}
M₃58^r L₄133^v
G82^{vb}

[VII.II.q7] Quaestio: Quando anima disponit et ordinat aliquod uenturum, stat
 in successione temporis intus se ipsam?

125 Solutio: Secundum quod iam dictum est, nulla | anima coniuncta potest
 considerare multas species in uno tempore et ordinare | alteram cum altera,
 quoniam sicut ipsas acquisiuit extra per successionem temporis, oportet
 memoriam reddere intellectui et uoluntati in successione temporis. Et si hoc
 non erat ita, scholaris qui reminiscitur lectionem sui magistri reminisceretur
 130 illam in uno et eodem nunc, et ita cito unam partem illius lectionis sicut aliam.
L₂28ra
O226^{va}

[VII.II.q8] Quaestio: Quando homo dormit, quare non intelligit?

Solutio: Quando homo dormit, organa animae non sunt disposita quod anima
 ab ipsis sumat | subsidium ad intelligendum, nec mimus potest notam | facere in
 lyra quando fides non sunt in ordine positae. | Et quia anima non mouet organa,
U148^r L₅74^v
A₇79ra

117 Solutio] *om.* A₂ • Anima] *in marg.* L₂; *om.* L₄ • in] *om.* UM₁CDA₁I₁A₂M₃L₅ • quantum] quam M₃ • potest] poterit OH • multa] plura S • multa obiecta] obiecta multa I₂ || **118** differentia] diuersa M₃; *add.* generaliter OH • uel] siue UC; et OHA₂ • seu] et A₂ • indiuidua *etiam am*] indiuidua E; indiuiduis L₁L₂SDA₁I₁OHL₄ • illarum] *om.* A₁ • habet ipsa] ipsa habet L₂RM₁DGA₁I₁I₂OHL₃L₄I₃M₃L₅; anima habet A₂; ipsa debet m || **119** apprehendere] apprehendente OH; *add.* obiecta A₂ • organi] *in marg.* L₂; *om.* L₄ || **120** ipsam] *om.* A₁ • adiuuare] ordinare OH • successione temporis] temporis successione RG; *add.* ideo A₂ || **121** differentes substantias] substantias diferentes URM₁CGKI₂L₃ || **123** Quaestio] *om.* A₂ • Quando] quomodo M₃; cum L₅ • disponit] disponat I₃ • ordinat] ordinant S • aliquod] aliquid URM₁GKI₂L₃I₃A₂; *om.* C • uenturum] de uenturis URM₁CGKI₂L₃I₃M₃ || **124** intus] intra A₂ || **125** Solutio] *om.* A₂ • dictum est] diximus M₃ • nulla] mala C • coniuncta potest] potest coniuncta C • potest] *add.* coniuncta U || **126** uno] *add.* et eodem G • cum] in D || **127** per] *om.* RDGA₁I₁OH • successionem] successiones RG; successioni A₁ • temporis] *add.* ita K; *om.* S || **128** memoriam] memoria L₁SM₃; *add.* illas species A₂ • in successione] per successionem DA₁I₁OH || **129** erat] exit C; esset KI₂A₂ • ita] *om.* C • sui magistri] magistri sui S • magistri] *om.* CG • reminisceretur] reminisceret L₁; reminiscetur I₂O || **130** illam] *om.* A₁ • et²] *om.* K • ita cito] cito ita M₃ • illius lectionis] lectionis illius C • illius] *om.* HL₃ • sicut] *add.* et SOH || **131** Quaestio] *om.* A₂ || **132** Solutio] *om.* A₂ • quod] ut A₂ || **133** ab] *om.* DI₁ • ipsis] *add.* anima S • ad intelligendum] intelligendi DI₁ • intelligendum] *add.* sicut *sup. lin.* K • nec] *add.* in A₁ • mimus] ioculator E; manus UC; unus SI₁OH; minus L₄M₃L₅; musicus A₂am; *add.* non L₁L₂; juglar *cat.* • notam facere] facere notam SA₂ • notam] sonum OH || **134** lyra *etiam a*] uiola UL₃m; uigella ERM₁G; molla CI₂I₃; cithara K; uiola M₃fort.L₅; uiola *cat.* • quando fides] (cum) corde E; funes DA₁I₁OH; chordae m; cordes *cat.* • quia] *add.* dormiente homine A₂; *om.* C • non] nec DI₁ • quia] *add.* dormiente homine A₂; *om.* C • non] nec DI₁

135 non potest habere actus intrinsecos in organis || extrinsecis, | quae illos | non *I₂125^r H66^r*
possunt sumere si non sunt mota per animam ad finem actuum | intrinsecorum. *S153^{va} M.67^v*
D125^{vb}

[VII.II.q9] Quaestio: Anima intelligit ante per sensum quam per
imaginationem?

Solutio: A | sensu oritur figura in imaginatione quam | intellectus abstrahit a *L₄134^v A₂20^v*
140 sensu materialiter, et | formaliter ipsam accipit in imaginatione, et propterea | *L₂90vb I₂25rb*
ante | intelligit per imaginationem quam per sensum. Et si hoc non esset | ita et *R51^v O226^{vb}*
esset contrarium, intelligeret intellectus ante per materiam quam | per formam *L₂26vb*
et per illam potentiam | quae longior est sibi quam per illam quae propinquior *M₃59^r*
est, quod est impossibile. Intelligit ergo intellectus ante per imaginationem
145 quam per sensum.

[VII.II.q10] Quaestio: Intellectus | practicus, | qui perquirat species, | incipit *L₂28vb I₃36^v*
ante in instanti aut in successione? *K93^{vb}*

Solutio: Ille qui facit cameram incipit ante unam partem camerae quam omnes
illius partes, et successiue de parte in partem dat camerae perfectionem, quam
150 dimittit in uno instanti | in fine, in quo ipsam compleuit, ita sicut incipit in uno *U148^v*
instanti, quando incipit primam partem ipsius camerae.

135 habere] *om. A₁ • actus intrinsecos] actum intrinsecum A₂ • in] om. C • extrinsecis] add. organa M₃ • quae] add. organa URM₁CGKI₂L₃I₃L₅ • illos] add. actus A₂ || 135-136 illos non possunt] non possunt illos L₅ || 136 possunt] posset L₇K; possit S; potest A₁L₄ • mota] nota S • per animam] *om. RG || 137 Quaestio] om. A₂ || 139 Solutio] om. A₂ • in] om. C || 140 ipsam etiam E] illam m; om. L₂URCGKI₂L₃I₃L₄A₂M₃L₅a; la cat. • imaginatione] imaginationem M₃ • propterea] propter hoc L₁S || 141 hoc] hac I₃ • et²] *om. DG || 143 longior] remotior E; longius L₁L₂URM₁CSGKA₁I₂L₃I₃L₄M₃L₅; longiqua A₂ • sibi] a se A₂ • illam] add. potentiam DA₁I₁OH; add. potència cat. || 143-144 propinquior est etiam E] proprius est L₁L₂SL₄; est propinquus RGK; propinquus est UM₁CL₃I₃M₃L₅; propinquus I₂; propinqua A₂am; add. sibi I₁H; pus prop cat. || 144 quod est impossibile] *om. G || 146 Quaestio] om. A₂ • Intellectus] om. G || 147 ante] quando D • aut] an A₂ • in¹] *om. C || 148 Solutio] om. A₂ || 149 illius] eius A₂ • partes] partis A₁O • successiue] successione L₁; successiuo I₃ • de] sup. lin. L₂; add. una UC; om. L₄ • parte in partem] partis in partis C • camerae] camera DI₁ || 150 uno etiam Em] add. in A₁; om. L₂URM₁CGKI₂L₃I₃L₄A₂M₃L₅a; .i. cat. || 150-151 in fine - instanti] *om. D • in fine] om. A₂ • in⁴] de K • compleuit, ita sicut incipit] complet sicut incipit A₂ || 151 ipsius] illius H • camerae] add. sequitur S******

| DE OCTAVA PARTE HVIVS LIBRI
[VIII.I] ET PRIMO DE SVA PRIMA PARTE

L₅75^r

[VIII.I] Quaestio: Anima occupat et impedit locum? Solutio:

[VIII.I.1] Anima est substantia spiritualis, secundum quod iam probauimus, et
5 locus | est pars substantiae corporalis, in quantum est accidens ipsius. Et C93^{va}
propter hoc anima et locus non | possunt participare per contactum, | quoniam G83^{ra} M₁68^r
si possent, anima superficiem et colorem haberet, et locus non esset pars | L₄135^r
substantiae corporalis, sed esset corpus, in | quantum anima esset in ipso, et in O227^{ra}
ipso non esset corpus. Non occupat || ergo anima locum substantiae corporali E439^{va} S153^{vb}
10 nec spirituali.

[VIII.I.2] Nulla pars corporalis quae sit in altera corporali et ipsa sit in illa
occupat locum altera alteri, sicut bonitas quae est in magnitudine, et magnitudo
in bonitate, et aqua in uino et uinum in aqua. Sed si pars est in alia parte et illa
non est in ipsa, occupat | locum alteri parti, sicut uinum quod est in ampulla, I₂125^v
15 quod occupat locum omni alteri parti in illa ampulla in qua est, | et hoc est | L₅75^v H66^v
propter hoc quia ampulla habet corpus et uinum habet corpus, et unum corpus | R52^r

1-2 DE OCTAVA - PARTE] de prima parte octavae regulae *OH*; sequitur octava pars huius libri qua quaeritur primo de collocato in loco *L₄*; octava pars principalis huius libri, quae tractat de loco animae et primo de prima specie *A₂*; Pars octava huius libri, quae est ubi. Articulus primus de eius prima specie, quae est de collocato animae *L₅*; *om. A₁ • HVIVS LIBRI*] *om. L₂URM₁DGKI₂M₃ || 2 SVA*] eius *L₂UM₁CGKL₃I₃M₃ • SVA PRIMA*] prima eius *DI₁I₂ • PARTE*] specie *L₂RDKI₂I₁*; *om. S || 3* Quaestio] quaero *L₄*; *om. A₂ • occupat et impedit*] impedit et occupat *URM₁CGKI₂L₃I₃ • et impedit locum*] locum et impedit *DA₁OH • Solutio*] *om. A₂ || 4* est substantia spiritualis *etiam Eam*] est per substantiam spiritualem *L₁L₂SDA₁I₁OHL₄*; substantia est spiritualis *M₁ • est*] esse *U • spiritualis*] substantialem *D || 6* anima] *sup. lin. M₁ • locus*] potentia *A₁ • participare*] *add. et L₁ || 7* anima] animae *A₁*; animam *I₃M₃ • possent*] posset *GK • superficiem et colorem haberet*] haberet colorem et superficiem *G • et colorem*] *om. OH • et²*] *om. DI₁ || 8* corporalis] corporis *OH • sed esset corpus*] *om. UC • in quantum*] et antequam *L₅ || 9* ergo anima] anima ergo *S • anima*] *om. OH || 9-10* corporali nec spirituali] (a sustantia) corporali nec a spirituali *E*; corporali nec (neque *I₁H*) spiritualis *DA₁I₁OH*; spiritualis uel corporalis *URCKI₂L₃I₃*; spirituali nec corporali *M₃L₅*; a sustantia corporal ne a speritual *cat. • nec*] uel *M₁SG || 11* Nulla] sicut alia *UC*; alia *RGKI₂L₃I₃ • in¹*] intra *S*; inter *L₁S • altera* corporali] alteram corporalem *S • et*] est *L₄ • ipsa*] ipsi *L₁ • ipsa sit illa*] e contra *A₂ • sit*] sint *L₁*; sicut *UC*; sic *RM₁SG || 11-12* sit in - alteri] *in marg. L₂*; *om. L₄ • in illa*] in alia *A₁DI₁OH*; illa *L₁UM₁I₃*; in illam *S*; *add. non K*; *om. G || 12* alteri] in alia *OH • est*] *om. DA₁I₁ • in*] *om. K || 13* et aqua - aqua] *om. A₂ • in¹*] *om. C • est*] esset *OH • est in*] continetur ab *A₂ • alia etiam Em*] altera *L₂URM₁CGKI₂L₃I₃L₄A₂M₃L₅a || 13-14* illa non - ipsa] e contra tunc altera *A₂ || 14-15* sicut uinum - parti] *om. I₂ • quod*] quae *C • uinum*] *om. C • quod est*] *om. L₃ || 15* quod occupat - ampulla] *om. DA₁I₁OH • occupat locum*] locum occupat *RG • alteri*] *om. L₁L₂SDA₁I₁OHL₄a • ampulla*] ampla *SA₁ • qua*] aqua *OH || 16* propter hoc] *om. A₂ • unum*] uini *I₁H*; uinum *M₃*

- non potest esse in loco alterius si ambo participant per contactum. Et quia anima | est pars spiritualis || et est in corpore et corpus in anima, anima non occupat locum in corpore illo. *M₃59^v U149^f
I₁25va*
- 20 [VIII.I.3] Nul||lum indiuiduum occupat locum | in specie, sicut Petrus et Martinus, qui non occupant locum in specie humana. Simili modo anima, quae est substantia indiuidua, et corpus similiter, non occupant locum in substantia quae est | ex ambabus, scilicet homine, quoniam, si locum occuparet altera substantia alteri, non esset ex ambabus facta mixtio, nec ex ipsis esset *L₁27ra L₂29ra
D126^{ra}*
- 25 composita substantia hominis. *M₁68^v*
- [VIII.I.4] Nulla forma occupat locum suae | materiae nec aliqua | materia suae formae, et quia anima | est forma corporis, non occupat locum anima corpori nec corpus animae, sed anima occupat locum alteri animae in suo proprio corpore, quoniam unum | corpus non sufficit duabus animabus | rationalibus, *O227^{tb} K94^{ra}
A₁79^{tb}*
- 30 nec una anima duobus corporibus. *L₃91ra L₄135^v*
- [VIII.I.5] Vnum obiectum occupat locum alteri obiecto in intellectu, qui non potest intelligere in uno tempore duas uel plures substantias. Et ista occupatio loci est de uno nunc et de alio, cum sit ita quod duo nunc | uel plura non possint esse unum in alio. Quare secundum istum | modum loci temporis, non loci *S154^{ra}
I₃37^r*

17 in] sine *C* • loco alterius] alterius loco *M₃* • si] sed *L₃* || **18** anima¹] *add.* ideo *A₂* • est²] *om.* *OH* • in¹] *om.* *I₁* • anima²] *om.* *DI₁OH* || **20-21** Petrus et Martinus] Joannes et Gregorius *A₂* || **21** anima] substantia animae *OH* || **22** indiuidua] animae *OH* • similiter] sic *L₁L₂SDA₁I₁OHL₄*; similiter *corr.* *L₂*; *om.* *A₂* • occupant] occupat *L₁SA₁*; occupabat *C* • in] *om.* *H* || **23** ambabus] ambobus *EDI₁I₂OHI₃am*; amdues *cat.* • scilicet] *add.* in *DKA₁I₁OH* • homine] hominis *L₅* • quoniam] quia *DI₁OH* • occuparet] occupabat *L₂URM₁SGL₃M₃L₅*; occupat *K*; *add.* et *OH* || **24** alteri] alterius *S* • ex ambabus facta] facta ex ambabus *S* • ambabus] ambobus *I₂L₃I₃* • nec] nunc *S*; neque *DI₁OH* • ex] extra *S* || **24-25** esset composita] composita esset *DA₁I₁OH* || **27** corporis] corpus *O* • locum anima] anima locum *S* || **27-28** anima corpori - locum] *in marg.* *L₂*; *om.* *L₄M₃* || **28** nec] neque *SI₁* • occupat locum] locum occupat *C* • in suo] quando est coniuncta cum || **29** quoniam] quando *S* • rationalibus] rationabilibus *DOHI₃* || **31** locum] *in marg.* *D* • in] *om.* *GM₃* • qui] quando *H* || **32** intelligere] *om.* *L₃* • in uno tempore] *om.* *DA₁OH* • duas uel plures *etiam E*] duo uel plura *L₂URM₁CGKI₂L₃I₃L₄A₂M₃L₅am*; tres uel quattuor (plures *A₁*) *DA₁I₁OH*; dues o més *cat.* • substantias *etiam E*] obiecta *L₂URM₁CGKI₂L₃I₃L₄A₂M₃L₅am*; substâncias *cat.* • ista] ita *OHM₃L₅* || **33** est] *sup. lin.* *L₂*; *om.* *L₄* • nunc] numero *UC* • sit ita] ita sit *A₂* • possint] possunt *URCSGI₂A₂*; possent *A₁L₄* || **34** unum] *om.* *OH* • Quare] quia *RM₁CGI₂L₅* • secundum sensum *M₃*

- 35 simpliciter in quo corporalis substantia est collocata, stat occupatio | in anima *L576^f*
 et in suis potentiis ratione naturalium impotentiarum.
- [VIII.I.6] In corpore | Martini unum elementum non occupat locum alteri, et *U149^v*
 hoc est quia unum est in alio componendo corpus Martini, quod est commune
 omnibus quattuor in quantum | est ex ipsis. Et propter hoc, si unum corpus non *G83^b*
 40 occupat locum alteri, quanto minus substantia spiritualis occupat locum alteri.
- [VIII.I.7] Anima est | collocata in | loco ratione corporis quod in illo loco est *I2126^f L229^b*
 collocatum, sicut corpus Martini || collocatum in camera, per quam *M169^f O227^{va}*
 collocationem | anima est collocata in illa camera. Et hoc, quare camera non *R52^v*
 posset collocare in se ipsa | omnia corpora hominum, est quia omnia corpora | *M360^f I125^{vb}*
 45 hominum | impedirent | locum altera alteris in ipsa camera, propter hoc quia *H67^f L127^b*
 omnia habent magis de materia quam camera. Sed de materia animae et illorum
 corporum non potest fieri impedimentum in camera, quoniam anima non habet
 illas condiciones cum quibus unum corpus impedit locum alteri corpori, | stante *L4136^f*
 quolibet in discreta | quantitate. *D126^b*
- 50 [VIII.I.8] Anima est collocata in loco propter hoc quia non potest esse absque
 loco creata, quoniam si esset creata absque loco, esset suum subiectum
 infinitum in extensitate, et ipsa esset infinita. Est ergo | anima sic collocata in *K94^b*

35 occupatio] occupata M_3 || 36 ratione] *om. O • naturalium etiam E*] innaturalium $L_1SDA_1I_1OHL_4$; naturalis *cat. • impotentiarum etiam E*] potentiarium $L_1L_2UCSDA_1I_1OHL_4$; impotentiarium *corr. ex* potentiarium L || 37 Martini] Nicolai $A_2 • unum$] *in marg. L_2 • unum elementum - occupat*] non occupat unum elementum $RG • locum alteri$] alteri locum $A_1I_1OH • locum$] *om. M_3* || 38 est¹] *om. L_1L_2RM_1GKI_2L_3I_3L_4A_2L_5 • Martini*] *om. A_2* || 39 quattuor elementis] minor $M_3 • quattuor etiam E$] *add. elementis SDA_1I_1OH • si*] *om. OH* || 40 quanto minus - alteri] *om. I_3 • minus*] magis $K • substantia spiritualis$] spiritualis substantia L_3 || 41 in] *om. L_5 • loco*] *om. L_1SL_5 • quod*] *add. est GM_3 • in*] *om. I_2 • illo*] *om. G • est*] *om. M_3* || 42 collocatum] collocata $C • corpus$] locus $M_3 • Martini$] Alberti A_2 || 42-43 per quam - camera] *om. C • quam*] *om. A_1* || 43 est] *om. I_3 • hoc*] *add. est H; om. C • quare etiam am*] quia $URGKI_2L_3I_3L_4M_3L_5$ || 44 posset] potest $S • in se ipsa$] *om. A_2 • hominum*] omnium OH ; bonum L_3 ; *om. M_3* || 44-45 est quia corpora hominum] *in marg. L_2; om. UCGL_4 • est*] ideo $RM_1KI_2L_3I_3$; *add. ideo L_2M_3; add. primo L_5* || 44-45 quia omnia - hominum] *om. S* || 45 impedirent] *om. K • locum*] loca $URCGKI_2L_3I_3 • propter hoc$] *om. A_2* || 46 omnia] *in marg. D; add. corpora DA_1I_1OH; add. corpora in marg. L_4 • quam*] *add. de RG; add. ipsa A_1I_1; add. de ipsa OH • illorum*] ipsorum DA_1I_1OH || 47 potest] possunt $D • in$] *add. illa URM_1CGI_2L_3I_3; add. ipsa OH; om. K • camera*] *om. M_1K • habet*] habent $C • anima$] illa S || 48 illas] alias $I_1 • impedit$] impediatur $L_4 • unum$] *om. I_1* || 49 quolibet] quodlibet C ; *add. loco K • discreta*] tanta C || 51 creata, quoniam - loco] *om. UCG • esset¹*] *om. RG* || 51-52 esset suum subiectum infinitum] suum subiectum infinitum esset $I_2L_3I_3 • subiectum$] *add. in A_1* || 52 infinitum] interminatum $C • in$] *om. C • sic etiam m*] ita E ; *om. L_1L_2SDA_1I_1OHL_4a*; *en axi cat.*

- loco, sicut tempus in principio. Non occupat ergo anima locum, in suo loco,
 alteri substantiae, postquam stat in illo loco ut sit, | et non in illo loco propter L₅76^v
- 55 hoc quod | alia substantia ibi non sit. U150^r
- [VIII.I.9] Quod non habet longitudinem, latitudinem et profunditatem non
 potest occupare locum, | cum sit ita quod locus non possit continere S154^h
 substantiam non habentem longitudinem, latitudinem et profunditatem. Et
 quoniam anima non habet ista, non potest occupare locum in quo est per se
 60 ipsam nec illum alteri substantiae. Possunt ergo esse in loco in quo ipsa est
 plures substantiae non habentes longi|tudinem, latitudinem et profunditatem. O227^h
- [VIII.I.10] In lacte non sunt duae albedines nec in rosa duae rubedines, | et hoc M₁69^v
 est | quia una albedo occupat locum in suo proprio subiecto alteri albedini. L₂29va
 Simili modo anima occupat locum in suis actibus per propria subiecta,
 65 pertinente uni subiecto uno | actu | et non alii, | sicut in memoria unum recolere A₁79va L₃91^h
 naturale, quod occupat locum alteri recolere naturali in suo proprio recolitu et A₂21^f
 recolibili, et | istae tales occupationes | sunt spirituales et differentes genere L₄136^v M₃60^v
 locis corporalibus.

53 tempus] corpus L_3 • occupat ergo] ergo occupat $URM_1GI_2L_3I_3$ • occupat ergo anima] ergo anima occupat locum CK • ergo] *add.* ergo O • anima locum] locum anima O • in suo loco] *om.* OH || **54** alteri] *add.* loco DI_1 • illo¹] *om.* $M_1CGKI_2L_3I_3A_2M_3L_5a$ • et non] modo OH || **54-55** in illo - sit] ex eo, ut altera substantia non sit ibi A_2 || **55** quod] quia M_3 • alia] *iter.* alia O et M_3 || **56-58** non potest - profunditatem] *om.* M_1I_2 || **57** sit ita] ita sit M_3 • possit] potest DGI_1O • continere] sustinere SDA_1I_1OH || **58** non habentem] quae non habet DA_1I_1OH • et¹] neque DA_1I_1H || || **59** quoniam] quod L_1 ; quia S • ista] *om.* I_1 • est] *add.* in quo est S || **60** nec illum] nec locum *Em*; *om.* $L_1L_2SDA_1I_1OHL_4L_5a$; ne aequal *cat.* • Possunt] posset K ; potest I_1O • in¹] *add.* illo $L_2L_4A_2$ • loco] toto S • ipsa est] est ipsa RG || **62** nec] neque DI_1OH • rubedines] albedines DA_1OH || **63** quia] quoniam I_2L_3 • subiecto] obiecto $I_2L_3I_3$ || **64** modo] *add.* in A_2 || **64-65** anima occupat - alii] in anima unus actus occupat alium propter subiectum quod sufficit uni actu et non pluribus A_2 • suis] *add.* propriis L_3 • per] *om.* M_1 • propria] *corr.* ex propriam L_2 ; propriam $UCDKI_2L_3I_3L_4$ • subiecta] substantia L_1 ; substantia *corr.* ex substantiam L_2 ; substantiam $UCDKI_2L_3I_3L_4$; sobjects *cat.* || **65** pertinente] pertinenti CO ; quia pertinet L_5 • uno actu] unus actus L_5 • in] *om.* CA_1 • in memoria] memoriae K || **66** recolere] recolituum OH • occupat] *om.* A_1 • naturali] naturale D ; alteri naturalius OH || **67** et¹] *om.* M_3 • istae] illae C • spirituales et differentes] differentes et spirituales A_1 • genere] *add.* et $URM_1CGKI_2L_3I_3$; *add.* a M_3L_5 || **68** corporalibus] *add.* quaestiones minutae A_2

[VIII.I.q1] | Quaestio: Si una anima separata est ante in caelo quam alia, R53^f
 70 recedentes insimul a Roma, occupat aliqua illarum locum | in suo | motu? I₂126^v I₂26ra
 Quoniam, si non occupat locum in suo motu, non potest esse ante in caelo una
 quam altera.

Solutio: In lacte sunt in potentia ||| butyrum, caseus | et serum, sine occupatione U150^v I₃37^v
L₅77^f L₁27va
 75 loci unius ad alterum dum stant in potentia, et hoc est propter hoc quia omnes
 tres formae non habent nisi unum subiectum. ||| Simili modo ambae animae C93^{vb} G83^{va}
H67^v
O228^{ra}
 quae | uno tempore recedunt insimul a Roma et non in uno tempore ascendunt
 ad caelum non occupant locum in medio, quoniam non ascendunt in illud
 secundum successionem loci, sed secundum successionem temporis de uno
 nunc in aliud.

80 [VIII.I.q2] Quaestio: Anima quae stat | in manu Martini, scissa manu Martini, | M₁70^f
 ubi | stat | illa anima? K94^{va} D126^{va}
S154^{va}

Solutio: Secundum quod iam diximus, in qualibet parte corporis stat tota ipsa
 anima, et quia manu separata a corpore, incontinenti quando separatur recedunt
 ab ipsa ue|getatiua et sensitiua Martini et cum ipsis insimul anima rationalis, L₂29vb
 85 quae cum ipsis erat coniuncta in manu, et omnes tres animae remanent in
 corpore Martini.

69 Quaestio] *om. A₂ • una anima] anima una M₃ • ante] om. I₁ • caelo] caelum R || 70*
recedentes] recedentis L₁; recedente UC; recedentibus A₂ • in¹] om. L₄ • a] de S; ex urbe A₂ •
Roma] add. uidelicet quod altera illarum A₂ • occupat aliqua illarum] aliqua illarum occupat K
• occupat] occupet A₂ • aliqua illarum] om. A₂ • illarum] illorum COH || 71 Quoniam, si -
motu] in caelo G; om. OH • occupat locum - motu] om. A₂ • suo] quo M₁ • ante in caelo] in
caelo ante DI₁M₃L₅ || 71-72 una quam] quam una altera C; antequam OH • una] om. K || 72
altera] add. quid ergo dicemus A₂ || 73 Solutio] om. A₂ • butyrum] add. et L₃ • caseus] caseum
D; add. et M₁I₂ • et serum] add. et CS; om. M₃ • occupatione] occupationes S || 74 loci] om. K •
alterum] altera DI₁ • dum] om. O • stant] stat CM₃ • est] stat OH • propter hoc] propterea A₂ ||
75 formae] om. DA₁I₁OH • ambae] add. substantiae S • ambae animae] animae ambae
DA₁I₁OH || 76 quae] in D • uno tempore] om. S • recedunt insimul] insimul recedunt SC • in¹] om. C • insimul] om. H • a] ex urbe A₂ • et non] et RG; modo OH || 77 in illud] om. A₂ || 78
loci, sed secundum successionem] om. L₂L₄ || 80 Quaestio] om. A₂ • stat] add. quae stat S •
manu¹] anima I₂ • scissa] cessa L₁ • scissa manu Martini] quando manus scinditur L₅ • Martini]
Martino M₁; om. A₂ || 81 illa anima] om. A₂ || 82 Solutio] om. A₂ • iam] om. M₃ • in] licet OH ||
82-83 ipsa anima] anima ipsa CDI₁ • ipsa] om. GHA₂ || 83 manu] anima A₂ • incontinenti]
incontinentur D • quando] quomodo M₃ • quando separatur] om. A₂ • separatur] separatiuo C •
recedunt] recedit UD || 84 et¹] om. M₃L₅ • Martini] add. recedit K • et] ideo A₂ • simul] add.
separata A₂ || 85 quae] om. L₁M₁SA₁ • ipsis] add. quae S • erat] erant S

[VIII.I.q3] Quaestio: Illa memoria, quae est in cerebro, est in corde?

Solutio: Sicut in qualibet parte lactis stat in potentia pars butyri, casei et seri,
ita in memoria et in qualibet eius parte stant cor | et cerebrum et omnes partes L₄137^r
90 corporis, stante illo corpore in actu in illa anima.

[VIII.I.q4] | Quaestio: Intelligere est in intellectiuo et intelligibili? L₅77^v

Solutio: Nullum totum est extra suas partes nec nullus actus extra potentiam et
obiectum, quoniam si totum erat extra | suas partes, esset de partibus extraneis O228th
et non de propriis; | et si actus stabat | extra potentiam et obiectum, non esset U151^r M₃61^r
95 actus illarum | nec haberet proprium subiectum in quo esset, et esset sustentatus R53^v
in subiecto extraneo, quod est impossibile secundum cursum | naturalem. M₇70^v

[VIII.I.q5] Quaestio: Vna anima bona potest esse | in uno loco cum alia anima I₂26th
mala?

Solutio: Naturaliter, secundum quod diximus, nulla anima occupat | locum I₂127^r
100 alteri animae. Secundum tamen iudicium Dei, qui creauit caelum propter
animas beatas et infernum propter animas damnatas, mala anima non potest
esse in uno loco cum bona.

87 Quaestio] *om.* A₂ • memoria] anima *alia manu sup. lacunam H; lacuna O* • est] stat DI₁ • in corde] *om.* G || **88** Solutio] *om.* A₂ • Sicut] potest OH • stat] est R sit G || **89** ita] *add.* et L₃ • in] *om.* A₂ • eius parte] earum partes L₁A₁; parte earum DI₁OH; earum parte L₄; pars animae A₂; *corr.* ex earum partes L₂ • parte] partis C • stant] stat GL₄A₂ • et²] *om.* CDI₁OH • cerebrum] cerebro A₂ • et³] *add.* per A₂ || **90** corporis] *om.* S • stante] stantes L₅; *add.* cum M₃; in L₅ • stante illo - anima] stantes in actu A₂ • corpore] corporem R; *add.* stantes L₅ || **91** Quaestio] *om.* A₂ • in] *om.* L₁S • intellectiuo] intellectione M₃ • et] *add.* in UI₁ || **92-93** nec nullus - suas partes] *om.* U • nec] neque I₁OH; nunc M₃ • nec nullus actus] *om.* I₂ • nullus] ullus M₁GKL₃L₄A₂M₃L₅ • actus] *add.* est I₁OHL₄ • extra] *add.* suam SDI₁I₂O || **93** si] *add.* potentia C • totum] homo L₁SDA₁I₁OHL₄; totum *corr.* ex homo *in marg.* L₂ • erat] esset DKA₁I₁I₂OHA₂ • partes] *add.* nec ullus actus extra potentiam et obiectum quoniam si totum erat extra suas partes *iter.* M₁ || **94** stabat] staret RGKI₂A₂; esset DA₁I₁OH • non] nec L₃ || **95** illarum] ipsarum L₄ • nec] neque DI₁OH • haberet] *om.* OH • subiectum] obiectum L₂ • et esset] *om.* G • et] *om.* K • esset²] esse M₃ • sustentatus] sustentata DI₁; sustentatum M₃ || **96** quod est impossibile] *om.* S || **97** Quaestio] *om.* A₂ • bona] *sup. lin.* I₂ • loco] *om.* C • cum] *add.* una RGKOH • anima] *om.* K || **99** Solutio] *om.* A₂ • secundum] *om.* C • quod] *add.* iam H; *om.* D || **100** alteri] alterius DI₁OH • Secundum] sed UC DI₂OH • Secundum tamen] tamen secundum G • tamen] *om.* I₁ • iudicium Dei] Dei iudicium RG • caelum] caelos UC; angelum caelum et terram OH || **101** et] *add.* in A₁ • anima] autem L₅; *om.* L₄ || **102** loco] *sup. lin.* C • cum] *add.* anima UC • bona] *add.* anima RM₁GKI₂L₃I₃

- [VIII.I.q6] Quaestio: Cum multae animae possint intelligere unum obiectum et in uno et eodem tempore, per | illud obiectum est una in alia? L₃91va
- 105 Solutio: Actus primarii et secundarii non | sunt | unum et idem numero, nec homines qui uident | solem | in uno et | eodem tempore sunt alteri in alteris. L₂30ra L₁27vb
H67^v S154^{vb}
A₁79vb
- [VIII.I.q7] Quaestio: Anima quae recolit asinum, est sua memoria in loco ubi est asinus?
- | Solutio: Littera quam Martinus scribit, non est in manu, et est in imaginatione L₅78^r
- 110 similitudo illius litterae et non littera, quoniam, si littera erat in imaginatione, esset | coniuncta | in manu et in loco illius. K94^{vb} O228^{va}
- [VIII.I.q8] | Quaestio: Anima quae est in inferno est collocata in igne? L₄137^v
- Solutio: Nulla substantia spiritualis | est collocata in loco corporali per contactum, secundum quod | diximus, sed, sicut anima est creata in loco ut D126^{vb}
I₃38^r
- 115 habeat ubi in quo sit et in tempore ut habeat principium, ita est | collocata in igne infernali | ut in illo loco poenam patiat. U151^v
G83^{vb}

103 Quaestio] *om.* A₂ • possint] possunt RCDGI₂ • unum] ubique K || **104** in¹] *om.* C • illud] illum L₂; unum L₅ • una] unam A₁ || **105** Solutio] *om.* A₂ • Actus] accidens OH • primarii et secundarii] primaris et secundaris A₂ • et²] *om.* L₃ • idem] de UC • numero] numerus D • nec] neque DI₁OH; et I₂; ut M₃ || **106** qui] quando H • in¹] *om.* G • alteris] aliis L₁ || **107** Quaestio] *om.* A₂ • in] *add.* illo L₃ • ubi] in quo DI₁H || **108** asinus] leo A₂ || **109** Solutio] *om.* A₂ • Littera] litteram M₁ • Martinus] Martino I₁; Nicolaus A₂ • et est] sed OH; et L₅ • in] *om.* C || **110** similitudo illius] illius similitudo I₂ • et non] modo H • littera] *om.* U • quoniam, si littera erat] monstra esset O • littera²] *om.* S • erat] esset DKA₁I₁I₂HA₂L₅ • in] *om.* C || **111** esset] *sup.* lin. L₂ • in manu - loco] in loco et in manu S • in¹] cum UM₁CKI₂L₃A₂; cum *corr.* ex in L₂ • in²] *om.* C • illius] ipsius S || **112** Quaestio] *om.* A₂ • est in inferno] in inferno est L₂A₁ • collocata] relocata OH • igne] *add.* corporali DI₁OH || **113** Solutio] *om.* A₂ • Nulla] *om.* L₂L₄ • spiritualis] spiritualiter O • est] quae sit O • in loco *etiam Eam*] in igne L₁L₂SDA₁I₁; magnitudine OH; loch *cat.* || **114** quod] *add.* iam UC • anima] *add.* quae H • est] sit H || **115** habeat] habet H • in quo *etiam E*] *om.* L₁L₂SDA₁I₁OHL₄ • sit] sic OH; *om.* SA₁ • et] *om.* D || **116** illo] *om.* I₂

[VIII.I.q9] Quaestio: Anima coniuncta est collocata in corpore humano et corpus in ipsa?

120 Solutio: In quantitate continua multiplicata | de multis quantitatibus discretis *M₁71^f*
 uel simplicibus stat quaelibet pars | in alia collocata. Et si una pars est *M₃61^v*
 spiritualis et alia corporalis, est illud collocamentum de partibus differentibus
 genere, sicut de substantia et accidente ex quibus fit collocamentum in planta.

[VIII.I.q10] Quaestio: Anima stat collocata magis in una corporis parte quam | *R54^f*
 in alia, cum sit ita quod maior uirtus sit in corde et cerebro quam in pede?

125 Solutio: Substantia animae est per totum corpus et hoc idem de omnibus suis
 partibus, sed quia | habet necesse organa de|terminata suis potentiis et | actibus, *I₁26va L₂30^{hb}*
 | habet maiorem uirtutem in uno membro corporis quam in alio, sicut sensus *I₂127^v*
 communis, qui maiorem habet uirtutem in manu quam in pede. *O228^{vb}*

117 Quaestio] *om. A₂ • Anima] add. est A₁ • est] et M₃ • in] om. A₁ || 118 corpus] corpore L₁ ||*
119 Solutio] *om. A₂ || 120 pars] om. S || 121 spiritualis et alia corporalis] corporalis et alia*
spiritualis UM₁CKI₂L₃I₃ • alia] add. est OH • est] et O • illud] illa L₃ • collocamentum]
collocatum I₁ • de partibus] om. M₁ || 122 et] add. de L₅ • planta] plantis S || 123 Quaestio] om.
A₂ || 123-124 Anima stat - pede] cum ita sit quod maior uirtus sit in corde et cerebro quam in
pede nunquid anima est collocata magis in una parte corporis quam in alia A₂ • collocata
magis] magis collocata DI₁OHL₅ • corporis parte] parte corporis L₂URCGKI₁I₂OHL₃I₃L₄M₃L₅ ||
124 et] *add. in UGKA₁I₂L₃ || 125 Solutio] om. A₂ • Substantia animae] anima L₂L₄A₂ • hoc*
idem] om. A₂ • idem] add. est CI₂ || 125-126 de omnibus suis partibus etiam Em] per omnes
suas partes L₁L₂SDA₁I₁OHL_{4a}; de omnibus partibus C; de totes les sues parts cat. || 126 quia]
om. L₄ • habet] om. M₃ • habet necesse] indiget A₂ • necesse] necessaria L₁SDI₁I₂OH; mester
cat. • organa determinata] organis determinatis A₂ || 127 habet maiorem uirtutem] est maior
uirtus L₁L₂SDA₁I₁OHL₄; habet ideo maiorem uirtutem K; ha major vertut cat. • corporis] om.
RG • in²] om. L₁S || 128 qui] quia S • maiorem habet uirtutem] maiorem uirtutem habet
RDI₁OH; habet maiorem uirtutem K • pede] add. et caetera sequitur S

[VIII.II] | DE SECVNDA SPECIE QVAE EST OCTAVAE PARTIS

E440^{ra}

[VIII.II] Quaestio: Anima continet et collocat aliquid in se ipsa? Solutio:

[VIII.II.1] Bonitas substantialis animae | comprehendit | et collocat 5
 magnitudinem substantialem animae, in quantum ipsam facit bonam, et hoc
 idem de | aliis principiis naturalibus, quae sunt bona sub genere bonitatis, et
 hoc conuertitur, | sicut magnitudo, quae comprehendit et continet alia principia,
 in quantum per ipsam sunt magna. L₄138^r U152^r L₇28ra

[VIII.II.2] Bonitas in suo actu comprehendit et collocat actus | aliorum 10
 principiorum, sicut in bonificare, in quo stant magnificare, durare, possificare
 et caeteri actus, et hoc conuertitur, sicut in magnificare, in quo magnitudo
 comprehendit et collocat bonificare bonitatis et durare durationis | et
 possificare potestatis, et sic de aliis. H68^v K95^{ra}

[VIII.II.3] | Quaelibet trium potentiarum comprehendit et collocat actus 15
 principiorum | suorum, sicut | totum, quod comprehendit suas partes, quoniam
 in hoc quod intellectus est de bonitate et ipse est maior bonitate, comprehendit
 M₇71^v L₃91vb M₃62^r

1 DE SECVNDA - PARTIS] de octava parte, et primo de eius secunda specie *D*; de secunda parte octavae regulae *OH*; sequitur secunda species huius libri qua quaeritur secundo de collocante in loco *L₄*; secunda species octavae partis principalis *A₂*; Articulus secundus de secunda specie octavae partis, quae est de collocante animae *L₅*; *om. A₁ • SPECIE*] parte *K • QVAE EST*] *om. L₂URM₁CGKI₁I₂L₃I₃M₃ • PARTIS*] *add. huius libri I₃* || **2** Quaestio] quaero *L₄*; *om. A₂ • et collocat*] realiter *H • Solutio*] *om. A₂* || **3** substantialis *etiam Em*] spiritualis *L₁L₂SDA₁I₁OHL₄a*; substancial *cat. • animae*] animam *L₁ • comprehendit*] comprehendit *OH* || **4** substantialem] spiritualement *L₁L₂SDA₁I₁OHL₄a*; substancial *cat. • bonam*] bona *L₁C* || **6** comprehendit] apprehendit *L₁S*; *om. K*; comprèn *cat.* || **6-8** continet alia - et] *om. S* || **8** suo actu] suis actibus *L₁L₂SDA₁I₁OHL₄*; en son actu *cat. • comprehendit*] *om. DA₁I₁OH • et*] *om. DI₁OH • actus*] actum *L₅* || **8-13** aliorum principiorum - actus] *om. C* || **9** in] *om. A₁ • bonificare*] bonitate *L₁SDA₁I₁OL₄ • stant*] stat *L₁L₂SA₁L₄ • durare*] durificare *DKA₁I₁H*; *add. et UK* || **9-10** possificare et -caeteri actus] et caetera *A₂* || **9-10** durare, possificare - magnificare] *om. M₁I₂L₃I₃* || **10** caeteri] caetera *O • hoc conuertitur - magnificare*] *add. in marg. L₅ • in¹*] *om. A₂* || **11** comprehendit] comprehendet *SG • collocat*] magnificat *D • durare*] durificare *DA₁I₁OH* || **11-12** et possificare - aliis] *om. A₂ • de aliis*] *add. similibus L₃* || **13** trium] *om. L₁L₂SDA₁I₁OHL₄*; *add. trium in marg. L₂L₅*; *add. de les .iii. cat.* || **13-14** actus principiorum - partes] *om. OH* || **14** principiorum suorum] suorum principiorum *SA₂ • suorum*] *om. UC* || **15** bonitate] *add. quia M₃ • comprehendit*] comprehendat *U*; apprehendit *S*

- et terminat in se ipso bonitatem; et hoc idem | facit de suo bonificare, quod D127^{ra}
 comprehendit et terminat in suo | intelligere, quoniam, sicut intellectus est O229^{ra}
 communior pars animae quam | bonitas, est suum | intelligere communior actus L230^{va} C94^{ra}
 quam actus bonitatis.
- 20 [VIII.II.4] Anima coniuncta comprehendit | et collocat in se ipsa corpus cum A221^v
 quo | est coniuncta, et ipsum comprehendit et collocat cum suis partibus, | R54^v A180^{ra}
 collocando quamlibet partem | corporis cum qualibet suarum partium U152^v
 naturalium. | Et hoc idem est de actibus | animae, qui comprehendunt et L579^f I338^v
 determinant actus corporis, sicut posse | animae naturale, quod | in possificando L4138^v I126^{vb}
- 25 comprehendit possificare quod sensitiva habet in sentiendo, in quantum ipsam | G84^{ra}
 mouet ad sentiendum.
- [VIII.II.5] Anima et corpus comprehendunt et continent se alterum ab altero ab
 inuicem in quantum sunt mixta et coniuncta | sua principia altera in alteris. Et S155^{tb}
 ideo anima non est extra corpus sicut amphora, quae est | extra uinum, nec I2128^f
- 30 corpus est extra animam, sed sunt unum in altero, sicut in denario qui est
 argenti | et cupri, in quo quaelibet suarum | partium est una in altera. M172^f L128^{tb}

16 terminat] determinat *K* • bonitatem] bonitate *C* || **16-17** se ipso - in] *om.* *I*₂ • et²] *om.* *K* || **16-17** bonificare, quod - suo] *om.* *G* || **17** terminat *etiam Eam*] determinat *L*₁*SDA*₁*I*₁; determinatum *OH*; termena *cat.* • sicut] si *RCGL*₄*M*₃*L*₅ • sicut intellectus] intellectus sicut *O* || **18** quam bonitas] ita *S* • est] et *DI*₁; in *OH* • suum] suus *L*₁; suis *O* • communior actus] actus communior *C* || **19** bonitatis] bonitas *C* || **20** collocat] *add.* ipsius partes *I*₃ • ipsa] *om.* *DI*₁*H* || **20-21** in se - cum] *om.* *I*₂ || **21** ipsum] *add.* corpus *L*₂*URCGHA*₂ • comprehendit] comprehendet *G* • collocat] *add.* in se *DI*₁*H*; *add.* ipsum *A*₁ • cum suis partibus *E*] ipsam cum suis partibus *L*₁*L*₂*SDA*₁*I*₁*OHL*₄*A*₂*a*; ipsius partes *URM*₁*CGKI*₂*L*₃*I*₃*M*₃; ipsius animae partes *L*₅; illud cum suis partibus *m*; a les sues parts *cat.* • ipsum] *om.* *A*₂ || **22** suarum partium] partium suarum *RG* || **23** est] *om.* *GL*₃ • animae] animo *I*₃ • qui] quae *C* || **23-24** qui comprehendunt - naturale] *om.* *K* || **24** determinant] terminant *CKA*₁*A*₂*L*₅ • posse] possificare *A*₂ • animae naturale] naturale animae *L*₂*URM*₁*CGKI*₂*L*₃*I*₃*M*₃*L*₅; animae rationalis *A*₂ || **26** ad] *om.* *C* || **27** comprehendunt et continent] continent et comprehendunt *A*₁ • alterum ab altero ab] *om.* *A*₂ || **27-28** ab inuicem] inuicem *A*₁; *lacuna O* || **28** mixta] in ista *H* • coniuncta] *add.* inuicem *A*₂ • sua principia] principia sua *DA*₁*I*₁*OH* • sua] quam *A*₂ • in²] *om.* *RG* || **29** ideo] idem *OH*; primo *L*₅ • non] *om.* *G* • sicut] *add.* in *M*₃; *add.* est *L*₅ • amphora] ampulla *m* • quae] *om.* *L*₁*S*; quod *A*₁ • extra] *add.* Alteris et ideo anima non est extra corpus sicut amphora quae est extra *iter.* *I*₂ • nec] neque *DI*₁*OH* || **30** est¹] *om.* *GK* • sicut] *add.* et multo magis *A*₂ || **31** argenti et cupri] argenteus et cupreus *DI*₁*OH*; argentei et cyprei *A*₁ • et] *om.* *M*₃ • quo quaelibet] quolibet *UC* • quo] suo *G*

- [VIII.II.6] Corpus hominis peccatoris comprehendit cum suis actibus actus animae, in quantum inclinatur ipsam ad delectationem suorum actuum contra uirtutes morales, | sicut homo auarus, qui plus diligit denarios quam iustitiam, O229^{hb}
 35 et homo luxuriosus, qui plus diligit luxuriam quam castitatem, fortitudinem, caritatem et sic de aliis.
- [VIII.II.7] Corpus comprehendit animam | in loco per longitudinem, M₃62^v
 latitudinem et profunditatem, quae sunt suae mensurae, | per quas est | corpus H69^r L₂30^{hb}
 collocatum in | loco. Et ipsa anima comprehendit corpus et determinat cum suis K95^{hb}
 40 principiis, sicut uoluntas, quae comprehendit in suo amare extensitatem ad | U153^f
 hoc quod desiderat. Et in illa comprehensione non sunt longitudo, latitudo et profunditas, sed extensa magnitudo spiritualis de se ipsa et de principiis spiritualibus; sicut uoluntas, | quae se extendit in amare, in quantum amat L₄139^f
 magis unum obiectum quam aliud. Et hoc idem de intellectu, qui se extendit in
 45 intelligere, | in quantum intelligit plus unam | ueritatem | quam aliam. R55^r L₅79^v
D127^{hb}
- [VIII.II.8] Ita continet anima corpus cum dominatione sicut ipsum continet cum motu et sicut continet merita cum uirtutibus. Et ideo libertas animae est magis sursum in | hominibus sapientibus quam actus naturales corporis, sicut O229^{va}
 uoluntas militis, quae propinquior est ad suum finem quam | appetitus | equi I₇27ra S155^{va}

32 suis] suos A_1 || 32-33 actus animae] animae actus $C \cdot$ actus] *om.* L_{51} || 33 inclinatur] declinat $L_1L_2SDA_1I_1OHL_4 \cdot$ ipsam] *om.* L_{31} || 34-35 denarios quam - diligit] *om.* R || 35 quam] contra $M_3 \cdot$ castitatem] *add.* et M_3 || 36 caritatem] *om.* $E L_1L_2SDA_1I_1OHL_4$; et caritatem RM_3L_5 ; ne caritatem *cat.* || 37 in loco] *om.* C_1 || 37-38 longitudinem, latitudinem] latitudinem longitudinem A_2 || 38 sunt suae] suae sunt $S \cdot$ mensurae] *add.* et $RDGA_1I_1OHL_3L_4 \cdot$ corpus] *add.* et $URCOL_3I_3$; mensuratum et I_2 || 38-39 corpus collocatum] collocatum corpus DI_1H_1 || 39 collocatum in loco] collocato in loca $C \cdot$ anima] *om.* I_2 || 40 sicut] scilicet $M_3 \cdot$ comprehendit] *add.* corpus et determinat cum suis principiis sicut uoluntas quae comprehendit *iter.* $OH \cdot$ in] cum $A_2 \cdot$ amare] amore $I_1 \cdot$ extensitatem] *correxerit*; intellectum *codd.* et *am*; corpus L_5 ; etenim *cat.* \cdot ad] et A_2 || 41 desiderat] considerat $OHA_2 \cdot$ comprehensione] apprehensione $K \cdot$ sunt] est $DA_1I_1OH \cdot$ longitudo, latitudo] latitudo magnitudo C_1 || 42 spiritualis] *add.* et $I_2 \cdot$ de²] *om.* L_4 || 43 se] *sup. lin.* L_2 ; *om.* $RL_4 \cdot$ se extendit] extendit se $G \cdot$ extendit] extendi OH ; *om.* $G \cdot$ amare] amore I_1 || 43-44 amare, in - extendit] *om.* M_1O || 43-44 amat magis] magis amat $DA_1I_1HL_3$ || 44 in] ad $M_1CGKI_2L_3$; *om.* S_1 || 45 in] ad $UI_3 \cdot$ intelligit plus] plus intelligit $URM_1CGKI_2L_3I_3 \cdot$ ueritatem] uirtutem $L_2RM_1KI_3A_2M_3 \cdot$ quam aliam] *om.* $L_3 \cdot$ aliam] alia C || 46 anima] *om.* $G \cdot$ dominatione] duratione $SDGI_1OH_1$ || 47 cum] in $M_1 \cdot$ continet²] *om.* $UC \cdot$ ideo] primo L_5 ; *add.* sicut I_3 || 47-48 est magis] magis est UCK_1 || 48 magis sursum] sursum magis $S \cdot$ sursum] secundum sensum OH ; *om.* $L_5 \cdot$ naturales] naturalis OH_1 || 49 quae] qui $S \cdot$ propinquior E] proprior L_1S ; prior *al. codd.*; prior propinqua m ; pus prop *cat.* \cdot est] *om.* $S \cdot$ finem] *om.* $L_3 \cdot$ appetitus equi] ad appetitum eius (eo OH) $DA_1I_1OH_1$

- 50 quem equitat | et mouet ipsum ad finem | quem desiderat, qui equus desiderat stare uel manducare uel alium locum et non illum ad quem mouet ipsum miles. L₃92ra M₁72^v
- [VIII.II.9] In Martino, qui stat in camera, comprehendit corpus animam, in quantum habet maiorem dispositionem cum loco | camerae quam anima, quia superficies corporis Martini et aeris ubi est terminatus participant per contactum, et anima non participat cum aere camerae qui determinat | corpus per contactum, quoniam non habet superficiem nec colorem, sed quod est de|terminata in aere per illud corpus | cum quo est coniuncta. I₂128^v
I₃39^f
G84th U153^v
- [VIII.II.10] Vitium animae com|prehendit et | determinat uitium corporis in maioritate, quia in peccare maior est actus animae quam actus corporis, sicut in uoluntate, in qua est maior amare quam odire. Et ideo dicit quidam || sapiens quod sicut odire est consequentia de amare quod sicut peccatum corporis est consequentia peccati actualis animae, et in sarraceno | peccatore, per peccatum originale, comprehendit peccatum corporis peccatum | animae, quod est consequens peccati originalis corporis. A₁80th L₁28va
L₂31ra
L₄139^v M₃63^f
E440th
O229^{vb}
- 65 [VIII.II.q1] Quaestio: | Anima | comprehendit cor, cum sit continue | per totum corpus? K95^{va} H69^v
L₅80^f

50 quem] quoniam L₁DA₁I₁OH; add. desiderat L₄ • equitat] equitas CL₄ • ipsum ad] om. A₂ • finem] add. quam appetitus equi quem equitat et mouet ipsum ad finem iter. M₁ || **51** uel] add. in S • non] add. ad OH • illum ad] ad illum C • ipsum] ipse L₃ || **52** corpus animam] animam corpus OH || **53** cum] om. S • anima] aliam G || **54** ubi est terminatus] est terminata et S • terminatus] determinatus C • participant] participat A₂M₃ || **55-56** et anima uitium contactum] in marg. D • camerae] et camera RG • qui determinat] nec determinatur S || **56** per] om. I₂ • quoniam] qui I₁ • habet] habent S • nec] neque DI₁OH; sup. lin. L₁ • colorem] calorem RM₃ • sed] secundum CDI₁OHL₃ • quod] om. KA₂ || **57** corpus] om. D • cum] in OH || **58** animae] om. C • comprehendit et determinat] determinat et comprehendit S • et determinat - corporis] om. G || **59** in¹] om. I₂ • maior est] est maior OH • actus²] om. DI₁I₂OH • corporis] corpus D || **60** est maior] maior est RCDGKA₁I₁I₂OHL₃I₃; est maius A₂L₅ • Et] om. A₂ • ideo] primo L₅ • dicit] dixit A₂; om. UC || **61** est] om. A₁ • consequentia] contra I₁OH; consequens L₅ • de] ad G; te OH; ipsius A₂ • quod²] om. URM₁CGKI₂L₃I₃L₄A₂M₃L₅ • sicut] sic URM₁GHI₃ || **62** consequentia] conueniens M₃; consequens A₂; om. OH • in] etiam OH • peccatore] peccatoris C; peccare OH || **63** comprehendit peccatum corporis] comprehendit corporis peccatum L₂URM₁CDGA₁I₁I₂HL₃I₃L₄M₃L₅; corporis comprehendit K; peccatum corporis comprehendit A₂ • peccatum¹] om. O || **64** consequens] conueniens M₃; add. peccatum G • originalis] originali C • corporis] add. quaestiones minutae A₂ || **65** Quaestio] om. A₂ • cor] corpus L₁SA₁; cor cat. • cum sit] om. K • continue] contrariae M₃ || **66** corpus] cor A₂

Solutio: Anima comprehendit partem cum parte et totum cum toto, secundum quod superius significauimus, et quia cor est pars corporis, comprehenso toto corpore, comprehenditur cor.

70 [VIII.II.q2] | Quaestio: Cum in dentibus Martini sensitua non habeat actum sentiendi, quomodo comprehendit anima in dentibus sensituiam? M₁73^r

| Solutio: Omnes partes corporis sunt ut sit corpus, et corpus est ut sit Martinus, et quoniam anima nobiliorem habet finem in Martino quam corpus, in nobilitate | illius finis comprehendit anima finem dentium et aliarum partium corporis. R55^v
S155^{vb}

75

[VIII.II.q3] Quaestio: Partes animae comprehendunt substantiam?

Solutio: Cum | sit || totum maius quam pars, ideo nulla pars potest comprehendere totum nec etiam omnes partes possunt comprehendere totum, cum sit in toto nobilior finis quam in aliqua suarum partium nec in omnibus, quia omnes sunt ut sit totum et non e contrario. Et ideo ex omnibus ipsis est totum, quod transit in tertium numerum, et quod est magis in nobilitate quam omnes suae | partes. U154^r D127^{va}
I₁27th

O230^{ra}

80

[VIII.II.q4] | Quaestio: | Anima separata comprehendit locum | in quo stat? C94th L₂31th
I₂28^v

67 Solutio] *om. A₂ • comprehendit] aprehendit K || 68 superius significauimus] significauimus superius UC • comprehenso] comprehensa comprehenso L₂DA₁OHL₄ || 68-69 toto corpore] corpore toto L₄A₂ || 69 comprehenditur] comprehendit RCS || 70 Quaestio] *om. A₂ • Martini] Alberti A₂ • sensitua] om. K • habeat] habet RM₁GKI₂OL₃I₃ || 71 quomodo] quando M₃ • sensituiam] sensitua C || 72 Solutio] *om. A₂ • sit] sint M₃; om. C || 73 anima] om. A₁ • habet finem] finem habet L₂DA₁I₁OHL₃L₄A₂M₃L₅ • Martino] Alberto A₂ • corpus] in corde DI₁OH; in corpore A₁ || 74 nobilitate] nobilitatis C • illius] ipsius A₂ • finis] *om. OH • comprehendit] comprehendat A₁ • comprehendit anima] anima comprehendit A₂ || 74-75 aliarum partium corporis etiam am] ex aliis partibus corporis E; alias corporis partes L₁L₂SDA₁OHL₄; aliarum corporis partium M₁I₂I₃L₅; aliarum corporis pertinentis M₃; de les altres parts del cors cat. || 76 Quaestio] *om. A₂ • comprehendunt] comprehendit OH || 77 Solutio] om. A₂ • sit totum] totum sit A₂ • maius] magis M₃ • quam] om. H || 78 comprehendere¹] *add. et S • nec etiam - totum] om. DI₃ • nec] neque I₁OH • omnes] om. M₃L₅ || 79 suarum] illorum G • nec] neque DI₁OH; et quam A₂; et quam corr. alia manu ex nec L₅ || 80 contrario] conuerso CSO_{HM}₃; contra A₂L₅ • ideo] corr. alia manu ex primus L₅ • ipsis] om. L₃ || 81 transit] transeat G • in tertium] interium S • et] ut DI₁OH • magis] maius UM₁CKI₁I₃L₄A₂L₅ || 83 Quaestio] *om. A₂ • comprehendit] add. suum K • stat] est DOH*******

- Solutio: Si una | anima separata stat in aqua, non habet cum quo comprehendat
 85 locum in quo stat in aqua, | quia aqua est continua ita in loco illo ubi stat anima
 sicut in loco ubi | non stat anima, nec locus animam potest comprehendere,
 sicut comprehendit piscem stantem in aqua, sed comprehendit animam in
 quantum stat | in | illo loco ubi stat anima et in alio loco in quo anima non stat.

L₄140^fL₃92^hL₅80^vM₃63^v L₁28^h

[VIII.II.q5] Quaestio: Anima comprehendit obiecta et species?

- 90 Solutio: | Nullum obiectum quin sit coniunctum cum anima potest esse intus in
 anima realiter, sicut asinus, qui non stat in anima quae asinum intelligit, sed
 illius similitudo asini est species quam intellectus intelligit, in qua intelligit ita |
 asinum, sicut homo qui suam uidet faciem in speculo et illam speciem
 intellectus comprehendit; | sicut potentia | quae comprehendit || suum | actum et
 95 calor suum calefacere.

M₁74^fU154^vI₃39^v A₁80va
G84^h K95^h
H70^f

[VIII.II.q6] Quaestio: Anima mouet suas potentias ad loca ubi stant obiecta, et
 quod de illis ponat eorum similitudines in se ipsa, et obiecta transmittunt eorum
 similitudines intellectui, memoriae et uoluntati, ut in ipsis stent?

S156^{ra}

- Solutio: Secundum quod iam diximus | et dicere proponimus, nulla propria
 100 qualitas dimittit suum proprium subiectum, sed quia intel|lectus participat cum
 corpore cum quo est coniunctus, et illud corpus participat per | colorem | cum

O230^hA₂22^fR56^f L₄140^v

84 Solutio] *om.* A₂ • Si *etiam* Em] *om.* L₁L₂SDA₁I₁OHL₄A₂a • stat *etiam* m] est E; stans
 L₁L₂SDA₁I₁OHL₄A₂a • aqua] aliqua DI₁ • comprehendat] comprehendit URM₁OHL₃M₃L₅;
 comprensa *cat.* • cum] in L₅ || **85** aqua¹] *add.* et L₅ • quia] *om.* C • illo] *om.* A₂ || **86** sicut in -
 anima] *om.* SI₁ • nec] neque DI₁OH || **86-88** nec locus - anima] *om.* R • animam potest] potest
 animam DI₁OH • comprehendere] apprehendere L₅ || **87** comprehendit¹] comprehendat I₂ •
 stantem in aqua] in aqua stantem OH • sed] *add.* quod L₁SO • animam] anima C || **88** stat] *om.*
 SDI₁ • illo] eodem A₂; *om.* UCK • illo loco] loco illo L₂M₁GI₂L₃I₃L₄M₃L₅ • et] *add.* non S; *add.*
 ulterius A₂ • loco] *om.* A₁ • in quo] ubi L₂SGOHL₃A₂L₅ • anima non stat] non stat anima OH •
 anima] *om.* A₂ • stat] est C || **89** Quaestio] *om.* A₂ || **90** Solutio] *om.* A₂ • Nullum] *iter.* nullum
 M₁ • quin] quod non EUM₁CGKA₁I₁OHL₃I₃L₄A₂M₃am; quod L₅; qui no *cat.* • coniunctum]
 obiectum M₃; obiectarum L₅ || **90-91** potest esse - anima] *om.* M₁ • esse] *om.* C • intus]
 intellectus OH; *om.* A₂ || **91** asinus] anima OH; leo A₂ • qui] quae OH • quae] quem RM₁L₃ •
 asinum] leonem A₂ || **92** illius similitudo] similitudo illius DKI₁OH • illius] *om.* A₂ • similitudo
 asini] asini similitudo R • similitudo] similitudinis C • asini est species] est species asini S •
 quam] et quoniam L₁S; quantum G • intellectus] *add.* quae S; *om.* M₁ • in qua intelligit] *om.* K •
 intelligit] *add.* illam speciem S || **93** asinum] leonem A₂ • suam uidet faciem] uidet faciem suam
 RK; suam faciem uidit DA₁I₁OH; suam faciem uidet G || **94** comprehendit] apprehendit L₅ •
 sicut] sic M₃ • quae] *om.* I₁ • et] *om.* L₅ || **96** Quaestio] *om.* A₂ • stant] stat M₁DI₁ • obiecta] *om.*
 M₁ || **97** quod de illis] *om.* A₂ • ponat] ponant U; ponit A₂ || **97-98** in se - similitudines] *om.*
 UCM₃ • et] est L₅ • eorum] suas DI₁OH || **98** intellectui] intellectum U; intellectu C || **99**
 Solutio] *om.* A₂ • diximus] dicimus L₃ • proponimus] proposuimus C || **100** quia] quare U • cum]
om. L₅ || **101** est] stat S • corpus] *add.* est coniunctum OH • colorem] calorem K

asino et per corporalitatem, oculi hominis uident asinum, et in | absentia asini *L*₂31va
 imaginatio retinet asini si|militudinem et illam repraesentat intellectui, qui *I*₁27va
 ipsam intelligit intus in sua intelligibilitate naturali, quae in specie participat
 105 cum similitudine, in quantum illa similitudo est intelligibilis.

[VIII.II.q7] | Quaestio: Potentia actiua continet suum actum simplicem? *L*₅81^r

Solutio: Intellectus qui intelligit asinum multiplicat speciem asini in quantum | *D*127vb
 induit illa specie | suum intelligere; et actus, qui est intelligere, | est species *I*₂129^v *M*₁74^r
 communis intellectiui et intelligibilis. Quare, sicut forma, | quae comprehendit *U*155^r
 110 materiam per modum actionis, potentia actiua comprehendit suum simplicem
 actum, sed in quantum in actu habet passiones, non comprehendit illum actum,
 in tantum quod sit extra | ipsas passiones, quoniam si ipsas comprehenderet, *L*₂29ma
 cessaret actus in terminatione intelligibilitatis, et esset | obiectum intellectum et
 non intelligibile. | Et ob hoc dicit quidam sapiens quod in quantum obiectum *M*₃64^r *O*230va
 115 est intellectum, est simplex actus potentiae actiuae comprehensus et, in
 quantum est intelligibile, non est comprehensus et est ad comprehendendum.

[VIII.II.q8] Quaestio: Anima coniuncta est extra uel intus corpus?

Solutio: Ipsa est intus corpus et non est extra, quoniam si esset, de corpore | et *L*₄141^r
 de tota anima | non esset homo, sed de parte ipsius animae et de toto corpore, || *L*₃92va *L*₂31vb
*S*156^{tb}

102 asino] leone *A*₂ • uident] uidet *URM*₁*CGI*₂*L*₃*I*₃ • asinum] leonem *A*₂ • asini] leonis *A*₂ || **103**
 imaginatio] *om.* *OH* • asini] leonis *A*₂ • illam] illam *S* • intellectui] intellectum *M*₁*COH* || **104**
 intelligit] representat *OH* • quae] qui *M*₃*L*₅ || **105** similitudine] simile *C* || **106** Quaestio] *om.* *A*₂
 || **107** Solutio] *om.* *A*₂ • asinum] leonem *A*₂ • asini] leonis *A*₂ || **108** illa specie] illam speciem
*I*₂*O*; illas species *H* • et] *om.* *S* || **109** intellectiui et intelligibilis] intellectiui et intelligibili *L*₄ •
 intelligibilis] *add.* et *I*₂ • Quare] quia *M*₁*CKI*₂*L*₃ • quae] *del.* *L*₂; *om.* *CA*₂*L*₅ || **110** per modum
 actionis] sic *K*; *add.* et *A*₂ || **110-111** comprehendit suum - sed] *om.* *S* • suum] suam *C* || **111**
 actum] actus *D* • sed] *om.* *C* • in¹] *om.* *A*₁ || **112** in] *om.* *L*₄ • ipsas passiones] proprias passiones
UC; illas passiones *DG*; illas species *OH* • ipsas²] illas *I*₁; ipsa *OH* || **113** cessaret] esset
*L*₁*L*₂*SDA*₁*I*₁*OHL*₄ • intellectum] intus *DI*₁*I*₁*OH*; intellectiuium *KI*₂*L*₅ || **113-115** et non
 intelligibile - intellectum] *in marg.* *eodem manu* *A*₁ || **114** non] *om.* *R* • ob] *om.* *C* • ob hoc]
 ideo *A*₂; propter hoc *L*₅ • obiectum] *om.* *OH* || **115** intellectum] intus *DI*₁*OH*; intellectiuium *I*₂ •
 comprehensus] comprehensiu *UC* || **115-116** et, in quantum - comprehensus] *om.* *I*₃ •
 quantum] *add.* et in quantum *iter.* *M*₃ || **116** est¹] *om.* *C* • et] sed *URM*₁*CGKL*₃*I*₃*A*₂ • est²] *om.*
*RA*₂ • ad comprehendendum] apprehendendus *OH*; comprehendendum *A*₂ || **117** Quaestio] *om.*
*A*₂ • coniuncta est] est coniuncta *DI*₁*OH* • est] *add.* tota *S* • uel intus] an intra *A*₂ || **117-118** uel
 intus - extra] *om.* *M*₃ || **118** Solutio] *om.* *A*₂ • Ipsa] anima *D* • intus] intellectus *A*₁; intra *A*₂ •
 est²] *add.* tota *S*; *om.* *KL*₃*A*₂ • quoniam] quam *M*₃ • esset] *add.* extra *A*₂ || **119** de¹] *add.* prima
*L*₁; una *S* • animae] *om.* *C* • corpore] *add.* et de tota anima no esset homo sed de parte ipsius et
 de toto corpore *iter.* *L*₂*L*₄

120 quod est impossibi|le. Tamen anima est extra corpus in quantum nobilior est substantia quam corpus, sed illam nobilitatem habet intus | corpus, sicut K96^{ra}
denarius argenti et cupri stante argento nobiliori metallo quam cupro et habente illam nobilitatem intus cuprum, in quantum est cum ipso coniunctum.

[VIII.II.q9] | Quaestio: Anima in suo fine continet omnes fines corporis? H70^v

125 Solutio: | Si anima | containeret omnes | fines corporis, esset corpus ut esset E440^{va} M₁74^v
anima. | Sed quia | corpus est propter hoc ut sit homo, non potest anima U155^v
comprehendere | omnes fines corporis, necnon omnes suos fines, cum sit ipsa L₅81^v R56^v
propter hoc ut sit ho|mo. Sed homo, qui est totum, comprehendit omnes fines G84^{vb} I₁27vb
corporis et animae cum fine suo, qui est communis omnibus. Et propter hoc A₁80vb
130 homo mouet animam et mouet corpus ad suum finem, || et mouet animam ad O230^{vb} I₄40^f
finem corporis et corpus ad finem animae.

[VIII.II.q10] Quaestio: Anima continet plus corpus per unam suarum partium quam per alteram?

Solutio: Propter hoc quia in anima suae tres potentiae sunt communes partes,
135 comprehendit et continet | magis corpus cum suis potentiis quam cum partibus I₂130^f
specificis et simplicibus.

120 Tamen] cum $L_3 \bullet \text{est}^2$] *om. UCM₃ \bullet \text{est}* extra corpus] extra corpus est $RM_1GKI_2L_3I_3 \bullet \text{est}$ extra - quantum] *om. L₅ \bullet \text{nobilior est}*] est nobilior $A_2 \bullet \text{est}$] *om. UCI₂ || 120-121* est substantia] substantia est $M_1GKL_3I_3$ || **121** sed illam - corpus] *om. C \bullet \text{sed}*] secundum $I_2 \bullet \text{intus}$] intra A_2 corpus²] corporis $OH \bullet \text{sicut}$] sic L_1 ; *om. OH* || **122** denarius] in denario $A_2 \bullet \text{nobiliori}$] nobili L_1 ; nobilior M_3 || **122-123** stante argento - illam] argentum nobilius cupro habet suam A_2 || **123** intus] intra $A_2 \bullet \text{ipso}$] eo S || **124** Quaestio] *om. A₂ \bullet \text{suo}*] *om. L₁L₂SDA₁I₁OHL₄*; sua (fin) *cat.* || **125** Solutio] *om. A₂ \bullet \text{containeret}*] continebat $L_1URM_1CDKL_3I_3M_3L_5 \bullet \text{ut}$] et OH *add.* et DI_1 || **125-126** esset anima] anima esset S || **126** quia] ut $OH \bullet \text{potest}$] *add.* homo L_1 || **127** corporis] *add.* et $M_1 \bullet \text{necnon}$] nec C ; neque non I_1HA_2 ; nec corpus $S \bullet \text{suos fines}$] suas similitudines L_1 ; animae fines S ; fines suos $RDA_1OHL_4 \bullet \text{sit ipsa}$] sit ita $L_1A_1I_1OHL_4$; sint ipsa DI_1O ; sunt ipsa H || **128** propter hoc] *om. A₂ \bullet \text{Sed}] et $M_3 \bullet \text{est}$] *om. U \bullet \text{est communis}*] communis est $C \bullet \text{omnibus}$] utrique A_2 || **130** homo mouet] mouet corpus $L_4 \bullet \text{homo}$] *om. M₃ \bullet \text{animam}*] scientiam A_1 || **130-131** et mouet corpus - et] *om. L₁L₂SI₂L₄ \bullet \text{suum finem}*] finem suum KM_3 ; finem hominis $A_2 \bullet \text{mouet}^2$] *om. A₂ \bullet \text{mouet animam}^2 \text{ etiam am}*] *om. EL₁L₂SDA₁OHL₄*; *cat.* || **130-131** animam ad - corpus] finem corporis E || **131** corporis et - finem] *om. C* || **132** Quaestio] *om. A₂* || **134** Solutio] *om. A₂ \bullet \text{Propter hoc}*] *om. A₂ \bullet \text{quia}*] qui I_3 ; *om. C \bullet \text{in anima - potentiae}*] tres potentiae animae $A_2 \bullet \text{suae}$] sunt $URKI_2I_3 \bullet \text{potentiae}$] *add.* et $UC \bullet \text{sunt}$] scilicet G ; sicut I_2 ; *add.* omnes OH || **134** communes partes] partes communes OH || **135** comprehendit] *add.* anima $A_2 \bullet \text{cum}^2$] *om. K* || **136** simplicibus] simplicius L_2 ; et caetera et caetera S*

DE NONA PARTE HVIVS LIBRI,
[IX.I.] ET PRIMO DE SVA PRIMA SPECIE

- [IX.I.] || Quaestio: Anima, quomodo habet suos actus et suas | operationes intus se ipsam? Solutio: D128^{ra} L₄141^v
L₁29rb
- 5 Anima habet suos actus et suas operationes intus se ipsam quando considerat substantias spirituales et earum | operationes, denudata illa consideratione ab imaginatione, cum qua considerat substantias | corporales | et earum operationes, sicut quando considerat in Deo uel angelo | et tres potentias animae et earum simpli|cia principia. Et actus et operationes quos habet | extra sunt in quantum accipit et attingit in imaginatione obiecta corporalia, ueluti solem, plantas, calorem et frigiditatem et caetera similia istis. Et modum quem habet intus considerando uolumus significare per | istas decem rationes inter alias: M₃64^v
L₅82^r L₂32ra
M₇75^r
U156^r S156^{va}
- 10 [IX.I.1] Secundum quod diximus, in quolibet principiorum | animae sunt concreta, quae | sunt de illorum essentia, sicut in bonitate, in qua sunt bonificatium, bonificabile et bonificare, et in magnitudine magnificatium, magnificabile et magnificare et sic de aliis. Et omnia ista ordinate, secundum K96^{rb}
O231^{ra}
C94^{va}

1 DE NONA - SPECIE] de prima specie nonae regulae modalitatis et caetera *H*; nona pars petit de modalitate, sicut quaerere anima quomodo intelligit et ista duae species habet. Prima petit de modo quem habet anima in se ipsa *corr. ex* de secunda specie tertiae partis qua quaeritur de collocante in loco *L₄*; nona pars huius libri, quae est de modalitate animae, et primo de prima specie *A₂*; Pars nonae huius libri, quae est quomodo. Articulus primus de eius prima specie, quae est de modo ipsius animae quem habet in se ipsa *L₅*; *om. A₁O • HVIVS LIBRI] om. D || 2 SVA] eius URM₁CGKI₂L₃I₃; om. L₂M₃ • SVA PRIMA] prima eius DI₁ • SPECIE] parte U || 3 Quaestio] quaero *L₄*; *om. A₂ • Anima, quomodo] quomodo anima A₁I₁H • quomodo] quando C • intus] intra *A₂ || 4-5 Solutio: Anima - se ipsam] om. DGI₁ || 4-5 Solutio: Anima - quando] om. M₃ || 5 quando] quoniam *I₂ || 6 denudata] denudari OH • illa] om. L₃ • earum] eorum R || 8 operationes] opiniones C • considerat] om. I₂ • in Deo] Deum DI₁OHA_{2a} • uel] et URM₁CGKI₂L₃I₃M₃L₅ • angelo] angelis *E*; angelum *L₁L₂SDA₁I₁OHL₄*; in angelo *M₃L₅*; in angelis *m*; en àngels *cat. • et] ubi I₂; om. A₂ || 9 et¹] om. A₂ • simplicia principia - operationes *atiam a]* in earum simplicibus principiis et actibus et operationes *E*; principiis et actibus; et operationes *m*; començaments e actus; e les obres *cat. • simplicia principia] principia simplicia URCGKI₂L₃L₄M₃ • Et] om. A₂ • et³] om. A₂ • quos] quas EL₂URCKI₂L₃I₃M₃am (obres ... que *cat.*) || 10 sunt] se DA₁I₁OH; sicut *A₂; om. I₂L₃I₃ • obiecta] opera S • obiecta corporalia] corporalia obiecta *G • ueluti] ut A₂ || 11 solem] add. et L₃ • calorem] colorem L₁A₁M₃ • et¹] om. KOH • caetera] etiam *R*; *om. S • similia istis] istis similia L₂UM₁CGKI₂L₃I₃L₄M₃L₅ • istis] om. A₂ || 12 intus] intellectus *I₂L₅*; intra *A₂ • considerando] considerandi URKI₂L₃I₃M₃L₅; add. nos DI₁ • uolumus] add. quid possimus OH • significare] considerari *L₅ • stas] has A₂ || 14 Secundum] sciendum OH • Secundum quod] ut A₂ • principiorum] principio OHA₂ || 15 concreta] tria *L₁S*; caetera *L₂*; *om. A₁ • illorum] eorum UCGK*; eius *A₂ • in²] cum OH || 16 et²] sup. lin. L₂; om. L₄ • magnificatium] iter. magnitudine *A₁ || 17 et²] om. K • aliis] singulis OH • ordinate] ordinata UCSG; ordinante *M₃; om. DI₁OH • secundum] add. iam L₁SO**************

- quod diximus, ueniunt constitutum | ipsas tres potentias | animae, quae habent R57^f H71^f
 modum in operando productum a modo de quo sunt, sicut memoria, | quae L₁38^{ab}
 20 habet modum ad recolendum spiritualem bonitatem, | et in ipsa sunt L₄142^f
 bonificatium, bonificabile et bonificare, in quantum ipsa est de | ipsa bonitate,
 et habet modum in habendo recoliuitatem bonam ratione primae
 bonificatiuitatis, et hoc idem de bona recolibilitate per bonam
 bonificabilitatem, et bonum recolere per bonificare; et hoc idem de
 25 magnitudine, duratione et caetera.
- [IX.I.2] | Habet intellectus modum intelligendi intus se ipsum in quantum habet L₅82^v
 in se ipso essentialia et propria intellectuum, intelligibile | et intelligere; | et G85^{ra} U156^v
 intellectuum mouet intelligibile ut intelligatur, et actus | est | ipsum intel|ligere, M₁75^v I₂130^v
 in quo relucet | et apparent | intellectuum et intelligibile, propter hoc quia est L₁29va L₂32^{tb}
 30 amborum actus. Et intellectuum attingit in ipso suam similitudinem, in qua se A₁81ra
 ipsum | intelligit, | sicut in actu oculorum, qui uidendo speculum uident suas O231^{tb} M₅65^f
 similitudines || per actum et per speculum. Et intellectuum intelligit S156^{vb} D128^{tb}
 intelligibile in intelligere, in quantum ibi sumit eius similitudinem, sicut
 uoluntas, quae est intelligibilis, ratione cuius intelligibilitatis intellectus sumit
 35 similitudinem intelligibilitatis | specificatae uoluntati, in qua similitudine sumit I₃40^v
 et considerat uoluntatem.

18 ueniunt] *add.* et L_4 • constitutum] constituta GO ; et constituunt A_2 • ipsas] illas K || 19 modum] *om.* I_1 • memoria] memoriam S || 20 ad recolendum] recolendi S ; recolendum D ; a recolendo OH • sunt] *om.* M_3 || 21 bonificatium] *add.* et M_1 • et] *om.* GK • bonificare] *add.* et $UCGK$ • ipsa²] illa A_2 ; *om.* $M_1CGKI_2OHL_3I_3$ • est] sunt L_4 || 22 habet *etiam Em*] *add.* illum $L_1L_2SDA_1I_1OHL_4a$ • ratione] rationem S || 22-23 primae bonificatiuitatis] bonificatiuitatis primae E ; primi bonificatiui $URM_1GKI_2L_3I_3$; primus boni C ; bonae bonificatiuitatis A_1 ; primae bonificatiuitatis m ; de la bonificativitat primera *cat.* • primae] potentiae A_2 ; *om.* M_3 || 23 bona] *add.* recoliuitatem bonam ratione primae bonificatiuitatis et hoc idem de bona] *iter.* L_1 • bonam] *om.* C || 24 et bonum - idem de] *om.* OH • bonum] bono L_1S ; de bono A_2 • per] *add.* bonum R || 25 magnitudine] *add.* et $URCGK$ • et caetera] *om.* L_2UCK || 26 modum] *add.* 22-23 *iter.* R et habet intellectus modum *add.* R • intus se ipsum] *om.* K • intus] intra A_2 • ipsum] ipsam C *add.* et UC || 27 ipso] ipsum I_2 • essentialia et propria] *om.* M_3 || 27-28 propria intellectuum - intellectuum] *om.* S || 28 mouet] *om.* M_3 • intelligibile] *add.* et intelligere OH ; *om.* I_3 • ut intelligatur E] ad intelligendum *al. codd. et a*; ad esse intellectum m ; a ésser entès *cat.* • est] *add.* per L_3 || 29 relucet] reuiunt $SDA_1I_1L_4$; terminant OH ; relucet m ; *corr. sup. lin. alia manu L₁; corr. L₂*; reluu *cat.* • apparent] appetunt OH ; *add.* intellectum I_2 • et²] *om.* C • intelligibile] *add.* et OL_5 • hoc] *add.* est O • quia] *om.* H || 30 amborum] amor C • attingit] agit $M_1CKI_2L_3I_3$ • attingit in ipso] in ipso attingit L_5 || 31-32 sicut in - intelligit] *om.* OH || 31 uident] uidet $L_2URSGI_2L_3I_3L_4$ || 32-33 per actum - similitudinem] *om.* R • per] *om.* CM_3 • intellectuum] intellectum M_3 • intelligit] *om.* C || 33 intelligibile in intelligere] intelligere intelligibile OH • in¹] et $I_1I_2M_3L_5$; *om.* CI_3 • quantum] *add.* facit UC • ibi] *om.* G • ibi sumit] sumit ibi OH || 33 eius similitudinem] similitudinem eius O • similitudinem] similitudines $SL_3I_3L_4$ || 34-35 intellectus sumit similitudinem intelligibilitatis] *om.* OH || 35 similitudinem] *om.* M_3 • intelligibilitatis] uoluntatis K • specificatae] specificae L_1SL_4 ; specificare C • uoluntati] uoluntatis L_5 • in qua] *in marg. L₂; om. L₄* • in] *om.* K • sumit] sumat OH

- [IX.I.3] Voluntas habet modum in amando ratione amatiuitatis, amabilitatis et amare; per quam amatiuitatem habet modum actiuum, qui accipit et eligit obiecta ama|bilia; et per eorum amabilitatem habet modum in amare ipsa; et ex
 40 ambobus modis stat modus amare, quod est actus amborum modorum; et in illo amare uoluntas a|mat se ipsam et amat per actiuitatem et amatur per possibilitatem, et hoc idem facit in amando aliud. L₄142^v
K96^{va}
- [IX.I.4] Vo|luntas habet modum in odiendo ratione odibilitatis, amatiuitatis et odire, | sicut odire malitiam | daemonis et paruitatem | bonitatis | boni angeli et
 45 sic de aliis. Et iste modus odiendi est consequentia modi amandi, quoniam propter hoc odit | uoluntas malitiam mali angeli, quia diligit bonitatem boni angeli; et paruitatem bonitatis, quia diligit magnitudinem bonitatis. R57^v
A₂22^v L₅83^f
M₁76^f U157^f
I₁28th
- [IX.I.5] | Quoniam uoluntas est libera, habet modum in amando libere obiecta amabilia, et in quantum || odit contrarium illorum, habet modum seruilem, qui
 50 seruit libertati quam uoluntas habet in amare obiecta amabilia, sicut ancilla, quae odit inimicos dominae cui seruit, et diligit amicos illius dominae, qui sunt | amabiles. L₂32va
O231^{va} H71^v
M₃65^v
- [IX.I.6] Quando uoluntas diligit obiecta odibilia et odit amabilia, sicut humilitatem et | superbiam, non habet | modum in aman|do nec in odiendo,
 55 quoniam non accipit modos primos naturales in actibus secundariis, | quia odit E440^{vb} I₂131^f
L₇29vb
L₃93ta
- 37 Voluntas habet] habet uoluntas A₂ • amatiuitatis] *add.* et amare per quam amatiuitatem M₁ ||
 38 amatiuitatem] actiuitatem L₁S • qui] quae A₁I₁O • accipit] recipit G • eligit] intelligit C;
 diligit M₃ || 39 obiecta] *om.* D • et¹] *om.* L₃ • ipsa] ipsam L₅ || 40 quod] et G; qui L₃ • est] *om.* O •
 amborum] *add.* duobus S || 41 amat] amet A₁ • amatur] amat OH || 42 possibilitatem] passiuuitatem M₁CGI₃; passibilitatem KL₄A₂ || 42 aliud] illud O || 43 modum] modus M₃ || 43-44
 ratione odibilitatis - paruitatem] capatiuitatem OH • odibilitatis] oditiuitatis A₂am; *add.* et RA₁;
add. mali in marg. L₂ • amatiuitatis] amatiuitas E; mali M₃L₅; odibilitatis A₂a; oditiuitatis m; *del.*
 L₂; *om.* S; oditiuitat cat. • et] *om.* K || 44 daemonis] de modis UC • bonitatis] bonitas C •
 bonitatis boni angeli] boni angeli bonitatis OH • boni] *om.* K • boni angeli] *om.* A₂ || 45 aliis] singulis OH • consequentia] quam O • modi] minor M₃ || 46 propter hoc] propterea L₂DA₁I₁HL₄
 A₂M₃; propter hoc O • odit] *om.* S || 46-47 quia diligit - angeli] *om.* CS • quia] et K || 47 et] *add.*
 odit UCL₃L₅; *add.* per S • paruitatem bonitatis] per ueritatem boni DOH; paruitatem boni I₁ || 48
 Quoniam] cum L₄ • amando] amare A₁ • libere] *add.* et UCG || 49 amabilia] *add.* sicut ancilla
 quae odit M₁ • et] *om.* C || 49-50 et in quantum - amabilia] *om.* I₂ • odit contrarium] contrarium
 odit O • qui] quia L₅ || 50 amare] amando L₅ || 51 diligit] odit G • dominae] domini M₃; *om.* G ||
 53 odibilia] *add.* ut superbiam A₂ • amabilia] amabilis C • sicut] sunt super OH; ut A₂ || 54 et]
om. L₂URM₁CGL₃I₃L₄M₃L₅ • et superbiam] *om.* A₂ • nec in odiendo] et odiendo neque in
 odiendo OH • nec] neque DI₁ || 55 primos] *om.* L₄

- bonitatem | humilitatis, quae est | amabilis, et diligit malitiam superbiae, quae
est odibilis. Et propter hoc opus quod est extra modum, | est de priuationibus
habituum, qui non habent modum in operando propter hoc quia faciunt | contra
principia de quibus sunt, sicut calor ignis qui stat in flamma, qui non habet
60 modum mouendi uegetationem hominis quem comburit ad nutrimentum nec ad
generationem, sed ad corruptionem | ipsius uegetatiuae et priuationem. L₄143^r S157^{ra}
G85^{tb}
D128^{va}
L₅83^v
- [IX.I.7] | Intellectus | habet modum intelligendi per differentiam, in quantum
differenter facit suum discursum inquirendo ueritatem obiectorum quae
inquiri, accipiendo | unum | obiectum sub uno numero et specie, et aliud sub
65 alio numero et specie, et plura obiecta sub una specie et multas species sub uno
genere. Et ita sicut naus mota in mari | dimittit retro similitudinem sui motus in
mari, sic intellectus illud quod dimittit dat | memoriae, in quo dare habet
modum per impressionis actionem in memoria specierum quas | dimittit, et
memoria habet modum in recipiendo illas species, et habet illum modum
70 propter hoc quia | est suum officium et est deputata et disposita ad illud
officium per principia | primaria quae ipsam constituunt sub tali conditione,
quod ipsa accipiat et conseruet species quas intellectus sibi dat, et sibi reddat in
illo tempore quo ipsas recupera|re uoluerit. M₁76^vU157^v
A₁81rb O231^{vb}
R58^r
K96^{vb}
L₂32vb
I₄41^r
I₇28va
L₄143^v

56 bonitatem humilitatis] humilitatem bonitatis DA_1I_1OH • quae] quam I_3 • propter] propterea L_4 • propter hoc] ideo A_2 • hoc] *add.* hoc K • opus quod est] *om.* L_5 || **58** habitu] habitum SD • qui] quae S • habent] habet C • propter hoc] propterea hoc L_2 ; *om.* M_1A_2 • quia] qui H • faciunt] facit S || **59** qui¹] quae L_1S • qui²] quae O || **60** uegetationem] uegetatiuam $URKI_2L_3I_3$ • quem] quoniam L_1SL_4 ; quam I_2OH ; qui M_3 • nutrimentum] nutritionem $UM_1CKI_2L_5$; nudriment *cat.* • nec] neque DOH • ad] *om.* A_2 || **61** ipsius uegetatiuae et priuationem] et priuationem ipsius uegetatem R • et priuationem] *om.* DI_1 • et] in G ; *add.* per U ; *om.* K || **63** differenter] differunt OH • suum discursum] discursum suum $DA_1I_1OHL_4L_5$ || **63-64** ueritatem obiectorum quae inquiri] *om.* M_3 • quae] qui D || **64** uno] *om.* A_1 • uno numero] numero uno I_2 || **65** numero et specie] specie et numero O • et³] *om.* K • multas] multa C • sub] in M_3 || **66** mota] motu OH ; *add.* etiam OH • dimittit] *add.* in A_1 • similitudinem] de similitudine $I_2L_3I_3$ || **67** sic] sicut $UCSA_1$; sit R ; ita G || **68** modum per impressionis actionem] modum actionis impressionis $L_1SA_1I_1L_4$; modum impressionis per actionem RA_2 ; actionis H ; impressionis per modum acti per actionem M_3 ; impressionis modum perditionem L_5 ; modum impresionis per actionem *corr. ex* modum actionis impressionis L_2 ; manera per acci^o de imprenci^o *cat.* • per] *om.* L_3 • impressionis] *om.* O • et] in DI_1OH *om.* A_1 || **69** habet] *om.* C • in recipiendo] recipiendi C || **70-71** et est - officium etiam *Em*] *om.* $L_2URM_1CGKI_2L_3I_3L_4A_2M_3L_5a$; e és diputada e disposta a aquel ofici *cat.* • illud] aliud O || **72** quod] quia M_3 • conseruet] conseruat $RM_1GI_2HI_3$ • et²] *add.* ipsas $L_2M_1CGKI_1I_2HL_3L_4A_2L_5$ • sibi] ipsas L_1S • reddat etiam *Em*] reddit $URM_1CDGI_1I_2OHL_3I_3A_2M_3L_5a$; reta *cat.* || **73** tempore] *add.* in $M_1CGKI_2I_3A_2M_3L_5$ • quo ipsas] quas S • ipsas] ipsa $L_1L_2SDA_1I_1OHL_4$; species GM_3 • uoluerit] uoluit URM_1CGI_2

[IX.I.8] Quando memoria obliuiscitur species quas accipit et quas intellectus
 75 uult recuperare, | intellectus habet modum in ignorantia propter hoc quia *H72^f M₃66^f*
 memoria non habet modum in recolere, et memo|ria | amittit suum modum *L₁30ra L₅84^f*
 recolendi quando uoluntas non habet magnum appetitum amandi illas | species *L₂131^v*
 80 sicut omnes tres potentiae adiuuant se in habendo modum operandi, ita
 contradicunt et non adiuuant se quando dimittunt modum et non habent ipsum
 in operando. *C94^{vb}*
S157^{vb} U158^r
O232^{ra}

[IX.I.9] | Intellectus habet modum inquirendi ueritatem rerum quas desiderat *M₁77^f*
 scire supponendo primo possibile esse unum uel aliud duorum contrariorum,
 85 sicut intellectus qui uult perquirere in Deo Trinitatem et incarnationem, quas
 credimus nos christiani, filii Dei et sic de | aliis similibus istis. Et in quantum *D128^{vb}*
 intellectus supponit in principio, quando inquit, possibile esse in Deo
 Trinitatem et non esse Trinitatem, habet modum inquirendi quamlibet rationem
 quam supponit. Et si affirmat in Deo Trinitatem non esse per credere, || non *G85^{va} L₃93vb*
 90 potest | ulterius ire, quoniam non habet modum inquirendi. Supposito tamen *R58^v*

74 obliuiscitur] *add.* non potest reddere *S* • species] *add.* especies *C* • et] in *OH* || **75**
 recuperare] recipere *OH* • in] *om.* *C* • propter hoc] *om.* *A₂* || **76** in recolere] *om.* *UC* • amittit]
 mittit *O* || **77** non] *sup. lin.* *M₁* • magnum] *om.* *M₃* || **78** quas²] *om.* *H* • obliuiscitur] obliuiscetur
C; obliuiscatur *I₂* • ideo] prima *L₅* || **79** potentiae stat priuatio] *om.* *D* • stat] est *E*; exit
URGA₁I₁OH; existit *M₁KI₂L₃I₃A₂M₃L₅am*; existit in *margin.* *L₂*; *om.* *CL₄*; està *cat.* || **79-80**
 priuatio alterius - potentiae] in *margin.* *L₂*; *om.* *CL₄* • alterius modi] modi alterius
L₂URM₁GKA₁I₁I₂L₃A₂L₅a • modi alius] *om.* *DOHI₃M₃* • alius] *om.* *L₂URM₁GKA₁I₁I₂L₃A₂L₅* •
 quapropter] quoniam *L₁S* || **80** tres potentiae] potentiae tres *OH* • adiuuant] adiuuat *C* || **80-81**
 ita contradicunt - modum] *om.* *I₂* || **81** non¹] *om.* *DI₁* • se] *add.* in habendo modum *C*; *om.* *U* •
 habent ipsum] adiuuant se *L₃* • ipsum] modum *M₃* || **83** inquirendi] requirendi *CI₁* • ueritatem]
 ueritates *L₃L₄* • quas] quam *L₁SDA₁OH* || **84** scire] *om.* *OH* • supponendo] supposito *L₅* • primo]
 quod *A₁* • esse] esset *A₁*; est *I₁*; *om.* *C* • uel aliud] *om.* *L₅* • duorum] suorum *L₁*; duarum *M₁* •
 contrariorum] contradictorium *DA₁I₁OHA₂* || **85** uult] *om.* *I₂* • perquirere] inquirere *DI₁* • et] uel
URM₁CGKI₂L₃M₃L₅ • quas] quam *RCL₅* • quas credimus nos christiani] *om.* *DI₁OH* || **85-86**
 quas credimus - Dei] filii Dei quas credimus nos christiani *A₂* || **86** credimus] credunt *C* || **87**
 intellectus] intus *S* • quando] cum *E*; quod *L₁L₂SDA₁I₁OHL₄*; quando *corr.* *L₂*; que *cat.* •
 possibile] possibilem *A₁M₃* || **88** et] *om.* *C* • et non esse Trinitatem] *om.* *S* • rationem] rationum
RM₃ || **89** quam supponit] *om.* *OH* • supponit] praesupponit *R* • si] *add.* in potentia *A₂*; *om.* *M₁* •
 affirmat] affirmaret *D* • in Deo Trinitatem] trinitatem in Deo *L₄* • Trinitatem non esse] non esse
 trinitatem *A₂* • esse] esset *H*; *om.* *M₁* || **90** potest] *add.* intelligere *OH*; *add.* non potest *L₃*; *add.*
nec sup. lin. *L₄*

quod in Deo sit Trinitas, et si supponit per credere quod in Deo sit Trinitas, attingit in credere similitudinem | necessariae ueritatis, quae necessaria | ueritas L₂33ra K97^b
 est in Deo Trinitatem esse. Et quoniam stat concordantia inter similitudinem et similitudinem, | intellectus practicus et inuestigatiuus per credere attingit L₄144^f
 95 necessariam ueritatem, | et ob hoc dicitur quod nisi homo credat non potest | U158^v O232^{rb}
 intelligere.

[IX.I.10] Intellectus habet modum in inquirendo | ueritatem, et illam attingit I₂28vb
 considerando | simi|litudines | suorum principiorum et miscendo alteras L₅84^v M₃66^v
A₇81va
L₁30rb
 100 similitudines cum alteris, et respiciendo | quid sequitur ex illa mixtione. Et
 demonstrantur | conclusiones per principiorum mixtionem, sicut ille qui uult M₇77^v
 inquirere utrum in anima sit bonitas naturalis et substantialis, et accipit
 similitudinem bonitatis et miscet ipsam | cum similitudine maioritatis et cum I₂132^f
 similitudine magnitudinis, | et considerat quod si in anima | non est H72^f S157^{va}
 105 substantialis bonitas, quod sua bonitas est accidentalis et substantia non est
 bona per se ipsam, et est magis magna et maior et magis bona per illud quod
 est minor quam per se ipsam, quae est maior, scilicet per accidens in quo | non I₃41^v
 est tanta de entitate sicut in substantia. Et per talem considerationem considerat

100 *Tabula generalis*, ROL XXVII; *Ars inuentiua ueritatis*, MOG V, int. i (1-211).

91 sit Trinitas - Deo] *om.* L₁L₂USI₂L₄ • Deo] *add.* non DI₁OH • et] *om.* A₂ • si] *om.* CG • supponit] supposito L₁SOH • in³] per A₂ • || **92** necessariae] *om.* K • necessaria] necessitas A₇; *add.* est S; *om.* U • ueritas] ueritatis L₇; *om.* C || **92-93** ueritas est] est ueritas S || **93** Et] sed H • concordantia] cum corpora C || **93-94** et similitudinem] *om.* SDA₁I₁OHL₅ • et] est OH || **95** ob hoc] ideo A₂; *om.* L₅ • dicitur] attingit L₅ • dicitur] dicit H • quod nisi *etiam a*] si (homo) non Em; quin L₁L₂URM₁CDGKA₁I₁O; cum I₂I₃; quando HL₃M₃ • credat] credit DA₁I₁OH || **97** in] *om.* I₁I₃ • in inquirendo] in inquirendi D; inquirendi M₃ || **98** similitudines] similitudinem M₃ • alteras] quasdam A₂ || **99** alteris] aliis A₂; *add.* et caetera OH • et¹] in S • respiciendo] respondendo C • quid] quod A₁M₃ • sequitur] sequatur OH • illa mixtione] illis mixtis DI₁OH; ista mixtione L₃ || **100** istum] illum I₁ • *generalis*] *add.* sicut ille qui uult inquirere utrum in anima sit bonitas naturalis M₁ • et²] ubi A₂ || **101** demonstrantur] monstrantur CA₁ • conclusiones] quaestiones A₇; conditiones L₅ • principiorum mixtionem] mixtionem principiorum G • mixtionem] mixtiones UC • sicut ille] exemplum A₂ || **102** utrum] si K • in anima sit] sit in anima UC • in] *om.* G • in anima] anima in O • anima sit] sit anima G • et¹] *om.* A₂ || **103** miscet] miscet M₁ • ipsam] iam C • maioritatis] memoritatis C; maiortate I₁ || et²] *om.* RA₁ • cum] in R || **104** magnitudinis] *om.* I₁ • est] esset I₂ || **105** quod sua bonitas] *om.* M₃ • est¹] esset CI₂ • et] *add.* quod L₃ • substantia] subiecta M₃ || **106** et¹] sed K; est H; *om.* O • est] *om.* L₂RM₁CGKI₂L₃I₃L₄M₃ • magna] magnam A₁ • et maior] *om.* A₂ • bona] *add.* et M₃ || **107** minor] minus A₁I₁OHA₂ • per se ipsam] per ipsum I₂ • ipsam] *add.* et K • quae] quod URM₁CGKI₂I₃L₄M₃L₅ • est] *om.* K • maior] *om.* OH • scilicet] est K • in quo] quae A₁ || **108** tanta] tantum GDKI₁I₂OHI₃A₂L₅; tantum *corr.* L₂ • entitate] entitatis C • sicut] quantum A₂ • substantia] *add.* quam per se ipsam quae est maior quia est substantia A₂ • considerationem] modum G

et attingit quod in anima est substantialis bonitas, et hoc idem de suis aliis
 110 substantialibus principiis, de quibus attingit ueritatem per mixtionem quam de
 illis facit.

[IX.I.q1] | Quaestio: Intellectus, | quomodo | incipit intelligere?

E441^{ra} O232^{va}
 L₃33^{tb}

Solutio: Quando intellectus incipit intelligere, incipit in se ipso et in sua natura,
 sicut homo uolens facere | cameram, qui incipit primo in habitatione, quae est
 115 finis | camerae, sicut clauus, qui est finis | martelli. Et incipiendo intellectus in
 sua natura interius, inquitur exterius similitudines cum quibus possit habere
 interiores, sicut per sensum, cum quo perquirat colores, uerba, saporem et
 caetera, | et de illis multiplicat | species quas accipit in imaginatione, et ab
 imaginatione accipit in se ipso, sicut considerare quod bonum est uidere et
 120 audire, et ab illa | consideratione considerat et accipit | quod bonum | est
 memorare et intelligere, et ita habet modum in attingendo bonitatem interiorem
 spiritualem attingendo bonitatem exteriorem, quae est de substantiis
 corporalibus, sicut homo faciens cameram, | qui attingit finem habitandi
 faciendo ipsam cameram de partibus illius, | congregando unam partem cum
 125 altera.

L₄144^v

U159^f D129^{ra}
 R59^f

L₃85^f M₇78^f

M₃67^f A₂23^f
 K97^{tb}

I₂29ra

L₇30va

109 attingit] attingat M_1 • substantialis bonitas] bonitas substantialis A_2 || **110** substantialibus] om. UC • substantialibus principiis] principiis substantialibus R || **111** illis] illo M_3 || **112** Questio] om. A_2 • Intellectus, quomodo] quomodo intellectus $UCGK$ • quomodo] quando S ; om. $RM_1I_2L_3I_3M_3$ • incipit intelligere] intelligere incipit $URM_1CGKI_2L_4A_2M_3m$ || **113** Solutio] om. A_2 • Quando intellectus] intellectus, quando SL_5 • intellectus] om. DA_1I_1OH • intelligere, incipit] intelligere incipit $URM_1CGKI_2L_3I_3$ || **114** sicut homo] scilicet ut OH • homo] om. I_2 • qui] quae L_1UGM_3 ; om. A_2 • incipit primo] primo incipit DI_1 || **115** sicut] add. est G • clauus] clauis $RM_1SM_3L_5$ • qui] quae U • martelli] camerae sicut clauus martelli S • incipiendo] incipiens A_2 • in] de C || **116** interius] intra E ; ad intra m ; om. $L_2URM_1CGKA_1I_1I_2OHL_3L_4A_2L_5a$; de dins $cat.$ • inquitur] incipit U • exterius] exteriores K • possit] potest $L_2URM_1CGKI_2L_3I_3L_4A_2M_3L_5$ || **117** per sensum] cum sensu $L_1L_2SDA_1OHL_4$; per lo sen $cat.$ • colores] add. calorem OH • uerba, saporem] saporis uerba $UCGKI_1$; saporem uerba D • uerba] add. et R • saporem] saporis M_3 om. H || **117-118** et caetera - imaginatione] om. R || **118** multiplicat species] species multiplicat O • species] speciem C • in] om. L_1 || **118-119** et ab imaginatione] om. D • in] om. I_2 || **119-120** uidere et audire] audire et uidere OL_3 || **120** consideratione] om. I_1 • bonum est] est bonum S || **121** memorare] memorari A_2 • et¹] om. C • attingendo] accipiendo M_3 || **121-122** interiorem spiritualem attingendo bonitatem] om. CI_2 || **122** spiritualem] iter. attingendo bonitatem interiorem spiritualem OH • quae] quod A_1 • de] in A_2 ; add. suis I_2L_3 • substantiis] subiectis UC || **122-123** substantiis corporalibus] corporalibus substantiis I_2L_3 || **123** homo etiam am] add. qui $L_1L_2URM_1CDA_1I_1I_2OHL_5$ • qui] quae A_1 ; qua L_5 ; om. A_2 • habitandi] habitandum D ; habitationis OH || **124** ipsam] illam OH • illius] illis DOL_4 • congregando unam partem] unam partem congregando cum altera $L_2L_4A_2M_3$; unam coniungendo UC ; unam partem coniungendo $RM_1GKI_2L_3I_3$; unam partem aggregando ad alteram L_5 ; add. quaestiones minutae A_2

[IX.I.q2] Quaestio: Tres potentiae animae, quomodo sunt differentes?

- Solutio: Tres potentiae animae sunt differentes | per differentes || proprietates et fines, quoniam una proprietas est memorare et altera intelligere et altera amare, | sicut est una proprietas calor et alia humiditas et alia frigiditas et alia siccitas. G85^{vb} O232^{vb}
L₃93va
- 130 Et ita sicut hae quattuor proprietates elementales sunt necessariae ad essendum | differentes ratione | obiectorum et appetituum naturalium | et differentes per se ipsas, et sic ipsae tres potentiae animae sunt | differentes | ratione differentium obiectorum, sicut recolibilitas, intelligibilitas et amabilitas; et sunt differentes per se ipsas | in quantum | recolitiuitas, intellectiuitas et amatiuitas sunt S157^{vb}
I₂132^f A₁81vb
H73^f
U159^v L₄145^f
L₂33va M₁78^v
- 135 differentes genere, et etiam per eorum principia, quae sub talibus conditionibus ipsas constituunt, | quod sint illae quae sunt et quod sequantur finem propter quem sunt et quod habeant actus differentes. L₃85^v

[IX.I.q3] Quaestio: Angelus et anima, quomodo sunt differentes?

- Solutio: In angeli substantia magnitudo et sua alia principia sunt propter hoc ut ex ipsis sit angelus et non homo. Et in anima non est sic, quia principalis finis naturalis quare ipsa est stat propter hoc quod de ipsa et de corpore humano sit
- 140

126 Quaestio] *om.* A₂ • animae] anima I₂ • quomodo] quando M₃; *om.* R || **127** Solutio] *om.* A₂ • Tres potentiae animae] *om.* A₂ • differentes proprietates] proprietates differentes G || **128** memorare] recolere K • et¹] *om.* DKOH • altera¹] alia A₂ • et²] *om.* K • altera²] alia A₂ || **129** proprietas] *om.* L₃ • et¹] *om.* A₂ • alia] altera DA₁I₁ • et¹] *om.* GK • alia¹] altera DA₁I₁OH • et²] *om.* K • alia²] altera DI₁OH || **130** Et] *om.* UCK • ita] ista C; ideo G • hae] habet M₃; *om.* A₂ • proprietates elementales] elementales proprietates DA₁I₁OH • ad essendum] *om.* A₂ || **131** appetituum] appetitum M₃ • et²] *add.* etiam URM₁CKI₂L₃I₃M₃L₅; *om.* L₂L₄A₂ • differentes] differentium EL₁L₂SDA₁I₁OHL₄A₂ || **132** ipsas] ipsos L₁L₂SDA₁I₁OHL₄A₂; *matexes cat.* • et sic] sicut UCDA₁I₁HM₃; sic M₁GKI₂L₃I₃A₂L₅; sic *corr. ex* et sicut L₂ • differentium] animarum C; *om.* M₃ || **132-133** differentium obiectorum] obiectorum differentium DA₁I₁OH || **133** sicut] scilicet A₁OH • et²] *om.* CA₂ || **134-135** per se - differentes] *om.* C • ipsas] *add.* et S • recolitiuitas, intellectiuitas et amatiuitas] recolibilitas intelligibilitas et amatibitas S; recolitiui intellectiui et amatiui DA₁I₁OH • et] *om.* I₂ || **135** et etiam] *om.* I₂ • etiam] esset OH; *add.* quae I₃; *om.* K • sub] sic C || **136** ipsas] ipsis C • quod sint] et sicut G • quod¹] ut A₂ • quae] *om.* C • sequantur] sequuntur M₃ • propter] per C || **137** quod] ut A₂; quia M₃; *om.* C || **138** Quaestio] *om.* A₂ • Angelus et anima] anima et angelus URM₁CGKI₂I₂OHI₃ • angelus] angelus *iter.* S • quomodo] non C; quando M₃ || **139** Solutio] *om.* A₂ • In] *om.* I₂ • substantia] *add.* bonitas L₁S; bonitas et L₃ • sua alia] alia sua I₁OH • ut] est M₃ || **140** ex ipsis sit angelus] sit angelus ex ipsis DI₁OH • non] *om.* C || **141** quod] ut RA₂ • de¹] ex R; *sup. lin.* M₁ • et] *om.* D • de²] *om.* OH • sit] fiat K

homo; et ideo dicit quidam sapiens quod | anima non est ita | nobilis | sicut
angelus, quoniam in | ipsa non quiescunt sua principia secundum finem | suae
speciei, sed secundum | finem speciei hominis, et in substantia angeli quiescunt
145 sua principia in fine substantiae, in quantum angelus est propter hoc ut sit et
non quod sit pars alterius quod sit superius. Est ergo differentia inter angelum
et animam secundum modum existentiae quem diximus, et etiam secundum
modum agentiae, quoniam angelus per unum modum attingit obiecta, et anima
per alium, quoniam angelus in suismet similitudinibus | attingit obiecta
150 extrinseca absque multipli|catione specierum illorum et quod ipsas | ponat intus
se ipsum, sed | in se ipso illas accipit, sicut crystallus qui in se ipso sumit
colorem subiecti | rubei, ubi est positus. Sed anima accipit species exteriores |
per sensum, et de sensu ipsas transmutat in imaginationem et de imaginatione |
ipsas ponit | in se ipsa, quae sunt similitudines substantiarum corporalium, et
155 quando ipsas accipit spirituales transmutat ipsas de imaginatione in
spiritualitate denudata a corporalitate, secundum quod iam diximus.

[IX.I.q4] | Quaestio: Angelus et | anima, quomodo se intelligunt?

*L*₅86^f *I*₂133^f

142 ideo] primo *L*₅ • nobilis] nobilior *L*₁*A*₁ || **143** in] *om.* *CD* || **143-145** secundum finem -
principia] *om.* *SI*₂*OH* || **143-144** suae speciei - finem] *om.* *L*₅ || **144** sed secundum finem
speciei] humanae siue hominis *DI*₁ • sed] *om.* *G* • speciei] *add.* secundum *G* • hominis]
humanae siue hominis *A*₁ || **145** in fine substantiae] secundum finem suae speciei *K* • quantum]
add. supr. lin. anima, sed *H* • propter hoc] pars *UC* • ut] quod *L*₃ || **146** sit] *add.* ipse *K* • quod¹]
ut *A*₂ • superius] ipsius *DI*₁; superius *I*₂; *add.* sicut Deus est de anima *K* • ergo] igitur *G* || **146-**
147 angelum et animam] animam et angelum *I*₂ || **147** diximus] *om.* *S* • etiam] esset *O*; *alia*
manu corr. ex esset *H*; *om.* *K* || **148-149** et anima - obiecta] *om.* *OH* || **148-149** anima per
alium] per alium anima *S* || **149** quoniam] sicut *L*₁*S* • angelus] qui *L*₁; quis *S*; angeli *G*; quia *K*;
add. qui *A*₁ || **150** specierum] *add.* et *L*₃ • illorum] illarum *UCI*₂*OHL*₃*I*₃ • et] *add.* sine hoc *A*₂ •
quod] quia *M*₃ • ponat] ponit *DGI*₁ • intus] intra *A*₂ || **151** ipsum] ipsam *DI*₁*M*₃ • sed *Em*] sed
quod *A*₂*a*; secundum quod *al. codd.*; mas que *cat.* • illas] ipsas *A*₂ • qui] quae *KI*₂*L*₃*I*₃*A*₂; *add.*
est *I*₂ • ipso] ipsa *KL*₃ || **152** positus] posita *KA*₂ • Sed] *om.* *L*₅ || **153** sensum] se ipsum *I*₂ •
transmutat *etiam E*] transmittit *CGKI*₂*HL*₃*I*₃*A*₂*L*₅*am*; transumpsit *M*₃; transmuta *cat.* •
imaginationem] imaginatione *L*₁*UCSK* • de imaginatione] *om.* *K* || **154** ipsas ponit] ponit ipsas
*I*₁ • ponit] positi *M*₃ || **155** spirituales] *add.* et *URCGKI*₂*L*₃*I*₃*A*₂*L*₅*a*; transmuta *cat.* • de imaginatione] *om.* *L*₁*L*₂*SDA*₁*I*₁*OHL*₄ ||
156 spiritualitate] spiritualitates *OH* • denudata] denudatas *HL*₅ • a] *om.* *C* • corporalitate]
corruptibilitate *S* || **157** Quaestio] *om.* *A*₂ • quomodo] quando *M*₃ || **157-159** Angelus et –
concordantia] *om.* *E* • intelligunt] intelligant *S*

Solutio: Inter similitudinem et similitudinem sunt dispositio et finis et proportio
 et concordantia. Et angelus | et anima sunt | similes in natura spirituali et
 160 essentiali et in specie, et ex istis similitudinibus procedit lumen de una | ad 0233th
 aliam in quo se intelligunt, amant et recolunt, quoniam sicut ex duobus
 luminibus procedit unum lumen | maius et commune, ita | de eorum 073^v M₃68^r
 similitudinibus intellectiuis et intelligibilibus bonis, magnis, concordatiuis et
 concordabilibus, spiratiuis et spirabilibus, illuminatiuis et illuminabilibus, et
 165 repraesentatiuis et repraesentabilibus procedit intelligere ab una substantia ad
 aliam secundum finem illius intelligere et secundum bonitatem, | magnitudinem, U160^v
 potestatem, | uirtutem et ueritatem, | et delectationem illius finis. R60^f A₇82ra

[IX.I.q5] Quaestio: Vna anima, quomodo intelligit aliam?

Solutio: Responsio huius quaestionis stat in solutione quaestionis supradictae,
 170 si animae sunt separatae. Sed | si sunt coniunctae, intelligunt se cum medio, | D129^{va} L₄146^f
 scilicet per opera corporis, sicut anima Petri, quae per sonum lyrae quam
 resonat Guillelmus attingit notam | quam ipse Guillelmus | habet in sua anima. M₇79^v E441th

[IX.I.q6] Quaestio: Anima, quomodo intelligit Deum?

158 Solutio] *om.* A₂ • similitudinem²] similitudines L₁S • sunt] est I₂ • et²] *om.*
 URM₁CGKI₁OHL₃I₃A₂ • et proportio] *om.* R • et³] *om.* A₂ • similes] simplices URM₁CKI₂I₃L₄ •
 spirituali] *add.* similes L₄ || **159-160** spirituali et essentiali] essentiali et spirituali DI₁OHA₂ ||
160 et²] *om.* DOH || **160-161** de una ad aliam Em] unius ad alterum *al. codd. et a;* de la .i.^a a l
 altra *cat.* || **161** se] sunt G; *om.* OH • intelligunt] *add.* et R; *om.* I₁ • amant] *add.* et H • recolunt]
add. et C || **162** luminibus] lumibus M₃ || **163** intellectiuis] intellectualibus M₃ • intellectiuis et
 intelligibilibus] intellegibilibus et intellectiuis A₂ || **164-165** intelligibilibus bonis - et²] *om.* OH
 || **163-164** bonis, magnis - spirabilibus] *om.* R • bonis] *add.* et CDI₁ • magnis] *add.* et SGK ||
163-164 concordatiuis et concordabilibus m] concordatiuis EL₁L₂SDA₁I₁OHL₄a;
 concordantibus URM₁CGKI₂L₃I₃; concordabilibus L₅; concordatives e concordables *cat.* || **164**
 spiratiuis] spiratis L₅ • spirabilibus] spiritalibus A₁I₁ || **164-165** illuminatiuis et -
 repraesentabilibus] *in marg.* L₂; *om.* CL₄ • illuminatiuis et - et³] *om.* I₁ • et²] *om.* RSA₁ • et³]
om. SGKA₁I₃L₃I₃A₂M₃ || **165** repraesentatiuis] repraesentantis M₃ • ad] in GK || **166** aliam] illam
 M₃ • aliam secundum] *add.* *in marg.* L₅ • magnitudinem] *add.* et OH || **167** potestatem]
 potentiam S • uirtutem] uirtutum S • et¹] *om.* USDGA₁I₁A₂ • ueritatem] *om.* C • et²] *om.* L₁RC •
 delectationem] delectationis M₁ || **168** Quaestio] *om.* A₂ • anima] substantia separata A₂ •
 quomodo] qualiter OH • intelligit] intelligat S || **169** Solutio] *om.* A₂ • Responsio] *om.* DA₁I₁OH
 • huius] unius A₁ • solutione] responsione DA₁I₁OH • quaestionis supradictae] supradictae
 quaestionis S || **170** sunt] sint M₁GK; *om.* C || **171** quae] qui SM₃; *add.* est G • sonum] sonam O
 • lyrae *etiam a*] uiellae E; uiolae m; *om.* M₃; viola *cat.* • quam] quem M₃ || **172** resonat] sonat
 DKA₁OH; pulsat A₂ • Guillelmus] Martinus OH; *om.* a • attingit] attingat L₁; attinget A₁ •
 notam] nota C; motam OH • ipse] *om.* C • Guillelmus] Martinus OH; *om.* A₂ • sua *etiam Em*]
om. L₂UM₁CDGKI₁I₂OHL₃I₃L₄A₂M₃L₅a

175 Solutio: Si anima est separata, intelligit Deum in proprietatibus Dei, uidelicet
 in bonitate sua, magnitudine, aeternitate et caetera, et intelligit ipsum absque
 specie propter hoc quia sua intelligibilitas || stat | in magnitudine bonitatis,
 potestatis, uoluntatis, uirtutis et ueritatis et delectationis. | Et intelligendo anima
 | Deum in proprietatibus ipsius quiescit sua intellectiuitas creata propter
 intelligibilitatem Dei, et ab illa quiete pr|ocedit et deriuatur modus intelligendi
 180 animae, quae intelligendo | Deum intelligit se ipsam, et quiescendo in Deo
 quiescit in se ipsa. Et ideo dicitur quod | anima beata et Deus uident | se facie
 ad faciem. S158^{rb} I₇29va
L₅34ra
O233^{va}
L₅86^v
K97^{vb}
L₁31ra
I₂133^v I₃42^v

[IX.I.q7] | Quaestio: Anima damnata, quomodo habet poenam?

185 Solutio: Anima damnata habet poenam propter hoc quia sui habitus fine
 priuantur | et omnia sua principia, de quo fine est uacua, sicut uoluntas, quae
 esset uacua si haberet amatiuitatem et non | amare nec amatum, et intellectus,
 qui esset uacuus si haberet intellectiuitatem et non intelligibile nec intelligere,
 et hoc idem de memoria. Habet ergo poenam anima secundum talem modum,
 quoniam sua uoluntas non habet Deum per modum amabilitatis, | sed
 190 odibilitatis, et ideo intelligibilitas Dei et recolibilitas | non possunt esse quies
 intellectiuitati | et recolitiuitati, et priuatur bonitas naturalis animae suo | fine, et
M₃68^v
U161^f
M₁80^f
L₄146^v
G86^{rb} A₂23^v

174 Solutio] *om. A₂ • est] om. L₃ • in] per D • Dei] de OH • uidelicet] scilicet A₂ || 175 bonitate] bonitatis OH • magnitudine] add. et caetera S • et caetera] potestate sapientia uoluntate et caetera I₂; om. A₂ • ipsum] eum S || 176 specie] speciem C • in] et A₁ || 176-177 bonitatis, potestatis] potestatis bonitatis UCDGKI₁OH; add. et COH || 177 uirtutis et] om. L₅ • et¹] om. UCSDKI₁I₂OHL₃M₃ • et²] om. SA₂ • Et] om. C • intelligendo anima] anima intelligendo R; anima intelligente A₂ || 178 in] et D • ipsius] suis DI₁OH || 179 intelligibilitatem Dei] Dei intelligibilitatem URM₁CGKI₂L₃I₃ • Dei] om. L₅ • deriuatur] deriuat C || 180 ipsam] om. I₂ || 181 ideo] idem OH; primo L₅; om. I₂ • beata] bona M₃; om. S • uident se] se uident S • se] om. DI₁ || 183 Quaestio] om. A₂ • damnata] damnati C • quomodo] qualiter DI₁OH; quare K; quando M₃ • habet] potest A₁ || 184 Solutio] om. A₂ • damnata] add. quando M₃; om. DA₁I₁H • propter hoc] om. A₂ • sui habitus] si actus S || 185 priuantur] priuatur L₂L₃ • est uacua] uacua est S • quae] om. G || 186 esset] est DI₁L₄ • haberet] habet L₁S • nec] neque DI₁OH • amatum] add. sed O; add. sit H || 187 qui] om. A₂ • esset uacuus] uacuus esset G • si] add. non OH • intelligibile nec intelligere] intelligere neque intelligibile DI₁OH; intelligere nec intelligibile A₁; intelligere non intelligeret L₅ || 188-192 memoria. Habet - idem] om. I₂ || 188 poenam anima] anima poenam U • anima] animae A₂ || 189 sua] sicut K; si M₃ || 190 ideo] non DI₁; primo L₅ • intelligibilitas Dei et recolibilitas] recolibilitas et intelligibilitas URM₁CGKL₃I₃ • Dei] om. DI₁ || 191 intellectiuitati] intellectui DI₁OH • intellectiuitati et recolitiuitati] intellegibilitati et recolibilitati M₃ • et¹] add. in R; om. C • et²] om. L₃ • priuatur] seruatur O; parua L₅; alia manu corr. ex seruatur H • priuatur bonitas naturalis animae] bonitas naturalis animae priuatur R • naturalis animae] animae naturalis animae M₃*

hoc idem | de priuatione aliorum | principiorum. Per quam priuationem habet anima spirituales passiones, quae passio est | magna secundum quod est magna priuatio finis, et secundum quod est durabilis illa priuatio | in aeuernitate, quae duratio dat poenam intellectui in quantum ipsam intelligit, | et ita magnam poenam sicut magnam intelligit. Et hoc idem est de memoria, in quantum ipsam recollit, et uoluntas, in quantum illam odit. Et illa poena est ita magna quod non posset narrari nec scribi.

[IX.I.q8] | Quaestio: Anima, | quomodo | est ordinata?

200 Solutio: Anima est ordinata secundum suum finem principalem, qui est Deus, et in illo fine habet suum ordinem naturalem et moralem si est in gratia. | Et habet per se ipsam ordinem naturalem, in quantum habet | ordinata principia ex quibus ipsa est et quae diximus, | et quae ordinata ueniunt constitutum | tres potentias, et tres potentiae ad constituendum substantiam animae. Et anima stat ordinata ad mouendum se ipsam ad actus potentiarum secundum ordinem suorum principiorum, et ad ponendum ordinem in illis | actibus secundum morales | uirtutes, et ad lucrandum species extrinsecas | et ipsas mittere intus, secundum quod diximus.

[IX.I.q9] | Quaestio: Anima, | quomodo peruertitur de bono in malum?

192 hoc] *om. C* || **193** est magna] magna est *U* || **193-194** secundum quod est magna] *om. K* • est²] *om. S* || **194** finis] *om. L₅* • durabilis] durificabilis *DI₁OH* • priuatio] duratio *S* || **195** aeuernitate] aeternitate *CSDGI₁I₃* • duratio] priuatio *OH* • ipsam] ipsa *C* • intelligit] *add. ipsa C* || **196** et¹] esse *URM₁CGKI₂L₃I₃* • ita] tam *A₂* • poenam] *om. K* • magnam intelligit] intelligit magnam *R*; magnum intelligit *L₅* • est] *om. K* • de memoria] memoriae *L₁L₂SDA₁OHL₄* || **197** uoluntas] uoluntatis *L₁S*; uoluntati *L₄*; uoluntate *A₂* • illam odit] odit illam *UCGK* • illam] ipsam *M₁I₂L₃I₃M₃L₅* || **198** magna] *add. poena OH* • quod] quae *L₁L₂URM₁CA₁I₁I₂L₄I₃A₂L₅*; ut *A₂* • narrari] narrare *HL₃* • nec] neque *RI₁H* • posset] possit *I₂M₃* || **199** Quaestio] *om. A₂* • quomodo] quando *M₃*; *om. M₁* || **200** Solutio] *om. A₂* • Anima est ordinata] est ordinata anima *DA₁I₁H* • suum finem] finem suum *M₃* || **201** in¹] cum *OH*; *om. M₃* • ordinem] *add. principalem A₁* • si] sicut *DI₁* || **202** ordinata principia] principia ordinata *G* || **203** et²] est *S* • constitutum] constituentes *alia manu corr. ex constitutum H*; ad constituendum *A₂* || **204** constituendum] constituendam *L₂M₁I₂I₃L₄M₃L₅* || **205** ad] et *GL₃I₃* • actus] *add. suorum I₂O* • potentiarum] ipsorum *M₃* • *om. I₂* || **206** ordinem] ordine *O* || **207** et¹] *om. L₅* • lucrandum] lucrando *D* • extrinsecas] intrinsecas *M₃* • ipsas] ipsam *DI₁*; *add. species UC* • mittere] comittere *OH*; mittendum *A₂* • intus] intra *A₂* || **208** quod] *add. iam I₁* || **209** Quaestio] *om. A₂* • Anima] bonitas *L₁SA₁*; *om. DI₁*; anima *corr. ex bonitas in marg. L₂* • Anima, quomodo] quomodo anima *M₁I₂L₃I₃A₂L₅*; quomodo bonitas *L₄* • quomodo] quando *SM₃*

- 210 Solutio: Modus quem habet anima in peruertendo se de bono in malum est in priuare suos actus a fine ratione cuius sunt, scilicet Deo, et in amare plus aliud quam ipsum, et in | hoc stat tota inordinatio animae et suarum partium, et ita sicut stat in ordine sui ipsius et suarum partium si amat et honorat plus Deum quam aliud et magis laborat | per suum amorem et honorem quam per aliud, et quod diligat plus Deum propter hoc quia ipse est bonus quam propter hoc quia ipsam creauit, nec propter hoc quod det sibi paradysum nec quod non ponat ipsam in infernum. I₂133^v
L₂34va
- [IX.I.q10] Quaestio: Anima, stando in peccato mortali, quomodo | conuertitur in statu gratiae? R61^r
- 220 Solutio: Materia, in quantum se | disponit | ad patiendum, | disponit formam ad | essendum motiuam, tamen non mouet formam ad essendum motiuam, quoniam si faceret, forma passionem haberet et materia actionem, et esset ille motus contra cursum naturalem. Disponitur ergo anima quae est in peccato ad essendum in statu gratiae, | in quantum se iudicat ad | satisfactionem per conscientiam, contritionem et poenitentiam, et postulat indulgentiam, et placet sibi illa uindicta quam in ipsa iustitia diuina uoluerit inferre; | et postquam anima se | ponit | in ratione, non potest abesse sibi gratia diuina, quae cum misericordia et iustitia concordantiam habet, et per hunc modum Deus ipsam conuertit de malo in bonum. H74^r U162^r
L₅87^v
I₃43^r
O234^{vb} S158^{vb}
- 225 L₄147^v
M₁81^r G86^{va}

210 Solutio] *om.* A₂ • bono in malum] uno in aliud L₅ || **211** priuare] seruare I₁OH; priuando A₂ • ratione cuius] cuius ratione DA₁I₁OH • sunt] *om.* C • et] *om.* DA₁I₁OH • in] *om.* K • amare] amando A₂ • aliud] alium M₃; Deum A₂ || **212** in] *om.* A₁ • inordinatio] intentio R; ordinatio L₄; inordinatione M₃; *corr. ex* ordinatio *sup. lin.* L₂ • suarum] *add.* potentiarum sicut partium G || **212-213** et ita - partium *etiam* Em] et ordinatio animae et suarum partium stat in hoc URM₁CGKI₂; stat in hoc L₃; sicut stat in ordine sui ipsius et suarum partium A₂a; *om.* L₁SM₃; en axí com està en ordonament de si mateixa e de ses parts *cat.* || **213** sicut] anima OH • plus] *om.* M₃ || **214-215** quam aliud - Deum] *om.* C || **214-215** magis laborat - quod] *om.* URM₁L₃I₃ • magis laborat - et] *om.* GK • per suum] propter Dei A₂ • et²] *add.* dolorem OH • et honorem] *om.* M₃ • per²] propter A₂ • aliud] alium M₃ || **215** quod] et M₃; si A₂ • diligat] diligit UKL₃; *add.* plus D • propter hoc] *om.* L₅ • quia] quod SM₃ • est] *om.* OM₃ • bonus] bonitas G • propter] per OH • hoc] *om.* SD • quia] quod GKL₄A₂; *om.* M₃ || **216** ipsam] ipsum C • nec] et UCKA₂; uidelicet DI₁OH • quod¹] quia H • det sibi] sibi det L₃ • nec] neque DI₁; et K • nec quod] quia O || **216-217** non ponat ipsam] ipsam non ponat L₂L₄ || **217** ipsam] ipsum RSGI₁I₂HL₃; *in marg.* D • in] ad L₅ • infernum] inferno I₂A₂ || **218** Quaestio] *om.* A₂ • Anima] non I₁ • quomodo] quando *corr. ex* quomodo M₃ || **219** statu] statum L₁L₂SL₄ || **220** Materia] mala S • quantum] quam U; qua K • ad patiendum, disponit] *om.* SM₃ || **221** tamen non - motiuam] *om.* M₁DI₁OHL₃ • mouet] motus L₁S • motiuam] materiam M₃ || **222** passionem] *add.* et D; *om.* I₃ || **223** Disponitur] dispositus UCK; disposita S • peccato] *add.* mortali DA₁I₁OH • ad] *add.* satisfaciendum S || **225** conscientiam] *add.* et D; *add.* per OH • placet] displacet K || **226** sibi] illi R • in] *om.* C • ipsa] ipsam L₁SDA₁I₁OH; illa G; *om.* K • iustitia diuina] diuina iustitia RM₁CGKI₂L₃I₃ • uoluerit] uoluit URM₁GKI₂L₃; uult C; uelit A₂ • postquam] prius quam M₃ || **227** se ponit] ponit se H • abesse sibi] sibi abesse CDI₁OHL₃ • diuina] Dei A₂ • quae] qui C || **228** habet] habent C

[IX.II] | DE SECVNDA SPECIE QVAE EST NONAE PARTIS

D130^{ra} I130^{ra}

[IX.II] Quaestio: Anima, quomodo habet suos actus et suas operationes |
exterius? Solutio: M₃69^v

[IX.II.1] Ignis, in quantum calor est | sua propria qualitas, habet cum ipsa E441^{va}
5 calefac|tionem intus se ipsum, | et in quantum suum calorem appropriat aeri, L₂34vb L₃94^{tb}
habet cum illo suas operationes in aere, et de aere in aqua, et de aqua in terra, et
ideo habet illas opera|tiones extra se ipsum, in quantum qualitas appropriata et U162^v
extraneum subiectum illius qualitatis. Simili modo anima habet suos actus et | O234^{va}
suas operationes extra, scilicet in corpore, in quantum sua bonitate accidentali
10 mouet substantialem | bonitatem et accidentalem corporis, | uide|licet | ad A₁82va I₂134^v
bonificare | uegetandi, sentiendi et imaginandi necnon elementandi, et sic de L₁31va L₅88^f
sua magnitudine et suis aliis principiis. K98^{tb}

[IX.II.2] Anima, in quantum habet passionem per corpus, habet illas passiones
extra se ipsam, et habet ipsas extra se ipsam in quantum non sunt sibi passiones
15 naturales, sicut anima quae tristis est per infirmitatem corporis, uel est
desideratiua, in quantum desiderat | quod est necessarium corpori per comedere R61^v
uel sana|re, et sic | de aliis sibi necessariis. L₄148^f M₁81^v

1 DE SECVNDA - PARTIS] de prima specie nonae regulae modalitatis *OH*; sequitur nona pars quae petit de modalitate animae et primo quomodo anima intelligit *L₄*; secunda species nonae partis *A₂*; Articulus secundus. De secunda specie nonae partis, quae est de modo ipsius animae quae habet in alio *L₅*; *om. SA₁ • QVAE EST] om. L₂URM₁CDKI₁I₂L₃I₃M₃ • PARTIS] add. huius libri I₃ || 2* Quaestio] quaero *L₄*; *om. A₂ • Anima, quomodo] Quomodo anima DI₁H • quomodo] quando M₃ || 3* Solutio] *om. A₂ || 5* calefactionem] calefactione *UI₁OH • intus] intra A₂ • se] om. L₅ • ipsum] ipsam L₂M₁CGKI₁I₂HL₃L₄ || 6* cum illo] secum *L₁L₂SDA₁I₁OHL₄*; cum illo *corr. ex* secum *L₂ • et¹] om. R • et de aere] om. DI₁ • aqua] aquam K • in terra] in terra *L₅ • terra] terram UGKI₃ || 7* ideo] primo *L₅ • ipsum] ipsam URCDKA₁I₁I₂L₃I₃ • quantum] add. suus calor et *A₂ • et] est L₅ || 8* subiectum] suum *D • illius qualitatis] habet A₂ • anima habet] habet anima UC DI₁H • habet] om. A₁ • et] om. A₁ || 9* scilicet] uidelicet *L₂URM₁CGKI₁I₂L₃L₄L₅*; uel *M₃ • quantum etiam E] add. cum L₂UM₁CDGKI₁I₂OHL₃L₄A₂M₃L₅am; add. ab cat. • sua] ipsa G • accidentali] actuali *I₁OH || 10* substantialem] specialem *DI₁ • uidelicet] uel M₃; om. A₂ • ad] om. DI₁ || 11* uegetandi, sentiendi et imaginandi] uegetandum sentiendum et imaginandum *URCGKI₂OHL₃I₃; add. memorandi et intelligendi OH • et¹] om. A₂ • necnon] necessario *L₁*; neque non *DI₁ • elementandi] elementandum URM₁CGKI₂L₃I₃*; eligendi *D*; de elementar *cat. • et²] om. G || 12* sua] *om. UC • et] add. de L₅ || 13* passionem] passiones *CI₁I₂OHL₄M₃L₅*; passiones *cat. • per corpus - passiones] om. I₂ || 14* et habet - ipsam] *om. ESDA₁I₁A₂am • ipsas] ipsa L₁L₂*; illas *G • ipsam²] ipsas OH • non sunt sibi] sibi non sunt G || 14-15* passiones naturales] naturales passiones *OH || 15* est¹] *add. sibi UC • per] propter L₄ || 16* desideratiua] desideratiuam *M₃ • desiderat] considerat L₅ • necessarium corporis] corporis necessarium O • corpori] communi M₃ • per] propter A₂ || 17* sanare] sanari *UCI₂OHL₃I₃A₂ • sibi] corpori A₂*****

- [IX.II.3] In quantum anima non potest habere operationes interius absque
specierum extrinsecarum multiplicatione, oportet quod extra habeat passiones
20 quas imprimat intus, sicut passionem per uidere | uel per alium sensum *H75^r*
imprimit | in imaginatione, et de imaginatione in intelligibilitate intus, in qua *S159^{ra}*
intellectiuum intelligibilitatem extrinsecam | intelligit et considerat et iudicium *U163^r L235^{ra}*
facit.
- [IX.II.4] Quando imaginatio non | est disposita ad imaginandum species sensus, *O234^{vb}*
25 anima non potest illas attingere in imaginatione, quoniam deficit sibi dispositio
imaginationis. | Et quia desiderat illas species scire ratione alicuius finis, habet *M370^r*
passionem extra quae uenit intus, sicut Martinus, qui desiderat scire ueritatem
si suus filius, qui est in uiatico, uiuit, et si | est lucratus et si est sanus uel aeger, *I130^{hb}*
et quia non potest inuenire aliquem dicentem sibi rumores, habet passionem
30 propter filium suum.
- [IX.II.5] Quidam eremita inuenit | quandam turpem feminam in uia et non fuit *I43^v*
temptatus quod secum peccasset. Postmodum quando parum iuit, quandam
feminam || iuuenem pulcherrimam inuenit et temptatus fuit quod secum *D130^{hb} L588^v*
peccasset. | Et ideo considerauit quod pulchritudo illius feminae erat occasio *M182^r*

18 non] *om. K • habere] om. S || 19 extrinsecarum] intrinsecarum CI1I2A2M3 || 18-19 interius absque - passiones] om. A1 || 20 imprimat] imprimit I2A2 • passionem] passiones L2UM1CGKI2L3I3L5 || 21 imprimit] imprimat L1L2SDA1I1OHL4; imprimit corr. ex imprimat L2 • in imaginatione] imaginationem DI1; add. in O || 21-22 et de - intellectiuum] in H; om. DO • intelligibilitate] intelligibilitatem UC • in²] om. CG || 22 intelligibilitatem extrinsecam] extrinsecam intelligibilitatem R • intelligibilitatem] intelligibilitate OH • extrinsecam] om. M3 || 25 anima] animas I1 • in] corr. ex et in marg. L1 || 26 Et] om. DA1 • quia] quare I2; om. OH • scire] om. L3 • ratione] add. sine L3 • alicuius] alterius URM1CGKI2L3 || 27 extra] add. se S • scire] UC • ueritatem] ueritate C || 28 si¹] an A2 • suus filius] filius suus UCGKI2 • qui] om. K • uiuit] • uiatico] itinere Em; uiagio L2RM1GI2L3I3L4M3L5; nauigio UC; peregre profectum A2a; viatge cat. • uiuit] uenit UC; uidit I1 • est lucratus] lucratus est A2 • et si - aeger] om. A2 • si²] an A2; add. non I1; om. K • uel] add. si est C || 29 et] uel UCKI2 • quia] quare I2 || 29 aliquem dicentem sibi rumores] quem haec sibi de filio significare A2 • dicentem] dicentes L1 • rumores] nouam DA1O; noua I1H || 31-33 in uia - feminam] om. A1 • et] om. L3 || 32 quod secum] ut cum ea A2 • Postmodum] postquam H; prius modum M3 • Postmodum quando - iuit] sed paululum progressus A2a • iuit] fuit M3 || 32-33 quandam feminam parum inuenit] quandam feminam inuenit iuuenem et (om. a) pulcherrimam L2UM1CGI2L3I3L4A2L5a; inuenit quandam feminam iuuenem et pulcherrimam R; inuenit quandam pulcherrimam feminam e iuuenem K; inuenit aliam iuuenem foeminae ualde pulchram m; atrobà una fembra iuuenem jolm bella cat. || 33 iuuenem] om. I1 • pulcherrimam inuenit] inuenit et pulcherrimam M3 • feminam] om. OH • inuenit] om. D • secum] cum ea A2 || 34 ideo] primo L5 • considerauit] considerat L3 • quod] ut CA2; et M1 • feminae] mulieris K*

- 35 passionis quam habebat per desiderare et per dispositionem corporis moti ad
uegetandum | et | sentiendum per repraesentationem sensus uisus impressam in
imaginatione, quare consi|derauit quod per passi|ones | exteriores naturales
corporis habebat passiones intus. G86^{vb} L₄148^v
I₂135^v K98^{va}
U163^v
- [IX.II.6] | Quidam | homo auarus transibat iuxta quandam uineam | maximam,
40 quae erat cuiusdam sui uicini, et desiderabat habere illam uineam, et quia non
inue|nit | modum cum quo ipsam | posset habere, habuit passionem intus in sua
uoluntate, quae uolebat habere illam, et in suo intellectu, qui intelligebat quod
non poterat illam habere, et in sua memoria, quae non | recolebat modum cum
quo ipsam posset habere. Et ideo considerauit quod per actum extrinsecum
45 uidendi habuit intrinsecas | passiones, et ille actus extrinsecus fuit suae
passionis occasio. O235^{ra} L₂35^{tb}
L₁94va
L₁31vb R62^f
C95^{va}
S159^{tb}
A₁82vb
- [IX.II.7] Quidam eremita obuiauit cuidam leproso in uia qui multum erat
horribilis ad uidendum, ita erat turpis figurae. Et de passione uisionis habuit
passionem in imaginatione et de imaginatione in uoluntate, memoria et
50 intellectu. | Et dum stabat in istis passionibus, considerauit quoddam peccatum
|| quod fecerat luxuriae. Et tunc maiorem habuit passionem per
considerationem illius peccati quam per uisionem leprosi, considerando quod
turpius erat peccare quam uidere faciem | leprosi. Quare considerauit quod ab
M₃70^v
M₁82^v H75^v
U164^f

35 per^{1,2}] propter A₂ • dispositionem] passionem OH • moti] non M₃; om. L₅ || 36 per] ob A₂ • uisus] uersus UC • impressam] impressa I₁ || 36-37 in imaginatione] imaginationem UC; et imaginatione H || 37 quare] quia L₅ • quod] et OH • per] propter A₂; om. S • exteriores] om. C || 38 corporis] corpori L₁S • habebat] habeat UC • passiones] passionem S || 39 homo auarus] auarus homo DA₁I₁H • transibat] transiens R • quandam] om. DA₁OH || 40 desiderabat] desiderauit M₁L₃I₃; considerabat L₅ • habere illam uineam] illam habere uineam UCI₂; illam uineam habere GK; add. maximam • et²] om. I₃ • quia] cum I₂; om. OH || 41 ipsam posset] posset ipsam DI₁ • posset] possit GI₂M₃ • habuit] habet G; habebat OH || 42 illam] om. L₁SDA₁I₁OH • et] sup. lin. L₂; om. DL₄ || 42-43 et in - habere] om. M₁ • qui] quae S • quod²] quia M₃ || 43 non poterat illam habere] non poterat habere illam UC DI₁; illam habere non poterat K • quae] quia C; quod DI₁OH • non] om. K || 44 quo] om. C • posset] possit L₁UA₁I₂M₃ • ideo] primo L₅; om. M₁ • considerauit] considerat DL₃ • quod] om. G • quod per] uel H; om. O • actum] add. uel O || 45 uidendi] add. quod G • passiones] passionem L₂DA₁I₁OL₄M₃ || 47 qui] quia L₁L₂SDA₁I₁OHL₄ • multum] multi A₁ || 48 ad uidendum - figurae] uisu adeo turpis figurae erat A₂ • figurae] om. DI₁ • Et] om. OH • de passione] per passionem K || 49 in imaginatione] imaginatam C • et de imaginatione] om. KM₃ • et¹] om. A₁I₃ • in²] om. G || 50 Et] om. CGKI₂ • dum] om. L₃ • stabat] staret A₂ • considerauit] considerabat GL₅ || 51 quod fecerat luxuriae] luxuriae quod fecerat URCKI₂L₃ • Et] om. A₂ • habuit] om. C || 51-52 passionem per considerationem] considerationem per passionem OH • passionem] add. et S • per] propter A₂ || 52 considerando] considerato A₁ || 52-53 considerando quod - leprosi] om. I₁ || 53 turpius] turpi C • leprosi] om. K • Quare] quia L₅ || 53-54 ab una] bona DI₁

- una passione | deriuatur alia, et quod passiones intrinsecae sunt occasionatae
 55 per passiones extrinsecas ratione | coniunctionis et amicitiae actuum
 intrinsecorum et extrinsecorum. *L*₅89^f *O*235th
*L*₄149^f
*I*₇30va
- [IX.II.8] Quidam pictor uoluit contrafacere quandam pulchram picturam quam
 fecerat quidam alter pictor, et non potuit ita pulchram contrafacere. Et propter
 hoc habuit passionem et miratus fuit, quare non potuit ita | pulchram facere, *L*₂35va
*E*441vb
- 60 usquequo considerauit quod inter suum sensum et suam imaginationem et
 motum suae manus non erat ita magna dispositio et habilitas sicut inter
 uisionem et imaginationem et | motum manus | pictoris qui fecerat ipsam *D*130va
*I*₂135^v *R*62^v
*K*98va
- pulchram figuram. Dixit ergo quod passiones intrinsecae sunt secundum quod
 sunt passiones extrinsecae. *K*98va
- 65 [IX.II.9] Quidam homo stabat in peccato luxuriae et ibat cotidie ad ecclesiam
 rogatum | Deum quod ipsum abstraheret ab illo peccato. Quoddam semel *S*159vb
*I*₄44^f *L*₇32ra
- accidit quod ipse peccator peccauit cum mala | femina cum qua peccabat, et
 poenituit ipsum peccare; | et miratus fuit ualde, quare | Deus ipsum non *U*164^v *M*₇83^f
*O*235va
- 70 tali consideratione, ipse | cogitauit quod frequentius memorabat placita luxuriae *L*₃94vb

55 extrinsecas] intrinsecas *C* || **56** intrinsecorum et extrinsecorum] intrinsecarum et extrinsecarum *C*; extrinsecorum et intrinsecorum *S* || **57** contrafacere] effigiare *K*; effigere *A*₂ • picturam] figuram *U*; figuram uel picturam *M*₃ || **57-59** quam fecerat - passionem] quare *A*₁ • quidam] unus *OH*; *om. K* • quidam alter] alius *A*₂ • pictor] *om. OH* • potuit] poterat *I*₂ • contrafacere] facere *UCGI*₂*OHL*₃ || **58-59** contrafacere. Et - pulchram] *om. M*₁ || **58-59** Et propter hoc] ideoque *A*₂ || **58-59** Et propter - facere] *om. I*₁ || **59** miratus] curatus *OH* • potuit] poterat *L*₂*UM*₁*SKA*₁*I*₂*L*₄*A*₂*M*₃ • pulchram facere] pulcherrimam contrafacere *L*₅ || **60** usquequo] quaestio *C*; usque *A*₇; donec *A*₂ • inter] intus *M*₃ • suum sensum] sensitiuam suam *DI*₁*OH*; suum sensituum *A*₁ || **61** motum] motus *L*₁*L*₂*UCSDA*₁*I*₁*OHL*₄; modum *L*₅ || **61-62** motum suae - imaginationem et] *om. M*₃ || **62** et¹] *om. K* • motum] motus *L*₁*SDI*₂ • ipsam] ita *L*₁*SG*; illam *KA*₂ || **65** ad ecclesiam] *om. CM*₃ || **66** rogatum] rogando *OH*; ad rogandum *M*₃*L*₅ • rogatum Deum] rogat quam Deum *G* • quod] ut *A*₂ • abstraheret] extraheret *DA*₁*I*₁*OHL*₄; *corr. sup. lin. L*₂ • peccato] *om. I*₃ • Quoddam] quod *S*; *om. RGKOH* || **66-67** semel accidit] accidit semel *A*₂ || **67** ipse peccator] idem *G*; ipse *I*₁; ille peccator *A*₂ • peccator] *om. DOH* • cum] *add. quadam UC* • cum qua peccabat] et cum peccasset; *om. G* • peccabat] peccauit *A*₁ • et] *om. A*₂ || **68** ipsum] eum *A*₂ • miratus fuit] iratus este *C* • quare] quia *L*₅ • Deus ipsum] ipsum Deus *A*₁*I*₁*H* || **68-69** ipsum non abstraherat] non eum abstraherat *S*; non abstraherat ipsum *M*₁*CI*₂*I*₃*A*₂; non abstraherat eum *GK*; eum non abstraherat *L*₃; ipsum non exaudebat *L*₄ || **69** abstraherat a - cotidie] *in marg. L*₂ • abstraherat] *add. ipsum R* • a peccato - rogabat] *om. L*₄ • rogabat] rogaret *G* • ipse etiam *E*] ille *O*; *om. L*₂*M*₁*CKI*₂*L*₃*I*₃*L*₄*A*₂*M*₃*L*₅*amcat.* • stabat] staret *L*₄*A*₂ || **70** consideratione] cogitatione *DOH* • ipse cogitauit] *om. C* • ipse] *om. GKA*₂ • cogitauit] cogitabat *L*₂*URM*₁*CDA*₁*GI*₁*I*₂*OHL*₃*L*₄*I*₃*M*₃*L*₅ • quod] quae *C* • memorabat] memorabatur *R*; cogitabat *DI*₁; recolebat *K* • placita luxuriae] luxuriae placita *L*₃; delectationem luxuriae *A*₂

quam bonitatem Dei nec poenam quam animam oportebat habere in inferno
 ratione peccati. | Dixit ergo quod anima cum operationibus extrinsecis | captiuat G87^{ra} L₄149^v
 suas potentias intrinsecas, in quantum domina non uult | esse corporis | et in M₃71^r L₅89^v
 quantum plus diligit actus extrinsecos quam intrinsecos, et idcirco non est
 75 mirum si huiusmodi animam peccatricem Deus exaudire non uult.

[IX.II.10] Quidam miles praecepit cuidam suo scutifero quod iret combustum
 domum cuiusdam hominis inimici mi|litis et scutiferi amici. Et dum scutifer L₂35vb
 ibat combustum domum illius hominis, miratus | fuit quid mouebat ipsum quod A₁83ra
 combureret domum illius, quia ipse nolebat ipsam comburere | secundum H76^r
 80 amorem quem illi homini habebat, et uolebat ipsam comburere secundum
 oboedientiam sui domini. Considerauit ergo quod uoluntas | sui domini I₁30vb
 mouebat suam uoluntatem ad mouendum suum corpus de | uno loco in alium, O235^{vb}
 ut domum combureret. Et dum erat in hac consideratione, cogitauit quod anima
 cum suis intrinsecis actionibus mouet actiones extrinsecas et possi|det
 85 passiones exteriores, et ideo | est domina corporis, | et respicit plus ad utilitatem M₁83^v U165^r
 suam quam ad delectationem corporis. D130^{vb}

71 bonitatem Dei] Dei bonitatem *G* • nec] neque *DI₁OH*; aut *A₂* • animam oportebat] oportebat animam *DI₁* • animam] *om. O* • oportebat] optabat *C*; oportet *I₂*; *add. ipsum OH* • habere] pati *K* || **72** ergo] igitur *L₁L₂SL₄M₃* • operationibus] operibus *A₂*; *add. suis OHL₃I₃* || **73** intrinsecas] *add. facit K* • domina non uult esse] non uult esse domina *DI₁A₂* • domina] *om. OH* || **74** quantum] *add. non uult OH* • plus] *om. I₂* • et] *om. DGK* || **75** huiusmodi] huius *KL₅* • Deus] *om. A₁I₁* || **76** cuidam] *om. KOH* • suo scutifero] scutifero suo *L₄* • quod] ut *L₄A₂* • combustum] ad comburendum *A₂* || **77** cuiusdam] illius *A₂* • hominis] rustici *Em*; *om. M₁L₃I₃*; pagès *cat.* • scutiferi amici] amici scutiferi *RDI₁L₃A₂*; inimici scutiferis *OH* • Et] *om. URM₁CGKI₂L₃I₃* • dum] *om. D* • ibat] iret *CA₂* || **78** combustum domum - fuit] cogitauit *G* • illius] dicti *K* • hominis rustici *Em*; pagès *cat.* || **78-79** hominis, miratus - illius] *om. R* • miratus] iratus *C* || **78-79** miratus fuit - comburere] *om. L₅* • quid] quod *L₁UM₁A₁HM₃*; quis *L₄* • mouebat] moueret *GA₂* • quod] quare *UM₁I₂L₃I₃* || **78-79** quod combureret] ad comburendum *A₂* || **79** domum] *om. U* • quia] quare *I₂* • ipse] *om. OH* • nolebat ipsam] dolebat *M₃* • ipsam comburere] comburere ipsam *UCKI₂*; comburere eam *G*; illam comburere *A₂* • secundum] sed *OH*; propter *A₂* || **80** amorem quem - secundum] *om. M₃* • quem] quoniam *L₁S*; *add. erga A₂* • illi homini] rusticum *Em*; illi *L₂RM₁CKI₂L₃I₃L₄L₅*; ad illum *G*; hominem illum *A₂*; al pagès *cat.* • habebat] habeat *C* • et uolebat ipsam comburere] *om. G* • uolebat] nolebat *C* • uolebat ipsam] tamen domum uolebat *A₂* • ipsam] ipsum *H* • comburere] *add. et miratus fuit quis mouebat ipsum quod combureret domum illius quia ipse nolebat ipsam comburere L₅* || **80-81** secundum oboedientiam sui domini] sed secundum uoluntatem domini uoleuat ipsam combutere *G* || **81** oboedientiam] odium *DA₁I₁OH*; *add. quod habebat DOH*; *add. quem habebat I₁* • sui domini¹] domini sui *URCM₃*; suus dominus *DI₁OH*; suam erga dominium *A₂* • sui domini²] domini sui *URM₃*; sua *OH* || **82** suam uoluntatem] uoluntatem suam *K*; uoluntatem eius scilicet scutiferi *A₂* • suum] *om. UC* • in] ad *G* || **83** ut] et *O* • Et] *om. L₂L₄* • erat] esset *A₂* • consideratione] cogitatione *OH* • cogitauit] cogitabat *OH* || **84** intrinsecis actionibus] actionibus intrinsecis *R* • actionibus] a communibus *C* • extrinsecas] intrinsecas *OH* • possidet] *add. possidet iter. M₁* || **85** et ideo - corporis] *om. A₂* • ideo] primo *L₅* • respicit] respicit *O* • ad] *om. K* || **86** suam] *om. L₁L₂SDA₁I₁OHL₄*; sua *cat.* • delectationem] utilitatem *M₁* • corporis] *add. quaestiones minutae A₂*

[IX.II.q1] Quaestio: | Anima, quomodo est con|iuncta | cum corpore?

R63^r L₂136^r
K99^{ra}

90 Solutio: | Modus coniunctionis stat per finis unitatem, sicut modus formae, | qui
stat in materia per actionem, et modus materiae, qui stat in forma per
passionem, propter hoc ut resultet ex ambabus una substantia conditionata per
modum actionis et passionis ad habendum actiones et passiones in se ipsa et in
alia.

S159^{vb} L₄150^r

[IX.II.q2] | Quaestio: Anima, quomodo recedit a corpore?

L₅90^r

95 Solutio: Bonitas spiritualis naturalis animae coniuncta cum bonitate naturali
corporis diuiduntur ita sicut uinum, quod recedit et diuiditur ab amphora
quando est frac|ta, quod uinum est dispositum ad essendum in amphora tantum
quantum amphora est disposita ad tenendum ipsum uinum. Et hoc idem est de |
magnitudine animae et de magnitudine corporis et de quolibet aliorum
principiorum. Quare in quantum | corpus corrumpitur quia est de qualitatibus
100 contrariis uel per uulnerationem, non est dispositum ad tenendum | animam in
se semper in hac praesenti uita.

L₁32rb

O236^{ra}

L₂36ra

M₃71^r

[IX.II.q3] | Quaestio: Anima, quomodo est extensa per | totum corpus |
crescente corpore de par|uitate in magnitudine?

L₃94ra U165^v
M₁84^r

C95^{vb}

87 Quaestio] *om.* A₂ • quomodo] quando *corr.* M₃ || 88 Solutio] *om.* A₂ • unitatem] ueritatem
M₃ • sicut] sic I₁ • qui] quae OL₅ || 89 actionem] actum M₃ • modus] *om.* K • qui] quae KM₃ || 90
propter hoc] *om.* A₂ • resultet] resultat DGI₂OH • ambabus] ambobus HL₃ || 91 ad habendum -
passiones] *om.* SDG • actiones et passiones] passionem et actionem R || 92 alia] alio
L₁URM₁CSDGKI₂L₃L₄I₃A₂M₃L₅ || 93 Quaestio] *om.* A₂ • quomodo] quando M₁S || 94 Solutio]
om. A₂ • naturalis] *om.* C || 94-95 coniuncta cum - diuiduntur] separatur a bonitate naturali
corporis A₂ • bonitate naturali] naturali bonitate G • naturali] naturale D || 95 diuiduntur]
diuiditur URM₁CSGKI₂HL₃ • ita] et recedit K • sicut uinum, quod] quod sicut uinum DA₁I₁ •
quod recedit - diuiditur] ab amphora K • quod] *om.* A₂ • recedit et diuiditur] diuiditur et recedit
URM₁CGI₂OHL₃I₃; *add.* diuiditur O; *add.* et diuiditur H || 96 quando] quod A₁ • quando est]
om. A₂ • fracta] fractum D; factum I₁ • quod] *om.* A₂ • uinum] *add.* tantum A₂ || 96-97 tantum
quantum] quam diu A₂ || 97 ipsum] *om.* L₃ • uinum] *om.* M₁KL₃I₃ • est²] *om.* KL₃ || 98 de
magnitudine] *om.* S • de] *om.* L₃ || 99 principiorum] *om.* OH • Quare] quia M₃L₅ • in] etiam L₁S;
add. in S • corpus] *om.* I₁ • quia] quare A₂; *om.* I₂ || 100 per uulnerationem] uulneratione UC •
non] *sup.lin.* R || 102 Quaestio] *om.* A₂ • Anima, quomodo] Quomodo anima
URM₁CDGKA₁I₁I₂OHL₃I₃ || 103 crescente corpore - magnitudine] de paruitate in magnitudine
crescente corpore UC • magnitudine] magnitudinem SDKOHA₂

105 Solutio: Sicut anima | est deputata ad standum in uno nunc simpliciter in illo in
 quo est creata et non in alio, secundum quod iam diximus, ita est deputata ad
 standum in illo corpore in quo est creata, et stat ita per totum illud corpus,
 quamuis sit magnum uel paruum, sicut stat in illo nunc in quo est | creata,
 secundum qualitatem et dispositionem illius nunc. Et ideo secundum quod
 corpus extenditur, extenditur ipsa anima, ut sit | per totum illud corpus, | non
 110 quod ipsa habeat | extensitatem in se ipsa corporalem, | quae sit de sua natura,
 sed habet illam per impressionem corporis cum quo est coniuncta.

[IX.II.q4] | Quaestio: Anima, quomodo lucratur | uirtutes?

115 Solutio: Secundum quod iam diximus, principia intrinseca | habent | appetitum |
 ad multiplicandum suas simili|tudines | extra, et hoc est propter hoc quod ex
 illis sequatur finis et ille | finis ad quem sunt creata. Et ideo bonitas intrinseca
 transmittit suam similitudinem | extra, in actibus corporis, et corpus accipit
 ipsam et induit ipsa actus imaginationis et particularium sensuum, et ex illis
 procedit mo|ralis bonitas in iustitia et in prudentia, et sic de aliis uirtutibus, in
 quantum imaginatur iuste, et cum iustitia uidet sensitua obiecta uisibilia, quae
 120 sunt | uisibilia cum bona iustitia, cum bona imaginatione, cum bono | uelle,
 recolere et intelligere.

[IX.II.q5] | Quaestio: Anima, quomodo lucratur merita cum uirtutibus?

104 Solutio] *om.* A_2 • anima] animae I_2 • deputata] disposita UC • simpliciter] *add.* et $L_2M_1GI_2L_5$ • in illo] *om.* $DA_1I_1OHA_2$ || **105** est creata] creata est C || **105-106** et non - creata] *om.* DI_1 • alio] aliis C • iam] *om.* GA_1O || **106** illud] *om.* C || **106-107** et stat - creata] *om.* M_1G || **107** magnum uel paruum] paruum uel magnum $UKI_2OHL_3I_3$ || **108** qualitatem et dispositionem] qualitatis dispositionem D ; qualitatis dispositionis I_1 ; qualitatum dispositionem OH • nunc] *om.* S • ideo] primo L_5 • quod] *om.* M_1I_3 || **109** extenditur²] *om.* COL_3I_3 • ipsa] illa anima C ; anima A_2 || **110** extensitatem in - corporalem] extensitatem corporalem in se ipsa A_2 • extensitatem] *om.* L_5 • ipsa] ipsum C || **111** sed] si M_3 • habet illam] illam habet $L_2URM_1CGKI_2L_3I_3L_4A_2L_5$ • per] *om.* O || **112** Quaestio] *om.* A_2 || **113** Solutio] *om.* A_2 • iam] *om.* A_1 || **114** suas similitudines] similitudines suas K • et] *om.* DA_1I_1 • et hoc - hoc] *om.* A_2 • quod] quia A_1 ; ut A_2L_5 ; *om.* G || **115** sequatur] sequitur USI_2OH • et ille finis] *om.* COA_2 • ideo] primo L_5 || **116** suam similitudinem] similitudinem suam $UCGK$ • corpus] bonitas R || **117** ipsam] ipsos $EURM_1CGKI_2L_3I_3$; illos M_3 ; illam similitudinem A_2a ; illam m ; los *cat.* • ipsa] ipsam $A_1A_2M_3$; ipsos K ; *add.* si bonitate intrinseca L_5 • actus] actibus R • et²] *om.* C • ex] *sup.lin.* R • illis] ipsis UC || **118** moralis] mortalis O • in¹] et S • et¹] *om.* OH • sic de] *om.* A_2 • aliis] singulis OH || **118-119** in quantum etiam Ea] et $L_1L_2SL_4$; in quibus I_2 ; *add.* imaginatiua m ; *om.* A_1 ; *add.* la ymaginativa *cat.* • in²] *om.* SI_1 || **119** imaginatur] imaginantur R • et] *om.* A_2 • iustitia] *add.* et OH || **119-120** uidet sensitua - iustitia] et I_1 *om.* CD • uidet sensitua] et sensitua uidet A_2 • uisibilia] *om.* A_2 || **120** bona²] *om.* S || **122** Quaestio] *om.* A_2 • Anima, quomodo - uirtutibus] *om.* M_3 • cum] per DI_1 • uirtutibus] uirtutes I_1

125 Solutio: Faber facit cum martello clauum et cum clauo denarium lucratur, et ideo in lucrari denarium participant manus, quae mouent martellum, | et anima, quae mouet manum, et | martellus, qui mouet clauum. Simili modo principia intrinseca, quae extrinseca | mouent, et exteriora, quae mouent actus corporales, mouent uirtutes quae lucrantur merita quae remunerat iustitia diuina, | ita emendo illa cum hoc quod dat sicut fusterius, qui cum denario emit clauum. L₄151^r
L₁32va
M₃72^r
O236^{va}

130 [IX.II.q6] Quaestio: Anima, quomodo | mouet corpus, cum sit substantia non participans cum corpore per contactum? L₅91^r

Solutio: Quando duo similia quae sunt sub uno genere se concordant ad unum finem, unum mouet aliud ad illum finem. Et hoc est quoniam similia semper naturaliter concordant | per genus et per finem, sicut bonitas animae et corporis, quae sunt similes genere et concordant ad unum finem, scilicet ad finem humanum. Et | ille | finis est obligatus ad faciendum bonum, quia ex bonitate est, et ad faciendum magnum bonum, quia est de magnitudine, et ad faciendum magnum bonum spirituale | et | corporale, quoniam est de magno bono spirituali | et corporali, et sic de aliis principiis. Et ideo, secundum | modum | quem diximus de similitudine quae mouet similitudinem ad finem quare est, | mouet anima corpus, mouente uoluntate, sub ratione boni, bonum corporis, et mouente corpore se ipsum mouet | animam | in suo motu usque ad locum | U166^v
L₃95th S160th
R64^r I₁31th
H77^r I₃45^r I₂137^r
M₁85^r
L₄151^v K99^{va}
O236th

123 Solutio] *om.* A₂ • facit cum martello] cum martello facit UC • denarium lucratur] lucratur denarium DA₁I₁OH || **123-124** lucratur, et - denarium] *om.* M₁S || **124** ideo] primo L₅; *om.* OH • lucrari] actu lucrandi A₂ • participant] participat CSHL₄ • manus] *add.* manus C • mouent] mouet L₂CL₅ || **125** manum] manus S; martellum L₃ || **125-126** principia intrinseca - mouent] *om.* M₁ || **126** extrinseca mouent] mouent extrinseca DGI₁; mouent intrinseca OH; intrinseca mouent L₃ • mouent] mouet L₂; mouentur I₂ • et] *om.* L₁ • actus] *add.* exteriores R || **127** corporales] *add.* qui S; *add.* et actus corporales M₃ • quae²] quam I₃ || **128** hoc] *om.* C • fusterius] carpentarius EA_{2a}; foristerius UC; frusterius D; fasterius OH; lignarius m; fuster cat. || **130** Quaestio] *om.* A₂ • quomodo] quando M₃ || **132** Solutio] *om.* A₂ • duo] *om.* O • similia] subiecta K; simili L₃; *om.* I₂ • similia etiam a] similitudines Em; *add.* sunt L₁SA₁L₄; semblances cat. • uno] eodem A₂ • se concordant] concordant se R || **133** unum] *om.* DI₁ • aliud] alterum A₂ • est] *om.* M₁ • quoniam] quando I₁; quia I₂ • similia etiam a] similitudines Em; semblances cat. || **133-134** semper naturaliter] naturaliter semper UM₁SDKI₁I₂L₃I₃; naturale semper CG; *add.* se C || **134** per²] *om.* C || **136** humanum] humanam L₁SR || **136-139** faciendum bonum - spirituali] ad magnum bonum spirituale C • quia] et K • ex] est D || **137** bonum] *om.* A₂ || **137-138** quia est - bonum] *om.* U • est²] *om.* S • est de magnitudine] de magnitudine est OH • de] ex S || **138** magnum] *om.* DA₁ • quoniam] quia A₂ • est] *om.* G || **139** ideo] primo L₅ • modum] *add.* secundum M₁I₃ || **140** similitudine] similitudinibus DI₁ • mouet] *add.* suam M₁CGKI₂L₃I₃M₃L₅; *add.* suam in marg. L₂ • similitudinem] *add.* suam A₂ • quare est] *om.* L₅ • est] *add.* quod OH || **141** corporis] corpus C • et] ut M₃; *om.* S || **142** mouente corpore] corpus mouens A₂ • in] et UCH • locum] *add.* ad M₁

quem desiderat, in quo anima | proponit producere bonum, et corpus similiter, L₂36va
et ambae substantiae habent appetitum ad quiescendum in illo fine.

145 [IX.II.q7] | Quaestio: Anima separata, | quomodo mouet se ipsam de uno loco G87^{va} D131^{tb}
in alium, cum alas non | habeat nec pedes? A₁83va

Solutio: Sicut homo mouet se ipsum cum pedibus et auis cum alis se ipsam,
mouet anima separata se ipsam de uno loco in alium cum actibus suorum
principiorum adiuuante uno | alterum: quia ita sunt alae et pedes spiritualiter L₅91^v
150 potestas, uoluntas, magnitudo, bonitas, | uirtus, ueritas, gloria et finis ipsi motui U167^f
animae sicut bestiae pedes et aui alae, quoniam uoluntas uult et potestas | M₃72^v
mouet cum suo posse et mouet uoluntatem ita ad locum quem desiderat, sicut
pedes qui mouent corpus quod mouet anima ad locum quem desiderat. Et
motus animae non est impeditus per ponderositatem nec per parietem | nec per L₁32vb
155 aliud corpus, postquam anima separata non est coniuncta cum corpore nec
participat cum loco per contactum.

[IX.II.q8] | Quaestio: Intellectus, quomodo colligit | species? S160^{va} M₁85^v

143 et] *om. G* || **144** habent] habet *G* • ad quiescendum] acquiescendi *UCKI₂L₃I₃* • in] *om. A₁* ||
145 Quaestio] *om. A₂* || **146** in] ad *KL₃* • habeat] habet *CHM₃*; *in marg. A₁* • nec] neque
L₂RCL₄A₂ || **147** Solutio] *om. A₂* • Sicut] *om. O* • cum alis se ipsam] se ipsam cum alis *G* • se
ipsam] *om. A₂* • ipsam] *add. se OH*; *om. C* || **148** mouet] ita mouet *L₃*; *add. ita R*; *iter. mouet S*;
add. sic K • separata se ipsam] se ipsam separata *OH* • se ipsam - loco] de uno loco se ipsam *S* •
ipsam] *add. mouet R* • alium] *add. mouet K* • suorum] suis *OH* || **149** principiorum] *add.*
principiorum *iter. K* • alterum] altero *OH*; alteri *L₅*; *om. I₃* • et pedes spiritualiter] spiritualiter et
pedes *UKI₂*; spirituale et pedes *C*; animae *corr. ex* alae et pedes *L₅*; *add. animae K* • spiritualiter]
spiritualis *A₂* || **150** uoluntas, magnitudo - ueritas] in uoluntate (*add. et DI₁OH*) magnitudine
(*add. et DI₁OH*) bonitate uirtute et (*om. DA₁I₁L₄*) ueritate *L₁L₂SDA₁I₁OHL₄*; *corr. ex* in uoluntate
magnitudine bonitate uirtute et ueritate *L₂* • bonitas, uirtus - ueritas] ueritas bonitas uirtus et *L₅* •
uirtus, ueritas] uirtus *M₁K* • ipsi] ipso *G* • motui] motu *O* || **151** pedes] pedis *M₁* uult] *om. G* ||
152 posse *etiam a*] uelle *EL₁L₂SDA₁I₁OHL₄*; possificare *m*; posse *corr. ex* uelle *L₂*; possificar
cat. • mouet uoluntatem] uoluntatem mouet *E*; uoluntas mouet *L₁L₂SDA₁I₁OHL₄*; et moueret
uoluntatem *M₃*; *corr. uoluntatem mouet L₂* • mouet uoluntatem ita] mouet ita uoluntas *DA₁I₁OH*;
uoluntatem *L₅* || **152-153** sicut pedes - mouent] bestiae pedes et aui alae quoniam uoluntas uult
mouet *L₄* • desiderat] *add. anima A₂* || **153** qui] quae *A₁*; *om. A₂* • anima] animam *UDI₂OHI₃* •
locum] *add. ad OH* • quem] quod *M₃* || **154** animae] *add. separatae A₂* • nec¹] neque *I₁OH* •
parietem *etiam Eam*] patrem *L₁L₂A₁*; parietatem *OH*; partem *S*; parientem *D*; paret *cat.* • nec²]
neque *SDI₁OH* || **155** postquam] quia *A₂* • cum] *add. aliquo A₂* || **156** cum loco] per locum *C* ||
157 Quaestio] *om. A₂* • colligit] colligat *L₁*; intelligit *UCGO*

Solutio: Intellectus habet modum | in colligendo | species secundum suum modum proprium, et secundum proprios modos appropriatos ipsi per uoluntatem et memoriam, et secundum dispositiones organorum corporis: sicut intellectus, qui habet modum inquirendo | species cum differentia, et quoniam suum obiectum est ueritas; et uoluntas desiderat amare aliquam speciem per | intelligibilitatem, et memoria illam recolere, et sensus ipsam repraesentat per colorem uel sonum, seu odorare, uel gustare, tangere siue | affari; et imaginatiua recipit illam | repraesentationem, in qua ipsam colligit intellectus cum suo modo et cum modis | quos diximus, necnon quod adiuuant | ipsum modi primarium principiorum, ex quibus homo est compositus et congregatus.

[IX.II.q9] || Quaestio: Memoria, quomodo conseruat species; et uoluntas, | quomodo ipsas eligit; et intellectus, quomodo illas recuperat a memoria?

170 Solutio huius quaestionis stat in responsione quaestionis supradictae.

[IX.II.q10] Quaestio: Intellectus, quomodo ignorat; et memoria, | quomodo obliuiscitur; et uoluntas, quomodo odit?

Solutio: Priuatiuus modus intelligendi, recolendi et amandi est | occasio ignorandi, obliuiscendi et odiendi, et idcirco stat responsio istius quaestionis | significata in responsione octauae quaestionis huius capituli.

158 Solutio: Intellectus - species] *om. M₃ • Solutio] om. A₂ • modum] motum UC₁ • in colligendo] intelligendo G; in colligendi A₂ || 159 modum] motus UC₁ • proprium] om. L₅ • et] sed M₁ • proprios modos] modos proprios L₂URCDGKA₁I₁I₂OHL₃I₃L₄A₂M₃L₅ • modos] *add. et L₂URM₁CDGKA₁I₁I₂OL₃I₃A₂M₃L₅ || 160 et¹] om. DA₁I₁H • dispositiones] dispositionem ROHL₃ || 161 inquirendo] inquirendi S; in inquirendo GI₂I₃ • et] *om. A || 162 suum obiectum etiam Em] obiectum suum R; subject cat. • est] et L₅ • et] *add. quando A₂ • desiderat] om. DI₁ • amare] habere UCGKI₂OH; om. L₃I₃ || 163 memoria illam] memoria illa L₁; memoriam illa C; memoriam illam DA₁I₁OH • ipsam] illam CL₄A₂ • repraesentat] repraesentant L₂; repraesentare UCK • per] scilicet G || 164 seu] uel A₂ • uel²] *om. L₂URM₁CGKI₂L₃I₃L₄A₂ • tangere] om. OH • siue] seu L₂URCDI₁I₂OHL₃A₂L₅; uel M₃ • et] tunc A₂ || 164-165 et imaginatiua] in imaginatio I₂ et imaginationi M₃ || 165 ipsam colligit intellectus] intellectus ipsam colligit K • colligit] *add. et R • intellectus] intus I₁ || 166 necnon] neque non DI₁; sicut non G • quod adiuuant] iuuant E; coadiuuat URM₁CGKI₂L₃; coadiuuant L₂OHL₄A₂L₅a; adiuuant m; que ajuden cat. || 167 modi] motum UC; modum RL₃I₃L₅; modus I₂ • primarium] primariorum OL₄ • ex] de C • congregatus] aggregatus UC || 168 Quaestio] *om. A₂ • conseruat] seruat M₃ • species] om. DA₁I₁ || 168-169 uoluntas, quomodo ipsas] quomodo illas uoluntas S || 169 ipsas] illas S; om. DA₁I₁ • illas] ipsas M₁GKHL₃I₃M₃L₅ • a memoria] *om. R || 170 quaestionis] om. R • quaestionis supradicate] supradictae quaestionis UCGKI₂ || 171 Quaestio] *om. A₂ • quomodo] *add. intellectus R • ignorat] imaginatur UCK || 173 Solutio] *om. A₂ • Priuatiuus] priuatiuus U; priuatiuos I₃; priuatio L₄A₂ • modus] modorum L₄; modi A₂ • recolendi] *in marg. D • est] et M₁ || 174 et²] *om. L₂URCGI₂I₃L₄A₂M₃L₅ • idcirco] praeterea L₅ • stat] *om. A₂ • istius] huius A₂ || 175 significata] significa K; signata O; *add. est A₂ • huius] istius SDI₁OH; et caetera S***************

| DE DECIMA PARTE HVIVS LIBRI,
[X.I] ET PRIMO DE SVA PRIMA SPECIE

L₄152^v

[X.I] | Quaestio: Anima, cum quo agit hoc quod agit? Solutio:

I₄45^v

[X.I.1] Anima habet suas operationes primarias et naturales per primarios actus
5 suorum principiorum, cum quibus agit hoc quod agit | primarie, quoniam sicut G87^{vb}
ignis cum | suo calore | suam habet operationem in planta et in tegula, ita A₁83vb S160^{vb}
boni|tas | substantialis habet suas operationes cum sua bonitate accidentali, cum E442^{rb} L₅92^v
| qua bonificat magnitudinem, durationem et caetera. Et magnitudo | A₂25^r L₂37ra
substantialis facit similiter, quae cum | sua magnitudine accidentali magnificat L₁33ra
10 bonitatem, | durationem et caetera, et cum ista intrinseca operatione agit U168^r
operationem extrinsecam.

[X.I.2] Anima, cum suis rationibus, mouet substantiam ad suos actus, sicut
bonitate stante ratione substantiae in producendo bonum, mo|uet se substantia O237^{va}
ad producendum bonum cum ratione | bonitatis. Et hoc idem facit cum ratione R65^r
15 magnitudinis, quae sibi stat ratio ad producendum magnum, et sic de aliis suis
rationibus.

1-2 DECIMA PARTE - SPECIE] prima specie decimae regulae modalitatis *OH*; decima pars quaerit in quo anima est agens uel paciens et actionem ponit per unam speciem et passionem per aliam *corr. ex* de secunda specie nonae partis qua quaeritur de modo quem anima habet in alio L₄; sequitur decima et ultima pars principalis huius libri in qua tractatur de instrumentalitate animae, et primo agitur de prima specie A₂; Pars decima et ultima huius libri quae est cum quo. Articulus primus, quae est de actione animae seu cum quo est agens, patiens L₅; *om. SA₁ • DECIMA] add. et ultima L₂URM₁CKI₂M₃ • HVIVS LIBRI] om. L₃M₃ || 2 SVA PRIMA] prima eius I₁ • SVA] eius URM₁CDKI₂L₃I₃M₃ || 3 Quaestio] quaero L₄; *om. A₂ • hoc] id UC*DKI₁I₂OH • Solutio] *om. A₂ || 5 hoc] id UC • hoc quod agit] om. K • quoniam] om. M₁ || 6 suam habet operationem] habet suam operationem URM₁GI₂L₃; habet suam opinionem C; habet operationem suam K; suas habet operationes I₁ • in²] *om. K • tegula] regula H || 7 substantialis etiam Em] spiritualis L₁L₂SA₁L₄A₂a; substantiales CI₃; substancial cat. • habet suas operationes] suas habet operationes SDA₁OH • operationes] opiniones C • sua bonitate] bonitate sua G || 8 qua etiam Em] quibus L₁L₂DA₁I₁OHL₄A₂a; quo M₃; la qual cat. • et caetera] *om. M₃ || 8-10 Et magnitudo - caetera] om. L₃ • magnitudo] add. durefacit fort. A₁ || 9 similiter] similem C • quae cum] quaecumque G • quae] *om. L₄ || 10 et caetera] om. L₅ • cum] om. DL₄ • ista] add. est L₄ • intrinseca operatione] operatione intrinseca A₂ || 10-11 operatione agit - extrinsecam] in marg. L₂; *om. L₄ • agit] add. in marg. L₅ || 12 rationibus] operationibus DI₁ || 13 bonitate] bonitas OH • in] et G; ad L₅ • in producendum bonum] ad producendum bonam A₂ || 13-14 mouet se - bonum] *om. I₁A₂ || 14 ratione bonitatis] rationi boni L₁; rationi bonis S || 15 magnum] bonum DA₁I₁OH • et] *om. I₁********

- [X.I.3] Intel|lectus, cum intelligere bonum, | mouet uoluntatem ad amandum *I₂138^f M₁86^v*
 illud bonum, et memoriam ad recolendum illud bonum. Et uoluntas, cum amare
 ueritatem alicuius boni, mouet in|tellectum ad intelligendum ueritatem illius *I₁31vb*
 20 boni, et memoriam ad | recolendum ueritatem illius boni. Et memoria, cum *L₄153^f*
 memorare aliquam speciem antiquam, mouet intellectum ad renouandum illam,
 et uoluntatem ad | amandum illam renouationem uel ad odiendum, sicut homo *H78^f*
 patiens et humilis qui non uult | reminisci aliquod displacitum quod sibi factum *K100^{ra}*
 est.
- [X.I.4] Anima, cum | aliqua similitudine, mouet suas rationes et suas potentias *D131^{vb}*
 ad aliam similitudinem, sicut cum magna potestate | regis considerat magnum *U168^v*
 posse Dei, | et cum antiqua duratione solis considerat aeternitatem Dei, | et cum *L₂93^f M₃73^v*
 magnitudine mundi considerat | infinitatem Dei, et sic de una similitudine in *L₃95vb*
 aliam successiue facit cum illa successione | scientiam, de qua habituat suum *L₂37rb O237^{vb}*
 30 intellectum, et cum quo habitu | dispositionem habet ad inquirendum ueritatem *S160^{vb}*
 de rebus, secundum quod scientiam acquisiuit cum una similitudine et
 postmodum cum alia.
- [X.I.5] Cum una dissimilitudine considerat intellectus similitudinem unius
 qualitatis et alterius, sicut cum malitia quam considerat attingit bonitatem per
 35 contrarium, dissimile | malitiae, et cum paruitate attingit magnitudinem, et cum *M₁87^f*

17 intelligere] actu intelligendi $A_2 \bullet$ bonum] bono $KL_3L_4 \bullet$ mouet] *om. I_2* || 18 et memoriam - bonum] *om. OH \bullet* memoriam] memoria $RA_1M_3L_5 \bullet$ uoluntas] uoluntatem $M_3 \bullet$ amare] actu amandi A_2 || 19 alicuius] ab cuius C || 19 alicuius boni - ueritatem] *om. R \bullet* ueritatem] uirtutem G || 20 memoriam] memoria $DM_1I_2I_3M_3 \bullet$ ad recolendum] recolentem $L_5 \bullet$ ueritatem] memoriam $DI_1 \bullet$ ueritatem illius boni] illius boni ueritatem C ; illud bonum $OH \bullet$ cum] in OH || 21 memorare] memorat $URM_1CGL_3I_3$; recolit K ; actu memorandi $A_2 \bullet$ antiquam] antequam $COH \bullet$ intellectum] *add. ad intelligendum et $L_2L_4 \bullet$ renouandum] intelligendum A_2 || 23 et] habet D ; uel I_1 ; *om. C \bullet* aliquod] aliquid RCI_2 || 23-24 aliquod displacitum - est] illatas sibi molestias $A_2 \bullet$ displacitum] displicitum RM_1DI_3 || 24 est] fuerit DI_1OH || 25 aliqua similitudine *etiam E*] aliquo simili $L_1L_2SA_1L_4A_2a$; una similitudine m ; alcuna semblança *cat. \bullet* mouet suas rationes] suas rationes mouet $UM_1CGKI_2L_3I_3 \bullet$ suas] *om. S* || 26 aliam similitudinem *etiam Em*] aliud simile $L_1L_2SA_1L_4A_2a$; altra semblança *cat. \bullet* cum¹] *om. M_1 \bullet* regis] *om. L_1S* || 26-27 magnum posse - considerat] *om. L_1S* || 26-27 magnum posse Dei] posse magnum Dei O || 27 posse Dei] possendi $L_4 \bullet$ et cum - Dei] *in marg. L_2*; *om. L_1A_1DI_1OHL_4 \bullet* cum] *om. D* || 29 qua] quo $C \bullet$ suum] *om. R* || 30 et] *om. C \bullet* cum] de $U \bullet$ quo] illo A_2 ; *om. L_3 \bullet* dispositionem] dispositione $C \bullet$ inquirendum] acquirendum CGK || 31 quod scientiam] conscientiam $C \bullet$ quod] *om. M_3 \bullet* cum] de $GK \bullet$ similitudine] *om. C* || 32 postmodum] prius modum M_3 || 33 dissimilitudine *Em*] similitudine *al. codd. et a*; dasemblança *cat. || 34 et] om. I_3 \bullet* quam] qua $DI_1OH \bullet$ considerat] *add. et DI_1OH || 35 et¹] om. M_1L_3**

tempore aeternitatem, in qua attingit similitudinem bonitatis et magnitudinis in aequali duratione.

- [X.I.6] Anima, cum una uirtute, mouet suos habitus ad aliam uirtutem siue uirtutes, sicut cum fortitudine, cum qua mouet suam uoluntatem ad amandum
 40 iustitiam, temperantiam, || patientiam et humilitatem | et spem, et sic de aliis
 uirtutibus. Et hoc idem facit de uitiis, sicut cum luxuria, cum qua mouet gulam
 et inuidiam | alteris | uitiis stantibus occasionibus aliorum. L₁33th L₄153^v
I₃46^f

A₁84ra R65^v
- [X.I.7.] Anima, cum sua | bonitate propria, mouet propriam bonitatem cor|poris
 | ad uegetandum, imaginandum et sentiendum, quia bonum est corpori uegetare
 45 ut pos|sit uiuere, et bonum est sibi sentire ut habeat modum uiuendi, et bonum |
 est ipsi imaginari ut possit rigare plantas et scindere et texere | uestimenta et
 coquere panem et dominari equo et facere cameram. Et sicut omnia ista sunt
 sibi bona cum | bonitate, sunt magna cum magnitudine et durabilia cum G88^{ra} I₂138^v
U169^f

O238^{ra} L₉93^v

I₁32va

L₂37va
 duratione et possibilis cum potestate.
- 50 [X.I.8] Anima, cum sua uoluntate, mouet corpus de uno loco in alium et mouet
 suas manus ad suendum || et ad scribendum, | et linguam ad loquendum. Et,
 cum corpore, mouet se ipsam de uno loco in alium et mouet se ipsam ad
 recolendum et || intelligendum loca in quibus | mouetur, et opera quae faciunt
 manus, et uerba quae lingua format, et sic de aliis similibus istis. S161th K100th
D132^{ra}

M₁87^v M₃74^f
H78^v

36 tempore] *add.* attingit *K* || 38 Anima] *om.* *S* • uirtute mouet] mouet uirtute *R* • siue] suae *M*₃
 || 39 cum qua] *om.* *A*₂ || 40 temperantiam] *add.* et *OH* • et¹] *om.* *UCDKA*₁*OHA*₂ • humilitatem]
om. *K* • et²] *om.* *CDGA*₁*OH* • spem] spes *S*; *om.* *C* || 41 uirtutibus] *om.* *UC* • idem] *om.* *C* •
 facit] *om.* *URM*₁*CGKI*₂*L*₃ • cum²] ex *OH* • cum qua] *om.* *A*₂ || 42 alteris] aliis *A*₂ || 43 Anima,
 cum - mouet] cum sua bonitate propria mouet anima *URM*₁*CGKI*₂*L*₃; cum sua bonitate
 propria anima mouet *L*₂*L*₄*A*₂*M*₃*L*₅ • propria] *om.* *OH* • corporis] corporalem *OH*; *add.* sui *A*₂ ||
 44 imaginandum et sentiendum] sentiendum et imaginandum *R* • quia] quare *I*₂ || 45 possit]
 posset *M*₁*I*₃ • sibi] *om.* *K* || 45-46 sibi sentire - est] *om.* *A*₁ • habeat] habet *M*₃ • modum]
 materiam *L*₁*SA*₁; *om.* *I*₃ || 46 ipsi] sibi *I*₂ • possit *etiam a*] sciat *Em*; *sàpia cat.* • rigare] uegetare
*L*₁*S*; *om.* *R* • et¹] *om.* *R* • texere *etiam a*] suere *EUM*₁*CGKI*₂*L*₃*I*₃*M*₃; consuere *m* • texere
 uestimenta] uestimenta suere *R* • et³] est *S*; *om.* *A*₂*M*₃*L*₅ || 48 bonitate] *add.* ita *A*₂ • sunt] sic
*GL*₄; *add.* sibi *K* • magna] magnae *L*₁ || 49 et] ac *K* *om.* *C* || 50 sua] qua *M*₁ • uoluntate] bonitate
O; potestate *H* || 50-51 mouet suas manus] manus suas mouet *S* || 51-52 suas manus - mouet²]
om. *OH* • *H* • suas manus] manus suas *A*₁ • suendum] sumendum *L*₄ • et ad scribendum] *om.* *I*₁ •
 ad²] *om.* *UCGKI*₂ • Et] *in marg.* *L*₂; *om.* *L*₄ || 52 in] ad *L*₃ || 53 et¹] *om.* *L*₁*SDA*₁*I*₁*L*₂*OHL*₄; et ad
*RL*₃ • et opera] copia *A*₁ • quae] *om.* *D* || 54 manus] magnus *M*₃ • uerba quae lingua] lingua
 quae uerba *DI*₁*OH* • lingua] *om.* *C* • istis] sunt *OH*; istius *M*₃

- 55 [X.I.9] Cum interiori uirtute naturali et substantiali mouet anima uirtutes | C96^b
morales exteriores, et cum potestate uirtutis interioris mouet potestatem uirtutis
exterioris, et cum magnitudine uirtutis intrinsecae mouet magnitudinem uirtutis
extrinsecae; | et, si mouet cum parua potestate uirtutis intrinsecae, mouet L₄154^f
paruam uirtutem exterius. Et ideo habent culpam homines habentes magnam
60 potestatem interius | quando | cum illa magna potestate non mouent et U169^v L₃96ra
producent magnam potestatem exterius. O238^{rb}
- [X.I.10] Anima, cum amare, producit odire, cum sit ita quod odire sit
consequentia amandi, et ideo cum antecedente mouet et producit consequens.
Quare dicit quidam | sapiens quod si | amare non esset odire non esset, et non L₃94^f R66^f
65 conuertitur quod antecedens sit per consequens, quoniam nullum | odire | mouet L₂37vb E442^{va}
et producit amare, sicut in Deo, in quo non stat simpliciter odire, nec in angelo
nec in anima | beata. L₁33va
- [X.I.q1] Quaestio: Anima separata, cum quo | mouet se ipsam de uno loco in I₂139^f
alium?
- 70 Solutio: Anima separata mouet se ipsam de uno loco in alium cum
concordantia | suorum principiorum, quam habet in suis potentiis, sicut M₁88^f
magnitudo, potestas et uirtus, quae in uoluntate concordant, uolente uoluntate

55 et substantiali] *om. R • et] om. C • anima] add. mouet A₁ • uirtutes] add. naturales M₁ || 56*
morales exteriores] exteriores morales OH uirtutis interioris] uirtutes interiores M₃ || 57 cum]
om. C • intrinsecae] in marg. R • intrinsecae mouet magnitudinem uirtutis] om. DI₁ || 57-58
mouet magnitudinem uirtutis extrinsecae] om. K || 57-58 magnitudinem uirtutis - mouet] om. C
|| 58 extrinsecae] exterioris siue extrinsecae R || 59 paruam] per S • exterius] exteriorem
DA₁I₁OH • ideo] primo L₅ • culpam] ueritatem G • homines] omnes OH • magnam] in marg.
L₅ || 60 illa] ipsa K; om. UC • potestate] add. interius O • mouent] mouetur C • et] nec O || 61
producent] producent L₁SA₁ • magnam potestatem] magnitudinem potestatis UC || 62 Anima]
amare G || 62-63 cum sit - consequens etiam Eam] et ideo cum antecedente mouet et producit
consequens cum sit ita quod odire sit consequens amandi L₁L₂SDA₁I₁OHL₄I₃L₅; com sia ço que
desamar sia consequentia d amar, e per açò ab lo antecedent mou e produu lo consequent cat. •
cum] om. S || 63 consequentia] consequens URM₁CDGKI₁I₂OHL₃I₃A₂M₃L₅; conueniens M₃;
consequentia cat. • amandi] dilectionis A₂ • ideo] primo L₅ • antecedente] antecedens S •
consequens] conueniens M₃ || 64 esset¹] add. quod L₁L₂SDI₁L₅ • non²] om. I₁ || 65 sit] sic R •
per] propter A₂ • quoniam] quia K; add. et OH • odire mouet] odiret C || 65-66 mouet et
producit] amare producit et mouet DI₁OHL₃ || 66 simpliciter] simplex UCI₁ || 66-67 nec in
anima beata] om. C • nec] neque DI₁OH • in³] add. bono URM₁GKI₂I₃M₃L₅ • angelo] add.
bono L₃; benigno A₂ || 67 nec] neque DI₁ beata] bona S; add. quaestiones minutae A₂ || 68
Quaestio] om. A₂ • in] ad G || 70 Solutio: Anima - alium] om. M₁L₃ • Solutio] om. A₂ • in] ad G
|| 71 principiorum] add. in D • quam] quas O • habet] habent EL₁SDA₁I₁OHM₃ || 72 potestas]
uege potens OH • et] om. C • uirtus] uirtutes I₃ • quae] om. I₂ • uolente uoluntate] uoluntate
L₁S; uoluntas DA₁I₁; uolente OH; cum uoluntate L₄; corr. in marg. uoluntate L₂

- quae Romae | est esse Parisius, et potestas consentit ad complendum hoc quod 5161va
uoluntas uult cum | magnitudine suae uirtutis, et sic de aliis principiis 1,32^{tb}
75 proportionatis et dispositis secundum hoc quod | exigit finis cuiuslibet per sua 688^{tb}
merita.
- [X.I.q2] | Quaestio: Anima, cum quo stat semper in uno nunc et non transit de 238va
uno nunc in aliud?
- 80 || Solutio: Anima in creatione, ita sicut est creata in principio | temporis, ita stat 1,346^v M,374^v
A,784^{tb}
L,4154^v K100^{vb}
in illo tempore | cum illo principio quod sumpsit per creationem, et sicut | U170^f D132^{tb}
ipsum sumpsit per creationem, sumpsit | unum | nunc in tempore per
creationem. Et sicut sumpsit illud nunc in tempore cum creatione, sumpsit illud
cum duratione illius nunc et non alterius, | et ideo remanet cum numero illius 879^f
nunc et non transit in alium. Et de hac materia iam locuti sumus satis complete
85 in septima huius libri parte.
- [X.I.q3] | Quaestio: Anima separata cum quo discernit inter album et nigrum, 825^v
cum sit ita quod non habeat oculos?
- Solutio: Secundum quod iam diximus, species innatae exitae extra redeunt per
impressionem | actuum extrinsecorum, acquisitae in potentiis interioribus quae | M,788^v L,238ra

73 Romae est] est Romae *DKA₁I₁OH*; *add.* uelle *DA₁OH*; *add.* uellet *I₁* • est] *om.* *I₃* • esse] *add.* pars *OH* • consentit] consistit *UI₂* • quod] *om.* *OH* • || **74** uoluntas uult] uult uoluntas *DGA₁I₁OH* • cum] *om.* *M₁* • sic] sicut *U* • principiis] *add.* non *H* || **75** dispositis] dispositionibus *OH* • secundum] sed *C* • finis] suus *OH* • per] propter *A₂* || **77** Quaestio] *om.* *A₂* • stat] *add.* se *D* • de] in *A₁* || **79** Solutio] *om.* *A₂* • ita] *om.* *A₂* || **80** illo principio] principio illo *I₁* • et sicut] *om.* *L₅* || **80-81** et sicut - creationem] *om.* *RL₅* || **81** sumpsit] sumitur *L₁S* || **81-82** per creationem - tempore] *om.* *C* || **81-82** sumpsit unum - creatione] et sic *L₂(in marg.)L₄* • creationem] *add.* ita *K* || **82** sumpsit¹] *om.* *M₁* • creatione] creationem *L₁* || **83-84** alterius, et - non] *om.* *UCL₅* • remanet] remanent *O* • cum] *add.* illo *M₃* || **84** alium] aliud *DI₂HL₃* • Et] *add.* si *M₁*; *om.* *UCGKI₂* • iam locuti sumus satis] locuti iam sumus satis *L₁L₂DA₁OHL₄*; satis locuti sumus *G*; locuti sumus iam *I₁M₃*; locuti sumus iam satis *L₅* • iam] *om.* *R* • complete] *om.* *G* || **85** in septima huius libri parte] in alia parte huius libri *UC*; supra in septima parte huius libri *DA₁I₁*; in septima parte huius libri *GI₂L₃*; super alia parte uidelicet huius libri *OH* || **86** Quaestio] *om.* *A₂* • cum] *om.* *L₃* • et nigrum] *om.* *L₅* || **87** habeat] habet *K* || **88** Solutio] *om.* *A₂* • innatae] innatas *UC* • exitae etiam *E*] egressas *UC*; egressae *RM₁GKI₂L₃I₃A₂M₃L₅am*; egressae *corr.* *ex.* existentes *L₂L₄*; exides *cat.* • extra] iam *H*; *om.* *I₂* • redeunt] reducit *UM₁CGI₂L₃I₃*; reducuntur *K*; redent *M₃*; retornen *cat.* • per] *om.* *M₁* || **89** extrinsecorum] *corr.* *ex.* intrinsecorum *L₂*; exteriorum *I₁H* • acquisitae] acquisita *E*; *om.* *URM₁GKI₂L₃I₃M₃L₅am*; han guanyats *cat.* • interioribus] exterioribus *M₃* • quae] quia *C*

90 lucratae sunt habitus extrinsecos, sicut una littera cerae quae differt ab alia littera per differentiam quam litterae sigilli in cera posuerunt.

[X.I.q4] Quaestio: Intellectus, cum quo mouet uoluntatem, quae | libera est, ad seruitutem? 0238vb

Solutio: Inter intellectum et uoluntatem est | concordantia quia sunt partes R66^v
 95 unius totius, quod est substantia animae, et etiam habent concordantiam secundum finem quare sunt, quoniam intellectus est propter intelligere ueritatem | bonitatis, et uoluntas est propter diligere bonitatem ueritatis. Et ideo I₂139^v
 unum quod est liberum facit seruum aliud ad suum proprium finem et ad | L₃96^{tb}
 finem | alterius, sicut intellectus, qui constringit uoluntatem ad desiderandum S161^{vb}
 100 ueritatem; et uoluntas, | quae constringit intellectum ad intelligendum U170^v
 bonitatem; et per concordantiam intellectus se submittit ad intelligendum L₁33vb L₄155^f
 bonitatem ueram et uoluntas se submittit ad amandum bonam ueritatem.

[X.I.q5] | Quaestio: Credere est habitus quod | dat passionem intellectui, qui est L₃95^f M₃75^f
 liber, et ideo quaero: cum quo intellectus, | qui est liber, se submittit passioni? I₁32va

90 habitus] habitibus DI_1 • littera] litterae O ; *om.* U • quae] *om.* A_2 || **91** littera] *om.* CKI_2OH • quam litterae] quae litteras L_1S ; quam littera L_2DL_4 ; quae littera A_1 • in cera posuerunt] posuit in cera DI_1 ; posuerunt in cera OH • posuerunt] posuit $L_1SA_1L_4$; *add. in marg. R* || **92** Quaestio] *om.* A_2 • cum quo] quomodo M_3 || **92-93** ad seruitutem] a seruitute C || **95** animae] *add.* et caetera I_3 || **96** est propter intelligere] ordinatur ad intelligendum A_2 || **97** ueritatem bonitatis] ueritatem, bonitatem L_1 ; unitatem bonitatis M_3 • est propter diligere] ordinatur ad diligendum A_2 • diligere] *add.* ueritatem A_1 • ueritatem bonitatis] ueritatis bonitatem DI_1H ; bonitatem unitatis M_3 || **98** seruum aliud] aliud seruum S ; alium seruum K • aliud] alium GI_2 • proprium finem] finem proprium L_4 • finem] *om.* A_2 || **99** qui] *om.* A_2 • uoluntatem] ueritatem C || **99-101** uoluntatem ad - submittit] *om.* D || **99-100** uoluntatem ad - constringit] *om.* I_1 • desiderandum] considerandum A_1OH || **100** ueritatem; et uoluntas] uoluntatem A_1 • quae] *om.* A_2 || **101-102** et per - bonitatem] *om.* CI_1 || **101-102** et per - ueram] *om.* A_1 || **101-102** ad intelligendum - bonitatem] passioni solutio sicut in arte ad amandum ueram bonitatem M_1 • intelligendum] intelligendam A_2 || **102** bonitatem ueram ... bonam ueritatem a] bonitatem ueram ... ueram bonitatem *codd.*; ueram Bonitatem ... bonam Veritatem m ; bontat vera ... vera bontat *cat.* • submittit] submittat H • uoluntas] uoluntatem G || **103** Quaestio] *om.* A_2 • quod] qui $RM_1CI_1I_2OHL_3$ || **104** et ideo - liber] *om.* I_3 • ideo] primo L_5 • se] *add.* et ideo quaero cum quo M_1 • passioni] passionibus D

- 105 Solutio: Sicut in arte mechanica una manus cum altera complet seu perficit opus, ita in anima una potentia cum altera attingit suam perfectionem, quoniam in hoc quod uoluntas diligit aliquam | bonitatem sub aliqua affirmatione uel | negatione, quam | affirmationem uel negationem intellectus non potest intelligere, intellectus supponit esse ueram illam bonitatem quam uoluntas desiderat, et hoc facit ut uoluntas quietem habeat in illo desiderio, in quo non haberet quietem | si intellectus non se inclinaret | ad credendum hoc quod non intelligit. Quare, sicut de duobus amicis quorum | unus se submittit labori ut alter obtineat quod desiderat, ita intellectus amicus uoluntatis constringit se ipsum ut uoluntas quietem habeat.
- 115 [X.I.q6] Quaestio: Intellectus, cum quo multiplicat species?
- Solutio: In intellectu | stat suum proprium intellectuum per formam, | et suum proprium intelligibile per materiam, et suum | proprium intelligere per actum; et extra sunt plures intelligibilitates quae non sunt de essentia intellectus, sicut in|telligibilitas ignis et sui caloris, | et plantae et sui coloris, | et equi et sui uisus, et sic de aliis | intelligibilitatibus similibus istis. Et omnes | istae intelligibilitates sunt passiones dispositae ad essendum passiuae sub intellectiuo intrinseco. Et quoniam sunt in uno genere intelligibilitatis cum intelligibilitate intrinseca, habent concordantiam intelligibilitas intrinseca et extrinseca, et cum illa concordantia generis et cum fine | propter quem sunt,

105 Solutio] *om. A₂ • in] om. C • seu perficit] om. GK || 106 altera] alia uel altera M₃ || 107 in hoc quod] quando A₂ || 108 negatione] add. et intellectus A₂ • quam] quomodo S • quam affirmationem - potest] *om. OH || 108-109 non potest intelligere, intellectus] om. M₃ || 109 intellectus] et ideo K; intellectum I₃ • esse ueram] ueram esse UCGKI₂L₃I₃ • esse ueram illam bonitatem] illam bonitatem ueram esse R || 110 quietem habeat] habeat quietem S || 111 non se] se non R • se] *om. DI₁A₂ • inclinaret] inclinabat L₁L₂UM₁CGI₂L₃I₃A₂M₃L₅; add. se A₂ • hoc] *om. L₁SDA₁I₁ || 112 Quare] quia A₂M₃L₅; om. L₁L₂SA₁L₄ • sicut] sic DI₁ • quorum] *om. A₂ • ut] *om. H || 113 alter] aliter C • ita] corr. ex in L₂; om. OH || 115 Quaestio] *om. A₂ • Intellectus, cum quo] cum quo intellectus R • species] *om. UC || 116 Solutio] *om. A₂ • In] *om. M₁K • intellectu] intelligendo OH • formam] formae actum C || 117 intelligibile] in marg. D • intelligere] intelligibile K || 118 essentia] esse D || 119 et plantae - coloris] *om. OH • coloris] caloris RDI₁L₃M₃ • et³] *om. C || 120 istis] *om. D • istae] *om. CG • intelligibilitates sunt] sunt intelligibilitates C || 122 intellectiuo intrinseco] intellectu extrinseco L₃ • sunt] *om. M₁ • in] de K || 123 intrinseca¹] intrinsecam DA₁I₁ • habent] habet I₁OH • intelligibilitas] intelligibilitates L₄L₅; add. cum intelligibilitate M₁ • intrinseca²] intrinsecae L₅; *om. OH || 124 extrinseca] extrinsecae A₁L₅ • concordantia] *om. S • concordantia generis] concordant genere L₄ • cum²] *om. A₁ • propter] per K • sunt] *om. I₃*******************

- 125 intellectuum imprimat intelligibiles | extrinsecas in intelligibilitate C96^{va}
 intrinseca, quas accipit intelligere intrinsecum, cum quo facit species acquisite
 quae extra ueniunt et intelligere | ipsarum | indutum cum moralibus uestimentis L238^{va} L134^{ra}
 | intellectiuis. M375^v

[X.I.q7] Quaestio: Vna forma, cum quo mouet aliam formam?

- 130 Solutio: | In corpore coniuncto cum anima est forma, quae per se est actiua, I32^{vb}
 sicut uegetatiua ad uegetandum et sensitiua | ad sentiendum. Et quia anima E442^{vb}
 nobilior est quam corpus et est forma illius, secundum quod iam | diximus, cum U172^v
 sua maiori potestate mouet potestatem corporis, quae non est ita magna sicut
 potestas animae in magnitudine bonitatis, finis et uirtutis, et mouet ita illam K101^{ra}
 135 potestatem ad suum actum naturalem et corporalem | sicut uoluntas, quae L415^f
 mouet corpus de uno loco in alium et manus de uno opere in aliud. L396^{va} O239^{va}

[X.I.q8] | Quaestio: Forma, cum quo mouet materiam?

L396^f

- Solutio: Communis forma substantiae est ex pluribus formis, sicut forma
 animae, quae est | de forma memoriae et de forma intellectus et de forma D132^{vb}
 140 uoluntatis, secundum quod iam diximus in tertia parte. Et materia communis
 animae est de materia illarum trium formarum. Et ideo anima cum forma | H80^f
 intellectus | mouet materiam intellectus ad intelligendum, scilicet M190^f

125 intelligibiles] intelligibilitas A_1 • in intelligibilitate] et intelligibilitatis C || **126**
 intrinsecum] intrinsecam I_3M_3 || **127** quae] *add.* ab A_2 • et] *om.* UC • inductum] inducunt OH ;
 iudicium L_4 ; *add.* est L_5 ; *om.* C || **128** intellectiuis *etiam* E] intellectus CD ; intellectis M_3am ;
om. L_4 ; enteses *cat.* || **129** Quaestio] *om.* A_2 • cum] *sup. lin.* L_2 • quo] qua R • formam] *om.* OH
 || **130** Solutio] *om.* A_2 • coniuncto cum anima] *om.* DI_1 • cum] in OH • est¹] et G || **132** nobilior
 est] est nobilior UC • iam] *om.* R || **133** mouet] mouent L_1A_1 • quae] qui I_1 || **134** animae] *add.*
 quae L_1S • bonitatis] potestatis M_3 • et²] *om.* G • ita] *om.* KM_3 || **135** potestatem] *add.* corporis
 quae non est ita magna sicut potestas animae in magnitudine bonitatis finis et uirtutis et mouet
 ita illam potestatem *iter.* I_2 • et corporalem] *om.* UC • quae] qui C || **136** mouet corpus] corpus
 mouet OH • corpus de - alium] de uno loco in alium corpus R • in¹] ad K • manus] magis DI_1 •
 aliud] alio L_4 || **137** Quaestio] *om.* A_2 || **139** Solutio: Communis] Solutionis S • Solutio] *om.* A_2 ||
139-140 memoriae et - uoluntatis *etiam* am] memoriae et ex forma intellectus et ex forma
 uoluntatis E ; et memoria et (*om.* DA_1I_1) de forma et intellectu et (*om.* DA_1I_1) de forma et
 uoluntate $L_1L_2SDA_1I_1L_4$; memoriae et - uoluntatis *add. in marg.* L_2 • de²] *om.* M_3L_5 • et²] *om.*
 DA_1 || **140** uoluntatis] et uoluntate nobilitatis C • communis] corporis M_3 || **141** animae] *add.*
 quae OH ; *om.* C • de] *om.* C • materia illarum] intelligibilitate OH • trium formarum]
 potentiarum $URM_1CGKI_2L_3I_3$; .iii. formes *cat.* || **142** intelligendum, scilicet] *om.* OH

- intelligibilitatem ab illa motam ad essendum | intellectam, | et hoc idem facit *S162th R67^v*
 cum formis et | materiis primarium principiorum. *I2140^v*
- 145 [X.I.q9] Quaestio: Vna anima, cum quo mouet aliam?
- Solutio: Secundum quod iam diximus, Martinus habet unum seruum, et quia
 ille oboedit uoluntati domini, anima domini, cum dominio | quod habet in *G88th*
 corpore serui, mouet uoluntatem serui. | Et hoc idem sequitur de uirtute morali, *L238th*
 | sicut caritas, quae est subiectum et instrumentum cum quo una anima mouet *U172^f*
- 150 alteram ad hoc quod desiderat et sperat.
- [X.I.q10] Quaestio: Anima quae stat | in uirtute cum quo mouetur ad uitium? *A184th*
- Solutio: | Anima, in quantum se ipsam simpliciter, non stat in successione *O239th*
 temporis secundum quod iam diximus in septima parte, sed in quantum est
 cum corpore coniuncta stat in corpore in temporis successione, | et quia in omni *L596^v*
- 155 | successione temporis stat || mutatio unius nunc in aliud, | cum illa mutatione *L4156^v I347^v*
 se mouet anima de uirtutibus in uitia, diligendo plus ap|petitus corporis quam *M376^f A226^f*
 suas perfectiones. *L134th*

143 intelligibilitatem] intelligentem *S* • ab illa] illius *EURM1CGKI2L3I3A2M3L5am*; d aquella
cat. • motam] motum *URCI3*; mota *L4* • intellectam] intellectum *S*; intellecta *L4M3* • hoc] *om.*
OH || **144** et] *add.* cum *A2* • primarium] primorum *M3* || **145** Quaestio] *om.* *A2* • Vna] inter *M3* ||
146 Solutio] *om.* *A2* • unum] *om.* *A1* || **147** uoluntati] uoluntatem *DA1* • anima] *in marg.* *G* || **149**
 quae] *om.* *M1* • instrumentum] instrumentem *L1* || **150** alteram] aliam *L4* • hoc] *om.* *UC* || **151**
 Quaestio] *om.* *A2* || **152** Solutio] *om.* *A2* • in¹] *om.* *A2* • quantum] *add.* ad *A2* • ipsam] ipsa *O* •
 simpliciter] *om.* *KL3* || **153** est] *iter* sed in quantum est *R* || **154** cum] in *UM1CGKI2OHL3*; ab
cat. • temporis] *add.* in *A1* || **154-155** et quia - temporis] *om.* *OH* || **155** unius] uni *RM1I2I3* •
 aliud] *add.* et *M1OH* • illa] ista *OH*; *om.* *L5* || **156** in] ad *DKI1OH* • corporis] temporis *L3* || **157**
 perfectiones] operationes *C*

[X.II] DE SECVNDA SPECIE QVAE EST DECIMAE PARTIS

[X.II] Quaestio: Anima, cum quo habet passiones? Solutio:

[X.II.1] Anima habet passiones cum se ipsa quia est de se ipsa, secundum
 5 secundam speciem tertiae partis. Passiones habet cum alio quia est de alio,
 secundum tertiam speciem tertiae partis.

[X.II.2] Quodlibet principium substantiale est de passionibus, sicut bonitas, in
 quantum est bonificabilis, est de passione, et in quantum est magnificabilis,
 durificabilis, possificabilis, intelligibilis et amabilis. Et quoniam est de istis
 10 passionibus, anima habet cum sua bonitate passiones, | et hoc idem de sua |
 magnitudine et de suis aliis principiis cum quibus habet passiones propter hoc
 quia | ipsa sunt de passionibus. K101th U172^v
O240^{ra}

[X.II.3] | Habet etiam anima passiones cum suis accidentalibus principiis, sicut D133^{ra}
 | sua bonitas accidentalis, quae est | passiuua potentia, sicut calor substantiae S162^{ra} R68^v
 ignis. Et hoc idem | de | magnitudine accidentali et de aliis accidentibus L239^{ra} I2141^r
 15 naturalibus, quae sunt passiuuae potentiae cum quibus anima habet | passiones. | L597^r H80^v
 Et ideo anima est ita passiuua naturaliter cum se ipsa sicut actiuua propter hoc
 quia est de actiuuis formis naturalibus, secundum quod in tertia parte continetur.

1 DE SECVNDA - PARTIS] sequitur decima pars huius libri qua quaeritur in quo anima est agens uel passiens L_4 ; secunda species, decimae et ultimae partis A_2 ; Articulus secundus. De secunda specie partis decimae et ultima, quae est de passione animae L_5 ; specie, quae est decimae partis] parte, decimae suae ultimae partis U ; parte, decimae regulae modalitatis OH ; specie, decimae et ultimae partis L_3 ; *om.* A_1 • QVAE EST] *om.* $L_2RM_1CDGKI_1I_2I_3M_3$ • PARTIS] *add.* et ultima C ; *add.* huius libri I_3 || 2 Quaestio] quaero L_4 ; *om.* A_2 • habet] *add.* suas DI_1 • passiones] *add.* cum se ipsa M_3 || 3 secundum] *add.* suam D || 4 secundam] primam A_2 || 4-5 Passiones habet - partis *etiam Eam*] *om.* $L_2URM_1CSGKI_2L_3I_3L_4A_2M_3L_5$; passions ha ab altra per ço car és d altra, segons la .iii.^a spècia de la .iii.^a part *cat.* || 6 substantiale] *add.* animae K || 6-7 sicut bonitas - passione] *om.* C || 7 bonificabilis] *add.* et OH • est de passione] et de magnitudine K • passione] passionibus U • et] *om.* K • magnificabilis] *iter.* magnificabilis S || 8 possificabilis] *add.* et OH • possificabilis, intelligibilis et amabilis] et caetera A_2 • intelligibilis] *om.* K • Et] *om.* L_5 • est] *om.* CDI_1OH • istis] suis M_3 || 9 anima habet] habet anima K • habet] *om.* M_1 • cum] *om.* H || 10 et] *add.* sic C || 11 ipsa] ipsae H || 12 etiam anima] anima etiam L_5 • anima passiones] passiones anima $L_2L_4A_2$ • suis] sui M_1 || 13 sua bonitas accidentalis] substantiali bonitate L_4 • potentia *etiam am*] *add.* et ita de bonitate accidentali EL_1L_2 (*sed del.*) SA_1L_4 ; *add.* e en axí de la granea accidental *cat.* || 13-14 sicut calor substantiae ignis] *om.* m • substantiae] substantialis U || 14 et²] *add.* sic OH || 15 passiuuae potentiae] potentiae passiuuae UC • potentiae] positae DI_1 • anima] natura DI_1 • anima habet] habet anima L_3 || 16 ideo] ita M_1 ; idem I_3 ; primo L_5 • est ita] ita est S || 17 formis naturalibus] naturalibus formis M_3 • continetur] continet L_1M_3

[X.II.4] Anima habet passiones cum suis tribus potentiis, stante una potentia | *L₄157^r M₁91^r*
 passiuia sub altera, sicut memoria, quae est passiuia potentia in quantum est
 20 intelligibilis et amabilis, | et similiter intellectus, in quantum est recolibilis et *L₃96vb*
 amabilis; et hoc idem de uoluntate, quae est passiuia potentia in quantum est
 recolibilis et intelligibilis.

[X.II.5] Anima habet passiones cum finibus ex quibus est, secundum tertiam
 speciem tertiae partis, sicut de recolibilitate, intelligibilitate et amabilitate Dei,
 25 ad quem est obligata ad recolere, | intelligere et amare, oboedire, | honorare et *M₃76^v U173^r*
 seruire.

[X.II.6] Habet etiam anima passiones cum suismet finibus naturalibus et *O240th*
 moralibus, sicut cum | morali iustitia, | cui est obligata | ut cum ipsa habeat *I₁33th L₁34va*
 iustum recolere, intelligere et amare, et cum iustitia quaelibet | suarum *G89^{ra} L₅97^v*
 30 potentialium possit quiescere in suo fine.

[X.II.7] Cum fine specierum corporalium anima habet passiones, quoniam,
 secundum quod diximus, anima coniuncta est instrumentum cum quo
 substantiae corporales attingunt suum finem in Deo. Et ideo anima est finis
 substantiarum corporalium ut cum ipsis seruiat Deo | in recolere, intelligere et *A₁85ra*
 35 amare, quem substantiae corporales non possunt recolere, intelligere et amare,

18 stante] stantis *C* || **20-21** intelligibilis et - est²] *om. C • et²] om. I₁H* || **20-21** et similiter -
 amabilis] *om. OHM₃ • similiter] simile A₁ || 20-21 et amabilibus] et intelligibilis U; om. DA₁I₁ •*
 et hoc] hoc et *O* || **21** idem] *add. est DA₁ • est¹] om. GA₁ • passiuia potentia] potentia passiuia R*
 • potentia] *om. A₁I₁ || 21-22 est recolibilis] recolibilis est I₁ || 23 habet] iter. habet D • ex*
 quibus] quorum *URM₁CGKI₂OHL₃I₃A₂M₃L₅ • est] om. I₂ || 24 de recolibilitate] recolibilitatis*
M₁GKI₂L₃I₃A₂M₃L₅; recolibilitate RC; add. et I₃ • intelligibilitate et amabilitate] intelligibilitatis
 et amabilitatis *M₁GKI₂L₃I₃A₂M₃L₅ || 24-25 Dei, ad - intelligere] om. C || 25 ad²] cum*
GKI₂L₃I₃L₅; om. UA₂ • recolere, intelligere] intelligere recolere O || 25-26 obedire, honorare et
 seruire] obedire seruire honorare *C*; honorare ei obedire et seruire *A₂ • et²] om. I₂ || 27-28*
 suismet finibus - morali] *om. URM₁CKI₂L₃I₃ • finibus] passionibus DA₁I₁H || 28 habeat] om.*
M₁G || 29 iustum] iustitia OH • recolere, intelligere] intelligere, recolere I₁ • et²] add. quod
L₂URCDI₁I₂HI₃; add. ut A₂ || 29-30 suarum potentialium] potentialium suarum R || 30 possit
 quiescere] quiescit *L₅ || 31 anima habet] habet anima KA₁I₁H • passiones] add. et I₁ || 32 quod]*
om. G • anima] non K • instrumentum] instrumentum L₁ • cum] in M₁ || 33 attingunt] attingant
C • suum finem] finem suum GKL₅ • Et] om. C • ideo] primo L₅; om. UC • finis] fini L₁ || 34
 ut] et *OH; om. L₁S • seruiat Deo] Deo seruiat R • seruiat] sciat K • Deo] Deum K • in] om. K •*
 recolere] *add. et L₄ || 35 amare] add. Et cum iustitiam - amare [X.II.6-X.II.7, 29-35] iter. L₅ •*
 quem substantiae - amare] *om. M₁DOH • amare] add. Deum C*

- quamuis ad ipsum habeant appetitum naturalem | propter hoc quia Deus ad se
ipsum ipsas creauit. L₂39^{fb}
- [X.II.8] | Anima habet passiones cum corpore cum quo est coniuncta, et habet
illas passio|nes propter hoc quia corpus est de passionibus, | sicut ma|teria, in
40 qua suae | partes sunt passiuae; et hoc idem de qualitatibus, sicut frigiditas,
quae est passiuua qualitas | in quantum est cale|factibilis | substantia aquae, et sic
de aliis. Et per passiones quas habet corpus, habet ipsa anima passiones | cum
necessitatibus corporis, quoniam ipsi conuenit | procurare illas | ut possit uiuere
per comedere, bibere, uestire, habitare in camera et in lecto dormire. M₁91^v
S162^{vb} R68^v
L₄157^v
K101^{va}
I₂141^v C96^{va}
E443^{ra}
D133^{tb}
O240^{va} U173^v
- 45 [X.II.9] Anima habet passiones cum obiectis extrinsecis, sicut per colorem et
per sonum et per pulchritudinem mulierum et per bonum saporem uini et pomi,
quoniam similitudines || illarum sunt intelligibiles, recolibiles et amabiles. Et
intellectiuum intrinsecum, secundum quod diximus in nona parte, in suo
proprio et naturali intelligibili illas species acquisitas in ipso imprimit et
50 figurat, sicut pictor qui in pariete imprimit figuram hominis uel alterius rei. H81^r L₅98^r

36 ad ipsum] *om.* DA₁I₁ • naturalem] *om.* K • propter hoc quia] quoniam DI₁ • quia] quod S ||
38 Anima habet passiones] habet anima passiones A₂; *om.* DI₁ • passiones] *iter.* cum corpore
cum quo est coniuncta et habet illas passiones S • est coniuncta] coniuncta est K || 39
passiones] *om.* OH || 40 de] *om.* C • sicut] sic M₃ || 41 quae] *om.* L₂GKI₂L₃A₂M₃L₅ • est
calefactibilis substantia aquae] substantia aquae est calefactibilis A₂ • calefactibilis substantia]
substantia calefactibilis R • substantia] substantiae UC; sub K • aquae] aqua K; aliqua L₅ || 41-
42 et sic de aliis] *om.* R • quas habet - anima] quas corpus habet ipsa anima habet passiones
DA₁I₁ || 43 quoniam] quando A₂ • conuenit] *om.* R • illas] ipsas S • possit] possint I₁ || 44
comedere] *add.* et L₅ • bibere] *om.* DI₁ • et] *om.* DGI₁H • in lecto dormire] dormire in lecto G ||
45 obiectis] omnibus RDI₁OHL₄; *corr.* L₂ • colorem] calorem L₁L₂RM₁SDGKA₁I₂L₄ • per¹] *om.*
RKI₁ • et] *om.* K • per²] *om.* K || 46 mulierum] mulieris L₁SL₅ • uini et poni] pomi et uini L₅ • et
pomi] *om.* D || 47 quoniam] quia A₂ • illarum] illorum UCA₂; *om.* D || 48 intellectiuum]
intellectum I₁ • nona] hac DI₁OH; *om.* A₁ || 49 et¹] *om.* L₂URM₁CGKI₂L₃L₄M₃ • illas] ipsas DI₁
• acquisitas] innatas acquisit et E; innatas et acquisitas m; ignates en guanyan les *cat.* • in ipso]
om. EURM₁CGKI₂L₃A₂M₃L₅am; en ell *cat.* • imprimit] ponit L₂L₄; in primis C || 50 figurat]
figuratur M₁ • qui] *om.* M₁CGKI₂OL₃ • figuram] figuras C • figuram hominis] hominis figuram
R

- [X.II.10] Anima habet | passiones cum meritis per gratiam et iustitiam, sicut anima beata, in qua est | impressa gloria ad quam est creata, et anima damnata, quae habet passiones cum uitiiis acquisitis contra finem ad quem est creata. Et propter hoc iustitia Dei dat sibi passiones secundum quod sunt priuationes finium quibus sunt uacua sua principia. M₃77^f
M₁92^f
- [X.II.q1] | Quaestio: Forma actiua, cum quo est passiuua? I₁33vb
- Solutio: Cum fine nobilioris formae stat passiuua forma | minus || nobilis, | quae est propter hoc ut sit nobilior forma, sicut accidens, quod est ut sit substantia, et equus, qui est ut sit militia, et sic de aliis, sicut pars, quae est sui totius. L₂39va O240^{vb}
L₄158^f L₁34vb
- 60 Quoniam in hoc | quod anima est pars hominis, stat ita passiuua forma sub homine quamuis ipsa sit in se actiua, | sicut potentia uisiua, quam sensus communis mouet ad sentiendum, | quamuis ipsa sit forma actiua. L₃97ra
U174^f
G89th
- [X.II.q2] Quaestio: Obiecta extrinseca, cum quo mouent potentias intrinsecas; sicut pulchra figura, quae mouet uoluntatem ad desiderandum | ipsam, et | intellectum ad habendum | delectationem in intelligere ipsam, et hoc idem de memoria, quae delectatur ipsam recolere? I₂142^f L₅98^v
R69^f
- 65 | Solutio: Aqua pluuiiae, dum cadit a nubibus in terram, cum suamet ponderositate mouet se ipsam | ad centrum quod suus appetitus exigit ut in ipso K101^{vb}
M₁92^v
- 51** passiones] passionem *UCK* || **52** quam] quem *L₁* • et] cum *C* • damnata] *add.* habet *I₂* || **53** passiones] *om.* *S* || **52-53** et anima - creata] *om.* *L₅* || **53-54** cum uitiiis - passiones] *om.* *R* || **53** contra] supra *UC* • est creata] creata est *K* || **54** passiones] passionem *UI₂* • sunt] fuerant *L₄* || **55** sua] sunt *R* • principia] propria *C*; *add.* quaestiones minutae *A₂* || **56** Quaestio] *add.* anima, quae est *A₂*; *om.* *A₂* • quo] qua *R* || **57** Solutio] *om.* *A₂* • nobilioris] nobilior *A₁* || **58** sit¹] *om.* *S* • sit nobilior] nobilior sit *K* • quod] *om.* *R* • sit²] *om.* *H* || **59** est] sit *G* • aliis] singulis *OH* • sui] *om.* *K* • totius] *add.* gratia *OH* || **60** in] propter *UC* • quod] quia *M₃* • est] sit *S* || **61** ipsa sit] sit ipsa *DI₁* • sit in se] in se sit *H* • in se] se in *R* • se] *add.* sit *O* || **63** Quaestio] *om.* *A₂* • mouent] mouerent *M₃* || **65** delectationem] *add.* in ipsis *I₁OH* • in] *add.* ipsum *D*; *om.* *M₁GL₃* || **65-66** et hoc - recolere] *om.* *L₂L₄* || **66** delectatur] habet delectationem *URM₁CGKI₂L₃A₂M₃L₅*; *add.* in *M₁CKI₂L₃M₃*; ha delit en *cat.* • ipsam] ipsa *C* • ipsam recolere] memorari ipsam *G*; in memorando ipsam *A₂* • recolere] memorari *URM₁CKI₂L₃M₃*; memorari *L₅* || **67** Solutio] *om.* *A₂* • dum] cum *I₁* • a] in *DI₁* • terram] terra *UC* || **68** ipsam] ipsum *I₁* • ad] *om.* *A₁*

possit quies|cere. Simili | modo potentiae intrinsecae, quae sunt animae, A₂26^v A₁85^{tb}
 70 secundum quod obiecta extrinseca sunt disposita ad abstrahendum ab eis
 pulchras similitudines et ad ponendum ipsas intus, habent potentiae actiuae
 animae delectationem in considerare illas, et ideo ipsaemet mouentur cum se
 ipsis | ad accipien|dum similitudines et cum illis mouent se ipsas ad D133^{va} O241^{ra}
 delectationem uel ad tristitiam, sicut anima, quae cum uoluntate mouet se
 75 ipsam, uolente quod corpus | mo|ueatur de uno loco in alium. L₄158^v H81^v

[X.II.q3] Quaestio: Quando homo moritur in gratia, anima illius cum quo habet
 | passionem separationis? M₃77^v

Solutio: Omnis pars desiderat suum totum, | quoniam ipsa est propter totum U174^v
 secundum finem. Et quia | anima est ut sit homo, quamuis ipsa uadat ad L₂39vb
 80 beatitudinem moriente corpore, habet passionem cum fine totius.

[X.II.q4] Quaestio: Anima hominis stulti, cum quo habet passiones?

Solutio: Quia potentiae | interiores, quae sunt animae, non | habent organa L₅99^r I₁33vb
 disposita nec ordinata ad recipiendum obiecta extrinseca et ad habendum
 delectationes cum eorum similitudinibus in memo|rando, intelligendo et L₁35ra
 85 amando, subiecta illorum obiectorum habent | passiones in homine stulto uel M₁93^r

69 possit quiescere] quiescere possit A₂ • potentiae intrinsecae, quae sunt animae] potentiae
 intra quae sunt de anima E; potentiae actiuae animae quae sunt intrinsecae L₂UR; potentiae
 animae actiuae quae sunt intrinsecae R; intrinsecae quae sunt actiuae ipsius OH; potentiae
 actiuae animae intrinsecae A₂a; de potentiis intrinsecis quae sunt de anima m; les potències de
 dins qui són de la ànima cat. || **70** quod] om. K • quod obiecta] obiecta quod O • abstrahendum]
 extrahendum UCKI₂; abstrahenda G || **70-71** ab eis pulchras similitudines *etiam a*] ex ipsis
 pulchras similitudines E; a pulchris similitudinibus L₁L₂DA₁I₁OHL₄; ab eis similitudines L₅; de
 illis pulchrae similitudines m; d elles belles semblances cat. || **71** intus] intra A₂ || **72**
 considerare] considerando A₂ • ideo] primo L₅ • ipsaemet] ipse R • mouentur] mouetur M₁D ||
73 mouent] mouet L₁ • ad] om. D || **74-75** mouet se ipsam] se ipsam mouet L₂L₄A₂ || **75**
 uolente] uolentem I₁OH • moueatur] se moueat L₄ || **76** Quaestio] om. A₂ • Quando homo]
 homo quando DI₁H • Quando] quomodo M₃ • moritur] mouetur OH • anima illius] illius anima
 OH • anima] om. I₂ || **77** passionem] passiones RC • passionem separationis] separationes
 passionem A₁ || **78** Solutio] om. A₂ • ipsa] ipsam G • propter] per C || **79** secundum] om. C •
 quamuis] quas A₁ || **80** moriente] mouente OH; *add.* tamen K • passionem] passiones
 DA₁HL₃M₃L₅ || **81** Quaestio] om. A₂ • hominis] om. H • stulti] foyll cat. • passiones] passionem
 UK || **82** Solutio] om. A₂ • habent] sunt I₁ || **83** nec] neque DI₁OH; et K || **85** subiecta] substantia
 L₁S; subiecta *Eam*; subjects cat. • illorum obiectorum] obiectorum illorum I₁ • obiectorum]
add. ideo A₂; om. D • stulto] foyll cat. • uel] om. A₂

ebrio uel furioso seu obstinato siue infirmo per complexiones corruptas uel per uulnera uel stante corpore in carcere.

[X.II.q5] Quaestio: Anima hominis caeci uel surdi, cum quo habet passiones per caecitatem aut per surditatem, cum sint priuationes habituum, quae | nullam 0241th
90 habent actionem?

Solutio huius quaestionis stat in responsione | quaestonis supradictae. I₂142^v

[X.II.q6] | Quaestio: Quando anima uult recolare aliquid et non potest illud R69^v
recolere, cum quo habet passionem?

Solutio: Homo qui tendit per uiam ad locum quem desiderat, habet passionem
95 si uia est mala propter hoc quia ipsa non est dis|posita ut homo possit | esse cito L₄159^f
ad locum quem desiderat. L₃97th

[X.II.q7] Quaestio: In|tellectus, | cum quo dat passionem uoluntati? K102^{ra} U175^f

Solutio: | Cum priuatione dispositionis stantis inter intellectuum et intelligibile G89^{va}
| habet passionem uoluntas, quae desiderat quod intellectus intelligat festinanter L₅99^v
100 ueritatem sui amati.

86 ebrio] ebriete *G*; ebrioso *M*₃ • uel¹] *om.* *A*₂ • seu] *om.* *A*₂ • siue] seu *C* • uel²] *om.* *L*₅ || **87** uulnera] uulnerari *M*₃ • stante corpore in carcere] etiam propter carceres *A*₂ || **88** Quaestio] *om.* *A*₂ • habet] habent *I*₂ • passiones] passionem *URDKI*₂*OHL*₃*M*₃ || **89** per¹] uel *C* • aut] uel *A*₂ • cum sint] tum sicut *G* || **92** Quaestio] *om.* *A*₂ • Quando] quomodo *M*₃; *om.* *L*₁ • Quando anima] anima quando *R* • aliquid] aliquod *L*₃*A*₂*M*₃ • non] *om.* *M*₁*L*₃ || **93** passionem] passiones *C* || **94** Solutio] *om.* *A*₂ • per] *om.* *L*₁*L*₂*DA*₁*OHL*₄ || **95** ipsa] anima *L*₂*L*₄ • homo] *om.* *K* • possit] posset *M*₁ || **96** locum] *add.* ad *L*₃ || **97** Quaestio] *om.* *A*₂ || **98** Solutio] *om.* *A*₂ • Cum] in *O* • stantis] stantem *A*₂ • intellectuum] intellectum *L*₅; *in marg.* *D* || **99** passionem] passiones *L*₃; *add.* et *C*; *add.* habet *M*₃ • quod] ut *A*₂ || **100** amati] amici *OHM*₃

[X.II.q8] | Quaestio: Voluntas, cum quo dat | passionem intellectui?

E443^a L₂40^a

Solutio: Quidam miles uolebat ire festinanter post quendam alium militem quem uolebat capere, et praecepit suo scutifero quod uelociter muniret sibi | equum suum, et ob hoc | dabat passiones scutifero, quoniam faciebat ipsum nimis properare in muniendo | equum, quoniam propter magnam properationem scutifer, qui uolebat munire equum bene, | non | poterat | ipsum bene munire.

C97^a

M₁93^v

M₃78^r

O241^{va} H82^r
D133^{vb}

[X.II.q9] | Quaestio: Memoria, cum quo dat passionem uoluntati?

A₁85^v

Solutio: Quaedam domina habebat suum filium in uiatico, quem desiderabat multum uidere et scire rumores bonos sui status. Et quidam homo balbus, qui uenit de terra ubi erat filius suus, | narrabat rumores illius dominae et quoniam erat balbus et tardabat nimis ad narrandum illos rumores et ipsos clare non determinabat, dabat passionem dominae, | quae festinanter uolebat scire statum filii sui.

I₁34ra

U175^v I₃48^r

101 Quaestio] *om.* A₂ • Voluntas, cum quo] cum quo uoluntas L₅ • passionem intellectui] intellectum passionem U; intellectui passionem L₂RM₁CGKI₂L₃L₄A₂M₃L₅a || **102** Solutio] *om.* A₂ • uolebat] uoluit G • ire] transire I₁ • festinanter] *add.* sed UC; *om.* L₂L₄ • quendam] *om.* GK || **103** suo] *om.* M₃L₅ • quod uelociter] quem uelociter A₁; *om.* D • quod] ut A₂ • muniret *etiam* Ea] inueniret URM₁CGKI₂OHL₃; armaret m; guarnís *cat.* || **104** suum *etiam* Em] *om.* L₂URM₁CDGKA₁I₁I₂OHL₃L₄A₂M₃L₅a; son *cat.* • ob] propter OH • passiones scutifero] scutifero passionem UC • passiones] passionem L₂RM₁DGKI₂OHL₃L₄A₂a; passió *cat.* • quoniam] quia EL₅; quem L₁A₁; quare I₂ • ipsum] *om.* M₁DKI₂OHL₃A₂a || **104-105** ipsum nimis] nimis ipsum L₄ || **105** muniendo *etiam* Ea] ueniendo URM₁CGKI₂OHL₃; armando m; guarnir *cat.* • quoniam] quem A₁I₁OHL₄; quia A₂ || **106** scutifer] scutiferi O • qui uolebat] uolendo A₂ • munire *etiam* Ea] inuenire URM₁CGKI₂OHL₃a; armare m; guarnir *cat.* • bene] *om.* UKI₂L₄A₂ || **107** munire *etiam* Ea] inuenire URM₁CGKI₂OHL₃; armare m; guarnir *cat.* || **108** Quaestio] *om.* A₂ • cum quo] *om.* A₂ || **109** Solutio] *om.* A₂ • habebat] habeat C; habuit DGI₁ • suum filium] filium suum UCGOHL₄ • in uiatico] in uiagio L₂URM₁CGKI₂L₃L₄M₃L₅; peregre profectum A₂a; in itinere m; viatge *cat.* || **110** et¹] *add.* interim A₂ • rumores bonos] noua EUC; noua bona ROH; bona noua L₂M₁GKI₂L₃L₄M₃L₅; bona nuntia A₂a; noues bones *cat.* • status] *add.* et I₁ • homo] *om.* R • balbus] balbutiens K; baldus O || **110-112** qui uenit - balbus] *om.* O || **111** uenit] uenerat RA₂ • suus] eius G • narrabat] narrat G • rumores illius dominae] dominae rumores de filio K • rumores] rumorem H; *om.* A₂ || **111-112** illius dominae] de ipso dominae E; dominae de filio UGI₂; de filio dominae RM₁L₃; illi dominae L₂A₁I₁L₄A₂a; de filio illi dominae H; de illo dominae M₃L₅; dominae ... de illo m; *add.* multa de filio A₂ • illius dominae - rumores] *om.* C || **112** balbus] balbutiens K • ad narrandum] in narrandi A₂ • illos rumores - ipsos] rumores illos et ipsos R; et ipsos rumores G || **112-113** illos rumores - determinabat] illis neque ea ipsa distincte pronuntiabatur A₂ || **113** determinabat] determinaret G; declarabat K • passionem] passiones I₂ • festinanter uolebat] uolenti festinanter A₂ || **114** filii sui] sui filii L₂A₂ • sui] *om.* UKI₂

115 [X.II.q10] Quaestio: In inferno, cum quo una potentia animae dat passionem alteri?

| Solutio: | Memoria et intellectus dant passionem | in inferno uoluntati, in quantum memoria non recolit Deum nec intellectus ipsum intelligit propter hoc ut uoluntas ipsum non diligit. Et memoria | et uoluntas dant passionem intellectui, in quantum memoria non recolit | Deum propter hoc ut ipse non intelligat suam ueritatem, nec uoluntas non uult diligere Deum propter hoc ut intellectus non intelligat suam | bonitatem. | Et uoluntas et intellectus dant passionem memoriae, in quantum intellectus intelligit quod aeuitaliter recolebit contra suum appetitum naturalem, et uoluntas aeuitaliter amabit illam contrarietatem ad memorandum et odibit finem recolendi, necnon intelligendi et amandi. A talibus passionibus placeat Deo quod uelit nobis cauere, quoniam passiones sunt ita magnae quod non posset homo ipsas scribere nec existimare.

*L₄159^v L₅100^f
R70^f*

I₂143^f

M₁94^f

L₂40th O241^{vb}

K102th

115 Quaestio] *om. A₂ • quo] add. in H • animae] om. DI₁L₅ • passionem] passione C || 117 Solutio] om. A₂ • dant] dat U • passionem] passioni H • in inferno] om. DI₁I₂O || 118 non] nec M₁ om. G • nec] neque DI₁OH; add. etiam DI₁OH • ipsum intelligit] intelligit ipsum DA₁I₁OH • intelligit] diligit A₂M₃ || 118-119 propter hoc ut] ut E || 118-119 hoc ut] ut hoc L₁A₁; ut m; ço que cat. || 119 ut] sup. lin. L₁ • non] om. EL₁L₂DA₁I₁A₂am; no cat. • diligit] diligit OHI₃ || 119-120 passionem intellectui] intellectui passionem R || 120 ut ipse] ipse ut L₃ • non² etiam m] om. EL₁A₁A₂a || 120-121 ipse non - ut] om. C • suam ueritatem] ueritatem suam L₃ || 121 nec] neque DI₁OH et L₃ • non] om. DKA₁I₂OHA₂ • Deum] om. G || 122 non] om. A₂ • suam] add. ueritatem et A₂ || 123 passionem memoriae] memoriae passionem R • intelligit] om. M₃ • quod] qui M₃; add. et H; add. memoria A₂ • aeuitaliter] aeternaliter OH || 124 recolebit] recolet UR CGI₁L₃I₃A₂L₅; recoleret D; recolebat A₁ • recolebit contra - aeuitaliter] om. M₁I₂ • aeuitaliter] om. K • amabit] amabat UCL₃ || 125 ad memorandum] memorandi URM₁GKI₂L₃I₃A₂L₅a; amandi memorandi M₃; recolendi m; memorandi corr. ex ad memorandum L₂ • odibit] odiet URM₁GKI₂L₃; odit C • necnon] et A₂ || 126 talibus] add. autem A₂ • placeat] placet CD || 126-127 Deo quod - cauere] clementissimo Deo nos custodiare A₂ • quod] ut G || 126-127 quod uelit nobis cauere] nobis tueri K || 126-128 quod uelit - existimare] nos cauere quoniam sunt inaestimabiles (add. Deo gratias DI₁) Amen DI₁OH • nobis] nos C; nos corr. L₄ || 127 sunt] sint A₁ || 127 posset] possit M₃ • homo] om. C • ipsas] eas UCKI₂ || 128 existimare] estimare G; add. amen UCI₂; add. et caetera G*

DE FINE HVIVS LIBRI

- 130 Finitus fuit hic liber in Romae ciuitate anno incarnationis domini nostri Iesu Christi millesimo ducentesimo nonagesimo quarto, liber in quo est signi|ficata *M,78^v*
 essentia animae | rationalis, | sua natura, suae potentiae et sui actus intrinseci et *L,160^f L,97va*
 extrinseci. Vnde, cum anima sit una pars hominis et melior pars, idcirco iste liber est multum utilis homini ad sciendum. Sciatur ergo hic liber per hominem,
 135 ut per ipsum | de se ipso cognitionem obtineat seu habeat. Et per cognitionem || *M,94^v O242^{ra}*
 sui ipsius sciat | melius intelligere, recolere et Deum amare. *L,5100^v*
H82^v

129-136 DE FINE - amare] Finit libellus feliciter in quo est signata essentia animae sua rationalis natura suae potentiae et sui actus intrinseci et extrinseci, unde cum anima sit una nobilior et melior pars hominis, idcirco liber iste (*om. C*) est multum utilis ad adiscendum sciatur igitur per hominem ut per ipsum de ipso cognitionem accipiat (*add. per C*) optime et per cognitionem sui ipsius sciat melius intelligere et amare Deum, si quod (quid *C*) autem in eo incorruptum fuerit quod fore non ambigo si fas fit uenia concedat (concedatur *C*) *UC*; *add.* quoniam no exempli nec scribentis sed exemplaris profecto fuit defectus finit in qua die 15 aprilis 1415. Scriptor quem scripsit cum Christo uiuere possit. Amen. *U* || **129** DE FINE HVIVS LIBRI] *om. GA,1I,2OHL,4M,3 • HVIVS*] *om. DK* || **130** hic] iste *OH*; *om. M,3 • in Romae*] Romae in *OH*; in romana *L,4 • Romae ciuitate*] ciuitate Romae *DGKI,1A,2 • ciuitate*] *add. per Raimundum D*; *add. per magistrum Raimundini I,1OH* || **130-131** incarnationis domini - Christi] *om. A,2* || **131** quarto] tertio *DOH • liber*] *add. quod G*; *om. DI,1 • liber in quo*] in quo libro *K*; in hoc libro *A,2 • est significata*] significata est *KL,3I,3L,5* || **132** sua] seu *DI,1 • et*] *om. L,5* || **132-133** intrinseci et extrinseci] intrinseci et extrinseci *G*; intrinseci *K*; intrinseci *I,2*; intrinsece et extrinsece *O* || **133** cum] *add. una M,3 • pars*] *om. DGI,1* || **134** est multum - liber] *om. I,3 • homini*] hominum *M,1*; hominibus *I,2L,3* || **134-135** homini ad - Et] *om. G • ad sciendum*] addiscendum *I,2 • per*] ab *A,2* || **135** ipsum] eum *A,2 • obtineat seu*] *om. A,2 • seu habeat*] *om. DI,1H • Et*] *om. L,1 • per*] *om. G* || **136** ipsius] *om. A,2 • sciat melius*] et per hoc *G • intelligere, recolere et Deum amare*] intelligere, recolere Deum et amare *M,1A,1*; recolere (et *add. OH*), intelligere et amare Deum. *GOH*; intelligere, recolere et amare Deum *KI,1A,2*; intelligere, recollere Deum et amare *L,3I,3 • amare*] *add. Deo gratias. Amen (om. L,5) L,2L,5*; *add. de quo sit Christus cum misericordia sua benedictus R*; *add. et caetera. Finito libro referamus laus et gloria Christo M,1*; *add. ad cuius laudem finitus et caetera D*; *add. Amen. GA,1*; *add. cum ipse sit bonitas perfecta et finale omnium complementum cum sit laus et honor per infinita seculorum secula Amen. Deo gratias K*; *add. ad cuius laudem finitus est. Deus cum tua benedictione I,1*; *add. et Deo gratias. Explicit I,2*; *add. ad cuius laudem finis est. Laus Deo Patri, Filio, Sancto Spiritui, indiuiduae trinitate. Amen. OH*; *add. Deo gratias. Amen. Explicit Liber de anima rationali per eruditissimum omniumque artium dogmate peritissimum magistrum Raymundum Lullium L,3*; *add. et caetera. Explicit hic liber qui: scripsit sit crimine liber. Explicit hic liber: scribens sit crimine liber I,3*; *add. infinito Deo et beatissimae uirgini Mariae, matri ipsius sint honores ac laudes et gratias in aeternum. Amen. M,3*

4.5 APÉNDICE

4.5.1 NOTA A LA TRADUCCIÓN

A continuación añadimos una traducción propia del *Liber nouus de anima rationali*. Como se verá, esta traducción es considerablemente literal, puesto que ha sido concebida esencialmente como una herramienta para la comprensión del texto y elaboración de la edición crítica. Una futura traducción debería alejarse más del texto latino y optar por una vía más ágil.

La presentación de esta traducción ha resultado útil para introducir explicaciones al texto o de terminología; algunas de estas explicaciones ya se han desarrollado en la introducción pero las referimos de nuevo para que se entiendan en su contexto argumentativo. También hemos intentado señalar, con las notas, las referencias de carácter intratextual, muy abundantes. Por último, añadimos algunas referencias a otras obras lulianas o al pensamiento de otros autores (con especial observación a la figura de su casi contemporáneo Tomás de Aquino).

4.5.2 TRADUCCIÓN DEL *LIBER NOVVS DE ANIMA RATIONALI*

<PRÓLOGO>

Dios, con Su virtud empezamos el LIBRO NUEVO DEL ALMA RACIONAL

Puesto que el alma es una sustancia invisible, hay muchos que ignoran su conocimiento y, como no la conocen, no saben hacer uso de ella ni disponerla hacia el fin para el que fue creada, esto es recordar, conocer y amar a Dios. Por eso queremos tratar de manera resumida sobre el alma racional, sobre sus principios naturales y sus operaciones naturales y morales; y su análisis será según las reglas de la *Tabla general*¹.

Sobre la división de este libro:

Este libro está dividido en diez partes, esto es, en diez modos de preguntas:

- [I] El primer modo es sobre el *utrum*, y esta primera parte tiene tres especies:
 - [I.I] en la primera especie analizaremos si el alma racional existe o no existe;
 - [I.II] en la segunda especie investigaremos si es de un creador o de un progenitor;
 - [I.III] en la tercera especie averiguaremos si es inmortal.

- [II] La segunda parte es sobre las definiciones, ya que se pregunta qué es el alma, y esta parte se divide en cuatro especies:
 - [II.I] la primera se da cuando se pregunta qué es el alma en sí;
 - [II.II] la segunda es qué tiene en sí;
 - [II.III] la tercera, qué es en otro;
 - [II.IV] la cuarta, qué tiene en otro.

- [III] La tercera parte pregunta de qué es el alma, y tiene tres especies:
 - [III.I] en la primera investigamos si es de sí misma libremente;
 - [III.II] en la segunda, si es de otro materialmente;
 - [III.III] en la tercera, si es de otro posesivamente.

- [IV] En la cuarta parte averiguamos por qué existe el alma, y se desarrolla mediante dos especies:
 - [IV.I] la primera es a través de la existencia, como cuando se pregunta por qué existe el hombre y se responde: puesto que está compuesto de alma racional y cuerpo;
 - [IV.II] la segunda especie es a través de la agencia, es decir por el fin, como cuando se pregunta por qué existe el hombre y se responde: el hombre existe para que recuerde, entienda y ame a Dios.

- [V] La quinta parte pregunta sobre la cantidad del alma, y se da en dos partes:
 - [V.I] la primera pregunta por la cantidad simple;
 - [V.II] la segunda, por la cantidad compuesta.

- [VI] La sexta parte pregunta sobre la cualidad del alma, y se da en dos especies:
 - [VI.I] la primera especie pregunta sobre la cualidad propia;
 - [VI.II] la segunda, sobre la cualidad apropiada.

¹ *Tabula generalis*, ROL XXVII.

- [VII] La séptima parte pregunta sobre el tiempo, y se da en dos especies:
 [VII.I] la primera pregunta sobre el instante y el ahora;
 [VII.II] la segunda, sobre lo sucesivo.
- [VIII] La octava parte pregunta sobre el lugar, y tiene dos especies:
 [VIII.I] la primera especie pregunta sobre lo colocado;
 [VIII.II] la segunda, sobre el colocante.
- [IX] La novena parte pregunta sobre la modalidad, como preguntar de qué modo entiende el alma, y esta parte tiene dos especies:
 [IX.I] la primera pregunta sobre el modo que tiene el alma en sí misma;
 [IX.II] la segunda especie pregunta sobre el modo que tiene en otro.
- [X] La décima parte de este libro pregunta con qué el alma es agente o paciente:
 [X.I] y la acción dispone por una especie;
 [X.II] y la pasión, por otra.

En estos diez modos de preguntas generales el hombre puede preguntar por totalidad del alma y responder a esa pregunta, ya que el intelecto humano ha sido dispuesto a responder esas preguntas. Y según que proporcionamos la manera para analizar la esencia y la naturaleza del alma, sus acciones y pasiones, a través de estas partes puede tenerse el modo y la doctrina de preguntar acerca de las esencias y naturalezas del resto de criaturas, hecho por el cual este libro es muy útil para todos los que aman la ciencia.

[I] SOBRE LA PRIMERA PARTE DE ESTE LIBRO Y, EN PRIMER LUGAR,
 [I.I] ACERCA DE SU PRIMERA ESPECIE

Nos preguntamos si existe el alma racional², y queremos probar que el alma racional existe a través de diez razones. La primera de ellas es ésta:

[I.I.1] A imagen de la santa Trinidad, Dios es objetivable a través de las criaturas únicamente de tres maneras, esto es en el recordar, en el entender y en el amar a Dios, ya que Dios no puede ser visto³ ni tocado, puesto que es sustancia invisible e infinita, ni Dios puede ser bonificado, eternizado ni posificado por ninguna criatura, y lo mismo en cuanto a las demás dignidades y propiedades suyas. Y puesto que Dios es memorable, creó la criatura memorativa; y como es inteligible, intelectiva, y como es amable, amativa. Y es conveniente que estas tres potencias activas sean creadas para que Dios no cometa injusticia contra su memorabilidad, inteligibilidad y amabilidad, injusticia que haría si no hubiese creado las tres potencias activas que hemos nombrado, ya que no habría quien objetivara a aquéllas ni las alcanzase desde fuera de su esencia, es decir, a través de la criatura.

Hay, por lo tanto, tres potencias activas, y éstas pertenecen al alma racional, cuya existencia estamos demostrando por necesidad de ellas; potencias que, como acabamos de probar, son necesarias. Y si acaso alguien dijera que los ángeles tienen estas mismas tres potencias activas antes mencionadas, por lo que no es necesario que el alma racional sea creada, ya que éstos las poseen, contestamos y decimos que es necesario que el alma sea creada y que tenga tales potencias para

² Cf. *Ars brevis*: “‘Vtrum’ habet tres species, uidelicet dubitatuam, affirmatiuam et negatiuam, ut in principio intellectus supponat utramque partem esse possibilem, et non liget se cum credere, quod non est suus actus, sed intelligere. Et ita accipiat illam partem, cum qua habet maius intelligere. Nam oportet illam esse ueram.” (ROL XII, p. 214, 10-14).

³ Cf. Io. 1, 18: “Deum nemo uidit unquam.”

que sea medio e instrumento a través del cual las criaturas corporales puedan alcanzar su fin en Dios y descansar en él⁴, ya que Dios las creó principalmente para sí mismo, para que el fin de éstas fuera el más noble.

Y puesto que el alma racional está unida al cuerpo humano, el cual se relaciona con todas las criaturas, cuando el alma consigue y alcanza su fin en Dios a través del recordar, entender y amar, el cuerpo consigue o alcanza su fin en Dios; y en el cuerpo del hombre que alcanza su fin en Dios a través de la beatitud, consiguen, a través de este cuerpo humano bienaventurado y glorificado, el resto de criaturas corporales su fin en Dios, esto es, los cuerpos celestes y los cuatro elementos y sus cualidades, y el metal, las plantas y los animales no racionales. Es necesario, por tanto, que exista una sustancia espiritual unida al cuerpo humano, a la que llamamos o denominamos alma racional, para que las criaturas corporales tengan un fin en el que alcancen reposo.

[I.I.2] Por experiencia sabemos que existen las sustancias corporales, pues las sentimos al verlas, tocarlas y por otros sentidos; como pasa con la piedra, que es visible y tangible, y de igual modo con las otras sustancias. Y en estas sustancias corporales puso Dios semejanzas de sus atributos, como en el cuerpo del hombre, que es bueno por naturaleza, y en el fuego, el caballo, la planta y las demás cosas. Y puesto que Dios es bueno, la bondad del cuerpo es semejanza en especie de la bondad divina, y así con el resto de semejanzas.

De manera que, como Dios es sustancia espiritual, si él mismo puso sus semejanzas en las sustancias corporales, cuánto más necesario es que las pusiera, según su orden y lógica, en las sustancias espirituales, las cuales pueden recibir las semejanzas mejor que las sustancias corporales. Queda probado, por tanto, que existen las sustancias espirituales que llamamos almas racionales.

[I.I.3] Todo lo que creó Dios, lo creó de manera ordenada, sin ningún vacío de orden. Y puesto que él es grande por su grandeza y bueno por su bondad y en él no hay ninguna pequeñez ni malicia, tanto más le interesa producir bienes grandes que pequeños. Y como él mismo produjo, a través de la creación, las sustancias corporales y también a los ángeles, que son sustancias espirituales, si no hubiese producido la sustancia compuesta, conformada de esencia corporal y espiritual que es el hombre, habría vacío en el orden de la producción, y habría dos extremos sin medio, esto es, las sustancias corporales y las sustancias angelicales, y no habría sustancia en medio compuesta de sustancia corporal y espiritual, y le sería más propio a Dios producir sustancias de poca bondad que de grande, lo que es imposible y contra la gran obra que tiene en su misma bondad, a través de la generación e inspiración de las Personas divinas.

[I.I.4] Si el alma racional no existe, entonces todo lo que hay en el hombre es corporal o accidente del cuerpo, y aquella potencia que está más cerca de lo espiritual es la potencia imaginativa del hombre, porque es más elevada que la elementativa, vegetativa y sensitiva. Y el hombre que imagina los antípodas según la naturaleza de la imaginación, afirma o juzga que los antípodas se caen hacia abajo; pero el hombre sabio considera que aquel caer sería un ascender, y los cuerpos, que tienen un peso, ascenderían contra natura hacia arriba. Por lo tanto, es necesario que en el hombre haya alguna potencia espiritual con la cual supere a la

⁴ Tópico cristiano, cf. por ejemplo AGUSTÍN DE HIPONA: “Et inquietum erit cor nostrum donec requiescat in Te.” (*Confesiones* I, 1,1).

imaginación, que juzga falsamente, y que esta potencia espiritual juzgue de acuerdo con la verdad. Esta potencia es, en consecuencia, el alma racional, con la cual el hombre entiende de manera ulterior⁵ la verdad, por encima del falso juicio de la imaginación.

[I.I.5] Sólo el hombre hace cosas contra natura, ya que ningún animal no racional se mata a sí mismo, sin embargo algunos hombres se quitan la vida; y sólo el hombre es sodomita, y sólo el hombre ayuna, y sólo el hombre se avergüenza de orinar delante de otro y se avergüenza de aparearse con una mujer delante de otro, y así de otras cosas parecidas a éstas. Es necesario, por tanto, que en el hombre haya alguna sustancia más elevada o noble que la sustancia de los seres no racionales, y que no sea de esencia corporal, ya que, si no la hubiese, seguiría la naturaleza y el comportamiento de los seres no racionales; a esta sustancia la llamamos alma racional, con la cual el hombre constriñe los instintos del cuerpo, como decimos.

[I.I.6] Sólo el hombre tiene libertad de hacer el bien o el mal, y esta libertad principal y primeramente la tiene en la voluntad, comparándola con el cuerpo. De esta manera, si en el hombre no existiera el alma racional, la voluntad pertenecería a la esencia y naturaleza del cuerpo, y por consiguiente, también su libertad; y puesto que todo lo que está en el cuerpo es natural y la libertad está por encima de la naturaleza del cuerpo, se deduce entonces que la libertad es natural y no natural, y esto es una contradicción que no puede mantenerse. Existe, por lo tanto, el alma racional, que es sustancia espiritual de la que procede la voluntad, la cual tiene libertad, por encima de la naturaleza corporal.

[I.I.7] Sólo el hombre concibe el género y la especie, y hace ciencia discurriendo, como sabemos por experiencia. El hombre no sería capaz de hacer estas cosas sin el alma racional, que concibe las sustancias en abstracto, y, a partir de los universales que concibe, extrae los particulares, y ello lo hace por el modo del intelecto; y esto no lo pueden hacer los seres no racionales, pues no hacen libros, ni calculan, ni tienen un martillo, ni una aguja, ni una olla, ni una escudilla, y así las otras cosas que pertenecen a las demás artes mecánicas⁶. Por lo tanto, en el hombre racional hay un alma racional, con la cual supera a los seres no racionales, como hemos dicho.

[I.I.8] Sólo el hombre tiene virtudes morales y vicios; y por las virtudes digno es de lo bueno y por los vicios, de lo malo, y de este modo está sometido a la justicia divina. Y esto no lo hace ningún ser no racional, ni el hombre podría hacerlo sin el alma racional. Existe, por lo tanto, el alma racional, en razón de la cual el hombre se beneficia de las virtudes, tiene la disposición de los vicios y se somete al juicio divino.

⁵ “Transcender”, en este contexto, significa el estadio de superación del conocimiento sensitivo-imaginativo por el conocimiento intelectual-especulativo, y remite a la teoría de los puntos trascendentes. Cf. *Raimundus Lullus, An Introduction*, eds. Alexander FIDORA y Josep E. RUBIO, ROL, *Supplementum Lullianum* II, Turnhout: Brepols, 2008, pp. 391-392.

⁶ Enumeración de objetos que representan artes mecánicas. Para la concepción tradicional de las artes liberales y mecánicas, cf. HUGO DE SAN VÍCTOR, *Didascalicon*, libro II, Freiburg i. Breigau/Basel/Wien/Barcelona/Roma/New York: Herder, 1997. Acerca de las artes liberales y mecánicas y Ramon Llull, cf. Ricardo DA COSTA, “Las definiciones de las siete artes liberales y mecánicas en la obra de Ramón Llull”, *Revista Anales del Seminario de Historia de la Filosofía* 23 (2006) 131-164.

[I.I.9] Si en el hombre no hay alma racional, entonces no ha sido creado en vistas a un fin espiritual sino corporal, y todo aquello que considera acerca del fin espiritual es falso, y por tal falsedad se beneficia de las virtudes y rechaza los vicios, y por la verdad auténtica adquiere los vicios y rechaza las virtudes, lo que es imposible e ininteligible. En consecuencia, en el hombre hay un alma racional, con la cual se atiende al fin espiritual.

[I.I.10] Si en el hombre no hay alma racional, su intelecto es de naturaleza corporal, de lo que se deduce entonces que el hombre entendería por naturaleza, de igual manera que ve u oye por naturaleza, lo que es imposible y va en contra de la experiencia que tenemos de esto, ya que gran número de hombres ven y oyen por naturaleza muchas cosas que no entienden. Por el contrario, entienden estas mismas cosas de modo supranatural, como los milagros, la creación, resurrección y otras cosas parecidas a éstas; y un hombre que tiene los ojos cerrados y no oye nada, entiende o puede entender; por tanto, entender es de otra naturaleza más elevada⁷ que aquélla del cuerpo, y a ésta la llamamos alma racional.

Toda pregunta que tenemos la intención de hacer sobre el alma será sobre alma racional.

[I.I.q1] Pregunta: El alma racional, puesto que es, ¿puede no ser?

Solución: El alma existe para amar y conocer a Dios, y así, según su fin, por su naturaleza no tiene libertad de poder no existir, ya que el fin para el cual existe la mantiene en el ser. Sin embargo, ya que el alma proviene del no-ser según su esencia natural, puede no ser; como una copa de vino que tenemos en la mano para bebérsela, la cual, según su fin (de bebérsela), no puede caer al suelo, mas, en tanto tiene peso, podría caer al suelo si se la suelta.

[I.I.q2] Pregunta: Si el alma racional es más por su propio fin que por el fin de otro.

Solución: Si el alma racional fuese más por aquello que ella es que por amar a Dios y conocerlo, su ser sería más noble que el acto que habría en conocer a Dios y amarlo, y tendría reposo en sí misma y no en Dios. Esto es imposible, ya que ninguna sustancia que provenga del no-ser puede tener en sí misma de manera simple el reposo. Existe, por lo tanto, el alma racional principalmente por razón del fin divino y no por razón de su propio fin, de igual modo que el martillo, que es por el fin del clavo y no por su fin.

[I.I.q3] Pregunta: Si es necesario para Dios que el alma exista.

Solución: Dios es en sí mismo hasta tal punto perfecto que, fuera de sí, no necesita nada⁸, como el sol, y aún mucho más, que está tan lleno de luz que no necesita ninguna otra luz que esté fuera de él. Sin embargo, puesto que es digno que Dios muestre sus perfecciones según lo que su propia dignidad exige, el ser del alma es

⁷ Es la misma idea que recoge el término “transcender”, véase nota 5.

⁸ Cf. *Ars brevis*: “Deus est ens, quod extra se non indiget aliquo. In ipso namque totaliter sunt omnes perfectiones.” (ROL XII, p. 224, 52-53); y TOMÁS DE AQUINO: “Sed Deus non indiget aliquo quod ei a nobis exhibeatur, secundum illud Psalm. dixi, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges.” (*Summa Theologiae* II-II, q81 a6 arg2).

necesario para que alcance aquellas dignidades recordando, conociendo y amándolas, así como es necesario que los cuerpos inferiores sean susceptibles de poder recibir el beneficio del sol, el cual tiene su naturaleza o propiedad para transmitir virtudes e impresiones en los seres inferiores.

[I.I.q4] Pregunta: Si Dios podría crear sustancias corporales sin crear almas racionales.

Solución: En tanto que Dios es completamente perfecto y él mismo es concordancia de sus atributos sin ninguna contrariedad, atributos que son su bondad, grandeza, eternidad, potestad, sabiduría, voluntad, virtud, verdad, gloria, fin y otros parecidos a éstos, no podría crear sustancias corporales y no haber creado las almas racionales, ya que no se avendrían en él sus atributos al crear aquellas sustancias corporales, pues crearía éstas para otro fin y no para su fin. Esto es imposible y va contra aquello que antes hemos probado cuando dijimos que el alma racional debe existir para que por ella las sustancias corporales alcancen el fin en Dios⁹, por quien son, así como el rey justo que, haciendo uso de la justicia, no puede ir contra el fin de ésta.

[I.I.q5] Pregunta: Si del ser del alma se sigue mayor fin que del ser del ángel.

Solución: De manera intensiva¹⁰, la sustancia del ángel es más noble que la sustancia del alma, y esto es así porque el ángel existe para que él mismo exista, y el alma existe para que el hombre exista; por lo tanto, en relación con esto, el ángel tiene un fin más noble que el alma. Sin embargo, de manera extensiva, a través del alma se alcanza mayor fin que a través del ángel, pues las sustancias corporales pueden tener reposo a través del alma, como dijimos¹¹, aún suponiendo que el ángel no existiese, igual que el oro, que es de manera intensiva un metal más noble que el hierro, pero puesto que el hierro sirve para muchas cosas más que el oro, el fin del hierro es más necesario que el fin del oro.

[I.I.q6] Pregunta: Si el alma existe principalmente por su esencia o por su fin.

Solución: El alma, en cuanto que existe a partir de sus principios naturales, existe por esencia, y en cuanto que su fin está por encima de sus principios naturales, esto es, Dios, en quien tiene reposo, el alma bienaventurada es más por su fin que por su esencia; como pasa con una sala, que existe más bien por el fin de ser habitada que por su esencia, ya que en la intención del hombre y en su deseo fue antes la acción de habitar que la sala, puesto que el hombre se relaciona con el acto de habitar más que con la sala.

[I.I.q7] Pregunta: Si el alma puede ser eterna, es decir, si puede estar en una duración que no tenga ni principio ni fin.

Solución: Ningún alma puede tener poder infinito, pues, si lo tuviera, sería igual al poder divino, que es infinito; por esto, ya que el poder del alma no puede, según su especie, ser en sí mismo simplemente infinito, tampoco puede existir una potencia con infinita duración que por ésta (duración) pueda ser infinita, sin principio ni fin. Pues si pudiese existir, el poder resultaría ser más perfecto o más completo en otra especie que en la suya, lo que es imposible; así como es imposible que la bondad

⁹ I.I.1.

¹⁰ Cualitativamente (frente a "extensiuue": cuantitativamente).

¹¹ I.I.1; I.I.q.4.

tenga más poder siendo razón de lo bueno según la especie de la duración que según sí misma. Por lo tanto, el alma no puede ser eterna.

[I.I.q8] Pregunta: Si se sigue algún inconveniente a causa de que el alma es racional.

Solución: De nada de lo producido por Dios puede seguir ninguna inconveniencia, y esto es así porque todo lo que produce Dios lo produce según un fin, que es la perfección de esa producción. Y puesto que Dios produce el alma, de su ser no puede seguirse ninguna inconveniencia. Sin embargo, aquello por lo que del alma a veces se sigue algún inconveniente es porque ese ser es desviado y contrario al fin por el cual es, como el hombre de cuyo ser se sigue inconveniente si quiere lo malo y odia lo bueno, ya que el hombre mismo ha sido creado para que haga el bien y no el mal.

[I.I.q9] Pregunta: Si de la presencia del alma se deduce mayor perfección que imperfección por su ausencia, suponiendo que esté en privación.

Solución: Ser y perfección se avienen, y también imperfección y privación, y ya que los hábitos son de mayor posición que las privaciones¹², de ellos se sigue más perfección en relación con el ente positivo, que es el alma, que imperfección a partir de la privación de este ente; igual que ocurre con el alma bienaventurada, de la que se sigue mayor perfección que imperfección del alma condenada.

[I.I.q10] Pregunta: Si algún alma puede elegir la privación de su ser.

Solución: El alma posee un acto mayor cuando ama que cuando odia, y esto es porque amar es un acto más noble que odiar, y por eso el alma recta y no desviada no puede odiar su ser. Sin embargo, el alma desviada, que está en contra del fin de su ser, puede odiar más que amar, ya que si no pudiese, sus actos no serían contrarios a los actos del alma recta. Por lo tanto, esta alma desviada puede odiar su ser; como aquel hombre que está tan furioso que se mata a sí mismo, se hiere y se insulta.

SOBRE LA SEGUNDA ESPECIE DE LA PRIMERA PARTE

Nos preguntamos si el alma racional proviene de un creador o de un progenitor. Intentamos demostrar por diez razones que el alma racional existe a partir de un creador y no de un progenitor, es decir, que es creada y no generada. De estas diez razones, la primera es la siguiente:

[I.II.1] El alma es libre según su naturaleza, y esto se muestra en la voluntad de Martín o de cualquier otro, pues ningún otro hombre puede forzar la voluntad de Martín a que no ame aquello que quiere amar, ni puede obligar a su intelecto a que no entienda lo que su voluntad quiere entender; y lo mismo respecto a su memoria, a la que ningún otro hombre puede obligar a que no recuerde aquello que a su voluntad le apetece. Es manifiesto, en consecuencia, que el alma es libre en sus potencias simples.

Es, por tanto, creada y no generada, pues, si fuese generada, no sería libre en sus potencias simples, pues se dispondría de manera natural hacía los objetos que alcanzase, y no libremente, como hace el alma sensitiva, que se dispone de manera

¹² Cf. *Liber proverborum*: "Habitus est dispositum uestimentum potentiae." (MOG VI, vi, 56 (338)).

natural hacia los objetos que son alcanzados por sus sentidos particulares, como los ojos, que de manera natural alcanzan el color, y los oídos el sonido, y así los demás sentidos; y esto es así porque (el alma sensitiva) es generada y asume la naturaleza de los padres, de los que nace o procede.

[I.II.2] Si el alma hubiese sido generada, nacería de la corrupción y envejecería, ya que ningún ser generado en este mundo¹³ puede nacer o existir sin la corrupción de aquello de lo que se compone. Sin embargo, el alma racional no envejece ni es vieja a causa de la vejez del cuerpo, y así se muestra y se percibe en el hombre sabio que es anciano, que sabe más que cuando era joven; el alma de aquel sabio no ha sido, por lo tanto, generada, sino creada.

[I.II.3] Si el alma fuese generada y no creada, encontraría su fin en este mundo, como la sensitiva, que tiene su fin en sentir, y la vegetativa en vegetar. Sin embargo, el alma racional no tiene su fin en este mundo, ya que este mundo no la puede colmar, pues siempre quiere desear, entender y recordar más (profundamente) aquello que ama, entiende y recuerda u otra cosa; y esto no ocurre con el sentido que siente el objeto, como el hombre que está harto de comer y no le apetece comer más en ese momento, y lo mismo respecto a la voz de la que está harto, pues no le apetece oírlo más. Y esto es así porque la sensitiva tiene padres que le dan ciertas limitaciones en el sentir y potencias limitadas. Y lo mismo harían los primeros padres del alma racional si fuese generada, la cual descansaría en las limitaciones y potencias que le dieran sus primeros padres; e igualmente le bastaría una sola cosa del mundo para amar, entender y recordar, del mismo modo que al sentido le basta un único objeto sensible. Queda probado, por tanto, que el alma proviene de un creador y no de un progenitor.

[I.II.4] Si el alma fuese generada y no creada, todas sus obras serían naturales y no podría existir ninguna obra moral, como la justicia, la prudencia y así las otras virtudes que no se adquieren según el curso natural; pues si se adquiriesen según el curso natural, el padre generaría al hijo también con justicia y prudencia, como ocurre con el color y la boca, y serían todos los hombres sabios y justos, lo que es imposible según sabemos por experiencia, ya que hay muchos hombres que no son justos ni sabios. No proviene el alma racional, por tanto, de un progenitor, sino de un creador.

[I.II.5] Si el alma existiese por generación y no por creación, existiría con sucesión y movimiento y sería una sustancia corporal, ya que toda sustancia en la que hay sucesión y movimiento debe ser corporal, y nosotros hemos demostrado que el alma racional es una sustancia espiritual¹⁴. Por lo tanto, el alma existe por creación y no por generación.

[I.II.6] Si el alma fuese generada, lo sería por división de las partes y por transformación de las partes de las especies viejas en especies nuevas; como del pan del que se genera la carne cuando las partes del pan abandonan la especie del pan y adquieren sustento en la otra especie (de la carne), y la especie del pan no tiene sujeto en el que pueda permanecer. De aquí se deduciría que las partes espirituales pueden dejar unas especies y adoptar otras por la división de partes en partes, lo que es imposible. Existe, por lo tanto, el alma racional por creación.

[I.II.7] Si el alma racional existiese por generación, tendría padres y por naturaleza no odiaría a ninguno de sus padres ni querría más a otro que a sus padres; y a este

¹³ En el mundo sublunar, compuesto de elementos, sometido a la generación y corrupción.

¹⁴ I.I.

respecto vemos lo opuesto, ya que muchos no quieren a su padre y quieren a otro. Por tanto, el alma no ha sido generada, sino creada.

[I.II.8] Si el alma fuese generada, siempre amaría más sus perfecciones que las perfecciones del cuerpo, como la sensitiva, que tiene mayor tendencia a sentir que a vegetar. Y puesto que muchas almas aman más la perfección del cuerpo al que están unidas que su perfección —igual que al hombre al que le gusta más comer, beber y ver figuras placenteras que recordar, entender y amar lo justo— el alma no ha sido generada.

[I.II.9] Si el alma hubiese sido generada, no podría vivir interiormente por medio de sus perfecciones sin el alimento exterior de otras partes no unidas a ella; como pasa con el alma sensitiva del hombre, que no puede vivir sin la comida y la bebida que viene de fuera y de las que obtiene el alimento y el sustento, y esto es así porque ha sido generada. El alma moriría, por tanto, si hubiese sido generada, o sería necesario que viviera de otras partes desprovistas corruptibles, transformando éstas en su especie espiritual; y, si muriese, no podría volver a su identidad, pues las partes espirituales que han sufrido privación no tienen donde estén sustentadas.

Y si el alma muriese, no se le premiaría por lo bueno que hizo ni se le castigaría por lo malo tras su muerte, ya que no sería nada; y sería Dios injusto en esta vida debido a las muchas almas que en esta vida han sufrido muchas adversidades siendo justas. Y Dios, si hubiese querido que el alma volviera después de su muerte, no lo podría hacer en su misma identidad, pues se daría la creación de la misma sustancia dos veces, lo cual es imposible. No muere, pues, el alma racional y vive por su vida, que es una de sus partes simples; vida espiritual que no convierte las partes corporales en especie espiritual, y que vive de tal modo por su vida así como ama por su voluntad.

[I.II.10] Si el alma, que es sustancia espiritual, hubiese sido generada, sería una sustancia espiritual de sustancia espiritual; igual que pasa con la sustancia corporal de Martín, que existe a partir de la sustancia corporal de su padre, y como pasa con la sustancia del clavo, que existe a partir de la sustancia del hierro; y la sustancia del progenitor sería corruptible por la voluntad, como pasa con la sustancia del cuerpo, que es corruptible por las cuatro cualidades generales, es decir el calor, etc. Y es imposible que la voluntad del progenitor quiera que alguna de sus partes esté en privación, pues querría naturalmente contra su esencia, lo que es imposible.

[I.II.q1] Pregunta: Se cuestiona si Dios creó el alma con movimiento.

Solución: Hemos probado que el alma existe y que es un ente espiritual¹⁵, y el movimiento no pertenece sino a una sustancia corporal que esté en movimiento, que ocupe un lugar y luego otro. Por eso, en la creación de la sustancia espiritual no es necesario el movimiento, igual que el hombre, que no necesita movimiento cuando quiere recordar, entender y amar algún objeto; por lo cual, cuando Dios quiere crear el alma, quiere que el alma que no existía exista, sin ningún movimiento que lleve del no-ser al ser, sino que el ser es creado en el preciso instante en que quiere el propio Creador.

[I.II.q2] Pregunta: Si Dios podría hacer que el alma racional fuese generada.

Solución: Cualquier criatura, según su especie, exige sus condiciones propias y naturales, como el pez, que desea vivir en el agua, la salamandra en el fuego, el

¹⁵ I.I.

topo en la tierra y el camaleón en el aire; de ahí que, así como Dios no podría hacer que el pez viviera sin agua ni la salamandra sin fuego ni el topo sin tierra ni el camaleón sin aire, Dios quiere que cualquiera de éstas criaturas viva según sus condiciones y su propio espacio, porque (si no) se daría una contradicción. Por lo tanto, Dios no podría hacer que el alma racional, que no es ente corporal, pudiese ser generada corporalmente, ya que entonces tendría cuerpo y no cuerpo, lo que es una contradicción en el alma y también en la divina voluntad, la cual querría entonces que fuese de naturaleza corporal y no corporal.

[I.II.q3] Pregunta: Si el hombre puede generar el alma racional generando a otro hombre en la naturaleza humana, igual que Dios Padre generó a Dios Hijo en la naturaleza divina, Hijo que es sustancia espiritual.

Solución: Puesto que Dios Padre genera a Dios Hijo de sí mismo y no de otro, y Dios Padre es sustancia espiritual, puede generar en naturaleza divina al Hijo, que es sustancia espiritual, pero no podría generarlo si el Padre fuese una sustancia y el Hijo otra, ya que serían muchas y diferentes sustancias, y Dios no sería solamente uno sino muchos dioses, lo que es imposible, como probamos en el *Libro de los artículos*¹⁶. Del mismo modo, el hombre no puede generar el alma racional, ya que no la generaría de su humanidad, puesto que la generaría hombre, siendo el alma racional hombre, lo cual es imposible, en tanto que la parte no puede ser aquello que es su todo.

[I.II.q4] Pregunta: Si un intelecto puede generar otro intelecto, ya que el intelecto engendra el entender.

Solución: Así como la esencia de la bondad tiene tres realidades concretas que son de su especie, es decir el bonificativo, bonificable y bonificar¹⁷, de igual manera en la esencia del intelecto humano hay tres realidades concretas que son de su esencia¹⁸, que en ellas se sustenta, y todas esas realidades concretas son necesarias para que haya un solo intelecto especial¹⁹, por ejemplo, que haya un solo intelecto de Martín o de cualquier otro hombre. Y puesto que el intelecto no se multiplica por otro, del que crece, como la planta, que crece gracias a lo exterior a través del alimento, y dado que además el intelecto es terminado y finito, por eso no puede generar ni multiplicar otro intelecto a partir de sí mismo. Y el entender que (el intelecto) genera es una especie de la fantasía que hace a partir de las semejanzas del objeto y suyas, y este entender no forma parte de su esencia.

[I.II.q5] Pregunta: Si el ángel puede producir un alma.

Solución: Según lo que acabamos de decir o avanzar sobre el intelecto humano, a saber, que no puede generar otro intelecto²⁰, se sigue que un ángel no puede producir un alma a partir de su esencia, puesto que es terminado y finito y no se multiplica a partir de otro. Y el ángel tampoco puede producir un alma de otra esencia, dado que el alma es de un creador y no de un progenitor, ni podría producirla desde la nada, ya que sería su creador y habría muchos creadores, es

¹⁶ *Liber de articulis fidei*, “Articulus. I. Quod sit Vnus Deus tantum” (MOG IV, ix, 3 (507)).

¹⁷ El término “concreto”, más tarde “correlativo”, refiere a cada uno de los tres elementos coesenciales (caracterizados por los sufijos “-bile”, “-iuum”, “-are”) de la realidad dinámica, tal y como la concibe Llull; cf. Jordi Gayà: “todo lo que se precie de ser, es en la dinámica estructura correlativa”. Jordi GAYÀ, *La teoría luliana de los correlativos*, Palma de Mallorca: Impresos Lope, 1979, p. 220.

¹⁸ Memoria, intelecto y voluntad.

¹⁹ Particular, no común.

²⁰ I.II.q.4.

decir Dios y los ángeles, lo que sería imposible y contra las sumas perfecciones y propiedades de Dios.

[I.II.q6] Pregunta: Si el alma podría producirse a sí misma.

Solución: Ningún ente puede producirse a sí mismo, dado que éste no podría ser y no ser en un único y mismo momento. Y si el alma pudiera producirse a sí misma, podría existir antes de que existiera, en tanto que existiría el poder con el que sería capaz de producirse a sí misma, y aquel poder existiría antes de que ella existiese y no sería de su esencia.

[I.II.q7] Pregunta: Si el alma, antes de ser creada, está en potencia y por creación se convierte en acto.

Solución: En las sustancias corporales compuestas de elementos²¹, según la naturaleza de corrupción y generación, unas sustancias corporales se mantienen en potencia respecto a otras sustancias que existen en acto, como la flor del manzano, que existe en potencia en el manzano antes de que florezca. Pero en la creación no es así, ya que ésta no está sujeta a generación y corrupción, sino a la producción de la criatura producida del no-ser al ser, criatura que no sería producida del no-ser al ser si antes de ser producida ya existiese en potencia, ya que, existiendo en potencia, sería algo.

[I.II.q8] Pregunta: Si la creación del alma es de Dios y de dicha alma creada o de tan sólo uno de ellos.

Solución: El sello deja en la cera semejanzas de sus letras esenciales, y las letras de cera no son de la esencia de las letras del sello, sino que son semejanzas e impresiones de las letras del sello²². Del mismo modo, en la creación, Dios imprime sus semejanzas en las criaturas no para que las criaturas sean de la esencia de Dios, sino semejanzas de él, en la medida en que las pueden aceptar. Por tanto, la creación es del creador según el modo de acción; y es de las criaturas, según el modo de pasión.

[I.II.q9] Pregunta: Si Dios podría coartar el libre albedrío del alma.

Solución: Ningún cuerpo podría ser cuerpo si de él fuese separada alguna parte necesaria a su ser sin la cual no puede existir, como la forma, la materia o la cantidad, y así con otras partes necesarias. Y puesto que el alma racional ha sido creada con libre albedrío, que es una de sus partes, para que con esta parte pueda libremente recordar, conocer y amar a Dios, sin aquella parte el alma no puede existir; parte que habría sido suprimida si tuviese que recordar, entender y amar a Dios u otra cosa por necesidad y no libremente.

[I.II.q.10] Pregunta: Si Dios podría crear el alma a partir de contrarios.

Solución: Si el alma fuese creada a partir de contrarios, podría ser de un progenitor por el modo de generación y corrupción, como el cuerpo compuesto de elementos, en el que hay cuatro cualidades contrarias, es decir, calor y frío, humedad y sequedad; y ya probamos que el alma no puede ser de un progenitor²³. Y además, si

²¹ Acerca del concepto de "elementatum", cf. Theodore SILVERSTEIN, "Elementatum. Its Appearance among the 12th-Century Cosmologists", *Mediaeval Studies* 16 (1954) 156-162.

²² Cf. *Arbor scientiae*: "sicut figurae, quas sigillum facit in cera, quae sunt de essentia cerae, non autem de essentia sigilli." (ROL XXV, p. 631, 1200-1201).

²³ I.II.

Dios hubiera creado partes contrarias en el alma, ésta no podría libremente recordar, entender y amar a Dios, ya que a la libertad se opondrían las partes contrarias, oponiéndose unas partes a otras. Por eso Dios, según el fin y el orden para los que creó el alma, no podría crear en ella partes contrarias, pues su potestad no puede ir contra el fin y el orden de aquello que su sabiduría discierne y su voluntad quiere, y que su verdad pone en lo verdadero y su virtud en la virtud, su bondad en la bondad, y lo mismo se puede decir de la grandeza y la eternidad.

SOBRE LA TERCERA ESPECIE DE LA PRIMERA PARTE

Por diez razones intentamos probar que el alma racional es inmortal, y no nos proponemos hablar de la mortalidad que en el alma esté por el pecado, sino de la inmortalidad esencial.

[I.III.1] El alma es inmortal por su propia naturaleza, la cual tiene por creación en tanto que no ha sido creada de contrarios, como ya dijimos²⁴; porque, así como el sol es incorruptible y su claridad es permanente pues ha sido creado sin partes contrarias, de igual modo el alma es inmortal y sus propiedades naturales son permanentes, porque no es contrarios.

[I.III.2] El alma es inmortal por razón del fin para el que ha sido creada, pues ha sido creada para que recuerde, entienda y ame a Dios, y memorabilidad, inteligibilidad y amabilidad de Dios concuerdan con la eternidad, según ya hemos dicho²⁵. Y por eso los fines de la memoratividad, intelectividad y amatividad concuerdan con la eternidad, y por esta concordancia se da la inmortalidad en el alma²⁶.

[I.III.3] Si el alma no existiese, las criaturas corporales no podrían alcanzar su fin en Dios, lo que lleva a gran inconveniente, como ya hemos dicho²⁷. Es el alma, por tanto, inmortal, para que las criaturas corporales puedan alcanzar su fin en Dios a través de esta alma unida al cuerpo humano; dado que si fuese mortal, se seguiría el inconveniente que dijimos, y las criaturas no habrían sido creadas para un fin permanente.

[I.III.4] El alma es una criatura más noble que cualquier cuerpo porque puede alcanzar mejor las semejanzas divinas, dado que Dios es un ente espiritual y el alma también. Por lo tanto, si el alma es inmortal para que el fin de las criaturas corporales sea permanente, bien se deduce que ella misma sea inmortal para que su fin sea permanente, porque si fuese mortal, el ser más noble no tendría tanta concordancia con la permanencia como tendría el ser menos noble, y eso es imposible.

[I.III.5] Dios es justo y su justicia exige que el alma sea inmortal para que pueda haber un sujeto permanente sobre el que pueda sentenciar al alma buena hacia la dicha sin fin, y a la mala hacia la pena sin fin²⁸. Y si el alma fuese mortal, en su

²⁴ I.II.q.10.

²⁵ I.II.q.10.

²⁶ Cf. posibles ecos de este fragmento en Bernat METGE, *Lo somni*, Barcelona: Barcino, 2006, p. 143, 336-338.

²⁷ I.I.q.4.

²⁸ “Aeuiternalis” denota la duración de los seres creados que tienen principio pero no tienen fin, como ángeles y almas: “aeuum differt a tempore et ab aeternitate sicut medium existens inter illa.” TOMÁS DE AQUINO, *Summa Theologiae* I, q10, a5, resp. Cf. Klaus REINHARDT, “Der Baum des

mortalidad la justicia divina actuaría contra sí misma, ya que iría contra aquello que exige su juicio, y puesto que la justicia de Dios no puede cometer una injusticia contra sí misma, el alma debe ser inmortal²⁹.

[I.III.6] La divina bondad y eternidad concuerdan en el alma del hombre, pues, así como la bondad exige un sujeto en el que pueda influir beatitud, así la eternidad exige un sujeto bueno en el que pueda influir eviternidad, que es semejanza de ésta; y si la eternidad no conservara el alma en la eviternidad, no concordaría con la divina bondad, sino que le sería contraria, lo que es imposible. Es el alma, por lo tanto, inmortal.

[I.III.7] La razón por la que el cuerpo animado es mortal es porque no puede vivir de sus partes esenciales, ya que su flujo vital³⁰ no puede ser conservado sin la humedad del alimento, que viene de fuera; como el caballo, que no puede vivir sin comer ni beber. Y puesto que el alma es toda ella su especie y no tiene necesidad de vivir de cosas exteriores, ya que todas sus partes viven dentro por la vida, que es una de sus partes que no vive de fluido nutrimental, por eso el alma es inmortal; y es, así, viva por la vida, que es una de sus partes, de igual manera que el sol es esférico por el círculo, que es una de sus partes.

[I.III.8] El cuerpo compuesto de elementos puede ser destruido por el contacto, como la piedra al golpear, la planta al ser cortada y el cuerpo animal al ser herido o pasar hambre. Y puesto que el alma es espiritual, no puede ser golpeada, cortada o herida, y por eso no puede ser destruida con ningún cuerpo, ni el ángel bueno ni el malo pueden destruirla ni matarla, dado que ninguna sustancia que sea toda ella una especie puede ser destruida por una sustancia similar que sea su especie, ya que ninguna especie destruye a otra. Por lo tanto, el alma es inmortal, puesto que no hay nada que pueda destruirla ni corporal ni espiritualmente, ni Dios la puede destruir, pues actuaría contra el fin para el que la creó, según ya dijimos³¹.

[I.III.9] Ningún alma puede destruirse ni matarse a sí misma, ya que ella es de la vida y no de la muerte, y no puede matar a su vida, ya que en sí misma no hay muerte que sea una de sus partes sustanciales y mayor y más fuerte que su vida, y nosotros ya hemos demostrado que el alma no es de contrarios³². Es, por lo tanto, el alma inmortal, puesto que ni ella puede matarse a sí misma ni ningún otro puede matarla, como hemos demostrado.

[I.III.10] El alma existe a partir del conjunto de partes concordantes entre sí, como su bondad natural, que concuerda con su grandeza natural, y así las otras. Y ninguna sustancia que existe de partes concordantes sin contrarios puede ser mortal ni ser destruida. Es, por lo tanto, el alma inmortal y permanente, según el devenir natural espiritual.

ewigen Lebens”, en *Arbor Scientiae: der Baum des Wissens von Ramon Llull*, eds. Fernando Domínguez, Pere Villalba y Peter Walter, Turnhout: Brepols, 2002.

²⁹ Cf. Bernat METGE, *Lo somni...*, p. 144, 339-349.

³⁰ Sobre el concepto de “humidum nutrimentale” y “radicale”, cf. Michael MCVAUGH, “The *humidum radicale* in Thirteenth-Century Medicine”, *Traditio* 30 (1974) 259-293.

³¹ I.III.5.

³² I.II.q.10.

[I.III.q1] Pregunta: Si por pecado mortal el alma puede desviarse de la inmortalidad natural a la naturaleza mortal.

Solución: El alma ha sido creada para buen fin, como hemos dicho³³, y según la nobleza de ese fin ha sido puesta en la naturaleza. Por tanto, cuando existe el alma en la naturaleza de aquel fin, adaptada a su naturaleza, se conserva por dicho fin; es necesario que cuando está contra ese fin por el pecado sea desviada hacia la naturaleza contraria, la cual ha sido inclinada por el pecado hacia el no-ser, ya que no es digno que exista ni tenga algún beneficio de otra cosa digna de ser. No obstante, para que el alma sea sujeto de la justicia divina y las sustancias corporales no pierdan su fin con la privación del alma, el alma no puede morir si bien tiene naturaleza de morir, igual que si un hombre estuviese en el fuego y por la naturaleza del fuego tiene naturaleza para ser quemado, pero la justicia divina lo mantiene para que sea castigado por mucho tiempo a causa del pecado que hizo.

[I.III.q2] Pregunta: Si el alma, a causa de haber sido creada del no-ser, tiene la naturaleza de regresar al no-ser.

Solución: Si el alma fuese creada del no-ser sin ningún fin y utilidad, la privación del fin sería la causa por la que regresaría al no-ser. Pero no puede hacerlo de ninguna manera, como el escritor que se equivoca al escribir y, detectado el error, rompe su texto ya que aquella escritura estaba en contra del fin según el cual pretendía escribir; y sin embargo, si la escritura concuerda con el fin, el escritor, que ama el fin por el que escribe, no puede destruir la escritura.

[I.III.q3] Pregunta: El hombre puede matarse a sí mismo, y una parte del hombre es el alma. Por lo tanto, la pregunta es si el hombre puede matar su alma, una vez que puede matarse a sí mismo.

Solución: El hombre se compone de alma y cuerpo, y el cuerpo y el alma se distinguen por esencia. Y el hombre no puede tocar ni herir el alma, como ya hemos dicho³⁴, y por eso no puede matar todas sus partes. Y si mata el cuerpo, de eso no se deduce que mate el alma.

[I.III.q4] Pregunta: Si alguna parte esencial del alma puede morir.

Solución: Hemos demostrado que el alma no era de contrarios y que todas sus partes concuerdan³⁵; por ello, ninguna de sus partes puede morir, ya que no hay lugar para la contrariedad que permita la muerte de alguna parte del alma racional.

[I.III.q5] Pregunta: Se cuestiona si, cuando el hombre muere, el alma sufre la pena que en ella pone la impresión de la mortalidad.

Solución: El alma y el cuerpo son partes del hombre, y ya que el total de las partes es el fin, esto es el hombre, por la muerte de éste se da la impresión de la muerte en el alma, impresión que es la pena que sufre el alma, pues se aleja del cuerpo y el total (de las partes) deviene en privación.

³³ Para que las sustancias corporales alcancen su fin en Dios y hallen reposo. Esta idea, que ya aparece en I.I.I., se repite insistentemente en toda la obra.

³⁴ I.III.8.

³⁵ I.II.q.10.

[I.III.q6] Pregunta: Si, una vez muertos los órganos corporales, mueren los actos de las potencias del alma.

Solución: El operario que hace un clavo con un martillo, lo quiere hacer, puesto que lo hace; y si acaso pierde el martillo, de ello no se sigue que él no quiera hacer el clavo, ni que no sepa hacerlo. Permanece, por lo tanto, el hábito de la herrería en las potencias del alma, aunque se pierdan los instrumentos de la herrería.

[I.III.q7] Pregunta: Si el alma, cuando se ha separado del cuerpo, es tan noble y perfecta como lo era cuando estaba unida al cuerpo.

Solución: El alma, cuando está unida al cuerpo, permanece en el fin por el cual es, es decir, que de alma y cuerpo sea el hombre, y en aquella existencia suya el fin está en acto; y cuando ha sido separada del cuerpo, aquel fin permanece en potencia. Por lo cual, en tanto que el acto es más noble que aquello que permanece en potencia, el alma resulta deteriorada por la muerte del hombre; pero en cuanto perdura en sus partes y en su esencia y se mantiene en el fin para el que ha sido creada, es decir, recordar, entender y amar a Dios, no se deteriora por la muerte del cuerpo.

[I.III.q8] Pregunta: Si el alma, cuando el hombre ha muerto, puede imaginar el cuerpo en el que estaba.

Solución: Así como el alma unida al cuerpo retiene en la imaginación los objetos sensibles, así también cuando el hombre ha muerto retiene los objetos imaginables en sus potencias, y por eso puede alcanzar los objetos imaginables recordando, entendiendo y amando, sin el órgano de la imaginación.

[I.III.q9] Pregunta: Si cuando el cuerpo muere, el alma unida al cuerpo mueve el cuerpo hacia la muerte.

Solución: Ningún fin es contra sí mismo, y por eso el alma, que tiene su fin en la unión con el cuerpo para constituir al hombre, no mueve el cuerpo a morir, más bien se opone a su muerte todo lo que puede. Pero, puesto que los órganos corporales se corrompen por razón de la corrupción del cuerpo compuesto de elementos, el alma no puede permanecer en el cuerpo, igual que el vino no puede permanecer en la botella cuando ésta se ha roto.

[I.III.q10] Pregunta: Si el alma, cuando se separa del cuerpo, se lleva consigo las costumbres que tenía cuando estaba con el cuerpo.

Solución: Toda buena costumbre existe para que se adquiriera el merecimiento de lo bueno, y toda mala existe para carecer del merecimiento de lo bueno, de donde proviene el merecimiento de lo malo. Una vez adquirido, por lo tanto, el merecimiento de lo bueno o malo, no son necesarias las costumbres, igual que no es necesario el martillo una vez hecho el cuchillo.

[II] SOBRE LA SEGUNDA PARTE DE ESTE LIBRO Y EN PRIMER LUGAR,
[II.I] ACERCA SU PRIMERA ESPECIE

Pregunta: El alma racional, ¿qué es en sí misma?³⁶ Solución:

[II.I.1] El alma racional es aquella parte del hombre a través de la cual recuerda, entiende y ama, ya que, así como el fuego calienta con el calor, de igual modo el hombre recuerda, entiende y ama con y a través del alma.

[II.I.2] El alma es una sustancia espiritual unida a una sustancia corporal junto con la que constituye al hombre, porque, igual que en la pimienta u otra medicina que sea más cálida que seca el fuego constituye al resto de cualidades para calentar, así el alma constituye al cuerpo para homificar, de ahí que se le llame la forma del cuerpo y es necesario que sea sustancia, puesto que es la forma del cuerpo.

[II.I.3] El alma es una sustancia que da forma al cuerpo para vegetar y sentir porque ella mueve la vegetativa a vegetar y la sensitiva a sentir, como el calor del fuego, que mueve el agua caliente en la olla a calentar, y la voluntad, que mueve al hombre a amar, y por eso el alma es naturalmente la dueña del cuerpo.

[II.I.4] El alma es una sustancia que necesita un órgano con el cual obtenga la ciencia de los objetos corporales; como para obtener el color, para el que necesita los ojos y la potencia de sentir a fin de que acepte el sujeto del color en la imaginativa, y que en la ausencia de este sujeto abstraiga las semejanzas de ese sujeto desde la imaginativa y que de éstas ponga su recordar, entender y amar, y esto mismo es así en relación con las otras potencias del sentido común.

[II.I.5] El alma es una sustancia espiritual que llega a los objetos a través de la especie, como la madre que recuerda a su hijo, a quien no ve, y de quien hace semejanza en la memoria por razón del recordar, y en el intelecto por razón del entender, y en la voluntad por razón de querer.

[II.I.6] El alma es una sustancia espiritual que es una parte del hombre, y por eso es una potencia del hombre, como la parte, que es de su todo.

[II.I.7] El alma es el instrumento espiritual, con el que las sustancias corporales obtienen su fin en Dios, como dijimos³⁷.

[II.I.8] El alma es la sustancia que participa de más criaturas que ninguna otra sustancia al estar unida al cuerpo humano, ya que ese cuerpo participa del firmamento en cuanto que de éste recibe influencia, y está junto con él en una sola especie, que es el cuerpo, y participa de los cuatro elementos porque él mismo es de los cuatro, y participa de las plantas, ya que él mismo es de la vegetativa, y participa de la sensitiva, en cuanto es de ella, e igual con la imaginativa.

[II.I.9] Es el alma una sustancia que consigue para sí misma y para el cuerpo las virtudes y los vicios, como la castidad y la lujuria, ya que si en el hombre no existiese el alma, las moralidades no serían ni de las virtudes ni de los vicios.

³⁶ Cf. *Ars brevis*: “‘Quid’ habet quattuor species. Prima eset definitiua; sicut quando quaeritur: Quid est intellectus? Et respondendum est, quod ipse est illa potentia, cui proprie competit intelligere.” (ROL XII, p. 214, 15-17).

³⁷ I.I.1; I.I.q4; I.I.q5; etc.

[II.I.10] El alma es aquella sustancia que consigue, con las virtudes morales, el premio del bien, y con los vicios morales, el castigo del mal, y porque es una parte del hombre, según que el hombre la mueve a moverse a sí misma o al cuerpo, ella misma, en este movimiento, busca cómo el hombre pueda obtener la gloria o el tormento.

[II.I.q1] Pregunta: Si el alma es sustancia o accidente.

Solución: El alma es sustancia porque que es de partes sustanciales, esto es de la memoria, el intelecto y la voluntad, las cuales conviene que sean partes sustanciales por razón de su fin, ya que la nobleza del fin lo exige, fin que consiste en recordar, entender y amar a Dios; y el accidente no puede avenirse a un fin tan noble como la sustancia, ya que la sustancia es una criatura más noble y tiene mayor entidad que el accidente.

Y si el alma fuese de partes accidentales y no sustanciales, se vería debilitado el fin por razón del cual es y no alcanzaría tanta gloria, ya que la sustancia es una criatura más noble y tiene mayor entidad que el accidente; y, además, muerto el cuerpo, moriría el alma, ya que el accidente no puede sustentarse sin sustancia, y nosotros ya hemos probado que el alma es inmortal.

[II.I.q2] Pregunta: El alma, ¿es forma por sí misma o es forma en cuanto que da forma al cuerpo?

Solución: Hemos probado que el alma es sustancia y que el principal fin por el que ella es, es recordar, amar y conocer a Dios. Y por esto, según el fin, debe ser forma por ella misma de manera simple, como sea que la acción corresponde a la forma. Y <también> es forma por accidente, en cuanto que es forma del cuerpo, porque es partícipe con él, como la voluntad del hombre, que mueve el cuerpo de un lugar a otro.

[II.I.q3] Pregunta: Puesto que el alma es de materia y de forma, ¿de qué manera puede ser forma? Porque si es forma, la parte y su todo se convierten.

Solución: El alma es la forma del cuerpo, como dijimos³⁸, pero en cuanto a sí misma no es forma, sino que es de forma y materia. De forma es en tanto que es de la parte sustancial bonificativa y de la parte sustancial magnificativa, y así de los otros principios suyos sustanciales. Y todas estas actividades constituyen una actividad común memorativa, otra intelectiva y otra amativa. Y todas estas comunes actividades constituyen una actividad común, que es la forma del alma. Y esto mismo en relación con las potencias pasivas, es decir, a la bonificabilidad, magnificabilidad y a los otros principios naturales y sustanciales que constituyen las tres pasiones comunes, que son la memorabilidad, inteligibilidad y amabilidad; y estas tres pasiones constituyen una pasión común, que es la materia espiritual, y de ella y de la forma, de la que hablamos, es el alma.

[II.I.q4] Pregunta: Si el alma es su potencia.

Solución: Ningún alma puede ser su potencia, pues, así como una parte no puede ser su todo, de igual manera el todo no puede ser su parte, y esto es porque entre el todo y su parte conviene establecer una diferencia, para que el todo sea de muchas partes.

³⁸ II.I.2-II.I.3.

[II.I.q5] Pregunta: Si el alma es un ángel.

Solución: El alma no es un ángel puesto que está unida al cuerpo y es una parte del hombre, y el ángel es una sustancia espiritual separada de cuerpo; éste, el ángel, no está por debajo de ninguna especie, mientras que el alma está bajo la especie de hombre, en cuanto que es una parte de éste, y porque además el ángel no necesita ningún órgano para entender los seres inferiores.

[II.I.q6] Pregunta: Si el alma es impresión del ángel en el cuerpo humano, como las letras de cera, que son impresiones de las letras del sello.

Solución: Hemos probado que el alma es inmortal y que es sustancia, y de forma y materia espirituales³⁹, y esto no podría ser si fuese una impresión del ángel, ya que cuando muriese el cuerpo moriría el alma, y sería impresión accidental, puesto que no sería de la esencia del ángel; y si fuese de la esencia del ángel sería de un progenitor, y nosotros hemos probado que no era de un progenitor sino de un creador⁴⁰, y que la sustancia espiritual no es divisible, como sea así que no puede ser tocada puesto que es espiritual, ni es corruptible, porque no es de contrarios.

[II.I.q7] Pregunta: Si el alma es imagen de Dios.

Solución: El alma es imagen de Dios en tanto que es sustancia espiritual en la cual alma entiende a Dios, porque, así como el espejo es imagen del cuerpo en cuanto toma de él en sí mismo las semejanzas de éste, así el alma es imagen de Dios en cuanto alcanza a Dios recordándolo, entendiéndolo y amándolo en sí misma.

[II.I.q8] Pregunta: Si el alma cuando se separa del cuerpo permanece en aquella identidad en la que estaba antes, cuando estaba unida al cuerpo.

Solución: Igual que en el dinero que es de plata y de cobre, cuando se separa del cobre está en aquella misma identidad en la que era cuando estaba unida al cobre, así el alma permanece en su identidad cuando se separa del cuerpo.

[II.I.q9] Pregunta: Si el alma justa que ha sido desviada por el pecado es la que era cuando era justa.

Solución: Según lo que dijimos y probamos, el alma es sustancia⁴¹ y la sustancia no cambia su identidad por accidente, como el agua fría, que no cambia su identidad cuando es calentada, ni el hierro del cuchillo, que no cambia su especie cuando de ese cuchillo se hace el clavo. Por ello, el alma no cambia, por las costumbres, de una identidad a otra, sino que cambia por las cualidades, como de bueno a malo y de malo a bueno.

[II.I.q10] Pregunta: Si el alma es vida.

Solución: Las especies de vida son tres: vegetativa, sensitiva e intelectual. El alma no es ni vida vegetativa ni sensitiva pues es sustancia espiritual, ni es vida espiritual, como sea que la vida es una de sus partes, a través de la cual todas las otras vidas suyas están vivas, como pasa con su bondad sustancial, a través de la cual todas sus partes son naturalmente buenas.

³⁹ I.III; II.I; II.I.q3.

⁴⁰ I.II.

⁴¹ II.I.q.1.

[II.II] SOBRE LA SEGUNDA ESPECIE DE LA SEGUNDA PARTE

Pregunta: El alma, ¿qué tiene en sí?⁴² Solución:

[II.II.1] El alma tiene en sí sus propios y naturales principios, es decir la bondad, grandeza, duración, poder, sabiduría, voluntad, virtud, verdad, delectación, diferencia, concordancia, principio, medio, fin, superioridad, igualdad e inferioridad, y por estos principios sustanciales, de los que está constituida, tiene las razones, como a través de la bondad tiene la razón para hacer lo bueno, es decir, el bien moral realizado, y por la grandeza tiene la razón para hacer lo bueno grande, y así con los otros atributos⁴³.

[II.II.2] Y tiene el alma en sí, por razón de la bondad, el esencial bonificativo, bonificable y bonificar, y, por razón de la magnitud, el esencial magnificativo, magnificable y magnificar, y así el resto. Y por estas tres partes concretas sus razones tienen sujetos naturales y esenciales en los cuales se sustentan, como su bondad, que se sustenta en su bonificativo esencial, y así en relación con sus esenciales bonificable y bonificar.

[II.II.3] Tiene el alma en sí propios y esenciales accidentes espirituales, a saber cantidad, cualidad, relación y el resto de las nueve categorías, y por la cantidad es “cuanta” y por cualidad es “cual”, según diremos⁴⁴, y así con el resto. Y por la cantidad es, así, su bondad “cuanta”, y por grandeza es grande. Y por la diferencia son diferentes su bondad y su cantidad, y es su bondad de género sustancial diferente a lo bueno por el género del accidente, y así se introduce la distinción del género sustancial y accidental, y lo mismo en relación con la distinción entre especie y especie, siendo la bondad distinta de la magnitud por especie, y lo mismo en cuanto a las sustancias individuales, como el alma de Martín, diferente al alma de Ramón.

[II.II.4] Tiene el alma también tres potencias en sí mismas, esto es la memoria, el intelecto y la voluntad, como dijimos⁴⁵, y con estas tres potencias hace todo lo que hace, y forman parte de su esencia, y el alma es de éstas; y son diferentes por la diferencia, así como son buenas por bondad, grandes por magnitud y concordantes por concordancia, y así con el resto.

[II.II.5] Tiene el alma en sí misma especies innatas e impresas a través de la adquisición de sus tres potencias, constituidas de los primeros principios, como hemos dicho⁴⁶. Innatas son en cuanto que las puede producir; impresas, por los

⁴² Cf. *Ars breuis*: “Secunda species est, quando quaeritur: Intellectus quid habet in se coessentialiter? Et respondendum est, quod habet sua correlatiua, scilicet intellectuum, intelligibile et intelligere; sine quibus esse non potest; et etiam sine ipsis esset otiosus et indigena natura, fine et quiete.” (ROL XII, p. 214, 18-22).

⁴³ Cf. *Tabula generalis*: “Principia istius tabulae sunt decem et octo, quae sunt (1) Bonitas, (2) Magnitudo, (3) Duratio, (4) Potestas, (5) Sapientia, (6) Voluntas, (7) Virtus, (8) Veritas, (9) Gloria, (10) Differentia, (11) Concordia, (12) Contrarietas, (13) Principium, (14) Medium, (15) Finis, (16) Maioritas, (17) Aequalitas, (18) Minoritas. Multa sunt alia principia sicut iustitia, perfectio et plura alia, sed omnia ad supradicta decem et octo principia possunt reduci, et etiam modus eorum secundum praedictorum decem et octo principiorum practicam haberi poterit, ut, scilicet, sic dicatur: iustitia est bona, magna, etc. Hoc idem suo modo sequitur de ceteris principiis generalibus explicite non contentis in hac Arte.” (ROL XXVII, p. 2, 14-25). La lista de principios no coincide totalmente: nuestra obra da 17 principios (falta “contrariedad”) y el término “gloria” es sustituido por “delectación”.

⁴⁴ Partes V y VI.

⁴⁵ I.I.4.

⁴⁶ II.II.1.

actos de las razones, y son adquiridas cuando son producidas de potencia en acto; como Martín, que concibe a su hijo blanco o negro, bueno o malo, grande o pequeño, así el resto de cosas, y el entender es innato y concreado con el acto interior que es de la esencia del intelecto, y el inteligible no es de la esencia de aquel entender, sino que es de otra sustancia. Y aquel inteligible que es el hijo de Martín, convertido en un ser entendido, es el sujeto en el que está hecha la impresión que el entender interior pone en él, como el sello, que pone en la cera las semejanzas de sus letras.

Y aquello que el entender pone es la especie innata, producida de potencia a acto; y el inteligible convertido en algo entendido es una especie adquirida, y es así que la especie es de los tres y las potencias interiores nada ponen en ella de la esencia de éstas, sino que tienen esta especie en sí mismas.

[II.II.6] El alma tiene en sí misma partes activas y pasivas; activas en cuanto las potencias obran para obtener los objetos que obtienen, como el intelecto, que obtiene las semejanzas de las sustancias que entiende; y este intelecto es agente, es decir, que produce. Tiene el alma potencias pasivas en cuanto en ellas puede poner impresiones y semejanzas de otras sustancias, como en su inteligibilidad, que tiene dentro, que es de su esencia bajo la razón de la materia, como ya dijimos⁴⁷, en la cual está la posibilidad de recibir semejanzas de las sustancias exteriores. Y aquel intelecto inteligible es posible, y el agente y el posible son de una única esencia y difieren por la diferencia de la forma y de la materia, y de la acción y la pasión⁴⁸.

[II.II.7] Tiene el alma en sí misma los objetos que consigue, como Martín, que piensa en su hijo o en otro ausente a sus sentidos. Y por eso las potencias del alma no salen fuera de la sustancia cuando obtienen los objetos, sino que desde las sustancias exteriores los reciben dentro, tomando de las sustancias exteriores sus semejanzas, y convirtiéndolas en sustancias interiores, como la vegetativa de Martín, que come pan, que no pasa a ser especie de pan sino que convierte esa especie, en el proceso de vegetar, en la especie de la carne, y la especie del pan no entra en la especie de la carne. De modo parecido el intelecto de Martín, pensando en su hijo, convierte la inteligibilidad de su hijo en la inteligibilidad de especie, como dijimos antes⁴⁹.

[II.II.8] El alma en sí misma contiene toda su especie, como el alma de Martín, que es toda su especie y por eso se tiene toda en sí misma. Esto no es verdad en relación con la especie de un hombre en particular, como en el caso de Martín, quien no tiene toda la especie humana en sí mismo, ya que en la especie del hombre está Pedro y otros hombres. Y por este motivo el alma se convierte con su especie sin que pase lo mismo con la especie de Martín, de un caballo o una manzana, y por eso el alma de Martín se convierte con su especie, ya que sus principios son de ella misma.

[II.II.9] El alma es sustancia simple y tiene esta simplicidad en sí misma porque es de simples principios, es decir, de simple bondad, magnitud y así el resto; y su bondad es simple porque no ha sido producida de otra bondad y es una parte sustancial distinta de todas las otras partes a través de la diferencia, puesto que no

⁴⁷ II.I.q.3.

⁴⁸ Cf. TOMÁS DE AQUINO: “Ad octavum dicendum quod duorum intellectuum, scilicet possibilis et agentis, sunt duae actiones. Nam actus intellectus possibilis est recipere intelligibilia; actio autem intellectus agentis est abstrahere intelligibilia. Nec tamen sequitur quod sit duplex intelligere in homine; quia ad unum intelligere oportet quod utraque istarum actionum concurrat.” (*Quaestio disputata de anima*, a4 ad8).

⁴⁹ II.II.5.

es, según la especie, una de ellas, y es distinta de ellas por esencia, como una especie a otra; y porque la bondad retiene su simplicidad aunque entre en mezcla con otras partes del alma, relacionándose ella misma con otras para que sean buenas. El alma es simple por esta bondad simple, que es una parte simple suya, y lo mismo en cuanto a su magnitud simple y a los otros principios sustanciales y accidentales.

[II.II.10] El alma está compuesta y tiene su composición en sí misma, y su composición empieza en los concretos de cada uno de los principios, como en los concretos de la bondad y la magnitud y del resto, porque unos concretos se mezclan con otros según la mezcla espiritual, comunicándose unos principios con otros bajo la razón de las formas abstractas; como el bonificante, que se relaciona con el magnificable, bonificándolo para que sea bueno. Y por eso se introduce la bondad en la magnitud, para que la magnitud sea buena, y esto mismo hace la magnitud a la bondad, para que la bondad sea grande; y según este modo de comunicación y de difusión está hecha la composición y el conjunto de la sustancia, e igual sus potencias; y por eso el alma es de una manera simple, y de la otra compuesta, y tiene su simplicidad y composición en sí misma y de sí misma⁵⁰.

[II.II.q1] Pregunta: Si el alma tiene en sí misma sus naturales perfecciones.

Solución: El alma vive de sí misma y no de otro, según hemos dicho⁵¹, y todos sus principios se avienen unos con otros por concordancia sin ninguna contrariedad, y todos son creados y empezados unos en otros, y por eso difiere de la sensitiva y la vegetativa que hay en cualquier elementado animado, pues todo elementado animado es iniciado por otro y tiene contrariedad, y es iniciado en ella y desde ella; por eso ninguno de ellos puede tener todas sus perfecciones ni todas sus operaciones.

[II.II.q2] Pregunta: Puesto que el alma tiene en sí misma todas sus perfecciones, ¿por qué no está satisfecha ni reposa en sí misma, ni en esta vida puede estar satisfecha?

Solución: Según hemos dicho, el alma tiene todas sus perfecciones en sí misma según la existencia⁵², como la sustancia del cuchillo, que es perfecta por forma y materia; pero si no corta y permanece sin usar, es defectivo (el cuchillo) en función del fin para el cual ha sido hecho, cortar, y eso es igual en las sustancias naturales, porque el alma en cuanto a la existencia es perfecta, pero en cuanto a su fin es defectiva, puesto que no puede tenerse toda a ese fin, esto es recordar, entender y amar a Dios, si está ocupada en otros fines para los que no es creada, como en el fin del goce corporal o de los honores, u otros parecidos.

[II.II.q3] Pregunta: Puesto que en la bondad del alma llegan a realizarse el bonificante, el bonificable y el bonificar, ¿de qué modo puede estar el bonificante, el bonificable y el bonificar bajo la misma unidad? Porque si hay un bonificado no

⁵⁰ Detrás de este dinamismo e interacción entre principios está el modelo de la mezcla de los elementos, en la que cada elemento comunica su cualidad a los otros. Cf. Frances YATES, "La teoría luliana de los elementos", *EL* 3 (1959) 237-250; 4 (1960) 45-62, 151-166; Charles LOHR, "Ramon Lull's Theory of the Quantification of Qualities", en *Constantes y fragmentos del pensamiento luliano. Actas del simposio sobre Ramon Llull en Trujillo, 17-20 septiembre 1994*, eds. Fernando Domínguez y Jaime de Salas, Tubinga: Max Niemeyer Verlag, 1996, pp. 9-17; e *idem*, "Ramon Llull's Theory of the Continuous and Discrete", *Late Medieval and Early Modern Corpuscular Matter Theories*, eds. Christoph Herbert Lüthy, John Emery Murdoch, William Royall Newman, Leiden/Boston/Köln: Brill, 2001, pp. 75-89.

⁵¹ I.II.9.

⁵² II.II.q.1.

está por bonificar, y si hay un bonificable no hay bonificado, y por eso bonificable y bonificado no pueden identificarse como una sola unidad, ni el bonificante puede tenerlos en una sola unidad.

Solución: En la esencia de la bondad, según su especie, no hay más que un bonificable y un bonificar, diferentes por la diferencia, y el bonificable es bonificado por el bonificable exterior, que asume la semejanza de aquel bonificable interior y también la especie, ya que multiplica la especie y bonifica las sustancias exteriores bonificables por ella, estando la materia y el sujeto por el bonificante interior que la bonifica según el modo del fin hacia el que la mueve, es decir hacia el bonificado y el bonificar, y así, según este modo de producción, cambiando una semejanza en otra y permaneciendo cada semejanza en su especie y una especie común de muchas semejanzas, permanece el bonificable como aquello que es y es a su vez bonificado, y en la unidad de ambos es uno sólo, como la magnitud, que según la naturaleza es bonificable por la bondad y es bonificada por infusión, cuando por razón de la bondad es bonificada.

[II.II.q4] Pregunta: Ya que el alma no es el cuerpo ni es de su naturaleza, ¿de qué modo puede tener cantidad?

Solución: El alma es una criatura y toda criatura debe ser acabada y completa, y si fuese posible que del alma pudiese el hombre abstraer la cantidad, de tal manera que ya no la tuviese, no sería completa, ya que no tendría con qué, y su sustancia sería infinita, lo que es imposible, ya que no puede haber más que una sustancia infinita que es Dios, según probamos en el *Libro de los artículos*⁵³. El alma tiene cantidad, por lo tanto, para que no se dé dicho inconveniente, y esa cantidad es de género espiritual, como su sustancia, y no es cantidad que se pueda imaginar a través de la extensión, porque el intelecto no obtiene su cantidad en la imaginación, en la que recibe la cantidad del cuerpo, sino que más bien la recibe en sí mismo de manera desnuda, sin consideración de naturaleza corporal ni condición.

[II.II.q5] Pregunta: Ya que la bondad de la memoria, del intelecto y de la voluntad es una por esencia, y lo mismo respecto a la magnitud y a los otros principios de las potencias; las potencias, ¿de qué modo pueden distinguirse por esencia?

Solución: En la bondad de manera simple son diferentes el bonificativo, el bonificable y el bonificar por diferencia y no por esencia, ya que la diferencia no diversifica la esencia de la bondad, sino que distingue un concreto de otro⁵⁴. De modo similar las tres potencias no son diferentes por la esencia del alma, puesto que todas son de una sola alma y de su esencia y todas son de los mismos principios; pero puesto que está la diferencia ahí son diferentes por ésta y por su esencia, a la cual le compete diferenciar, para que en una sustancia hayan muchas cosas y fines. Y por eso una es la bondad de la memoria y otra la del entendimiento y otra la de la voluntad, pero sin la diferencia no hay tres bondades sino una sola bondad, por especie y por esencia.

[II.II.q6] Pregunta: Si la especie que el intelecto multiplica y adquiere, la tiene el intelecto agente o más bien el intelecto posible, o ambos.

Respuesta: La potencia y el objeto tienen el acto de ambos, así como el padre y la madre, que tienen un hijo de ambos: el padre lo tiene por el modo de la acción y la

⁵³ *Liber de articulis fidei*, Prol., “Ratio II: Quod sit infinitum Esse in Magnitudine” (MOG IV, ix, 2 (506)).

⁵⁴ Véase nota 17.

madre por el modo de la pasión; y si la madre lo tuviese por el modo de la acción convertiría su hábito pasivo en activo, lo que es imposible.

[II.II.q7] Pregunta: Si la especie que envía el intelecto, cuando la memoria la olvida puede tener algún otro sujeto en el que se sustente.

Solución: La forma del clavo, que el herrero extrae del hierro e imprime en el clavo con el martillo, es una criatura y es extraída del hierro, de la potencia al acto, con la voluntad, el intelecto del artesano y el movimiento del martillo y del clavo. Y cuando el clavo se corrompe y se hace del hierro una aguja u otra cosa, cae en privación, pues cumplió el fin para el que fue creada. Y por esto no tiene sujeto en el que se sustente tras la corrupción del clavo.

[II.II.q8] Pregunta: Puesto que el intelecto no es de naturaleza corporal ni es cuerpo, ¿de qué manera puede obtener, por el entender, la especie del cuerpo?

Respuesta: El hombre está hecho de alma y cuerpo; es conveniente entonces que el cuerpo y el alma sean partes unidas y juntas la una con la otra; porque, de igual manera que la sensitiva del caballo mueve la vegetativa a vegetar aunque difieran por especie, y la puede mover a través de la conjunción de ambas especies y por el fin de sentir, para el cual es necesario que el caballo vegete para que viva de aquello que come y bebe; así el intelecto, que está unido al cuerpo, lleva al cuerpo a sentir y de este sentir del cuerpo extrae la semejanza del cuerpo y la depura en la imaginación, en donde la hace especie, que es la figura del cuerpo. Y así, en la imaginación, el intelecto tiene la especie del cuerpo, de igual manera que el sentido de ver tiene en el espejo las especies sacadas de las sustancias exteriores, sentido que se distingue del espejo por la diferencia entre animado e inanimado.

[II.II.q9] Pregunta: Si el alma que está en pecado puede tener a Dios en sí misma.

Solución: En esta vida cualquier alma que alcanza a Dios lo alcanza a través de la especie⁵⁵, y el alma justa lo alcanza con la gracia, en el fin por el que ha sido creada, y el alma injusta lo alcanza por lo contrario; por razón de esta contrariedad lo puede alcanzar en cuanto que lo puede entender y recordar a través de la especie, no por amar, puesto que si lo alcanzase amando no sería injusta. Y lo puede alcanzar por el recordar y el entender porque la libertad se relaciona con la memoria y el intelecto, puesto que cada una de ellas es de manera natural una potencia libre, así como también buena y grande; pero, según la moralidad de la virtud, la libertad de la memoria y del entendimiento no se relaciona con la bondad, porque esa comunicación entonces sería buena y, si buena, virtuosa, y esto es imposible.

⁵⁵ Según el glosario de términos lulianos, “especie” puede referirse a un grupo de individuos con atributos comunes, puede ser sinónimo de categoría, o, por último, puede referirse a la imagen o idea de una cosa en el entendimiento. Debe considerarse aquí esta última acepción. *Glossari general lullianà*, ed. Miquel COLOM, 4 vols., Palma de Mallorca: Moll, 1982-1985, vol. II, p. 347.

[II.II.q10] Pregunta: Si el alma tiene en sí derecha e izquierda⁵⁶.

Solución: El alma del hombre y el alma de la mujer no difieren por sexo masculino o femenino, puesto que el padre no engendra al hijo o a la hija de la esencia de su alma ni de la esencia del alma de la mujer, sino que de la esencia de su cuerpo y de la mujer separa las partes por la diferencia, de donde se produce el cuerpo del hombre o de la mujer. Y por eso el alma de Pedro puede unirse al cuerpo de Guillerma y el alma de Berengaria al cuerpo de Pedro, en ese mismo instante en el que Dios crea el alma, cuando la pone en el cuerpo⁵⁷.

[III.I] SOBRE LA TERCERA ESPECIE DE LA SEGUNDA PARTE

Pregunta: El alma, ¿qué es en otro?⁵⁸ Solución:

[II.III.1] Entre el alma y las costumbres existe diferencia, y existe porque el alma es una sustancia y las costumbres, accidente. El alma es buena o mala en costumbres, como el alma del justo Guillermo, que es buena siendo justa, y si es injusta, en su injusticia es mala.

[II.III.2] El alma en el cuerpo es extensible, como el cuerpo del niño que va haciéndose grande, cuya alma se va extendiendo a medida de que el cuerpo crece, dado que está unida a todo el cuerpo; y esa extensión no viene de su naturaleza sino que la tiene por el cuerpo, como el agua calentada por el fuego, la cual calienta las carnes en la olla, agua a la que no le es propio el calentar. Y puesto que el alma no tiene extensión por su naturaleza, cuando el cuerpo se ve privado de algún miembro o se viene a menos por causa de la vejez, el alma no es por esto ni divisible ni más pequeña, ya que se mantiene y queda en su naturaleza según lo que en sí misma es.

[II.III.3] El alma está en el cuerpo, al que está unida, vegetando y sintiendo en éste, ya que ella mueve la vegetativa a vegetar y la sensitiva a sentir; como la voluntad que, moviéndose, se encuentra en un cuerpo que hace moverse, escribiendo, hablando o de un lado para otro. Y por eso se dice que el alma racional da forma al cuerpo para que se mueva y es su forma en cuanto que mueve sus partes naturales a sus fines naturales, así como lleva a los ojos a ver y a la lengua a saborear, e igual con las otras partes del cuerpo.

⁵⁶ “Derecha/izquierda” corresponde a “masculino/femenino”; cf. *Principia philosophiae*: “Ens sinistrum est de ente feminino, et ens dextrum de ente masculino et ens neutrum est de omnibus partibus.” (ROL XIX, iii, p. 291, 15-16). Cf. LACTANCIO: “sed illa dexterius masculinum continet semen, sinisterius femininum, et omnino in toto corpore pars dextera masculina est, sinistra uero feminina.” (*De opificio Dei*, Patrologia Latina 7, cap. xii, col. 54). Sobre las atribuciones de lo femenino y masculino en Ramon Llull, cf. Lola BADIA, “Generació o luxúria. Què diu Ramon Llull sobre el sexe. 1. El marc teòric”, en *Actes de les Jornades Internacionals Lul·lianes. Ramon Llull al s. XXI. Palma, 1, 2 i 3 d’abril de 2004*, ed. Maria Isabel Ripoll Perelló, Palma/Barcelona: Universitat de les Illes Balears/Universitat de Barcelona, 2005, pp. 13-45.

⁵⁷ El alma, por tanto, no precede al cuerpo, tampoco para TOMÁS DE AQUINO, cf.: “Si autem anima unitor corpori ut forma, et est naturaliter pars humanae naturae, hoc omnino esse non potest. Manifestum est enim quod Deus primas res instituit in perfecto statu suae naturae, secundum quod uniuscuiusque rei species exigebat. Anima autem, cum sit pars humanae naturae, non habet naturalem perfectionem nisi secundum quod est corpori unita. Vnde non fuisset conueniens animam sine corpore creari.” (*Summa Theologiae* Ia, q90 con.).

⁵⁸ Cf. *Ars breuis*: “Tertia species est, quando quaeritur: Quid est ens in alio? Sicut quando quaeritur: Quid est intellectus in alio? Et respondendum est, quod est bonus intelligens in bonitate, et magnus intelligens in magnitudine, etc.; et in grammatica grammaticus; et in logica logicus; et in rhetorica rhetoricus, etc.” (ROL XII, p. 214, 23-27).

[II.III.4] En relación con el fin de las sustancias corporales, el alma unida al cuerpo es instrumento con el que esas sustancias alcanzan su fin, ya que sin ella no lo podrían alcanzar, como dijimos⁵⁹, y por este motivo el alma comienza antes en los buenos actos del hombre que hace el bien que el cuerpo, y lo mismo cuando el hombre hace el mal según el pecado actual, no según el pecado original, del que hemos tratado ya en los *Artículos*, puesto que en ese pecado (original) el alma está en la mala culpa a causa del cuerpo, como probamos en ese libro⁶⁰.

[II.III.5] El alma es en el cuerpo móvil de un lado a otro a través de este cuerpo, sucesivamente y en el tiempo, y no al instante. Y eso es porque el cuerpo no es móvil al instante, y el alma está unida a él; y esta imagen se muestra en el hombre cansado que marcha, y yendo se ha cansado a causa de su cuerpo, no del alma, ya que el alma desea que vaya hasta el lugar que quiere alcanzar. Por ello ésta, moviendo el cuerpo, se mueve a sí misma en este cuerpo, y si no fuese por el cuerpo al que está unida, en el mismo instante en el que quisiera estar en algún sitio ahí estaría.

[II.III.6] El alma es en el cuerpo del hombre una parte de él, puesto que el hombre está formado de alma y cuerpo, y por eso es en otro aquello que no es en sí misma, ya que por sí misma no es parte sino que es toda ella misma; y porque con el cuerpo constituye al hombre, por eso es una parte del hombre.

[II.III.7] El alma en el cuerpo es esclava, puesto que toda parte es esclava y sierva de su todo, pues así como el alma mueve el cuerpo a andar o a sentir, el hombre mueve al alma, que es su parte, a querer, recordar y entender, y así como el hombre es blanco o negro por el color, de igual modo es libre para querer, recordar y entender a través del alma.

[II.III.8] El alma es por las buenas acciones digna de gloria y por las malas merecedora de tormento, y esta gloriabilidad o tormentabilidad es apropiada⁶¹ al alma según el fin o según su privación, y por eso la existencia del alma es el sujeto de ese apropiamiento, como la sustancia del aire, que es el sujeto de la calefacción por inclinación natural, y la sustancia del agua por lo contrario.

[II.III.9] El alma es a causa del tiempo antigua, puesto que por razón del tiempo, que multiplica, a través del movimiento del firmamento, los momentos, horas, días, semanas, meses y años, el alma está en número de tiempo, en tanto que tiene un principio. Y esa antigüedad no forma parte de su naturaleza, sino que es para ella una cualidad apropiada por el cuerpo de esa alma, que participa con el firmamento bajo la especie del cuerpo o de la naturaleza o del movimiento. Y por eso el alma es algo en otro que no es en sí misma.

[II.III.10] El alma está vacía en privación de su fin, esto es el alma del pecador que ha sido desviada del fin por el que es, y ese vacío en el que el alma está vacía existe porque el alma no tiene a Dios, quien es su fin, y está así vacía espiritualmente por los hábitos privados de sus potencias, como estaría vacío el sentido común de los hábitos de sentir si estuviesen en privación los objetos de sus potencias

⁵⁹ I.I.I; I.I.q4; I.I.q5, etc.

⁶⁰ *Liber de articulis fidei*: “Anima rationalis et corpus hominis sunt, ut constituent et faciant hominem, et sequantur conditiones hominis, et homo sequatur conditiones suarum partium; et quia corpus est infectum et corruptum per originale peccatum, et homo sequitur conditiones corporis, sequitur conditiones originalis peccati (...) et sic originale peccatum cadit supra animam indirecte (seu oblique), et non directe, ratione corporis.” (MOG IV, ix, 11 (515)).

⁶¹ “Appropriare” es la acción de comunicar una propiedad, en relación con la idea dinámica de la teoría de los elementos; véase nota 50.

particulares, así como estaría la vista vacía sin el color, el oído sin oír y así el resto, y sobre esta materia ya hablamos de manera bastante clara en el *Árbol de la ciencia*⁶².

[II.III.q1] Pregunta: Si el alma por las moralidades es toda buena o mala.

Solución: El alma es buena de dos maneras y mala sólo de una manera: es buena a través de la creación, y esa bondad es natural; y es buena por las buenas costumbres, y esta bondad es adquirida y según el fin. Y cuando tiene malas costumbres, es decir, costumbres de pecado, es mala por razón del fin del que es desviada a través de las malas costumbres. Y por eso, el alma que por costumbres es buena, es buena toda ella: es buena por bondad natural y por la bondad del fin. Y si está en pecado y le faltan las buenas costumbres, permanece buena según la naturaleza y es toda mala según las costumbres, ya que la bondad y la maldad, es decir la maldad de la culpa, son contrarias de manera circular.

[II.III.q2] Pregunta: Si el alma está toda ella en cada parte del cuerpo.

Solución: El alma, según que tiene una cualidad apropiada a través del cuerpo, como la extensión y la antigüedad y así las otras que nombramos, no está toda ella en cada parte del cuerpo, pues si lo estuviera, serían en ella las cualidades propias y apropiadas una sola cosa, en número y especie, lo que es imposible. Pero ya que el alma no tiene por sí misma divisibilidad, extensión y cantidad corporal, toda ella está en cada parte del cuerpo, porque su bondad natural no es sino una, y está por toda la sustancia. Es conveniente, por tanto, que esté por todo el cuerpo; si estuviese en una parte y no en otra, entonces estaría el alma en una parte y no en otra, y si hubiese una parte de la bondad natural del alma en la cabeza y otra en el corazón, sería el alma naturalmente divisible y tendría extensión corporal. Por tanto, está el alma toda en cada parte por propia naturaleza, y no lo está según la naturaleza del cuerpo.

[II.III.q3] Pregunta: Si el alma unida al cuerpo es simple.

Solución: En el dinero que es de plata y oro está la plata en especie simple de sí misma y lo mismo el oro, y el tercero, que es el dinero, es de ellos y se convierte en un tercer número que es simple, ya que es de dos simples por especie; y por eso el dinero no es ni la plata ni el oro ni la especie de ninguno de ellos, y por eso es simple en cuanto unidad particular, multiplicada de varios. De manera similar el alma es simple en el cuerpo por su simplicidad natural, y en él es compuesta en cuanto que de ella y del cuerpo se genera otro que es simple por individualidad y por número, que es el hombre Martín, Pedro o cualquier otro.

[II.III.q4] Pregunta: Si el alma es creable por generación del cuerpo, esto es, que su principio sea consecuente y el principio del cuerpo antecedente.

Solución: El alma es una sustancia más noble que el cuerpo y por eso tiene un fin más noble, por lo cual, en razón del fin, el principio del alma es antecedente y el principio del cuerpo es consecuente, aunque el cuerpo sea antes en el tiempo que el alma⁶³; como la flor, que está antes que el fruto en el árbol, aunque, según el fin, el

⁶² *Arbor scientiae*, ROL XXIV (“De arbore sensuali”, pp. 131-174).

⁶³ Véase nota 57.

fruto está antes en el árbol que la flor, ya que la flor existe para que exista el fruto⁶⁴.

[II.III.q5] Pregunta: Si el alma está colocada en el cuerpo.

Solución: Tan poco le conviene al alma, según su naturaleza, el lugar corporal, como poco le conviene la extensión corporal y la antigüedad del tiempo o la sucesión en el movimiento de un lado a otro, y como le convienen estas cualidades según el cuerpo, le conviene, según éste, la colocación en el lugar, puesto que si no estuviese en el lugar en el que está el cuerpo, no podría estar a él unida.

[II.III.q6] Pregunta: Si el alma es creada en el instante o en el tiempo.

Solución: Ninguna criatura puede ser creada sucesivamente, ya que si lo fuese, no habría instante en la creación antes de la sucesión, y no se daría la creación de la nada a algo creado, lo que es imposible. Y puesto que el alma de manera simple no tiene extensión corporal, no puede estar sujeta a la sucesión del tiempo. Fue, por lo tanto, creada en el instante, que es el primer principio y el final de la sucesión temporal.

[II.III.q7] Pregunta: Si el alma es objeto de gloria en el cielo empíreal.

Solución: El alma es objeto de gloria en el cielo empíreal según la nobleza del lugar, y esa gloriabilidad del lugar es para ella, así, apropiada por las buenas obras proporcionadas por la especie de la bondad y nobleza, así como le son proporcionadas la sucesión y antigüedad por el tiempo y el movimiento, según lo que ya dijimos⁶⁵. Pero puesto que propiamente es objeto de gloria, puede ser objeto de gloria según sus buenos méritos en cualquier lugar en donde tenga aquellos méritos, y por eso los ángeles que descienden al mundo de manera simple no tienen abajo menos gloria que tienen arriba, en el cielo empíreal.

[II.III.q8] Pregunta: Si el alma está sujeta a tormentos en el fuego infernal.

Solución: Tanto va contra la proporción del alma el lugar infernal y el fuego que hay en ese sitio como se da concordancia entre el alma, el cielo empíreal y su brillo. Y esto es porque el alma condenada fue primero proporcionada según el cielo empíreal y después sentenciada al fuego infernal. Y por razón de esto, el fuego infernal y el lugar obtienen la proporción y disposición del alma contra la sustancia y principios naturales, y la atormentan, según el modo que hemos dicho.

[II.III.q9] Pregunta: Si el alma unida es atormentada en el cuerpo.

Solución: El hombre que padece gran sed, calor o frío siente esa pasión, y el alma hace sentir esa pasión en cuanto que es la forma del cuerpo, como dijimos⁶⁶, y puesto que tiene concordancia natural con el cuerpo al constituir al hombre, que es el fin de éstos, el alma padece, en cuanto mueve al cuerpo a la pasión por la cual se da la corrupción del cuerpo y la separación de ambos. Pero puesto que el alma no es de la materia del cuerpo, como tal no es atormentada por la simple pasión.

⁶⁴ Cf. Josep Maria RUIZ SIMON, “«En l’arbre són les fuyles per ço que y sia lo fruyt»: apunts sobre el rerafons textual i doctrinal de la distinció lul·liana entre la intenció primera i la intenció segona en els actes propter finem”, *SL* 42 (2002) 3-25.

⁶⁵ II.III.q5; II.III.q6.

⁶⁶ II.I.2; II.I.q2, etc.

[II.III.q10] Pregunta: Si el alma está predestinada en la justicia.

Solución: El alma es creada tanto por el fin de la justicia de Dios como por el fin de la divina bondad, ya que la justicia divina es tan recordable, inteligible y amable a través del alma como la bondad divina. Es, por tanto, tan predestinable a través de la justicia divina y en ella como por la bondad divina; y como el alma es punible, ya que obra con maldad contra la divina bondad cuando está en pecado, así también es punible cuando con afrenta obra contra la justicia de Dios. Y por eso, cuando está en pecado, es condenable bajo razón de la divina bondad y justicia, y es en consecuencia tormentable.

[II.IV] SOBRE LA CUARTA ESPECIE DE LA SEGUNDA PARTE

Pregunta: El alma, ¿qué tiene en otro?⁶⁷ Solución:

[II.IV.1] El alma, si es justa, tiene su fin en Dios, y si es injusta tiene la privación de su fin en la ausencia de Dios. Y por esa causa, por la presencia de Dios, es perfecta o completa, y en esta presencia tiene reposo; y por la ausencia de Dios está vacía, y sus principios naturales exigen el fin para el que son creados, y no pueden tenerlo y están vacíos y en fatiga.

[II.IV.2] El alma justa, en las obras buenas que hace, tiene el mérito del bien, y si ha hecho obras malas tiene en ellas el mérito del mal. Y por eso las moralidades son sujetos en las que el alma tiene sus méritos, y según que sus sujetos son grandes o pequeños así son en cantidad sus méritos.

[II.IV.3] El alma tiene de manera natural el señorío en el cuerpo, y esto es porque es una sustancia más noble que el cuerpo, y, porque a éste da forma de manera natural, debe ser su señora en las costumbres de ese cuerpo, es decir, al ver, oír, oler, gustar, hablar y tocar. Y si no es su señora en los seis sentidos nombrados, tiene la culpa en privación de su señorío y sufre la pena en esa culpa.

[II.IV.4] El alma tiene los objetos exteriores en los objetos interiores, como la recolibilidad que tiene del caballo, del dinero y del castillo, que tiene en la recolibilidad interior, recolibilidad que es de la esencia de su memoria. Y esto mismo ocurre con la inteligibilidad del caballo que tiene en la inteligibilidad interior, que es el intelecto posible. Y lo mismo pasa con la amabilidad del caballo que tiene en la amabilidad interior, que es la materia de la voluntad. El alma tiene, por tanto, los objetos secundarios en los primarios, y esto mismo es así en relación con los actos secundarios que tiene en los primarios.

[II.IV.5] El alma tiene en la imaginativa semejanzas o especies de los objetos secundarios, así como el alma que imagina la planta a través del color y la figura, y el fruto a través del sabor, y así otras cosas. Y ese imaginar lo tiene en la imaginativa y pone dentro su semejanza en el entender cuando entiende en abstracto la especie de la planta o el color o el sabor. Sin embargo, este imaginar permanece fuera pero en tanto que acepta la semejanza que entiende, ya que ningún alma puede imaginar color si no imagina su sujeto, y si imagina el sujeto, como al imaginar un caballo blanco, entra el imaginar dentro, en el entender, en cuanto lo entiende.

⁶⁷ Cf. *Ars brevis*: "Quarta species est, quando quaeritur: Quid habet ens in alio? Vt cum dicitur: Quid habet intellectus in alio? Et est respondendum, quod in scientia intelligere, et in fide credere." (ROL XII, p. 214, 28-30).

[II.IV.6] El alma tiene en el cuerpo órganos e instrumentos en los cuales pone en movimiento sus potencias, como el corazón, que es el órgano de la voluntad, y el cerebro de enfrente, del intelecto, y el cerebro de detrás, de la memoria; y en medio de ambos el alma mueve a la imaginativa a imaginar los objetos imaginables.

[II.IV.7] El alma tiene en la sensitiva los deleites del cuerpo o sus pasiones, aunque junto con la imaginativa, como el cuerpo que se deleita por el habla, que es el sexto sentido, como probamos en el libro escrito acerca suyo⁶⁸; y ese deleite lo tiene el alma en su memoria con el deleite de amar y de entender. Y si el cuerpo sufre dolor, mucha hambre o sed, calor o frío, tiene en ese dolor y sensación tristeza en su memoración, tristeza de ira con la cual el alma seca los huesos del cuerpo.

[II.IV.8] El alma tiene tristeza en la muerte del cuerpo cuando se retira del cuerpo, puesto que con él es una parte del hombre; y en esto se muestra que la parte es más noble por el fin del todo que por su fin, pues si no lo fuese no sufriría el alma tristeza en la separación de ella y el cuerpo.

[II.IV.9] El alma tiene la práctica en las artes liberales y mecánicas, según tenemos experiencia, ya que en ellas mueve, así, el cuerpo a practicar, como la voluntad que mueve la mano a escribir. Y por eso se le llama intelecto práctico a aquél que tiene especies para practicar, y con esas especies tiene la práctica en el cuerpo, en cuanto mueve ese cuerpo a los instrumentos de esa práctica.

[II.IV.10] El alma tiene inclinación por los padres del cuerpo al que está unida, como el alma de Martín, que tiene interés en el provecho del hijo de Martín o de su amigo, y si el hijo de Martín sufre, el alma de Martín tiene sufrimiento en el sufrimiento del hijo de Martín.

[II.IV.q1] Pregunta: Si el alma se mueve en el cuerpo al instante o en el tiempo.

Solución: Ningún alma unida tiene movimiento sucesivo en sí misma sino en cuanto que es movable en el cuerpo. Moviendo el cuerpo de un lado a otro tiene movimiento sucesivo y en el tiempo, a través del cuerpo, el cual no puede moverse en el instante, sino sucesivamente. Y por eso el alma separada, que por sí misma se mueve de un lado a otro, se mueve a sí misma al instante sin sucesión y tiene ese movimiento en el instante por razón de la voluntad, que al instante quiere moverse de un lado a otro.

[II.IV.q2] Pregunta: El alma, cuando se mueve de un lugar a otro por sí misma o por otro, si tiene partes que vayan hacia delante y hacia atrás.

Solución: El alma de manera simple en cuanto a sí misma no tiene partes que estén ni delante ni detrás, pues si las tuviese sería un cuerpo. Pero por razón del cuerpo tiene partes que están delante y detrás, según tenemos experiencia en el cuerpo; y esas partes las tiene el alma en cuanto que les da forma y ordena al fin por el que son; como la vida en el hombre, en la cual están las partes de la vegetativa antes

⁶⁸ *Liber de affatu seu De sexto sensu*, ed. por Armand LLINARÈS y Alexandre-Jean GONDRAIS, "Raymond Lulle, «Affatus»", *Archives d'Histoire Doctrinale et Littéraire du Moyen Âge* 51 (1985) 269-297; otras ediciones del texto catalán con estudio: Josep PERARNAU I ESPELT, "«Lo sisè seny, lo qual apel·lam affatus» de Ramon Llull", *ATCA* 2 (1983) 23-121; Josep M. VIDAL I ROCA, "El «Libre de l'Affatus», de Ramon Llull", *Affar* 2 (1982) 13-31.

que las de la sensitiva, ya que antes es vegetar que sentir, y calentar que ver; y en el practicar del intelecto práctico ocurre lo opuesto, ya que el imaginar llega antes por sentir que por vegetar, y esto es porque el intelecto no puede llegar a vegetar sin sentir, y alcanza el sentir sin el vegetar, como Martín, quien ve la piedra u otra sustancia no vegetada.

[II.IV.q3] Pregunta: Si el alma tiene una diferencia que sea ente positivo entre ella y el ángel.

Solución: Entre el alma y el ángel hay diferencia real en cuanto que el alma es una parte del hombre y el hombre es el fin por el cual es el alma, y el ángel no es una parte del hombre ni el hombre es el fin del ángel, y esta diferencia real y positiva es una parte suya sustentada en el hombre y otra sustentada en el ángel; y la que está sustentada en el hombre es un parte del hombre, y la que está sustentada en el ángel es una parte del ángel, y cada parte es positiva y real. Pero la diferencia que se dice que hay entre el ángel y el alma no es un ente positivo real, sino una especie fantástica que hace el intelecto de las dos partes positivas antes nombradas, consideradas a través de la especie común. Además, si esta especie común fuese un ente positivo real sería un compuesto de dos partes, y el ángel y el alma estarían bajo una sola especie, así como estarían bajo una sola diferencia, lo que es imposible.

[II.IV.q4] Pregunta: Si el alma, cuando está separada, tiene contacto con el ángel.

Solución: El contacto no puede existir sino a partir de sustancias corporales que tengan discretas cantidades, y tampoco las sustancias que son en continua cantidad diferentes por esencia pueden ser espirituales sino que son corporales: como los elementos, que están en la continua cantidad de la planta, de los huesos del caballo o de sus carnes, de la llama del fuego o del agua compuesta. El alma no puede, por tanto, tener contacto con el ángel, ni por discreta ni por continua cantidad.

[II.IV.q5] Pregunta: Si el alma se tiene toda a sí misma en cada parte del cuerpo.

Solución: Según lo que dijimos, el alma no tiene extensión corporal, sino que la tiene en el cuerpo, estando por todo el cuerpo⁶⁹. Porque si como tal tuviese extensión corporal, ella debería ser un cuerpo. Pero ya que por ella misma tiene extensión espiritual, estando cada una de sus partes una en la otra, cada una de sus partes debe estar en cada parte del cuerpo, y por esta razón es necesario que el alma esté toda en cada parte del cuerpo.

[II.IV.q6] Pregunta: Si el alma separada tiene especies innatas en el paraíso y el alma condenada, en el infierno.

Solución: El alma unida tiene especies innatas e impresas, como se ha dicho⁷⁰, y esas impresiones las tiene por adquisición. Sin embargo, en el paraíso y en el infierno no es del mismo modo en relación con las sustancias separadas, ya que las especies innatas son impresiones sin adquisición, y es así porque las almas salvadas contemplan su fin y las condenadas están en privación de su fin. Y por eso no compete en la otra vida la adquisición de las especies y sólo conviene en esta vida, en la que las almas se mueven hacia su fin, o a su privación, si son malas.

⁶⁹ II.III.q2.

⁷⁰ II.II.5.

[II.IV.q7] Pregunta: Si el alma tiene un impedimento en entender en el impedimento del cuerpo.

Solución: El músico, que a través del instrumento quiere hacer sonar una nota que concibe dentro, tiene dificultad para hacer sonar esa nota si el instrumento no es bueno por la falta de proporción de éste y de la concepción de la nota; tampoco el intelecto en el hombre que está ebrio o airado, ciego o sordo, tiene dispuestos los órganos en el cuerpo con los que pueda conseguir y multiplicar especies.

[II.IV.q8] Pregunta: Si el alma en la muerte del cuerpo tiene un lugar específico por el cual sale del cuerpo.

Solución: El alma está unida al cuerpo, y ya probamos que está toda en cada parte del cuerpo⁷¹, y las partes del cuerpo, según la cantidad discreta, no están cada una en otro lugar, como la lengua, que está en un solo lugar del cuerpo y la mano en otro. Y ya que las partes corporales no están unas en otras, y el alma sí está en cada una de sus partes, el alma no puede tener un lugar específico para que salga del cuerpo por ese lugar y no por otro, sino que sale, según sí misma en cuanto tal, del cuerpo y de cualquiera de sus partes en un instante. Pero puesto que la vegetativa y la sensitiva abandonan el cuerpo en la muerte, en cuanto a su número de manera sucesiva, la racional, por la sucesión de éstas, posee una posterioridad para que salga con ellas por un lugar específico, es decir por la boca y la nariz, sacando el aliento fuera, el que no vuelve por respiración.

[II.IV.q9] Pregunta: Puesto que el alma está unida al cuerpo, y así por todas sus partes, si es divisible en la divisibilidad del cuerpo.

Solución: El alma tiene pasión en la pasión del cuerpo que tiene sed por el calor. Sin embargo, la pasión que tiene el alma en el cuerpo no es idéntica a la pasión que tiene por sí misma como tal, ya que si lo fuese, aquello que tiene en sí por sí misma sería idéntico a aquello que tiene por otro, y serían idénticas las cualidades propias y las apropiadas, lo que es imposible.

[II.IV.q10] Pregunta: Si el alma tiene pasión en el libre albedrío que le puede hacer a ella misma pecar.

Solución: Según lo que dijimos, el libre albedrío es una parte natural del alma racional⁷², y en una sustancia que no es de contrarios no hay una parte contra otra ni contra su todo. Pero ya que el alma es una parte del hombre y el hombre puede más que ninguna de sus partes, puede hacer al alma pecar por el libre albedrío, es decir, estando libre en hacer lo bueno y no obligado a pecar⁷³.

⁷¹ II.III.q2.

⁷² I.II.q9.

⁷³ El libre arbitrio es una parte puesta en el alma por Dios y no le pertenece la potestad de pecar, cf. ANSELMO DE CANTERBURY: "Quod potestas peccandi non pertineat ad libertatem arbitrii." (*De libertati arbitrii*, B.A.C, Madrid: Editorial Católica, 1952, Capitulum I, p. 548).

[III] SOBRE LA TERCERA PARTE DE ESTE LIBRO Y, EN PRIMER LUGAR,
[III.I] ACERCA DE SU PRIMERA ESPECIE

Pregunta: El alma, ¿de qué es libremente?⁷⁴ Solución:

[III.I.1] El alma es de sí misma ya que es de sus principios simples, los cuales no son de otros principios sino de sí mismos, como su bondad, que no es de otra bondad, ya que el alma es de un creador y no de un progenitor, como hemos probado⁷⁵.

[III.I.2] El alma es a partir de sí misma porque no tiene necesidad de aceptar sustento de otra criatura, puesto que así como está constituida de sus principios naturales, vive de ellos y no de otros, y no es como la sensitiva, que vive por la vegetativa.

[III.I.3] El alma es de sí misma porque es sus partes, como la cámara, que es de sus partes y no de otras, y si esto no fuese así, no podría haber ciertas partes determinadas de las que fuese.

[III.I.4] El alma es de sí misma por razón de su fin, ya que si fuese de otro, no podría tener un solo fin determinado, ya que con ese otro del que fuese participaría en un fin, como la bondad de la pimienta, que proviene de la bondad del fuego y de otros elementos, y por eso participa con éstos en la bondad calentada, secada, humificada y refrigerada.

[III.I.5] El alma es de sí misma por razón de otro fin, como por el fin del hombre, ya que así como el alma proviene de sí misma, así su fin forma parte del fin del hombre, igual que forma parte su esencia de la esencia del hombre, y esto no podría ser si el alma no fuese de sí misma.

[III.I.6] El alma es de sí misma para que sea la señora del cuerpo y que específicamente sea su forma, ya que si no fuese de sí misma, ésta y aquello de lo que fuese tendrían un común señorío en el cuerpo, y el alma no podría ser forma de manera simple de éste, ni tener simple libertad para moverlo al bien o al mal.

[III.I.7] El alma es de sí misma para que no se excuse del pecado, ya que si no fuese de sí misma y fuese de otro se podría excusar con razón, diciendo que la naturaleza del otro, del que es, la tendría naturada u obligada a pecar.

[III.I.8] El alma es de sí misma para que no sea divisible, divisibilidad que tendría si fuese de otro, como el cuerpo, que es de los cuatro elementos y por eso es divisible en partes, permaneciendo una parte en un lugar y la otra en otro.

[III.I.9] Es el alma de sí misma para que sea la primera en recordar, entender y amar a Dios, puesto que si proviene de otro, ese otro estaría antes que ella, y ésta no recordaría, entendería y amaría a Dios de manera libre, y Dios sería recordado, entendido y amado por el alma de manera obligada y libremente por aquel otro que moviese el alma, el cual no tendría naturaleza de recordar, entender y amar a Dios.

⁷⁴ Cf. *Ars brevis*: “Regula ‘De quo’ habet tres species. Prima est primitiua; sicut quando dicitur: Intellectus de quo est? Et est respondendum, quod est de se ipso, eo quia non deriuatur ab aliquo generali naturaliter.” (ROL XII, p. 215, 30-34).

⁷⁵ I.II.

[III.I.10] El alma es de sí misma para que sea una misma con su especie, con la cual no podría ser pues estaría así bajo otra cosa por especie, como están los individuos, y no provendría de un creador sino de un progenitor.

[III.I.q1] Pregunta: Si la libertad del alma es ocasión para pecar.

Solución: La libertad del alma es una de sus partes naturales, como dijimos⁷⁶, y puesto que el alma existe por un creador, esa libertad es una criatura. Puesto que hay contrariedad entre Dios y el pecado, es imposible que Dios creara alguna criatura que sea ocasión del pecado.

[III.I.q2] Pregunta: Ya que el hombre tiene libertad de pecar y el hombre es de alma y cuerpo, que son criaturas, la libertad que tiene para pecar, ¿de qué es?

Solución: El hombre está creado de la nada, y en cuanto que está creado de la nada, si Dios no lo sustentara volvería a aquello de donde es. Y el hombre tiene libertad para tener inclinación al ser y al no ser, y por eso la libertad que tiene según el ser es criatura, y la libertad que tiene según la inclinación al no-ser es la inclinación que tiene al pecado cuando comete éste, porque el pecado no es ninguna otra cosa que hacer aquellas cosas que no deben darse y que no tienen concordancia con el ser. Y por eso la libertad que tiene para pecar es la inclinación que el hombre tiene al no ser, en cuanto que es creado de la nada⁷⁷.

[III.I.q3] Pregunta: El alma tiene el intelecto, y el intelecto, cuando ignora, ¿de qué es su ignorancia, es de ella misma o de otro?

Solución: El fin del intelecto es entender, y cuando ignora es desviado su discurrir del fin por el cual es. Y por eso la ignorancia es de una obra del intelecto que hace contra el fin por el cual es, como hace el hombre contra el fin de ver cuando cierra los ojos, y contra el fin de oír cuando se tapa los oídos.

[III.I.q4] Pregunta: Si el alma que es mala por el pecado puede ser buena desde la bondad.

Solución: El alma, aunque haga el bien o el mal, siempre es de sus principios naturales, ya que los accidentes no cambian la sustancia, y cuando hace el mal, éste no es de su bondad sino de sus obras, como la letra, que es de la mano en cuanto que es escrita por ella, y no es de la esencia de la mano.

[III.I.q5] Pregunta: Si el alma airada puede ser de sí misma.

Solución: El alma airada de manera sustancial es de sí misma igual de bien que cuando está alegre; pero la ira no es de la esencia de la voluntad, sino de una obra movida contra la amabilidad, y por esta causa el alma airada tiene libertad para convertir su ira en felicidad.

[III.I.q6] Pregunta: Si el alma tiene libertad cuando quiere recordar algo y no puede, ya que en cuanto que no puede recordarlo, significa que no es de sí misma sino que está obligada por otro.

⁷⁶ I.II.q9.

⁷⁷ Cf. RAMON LLULL, *Liber de potentia, obiecto et actu*: “Potestas quam potentia habet ad peccandum est ex parte principii de quo est, uidelicet ex parte nihili, quod est obiectum potentiae quando est contra essentiam, uidelicet contra creaturam et contra rem licitam. Et actus qui est inter potentiam et obiectum est peccatum.” (Ed. crítica, estudio y traducción al catalán de Núria Gómez Llauger. Tesis doctoral, Universitat Autònoma de Barcelona, Bellaterra, 2009, p. 103).

Solución: El alma multiplica las especies según la disposición y proporción de los objetos interiores y exteriores, y cuando las potencias no están según la disposición y proporción con los objetos interiores y exteriores para multiplicar las especies, multiplican especies contra especies, como el gustar del hombre enfermo, que multiplica el amargor frente al dulzor de la manzana que come.

[III.I.q7] Pregunta: Si el alma es de sí misma cuando quiere permanecer en el lugar y no puede.

Solución: Martín tiene un esclavo que quiere dormir en su cama y no quiere ir a cavar la viña. Martín, su señor, le obliga y le hace ir a cavar la viña; a pesar de eso, el alma del esclavo es de sí misma, ya que libremente mueve el cuerpo de un lado a otro cuando va a la viña, pero por razón de su cuerpo, que pertenece a Martín, consiente a la voluntad de Martín.

[III.I.q8] Pregunta: Si el alma, cuando es sierva del cuerpo, es de sí misma.

Solución: Así como el cuerpo es servidor del alma, en cuanto que éste y el alma son partes del hombre y una parte ayuda a la otra para que exista el hombre, así el alma es sierva del cuerpo por razón del fin del hombre. Y por eso el alma naturalmente se inclina, por las necesidades del cuerpo, a considerar y a tratar de qué modo el cuerpo las puede obtener, necesidades como el habitar, vestir y los víveres que competen al comer y al beber, y también las medicinas con las que el cuerpo está sano. Sin embargo, aunque el alma esté en servidumbre, no menos se mantiene que ella sea libre, en cuanto que es de sus primeros principios, como ya hemos dicho.

[III.I.q9] Pregunta: Si el alma, cuando está en pecado, es de sí misma.

Solución: El alma que está en pecado es sierva por obra, pero también es libre de manera natural. Es sierva por obra cuando se desvía del fin para el que es creada, como la voluntad, que es sierva en cuanto no tiene caridad, y el intelecto, en cuanto no tiene verdad, y la memoria que no recuerda lo que debe recordar. Y las tres potencias están en prisión de la justicia y no son libres; sin embargo son libres según aquello de que son y según la existencia natural, la cual libertad hemos probado arriba⁷⁸.

[III.I.q10] Pregunta: Si el alma es de sí misma, ya que ésta es una parte del hombre.

Solución: El alma es de sí misma aunque sea una parte del cuerpo, ya que, así como el hombre es de cuerpo y alma, así el alma es de su forma y materia, y así como el hombre es de sí mismo aunque esté obligado al fin por cuya razón es, igualmente el alma es de sí misma, aunque sea una parte del cuerpo.

[III.I.q11] Pregunta: Si el alma, cuando está separada del cuerpo, es de sí misma.

Solución: El alma es de sus principios naturales tanto cuando está separada del cuerpo como cuando está en el cuerpo. Y si es bienaventurada sigue más a su libertad en sus principios naturales que cuando está en el cuerpo, pues el cuerpo, puesto que está en pecado original, como hemos probado en los *Artículos*⁷⁹, impide

⁷⁸ II.II.q9.

⁷⁹ *Liber de articulis fidei* (MOG IV, ix, 11 (515)). Véase nota 60.

a ésta seguir a su libertad natural, y le da apetencia de modo que tenga inclinación al mal; y si acaso el alma es condenada, por eso no se establece que no sea de sí misma porque permanece aquello que era en el cuerpo. Sin embargo, según la servidumbre no es de sí misma, servidumbre de la cual hablamos en la tercera especie⁸⁰.

[III.II] SOBRE LA SEGUNDA ESPECIE DE LA TERCERA PARTE

Pregunta: El alma materialmente, ¿de qué es?⁸¹ Solución:

[III.II.1] El alma es de sustancia y accidentes. De sustancia es en cuanto que es de partes sustanciales que constituyen esa sustancia, según lo que dijimos, partes que son la bondad, magnitud, duración, etc. Y es de accidentes en cuanto que cada parte sustancial viene con accidentes a constituir esta sustancia, como la bondad, que viene como “cuanta” en cuanto tiene cantidad, y “cual”⁸² en cuanto es tal y no otra, y viene con la relación, como con el bonificativo, bonificable y bonificar, pues si hay bonificativo, conviene que haya bonificable y por consiguiente bonificar. Viene ciertamente con acción y pasión; con acción según la forma, con pasión según la materia.

[III.II.2] El alma es también de partes que son de otras partes, como de la bondad que tiene en la magnitud, la duración, la potestad, etc. Y tienen esa bondad accidental de una bondad sustancial primera que les da su semejanza. Está también la magnitud de la bondad, de la duración, del poder, etc., magnitud accidental que es de la primera sustancial que da a las otras partes su semejanza. Y así, según lo que dijimos en la primera especie de esta parte, el alma es de esas partes primeras⁸³, y en esta especie es de estas segundas partes, y por eso el alma, de todos modos, es de sí misma.

[III.II.3] El alma es de hábitos sustanciales, es decir, de la memoria, intelecto y voluntad, y estos tres hábitos o potencias son de los primeros principios. Y así, está en el alma la parte que es de la parte, y está el todo que es de muchas, y por eso el alma puede ser de sí misma y tiene partes que son de sí misma.

[III.II.4] El alma no es de muchas especies que no sean de su esencia, pues si lo fuesen, ella no sería sólo de su especie y no podría intercambiarse con su especie, sino que sería un individuo que con otro estaría bajo una especie, como Pedro o Martín, quienes son diferentes por esencia y están bajo la sola especie de hombre; y sería el alma de un progenitor y no de un creador, y nosotros hemos probado que es de un creador. Es, por tanto, el alma de su propia especie, la cual es de muchas especies, como de especie de bondad, de magnitud, etc., que son sus partes primeras.

[III.II.5] El alma no es de la mezcla que sea del firmamento y los elementos, pues si lo fuese, sería una sustancia corporal, y ya probamos que es sustancia espiritual. Y puesto que es de la libertad, no sigue el curso del firmamento ni de los elementos, sino que más bien somete a las impresiones de los cuerpos celestiales, las que los mismos cuerpos celestiales hacen al cuerpo al que está unida, en cuanto

⁸⁰ III.III.

⁸¹ Cf. *Ars brevis*: “Secunda species est, quando quaeritur specialiter: De quo est ens? Sicut quando quaeritur: De quo est intellectus? Et est respondendum, quod est de sua forma et sua materia specificis, cum quibus habet specificum intelligere.” (ROL XII, p. 215, 35-38).

⁸² En relación a la cualidad.

⁸³ III.I.1.

que somete a ese cuerpo a ayunar y a la castidad y así con el resto, según ya dijimos⁸⁴.

[III.II.6] El alma no es de la esencia de los ángeles o del ángel y de la esencia del cuerpo al que está unida ya que, si lo fuese, estaría compuesta de sustancia corporal y espiritual y sería de un progenitor por ambas sustancias, y ya probamos que es de un creador y que es de sus primeros principios.

[III.II.7] El alma no es de la esencia de Dios ya que, si lo fuese, no podría pecar, y la esencia de Dios sería divisible, como dijimos⁸⁵, y el alma no sería de sus primeros principios, de los que es, ya que sería de los de Dios, que son anteriores a todos los otros principios y Él mismo es ellos, y nosotros hemos probado que el alma es de sus principios y no de otros.

[III.II.8] El alma no es una factura del hombre y por eso no es obra del hombre. No es factura del hombre porque si lo fuese el hombre se haría a sí mismo, en cuanto que el alma es una parte del hombre; pero ningún hombre hace su cuerpo, por lo tanto, ¿cómo puede hacer su alma?

[III.II.9] El alma no es de otra alma, ya que si fuese de otra alma no sería de sus primeros principios, de los que es, como hemos probado⁸⁶, y sería de un progenitor y no de un creador, y ya probamos que es de un creador. Y por eso dijo mal Averroes⁸⁷, a saber, que todas las almas son de una, lo que es imposible según arriba probamos, allá donde demostramos que el alma es de sus primeros principios y de los secundarios, y de su propia esencia y no de otra, y que es de un creador y no de un progenitor.

[III.II.10] Ya que el alma no es ninguna de estas cosas que negamos, y es de aquellas cosas que afirmamos, el hombre puede tener conocimiento del alma, como dijimos⁸⁸, ya que en eso que se sabe, es decir, de qué es el alma y de qué no es el alma, hay conocimiento y puede haber doctrina para dirigir el alma a las buenas costumbres y separarla de las malas.

[III.II.q1] Pregunta: Puesto que el alma es de sustancia y accidente, ¿de qué modo puede ser sustancia?

Solución: El alma es de sustancia en cuanto que es de partes sustanciales que constituyen aquella sustancia, como el hombre, que es de dos sustancias, esto es de alma y de cuerpo. Y no se dice que el hombre sea ninguna de sus partes sustanciales, sino que es una tercera sustancia que es de éstas y permanece en un tercer número; y esta tercera sustancia es el alma, y el alma es esta misma sustancia.

⁸⁴ I.I.5.

⁸⁵ I.II.q8.

⁸⁶ III.I.I.

⁸⁷ Referencia a la doctrina del intelecto único de Averroes, cf. Celia LÓPEZ ALCALDE, "El *Liber de anima rationali*, ¿primera obra antiaverroísta de Ramon Llull?", *Revista de lenguas y literaturas catalana, gallega y vasca* XV (2010) 345-359.

⁸⁸ Prólogo.

[III.II.q2] Pregunta: Ya que el alma es sustancia puesto que es de muchas partes sustanciales, ¿por qué el alma no es accidente, si es de muchos accidentes?

Solución: La sustancia y el accidente se distinguen por el género, y por eso el alma, aunque sea de accidentes, no puede ser accidente, ya que si pudiese ser accidente y sustancia, ambos géneros serían convertibles, conversión que es imposible.

[III.II.q3] Pregunta: ¿Por qué el alma se denomina sustancia y no accidente?

Solución: Si el alma fuese accidente, no podría ser sustancia, según lo que ya dijimos⁸⁹, y si fuese accidente y no sustancia, sería sustentada de manera accidental y no de manera sustancial, y la sustancia estaría sustentada en los accidentes, y tendría más entidad y nobleza por los accidentes que por la sustancia, lo que es imposible.

[III.II.q4] Pregunta: La cantidad del alma, ¿de qué es?

Solución: En el capítulo de la cantidad, según lo que diremos⁹⁰, se puede hallar la respuesta a esta pregunta.

[III.II.q5] Pregunta: El alma de Martín, en cuanto idea, ¿de qué es?

Solución: El alma de Martín, en cuanto es idea, es Dios, y así como Dios es de sí mismo, así la idea es del intelecto divino; y en cuanto que esa idea es diferente al alma de Martín, el alma no es de la esencia de la idea, sino que es de sus principios propios y naturales, según lo que dijimos⁹¹.

[III.II.q6] Pregunta: El alma separada, movida de un lado a otro; esa movilidad, ¿de qué es?

Solución: La movilidad del alma debe ser considerada de dos modos: uno es interior y el otro es exterior. El interior es de sus poderes, como el alma que quiere estar en un lugar en el que no está, y se sigue lo que quiere su querer. Y este movimiento no participa con el lugar corporal, ya que no está unido al cuerpo, pues es de un acto espiritual. Y el movimiento exterior que va de un lado a otro no es real, sino que es una especie multiplicada por el intelecto, que la imagina según el movimiento corporal sucesivo de un lugar a otro.

[III.II.q7] Pregunta: El alma mueve el cuerpo de un lugar a otro; ese movimiento, ¿de qué es?

Solución: El alma está unida al cuerpo y de esa unión resulta el hombre, que es de esa alma y de ese cuerpo, por lo cual, de manera similar, el movimiento es de actos interiores y exteriores. Los interiores son del alma que mueve el cuerpo, los exteriores son del cuerpo que se mueve de un lugar a otro, moviendo un pie y después otro.

⁸⁹ III.II.q2.

⁹⁰ V.

⁹¹ III.I.I.

[III.II.q8] Pregunta: El alma mueve la sensitiva a sentir; ese movimiento, ¿de qué es?

Solución: La voluntad mueve la mano a escribir y la mano mueve el cálamo y el cálamo mueve la tinta, por lo cual el movimiento es del alma, de la mano, del cálamo y de la tinta; y es también del intelecto, que mueve a la imaginación a imaginar las letras; y es de la memoria, que devuelve al intelecto las especies que multiplica. Y este movimiento, en cuanto es sucesivo, es de partes exteriores, y en cuanto es interior, es de las especies, que son instrumentos para el movimiento exterior.

[III.II.q9] Pregunta: Martín, que tiene sed, mueve al alma a recordar y al intelecto a entender y a la voluntad a amar el agua o vino que desea beber; ese movimiento que Martín hace del alma, ¿de qué es?

Solución: En cuanto el alma es una parte de Martín es poseída por él, según lo que diremos en el siguiente capítulo⁹². Y puesto que Martín es excitado por la vegetativa y la sensitiva a desear el frío y la humedad contra el calor y la sequedad, y la vegetativa y la sensitiva están unidas a la intelectiva, Martín, excitado por la vegetativa y la sensitiva, mueve la intelectiva a las necesidades de la vegetativa y la sensitiva. Y por eso el movimiento de los actos naturales tiene relación con el cuerpo y el de los morales con alma.

[III.II.q10] Pregunta: Los méritos que el hombre adquiere del bien o del mal, ¿de qué son?

Solución: Las moralidades buenas son semejanzas de las partes interiores de las que es el alma, y esas moralidades son por razón del fin, como la justicia, que es a causa de juzgar, y el mérito que Martín tiene por la justicia forma parte del fin y de la justicia. Y los méritos que son malos son de hábitos privados del fin y de privadas moralidades buenas, como Pedro, que merece la muerte porque mató al hijo de Martín de manera injusta.

[III.III] SOBRE LA TERCERA ESPECIE QUE ES DE LA TERCERA PARTE

Pregunta: El alma, ¿de quién es?⁹³ Solución:

[III.III.1] El alma es de Dios por razón de la creación, puesto que él la produjo del no-ser al ser y la sostiene en el ser, ya que si no la sostuviera, volvería al no-ser. El alma es también de Dios porque le da los beneficios que ella tiene, las propiedades y naturalezas, ya que sin Dios ningún alma tendría inclinación a producir un buen recordar, entender y querer, y así el resto de actos.

[III.III.2] El alma es del fin de Dios, ya que para ese fin la creó, es decir, para recordarlo, entenderlo y amarlo; por lo cual, así como el martillo es del fin del clavo, así, y mucho más, el alma es del fin de Dios. Y por eso toda alma está obligada a recordar, entender y amar a Dios.

⁹² III.III.6.

⁹³ Cf. *Ars brevis*: "Tertia species est, quando quaeritur: Cuius est ens? Sicut quando quaeritur: Cuius est intellectus? Et est respondendum, quod est hominis, sicut pars sui totius, et equus sui domini." (ROL XII, p. 215, 39-341).

[III.III.3] El alma es también de la justicia de Dios, ya que si es buena por las costumbres, es sujeto en el que la justicia influye las remuneraciones de las dignidades de Dios, en cuanto que a ella hace bienaventurada por la bondad, y a esa bienaventuranza hace grande por la grandeza. Y si el alma es mala por las costumbres, es sujeto de la justicia de Dios en que priva los fines de los principios del alma y sus potencias, fin para el que ha sido creada, y la hace estar vacía de los fines de éstos, y esta vacuidad es el fuego infernal espiritual del alma, y es tan gran pena que ningún hombre la podría pensar, decir ni escribir.

[III.III.4] El alma es del fin de sus principios, ya que ésta ha sido creada para la bienaventuranza de todos ellos, y por este motivo se ve obligada a que esos principios vayan a su fin, es decir, que la memoria tenga reposo en la bienaventuranza recordando, el intelecto entendiendo y la voluntad amando. Y si el alma ha sido condenada es del trabajo de sus potencias, ya que está obligada a procurar el trabajo de éstas, y lo mismo con sus primeros principios.

[III.III.5] El alma es del fin de las sustancias corporales, según dijimos⁹⁴, ya que si ella no estuviese unida al cuerpo, las sustancias no podrían alcanzar su fin en Dios. El alma está, por lo tanto, obligada a procurar la manera según la cual el fin de esas sustancias sea bueno y grande en el cuerpo al que está unida. Y si el alma es mala, está obligada a soportar la pena en cuanto que está contra el fin de esas sustancias. Y en este paso el hombre puede conocer de qué modo el alma mala está sometida a gran pena.

[III.III.6] El alma es del hombre en cuanto que es una parte del hombre, y toda parte está sujeta a su todo, ya que hay mayor nobleza en el todo que en la parte. Y por eso el hombre mueve el alma a sus apetitos, así como el todo que mueve sus partes, y como los bienes particulares que son de pública utilidad.

[III.III.7] En el alma hay dos modos de ser, esto es la existencia y la agencia. Y la existencia es de la agencia en cuanto que es el sujeto de ésta, y la agencia es de la existencia en cuanto que debe procurar la felicidad y la bienaventuranza de la existencia. Y por eso una parte es de la otra, como las dos manos del hombre, cada una de las cuales es de la otra en cuanto una debe ayudar a la otra al obrar, y lo mismo en relación con los pies, al andar.

[III.III.8] En el alma hay muchas partes y una está sujeta a la otra, como la bondad, que está sujeta a la magnitud con el fin de bonificarla, y la magnitud está sujeta a la bondad con el fin de magnificarla. Y esto es así en las semejanzas que envían fuera, de las que hacen moralidades y ganan los buenos méritos, y si gana los malos, cada parte está en la otra obligada a soportar la pena.

[III.III.9] En el alma la memoria es del intelecto y de la voluntad en cuanto que es un arca que conserva las especies adquiridas y puestas en ésta. También el intelecto es de la memoria y de la voluntad: de la memoria es en cuanto que ésta exige ser llenada por las especies que el intelecto ponga en ella; de la voluntad es en cuanto va primero y le enseña qué objetos son amables y qué objetos odiables. Y la voluntad es de la memoria y del intelecto en cuanto que está obligada a desear los objetos y las apetencias de la memoria y del intelecto.

[III.III.10] El alma condenada es del demonio y del pecado, ya que es sierva de la pena eviterna, y puesto que perdió la libertad es de la servidumbre y no de sí misma. Y esto mismo ocurriría en este mundo cuando está en pecado si no fuese

⁹⁴ I.I.1; I.I.q4; I.I.q5; etc.

por razón de la misericordia divina de la cual es, tanto como es de la justicia. Y esto es así porque la misericordia de Dios exige tan plenamente un sujeto para salvarlo como la justicia divina para juzgarlo. Y por esta razón sufren la culpa máxima los pecadores desesperados, pues no tienen esperanza en su misericordia.

[III.III.q1] Pregunta: el alma, ¿es del ángel?

Solución: Ningún alma es del ángel en la presente vida, sino que es de sí misma, como dijimos⁹⁵, pues si en la presente vida fuese del ángel, el ángel la forzaría hacia sus apetencias y no tendría libertad para hacer el bien o el mal, y ya probamos en la segunda especie que el alma es de sí misma libremente⁹⁶.

[III.III.q2] Pregunta: Si el alma es de la conciencia.

Solución: El alma es de las razones según que es de sus principios, como de la bondad, ya que en cuanto que es de la bondad y la bondad es la razón para hacer el bien, cuando el hombre mueve el alma al mal, la razón del bien es el sujeto de la conciencia, y lo mismo con la magnitud. Y por eso el alma, que es de sus atributos, es de la conciencia, es decir, que está obligada a seguir aquello que le requiere la conciencia. Y cuando obra contra conciencia, permanece contra sus principios, como el cautivo contra su señor.

[III.III.q3] Pregunta: Un hombre quiere mucho a otro; el alma de aquél que ama, ¿es del alma del amado?

Solución: La caridad une dos voluntades o más a un fin, y por eso, según el hábito de la caridad, un alma puede ser de otra, y esa servidumbre es de un acto de libertad, ya que la caridad no es de manera coactiva, aunque un amigo coaccione a otro.

[III.III.q4] Pregunta: La voluntad tiene dos actos, es decir, amar y odiar, de ahí que pregunto si el acto de odiar es del acto de amar.

Solución: El acto de amar es para que se siga el fin de la voluntad, la cual descansa en amar, y odiar es un instrumento para evitar las fatigas de la voluntad, para que no impidan el reposo. Y por eso, según que el consecuente es del antecedente, el acto segundo es del primero.

[III.III.q5] Pregunta: Cuando el intelecto cree algo que no entiende, ¿ese creer es del entender?

Solución: El intelecto tiene dos actos, uno es positivo y el otro necesario. El positivo es primero, en cuanto que supone que algo es verdadero o falso para que él mismo lo pueda entender; y por eso el acto positivo pertenece al necesario, en cuanto que es instrumento de éste, porque antes se debe creer que entender⁹⁷.

[III.III.q6] Pregunta: La memoria recibe al principio las especies que el intelecto gana y después las devuelve, de donde, en cuanto las recibe son especies nuevas, y en cuanto las devuelve son antiguas; y por eso pregunto si las especies nuevas son de las antiguas y las antiguas de las nuevas.

⁹⁵ III.I.

⁹⁶ *Ibid.*

⁹⁷ Cf. *Tabula generalis*: “Fides est habitus in intelligere, et fuit actu priusquam fuit in intelligere, et fuit, ut esset intelligere.” (ROL XXVII, p. 215, 735-736).

Solución: Cuando el intelecto pone las nuevas especies en la memoria, según la naturaleza son confusas, y cuando las abstrae son digestas⁹⁸, y eso se muestra en el niño pequeño, que no entiende tan bien como lo hace cuando está en la edad madura. Y por eso está el fin en las especies antiguas, en las que la memoria descansa, y trabaja en conservar las especies confusas nuevas. Son, por lo tanto, las especies nuevas de las antiguas, como el principio y el medio del fin.

[III.III.q7] Pregunta: En el alma hay dos géneros de bondades, uno es sustancial y el otro es accidental; preguntamos, ¿cuál de ellos es del otro?

Solución: La sustancia está por sí misma sustentada y los accidentes no, y la sustancia es el fin y los accidentes se atienden a ese fin. Es, por lo tanto, la sustancia por sí misma, y los accidentes son por la sustancia, ya que los accidentes existen para que exista la sustancia y no la sustancia para que existan los accidentes. Es, por lo tanto, la bondad accidental de la sustancial.

[III.III.q8] Pregunta: La bondad sustancial da su bondad accidental a la magnitud, en cuanto que a ésta bonifica. Pregunto si aquella bondad accidental por la que la magnitud es buena es de la magnitud o de la bondad sustancial.

Solución: La bondad de la magnitud es una cualidad apropiada y es la propia cualidad de la bondad sustancial, y puesto que lo propio es más grande que lo apropiado, la bondad sustancial propia es la señora de la bondad accidental apropiada, pero en cuanto que la apropió, ha sido dada, y es de la magnitud que la recibe y es por ésta revestida.

[III.III.q9] Pregunta: En cada acto virtuoso conviene que haya ligazón de virtudes y separación de los vicios; así pues, cuando el hombre está en gracia, pregunto, ¿qué virtud moral es de otra?

Solución: En el acto de recordar son el intelecto y la voluntad de la memoria, y en el acto de entender la memoria y la voluntad del intelecto. De modo similar, en el acto de la fe, son la esperanza y la caridad de la fe, y esto es convertible. Y lo mismo con las virtudes cardinales y los vicios.

[III.III.q10] Pregunta: Si en el infierno un alma es de otra.

Solución: En el grano de la pimienta son del fin del fuego los fines del resto de los elementos, y esto es porque en la pimienta hay más cantidad de calor que del resto de cualidades. De modo parecido, según que un alma es ocasión de perdición de otra, la primera es de la servidumbre de aquella alma cuya perdición provoca, y esa servidumbre es sustento de pena por la pena mayor del alma llevada a la perdición.

⁹⁸ Según el glosario de términos lulianos, “confús”, “confusa” es indistincto, no claro, en contraposición a “digest”, “digesta”: asimilado, comprendido. *Glossari general lullia*, ed. Miquel COLOM, 4 vols., Palma de Mallorca: Moll, 1982-1985, vol. I, p. 387.

[IV] ACERCA DE LA CUARTA PARTE DE ESTE LIBRO,
[IV.I] Y EN PRIMER LUGAR, SOBRE SU PRIMERA ESPECIE

Pregunta: El alma, ¿por qué existe esencialmente?⁹⁹ Solución:

[IV.I.1] El alma existe porque ha sido creada y porque tiene una causa, porque en tanto que hay una causa es necesario que haya un efecto, de igual manera que si hay sol es necesario que haya el día, y si existe el que obra, es necesario que exista lo obrado. El alma existe, por tanto, porque es efecto de Dios, que a ésta creó.

[IV.I.2] El alma existe de sus mismos principios y no de otros, como de su propia bondad, magnitud, etc., principios de los que está constituida su esencia y su propio ser, como la sustancia, que es de muchas partes, y es ella sustancia precisamente porque es de esas partes.

[IV.I.3] El alma existe por la forma y la materia, como el hombre, que es por el alma y el cuerpo, y como el pan, que es por la harina y el agua, y por eso el alma es por sí misma en cuanto que es de eso que es, y no sería eso que es si la forma y la materia fuesen de otra y no de ella misma.

[IV.I.4] El alma existe por sus tres potencias, es decir por la memoria, el intelecto y la voluntad, que son de su esencia y ella es de éstas, como el triángulo, que es de tres ángulos y por eso es un triángulo, porque es de los tres ángulos.

[IV.I.5] El alma es por sus propios accidentes, sin los cuales no puede ser, y ya que es de esos accidentes y de las partes formales y materiales en las que esos accidentes están sustentados, por ello es el alma, porque existen esos accidentes y en esa sustancia se sustentan.

[IV.I.6] El alma existe porque todas sus partes tienen concordancia al constituir una sustancia y esa sustancia es el alma. El alma es, por tanto, por concordancia, puesto que es de la concordancia.

[IV.I.7] El alma existe porque tiene actos intrínsecos propios y naturales, es decir, recordar, entender y amar, de los que es y sin los cuales no podría ser, ya que su memoratividad y su memorabilidad no podrían existir sin el recordar, que es la esencia de éstas; y lo mismo pasa con la intelectividad e inteligibilidad, que no podrían existir sin el entender, que es la esencia de éstas; y lo mismo con el querer, que es de la esencia de la voluntad y de lo voluble. El alma existe, por tanto, porque es de los tres actos interiores que dijimos.

[IV.I.8] El alma existe porque todos los principios de los que es se dan entre sí recíprocamente uno al otro sus semejanzas, como la bondad, que da su semejanza a la magnitud, en cuanto que a ésta la hace buena, y como la magnitud, que da su semejanza a la bondad en cuanto que la hace grande, y así el resto. Y puesto que el alma es de esas semejanzas, por eso es que existe.

⁹⁹ Cf. *Ars brevis*: “Quarta regula habet duas species, scilicet formalem et finalem. Formalis, quando quaeritur: Ens quare est? Sicut quando quaeritur: Intellectus quare est? Et est respondendum, quod est de sua forma et de sua materia specificis, cum quibus habet specificum intelligere, et cum ipsis agit per suam speciem.” (ROL XII, p. 215, 39-341).

[IV.I.9] El alma existe porque sus potencias son de sus primeros principios, como la memoria, que de la bonificatividad, magnificatividad, durificatividad y del resto tiene su recolitividad; y de la bonificabilidad, magnificabilidad y durificabilidad tiene su recolibilidad; y del bonificar, magnificar y durar tiene su recordar esencial. Y lo mismo pasa con el intelecto, que tiene su intelectividad de esas mismas bonificatividad, magnificatividad y durificatividad de las que la memoria tiene su recolitividad. Pero puesto que la memoria tiene esos principios bajo la razón del recordar, y el intelecto bajo la razón del entender, la memoria y el intelecto son potencias diferentes, y esto mismo ocurre en relación con la voluntad.

[IV.I.10] El alma existe porque es de principios espirituales, ya que si fuese de los corporales no sería lo que es sino que sería aquello que no es, como el hijo de Martín, que es hombre puesto que es hijo de hombre y de mujer, que es de especie humana. Hemos mostrado y explicado, por tanto, porqué el alma existe de manera formal y de manera material, y según los naturales principios, y tales y no otros.

[IV.I.q1] Pregunta: Puesto que el alma existe por su esencia y naturaleza, ¿por qué es necesario que sea sustentada por Dios?

Solución: Igual que el alma no puede producirse a sí misma de no-ser a ser, su ser no puede ser sustentado por sí mismo de manera simple. Y en cuanto es sustentado por sí mismo es algo, en cuanto que está puesto en la naturaleza que por sí mismo es lo que es, y ya que tiene esa esencia y naturaleza, como el pan, que es por eso pan, porque es de harina y de agua, y así como éste no puede sustentarse largo tiempo, puesto que es de elementos contrarios, de igual modo el alma no puede sustentarse a sí misma pues ha sido producida del no-ser y no se ha producido a sí misma.

[IV.I.q2] Pregunta: Puesto que el alma está sustentada por Dios, ¿de qué modo permanece eso que es por sí misma?

Solución: El alma mantiene eso que es por sí misma en cuanto que es de lo que es, como la sustancia, que permanece por sí misma puesto que es de forma y de materia. Ahora bien, aunque la sustancia permanezca por sí misma, puesto que es de partes que por sí mismas permanecen unidas, sin embargo, unas partes a otras, por esto la sustancia no puede estar de manera simple por sí misma en la duración y en el tiempo, ya que por eso le corresponde que esté y dure, y es puesta en el tiempo y en la duración.

[IV.I.q3] Pregunta: ¿Por qué el alma es de esos principios de los que es y no de otros?

Solución: El alma, puesto que es, es necesario que sea tal cual y no otra, y por eso le competen esos principios por los cuales sea aquello que es, y esta alma y no aquélla, para que existan muchas almas.

[IV.I.q4] Pregunta: ¿Por qué el alma no es toda de principios sustanciales, dado que los principios sustanciales son mucho más nobles que los accidentales?

Solución: El alma no podría ser lo que es si no fuese de eso que es, como el hombre, que no podría ser hombre si no fuese de alma racional y de cuerpo elementado, vegetado, sensuado e imaginado y que ese cuerpo tuviera cantidad, color y otros accidentes que le pertenecen. De modo similar le compete al alma la cantidad espiritual, y tal cualidad espiritual y no otra, y esto mismo es así en

relación con accidentes tales como la acción, la pasión y la relación, accidentes sin los cuales sus partes sustanciales no podrían ser.

[IV.I.q5] Pregunta: ¿Cómo puede ser que el alma sea de materia y que sea forma de manera simple?

Solución: Si el alma fuese forma y no fuese de materia, su forma no sería de los principios formales, es decir de bonificativo, magnificativo, etc., ya que éstos no podrían ser sin los propios y esenciales principios materiales, esto es el bonificable, el magnificable, etc., que son de la esencia del alma, y <no podría ser> que de aquellos formales y de los materiales fuesen los actos interiores, esto es el bonificar, magnificar, etc. Y suponiendo que los principios formales fuesen de la esencia del alma y no lo fuesen los materiales, destruidas esas partes pasivas sería necesario que se destruyeran las activas, y sería el alma racional corruptible, y nosotros ya probamos que es inmortal¹⁰⁰.

[IV.I.q6] Pregunta: ¿Por qué Dios no creó el alma más noble?

Solución: Nada puede ser más noble que la memorabilidad, inteligibilidad y amabilidad de Dios, ni Dios podría crear tan noble recolectividad, intelectividad y amabilidad como su recolectividad, inteligibilidad y amabilidad, ya que si las pudiese crear, podría crear infinitas criaturas en la bondad, magnitud, eternidad, potestad, sabiduría, voluntad, virtud, verdad y gloria, y podría crear muchos dioses, lo que es imposible. Dios creó, por lo tanto, el alma en esa nobleza que es lo más proporcional a la finitud de las criaturas en la magnitud de la bondad y a la infinitud del creador en la magnitud de la bondad, ya que ninguna criatura puede ser más noble ni más proporcional a la divina recolectividad, inteligibilidad y amabilidad como lo es la memorabilidad, intelectividad y amabilidad creadas.

[IV.I.q7] Pregunta: ¿Por qué Dios no creó el alma más potente?

Solución: Todo lo que es creado es creado a causa de la recolectividad, inteligibilidad y amabilidad de Dios, y así como está creado para ese fin, es creado con una proporción de poder, como las partes del todo que son a este todo proporcionales. Y si Dios hubiese creado mayor poder para el alma que el que creó, no sería ese poder proporcional a las otras partes del alma, como la nariz de Martín, que si fuese tan grande como la cabeza, no sería proporcional a la cara ni a otras partes suyas.

[IV.I.q8] Pregunta: ¿Cómo puede ser que el alma sea de sus principios, esto es de bondad, magnitud, etc., y sin embargo que sea de manera simple de forma y de materia?

Solución: Si el alma fuese tan sólo de materia y de forma, y la forma y la materia no fuesen de bondad natural y magnitud, etc., la forma y la materia no serían por sí buenas, grandes, etc., y no tendría en sí misma la naturaleza ni las razones para hacer el bien, ni lo grande, lo bueno, lo amable, lo virtuoso, lo verificable, posificable, gloriable y durable, y sería defectiva en sus principios y no tendría libertad para ganar por las moralidades los méritos del bien y del mal.

¹⁰⁰ I.III.

[IV.I.q9] Pregunta: ¿Por qué el alma tiene tres potencias, más ni menos?

Solución: Ninguna criatura puede alcanzar a Dios sino tan sólo por la recolitividad, intelectividad y amatividad, ya que Dios no puede ser bonificado por ninguna criatura, ni ser infinitizado ni eternizado, y así con el resto de dignidades, ya que tan sólo es recordable, inteligible y amable; y para su recolibilidad, inteligibilidad y amabilidad basta una recolitividad que en ella alcance su bondad, magnitud, eternidad, etc., y por eso, si en el alma hubiesen más de tres potencias, habría en ella superfluidad¹⁰¹, y si hubiesen menos, sería defectiva, según los tres objetos que dijimos.

[IV.I.q10] Pregunta: ¿Por qué en el alma la bondad no es de la memoria, del intelecto y de la voluntad, y la memoria, el intelecto y la voluntad sí son de la bondad?

Solución: Según el orden de la naturaleza el todo es de las partes y el todo no produce sus partes, ya que si las produjese, se produciría a sí mismo; pero muchas partes producidas y reunidas por otro constituyen el todo, y este orden se destruye si en el alma la bondad, magnitud, etc., fuesen principios secundarios; y la memoria, el intelecto y la voluntad, primarios.

[IV.II] SOBRE LA SEGUNDA PARTE DE LA CUARTA PARTE

Pregunta: El alma respecto a su fin, ¿por qué existe?¹⁰² Solución:

[IV.II.1] El alma principalmente existe para recordar a Dios, entenderlo y amarlo, ya que el fin más noble que puede tener es contemplar a Dios. Y por eso Dios creó el alma para sí mismo, para crearla hacia más noble fin. Y si la hubiese creado para sí misma principalmente se hubiese hecho a él mismo injusticia, y el alma tendría mayor reposo y bienaventuranza contemplándose a sí misma que a Dios, lo que es imposible.

[IV.II.2] El alma existe para que exista el hombre, ya que sin el alma el hombre no podría ser. Y puesto que el hombre es, puede contemplar a Dios junto con todas las criaturas, ya que participa con todas las criaturas, y con ellas puede servir a Dios, y esto no podría hacerlo si el alma no existiese.

[IV.II.3] El alma existe para que con ella y por ella las sustancias corporales alcancen su fin en Dios, como dijimos¹⁰³.

[IV.II.4] Dios ama su recolibilidad, inteligibilidad y amabilidad, y puesto que el alma puede aprehenderlo recordándolo, entendiéndolo y amándolo, Dios ama el fin del alma. Y para que el alma sea amada por el Señor, por eso es creada; y ese amar es su fin y perfección.

[IV.II.5] El alma existe para que la divina bondad, que es ente espiritual, influya su semejanza al crear, y de igual manera la magnitud, eternidad, poder, sabiduría, voluntad, verdad, virtud y gloria divina.

¹⁰¹ "Natura nihil facit frustra". Máxima medieval que tiene su origen en Aristóteles. (*De anima* III, 432b 21-23).

¹⁰² Cf. *Ars brevis*: "Secunda species est respectu finis. Sicut quando quaeritur: Intellectus quare est? Et respondendum est: Vt sint obiecta intelligibilia; aut ut de rebus scientia haberi possit." (ROL XII, p. 215, 39-341).

¹⁰³ I.I.1; I.I.q4; I.I.q5; etc.

[IV.II.6] El alma existe para que Dios participe con las criaturas corporales, ya que en tanto que el alma participa con estas criaturas estando unida al cuerpo, también Dios participa a su vez con el alma al influir sus atributos las semejanzas en el alma; participa Dios y cualquiera de sus atributos con estas criaturas de modo similar.

[IV.II.7] El alma existe para que existan las virtudes morales, con las que Dios sea recordado, entendido y amado por el hombre, ya que, según la justicia, es digno y justo que Dios sea recordado, entendido y amado, y, según la prudencia, digno es que sea sabiamente recordado, entendido y amado, y lo mismo en relación con la fortaleza y las otras virtudes, y no podría serlo así si el alma no existiese.

[IV.II.8] El alma existe para que Dios tenga razón para hacer el bien, y un bien grande y perdurable, al hombre que merezca ese bien por razón de las virtudes adquiridas con libertad. Y esto no podría ser si el alma no existiese.

[IV.II.9] El alma existe para que haya ciencia con la que el hombre tenga conocimiento sobre lo pasado y lo futuro; y puesto que el hombre obtiene la ciencia a través del alma, el alma es el instrumento para el hombre para conocer muchas cosas, recordarlas y amarlas. Y por eso está puesto en vía de modo que contemplando a Dios a través de muchas cosas, le sirva.

[IV.II.10] El alma es para que existan las artes mecánicas, sin la cual no podrían existir y sin las cuales las criaturas corpóreas estarían ociosas, así como si la herrería no existiese, el hierro no tendría su fin ni en el martillo ni en el clavo, ni el fuego calentando el hierro, y así con cosas similares.

[IV.II.q1] Pregunta: ¿Por qué Dios no creó el alma en tal estado que no pudiese pecar?

Solución: Si el alma no pudiese pecar, el hombre no podría servir a Dios libremente sino de manera obligada, y no sería digno que Dios lo amase ni le premiara, y se perdería el fin de la libertad, y la justicia divina no tendría sujeto en el que pudiese dar su juicio.

[IV.II.q2] Pregunta: ¿Por qué el alma que cae en el pecado no puede salir del pecado por sí misma?

Solución: Así como el hombre que injustamente mata a otro hombre y permanece en la cárcel del rey de la que no puede salir aunque quiera, así el alma que cae en el pecado no puede salir de la cárcel de la justicia divina, que es más fuerte que la cárcel real, aunque el alma quiera salir. Pero puesto que la misericordia de Dios tiene tan gran derecho en el alma, tan pronto como ella se quiere juzgar inmediatamente puede salir de la cárcel, y puede querer juzgarse por el poder de perdonar y juzgar, poder con el cual puede salir¹⁰⁴.

[IV.II.q3] Pregunta: ¿Por qué Dios no crea el alma en un estado en que ésta no pudiera ignorar?

Solución: Si el alma no pudiera ignorar, la memoria no podría olvidar, y en un mismo instante tendría todas las especies, y el intelecto no sería ni investigador ni

¹⁰⁴ Cf. *Liber proverborum*: “Iudicate ad poenitentiam, ut iustitia te adiuuet ad poenitendum.” (MOG VI, vi, 105 (387)).

práctico, ya que los órganos corpóreos no podrían sostener esa intelectividad tan grande, y el alma estaría en este mundo en esa completud en la que estará en el otro si es bienaventurada¹⁰⁵.

[IV.II.q4] Pregunta: ¿Por qué el alma tiene el corazón como órgano para querer?

Solución: El corazón es la fuente de la sangre, que es de la complexión del aire, y la sangre es esa parte que antes que cualquier otra parte del cuerpo se convierte en otra especie; y ya que la voluntad alcanza más propiamente su objeto que la memoria y el intelecto, por eso le ha sido dado el corazón como instrumento.

[IV.II.q5] Pregunta: ¿Por qué el cerebro de la frente ha sido dado como órgano al intelecto?

Solución: Ninguna potencia es tan investigativa como el intelecto, ya que él es quien propicia las diferencias entre las especies. Y puesto que la imaginación alcanza el sentido y el intelecto alcanza el sentido en la imaginación, y el cerebro de la frente participa en ese lugar en el que está la mayor confluencia de los sentidos particulares, a saber en la cabeza, sobre la nariz interior, entre las cejas, en donde hay un centro en el que se congrega el centro de oír, ver, oler y gustar, por eso le compete más como órgano ese cerebro que ninguna otra parte del cuerpo.

[IV.II.q6] Pregunta: ¿Por qué el cerebro posterior ha sido dado como órgano a la memoria?

Solución: Así como el intelecto y el fuego se avienen por concordancia de la luz corporal y la luz espiritual, así la memoria y la tierra concuerdan por el modo de la conservación corporal y espiritual, ya que la tierra conserva las especies corporales y las devuelve al sol y al agente natural que las genera y renueva, y la memoria devuelve las especies fantásticas al intelecto y las conserva. Y por esto, puesto que devuelve las especies corporales al intelecto a través de la imaginación, el cerebro posterior ha sido dado a la memoria.

[IV.II.q7] Pregunta: ¿Por qué el espacio medio que está entre el cerebro anterior y el cerebro posterior ha sido dado como órgano a la imaginación?

Solución: Según lo que dijimos antes, hay un lugar que es más común para los sentidos particulares que ningún otro lugar del cuerpo¹⁰⁶, y ése participa con el cerebro anterior y posterior, y en el lugar medio está el órgano de la imaginación, para que el intelecto pueda imaginar las especies corporales y, de igual modo, la memoria. Y esto no estaría en tan buena disposición si este órgano de la imaginación no participase con este lugar más común, del que hemos hablamos.

¹⁰⁵ Cf. RAMON LLULL, *Liber de potentia, obiecto et actu*: "Intellectus ignorat duabus rationibus inter alias: una est, quia retinere non potest omnes species, quoniam organa sensitiuae non possunt sustinere, nec omnes obiectabilitates intelligibiles sunt in simul intellectui repraesentatae. (...) Secunda ratio est, quia peccatum originale, propter quod corpus humanum est corruptum organum ad intelligendum; quod esset dispositum, si peccatum originale non esset, ad essendum organum in quo intellectus intelligeret unam speciem nouam; ita, quod antiquam siue ueterem non ignoraret, quia habuisset intellectus aliud per quod esset ordinatum instrumentum ad perficiendum finem propter quem est creatus." (Ed. crítica, estudio y traducción al catalán de Núria Gómez Llauger..., p. 176).

¹⁰⁶ IV.II.q5.

[IV.II.q8] Pregunta: ¿Por qué el alma mueve la vegetativa a vegetar, la sensitiva a sentir y la imaginativa a imaginar?

Solución: El fin de todas las partes del cuerpo es el hombre, y el fin del hombre es recordar, entender y amar a Dios. Por lo cual, así como el hombre se mueve a su principal fin moviendo su alma a ese fin, así el alma mueve las partes del cuerpo para el fin del hombre, ya que, si no las moviese, el alma no sería instrumento para el fin de éstas, el cual fin es Dios, según dijimos, ni con ellas serviría a Dios.

[IV.II.q9] Pregunta: El hombre que yace en su cama y tiene cerrados los ojos y no oye nada ni toca ningún cuerpo animado, cuando recuerda algún placer carnal, ¿por qué mueve a la imaginación a imaginar ese placer? Y la imaginación, ¿por qué mueve al cuerpo a sentir ese placer carnal?

Solución: Puesto que el alma está unida al cuerpo, las partes de esta alma están unidas a las partes del cuerpo, y cuando alguna potencia tiene su acto, como la memoria cuando recuerda, excita con su acto el acto de la otra potencia con la que participa en tanto que se mezclan los actos unos con otros, y de todos sale un solo acto común, que es la obra del hombre.

[IV.II.q10] Pregunta: ¿Por qué el hombre recuerda aquello que no quiere recordar y por qué entiende lo que no quiere entender? Pues parece que el alma mueve de manera obligada al hombre hacia objetos que no quiere tener, y no que el hombre mueva al alma a ellos.

Solución: Mientras el hombre está despierto, ninguna potencia del alma puede estar simplemente ociosa, ya que si lo estuviese, el hombre no estaría despierto, sino que dormiría¹⁰⁷. Y puesto que muchas veces el hombre no considera el fin por el cual es, ni el fin de sus partes o el fin de las otras sustancias, por eso sus potencias reciben por azar algunos objetos no deseados para que muevan al todo, es decir al hombre, al fin deseado, y no lo mueven de manera obligada sino por excitación y tentándolo para que por necesidad sean movidas hacia los objetos deseables.

[V] ACERCA DE LA QUINTA PARTE DE ESTE LIBRO,
[V.I] Y EN PRIMER LUGAR, DE SU PRIMERA PARTE

Pregunta: Si el alma tiene cantidad simple.¹⁰⁸ Solución:

[V.I.1] El alma tiene cantidad simple por la cual es “cuanta” su sustancia simple, como la bondad sustancial¹⁰⁹, que tiene la bondad accidental que comunica a los demás principios para que sean buenos. De manera similar la bondad tiene cantidad simple por la que es “cuanta” de manera simple, y con esa cantidad es “cuanta” la bondad que comunica a la magnitud y a la duración y al resto de principios, ya que sin cantidad no podría comunicar su bondad accidentales.

¹⁰⁷ Cf. *Liber prouerbiorum*: “Vigilare est discursus sensus, et dormire est eius quies.” (MOG VI, vi, 85 (367)).

¹⁰⁸ Cf. *Ars breuis*: “Quinta regula quaerit de quantitate. Et habet duas species. Prima est, quando quaeritur de quantitate continua. Vt cum dicitur: Quantus est intellectus? Et respondendum est, quod est tantus, quantus per spiritualem quantitatem esse potest; non autem est quantum punctualiter nec linealiter.” (ROL XII, p. 215, 50-54).

¹⁰⁹ Jordi GAYÀ, *La teoría de los correlativos...*, p. 107: “ (...) la cantidad continua es la de las dignidades consideradas en sí mismas (monadológicamente) en relación a sus ‘concretos’.”

[V.I.2] Si el alma no tuviese simple cantidad no podría tener ningún principio simple cuantificado por cantidad, como la bondad, magnitud, duración, etc., ya que, así como la cantidad sería compuesta y no simple, serían los principios compuestos y no simples, lo que es imposible, puesto que la composición no puede ser sin principios simples, diferentes por esencia.

[V.I.3] Los concretos de la bondad, así como son “cuales” por cualidad, es decir, que uno es el bonificante y el otro el bonificable, igual son “cuantos” por cantidad. El bonificable sin cantidad en ningún caso podría ser dispuesto a la potencia activa natural para que fuese bonificado, ni el bonificar sin cantidad podría ser proporcionado a la potencia activa y pasiva.

[V.I.4] La simple cantidad del alma es de sí misma y puesta en ser principio simple, así como la primera especie de la tercera parte¹¹⁰. Y esa cantidad simple común, comunicándose de manera simple a todos los principios, imprime en cada principio la simple cantidad apropiada. Y por eso, cada principio está dispuesto a ser razón de cuantificar según su especie, como la bondad, que es razón a lo bueno, bajo determinada cantidad, para que haga un cuantificado bien, medido por la cantidad.

[V.I.5] La simple cantidad del alma, puesto que es espiritual, no es imaginable, sino que el intelecto la acepta en semejanza de la cantidad corporal, como el fuego simple, que es “cuanto” por simple cantidad, y si su cantidad fuese compuesta y no simple, éste no sería un elemento en relación con el “cuanto” simple, ni podría tener simple calor ni simple resplandor, y así con las otras simples cualidades y propiedades.

[V.I.6] La simple cantidad del alma no se extiende según el lugar, parte de la sustancia corporal, ya que la sustancia del alma, así como está separada del color y la superficie, está separada y alejada de la longitud, latitud, profundidad, según su esencia y naturaleza. Pero su cantidad es un ente por razón del cual es “cuanta”, y está en un lugar y no en otro, y es esta alma y no aquélla, y tiene tanta virtud, ni más ni menos.

[V.I.7] La simple cantidad del alma según un modo es continua y según otro, discreta y puntual. Según el modo continuo, como la cantidad continua que según su especie es de forma continua en cada parte del alma: igual que la blancura, que está de forma continua por toda la materia y la forma de la nieve y de la leche. La cantidad puntual y discreta es como la cantidad de cada principio simple del alma, ya que, según la especie de la bondad, una parte de la cantidad es aquella que le ha sido apropiada y otra parte de la cantidad es aquella que ha sido apropiada a la magnitud. Y puesto que ningún principio está fuera de otro, su cantidad no puede ser continua, ya que si lo fuese, el alma sería de partes que no estarían unas en otras, como la sala, que es de piedras que no están unas en otras, y las paredes, que no están en el techo¹¹¹.

[V.I.8] La cantidad del alma no es una parte sustancial, ya que si lo fuese, tendría concretos simples sustanciales, es decir cuantificativo, cuantificable y cuantificar. Y esa alma que tuviese una cantidad mayor tendría mayores hábitos y actos morales sin libertad, lo que es imposible. Es, por tanto, la cantidad una potencia pasiva dispuesta a la pasión que fundamenta las acciones de los principios

¹¹⁰ III.I.I.

¹¹¹ La posibilidad de comunicación entre las cualidades y los principios conlleva una concepción atomista. Cf. Charles LOHR, “Ramon Llull’s Theory of the Continuous ...”, p. 76.

sustanciales del alma, según que de ella quiera obrar y producir sus semejanzas y ganar virtudes y multiplicar especies.

[V.I.9] Cuando el intelecto en la imaginativa imagina la divisibilidad de toda la cantidad corporal y considera esa divisibilidad infinita mientras dura el sujeto de la cantidad, tiene inclinación a considerar que el alma sea divisible puesto que tiene cantidad, y tiene tal inclinación por razón de la imaginativa no despojada de las especies que son semejanzas de las sustancias corporales. Pero si el intelecto del sujeto quitara y despojara de la cantidad corporal, por así decirlo, la longitud, latitud y profundidad, entonces no podría considerar que fuese aquel “cuanto” divisible, y por eso el intelecto despoja de la cantidad espiritual la longitud, latitud y profundidad, por lo que no puede considerar que el sujeto de la cantidad espiritual sea divisible, y lo mismo sobre la extensibilidad.

[V.I.10] Las tres potencias del alma, así como son diferentes por la diferencia y concordantes por la concordancia, son “cuantas” por la cantidad, y sin la cantidad no podrían ser diferentes ni concordantes, y las tres serían una sola potencia en número, y ésta ni activa ni pasiva, lo que es imposible. Tiene, por tanto, el alma cantidad, y así como las tres potencias tienen simples propiedades, es decir, memoratividad, intelectividad y amatividad por la diferencia simple, así tienen ellas mismas simples por la cantidad simple.

[V.I.q1] Pregunta: La simple cantidad del alma, ¿de qué modo puede ser simple sin continuidad?

Solución: La respuesta a esta pregunta está en el séptimo párrafo¹¹² de arriba, y también se puede considerar esta semejanza: el hierro de la espada, del calvo y del martillo permanece en cantidad continua en cualquiera de ellos, según su esencia y especie, continuidad en la que no podría estar sin cantidad. Sin embargo, esa continuidad está sustentada en cantidades discretas, en las que no permanece la continuidad de toda la especie del hierro, y suponiendo que la espada, el calvo y el martillo fuesen partes unas en las otras y que permaneciera cada parte en su especie, se seguiría por necesidad la cantidad continua y discreta; continua según la esencia, discreta según la especie.

[V.I.q2] Pregunta: La cantidad simple y la continua, ¿son convertibles en el alma?

Solución: Según la especie de la cantidad, la continuidad y la simplicidad se intercambian, pero según que un principio difiere de otro, un principio tiene una cantidad y el otro otra. Y por eso la cantidad continua y simple, según que los sujetos no son convertibles, tal cantidad continua y simple no se pueden convertir.

[V.I.q3] Pregunta: Ya que el intelecto es de la natural bondad, magnitud y del resto de principios de la sustancia, ¿de qué modo puede haber cantidad simple?

Solución: Así como el intelecto es de bondad simple, de magnitud simple, etc., así es de simple cantidad, y así como tiene simple bondad y simple magnitud, etc., así tiene simple cantidad.

¹¹² V.I.7.

[V.I.q4] Pregunta: Puesto que la cantidad del intelecto es simple, su simplicidad, ¿es de la simplicidad general o la tiene de sí misma?

Solución: Así como el alma es buena por bondad y grande por la magnitud, también es simple por la simplicidad, y por eso la simplicidad de la cantidad es una parte de la simplicidad común.

[V.I.q5] Pregunta: La simple cantidad, ¿de qué modo puede ser materia y sujeto para la cantidad compuesta?

Solución: No existiría el universal si no existiesen los particulares de los que ha sido constituido, y si los particulares fuesen destruídos en el universal en tanto que ninguno permaneciera en su número, el universal no tendría en qué ser ni de qué ser, y por eso no podría ser.

[V.I.q6] Pregunta: La simple cantidad, ¿quién la extiende en muchas partes?

Solución: Según lo que dijimos, la cantidad es una potencia pasiva dispuesta para muchos hábitos¹¹³, y por razón de las actividades de los principios sustanciales cada principio acepta de ella tanto cuanto necesita para su propio número y sus actos.

[V.I.q7] Pregunta: La extensión de la simple cantidad, ¿de qué modo puede ser sin la superficie de la sustancia?

Solución: Según lo que ya dijimos, igual desconviene a la sustancia espiritual la superficie como el color¹¹⁴, y por eso la extensión de la cantidad espiritual está sustentada en principios diferentes por número y esencia y no necesita la superficie, así como no necesita el color. Pero el intelecto va claudicando a causa de la imaginación en cuanto no se depura de las especies que son semejanzas de las sustancias corporales.

[V.I.q8] Pregunta: Si las almas son en número par o impar.

Solución: Así como el principio del número es del uno impar, así es necesario que su fin esté en impar según el número de las sustancias naturales, y esto es para que el par sea determinado en el impar, así como es iniciado en el impar, y que el principio y el fin tengan mayor concordancia, y también porque el impar tiene mayor semejanza de indivisibilidad que el par. Es impar, por lo tanto, el número de las almas.

[V.I.q9] Pregunta: Puesto que un alma no es otra, ¿es determinada por la cantidad contigua?

Solución: Según lo que ya dijimos, el alma no tiene cantidad dispuesta para estar en un lugar, que es condición del cuerpo, y está dispuesta para ser determinada por su propia cantidad¹¹⁵. Y por esto no se sigue, aunque tenga cantidad, que un alma sea contigua con la otra, ni que el alma de Martín, fuera de su cuerpo, estuviese contigua con el alma de Pedro, ya que Martín está en un sitio y Pedro en otro.

¹¹³ V.I.8

¹¹⁴ V.I.6.

¹¹⁵ *Ibid.*; etc.

[V.I.q10] Pregunta: ¿El alma del hombre grande es mayor que la del hombre pequeño?

Solución: El intelecto, según dijimos, va claudicando y está enfermo cuando considera las condiciones del cuerpo parecidas a las condiciones del alma¹¹⁶; y porque considera al hombre grande mayor que el pequeño por la cantidad corporal, por así decir se inclina a considerar mayor el alma del hombre grande que la del hombre pequeño. Pero cuando considera el alma de manera simple según sus condiciones, no considera que un alma sea mayor que otra según la extensión corporal sino según la extensión espiritual, difundida en la bondad, magnitud, duración, potestad, voluntad, sabiduría, etc.

[V.II] SOBRE LA SEGUNDA ESPECIE DE LA QUINTA PARTE

Pregunta: Si el alma tiene cantidad compuesta.¹¹⁷ Solución:

[V.II.1] Según lo que hemos dicho, el alma es de muchos principios y cada principio simple tiene cantidad¹¹⁸. Y ya que es necesario que cada principio esté en el otro, es necesario que la cantidad de cada uno esté en la otra, y de todas resulta una cantidad compuesta, que es común a todas, así como todas son de una simple cantidad común.

[V.II.2] Del mismo modo que de la bondad, que da a la magnitud su semejanza, y de la magnitud, que da a la bondad su semejanza y así con los otros principios, resulta un tercero común, así resulta de muchas cantidades una cantidad compuesta sustentada en la sustancia del alma, y esa sustancia, en cuanto que está compuesta de muchas partes, tiene una cantidad compuesta por la que es “cuanta”.

[V.II.3] En el alma, de la cantidad simple proceden muchas cantidades, y proceden en los principios. Y así como muchas cantidades simples salen de una cantidad simple y nacen en los principios, como en lo producido, que nace en la especie, así de muchas cantidades simples procede una común que nace en la sustancia del alma, que es una.

[V.II.4] Cada potencia del alma tiene cantidad compuesta por la que es completa y acabada, como el intelecto, la cantidad del cual es de la cantidad de la bondad, magnitud, duración, etc. Y puesto que el intelecto es uno y de muchas partes, su cantidad está compuesta y es de muchas cantidades simples.

[V.II.5] El alma está compuesta en cuanto que es de sus potencias; y puesto que cada potencia tiene cantidad compuesta, es necesario que la cantidad del alma esté compuesta. Y es de cantidades compuestas, así como el alma es de las potencias, que son de muchas partes.

[V.II.6] En el intelecto, e igual en las otras potencias, una cosa es el intelectivo, otra el inteligible y otra el entender, y las tres tienen una cantidad simple, en cuanto que la cantidad de una no es de la cantidad de la otra; y ya que el intelecto es de los

¹¹⁶ V.I.q.7.

¹¹⁷ Cf. *Ars brevis*: “Secunda species est, quando quaeritur de quantitate discreta. Vt cum dicitur: Quantus est intellectus? Et est respondendum, quod est tantus, quot sunt sua correlatiua, a quibus sua essentia est diffusa et sustentata, uidelicet intellectuum, intelligibile et intelligere; cum quibus est theoreticus et practicus, generalis et particularis.” (ROL XII, p. 215, 55-60).

¹¹⁸ V.I.2.

tres, su cantidad está compuesta de las cantidades de las tres. Por lo tanto, el alma tiene cantidad compuesta.

[V.II.7] El alma es de forma y materia, y la forma tiene cantidad activa porque está sustentada en la parte activa, y la materia tiene cantidad pasiva porque la cantidad está sustentada en la parte pasiva; y de ambas cantidades, una activa y la otra pasiva, resulta una cantidad compuesta, igual que de las partes de las que resulta una sustancia compuesta.

[V.II.8] Puesto que el alma tiene cantidad compuesta sus principios pueden estar en mayor concordancia, mayoría en la que no estarían si las cantidades simples de los principios no estuviesen en continua cantidad compuesta, y permanecieran como cantidades discretas, no unas en otras, como en la sala, en que las cantidades discretas de las piedras no están unas en otras.

[V.II.9] Si el alma no tuviese cantidad compuesta no tendría naturaleza con la cual compondría semejanzas de sus principios y de otros en las especies que multiplica y gana por el modo de recordar, entender y amar los objetos extrínsecos. Pero ya que de manera natural tiene una cantidad compuesta, compone una semejanza con la otra, y de esas semejanzas compone la especie que piensa.

[V.II.10] Si el alma no tuviese cantidad compuesta, su cantidad no sería de muchas y estarían sus partes sustanciales sin cantidad simple ni compuesta; y sería la sustancia de sus principios, y su cantidad no sería ni de ellos ni de la sustancia; y sería extraña y de otra esencia, en tanto que el alma no sería de accidente sino tan sólo de sustancia, lo que es imposible.

[V.II.q1] Pregunta: El alma, ¿de qué modo puede tener cantidad simple y compuesta?

Solución: La respuesta a esta pregunta está en lo que dijimos sobre la cantidad simple y compuesta¹¹⁹.

[V.II.q2] Pregunta: Si el alma tiene cantidad compuesta, ¿es necesario que el sujeto sea divisible en muchas partes?

Solución: Toda sustancia creada está compuesta de forma y materia y, aunque sea de partes, no es divisible en forma y materia, ya que si fuese separada la forma de la materia estaría cada una de ellas sustentada sin la otra, en tanto que podría estar la forma sin la materia y la materia sin la forma, no unida la una a la otra. Y estaría en la forma la acción y la no acción, y la pasión y la no pasión en la materia, y esto es una contradicción y es imposible¹²⁰.

[V.II.q3] Pregunta: Si el alma tiene cantidad compuesta, ¿es necesario que su cantidad sea sustancial, puesto que de partes accidentales no puede darse la composición?

¹¹⁹ V.I; V.II.

¹²⁰ Ramon Llull (como Buenaventura y a diferencia de Tomás de Aquino) muestra adhesión a la teoría del hilemorfismo del alma. La indivisibilidad de forma y materia que aquí menciona implica un tercer elemento, la *coniunctio* de ambos en la realidad actual, concreta, de todo ser. Esta idea de facticidad está presente ya en Aristóteles, lo importante es el peso que Llull proporcionará a este tercer elemento, pasando de una estructura binaria “forma-materia”, a la ternaria “forma-coniunctio/actus-materia”; más tarde: “potentia-actus-obiectum”, cuando se consolide su teoría correlativa; cf. Jordi GAYÀ, *La teoría de los correlativos...*, estudio donde se da cuenta de la evolución de esta teoría.

Solución: Si de partes accidentales no pudiese darse la composición, todos los accidentes de las sustancias estarían en cantidades discretas y no en continuas, y entonces sería el alma de partes discretas y no de una en otra, así como la sala; y el color del vino tinto y del agua no tendrían cantidad continua en la jarra que contiene el vino y el agua; ni el agua cálida podría calentar la fría, ni la fría enfriar la caliente.

[V.II.q4] Pregunta: Si el alma tiene cantidad compuesta, ¿puede ser mortal por naturaleza, ya que todo lo compuesto es divisible?

Solución: El sol tiene una cantidad común que está compuesta de cantidad formal y material, sin embargo, su sustancia no es corruptible.

[V.II.q5] Pregunta: Si el alma tiene cantidad compuesta y un principio se compone con otro, si se sigue que el alma se compone y se produce a sí misma, lo que es imposible, que algún ente se produzca a sí mismo.

Solución: Hemos probado que el alma es de un creador y no de un principio generante¹²¹, y así como las partes simples son producidas en un instante del no-ser al ser a través de la creación, igual puede ser producida su composición, ya que si no lo fuese, no podría ser la creación sin sucesión, ya que serían las partes antes que el todo, y tendría la creación condiciones de agentes naturales, lo que es imposible, pues no sería una creación sino una obra natural.

[V.II.q6] Pregunta: La cantidad del alma compuesta, ¿de qué es?

Solución: Como la sustancia que es simple, y su simplicidad es tanto de las simplicidades de sus partes como ella es de estas partes, también así la cantidad compuesta es de muchas cantidades simples.

[V.II.q7] Pregunta: Lo simple común bien puede ser de partes simples, pero lo compuesto, ¿de qué modo puede ser de simples, si son diferentes por género; como la sustancia y el accidente, accidente que no puede ser de la esencia de la sustancia, pues si lo fuese, sería parte sustancial y no accidental en el compuesto de sustancia y accidente, lo que es imposible?

Solución: Toda composición es consecuencia de los simples en un congregateo de muchos, y lo simple común y lo común compuesto son convertibles en número.

[V.II.q8] Pregunta: Si la composición procede de simples partes, ¿de qué modo puede ser simple lo compuesto?

Solución: Lo simple común es simple puesto que es de partes simples, como el hijo de Martín y de su madre, que es hombre pues tiene padre y madre que son de la especie humana. Y lo simple que es de simples partes, en cuanto que es una composición común que procede de partes simples, nace en la comunidad del todo compuesto de partes simples.

[V.II.q9] Pregunta: Si el todo que es simple se intercambia en número con el todo que es compuesto, ¿es necesario que la composición sea principio tan principal como la simplicidad? Y si lo es, ¿se sigue que los simples sean de la composición, como la composición, que es de los simples?

¹²¹ I.II.

Solución: Toda parte es para que sea su todo, y por eso el fin de la parte es el todo. De modo similar el fin de la composición es el fin de lo simple, que es un todo de partes simples.

[V.II.q10] Pregunta: Ya que lo simple es de lo simple, ¿puede ser la composición de la composición?

Solución: En el alma, y lo mismo en relación con las sustancias corporales, su composición es de forma y materia, que son partes compuestas en cuanto que son de principios simples, según lo que ya dijimos¹²². Por lo cual la composición puede ser de la composición, según la segunda especie de la tercera parte¹²³ de este libro, pero no pasa la composición a la primera especie de la tercera parte¹²⁴, ya que no es de sí misma, sino de otra; a esta primera especie pasa la parte simple de lo simple común que por composición es de muchas partes, composición que es un medio que es de partes simples y está sustentada en lo simple común, que es simple por número y especie y porque es de partes simples.

[VI] ACERCA DE LA SEXTA PARTE DE ESTE LIBRO,
[VI.I] Y EN PRIMER LUGAR, DE SU PRIMERA ESPECIE

Pregunta: Las cualidades propias del alma racional, ¿cuáles son?¹²⁵ Solución:

[VI.I.1] La bondad accidental natural del alma es la cualidad propia de la bondad sustancial, así y mucho más que el calor del fuego y el frío del agua, y lo mismo sobre la magnitud accidental natural, que es la propia cualidad de la magnitud sustancial, y así con los otros principios sustanciales, de los cuales cada cual tiene su propia cualidad que comunica al otro, y con ella dispone sus actos¹²⁶. Y el alma conformada de todos los principios sustanciales tiene las propias cualidades de éstos, con los que hace sus operaciones, y tiene hábitos y disposiciones en las tres potencias y en los actos de ellas.

[VI.I.2] Dado que la bondad es una cualidad propia del alma, se dice que el alma es buena en tanto que “cual”, y porque es la magnitud su propia cualidad, se dice que el alma es grande en tanto que “cual”, y así con el resto, como el hombre, que se dice que es tal cual según la magnitud, el color y la figura.

[VI.I.3] El alma tiene en el hábito, por potencia natural, la memoratividad, intelectividad y amatividad, los cuales tienen en hábito, a su vez, sus propias cualidades activas, como la bondad sustancial, que tiene la bondad accidental natural, y como la magnitud sustancial, que tiene magnitud accidental, y así en

¹²² V.II.7.

¹²³ III.II.

¹²⁴ III.I.

¹²⁵ Cf. *Ars brevis*: “Sexta regula est de qualitate. Et habet duas species. Prima est, quando quaeritur: Quae est propria et primaria qualitas ipsius intellectus? Et est respondendum, quod intelligibilitas, cum qua ipse est habituatus. Intelligere autem extrinsecum est proprietates secundaria et magis remota, cum qua ipse intellectus intelligit hominem aut leonem, etc. Ex quo intelligere intrinsecum et substantiale ipsius intellectus est habituatum; et similiter de intelligibili extrinseco.” (ROL XII, p. 216, 61-68).

¹²⁶ En esta quinta parte, dedicada a la cualidad propia y apropiada, Llull explica *in extenso* el dinamismo intrínseco de las cualidades a través del modelo dinámico elemental, esto es, de la comunicación entre los elementos de las cualidades, de la que se constituye el mundo natural. La estructura correlativa tiene, de hecho, este esquema como fundamento. Cf. Charles LOHR, “Ramon Llull’s Theory of the Continuous...”, pp. 75-89.

relación con los otros principios. Y por eso la memoratividad sustancial tiene otra memoratividad que es accidental y su propia cualidad, con la que forma y dispone el recordar y lo abstrae de su semejanza y de la memorabilidad accidental natural y de la pasiva cualidad, que es propia cualidad de la memorabilidad sustancial. Y ese recordar es accidental y de las semejanzas, y está sustentado en el recordar intrínseco sustancial, que es de la esencia de la memoria sustancial, y lo mismo en relación con el intelecto y la voluntad.

[VI.I.4] El alma tiene cualidades dispuestas en cuanto a sus atributos, como la bondad, que es una razón para el alma para recordar el bien, entender el bien y amar el bien; y la magnitud, que es razón para el alma para recordar lo grande, entender lo grande y amar lo grande, y así en relación con los otros objetos dispuestos a ser tomados por las disposiciones propias, estando bajo las razones sustanciales de las razones, de las que son cualidades.

[VI.I.5] Las cualidades activas son potencias formales que representan potencias sustanciales en cuanto que son figuras de éstas; y las cualidades pasivas son figuras que representan pasivas materias sustanciales en cuanto que son cualidades de éstas, como el calor del fuego, que en cuanto que es una cualidad activa representa la forma del fuego, y en cuanto que es pasiva representa la materia de éste.

[VI.I.6] En el entender las memorabilidades son figuras y pasiones, y lo mismo en relación con las amabilidades. Y la intelectividad es una figura y hábito del intelecto agente que discurre por las cualidades pasivas comentadas antes. Y esto mismo es aplicable a las otras potencias, como en el recordar, en el que las inteligibilidades y amabilidades son figuras y pasiones. Y la memoratividad es figura y hábito de la memoria sustancial, que retiene y acepta las especies, las entrega y devuelve al intelecto y a la voluntad.

[VI.I.7] En el entender la bonificatividad es una cualidad activa del intelecto, y las bonificabilidades, que son buenas por el entender, son pasivas cualidades de la bonificabilidad sustancial y del sustancial inteligible.

[VI.I.8] Según que las potencias tienen las cualidades dispuestas, tienen los objetos en hábito y retienen sus figuras, y cuando la disposición se destruye por la falta de proporción entre los objetos intrínsecos y extrínsecos, los hábitos tienen innaturales potencias e imposibilidades, ya que no tienen con qué puedan retener los objetos no dispuestos a ser recordados, entendidos y amados, como el águila cuya ala está rota y no tiene en el hábito volar, y el hombre sordo, que no tiene en hábito oír.

[VI.I.9] Las memorabilidades, inteligibilidades y amabilidades de las sustancias corporales son potencias innaturales, pero, ya que son disposiciones para las potencias naturales que las tienen en hábito, son posibilidades naturales e impresiones y figuras, como el vino, que tiene la potencia natural de emborrachar al hombre que lo bebe, y si no lo bebe tiene natural impotencia con la que lo pueda emborrachar.

[VI.I.10] Ninguna cualidad propia puede abandonar su propio sujeto, alcance su objeto o no; puesto que si abandonara lo que es propio, sería apropiado y no propio, y las partes intrínsecas sustanciales no tendrían con qué pudieran usar las de fuera y estarían ociosas, como el fuego, que no podría calentar si su propio calor se lo diera y apropiara a otro y él no lo tuviera.

[VI.I.q1] Pregunta: Puesto que la piedra, la planta y el burro tienen objetivamente cualidades pasivas que no son de la esencia del intelecto que las entiende ni de otro intelecto, ¿de qué modo pueden ser inteligibles?

Solución: Según lo que dijimos, el intelecto tiene cualidad propia con la cual entiende¹²⁷. Y para que pueda entender las sustancias corporales, se les ha apropiado la inteligibilidad, que no es de la esencia de ellas, así como se apropia al aire, a través del fuego, el calor, para que sea calentable, calor que no forma parte de sus condiciones esenciales.

[VI.I.q2] Pregunta: Suponiendo que no existiese el intelecto, ¿la piedra, la planta y el burro serían inteligibles?

Solución: Dios, según lo que ya hemos dicho, creó las sustancias corporales para sí mismo, para que él fuese el fin de éstas y que éstas en él tuviesen reposo¹²⁸, reposo que no podrían tener si no existiese el intelecto que entendiera a Dios y a las sustancias corporales, para que él mismo, unido al cuerpo, fuese medio e instrumento para el fin y el reposo de ellas. Y si no fuese creado, éstas no serían inteligibles, ya que Dios no creó ninguna criatura superfluamente y sin un fin; la inteligibilidad de tales sustancias sería superflua y no creada para ningún fin si el intelecto no existiese.

[VI.I.q3] Pregunta: Ya que la bondad natural del alma es para ésta una cualidad propia, el alma, estando en pecado, que es por accidente innatural, ¿por qué tiene una cualidad mala?

Solución: Según lo que dijimos, ninguna cualidad propia abandona su propio sujeto¹²⁹, y si la sustancia no hace uso de sus propias cualidades según que son dispuestas y pasivas, estando bajo los atributos sustanciales y naturales, está en contra del fin de éstas. Por razón de tal contrariedad y privación del fin acepta un mal hábito contra la bondad, y lo pequeño contra lo grande, y lo vicioso contra la virtud, y así con el resto. Y por eso ella misma se apropia para sí misma cualidades morales malas sustentadas en las buenas naturales, que de éstas son revestidas.

[VI.I.q4] Pregunta: Puesto que la memoria, el intelecto y la voluntad son hábitos que son cualidades, ¿de qué modo pueden ser partes sustanciales de la sustancia del alma?

Solución: Según lo que ya dijimos, cada principio tiene su propia cualidad¹³⁰, y de los primeros principios sustanciales son la memoria, el intelecto y la voluntad sustancialmente, de los que es la sustancia del alma. Y ellos no son hábitos, sino potencias. Y a las propias cualidades de los principios, reunidas en estas tres potencias, teniendo cada potencia su propia cualidad reunida o congregada por las cualidades de los principios, se les llaman hábito, donde tiene las especies en potencia, como el herrero, que tiene en hábito la herrería por razón de la cual sabe hacer el clavo, el cuchillo y la espada.

[VI.I.q5] Pregunta: Puesto que el alma está mejor dispuesta para utilizar sus cualidades activas que las pasivas, ¿por qué sus cualidades activas son impotentes a causa del impedimento de las cualidades pasivas?

¹²⁷ VI.I.3.

¹²⁸ I.I.I; I.I.q4; I.I.q5; etc.

¹²⁹ VI.I.10.

¹³⁰ VI.I.1 y ss.

Solución: Entre la forma y la materia es necesario que haya disposición y proporción, y cuando falta la disposición y la proporción falta antes de parte de la materia que de parte de la forma, según el curso natural, ya que la forma es más noble que la materia, y tiene mayor virtud obrando que la materia dejándose hacer, como el fuego, que tiene mayor virtud quemando la leña y multiplicando su llama que la leña dejándose quemar.

[VI.I.q6] Pregunta: La disposición de las cualidades activas y pasivas, ¿es de la esencia de éstas?

Solución: El intelecto del hombre que está despierto y es herrero está dispuesto para entender el modo según el cual hace un buena espada, y la inteligibilidad de la espada no es de la esencia del intelecto del herrero; por lo cual, la disposición de la cualidad activa y pasiva, que no es de la esencia del intelecto, es una especie multiplicada y ganada por el arte mecánica; pero la disposición natural, que es intrínseca y está en medio, entre la forma y la materia del alma, es un ente positivo y real, del cual las disposiciones extrínsecas son semejanzas.

[VI.I.q7] Pregunta: Si la propia cualidad sustancial de la bondad es activa o pasiva.

Solución: En la bondad sustancial está el bonificativo sustancial y el sustancial bonificable, y por eso la bondad accidental es una cualidad activa por razón del bonificativo, y pasiva por razón del bonificable.

[VI.I.q8] Pregunta: Si las moralidades son más parecidas a las cualidades activas naturales que a las pasivas naturales.

Solución: La disposición, que está entre la cualidad activa y pasiva, tiene más entidad y naturaleza por la forma que por la materia, y por eso su semejanza y figura la representa más fuerte formalmente que materialmente.

[VI.I.q9] Pregunta: Si el alma, moviendo una de sus cualidades, mueve todas las otras.

Solución: Entre las potencias activas y pasivas está la disposición y proporción natural; cuando aprehende los objetos extrínsecos totalmente, mueve todas sus cualidades a aprehender esos objetos. Pero cuando se da, por razón de una innatural potencia, la privación de la disposición y proporción dentro y fuera, el alma no mueve todas sus cualidades, sino sólo unas pocas, como el alma que mueve a su intelecto a entender y a la memoria a recordar la virtud, y a su voluntad a amar el vicio. Y por eso nace la conciencia de los hábitos comentados, ya que el alma no mueve en el amar la bondad, la virtud, la justicia ni la verdad, las cuales sólo mueve en el recordar y entender las virtudes.

[VI.I.q10] Pregunta: ¿En el alma puede estar alguna cualidad que sea propia y común?

Solución: La bondad accidental es la cualidad propia de la bondad sustancial, y ésta no puede ser de manera propia común a la magnitud, duración ni a los otros principios, pero en cuanto se le ha apropiado a la magnitud, potestad y los otros principios que por ella son buenos, es una propiedad apropiada común.

[VI.II] DE LA SEGUNDA ESPECIE DE LA SEXTA PARTE

Pregunta: Las propiedades apropiadas del alma, ¿cuáles son?¹³¹ Solución:

[VI.II.1] La bondad sustancial apropia su bondad accidental a la magnitud sustancial, en cuanto que ésta es buena por aquella. Y la bondad de la magnitud es una cualidad apropiada, como pasa con el fuego, que apropia su calor al aire, y lo mismo hace la magnitud a la bondad, a quien apropia su magnitud, y así con el resto de los principios del alma.

[VI.II.2] La magnitud sustancial apropia la bondad que recibe de la bondad sustancial a su magnitud accidental, en cuanto que la hace buena, y, así, son dos cualidades apropiadas a la magnitud del género de la bondad: una es la bondad apropiada a la magnitud sustancial y la otra es esa bondad apropiada a la magnitud accidental, y lo mismo ocurre con la magnitud apropiada a la bondad.

[VI.II.3] De las cualidades apropiadas, unas están dentro de la sustancia y otras fuera. Las que están dentro son naturales y son semejanzas que unos principios dan a otros, según lo que dijimos¹³²; las que están fuera son las cualidades morales y los hábitos adquiridos, y van y vienen; pero las intrínsecas siempre quedan.

[VI.II.4] La bondad natural y sustancial por sí siempre está dispuesta a dar su semejanza a la magnitud, a la duración y a los otros principios. Sin embargo, por sí misma sin ayuda de los otros <principios> no puede, pues si el poder no le ayudara, no la podría dar. Y por eso esa ayuda que el poder le hace a la bondad, para que pueda dar su semejanza a la magnitud, es una cualidad apropiada por el poder, y lo mismo ocurre con la virtud y la verdad. Y así como las cualidades intrínsecas se ayudan, así también se ayudan en adquirir cualidades apropiadas extrínsecas, como la templanza, que es una cualidad apropiada al hombre por la bondad, en cuanto que es buena, y le es apropiada con poder, en cuanto que puede ser buena, y con la virtud, en cuanto que es un hábito virtuoso; y ese hábito, en cuanto que es verdadero, ha sido apropiado con la verdad. Y en cuanto faltan las ayudas intrínsecas, los hábitos extrínsecos devienen en privación y los vicios son apropiados a los sujetos.

[VI.II.5] La inteligibilidad del sol, el fuego, la planta, el caballo y de las otras sustancias corporales son cualidades apropiadas a sus sujetos para que por las inteligibilidades de éstos puedan ser entendidas; y lo mismo sobre sus memorabilidades, para que puedan ser recordadas, y sus amabilidades, para que puedan ser amadas.

[VI.II.6] Algunas cualidades apropiadas son comunes, como el calor del fuego, que es un calor común para el aire caliente, el agua caliente y la tierra caliente, en la piedra y en el vidrio, y así en relación con otros sujetos de su calor. Y cosa parecida pasa en el alma, como con la bondad sustancial, que da su bondad accidental a la justicia, prudencia, fortaleza y templanza, la cual bondad accidental es una común cualidad apropiada, y es común por la diferencia de sujetos, y es apropiada en cuanto que es dada a cada sujeto.

¹³¹ Cf. *Ars brevis*: “Secunda species est, quando quaeritur de qualitate appropriata. Sicut quando quaeritur: Quae est qualitas appropriata ipsius intellectus? Et est respondendum, quod credere, aut dubitare, aut supponere. Non enim isti actus conueniunt intellectui proprie, sed intelligere.” (ROL XII, p. 216, 69-73).

¹³² V.II.1-V.II.2.

[VI.II.7] Cualidad apropiada al alma es vegetar, sentir e imaginar, ya que por ella la vegetativa del cuerpo, a la que está unida, se mueve a vegetar, y la sensitiva a sentir y la imaginativa a imaginar, puesto que el alma es la forma del cuerpo y mueve las partes de éste naturalmente al fin de él y de sí misma, esto es, el hombre, de quien son partes el alma y el cuerpo y existen para que exista el hombre.

[VI.II.8] La magnitud apropia su bondad accidental, que recibe de la bondad sustancial, a la virtud moral, magnificándola, ya que, en cuanto que la magnifica, es esa magnificación buena. Y esa bondad apropiada a la virtud al magnificarla es idéntica a la que es apropiada al bonificar, pero, en cuanto que los actos son diferentes, es una cualidad por un acto y otra por otro, como la virtud del fuego apropiada a la cera a la cual disuelve, y a la teja que seca.

[VI.II.9] Un hábito apropia su disposición a otro para poner la pasión en aquél y que de la pasión pueda ganar la acción, como la justicia, que pone su disposición en la prudencia, para que el hombre sabio se juzge a sí mismo y al otro verdaderamente.

[VI.II.10] Dios es recordable, inteligible y amable, y por eso es apropiada al alma la recollectividad, intelectividad y amatividad. Y puesto que Dios es digno que sea recordado, entendido y amado con libertad, bondad, magnitud, justicia, prudencia, fortaleza, templanza, fe, esperanza y caridad, son la memoratividad, intelectividad y amatividad cualidades apropiadas con las otras que dijimos; y en este paso radica gran parte de la moralidad.

[VI.II.q1] Pregunta: Si la cualidad formal puede ser apropiada. Porque si es apropiada, es material, y se sigue que la cualidad activa y la pasiva permanecerían en un solo número.

Solución: En cuanto que la bondad apropia su semejanza a la magnitud es una cualidad formal, y en cuanto que la magnitud es bonificable es una cualidad material. Y por eso es una sola bondad al apropiar, y en cuanto que es apropiada es diferente por razón de los diferentes sujetos, es decir, el que produce es formal y el que recibe, material.

[VI.II.q2] Pregunta: ¿La memorabilidad de Dios es un ente positivo?

Solución: La inteligibilidad y amabilidad de Dios son razones positivas reales, y si su memorabilidad no fuese un ente positivo real, el alma que recordase a Dios, lo entendiese y amase, tendría el mérito y la bienaventuranza a causa de entender y amar a Dios, pero no por recordarlo, lo que es imposible.

[VI.II.q3] Pregunta: ¿Alguna cualidad apropiada puede ser activa?

Solución: Aquello que produce la cualidad de sí mismo, la produce activa en el sujeto a quien la da. Y puesto que el sujeto está compuesto de forma y materia, en cuanto que recibe la cualidad en la forma, nace la cualidad activa en esa forma, y en cuanto que la recibe en la materia, nace la cualidad pasiva, como en el mismo agua que llena una figura circular y otra cuadrangular, siendo el agua una por la especie y a la vez está individuada, según que está situada en sujetos diferentes.

[VI.II.q4] Pregunta: Si alguna cualidad natural apropiada del alma puede ser sucesiva.

Solución: La sucesión puede entenderse de dos modos, a saber, la sucesión que está en el instante y la sucesión que está en el tiempo. La que está en el instante: igual que la sustancia del alma, en la que sus principios unos dan a otros sus semejanzas al instante sin movimiento de lugar ni tiempo, como la bondad sustancial, que da su bondad accidental a la magnitud sustancial, y la magnitud la da a la duración, y la duración al poder, y por eso esa donación está en especie de sucesión de uno a otro. La sucesión que está en el tiempo está fuera por las moralidades, y por la vegetativa y la sensitiva, que están en la especie del número de las horas, días y años, por tiempo y movimiento.

[VI.II.q5] Pregunta: Las especies que el alma gana y multiplica, ¿de qué modo son cualidades apropiadas?

Solución: La bondad sustancial mueve su bondad accidental en la magnitud, en cuanto a ésta se la apropia, y así de uno a otro, según lo que dijimos¹³³. Y por eso, de esta obra intrínseca proceden las semejanzas de las que son ganados los hábitos extrínsecos, como la justicia, en la que es ganada la especie de juzgar, y en esa especie hay muchas cualidades apropiadas, es decir muchas semejanzas: una cualidad es semejanza de la bondad intrínseca y otra, de la magnitud intrínseca, y así el resto, ya que este juzgar es bueno y grande.

[VI.II.q6] Pregunta: Si la cualidad pasiva es posible.

Solución: La pasión se tiene por la materia y la posibilidad por el poder, puesto que la posibilidad es la disposición y la figura del poder; y la pasión, que es por el acto, no está dispuesta a ser posible, en cuanto que es, ya que si lo fuese se seguiría que la forma, que está en potencia por la posibilidad, sería al mismo tiempo en potencia y en acto; sin embargo, la cualidad pasiva producida de la potencia al acto está sujeta a la posibilidad de alteración y privación.

[VI.II.q7] Pregunta: ¿La cualidad apropiada está en un mismo número con la propia?

Solución: El fuego tiene calor propio y el aire lo tiene apropiado, y el calor es uno en especie, pero no puede ser uno en número estando en diferentes sujetos, como la figura del rayo solar, que es diferente a través de las diversas ventanas por las que entra en la sala.

[VI.II.q8] Pregunta: Si una cualidad es apropiada en mayor grado que otra.

Solución: Según que está la disposición entre la potencia natural activa y natural pasiva, y la pasión no natural, una cualidad puede ser apropiada en mayor grado que otra, como Martín, a quien puede haberse apropiado una memoria natural mayor que el intelecto, por una disposición del órgano y de la potencia mayor en relación con el recordar que al entender, y al recordar y amar, que al amar y entender.

¹³³ VI.II.1.

[VI.II.q9] Pregunta: ¿Es el lugar necesario para la cualidad apropiada en la sustancia del alma?

Solución: El lugar puede ser considerado de muchas maneras, según diremos¹³⁴, y por interior entendemos el lugar espiritual, como el accidente colocado en la sustancia, y un accidente en otro, como la bondad accidental colocada en la magnitud sustancial y accidental, en cuanto que son los sujetos a los que apropia esta bondad. Y tal lugar es necesario para la apropiación de las cualidades espirituales.

[VI.II.q10] Pregunta: Si el alma de Martín puede apropiarse alguna de las cualidades al alma del hijo de Martín.

Solución: El alma de Martín como tal no puede apropiarse ninguna de sus cualidades naturales y esenciales al alma del hijo de Martín, ya que es de un creador, no de un principio generante. Pero por razón de la disposición que hay entre los órganos y las potencias en Martín, quien de sus órganos transmite especies parecidas en el cuerpo de su hijo, el alma de Martín puede proporcionar, disponer y ordenar de qué modo el hijo sea parecido al padre en algunas costumbres y en las formas corporales.

[VII] ACERCA DE LA SÉPTIMA PARTE DE ESTE LIBRO,
[VII.I] Y EN PRIMER LUGAR, DE SU PRIMERA ESPECIE

Pregunta: ¿El alma está perpetuamente en un solo instante y momento que no cambia su número?¹³⁵ Solución:

[VII.I.1] El alma es una sustancia espiritual, según lo que ya probamos¹³⁶, y de igual manera que le desconviene la longitud, latitud y profundidad puesto que no es un cuerpo, así le desconviene el cambio de un momento a otro, ya que igual que sería necesario que tuviera cuerpo si poseyera largo, ancho y profundo, igual sería necesario que tuviera cuerpo si estuviese en un momento y luego en otro, ya que toda sustancia que pase de un momento a otro es de naturaleza del tiempo, y medida por días y años y por movimiento corporal.

[VII.I.2] El alma ha sido comenzada y en cuanto que ha sido comenzada en el crear, es iniciada en el tiempo, del cual no asume más que un solo ahora indivisible, como Martín, que ha sido comenzado en la naturaleza humana, en cuanto que es un hombre, de la cual no asume nada más que un número especial para que no sea un hombre y luego otro.

[VII.I.3] El alma ha sido creada en el instante y por eso tiene todas sus condiciones al instante y en un solo instante en número que tiene antes de sí el tiempo y no detrás, ya que, si tuviera tiempo como tal después, tendría número de horas, días y años, como el cuerpo de Martín, que tiene ese número por el movimiento del

¹³⁴ VIII.

¹³⁵ Cf. *Ars brevis*: "Septima regula quaerit de tempore. Et habet quindecim species, ut patet in *Arte magna*, per regulam C D K significatas. Sed quia haec Ars est brevis, ideo sub breuibz uerbis tractamus ipsam regulam. Sicut quando quaeritur: Per quem modum est intellectus in tempore, cum ipse non sit punctualis nec linealis? Ad quod respondendum est, quod intellectus est in tempore, eo quia est inceptus siue nouus; et consistit in tempore successiue, mediante motu corporis, cum quo est coniunctus." (ROL XII, p. 216, 74-81).

¹³⁶ II.I.2 y ss.

firmamento. Por lo cual, así como en la esfera de Saturno no hay noche ni el número de muchas noches sino el número de un solo día por la presencia del sol, así el alma no está por sí misma en número del tiempo, sino que el intelecto humano numera los días y años después de que ha sido creada.

[VII.I.4] Así como el alma se mueve por el movimiento del cuerpo al que va unida, siendo ese cuerpo movido de un lado a otro, así el alma se mueve de un tiempo a otro por el cuerpo, que está en un momento y luego en otro. Y como el alma no se mueve a sí misma de un lugar a otro, así tampoco se mueve a sí misma de un momento a otro.

[VII.I.5] El alma es una sustancia invisible y por eso como tal no puede estar en la sucesión del tiempo, pues si lo estuviera, sería divisible, como la sustancia del mundo, que fue creada al instante y fue puesta en sucesión, en cuanto que Dios separó una criatura de otra en un día y creó el mundo en seis días, según sucesión del tiempo.

[VII.I.6] El alma que está unida al cuerpo, cuando desea agua u otra necesidad del cuerpo, no la desea por ella misma, ya que ella no necesita beber, comer, calor o frío, cama, sala o vestimenta. Por lo cual, así como tales cosas le desconvien por sí misma en su simplicidad, así le desconvien las horas, días y años. Pero así como las condiciones antes dichas le convien por razón del cuerpo, le convien también las horas, días y años por razón del cuerpo. Por lo cual, en cuanto por sí misma, está en un momento del cual no se retira, y está con muchos momentos con ese momento, momentos que son del cuerpo que abandona un ahora y asume otro, y ése que abandona queda en tiempo pasado y el momento que asume, en tiempo futuro.

[VII.I.7] Si el sol no se moviera de un lugar a otro, la sucesión del tiempo no sería una sucesión del tiempo sustentada en horas, días y años; pero puesto que se mueve, multiplica horas, días y años. De manera similar el alma separada permanece en un momento sin sucesión del tiempo, como estaría el sol en un solo lugar si no se moviera. Pero puesto que el alma se mueve en el cuerpo por razón de la naturaleza del cuerpo, es antigua tan pronto como el cuerpo está en movimiento de un tiempo a otro.

[VII.I.8] Si el alma no tuviese un momento simple, no podría tener principios simples y sus principios serían compuestos, como los principios del cuerpo, que son compuestos de un momento en otro a través de la sucesión del tiempo, como en el niño, en que se dio antes la operación la vegetación que la del sentir, y la del sentir antes que la del imaginar.

[VII.I.9] Ningún cuerpo podría ser movido de un lugar a otro si no tuviera partes anteriores y posteriores; ni de un tiempo a otro si no se moviera en momentos y horas. Por lo cual, de modo similar, puesto que el alma no tiene partes anteriores y posteriores ya que es sustancia espiritual, y como no puede moverse de un lado a otro por sí misma puesto que no tiene partes anteriores ni posteriores, no puede moverse de un tiempo a otro. Puesto que no tiene esas partes, por lo tanto, el alma está siempre de modo perpetuo en el mismo momento en el que fue creada.

[VII.I.10] Martín, que está al lado derecho de Pedro, no está al lado derecho de Pedro sino por el cuerpo, ya que el alma no tiene derecha ni izquierda. De manera similar el alma no tiene tiempo sucesivo de un momento a otro por ella misma, sino que tiene ese tiempo sucesivo por razón del cuerpo y del movimiento del firmamento.

[VII.I.q1] Pregunta: El propio momento del alma, ¿es de su esencia y naturaleza o es de otro?

Solución: Igual le conviene al alma de Martín el momento por razón del tiempo como le conviene el lugar por razón del cuerpo, y como el alma de Martín no podría ser si no existiese el lugar en el que fuese, así no podría ser si no existiese el momento en el que fuese. Y como el lugar no existiría si no existiese el cuerpo, así el momento no existiría si no existiera el tiempo; y como el vino que está en la jarra no es de la esencia de la jarra, así el momento en el que está el alma no es de la esencia de la propia alma sino que está en él por naturaleza del tiempo, de igual manera que el vino está en la jarra por naturaleza del lugar. Y si el momento en el que está el alma fuese de su esencia y naturaleza, sería parte de ésta y ella estaría compuesta de accidentes que competen al cuerpo y de accidentes que competen al espíritu, y por consiguiente sería de sustancia corporal y espiritual, lo que es imposible.

[VII.I.q2] Pregunta: Puesto que la bondad del alma se comunica a su esencial magnitud, duración y otros principios, según lo que ya se ha dicho, ¿de qué modo puede ser esa comunicación sin sucesión del tiempo?

Solución: Según lo que ya dijimos, la sucesión de una cualidad a otra puede darse dentro de la sustancia del alma en un momento e instante sin sucesión del tiempo¹³⁷, y esto es porque Dios puede crear muchas partes en un instante, y la una en la otra, y todas en el todo y el todo en las partes. Y por eso, según el modo de tal creación puede darse la comunicación por la que se pregunta, sin sucesión de tiempo.

[VII.I.q3] Pregunta: Según lo que ya se ha dicho, las tres potencias del alma, esto es la memoria, el intelecto y la voluntad, ¿de qué modo pueden ser de la bondad, magnitud y el resto de principios del alma sin la sucesión del tiempo?

Solución: Tan pronto como es producida la sustancia en el instante, son producidas en ese instante las partes de las que es, ya que, si no lo fuesen, no tendría la sustancia de qué ser. Y esto es según el curso natural, no según el curso artificial, como las partes de la sala, que son antes unas que otras, y algunas antes que la propia sala.

[VII.I.q4] Pregunta: El intelecto práctico, cuando busca las especies y las multiplica, precede a la memoria y a la voluntad. Precede a la memoria en cuanto que en ella pone nuevas especies; precede a la voluntad para que ésta sea deliberativa y electiva; y por eso pregunto, ¿de qué modo puede existir esta anterioridad y posterioridad sin sucesión del tiempo?

Solución: De manera natural, según las partes intrínsecas, no hay sucesión de tiempo, ya que, igual y mucho más, todas son a la vez en un ahora y momento, así como son representables en un ahora y momento las partes del rostro en el espejo en el que uno se mira. Pero fuera se da la sucesión de las potencias por razón de los órganos de éstas, que son de naturaleza corporal, y permanecen en la sucesión del tiempo, sin la que el intelecto práctico no podría ganar ni multiplicar las especies.

¹³⁷ VI.II.q4.

[VII.I.q5] Pregunta: Según experiencia vemos que un alma es más antigua que otra, como el alma de Martín, que existe antes que el alma de su hijo; esa antigüedad, ¿de qué modo puede ser sin la sucesión del tiempo?

Solución: Así como desconviene al alma la blancura, le desconviene la antigüedad, ya que así como la blancura no puede ser sin el cuerpo, la antigüedad no puede ser sin la sucesión del tiempo, sustentada con el movimiento de un ahora a otro. Por lo cual la antigüedad en cuanto tal no es de la esencia y naturaleza del alma sino porque el intelecto la acepta y la concibe, porque el alma de Martín está antes en el cuerpo que el alma de su hijo y el cuerpo de Martín es más antiguo que el cuerpo de su hijo.

[VII.I.q6] Pregunta: El alma que está en Roma, de un moribundo, sube al cielo. ¿De qué modo ha sido movida de Roma y sube al cielo sin sucesión del tiempo?

Solución: El alma separada, movida de un lugar a otro, no participa con el cuerpo y por eso no participa con el movimiento corporal y, por consiguiente, con la sucesión del tiempo, la cual no puede existir sin movimiento corporal. Movida, por tanto, de Roma al cielo, es movida en aquel instante en el que está, del que ya hablamos, que es indivisible y que no abandona su propio número. Está, por lo tanto, el alma en el cielo en el mismo momento en el que sale de Roma, sin que multiplique el medio en sí de un lugar a otro.

[VII.I.q7] Pregunta: ¿Qué diferencia existe entre el ahora corporal y el ahora espiritual?

Solución: El ahora corporal es un tiempo que es accidente del cuerpo, por razón del cual el cuerpo está en el tiempo y se puede mover de un lugar a otro, y puede tener un número de horas, días y años; y el ahora espiritual es un principio de la sustancia espiritual iniciada en el tiempo, así como es iniciada en el lugar. Y si no fuese iniciada en el tiempo, sería iniciada en la eternidad, así como sería iniciada en la infinitud si no fuese iniciada en el lugar.

[VII.I.q8] Pregunta: El alma separada, ¿de qué modo puede entender, puesto que ya no busca las especies con los órganos corporales en sucesión del tiempo?

Solución: Las figuras de las letras del sello están en potencia en la cera y no en el sello, ya que en éste están ya en acto. Y por eso unas son de las letras del sello y otras las que imprime en la cera. Y las letras de la cera, después de que están en acto, no tienen necesidad de participar con el sello por contacto, sino por la semejanza de las especies. De modo semejante el alma separada, una vez que adquirió las especies con los órganos, no tiene necesidad de ellos para entender, y en las especies que le quedan alcanza aquéllas que desea.

[VII.I.q9] Pregunta: El alma separada, ¿entiende sin sucesión del tiempo, precediendo el intelecto a la memoria y a la voluntad, para que la memoria sea conservadora de las especies que acepta y la voluntad deliberativa y electiva?

Solución: Tres caballos corren a la vez, uno es blanco, otro negro y el otro pelirrojo. El blanco va delante, el negro después de él y el pelirrojo lo sigue detrás, y sin embargo en un solo momento están los caballos y corren en diversas posiciones; y el caballo que va delante tiene mayor honor y victoria. Y esto no es así en el alma separada, ya que las tres potencias que en esta vida han discurrido igual que los caballos, tienen en la otra vida su fin de igual manera en un mismo momento, ya que cada una corre según su función y orden.

[VII.I.q10] Pregunta: El alma separada y condenada, ¿entiende lo bueno que hiciera en esta vida?

Solución: Si en la gloria el alma que hizo algún pecado en esta vida no entendiese aquel pecado, no entendería la misericordia divina; y si el alma condenada no entendiera el bien que hizo en esta vida, no entendería la justicia divina, que le alivia la pena por razón del bien que hizo.

[VII.II] SOBRE LA SEGUNDA ESPECIE QUE ES DE LA SÉPTIMA PARTE

Pregunta: El alma, ¿permanece en la sucesión del tiempo?¹³⁸ Solución:

El hombre está compuesto de alma y cuerpo, y por eso el alma está en la sucesión del tiempo, en relación con el cuerpo, según las diez figuras del tiempo, que son éstas: discursiva, deliberativa, aprehensiva, electiva, desiderativa, contricionativa, opinativa, dispositiva, esperativa y cogitativa, y primero hablaremos de la primera y luego del resto. A través de estas diez figuras y potencias —figuras son en cuanto al tiempo y potencias son en cuanto partes del alma— mostraremos el modo según el cual el alma está en la sucesión del tiempo. Bien es verdad que ya lo hemos mostrado, según la primera especie de esta parte pero, puesto que es difícil entender que el alma esté en la sucesión del tiempo y que el tiempo no sea una parte de ella, queremos afirmar y eliminar las dudas que el hombre puede tener de que el alma esté y no esté en sucesión de tiempo, sin que se siga contradicción:

[VII.II.1] El alma está en sucesión del tiempo por el cuerpo, que está en el tiempo de un momento a otro sucesivamente, discurriendo el alma con él, que es su órgano en ganar y multiplicar las especies, ora una y después la otra: ora por ver, ora por oír, ora por gustar, ora por tocar, ora por hablar, ora imaginando, recordando, entendiendo y amando un objeto y después el otro, discurriendo ora por un objeto y ora por otro, en tanto que por el examinar de éstos el alma tiene de manera sucesiva en diversos momentos sus actos.

[VII.II.2] El alma, en cuanto que es deliberativa, está en sucesión de tiempo, ya que el intelecto busca lo que es verdadero y lo falso, y busca los diferentes números de las sustancias y de los actos de éstas; y por eso tiene la potencia deliberativa de un tiempo a otro, tomando un objeto por otro y una verdad por otra sucesivamente y, hecha la deliberación, realiza el juicio de las cosas adquiridas.

[VII.II.3] El alma tiene la potencia aprehensiva en la sucesión del tiempo ya que, así como los ojos no podrían ver sin el color ni los oídos oír sin el sonido, así el alma no podría alcanzar los objetos ni aprehenderlos sin la sucesión del tiempo, ya que primero es necesario que aprehenda por el sentido, que aprehende los objetos coloreados o tocados en un momento, y en otro momento aprehende en la imaginación la figura del acto del sentido impresa en la imaginación y el acto del sentido pasado en privación y que está en tiempo pasado. Y por eso se da la sucesión de un momento a otro en esa aprehensión, como el escolar, que en un momento aprende la lección oyéndola y en otro estudiándola.

[VII.II.4] El alma tiene la potencia electiva en la sucesión del tiempo, y la potencia está en un instante en el sujeto intrínseco, que es el alma, y sale en sucesión de tiempo, eligiendo un objeto para amar y dejando otro para odiar, como el vino que

¹³⁸ Véase nota 135.

sale de la bota, dentro de la cual toda la sustancia del vino no está en movimiento de un lugar a otro, sino que una parte de éste sale fuera en movimiento de modo sucesivo.

[VII.II.5] El alma tiene la potencia desiderativa, con la cual desea aquellas cosas que están por venir, sustentadas en el movimiento sucesivo, sin el cual no podrían venir. Y por eso la potencia, en cuanto que es aquello que es, está siempre en el mismo instante en el que fue creada, según lo que dijimos¹³⁹, y ejercita sus actos en la sucesión del tiempo a través de muchos momentos, según que las cosas van y vienen, como la madre que en una hora y luego en otra desea ver a su hijo, que se fue de viaje.

[VII.II.6] El alma tiene la potencia contricionativa, con la que tiene contrición y penitencia del pecado que hizo o cree que hizo, y esa contrición sale en sucesión, como la semilla que sale de la tierra en calor, y sale con la transformación de una cosa en otra, de igual manera que hace tal semilla en calor con la sucesión de la generación, multiplicando una parte y después otra.

[VII.II.7] El alma tiene potencia opinativa, con la que tiene una opinión que resulta en afirmación o negación por sucesión, así como el hombre celoso, que en un tiempo afirma que su mujer es mala por algunas semejanzas que considera que son de las circunstancias de la lujuria y en otro momento niega la maldad de su mujer y piensa en otras semejanzas que son de las condiciones de la castidad.

[VII.II.8] El alma tiene la potencia dispositiva que sale en orden sucesivo, poniendo un objeto frente a otro, y dispone las cosas según que han de venir por un momento y después por otro. Y por eso la potencia, que es una, saca su figura en sucesión del tiempo, como el pez que sale del agua en situación del aire.

[VII.II.9] El alma tiene la figura esperativa con la cual espera lo que ha de llegar, y esta figura sale en sucesión del tiempo al salir el acto de la potencia. Sale en sucesión, por lo tanto, por la disposición del cuerpo, que es de las circunstancias y semejanzas de la sucesión. Por lo cual, así como el cristal puesto sobre algún color negro o rojo u otro saca su color simple en la figura del color que tiene el sujeto en el que está puesto, así la simple potencia del alma, que está en un ahora de dentro, saca fuera en muchos ahoras de manera sucesiva su operación, sustentada esa operación en el cuerpo, que es el órgano del que asume las semejanzas de eso que espera.

[VII.II.10] El alma tiene la figura cogitativa, que es una figura de dentro, en el instante, en ese ahora en el que ha sido creada, y sale fuera convertida en otra figura, extendida en sucesión de tiempo de un ahora a otro, pensando en una cosa y después en otra, como la figura de la masa del hierro, que es una y sale en muchas figuras, ya que de ésta está hecho el clavo, el cuchillo, la espada y muchos clavos, muchos cuchillos y espadas; y de igual manera que el hierro en cada una de las figuras permanece en su especie simple, así permanece la potencia simple en su instante simple en el que fue creada.

[VII.II.q1] ¿Por qué Dios no creó todas las almas a la vez?

Solución: Si Dios hubiese creado todas las almas a la vez, en el mismo ahora, el alma que no estuviese unida al cuerpo quedaría ociosa hasta que fuese unida al cuerpo, ya que no tendría en donde tener sus actos, faltando los órganos con los

¹³⁹ VIII.1.3; etc.

que estarían en sucesión para alcanzar el fin para el que son creados. Y Dios haría una injusticia a las almas, en cuanto que a éstas las habría puesto en ociosidad, lo que es imposible¹⁴⁰.

[VII.II.q2] Pregunta: ¿Por qué Dios no creó el alma antes que el cuerpo, si es una criatura más noble que el cuerpo?

Solución: La respuesta a esta pregunta está en la solución de la pregunta anterior.

[VII.II.q3] Pregunta: El alma, ¿tiene una potencia motiva de un momento a otro?

Solución: Según lo que dijimos, el instante de dentro sale fuera en sucesión de tiempo¹⁴¹, y eso en lo que sale es por la sucesión del cuerpo, movido de un momento a otro. Y por eso el alma tiene potencia motiva de un ahora a otro por lo que tiene por otro, no por sí misma como tal, como el alma que por sí misma está sin movimiento en el hombre que camina, y se mueve a sí misma de un lugar a otro, moviendo el cuerpo de ese hombre.

[VII.II.q4] Pregunta: El alma, ¿de qué modo puede estar y no estar en sucesión del tiempo sin contradicción?

Solución: Las potencias del alma, por un modo están dentro de la sustancia y por otro tienen sus actos fuera, en el cuerpo, como el vino, que tiene la potencia de embriagar al hombre y la tiene dentro de sí mismo y no en la sucesión de embriagar, y cuando la potencia sale en acto al beber el hombre el vino, sale en sucesión de tiempo la potencia sin que se siga contradicción, estando dentro la potencia en un momento según su propio sujeto, y saliendo en muchos momentos sucesivamente en el sujeto apropiado en el que se forja la embriaguez.

[VII.II.q5] Pregunta: El alma separada, ¿está en el tiempo?

Solución: El alma separada, según lo que ya se ha dicho, está en el tiempo en cuanto que ha sido creada en el tiempo y empezada¹⁴², pero no está en la sucesión del tiempo en la que estaba mientras estaba en el órgano.

[VII.II.q6] Pregunta: ¿Puede el alma en un solo momento pensar en muchas sustancias y en muchos actos de éstas?

Solución: El alma, en cuanto a ella misma, puede tener muchos objetos diferentes por los géneros o especies o los individuos de éstas; pero como los tiene que aprehender con la ayuda del órgano al que está unida, que es el cuerpo del hombre, que no la puede ayudar sin la sucesión del tiempo, no puede el alma obtener las diferentes sustancias y los actos de éstas al mismo tiempo.

[VII.II.q7] Pregunta: Cuando el alma dispone y ordena algo que ha de venir, ¿está en sucesión del tiempo dentro de ella misma?

Solución: Según lo que se ha dicho, ningún alma unida puede pensar en muchas especies al mismo tiempo¹⁴³ y ordenar una con otra, ya que, así como las adquirió fuera por sucesión del tiempo, es necesario que la memoria las devuelva al

¹⁴⁰ Véase nota 57.

¹⁴¹ VII.II.1 y ss.

¹⁴² VII.I.2.

¹⁴³ VII.II.1.

intelecto y a la voluntad en sucesión del tiempo. Y si esto no fuese así, el escolar que recuerda la lección de su maestro la recordaría toda en un mismo instante, y tan pronto una parte de la lección como la otra.

[VII.II.q8] Pregunta: Cuando el hombre duerme, ¿por qué no entiende?

Solución: Cuando el hombre duerme, los órganos del alma no están dispuestos para que el alma tome de ellos la ayuda para entender, y el juglar no puede tocar la nota en la lira cuando las cuerdas no están puestas en orden. Y ya que el alma no mueve los órganos, no puede tener actos intrínsecos en los órganos extrínsecos, los cuales no pueden tomarlos si no son movidos por el alma para el fin de los actos intrínsecos.

[VII.II.q9] Pregunta: El alma, ¿entiende antes por el sentido que por la imaginación?

Solución: Del sentido se origina la figura en la imaginación que el intelecto abstrae del sentido de manera material, y de manera formal la acepta en la imaginación, y por eso entiende antes por la imaginación que por el sentido. Y si no fuese así y fuese al contrario, entendería antes el intelecto por materia que por forma, y por esa potencia que está más lejos de él que por aquella que está más cerca, lo que es imposible. Entiende el intelecto, por lo tanto, antes por imaginación que por sentido.

[VII.II.q10] Pregunta: El intelecto práctico que busca las especies, ¿empieza antes en el instante o en la sucesión?

Solución: Aquél que hace la sala empieza antes una parte de la sala que todas las partes de ésta, y de modo sucesivo, de parte en parte, da el acabamiento a la sala, a la cual deja en un instante en el fin, en el cual la completó, así como la empieza en un instante, cuando empieza la primera parte de la sala.

[VIII] ACERCA DE LA OCTAVA PARTE DE ESTE LIBRO
[VIII.I] Y EN PRIMER LUGAR, DE SU PRIMERA PARTE

Pregunta: El alma, ¿ocupa y obstruye un lugar?¹⁴⁴ Solución:

[VIII.I.1] El alma es una sustancia espiritual, como ya hemos probado, y el lugar es una parte de la sustancia corporal, en cuanto que es un accidente de ésta. Y por eso el alma y el lugar no pueden participar por contacto, ya que si pudiesen, el alma tendría superficie y color, y el lugar no sería una parte de la sustancia corporal sino que sería un cuerpo, en cuanto que el alma estaría en él, y en él no habría cuerpo. El alma no ocupa, por tanto, un lugar a sustancia corporal ni espiritual.

[VIII.I.2] Ninguna parte corporal que esté en otra corporal y ésta esté en la primera ocupa el lugar una a la otra, como la bondad que está en la magnitud, y la magnitud que está en la bondad, y el agua en el vino y el vino en el agua. Pero si una parte está en la otra parte y aquella no está en ésta, ocupa el lugar a la otra parte, como el vino que está en la botella, que ocupa el lugar a toda otra parte en la botella en la

¹⁴⁴ Cf. *Ars brevis*: “Octava regula quaerit de loco. Et habet quindecim species per regulam C D K significatas, ut patet in *Arte magna*. Sicut quando quaeritur: Intellectus ubi est? Et hic breuiter respondendum est, quod est in subiecto, in quo est, sicut pars in suo toto; non autem conclusus, sed diffusus est in illo. Intellectus enim non habet essentiam punctualem, nec linealem, nec superficiem.” (ROL XII, p. 216, 74-81).

que está, y esto es porque la botella tiene cuerpo y el vino tiene cuerpo, y un cuerpo no puede estar en el lugar de otro si ambos participan por contacto. Y ya que el alma es una parte espiritual y está en el cuerpo, y el cuerpo en el alma, el alma no ocupa lugar en ese cuerpo.

[VIII.I.3] Ningún individuo ocupa un lugar en la especie, como Pedro y Martín, que no ocupan lugar en la especie humana. De manera similar el alma, que es una sustancia individual, y el cuerpo de igual manera, no ocupan lugar alguno en la sustancia que es de ambas, es decir, en el hombre, ya que, si ocupara lugar una sustancia a la otra, no estaría hecha la mezcla de ambas, ni de ellas estaría compuesta la sustancia del hombre.

[VIII.I.4] Ninguna forma ocupa el lugar a su materia, ni ninguna materia a su forma, y ya que el alma es forma del cuerpo, el alma no ocupa lugar al cuerpo, ni el cuerpo al alma, sino que el alma ocupa el lugar a otra alma en su propio cuerpo, ya que un cuerpo no es suficiente para dos almas racionales, ni un alma para dos cuerpos.

[VIII.I.5] Un objeto ocupa el lugar a otro objeto en el intelecto, que no puede entender a un tiempo dos o más sustancias. Y esta ocupación de lugar es de un momento y de otro, ya que dos momentos o más no pueden estar uno en el otro. Por lo cual, según este modo de lugar de tiempo, no del lugar en sentido simple, en el que la sustancia corporal está colocada, está la ocupación en el alma y en sus potencias, por razón de naturales impotencias.

[VIII.I.6] En el cuerpo de Martín un elemento no ocupa el lugar de otro, y esto es porque uno está en el otro componiendo el cuerpo de Martín, que es común a los cuatro, en cuanto que es de éstos. Y por eso, si un cuerpo no ocupa el lugar a otro, cuánto menos la sustancia espiritual ocupa el lugar a otro.

[VIII.I.7] El alma está colocada en el lugar por razón del cuerpo que en ese lugar está colocado, como el cuerpo de Martín colocado en la sala, colocación por la cual está colocada el alma en esa sala. Y aquello por lo cual la sala no podría colocar todos los cuerpos de los hombres en sí misma, es porque todos los cuerpos impedirían el lugar, unos a los otros en esta sala, ya que todos tendrían más materia que la sala. Pero de la materia del alma y de sus cuerpos no puede darse impedimento en la sala, ya que el alma no tiene esas condiciones con las que un cuerpo impide el lugar a otro cuerpo estando cada uno de ellos en cantidad discreta.

[VIII.I.8] El alma ha sido colocada en un lugar ya que no puede haber sido creada sin lugar, pues si fuese creada sin lugar, su sujeto sería infinito en extensión y sería infinita. Está, por lo tanto, el alma colocada en un lugar, como el tiempo en el comienzo. No ocupa el alma, por lo tanto, el lugar, en su lugar, a otra sustancia, ya que está en ese lugar para que esté, y no está en ese lugar para que otra sustancia no esté ahí.

[VIII.I.9] Lo que no tiene longitud, latitud y profundidad no puede ocupar un lugar, ya que el lugar no puede contener una sustancia que no tiene longitud, latitud y profundidad. Y puesto que el alma no tiene éstas, no puede ocupar el lugar en el que está por sí misma ni aquél a otra sustancia. Por lo tanto, pueden estar en el lugar en el que ella está muchas sustancias que no tengan longitud, latitud ni profundidad.

[VIII.I.10] En la leche no hay dos blancuras ni en la rosa dos rojeces, y esto es porque una blancura ocupa el lugar a otra blancura en su propio sujeto. De manera similar el alma ocupa un lugar en sus actos por los propios sujetos, perteneciéndole a un sujeto un acto y no otro, como en la memoria un recordar natural, que ocupa el lugar a otro recordar natural en su propio recordativo y recordable, y tales ocupaciones son espirituales y diferentes por género a los lugares corporales.

[VIII.I.q1] Pregunta: Si un alma separada está antes en el cielo que otra, saliendo a la vez de Roma, ¿alguna de ellas ocupa lugar en su movimiento? Porque, si no ocupa lugar en su movimiento, no puede estar en el cielo antes que la otra.

Solución: En la leche están en potencia la mantequilla, el queso y el suero sin ocupación del lugar de uno al otro mientras están en potencia, y esto es así porque las tres formas no tienen nada más que un sujeto. De modo parecido, ambas almas que en cierto momento salen a la vez de Roma y no ascienden a la vez al cielo, no ocupan un lugar en medio, ya que no suben a éste en sucesión de lugar, sino según la sucesión de tiempo, de un momento a otro.

[VIII.I.q2] Pregunta: El alma que está en la mano de Martín, cortada la mano de Martín, ¿dónde está esa alma?

Solución: Según lo que dijimos, en cada parte del cuerpo está toda el alma¹⁴⁵, y ya que la mano es separada del cuerpo, tan pronto como se separa salen de ella la vegetativa y la sensitiva de Martín y con ellas a la vez el alma racional, que estaba unida a éstas en la mano, y las tres almas se quedan en el cuerpo de Martín.

[VIII.I.q3] Pregunta: La memoria, que está en el cerebro, ¿está en el corazón?

Solución: Igual que en cualquier parte de la leche está en potencia una parte de la mantequilla, el queso y el suero, así en la memoria y en cualquiera de sus partes están el corazón, el cerebro y todas las partes del cuerpo, estando ese cuerpo en acto en esa alma.

[VIII.I.q4] Pregunta: ¿El entender está en el intelectivo y el inteligible?

Solución: Ningún todo está fuera de sus partes, ni ningún acto está fuera de la potencia y del objeto, ya que si el todo estuviese fuera de sus partes, sería de partes extrañas y no de las propias; y si el acto estuviera fuera de la potencia y del objeto, no sería acto de ellas ni tendría un sujeto propio en el que fuese y estaría sustentado en un sujeto extraño, lo que es imposible según el curso natural.

[VIII.I.q5] Pregunta: ¿Un alma buena puede estar en un mismo lugar con otra alma mala?

Solución: Naturalmente, según lo que dijimos, ningún alma ocupa el lugar a otra alma¹⁴⁶. Sin embargo, según el juicio de Dios, que creó el cielo para las almas bienaventuradas y el infierno para las almas condenadas, el alma mala no puede estar con la buena en un mismo lugar.

[VIII.I.q6] Pregunta: Puesto que muchas almas pueden entender un objeto al mismo tiempo, ¿está una en la otra a causa de ese objeto?

¹⁴⁵ II.III.q2.

¹⁴⁶ VIII.I.1 y ss.

Solución: Los actos primarios y los secundarios no son idénticos, ni los hombres que ven el sol al mismo tiempo están los unos en los otros.

[VIII.I.q7] Pregunta: El alma que recuerda el asno, su memoria, ¿está donde está el burro?

Solución: La letra que escribe Martín no está en la mano, y en la imaginación está la semejanza de esa letra pero no la letra, ya que, si la letra estuviera en la imaginación, estaría unida a la mano y al lugar de ésta.

[VIII.I.q8] Pregunta: El alma que está en el infierno, ¿está colocada en el fuego?

Solución: Ninguna sustancia espiritual está colocada en un lugar corporal por contacto, según lo que dijimos¹⁴⁷, pero, así como el alma está colocada en un lugar para que tenga un donde en el que esté y en un tiempo para que tenga principio, así está colocada en el fuego infernal para que sufra la pena en ese lugar.

[VIII.I.q9] Pregunta: El alma unida, ¿está colocada en el cuerpo humano, y el cuerpo en ella?

Solución: En la cantidad continua multiplicada de muchas cantidades discretas o simples está cada parte colocada en otra. Y si una parte es espiritual y otra corporal, es esa colocación de partes diferentes por género, como el de sustancia y accidente, a partir de los cuales está hecha la colocación en la planta.

[VIII.I.q10] Pregunta: El alma, ¿está colocada en una parte del cuerpo más que en otra, como sea que hay mayor virtud en el corazón y el cerebro que en el pie?

Solución: La sustancia del alma está por todo el cuerpo y esto mismo en relación con todas sus partes, pero ya que necesita órganos determinados para sus potencias y actos, tiene mayor virtud en un miembro del cuerpo que en otro, como el sentido común, que tiene mayor virtud en la mano que en el pie.

[VIII.II] SOBRE LA SEGUNDA ESPECIE DE LA OCTAVA PARTE

Pregunta: El alma, ¿contiene y coloca algo en sí misma?¹⁴⁸ Solución:

[VIII.II.1] La bondad sustancial del alma comprende y coloca la magnitud sustancial del alma en cuanto que a ésta la hace buena, y lo mismo pasa con los otros principios naturales, que son buenos bajo el género de la bondad, y esto mismo a la inversa, como la magnitud, que comprende y contiene otros principios, en cuanto que por ella son grandes.

[VIII.II.2] La bondad en su acto comprende y coloca los actos de otros principios, como en el bonificar, en el que están el magnificar, durificar, posificar y los demás actos, y esto es a la inversa, como en el magnificar, magnitud en la que comprende y coloca el bonificar de la bondad y el durar de la duración y el posificar del poder, y así con el resto.

[VIII.II.3] Cada una de las potencias comprende y coloca los actos de sus principios, como el todo que comprende sus partes, ya que en eso que el intelecto

¹⁴⁷ VIII.I.

¹⁴⁸ Véase nota 144.

es de la bondad y él es mayor que la bondad, comprende y termina en sí mismo la bondad; y esto mismo hace en relación con su bonificar, que comprende y determina en su entender, ya que, así como el intelecto es más común parte del alma que la bondad, igual su entender es un acto más común que el acto de la bondad.

[VIII.II.4] El alma unida comprende y coloca en sí misma el cuerpo al que está unida, y lo comprende y coloca con sus partes, colocando cada parte del cuerpo con cada una de sus partes naturales. Y esto mismo es en relación con los actos del alma que comprenden y determinan los actos del cuerpo, así como el poder natural del alma, que en el posificando comprende el posificar que la sensitiva tiene al sentir, en cuanto que la mueve para sentir.

[VIII.II.5] El alma y el cuerpo se comprenden y contienen el uno al otro mutuamente, en cuanto que están mezclados y unidos sus principios unos a los otros. Y por esto el alma no está fuera del cuerpo como en el caso del jarro, que está fuera del vino, ni el cuerpo está fuera del alma, sino que están uno en el otro, como en el dinero que es de plata y cobre, en el que cada una de sus partes está una en la otra.

[VIII.II.6] El cuerpo del hombre pecador comprende con sus actos los actos del alma, en cuanto que la inclina al deleite de sus actos contra las virtudes morales, como el hombre avaro, que ama más los dineros que la justicia, y el hombre lujurioso, que ama más la lujuria que la castidad, la fortaleza, la caridad y así el resto.

[VIII.II.7] El cuerpo comprende el alma en el lugar por la longitud, latitud y profundidad, las cuales son sus dimensiones, por las cuales está el cuerpo colocado en un lugar. Y el alma misma comprende el cuerpo y lo determina con sus principios, como la voluntad, que comprende en su amar la extensión hacia aquello que desea. Y en esa comprensión no están la longitud, latitud y profundidad, sino la extensa magnitud espiritual de sí misma y de los principios espirituales; como la voluntad, que se extiende en el amar, en cuanto quiere más a un objeto que a otro. Y lo mismo sobre el intelecto, que se extiende en el entender, en cuanto que entiende más una verdad que otra.

[VIII.II.8] Así contiene el alma el cuerpo con dominación como lo contiene con movimiento y como contiene los méritos con las virtudes. Y por eso la libertad del alma está en los hombres sabios más arriba que los actos naturales del cuerpo, como la voluntad del soldado, que está más cercano a su fin que el apetito del caballo que monta, y lo mueve al fin que desea, mientras que el caballo desea quedarse quieto o comer, u otro sitio y no aquél hacia el que le mueve el soldado.

[VIII.II.9] En Martín, que está en la sala, el cuerpo comprende el alma, en cuanto que tiene mayor disposición con el lugar de la sala que el alma, puesto que la superficie del cuerpo de Martín y del aire donde está terminado participan por contacto, y el alma no participa con el aire de la sala que determina el cuerpo por contacto, ya que no tiene superficie ni color, sino que está determinada en el aire por este cuerpo al que está unida.

[VIII.II.10] El vicio del alma comprende y determina el vicio del cuerpo en su mayoría, ya que en el pecar el acto del alma es mayor que el acto del cuerpo, como en la voluntad, en la cual el amar es mayor que el odiar. Y por eso dice cierto sabio que, así como odiar es consecuencia de amar, así el pecado del cuerpo es

consecuencia del pecado actual del alma¹⁴⁹, y en el pecador sarraceno por el pecado original, el pecado del cuerpo comprende el pecado del alma, el cual es consecuencia del pecado original del cuerpo.

[VIII.II.q1] Pregunta: El alma, ¿comprende el corazón, puesto que es de manera continua por todo el cuerpo?

Solución: El alma comprende la parte con la parte y el todo con el todo, según hemos significado arriba, y puesto que el corazón es una partes del cuerpo, comprendido todo el cuerpo queda comprendido el corazón.

[VIII.II.q2] Pregunta: Ya que en los dientes de Martín la sensitiva no tiene acto de sentir, ¿de qué modo comprende el alma la sensitiva en los dientes?

Solución: Todas las partes del cuerpo existen para que exista el cuerpo, y el cuerpo existe para que exista Martín, y puesto que el alma tiene un fin más noble en Martín que el cuerpo, en la nobleza de su fin comprende el alma el fin de los dientes y de las otras partes del cuerpo.

[VIII.II.q3] Pregunta: Las partes del cuerpo, ¿comprenden la sustancia?

Solución: Ya que el todo es mayor que la parte, por eso ninguna parte puede comprender el todo ni tampoco todas las partes pueden comprender el todo, ya que en el todo el fin es más noble que en cualquiera de sus partes y en todas ellas, ya que todas son para que sea el todo y no al contrario. Y por eso de todas éstas es el todo, que pasa a un tercer número, y que es más en nobleza que todas sus partes.

[VIII.II.q4] Pregunta: El alma separada, ¿comprende el lugar en el que está?

Solución: Si un alma separada está en el agua, no tiene con qué comprenda el lugar en el que está en el agua, ya que el agua es continua tanto en ese lugar donde está el alma como en el lugar donde no está el alma; y el lugar no puede comprender al alma como comprende al pez que está en el agua, sino que comprende al alma en cuanto que está en ese lugar donde está el alma, y en otro lugar en el que no está el alma.

[VIII.II.q5] Pregunta: El alma, ¿comprende los objetos y las especies?

Solución: Ningún objeto que no esté unido al alma puede estar en el alma de manera real, como el burro, que no está en el alma que entiende al burro, sino que la semejanza de este burro es la especie que el intelecto entiende, en la cual entiende al burro, como el hombre que ve su rostro en el espejo y el intelecto comprende esa especie; como la potencia que comprende su acto, y el calor su calentar.

[VIII.II.q6] Pregunta: El alma, ¿mueve sus potencias a los lugares donde están los objetos, para que ponga las semejanzas de ellos en sí misma? y los objetos,

¹⁴⁹ Posible referencia a TOMÁS DE AQUINO, cf.: “Videtur quod peccatum non consistat in actu exteriori. Quia, ut in *Lib. de Somn. et Vigil.* dicitur, cuius est potentia, eius est actus; et eadem ratione cuius est habitus, eius est actus. Sed habitus uirtutis uel uitii non est in corpore, sed in anima. Ergo nec actus peccati erit actus corporis, sed animae.” (*Scriptum super Sententiis* II, d35, q1, a1, arg1). Sobre esta cuestión de las referencias en el *Liber nouus de anima rationali*, cf. Celia LÓPEZ ALCALDE, “El *Liber nouus de anima rationali* de Ramon Llull dentro del discurso psicológico del siglo XIII”, *Revista Española de Filosofía Medieval* 18 (2012) 81-94.

¿transmiten sus semejanzas al intelecto, a la memoria y a la voluntad para estar en ellos?

Solución: Según lo que ya dijimos y nos proponemos decir, ninguna cualidad propia abandona su propio sujeto¹⁵⁰, pero puesto que el intelecto participa con el cuerpo al que está unido, y ese cuerpo participa por el color con el burro, y por corporalidad, los ojos de los hombres ven al burro, y en ausencia del burro la imaginación retiene la semejanza del burro, y la representa al intelecto, que la entiende dentro, en su inteligibilidad natural, que participa en especie con la semejanza, en cuanto que esa semejanza es inteligible.

[VIII.II.q7] Pregunta: La potencia activa, ¿contiene su acto simple?

Solución: El intelecto que entiende al burro multiplica la especie del burro en cuanto que reviste con esa especie su entender; y el acto, que es el entender, es una especie común del intelectivo y del inteligible. Por lo cual, igual que la forma, que comprende la materia por el modo de la acción, la potencia activa comprende su acto simple, pero en cuanto que en el acto tiene pasiones, no comprende ese acto en tanto que esté fuera de esas pasiones, ya que si éstas comprendiera, cesaría el acto al término de la inteligibilidad, y sería el objeto entendido y no inteligible. Y por eso dice cierto sabio que en cuanto que el objeto es entendido, es el simple acto de la potencia activa comprendido y, en cuanto que es inteligible, no es comprendido sino que está por ser comprendido¹⁵¹.

[VIII.II.q8] Pregunta: El alma unida, ¿está fuera o dentro del cuerpo?

Solución: Ella está dentro del cuerpo y no está fuera, ya que si lo estuviese, el hombre no sería del cuerpo y de toda el alma, sino de una parte de esta alma y de todo el cuerpo, lo que es imposible. Sin embargo, el alma está fuera del cuerpo en cuanto es una sustancia más noble que el cuerpo, pero esta nobleza la tiene dentro del cuerpo, así como el dinero de plata y cobre, siendo la plata un metal más noble que el cobre y teniendo esa nobleza dentro del cobre, en cuanto que está a él unida.

[VIII.II.q9] Pregunta: El alma, en su fin, ¿contiene todos los fines del cuerpo?

Solución: Si el alma contuviese todos los fines del cuerpo, el cuerpo existiría para que existiese el alma. Pero puesto que el cuerpo es para que exista el hombre, el alma no puede comprender todos los fines del cuerpo y todos sus fines, pues existe para que exista el hombre. Pero el hombre, que es el todo, comprende todos los fines del cuerpo y del alma con su fin, que es común para todos. Y por eso el hombre mueve el alma y mueve el cuerpo hacia su fin, y mueve el alma al fin del cuerpo y el cuerpo al fin del alma.

¹⁵⁰ VI.I.10.

¹⁵¹ Posible referencia a TOMÁS DE AQUINO, cf.: “intelligere nominat simplicem actum intellectus.” (*Summa Theologiae* I-II, q8, 12, con), y: “Sciendum est ergo, quod in omni intellectu aliquid est idem intelligens et intellectum, et in quibusdam etiam aliquid differt; in aliquibus uero sunt omnino idem. Intellectus enim humanus, qui aliquando est in potentia, et aliquando in actu, quando est in potentia intelligens, non est idem cum intelligibili in potentia, quod est aliqua res existens extra animam; sed ad hoc quod sit intelligens in actu, oportet quod intelligibile in potentia fiat intelligibile in actu per hoc quod species eius denudatur ab omnibus appenditiis materiae per uirtutem intellectus agentis; et oportet quod haec species, quae est intellecta in actu, perficiat intellectum in potentia.” (*Scriptum super Sententiis* I, d35, q1, a1, ad 3). Cf. Celia LÓPEZ ALCALDE, “El *Liber nouus de anima rationali* de Ramon Llull dentro del discurso psicológico...”, p. 87-88.

[VIII.II.q10] Pregunta: El alma, ¿contiene el cuerpo más por una de sus partes que por otra?

Solución: Puesto que en el alma sus tres potencias son partes comunes, el cuerpo comprende y contiene con sus potencias más que con las partes específicas y simples.

[IX] ACERCA DE LA NOVENA PARTE DE ESTE LIBRO
[IX.I] Y EN PRIMER LUGAR, DE SU PRIMERA ESPECIE

Pregunta: El alma, ¿de qué modo tiene sus actos y sus operaciones dentro de sí misma?¹⁵² Solución:

El alma tiene sus actos y sus operaciones dentro de sí misma cuando piensa las sustancias espirituales y las obras de éstas, despojado ese pensamiento de la imaginación, con la cual piensa las sustancias corporales y sus obras, así como cuando piensa en Dios o en el ángel y las tres potencias del alma y sus principios simples. Y los actos y las obras que tiene fuera existen en cuanto acepta u obtiene objetos corporales en la imaginación, como el sol, las plantas, el calor y el frío y el resto de cosas similares. Y el modo que tiene dentro al pensar queremos explicarlo a través de las siguientes diez razones, entre otras:

[IX.I.1] Según lo que dijimos, en cada uno de los principios del alma están los concretos¹⁵³, que son de la esencia de éstos, como en la bondad, en la que están el bonificativo, el bonificable y el bonificar, y en la magnitud el magnificativo, el magnificable y el magnificar, y así el resto. Y todos ellos ordenadamente, según dijimos, vienen a constituir las tres potencias propias del alma¹⁵⁴, que tienen manera en obrar lo producido desde el modo del que son, como la memoria, que tiene el modo para recordar la bondad espiritual, y en ésta están el bonificativo, el bonificable y el bonificar, en cuanto que ella es de la bondad, y tiene el modo en tener recolitividad buena por razón de la bonificatividad primera, y esto mismo en relación con la buena recolibilidad por la buena bonificabilidad, y el buen recordar por el bonificar; y lo mismo con la magnitud, duración, etc.

[IX.I.2] El intelecto tiene el modo de entender dentro de sí mismo en cuanto que tiene en sí mismo los esenciales y propios intelectivo, inteligible y entender; y el intelectivo mueve el inteligible a ser entendido, y el acto es el entender mismo, en el que relucen y se muestran el intelectivo y el inteligible, puesto que es un acto de ambos. Y el intelectivo obtiene en él su semejanza, en la que se entiende a sí mismo, como en el acto de los ojos, que mirando el espejo ven sus semejanzas por el acto y el espejo. Y el intelectivo entiende el inteligible en el entender, en cuanto que ahí asume la semejanza de éste, como la voluntad, que es inteligible, por razón

¹⁵² Cf. *Ars brevis*: “K continet duas regulas, uidelicet modalem et instrumentalem. Regula modalitatis habet quattuor species. Sicut quando quaeritur: Quo modo est intellectus? Et: Quomodo est pars in parte et partes in toto, et totum in suis partibus? Et: Quomodo transmutat similitudinem suam extra se? Ad quod respondendum est, quod subiectiue per illum modum, per quem est deductus per species supra dictas. Et intelligit obiectiue per illum modum, quem habet inueniendo medium, existens inter subiectum et praedicatum, et figuris designatum, multiplicando species peregrinas, a sensu et imaginatione abstractas, quae in suo proprio intelligibili sunt caracterizatae et intellectae.” (ROL XII, pp. 216-217, 88-98).

¹⁵³ II.II.q5.

¹⁵⁴ IV.I.9.

de cuya inteligibilidad el intelecto toma la semejanza de la inteligibilidad específica a la voluntad, semejanza en la toma y piensa la voluntad.

[IX.I.3] La voluntad tiene modo en amar por razón de la amatividad, la amabilidad y el amar; por la amatividad tiene manera activa, que acepta y elige los objetos amables; y por la amabilidad de éstos tiene manera en amarlos; y de ambos modos resulta la manera de amar, que es el acto de ambas maneras; y en ese amar la voluntad se ama a sí misma y ama por la actividad y es amada por la posibilidad, y lo mismo hace al amar otra cosa.

[IX.I.4] La voluntad tiene modo en odiar por razón de la odiabilidad, la amatividad y el odiar, como odiar la maldad del demonio y la pequeñez de la bondad del ángel bueno, y así otras cosas. Y esta manera de odiar es consecuencia del modo de amar, ya que por eso odia la voluntad la maldad del ángel malo, puesto que ama la bondad del ángel bueno; y la pequeñez de la bondad, pues ama la grandeza de la bondad¹⁵⁵.

[IX.I.5] Puesto que la voluntad es libre, tiene modo en amar libremente los objetos amables, y en cuanto odia lo contrario de ellos tiene el modo servil, que sirve a la libertad que la voluntad tiene en amar los objetos amables, como la esclava, que odia a los enemigos de la señora a quien sirve y ama a los amigos de su señora, que son amables.

[IX.I.6] Cuando la voluntad ama los objetos odiables y odia los amables, como la humildad y la soberbia, no tiene modo en amar ni en odiar, ya que no acepta los modos primeros naturales en los actos secundarios, puesto que odia la bondad de la humildad, que es amable, y ama la maldad de la soberbia, que es odiable. Y por eso la obra que está fuera es del modo de las privaciones de los hábitos, que no tienen modo en obrar puesto que se dirigen contra los principios de los que son, como el calor del fuego que está en la llama, que no tiene modo de mover la vegetación del hombre, al que quema, al nutrimento ni a la generación, sino a la corrupción de su vegetativa y privación.

[IX.I.7] El intelecto tiene modo en entender por la diferencia, en cuanto que de manera diferente hace su análisis, buscando la verdad de los objetos que busca, aceptando un objeto bajo un número y especie y otro bajo otro número y especie, y muchos objetos bajo una sola especie y muchas especies bajo un solo género. Y así como el barco movido en el mar deja atrás la semejanza de su movimiento en el mar, así el intelecto aquello que abandona lo ofrece a la memoria, ofrecer en el que tiene modo por acción de la impresión en la memoria de las especies que abandona, y la memoria tiene modo en recibir esas especies, y tiene ese modo ya que es su oficio y está determinada y dispuesta a ese oficio por los principios primarios que la constituyen bajo tal condición, para ésta acepte y conserve las especies que el intelecto le da y se las devuelva en aquel momento en el que las quisiera recuperar.

[IX.I.8] Cuando la memoria olvida las especies que acepta y que el intelecto quiere recuperar, el intelecto tiene modo en la ignorancia puesto que la memoria no tiene manera en recordar, y la memoria abandona su manera de recordar cuando la voluntad no tiene gran apetito de amar esas especies que el intelecto ignora y que la memoria olvida. Y por eso en la privación de un modo de una potencia está la privación de otro modo de otra potencia, por lo cual, así como las tres potencias se

¹⁵⁵ En el alma no existe la “oditiuitas”, que sería la facultad de odiar: odiar (o “desamar”) es consecuencia de amar (Cf. VIII.II.10).

ayudan en tener modo de obrar, de igual manera se contradicen y no se ayudan cuando abandonan el modo y no lo tienen en el obrar.

[IX.I.9] El intelecto tiene modo de buscar la verdad de las cosas que desea saber suponiendo en primer lugar que es posible tanto el uno como el otro de los dos contrarios, como el intelecto que quiere investigar en Dios la Trinidad y la encarnación, en que creemos los cristianos, del hijo de Dios, y así con otras cosas similares. Y en cuanto el intelecto supone al principio cuando investiga la posibilidad de que en Dios esté la Trinidad y no esté la Trinidad, tiene modo de investigar cada razón que supone. Y si afirma por el creer que en Dios no existe la Trinidad, no puede ir más allá, ya que no tiene modo de investigar. Suponiendo sin embargo que en Dios exista la Trinidad, y si supone por el creer que en Dios hay Trinidad, alcanza en el creer la semejanza de la necesaria verdad que es que en Dios haya la Trinidad. Y ya que hay concordancia entre semejanza y semejanza, el intelecto práctico e investigativo alcanza por el creer la verdad necesaria, y por eso se dice que si el hombre no cree no puede entender¹⁵⁶.

[IX.I.10] El intelecto tiene manera en investigar la verdad, y ésta alcanza considerando las semejanzas de sus principios y mezclando unas semejanzas con otras, y considerando qué se sigue de esa mezcla. Y esta manera pusimos en la *Tabla General*¹⁵⁷ y en el *Arte inventiva*¹⁵⁸, y se demuestran las conclusiones por la mezcla de los principios, como aquél que quiere saber si en el alma hay bondad natural y sustancial, y coge la semejanza de la bondad y la mezcla con la semejanza de la mayoría y con la semejanza de la magnitud, y piensa que si en el alma no hay bondad sustancial, su bondad es accidental, y la sustancia no es buena por sí misma, y es más grande y mayor y más buena por aquello que es menor que por sí misma, que es mayor, es decir por accidente, en el que no hay tanta entidad como en la sustancia. Y por tal pensamiento piensa y llega a que en el alma hay bondad sustancial, y lo mismo en relación con sus otros principios sustanciales, de los que llega a la verdad a través de la mezcla que de ellos hace.

[IX.I.q1] Pregunta: ¿De qué modo el intelecto empieza el entender?

Solución: Cuando el intelecto empieza el entender, empieza en sí mismo y en su naturaleza, como el hombre que quiere hacer una sala, quien, en primer lugar, parte del acto de habitar, que es el fin de la sala, como el clavo, que es el fin del martillo. Y el intelecto, empezando en su naturaleza interior, busca las semejanzas exteriores con las que pueda tener las interiores, como a través del sentido, con el que busca los colores, las palabras, el sabor, etc., y de ellos multiplica las especies que acepta en la imaginación, y de la imaginación las acepta en sí mismo, así como pensar que es bueno ver y oír, y a partir de esta consideración piensa y acepta que es bueno recordar y entender, y así tiene modo en alcanzar la bondad interior espiritual alcanzando la bondad exterior, que es de las sustancias corporales, como el hombre que hace la sala, quien consigue el fin de habitar haciendo ésta a partir de sus partes, juntando una parte con otra.

[IX.I.q2] Pregunta: ¿De qué modo son diferentes las tres potencias del alma?

Solución: Las tres potencias del alma son diferentes por diferentes propiedades y fines, ya que una propiedad es recordar y otra entender y otra amar, así como es

¹⁵⁶ Ramon Llull recoge la cita bíblica de Isaías 7,9: “Nisi credideritis, non intelligetis”. Sobre esto, cf. el artículo de Teresa SOLÀ SIMON, “«Nisi credideritis non intelligetis». Lectura d’Is VII, 9 per Ramon Llull”, *ATCA* 22 (2003) 579-595. Véase también la nota 97.

¹⁵⁷ *Tabula generalis*, ROL XXVII.

¹⁵⁸ *Ars inuentiva ueritatis*, MOG V, i (1-211).

una propiedad el calor, otra la humedad, otra el frío y otra la sequedad. Y así como estas cuatro propiedades elementales son necesariamente diferentes por razón de los objetos y de los apetitos naturales y diferentes por sí mismas, así también las tres potencias del alma son diferentes por razón de los diferentes objetos, como la recolibilidad, inteligibilidad y amabilidad; y son diferentes por sí mismas en cuanto que la recolitividad, intelectividad y amatividad son diferentes por género y también por los principios de éstos, que bajo tales condiciones las constituyen para que sean ellas las que son y que sigan el fin para el que son y para que tengan actos diferentes.

[IX.I.q3] Pregunta: El ángel y el alma, ¿de qué modo son diferentes?

Solución: En la sustancia del ángel, la magnitud y sus principios son para que de ellos sea el ángel, y no el hombre. Y en el alma no es así, ya que el principal fin natural por el cual ella existe es para que de ella y del cuerpo humano exista el hombre; y por eso dice cierto sabio que el alma no es tan noble como el ángel, ya que en ella no descansan sus principios según el fin de su especie, sino según el fin de la especie del hombre, y en la sustancia del ángel descansan sus principios en el fin de la sustancia, en cuanto que el ángel es para que sea, y no para que sea una parte de otro que sea superior. Hay, por lo tanto, diferencia entre el ángel y el alma según el modo de existencia que dijimos, y también según el modo de la agencia, ya que el ángel obtiene por un modo los objetos extrínsecos y el alma por otro, ya que el ángel en sus propias semejanzas alcanza los objetos extrínsecos sin multiplicación de las especies de éstos y para que las ponga dentro de sí mismo, sino que en sí mismo las acepta¹⁵⁹, como el cristal que en sí mismo asume el color del sujeto rojo donde está puesto. Pero el alma acepta las especies exteriores por el sentido, y del sentido las trasmuta a la imaginación, y de la imaginación las pone en sí misma, las cuales son semejanzas de las sustancias corporales, y cuando las acepta espirituales las cambia de la imaginación en una espiritualidad despojada de corporalidad, según lo que ya dijimos.

[IX.I.q4] Pregunta: El ángel y el alma, ¿de qué modo se entienden?

Solución: Entre semejanza y semejanza están la disposición, el fin, la proporción y la concordancia; y el ángel y el alma son parecidos en la naturaleza espiritual y esencial y en especie, y de estas semejanzas procede una luz del uno al otro en la que se entienden, aman y recuerdan, ya que así como de dos luces procede una luz mayor y común, así de las semejanzas de éstos intelectivas e inteligibles buenas, grandes, concordativas y concordables, espirativas y espirables, iluminativas e iluminables, y representativas y representables procede el entender de una

¹⁵⁹ Otra posible referencia a TOMÁS DE AQUINO, para quien “uita angeli est nobilior quam animae” (*Scriptum super Sententiis* II, d8, q1, a1,ar4), dice así: “Ad tertium dicendum, quod, sicut ex praedictis patet, quanto aliquis angelus est superior, tanto plura una specie cognoscere potest; nullus tamen est in quo oporteat secundum numerum indiuiduorum species multiplicari; quia per unam speciem omnia indiuidua illius speciei cognoscit, et illa species efficitur propria ratio huius uel illius secundum respectum ad hoc uel ad illud, per modum quo ideae in intellectu diuino multiplicantur: et ita neque intellectus angeli intellectui diuino aequabitur, neque infinitae species in intellectu angeli erunt. Relationes autem quae consequuntur actus rationis uel intellectus, in infinitum multiplicari, non est inconueniens / Ad quartum dicendum, quod per species sibi a creatione inditas cognoscunt angeli causas habentes ordinem in natura, et omne illud quod in causis illis determinatur uel simpliciter, uel ut frequenter (...)” (*Ibid.*, d3, q3, a3, ad3-4). Cf. Celia LÓPEZ ALCALDE, “El *Liber nouus de anima rationali* de Ramon Llull dentro del discurso psicológico...”, pp. 88-89.

sustancia a otra según el fin de este entender y según la bondad, magnitud, poder, virtud y verdad y el deleite de este fin.

[IX.I.q5] Pregunta: Un alma, ¿de qué modo entiende a otra?

Solución: La respuesta a esta pregunta está en la solución de la pregunta anterior, si las almas están separadas. Pero si están unidas, se entienden con un medio, es decir por las obras del cuerpo, como el alma de Pedro, la cual por el sonido de la lira que hace sonar Guillermo alcanza la nota que el propio Guillermo tiene en su alma.

[IX.I.q6] Pregunta: El alma, ¿de qué modo entiende a Dios?

Solución: Si el alma está separada, entiende a Dios en las propiedades de Dios, esto es en su bondad, magnitud, eternidad, etc., y lo entiende sin especie, puesto que su inteligibilidad está en la magnitud de la bondad, potestad, voluntad, virtud, verdad y deleite. Y entendiendo el alma a Dios en las propiedades de éste descansa su intelectividad creada para la inteligibilidad de Dios, y de este descanso procede y se deriva el modo de entender del alma, que entendiendo a Dios se entiende a sí misma, y descansando en Dios descansa en sí misma. Y por eso se dice que el alma bienaventurada y Dios se ven cara a cara.

[IX.I.q7] Pregunta: El alma condenada, ¿de qué modo tiene pena?

Solución: El alma condenada tiene pena porque sus hábitos y todos sus principios son privados del fin, fin del cual está vacía, como la voluntad, que estaría vacía si tuviera amatividad y no tuviese el amar ni el amado, y el intelecto, que estaría vacío si tuviese la intelectividad y no tuviese el inteligible ni el entender, y lo mismo con la memoria. Tiene, por tanto, el alma pena según tal modo, ya que su voluntad no tiene a Dios por la manera de la amabilidad sino de la odiabilidad, y por esto la inteligibilidad de Dios y la recolitividad no pueden ser descanso para la intelectividad y recolitividad, y la bondad natural del alma es privada de su fin, y lo mismo sobre la privación de los otros principios, privación por la cual tiene el alma pasión espiritual, pasión que es grande según que sea grande la privación del fin y según que sea durable esa privación en la eviternidad, duración que da pena al intelecto en cuanto que a ésta entiende, y pena tan grande como grande la entiende. Y lo mismo pasa con la memoria, en cuanto que la recuerda, y la voluntad en cuanto que la odia. Y tal pena es tan grande que no se podría narrar ni escribir.

[IX.I.q8] Pregunta: ¿De qué modo está ordenada el alma?

Solución: El alma está ordenada según su fin principal, que es Dios, y en ese fin tiene su orden natural y moral si está en gracia. Y tiene por sí misma orden natural, en cuanto que tiene principios ordenados de los cuales ella es, y que dijimos¹⁶⁰, y los cuales, ordenados, vienen a constituir las tres potencias, y las tres potencias, a constituir la sustancia del alma. Y el alma está ordenada para moverse a sí misma hacia el acto de las potencias según el orden de sus principios, y para poner el orden en aquellos actos según las virtudes morales, y para ganar especies extrínsecas y ponerlas dentro, según lo que dijimos¹⁶¹.

[IX.I.q9] Pregunta: ¿De qué manera el alma se desvía del bien al mal?

¹⁶⁰ Bondad, Grandeza, Duración, etc. (II.II.1.)

¹⁶¹ VI.II.q5.

Solución: El modo que tiene el alma en desviarse del bien al mal es privando sus actos del fin por cuya razón son, es decir de Dios, y amando más otra cosa que a Él, y en esto está todo desorden del alma y de sus partes. Y así está en orden de sí y de sus partes si ama y honra más a Dios que a otra cosa y se esfuerza más por su amor y honor que por otra cosa, y si ama más a Dios porque es bueno que porque la creó o porque le proporcione el paraíso ni para que no la ponga en el infierno.

[IX.I.q10] Pregunta: Estando el alma en pecado mortal, ¿de qué modo pasa a estado de gracia?

Solución: La materia, en cuanto que se dispone a recibir pasiones, dispone la forma para ser movida, sin embargo, no mueve la forma para ser movida, ya que si lo hiciese, la forma tendría pasión y la materia la acción, y sería aquel movimiento contra el curso natural. Por lo tanto, el alma que está en pecado está dispuesta a estar en estado de gracia, en cuanto que se juzga a satisfacción a través de la conciencia, contrición y penitencia, y pide indulgencia, y le place la condena que en ella la justicia divina quiera poner; y después de que el alma se pone en razón, no puede faltar la gracia divina, que tiene concordancia con la misericordia y la justicia, y por este modo Dios la convierte del mal al bien.

[IX.II] SOBRE LA SEGUNDA ESPECIE DE LA NOVENA PARTE

Pregunta: El alma, ¿de qué modo tiene sus actos y sus obras exteriores?¹⁶²

Solución:

[IX.II.1] El fuego, en cuanto que el calor es su cualidad propia, tiene con ella la calefacción dentro de sí mismo, y en cuanto apropia su calor al aire, con él tiene sus operaciones en el aire, y del aire en el agua, y del agua en la tierra, y por lo tanto tiene esas operaciones fuera de sí mismo (fuego), en cuanto cualidad apropiada y sujeto extraño de esta cualidad. De modo similar, el alma tiene sus actos y sus obras fuera, es decir en el cuerpo, en cuanto que por su bondad accidental mueve la bondad sustancial y accidental del cuerpo, es decir, hacia el bonificar del vegetar, del sentir y del imaginar y del elementar, y así en relación con su magnitud y sus otros principios.

[IX.II.2] El alma, en cuanto que tiene pasiones a través del cuerpo, tiene esas pasiones fuera de sí misma, y las tiene fuera de sí misma en cuanto que no son para ella pasiones naturales, como el alma que está triste por la enfermedad del cuerpo o está ansiosa, en cuanto que desea lo que es necesario para el cuerpo para comer o curarse, y así con otras cosas que le son necesarias.

[IX.II.3] En cuanto que el alma no puede tener obras interiores sin la multiplicación de especies extrínsecas, es necesario que tenga fuera pasiones que imprima dentro, así como imprime la pasión por el ver o por otro sentido en la imaginación, y de la imaginación en la inteligibilidad de dentro, en la que el intelectivo entiende la inteligibilidad extrínseca y piensa y hace el juicio.

[IX.II.4] Cuando la imaginación no está dispuesta a imaginar las especies del sentido, el alma no puede alcanzarlas en la imaginación, ya que le falta la disposición de la imaginación. Y puesto que desea saber esas especies por razón de algún fin, tiene padecer fuera que va dentro, como Martín, que desea saber la verdad sobre si su hijo, que se fue de viaje, vive, y si ha prosperado y está sano o

¹⁶² Véase nota 152.

enfermo, y ya que no puede encontrar a nadie que le dé noticias, padece por su hijo.

[IX.II.5] Cierta ermitaña encontró una mujer fea en el camino y no fue tentado a que con ella pecase. Después, cuando al poco iba andando, se encontró una mujer joven muy bella y fue tentado a pecar con ella; y por eso pensó que la belleza de aquella mujer era ocasión de la pasión que tenía por el desear y por la disposición del cuerpo, movido a vegetar y a sentir por la representación del sentido de la vista, impresa en la imaginación, por lo cual pensó que por las pasiones exteriores naturales del cuerpo tenía pasiones dentro.

[IX.II.6] Cierta hombre avaro pasaba junto a una grandísima viña que era de un vecino suyo, y deseaba tener esa viña, y como no encontró el modo con el cual la pudiera tener, sufría por dentro en su voluntad, que la quería tener, y en su intelecto, que entendía que no la podía tener, y en su memoria, que no recordaba el modo con el que la pudiese tener. Y por eso consideró que por el acto extrínseco de ver tenía intrínsecas pasiones, y ese acto extrínseco fue la ocasión de su padecer.

[IX.II.7] Cierta ermitaña se encontró en el camino con un leproso que era muy horrible de ver, así era de tan fea estampa. Y de la pasión de la visión tuvo pasión en la imaginación, y de la imaginación en la voluntad, memoria e intelecto. Y mientras estaba en estos padeceres, pensó en un pecado de lujuria que había cometido. Y entonces tuvo mayor padecer por el pensamiento de ese pecado que por la visión del leproso, pensando que era más feo pecar que ver el rostro de un leproso. Por lo cual consideró que de un padecer derivaba otro, y que las pasiones intrínsecas son ocasionadas por las pasiones extrínsecas, por razón de la unión y amistad entre los actos intrínsecos y extrínsecos.

[IX.II.8] Cierta pintor quiso dar réplica a una bonita pintura que había hecho otro pintor, pero no pudo hacerla tan bonita. Y por eso tuvo padecer y se preguntaba con asombro por qué no podía hacerla tan bonita, hasta que pensó que entre su sentido, su imaginación y el movimiento de sus manos no había tan gran disposición y habilidad como entre la visión, la imaginación y el movimiento de la mano del pintor que había hecho la bella figura. Por ello dijo que las pasiones intrínsecas son según son las pasiones extrínsecas.

[IX.II.9] Cierta hombre se encontraba en pecado de lujuria e iba cada día a la iglesia a rogar a Dios que le apartara del pecado. Cierta vez ocurrió que el mismo pecador pecó con la mala mujer con la que solía pecar, y se arrepintió de pecar; y preguntó sorprendido por qué Dios no le quitaba del pecado después de que le rogaba cada día. Y mientras estaba en tal pensamiento, él mismo pensó que recordaba más frecuentemente los placeres de la lujuria que la bondad de Dios y la pena que tenía que tener el alma en el infierno por razón del pecado. Por ello dijo que el alma con obras extrínsecas cautiva a sus potencias intrínsecas cuando no quiere ser señora del cuerpo y ama más los actos extrínsecos que los intrínsecos, y por eso no es de sorprender si de esta manera Dios no quiere escuchar al alma pecadora.

[IX.II.10] Cierta soldado ordenó a su escudero que fuese a quemar la casa de un enemigo del soldado, pero amigo del escudero. Y mientras el escudero iba a quemar la casa de aquél hombre se preguntaba sorprendido qué le movía a quemar la casa de aquél, puesto que él no quería quemarla según el afecto que le tenía a aquél hombre, pero quería quemarla según la obediencia a su señor. Pensó así que la voluntad de su señor movía su voluntad para mover su cuerpo de un lugar a otro, para que quemara la casa. Y mientras estaba en esta reflexión, pensó que con sus

actos intrínsecos el alma mueve las acciones extrínsecas y posee las pasiones exteriores, y por eso es la señora del cuerpo, y mira más hacia la utilidad que al deleite del cuerpo.

[IX.II.q1] Pregunta: ¿El alma, ¿de qué modo está unida al cuerpo?

Solución: Este modo de unión es por la unidad del fin, como el modo de la forma, que está en la materia por la acción, y el modo de la materia, que está en la forma por la pasión, para que resulte de ambas una sustancia condicionada por el modo de acción y pasión, para tener acciones y pasiones en sí misma y en el otro.

[IX.II.q2] Pregunta: El alma, ¿de qué modo abandona el cuerpo?

Solución: La bondad espiritual natural del alma unida a la bondad natural del cuerpo se separan como el vino, que deja y se separa de la jarra cuando se rompe, vino que está dispuesto a estar en la jarra tanto cuanto la jarra está dispuesta a tener el vino. Y lo mismo pasa con la magnitud del alma y con la magnitud del cuerpo y con cada uno del resto de los principios. Por lo cual, en cuanto el cuerpo se corrompe, puesto que es de cualidades contrarias o por lesión, no está dispuesto para tener el alma siempre en sí en la presente vida.

[IX.II.q3] Pregunta: El alma, ¿de qué modo es extensa por todo aquel cuerpo que crece de la pequeñez a la grandeza?

Solución: Así como el alma está dispuesta para estar en un momento simplemente, en el que ha sido creada y no en otro, según lo que dijimos¹⁶³, igual está dispuesta para estar en ese cuerpo en el que ha sido creada, y está así por todo aquel cuerpo, ya sea grande o pequeño, así como está en ese momento en el que ha sido creada, según la cualidad y la disposición de ese momento. Y por eso según que el cuerpo se extiende, se extiende el alma misma para que esté por todo ese cuerpo, no para que ella tenga extensidad corporal en sí misma, que sea de su naturaleza, sino que la tiene por la impresión del cuerpo al que está unida.

[IX.II.q4] Pregunta: El alma, ¿de qué modo gana las virtudes?

Solución: Según lo que ya dijimos, los principios intrínsecos tienen apetito para multiplicar sus semejanzas fuera¹⁶⁴, y esto es para que de ellos se siga el fin, y ese fin para el que son creados. Y por eso la bondad intrínseca transmite su semejanza fuera en los actos del cuerpo, y el cuerpo la acepta y ella reviste los actos de la imaginación y de los sentidos particulares, y de ellos procede la bondad moral en la justicia y en la prudencia, y así con las otras virtudes, en cuanto que imagina justamente, y con justicia ve la sensitiva los objetos visibles, que son visibles con la buena justicia, con la buena imaginación, con el buen querer, recordar y entender.

[IX.II.q5] Pregunta: El alma, ¿de qué modo gana los méritos con las virtudes?

Solución: El herrero hace con el martillo el clavo y con el clavo gana el dinero, y por eso las manos participan en ganar el dinero, las cuales mueven el martillo, y el alma, que mueve la mano, y el martillo, que mueve el clavo. De modo similar los principios intrínsecos, que mueven los extrínsecos, y los exteriores, que mueven los actos corporales, mueven las virtudes que ganan los méritos que retribuye la

¹⁶³ VIII.I.1; VII.I.2; etc.

¹⁶⁴ IX.I.q1.

justicia divina, adquiriéndolos así con lo que da, igual que el carpintero, que con el dinero compra el clavo.

[IX.II.q6] Pregunta: El alma, ¿de qué modo mueve el cuerpo, si la sustancia no participa con el cuerpo por contacto?

Solución: Cuando dos semejantes que están bajo un solo género concuerdan entre sí para un solo fin, uno mueve a otro para este fin. Y esto es porque los semejantes de modo natural siempre concuerdan por género y por fin, como la bondad del alma y del cuerpo, que son semejantes por género y concuerdan para un fin, es decir para el fin humano. Y ese fin está obligado a hacer el bien, ya que es de la bondad, y a hacer gran bien, ya que es de la magnitud, y a hacer gran bien espiritual y corporal, ya que es de gran bien espiritual y corporal, y así con los otros principios. Y por esto, según el modo que dijimos de la semejanza que mueve la semejanza al fin por el que es, mueve el alma al cuerpo, moviendo la voluntad, bajo razón del bien, el bien del cuerpo, y moviendo el cuerpo a sí mismo mueve al alma en su movimiento hasta el lugar que desea, en el que el alma propone producir el bien, y el cuerpo de igual manera, y a ambas sustancias les apetece descansar en ese fin.

[IX.II.q7] Pregunta: El alma separada, ¿de qué modo se mueve a sí misma de un lugar a otro, si no tiene alas ni pies?

Solución: Así como el hombre se mueve a sí mismo con los pies y el ave a sí misma con las alas, el alma separada se mueve a sí misma de un lugar a otro con los actos de sus principios, ayudando uno al otro; ya que igual son alas y pies de manera espiritual el poder, la voluntad, magnitud, bondad, virtud y verdad, gloria y el fin para este movimiento del alma que los pies a la bestia y las alas al ave, pues la voluntad quiere y el poder mueve con su poder y la voluntad mueve al lugar que desea, como los pies que mueven al cuerpo que el alma mueve al lugar que desea. Y el movimiento del alma no es impedido por el peso ni por una pared ni por otro cuerpo, puesto que el alma separada no está unida a un cuerpo ni participa del lugar por contacto.

[IX.II.q8] Pregunta: El intelecto, ¿de qué modo recoge las especies?

Solución: El intelecto tiene modo en recoger las especies según su propio modo y según los propios modos apropiados a éste por la voluntad y la memoria, y según las disposiciones de los órganos del cuerpo: como el intelecto, que tiene modo buscando las especies con la diferencia, y ya que su objeto es la verdad; y la voluntad desea amar alguna especie por la inteligibilidad, y la memoria recordarla, y el sentido la representa por color o sonido, o por el oler, el gustar, tocar o hablar; y la imaginativa recibe esta representación, en la cual la recoge el intelecto con su modo y con los modos que dijimos; y también lo ayudan los modos de los principios primarios, de los cuales está el hombre compuesto y reunido.

[IX.II.q9] Pregunta: ¿Cómo conserva las especies la memoria, y cómo las elige la voluntad? Y el intelecto, ¿cómo las recupera de la memoria?

La solución a esta pregunta está en la respuesta de la pregunta anterior.

[IX.II.q10] Pregunta: ¿Cómo ignora el intelecto? Y la memoria, ¿cómo olvida? Y la voluntad, ¿cómo odia?

Solución: El modo privativo de entender, recordar y amar es la ocasión de ignorar, olvidar y odiar, y por eso la respuesta a esta pregunta está detallada en la respuesta de la octava pregunta de este capítulo.

[X] SOBRE LA DÉCIMA PARTE DE ESTE LIBRO
[X.I] Y EN PRIMER LUGAR, DE SU PRIMERA ESPECIE

Pregunta: El alma, ¿con qué hace aquello que hace?¹⁶⁵ Solución:

[X.I.1] El alma tiene sus operaciones primarias y naturales a través de los actos primarios de sus principios, con los que hace lo que hace de manera primaria, ya que, así como el fuego con su calor obra en la planta y en la teja, así la bondad sustancial obra con su bondad accidental, con la cual bonifica la magnitud, duración, etc. Y la magnitud sustancial hace de manera similar, la cual, con su magnitud accidental, magnifica la bondad, duración, etc., y con esta obra intrínseca hace la obra extrínseca.

[X.I.2] El alma, con sus atributos, mueve la sustancia hacia sus actos, así como siendo la bondad la razón de la sustancia en producir el bien, se mueve la sustancia para producir el bien con razón de la bondad. Y esto mismo hace por razón de la magnitud, que le es la razón para producir lo grande, y así en relación con el resto de sus razones.

[X.I.3] El intelecto, con entender el bien, mueve la voluntad a amar ese bien, y la memoria a recordar ese bien. Y la voluntad, con amar la verdad de algún bien, mueve al intelecto a entender la verdad de ese bien, y la memoria a recordar la verdad de ese bien. Y la memoria, con recordar alguna especie antigua, mueve al intelecto a renovarla, y la voluntad a amar esa renovación o a odiarla, así como el hombre paciente y humilde que no quiere recordar algo desagradable que se le ha hecho.

[X.I.4] El alma, con alguna semejanza, mueve sus razones y sus potencias a otra semejanza, así como con la gran potestad del rey piensa el gran poder de Dios, y con la antigua duración del sol piensa la eternidad de Dios, y con la magnitud del mundo piensa la infinitud de Dios, y así, de una semejanza a otra sucesivamente, hace con esa sucesión ciencia, de la que habitúa su intelecto, y con el tal hábito tiene disposición para buscar la verdad de las cosas, según que adquirió la ciencia con una semejanza y después con la otra.

[X.I.5] Con una desemejanza el intelecto piensa la semejanza de una cualidad y de otra, como a través de la maldad que piensa alcanza la bondad por lo contrario, distinto de la maldad, y con la pequeñez alcanza la magnitud, y con el tiempo la eternidad, en la que alcanza la semejanza de la bondad y de la magnitud en igual duración.

¹⁶⁵ Cf. *Ars brevis*: “Secunda regula de K habet quattuor species. Videlicet quando quaeritur: Intellectus cum quo est? Et: Cum quo est pars in parte, et partes in toto, et totum in partibus suis? Et: Cum quo transmittit similitudinem suam extra? Ad quod respondendum est, quod ipse est cum suis correlatiuis, sine quibus non potest esse nec intelligere. Et intelligit enim cum speciebus peregrinis, de quibus facit instrumentum ad intelligendum.” (ROL XII, p. 217, 99-105).

[X.I.6] El alma, con una virtud, mueve sus hábitos hacia otra virtud o virtudes, así como con la fortaleza, con la cual mueve a su voluntad a amar la justicia, templanza, paciencia, humildad y esperanza, y así con las otras virtudes. Y lo mismo hace con los vicios, como con la lujuria, con la cual mueve la gula y la envidia, siendo unos vicios ocasión de otros.

[X.I.7] El alma, con su bondad propia, mueve la propia bondad del cuerpo a vegetar, imaginar y a sentir, ya que es bueno para el cuerpo vegetar para que pueda vivir, y le es bueno sentir para que tenga el modo de vivir, y le es bueno imaginar para que pueda regar las plantas, cortar y tejer la vestimenta, cocer el pan, dominar al caballo y hacer la sala. Y así como todas estas cosas le son buenas con la bondad, son grandes con la magnitud, durables con la duración y posibles con el poder.

[X.I.8] El alma, con su voluntad, mueve el cuerpo de un lugar a otro y mueve a sus manos a coser y a escribir, y a la lengua a hablar. Y, con el cuerpo, se mueve a sí misma de un lugar a otro y se mueve a sí misma a recordar y a entender los lugares en los que se mueve, las obras que hacen las manos y las palabras que la lengua forma, y así en relación con otras cosas similares.

[X.I.9] Con la virtud interior natural y sustancial el alma mueve las virtudes morales exteriores, y con el poder de la virtud interior mueve la potestad de la virtud exterior, y con la magnitud de la virtud intrínseca mueve la magnitud de la virtud extrínseca; y si mueve con pequeño poder de la virtud intrínseca, mueve pequeña virtud exterior. Y por eso tienen culpa los hombres que tienen gran poder interior cuando con ese gran poder no mueven y producen gran poder exterior.

[X.I.10] El alma, con el amar, produce el odiar, ya que odiar es consecuencia de amar, y por eso con el antecedente mueve y produce el consecuente. Por eso dice cierto sabio que si no existiese el amar no existiría el odiar, y no se convierte que el antecedente exista por el consecuente, ya que ningún odiar mueve y produce el amar¹⁶⁶, así como en Dios, en el que no está el odiar como tal, ni en el ángel ni en el alma bienaventurada.

[X.I.q1] Pregunta: El alma separada, ¿con qué se mueve a sí misma de un lugar a otro?

Solución: El alma separada se mueve a sí misma de un lugar a otro con concordancia de sus principios, la cual tiene en sus potencias, como la magnitud, el poder y la virtud, que concuerdan en la voluntad, queriendo la voluntad que está en Roma estar en París, y el poder consiente en completar lo que la voluntad quiere con la magnitud de su virtud, y así con los otros principios proporcionados y dispuestos según eso que exige el fin de cada uno por sus méritos.

[X.I.q2] Pregunta: El alma, ¿con qué está siempre en un solo momento y no pasa de un momento a otro?

¹⁶⁶ Posible referencia a TOMÁS DE AQUINO, quien dice: “Respondeo dicendum quod, sicut dictum est, amor consistit in quadam conuenientia amantis ad amatum, odium uero consistit in quadam repugnantia uel dissonantia. Oportet autem in quolibet prius considerare quid ei conueniat, quam quid ei repugnet, per hoc enim aliquid est repugnans alteri, quia est corruptiuum uel impeditiuum eius quod est conueniens. Vnde necesse est quod amor sit prior odio; et quod nihil odio habeatur, nisi per hoc quod contrariatur conuenienti quod amat. Et secundum hoc, omne odium ex amore causatur.” (*Summa Theologiae* I-II, q29, a2, con). Cf. Celia LÓPEZ ALCALDE, “El *Liber nouus de anima rationali* de Ramon Llull dentro del discurso psicológico...”, p. 89.

Solución: El alma en la creación, así como es creada en el principio del tiempo así está en ese momento con ese principio que asumió por la creación, y así como lo asumió por la creación, asumió un momento en el tiempo por la creación. Y así como asumió ese momento en el tiempo con la creación, lo asumió con la duración de ese momento y no de otro, y por eso permanece con el número de ese momento y no pasa a otro. Y de esta cuestión ya hemos hablado de manera muy completa en la séptima parte de este libro.

[X.I.q3] Pregunta: El alma separada, ¿con qué distingue entre lo blanco y lo negro, si no tiene ojos?

Solución: Según lo que ya dijimos, las especies innatas que han salido fuera vuelven por la impresión de los actos extrínsecos¹⁶⁷, adquiridas en las potencias interiores que han ganado hábitos extrínsecos, como aquella letra de cera que se distingue de otra por la diferencia que las letras del sello pusieron en la cera.

[X.I.q4] Pregunta: El intelecto, ¿con qué mueve la voluntad, es que libre, a la servidumbre?

Solución: Entre el intelecto y la voluntad hay concordancia, ya que son partes de un todo, que es la sustancia del alma, y también tienen concordancia según el fin por el cual son, ya que el intelecto existe para entender la verdad de la bondad, y la voluntad existe para amar la bondad de la verdad. Y por eso uno que es libre hace siervo al otro para su propio fin y para el fin de otro, como el intelecto, que obliga a la voluntad a querer la verdad; y la voluntad, que obliga al intelecto a entender la bondad; y por concordancia el intelecto se somete a entender la bondad verdadera y la voluntad se somete a amar la buena verdad.

[X.I.q5] Pregunta: El creer es un hábito que da pasión al intelecto, que es libre, y por eso pregunto: ¿con qué el intelecto, que es libre, se somete a la pasión?

Solución: Así como en el arte mecánica una mano con la otra completa o acaba la obra, así en el alma una potencia alcanza con la otra su perfección, ya que en eso que la voluntad ama alguna bondad bajo alguna afirmación o negación, afirmación o negación que el intelecto no puede entender, el intelecto supone que es verdad esa bondad que la voluntad desea, y lo hace para que la voluntad tenga reposo en ese deseo, en el que no tendría reposo si el intelecto no se inclinara a creer aquello que no entiende. Por lo cual, así como en el caso de dos amigos, uno de los cuales se somete a fatigas para que el otro obtenga lo que desea, así el intelecto, amigo de la voluntad, se obliga a sí mismo para que la voluntad alcance el reposo.

[X.I.q6] Pregunta: El intelecto, ¿con qué multiplica las especies?

Solución: En el intelecto está su propio intelectivo por la forma, su propio inteligible por la materia y su propio entender por el acto; y fuera están muchas inteligibilidades que no son de la esencia del intelecto, como la inteligibilidad del fuego y de su calor, de la planta y de su color, del caballo y su vista, y así en relación con otras inteligibilidades similares. Y todas estas inteligibilidades son pasiones dispuestas para ser pasivas bajo el intelectivo intrínseco. Y puesto que están en un género de inteligibilidad con la inteligibilidad intrínseca, tienen concordancia la inteligibilidad intrínseca y extrínseca, y con esa concordancia de género y con el fin para el que son, el intelectivo imprime las inteligibilidades extrínsecas en la inteligibilidad intrínseca, las cuales toma el entender intrínseco,

¹⁶⁷ II.II.5.

con el cual hace las especies adquiridas que vienen de fuera y el entender de ellas revestido con vestimentas morales intelectivas.

[X.I.q7] Pregunta: Una forma, ¿con qué mueve otra forma?

Solución: En el cuerpo unido al alma está la forma, que por sí es activa, como la vegetativa a vegetar y la sensitiva a sentir. Y ya que el alma es más noble que el cuerpo y es forma de éste, según lo que ya dijimos¹⁶⁸, con su mayor poder mueve el poder del cuerpo, que no es tan grande como el poder del alma en la magnitud de la bondad, del fin y de la virtud, y mueve así ese poder a su acto natural y corporal, como la voluntad, que mueve el cuerpo de un lado a otro y las manos de una obra a otra.

[X.I.q8] Pregunta: La forma, ¿con qué mueve la materia?

Solución: La forma común de la sustancia es de muchas formas, como la forma del alma, que es de la forma de la memoria, de la forma del intelecto y de la forma de la voluntad, según lo que ya dijimos en la tercera parte¹⁶⁹. Y la materia común del alma es de la materia de esas tres formas. Y por eso el alma con la forma del intelecto mueve a la materia del intelecto a entender, es decir, a la inteligibilidad por ella movida a ser entendida, y lo mismo hace con las formas y materias de los principios primarios.

[X.I.q9] Pregunta: Un alma, ¿con qué mueve a otra?

Solución: Según lo que ya dijimos, Martín tiene un siervo y ya que éste obedece a la voluntad de su señor, el alma del señor, con el dominio que tiene en el cuerpo del siervo, mueve la voluntad del siervo¹⁷⁰. Y esto mismo se sigue de la virtud moral, como la caridad, que es sujeto e instrumento con el que un alma mueve a otra a eso que desea y espera.

[X.I.q10] Pregunta: El alma que está en la virtud, ¿con qué se mueve al vicio?

Solución: El alma, en cuanto a sí misma tal cual, no está en sucesión del tiempo, según lo que ya dijimos en la séptima parte, pero en cuanto que está unida al cuerpo, está en el cuerpo en la sucesión del tiempo, y ya que en toda sucesión del tiempo hay un cambio de un momento a otro, con ese cambio se mueve el alma de la virtud al vicio, amando más el apetito del cuerpo que sus perfecciones.

[X.II] SOBRE LA SEGUNDA ESPECIE DE LA DÉCIMA PARTE

Pregunta: El alma, ¿con qué tiene pasiones?¹⁷¹ Solución:

[X.II.1] El alma tiene pasiones consigo misma, ya que es de sí misma, según la segunda especie de la tercera parte. Pasiones tiene con otro puesto que es de otro, según la tercera especie de la tercera parte.

[X.II.2] Cada principio sustancial es de las pasiones, como la bondad que, en cuanto que es bonificable, es de la pasión, y en cuanto que es magnificable,

¹⁶⁸ II.I.2; II.I.3; etc.

¹⁶⁹ III.II.3.

¹⁷⁰ III.I.q7.

¹⁷¹ Véase nota 165.

durificable, posificable, inteligible y amable. Y ya que es de estas pasiones, el alma tiene pasiones con su bondad, y lo mismo con su magnitud y con sus otros principios, con los que tiene pasiones por eso, porque ellos son de las pasiones.

[X.II.3] Tiene también el alma pasiones con sus principios accidentales, como su bondad accidental, que es una potencia pasiva, igual que el calor de la sustancia del fuego. Y lo mismo en relación con la magnitud accidental y otros accidentes naturales, que son pasivas potencias con los que el alma tiene pasiones. Y por eso, el alma es tan pasiva de manera natural consigo misma como activa, ya que es de activas formas naturales, según está contenido en la tercera parte¹⁷².

[X.II.4] El alma tiene pasiones con sus tres potencias, estando una potencia pasiva bajo otra, como la memoria, que es una potencia pasiva en cuanto que es inteligible y amable, y de manera similar el intelecto, en cuanto que es recordable y amable; y lo mismo sobre la voluntad, que es una potencia pasiva en cuanto que es recordable e inteligible.

[X.II.5] El alma tiene pasiones con los fines de los cuales es, según la tercera especie de la tercera parte, como de la recolibilidad, inteligibilidad y amabilidad de Dios, a quien está obligada a recordar, entender y amar, obedecer, honrar y servir.

[X.II.6] El alma tiene pasiones con sus propios fines naturales y morales, como con la justicia moral, a la que está obligada para que junto con ella tenga un justo recordar, entender y amar; y con la justicia cada una de sus potencias pueda descansar en su fin.

[X.II.7] Con el fin de las especies corporales el alma tiene pasiones, ya que, según lo que dijimos, el alma unida es instrumento con el que las sustancias corporales alcanzan su fin en Dios¹⁷³. Y por eso el alma pertenece al fin de las sustancias corporales, para que con éstas sirva a Dios al recordar, entender y amar, a quien estas sustancias corporales no pueden recordar, entender y amar, aunque le tengan apetito natural porque Dios las creó para sí mismo.

[X.II.8] El alma tiene pasiones con el cuerpo al que está unida, y tiene esas pasiones porque el cuerpo es de pasiones, así como de materia, en la cual sus partes son pasivas; y lo mismo en relación con las cualidades, como el frío, que es una cualidad pasiva en cuanto que es calentable la sustancia del agua, y así el resto. Y por las pasiones que tiene el cuerpo, tiene el alma las pasiones con las necesidades del cuerpo, ya que a éste conviene procurarlas para que pueda vivir a través del comer, beber, vestir, habitar en la sala y dormir en el lecho.

[X.I.II.9] El alma tiene pasiones con los objetos extrínsecos, como por el color, por el sonido y por la belleza de las mujeres, y por el buen sabor del vino y de la manzana, ya que las semejanzas de estas cosas son inteligibles, recordables y amables. Y el intelectivo intrínseco, según lo que dijimos en la novena parte¹⁷⁴, en su propio y natural inteligible imprime y figura las especies adquiridas, como el pintor que en la pared imprime la figura de un hombre o de otra cosa.

[X.II.10] El alma tiene pasiones con los méritos por la gracia y la justicia, como el alma bienaventurada, en la que está impresa la gloria para la que ha sido creada, y el alma condenada, que tiene pasiones con los vicios adquiridos contra el fin para

¹⁷² III.II.1.

¹⁷³ I.I.1; I.I.q4; I.I.q5; etc.

¹⁷⁴ IX.I.2.

el que ha sido creada. Y por eso la justicia de Dios le da pasiones según que son privaciones de los fines, de los que están vacíos sus principios.

[X.II.q1] Pregunta: La forma activa, ¿con qué es pasiva?

Solución: Con el fin más noble de la forma está pasiva la forma menos noble, que es para que exista la forma más noble, como el accidente, que es para que exista la sustancia, y el caballo, que es para que se dé la caballería, y así el resto; como la parte que es para que sea el todo. Puesto que el alma es una parte del hombre, la forma está pasiva bajo el hombre aunque ella sea en sí activa, como la potencia visiva, que el sentido común mueve a sentir, aunque ella sea una forma activa.

[X.II.q2] Pregunta: Los objetos extrínsecos, ¿con qué mueven las potencias intrínsecas; como la bella figura, que mueve la voluntad a desearla, y al intelecto a tener deleite en entenderla, y lo mismo con la memoria, que tiene deleite en recordarla?

Solución: El agua de la lluvia, mientras cae de la nube al suelo, con su propio peso se mueve a sí misma al centro que su apetito exige para que en éste pueda descansar. De manera parecida las potencias de dentro, que pertenecen al alma, según que los objetos extrínsecos están dispuestos para abstraer de ellos bellas semejanzas y para ponerlas dentro, tienen deleite en pensarlas, y por eso ellas mismas son movidas consigo mismas a tomar las semejanzas y con éstas se mueven a sí mismas al deleite o a la tristeza, como el alma, que con la voluntad se mueve a sí misma, queriendo que el cuerpo se mueva de un lugar a otro.

[X.II.q3] Pregunta: Cuando el hombre muere en la gracia, su alma, ¿con qué tiene la pasión de la separación?

Solución: Toda parte desea su todo ya que ella es para el todo, según el fin. Y ya que el alma es para que sea el hombre, aunque ella vaya a la bienaventuranza una vez que se ha muerto el cuerpo, tiene padecer con el fin del todo.

[X.II.q4] Pregunta: El alma del hombre tonto, ¿con qué tiene pasión?

Solución: Puesto que las potencias interiores, que son del alma, no tienen los órganos dispuestos ni ordenados para recibir los objetos extrínsecos y para tener deleites con las semejanzas de éstos recordando, entendiendo y amando, los sujetos de esos objetos tienen pasiones en el hombre tonto, ebrio, furioso, terco, o enfermo por corruptas complexiones, por heridas o estando el cuerpo en prisión.

[X.II.q5] Pregunta: El alma del hombre ciego o sordo, ¿con qué tiene pasiones por ceguera o sordera, si son privaciones de los hábitos, que no tienen ninguna acción?

Solución: La solución a esta pregunta está en la respuesta de la pregunta anterior.

[X.II.q6] Pregunta: Cuando el alma quiere recordar algo y no puede recordarlo, ¿con qué tiene pasiones?

Solución: El hombre que va por el camino al lugar que desea, tiene pasión si el camino es malo, ya que éste no está dispuesto para que el hombre pueda estar pronto en el lugar que desea.

[X.II.q7] Pregunta: El intelecto, ¿con qué da pasión a la voluntad?

Solución: La voluntad tiene pasión con la privación de la disposición que está entre el intelectivo y el inteligible, la cual desea que el intelecto entienda rápidamente la verdad de su amado.

[X.II.q8] Pregunta: La voluntad, ¿con qué da pasión al intelecto?

Solución: Un soldado quería ir rápidamente tras otro soldado al que quería alcanzar, y mandó a su escudero que con rapidez le preparara su caballo, y por eso hacía padecer a su escudero pues le hacía apresurarse mucho en preparar el caballo, pues por este gran apresuramiento el escudero, que quería preparar bien el caballo, no podía hacerlo.

[X.II.q9] Pregunta: La memoria, ¿con qué da pasión a la voluntad?

Solución: Una señora tenía su hijo de viaje, a quien deseaba mucho ver y saber nuevas noticias de su estado. Y un hombre tartamudo, que venía de la región donde estaba su hijo, le contaba noticias de él a la señora, pero como era tartamudo y tardaba mucho en contar las noticias y no las aclaraba, le daba padecer a la señora, que quería saber rápidamente el estado de su hijo.

[X.II.q10] Pregunta: En el infierno, ¿una potencia del alma con qué da pasión a otra?

Solución: La memoria y el intelecto dan pasiones en el infierno a la voluntad, en cuanto que la memoria no recuerda a Dios ni el intelecto lo entiende para que la voluntad no lo ame. Y la memoria y la voluntad dan pasiones al intelecto, en cuanto que la memoria no recuerda a Dios para que éste entienda su verdad, y la voluntad no quiere amar a Dios para que el intelecto no entienda su bondad. Y la voluntad y el intelecto dan pasiones a la memoria, en cuanto que el intelecto entiende que eviternalmente recordará contra su apetito natural, y que la voluntad eviternalmente amará esa contrariedad para recordar, y odiará el fin del recordar, del entender y del amar. De tales pasiones le plazca a Dios querer guardarnos, ya que son pasiones tan grandes que el hombre no las podría ni escribir ni pensar.

SOBRE EL FIN DE ESTE LIBRO

Este libro fue acabado en la ciudad de Roma el año de la encarnación de nuestro señor Jesucristo mil doscientos noventa y cuatro; libro en el que se explica la esencia del alma racional, su naturaleza, sus potencias y sus actos intrínsecos y extrínsecos. Y por el motivo de que el alma es una parte del hombre y la mejor parte, le es muy útil al hombre conocer este libro. Así pues, que el hombre conozca este libro para que a través de él tenga conocimiento de sí mismo, y por este conocimiento de sí mismo sepa mejor entender, recordar y amar a Dios.

5. SUMMARY AND CONCLUSIONS

5.1 SUMMARY

This thesis offers the first critical edition of the *Liber nouus de anima rationali* (*LNAR*) by Ramon Llull (Mallorca, 1232-1316?) along with a study of this work and an overview of its manuscript transmission.

5.1.1 DATE AND INTENTION OF THE *LIBER NOVVS DE ANIMA RATIONALI*

The *LNAR* was finished, according to its *explicit*, in Rome during one of Llull's journeys to this city. While its place of composition seems to be clear, fixing its date has been more difficult. According to the manuscripts, the work would have been finished in 1294; yet, the internal references to others of Llull's works, in particular the *Arbor scientiae* (Rome, April 1296) and the *Liber de articulis fidei* (Rome, June 1296), make this date impossible. On the other hand, the references to the *LNAR* in Llull's *Liber de potentia, obiecto et actu* establish a *terminus ante quem*, namely 1296, when Llull was in fact in Rome visiting Pope Boniface VIII. Thus, the date given in the manuscripts, i.e. 1294, is probably a paleographic mistake for 1296.

If we accept this date, the *LNAR* must be considered the first book in a series of works: with the *LNAR* Llull starts a new intellectual project which is directed at revising and improving the traditional sciences, most of them of Aristotelian origin, in order to go beyond their alleged limitations. He does so by applying his "new" and definitive approach, the Art, to the different traditional disciplines, e.g. astronomy, physics, metaphysics, etc. In the case of the *LNAR*, Llull focuses on the prolific psychological tradition, based on the Aristotelian book *De anima*. This text was very much discussed and commented upon during the thirteenth and fourteenth centuries, especially due to the Latin reception of Arabic thinkers such as Avicenna and Averroes. The latter is in fact the only authority referred to in the *LNAR*, in order to refute his supposed theory of monopsychism. The

LNAR presents, in fact, the first explicit testimony of Llull's anti-Averroism.

5.1.2 THE PSYCHOLOGICAL AND ANTHROPOLOGICAL DOCTRINE OF THE *LIBER NOVVS DE ANIMA RATIONALI*

With regard to the conceptual evolution and the configuration of Llull's philosophical-artistic system, the *LNAR* pertains to the so-called ternary phase (from c. 1290 to 1308), characterized by the importance of Trinitarian speculation and, in general, of the number three and its multiples, which, along with the theory of the elemental qualities, constitute the backbone of Llull's theory of correlatives. These doctrines provide the key to his reflections on a subject as widely discussed in his time as the notion of man and the nature of the rational soul.

Formally, the work is structured according to ten principal parts which correspond to the artistic *regulae/quaestiones* given in the *Tabula generalis* (1294): *utrum, quid, de quo, quare, quale, quantum, quando, ubi, quomodo* and *cum quo*. The style of Llull's argumentation is similar to others of his philosophical works. While Llull does not follow the common genres and procedures of the scholastic tradition, his argumentation proceeds through the development of the artistic system using, however, current terminology of the psychological tradition and discussing almost the same topics as his contemporaries.

The anthropology presented in the *LNAR* partakes in the medieval dualistic vision of man which considers human beings as a central element within the hierarchy of the created world, which is composed, in turn, by spiritual and corporeal beings. Combining both natures, man is a kind of microcosm which is meant to provide the salvation for all corporeal beings, insofar as he acts as a link between them and their creator, the supreme spiritual being, God. This mission is realized by the proper *agere* of the rational soul: to produce knowledge by remembering, understanding and loving God. These activities, which are indispensable for a virtuous life, are carried out by the soul's three faculties: memory, intellect and will, which

work together with the substantial *principia* of the rational soul, that is *bonitas, magnitudo, duratio, potestas*, etc. Both parts of the soul, i.e. faculties and principles, have a correlative structure consisting of three elements (form, represented by the suffix “-ium”; matter, represented by “-bile”; and action, expressed by the infinitive), which allow for dynamism and interrelation between the different parts, in a *specular* relationship with God and his Trinitarian nature. In the process of knowledge acquisition the faculties of the rational soul are closely linked to the bodily faculties, for knowledge begins with sense data, although it clearly goes further: Lull claims the capacity of the rational soul to transcend the limitations of perception and to obtain scientific knowledge of both corporeal and incorporeal beings, such as abstract concepts or even spiritual beings as God.

5.1.3 THE EDITION OF THE *LIBER NOVS DE ANIMA RATIONALI*

In order to establish the critical edition of the *LNAR*, we have described and fully collated 22 Latin manuscripts from several European libraries, as, for instance, from Milan, San Candido, Majorca, Munich, etc. In addition, we have taken into account the two printed editions of the Latin text (from Alcalá and Mainz) as well as the Catalan text, transmitted by one manuscript (München, Bayerische Staatsbibliothek, Hisp. 52 (596)), which was edited in 1950.

Between the Latin and the Catalan text there is a close relation which makes it difficult to identify the original. Yet, since a small group of Latin manuscripts transmits some obvious translation mistakes (see pp. XLV-XLVI), we have been able to show that the Latin text is indeed a translation of the Catalan text, which must be considered the original redaction. This small group of Latin manuscripts represents the subarchetype α , as against subarchetype β , which includes fundamental corrections of the Latin translation based on the Catalan text. Group α , however, does not only represent the small group of manuscripts which contain the primary translation of the *LNAR*, but also some manuscripts which do not belong to

subarchetype β even though they also represent corrections and specific variants. The most outstanding example in this sense is the *Electorium* manuscript by Thomas Le Myésier, which shows corrections of translation mistakes and also many stylistic changes which are not dependent on subarchetype β ; it is clearly an attempt to improve the appearance of the text in favor of a more scholastic format. The variants in the *Electorium* suggest that it has also been corrected with the help of the Catalan text.

Our determination of the relationship between both versions, the Catalan and the Latin one, has allowed us to establish the Latin text of the *LNAR* taking into account the fact that it is a translation from the Catalan. Due to this dependence of the Latin text on the Catalan, we have followed in general subarchetype α , which comes closest to the Catalan. Nevertheless, in the case of important mistakes of group α , regarding translation, grammar or comprehension, we have chosen variants from other testimonies, not using the criterion of a base manuscript. The resulting Latin text is very close to the Catalan, both syntactically and lexically; yet, it stands as a text on its own with its own personality.

5.2 FINAL CONCLUSIONS

In sum I would like to suggest some conclusions drawn from the study and critical edition of the *LNAR* by Ramon Llull:

a) We can fix the date of composition of the *LNAR* in 1296, considering plausible the hypothesis that Llull worked occasionally on several works at the same time.

b) With a view to the contents and form of the *LNAR*, our research has focused on the structure, the argumentative procedures and the topics of Ramon Llull's main psychological work. By doing so, we have been able to highlight the centrality of the correlatives showing how they are applied both to the human faculties and to the process of knowledge acquisition. The treatise must be considered a paramount example of the capital importance of the doctrine of the correlatives in Llull's thought. Llull uses this innovative device for a renovation and improvement of an old and well established tradition inspired in the *De anima* by Aristotle, writing, as he does, a "new" book on the soul. An example of Llull's conscious approach to the tradition is his mentioning Averroes, the very first reference of Llull to the Arabic philosopher. This reference invites us to reconsider a possible influence of contemporary debates in the work, as well as not to judge Llull as an eccentric thinker who stands totally apart from the discourse of his time. In accordance with this, we can observe in the *LNAR* the systematical development of several contemporary problems: epistemology and kinds of intellects, the plurality of forms in the soul, the human nature as composed of soul and body, the origin of sin, the relationship between faith and reason, etc.

c) With a view to the twofold linguistic tradition of the *LNAR*, namely Catalan and Latin, our critical edition has shown the complexity that characterizes the transmission of Llull's works, many of which have a plurilingual tradition. The study of both versions, Latin and Catalan, and

above all the linguistic analysis of the Latin tradition has confirmed the hypothesis of an original Catalan version which is the model of the Latin translation. Thanks to a quite copious number of testimonies – both manuscripts and editions – we could identify different phases of correction in the transmission of the *LNAR*, which were carried out with the help of the original Catalan text or by means of a comparison between manuscripts. The Latin translation was most probably not prepared by Llull himself but rather by someone else (perhaps an Italian translator); otherwise it seems difficult to explain the large number of translation mistakes. These considerations have been key to the elaboration of the edition because they have influenced the edition criteria, in the sense that we had to take into account the Catalan text in order to reconstruct a critical Latin text which comes as close as possible to the work as it was conceived by its author.

Altogether, our research on its context of composition and transmission as well as the internal analysis of the *LNAR* has helped us to elaborate its critical edition – presented here for the first time –, which claims to be a modest contribution to the current state of Lullian studies.

LIBER NOVVS DE ANIMA RATIONALI

DE

RAMON LLULL

EDICIÓN CRÍTICA Y ESTUDIO

TESIS DOCTORAL REALIZADA POR CELIA LÓPEZ ALCALDE

DIRECTORES: ÓSCAR DE LA CRUZ Y ALEXANDER FIDORA

DEPARTAMENTO DE CIENCIAS DE LA ANTIGÜEDAD Y DE LA EDAD MEDIA
FACULTAD DE FILOSOFÍA Y LETRAS
UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE BARCELONA

2012

Esta tesis se ha elaborado en el marco del proyecto del European Research Council FP7/2007-2013-200403 dedicado a estudiar las redes interculturales de la tradición filosófica europea durante los siglos XIII y XIV, en la Universidad Autónoma de Barcelona.

Gracias a todos los que me quieren y aguantan (ellos se saben aludidos)

ÍNDICE

0. SIGLAS	III
1. ESTUDIO INTRODUCTORIO	
1.1. ASPECTOS GENERALES DE LA OBRA	VII
1.2. LA DOCTRINA PSICOLÓGICA Y ANTROPOLÓGICA DEL <i>LIBER NOVVS DE ANIMA RATIONALI</i>	
1.2.1 EL MARCO ANTROPOLÓGICO	XII
1.2.2 LA DOCTRINA PSICOLÓGICA	XVII
1.2.3 LA ESTRUCTURA DE LA OBRA SEGÚN LAS <i>REGVLAE</i>	XXV
1.2.4 RASGOS DE LA RETÓRICA DEL <i>LIBER NOVVS DE ANIMA RATIONALI</i>	XXXIII
1.3. LA RECEPCIÓN DE LA OBRA	XXXVI
2. ANÁLISIS FILOLÓGICO Y TRADICIÓN TEXTUAL	
2.1 LA RELACIÓN ENTRE LAS VERSIONES CATALANA Y LATINA Y EL PROCESO DE CORRECCIÓN	XLIII
2.2 RELACIÓN ENTRE LOS TESTIMONIOS	
2.2.1 HIPÓTESIS DE PROCEDENCIA DEL ARQUETIPO	XLIX
2.2.2 JUSTIFICACIÓN DEL <i>STEMMA</i> . LA COMPLEJIDAD DENTRO DE LOS SUBARQUETIPOS	LI
2.2.3 COMENTARIO ACERCA DE LAS EDICIONES IMPRESAS	LXVI
2.3 <i>STEMMA CODICVM</i>	LXXIII
2.4 EL TEXTO. ANÁLISIS LINGÜÍSTICO	LXXIV
2.5 <i>CONSTITVTIO TEXTVS</i>	
2.5.1 CRITERIOS DE EDICIÓN	LXXVII
2.5.2 TABLA DE EQUIVALENCIA ENTRE EDICIONES (CAPITULACIÓN Y DISPOSICIÓN DEL TEXTO)	LXXVIII
2.6 PRESENCIA EN CATÁLOGOS	LXXX
2.7 DESCRIPCIÓN DE MANUSCRITOS	LXXXII

3. BIBLIOGRAFÍA	
3.1 OBRAS CITADAS Y CONSULTADAS DE RAMON LLULL	CXV
3.2 OTRAS FUENTES CLÁSICAS Y MEDIEVALES	CXVIII
3.3 ANTROPOLOGÍA, PSICOLOGÍA Y EPISTEMOLOGÍA LULIANA	CXIX
3.4 TRADICIÓN MANUSCRITA Y LULISMO	CXXI
3.5 SELECCIÓN BIBLIOGRAFÍA GENERAL LULIANA	CXXIII
3.6 EPISTEMOLOGÍA MEDIEVAL	CXXV
3.7 CUESTIONES DE EDICIÓN	CXXVI
3.8 INSTRUMENTA	CXXVII
3.9 RECURSOS EN INTERNET SOBRE RAMON LLULL	CXXXV
4. <i>LIBER NOVVS DE ANIMA RATIONALI</i>	
4.1 <i>CODICES ET EDITIONES</i>	3
4.2 TÍTULO DE LA OBRA EN CATÁLOGOS Y MANUSCRITOS	6
4.3 ABREVIATURAS Y SIGNOS DE LA EDICIÓN	8
4.4 <i>LIBER NOVVS DE ANIMA RATIONALI</i>. EDICIÓN CRÍTICA	11
4.5 APÉNDICE	
4.5.1 NOTA A LA TRADUCCIÓN	249
4.5.2 TRADUCCIÓN DEL <i>LIBER NOVVS DE ANIMA RATIONALI</i>	250
5. SUMMARY AND CONCLUSIONS	
5.1 SUMMARY	CXXXIX
5.2 FINAL CONCLUSIONS	CXLIII